THE
SIDDHANTA KAUMUDI

OF

BHATTOJI DIKSHITA,

EDITED AND TRANSLATED INTO ENGLISH

BY

ŚRIŚA CHANDRA VASU, B. A.

VOL. II. PART I.

(VERBS.)

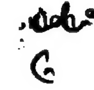

PUBLISHED BY
THE PANINI OFFICE, BHUVANESHWARI ASHRAM,
38-40 BAHADURGANJ, ALLAHABAD.

ALLAHABAD:
PRINTED AT THE MEDICAL HALL PRESS, BRANCH.

1906

FOREWORD.

This part contains conjugations of all the roots given in the Dhâtupâtha. Westergard's well known work on the Sanskrit roots has been followed in the arrangement of the roots. All the conjugational forms given in the Madhaviya Dhatuvritti have been incorporated in this part. Notes, explanations and commentaries have been added from various other sources. The chapters on verbs constitute the most difficult portions of Sanskrit grammar. No pains have been spared to make the conjugations of the roots as intelligible as possible.

THE

SIDDHANTA KAUMUDI.

UTTARARDHA.

VOLUME II.

॥ वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी ॥

श्रौत्रार्हन्तीचणैर्गुण्यैर्महर्षिभिरहर्दिवम् ।
तोष्टूयमानोऽप्यगुणो विभुर्विजयतेतराम् ॥
पूर्वार्धे कथितास्तुर्यपञ्चमाध्यायवर्तिनः ।
प्रत्यया अथ कथ्यन्ते तृतीयाध्यायगोचराः ॥

SALUTATION.

1. The All-pervading is supremely glorious and though without attributes is constantly being praised, day by day, by the Great Seers, illustrious with the attributes of Vaidic Studentship and Worthiness, and who possess all praiseworthy qualities.

2. In the First Half have been treated the affixes which occur in the Fourth and the Fifth Adhyâyas of Pánini. Now are being taught the affixes that occur in the third Adhyâya.

Note:—The word Śrautrârhantî chanaih is Instrumental plural of the compound word Śrautra plus ârhantî with the affix chanap. Śrautra is derived from Śrotriya by adding the affix अञ् (V. 1. 130, S. 1795) : and य is elided by the Vârtika thereunder. The word means "the condition of a Śrotriya or Vaidic Student." The word ârhantî is derived from arhat, see V. 1. 124. S. 1788. The affix chanap is added by V. 2. 26, S. 1827. Toshṭhûyamânaḥ is derived from the Intensive form of the verb stu "to praise." Vijayate tarâm is formed by adding the affixes tarap by V. 3. 57, S. 2005, and âm by V. 4. 11, S. 2004. This is an exceptional use of adding the comparative-degree-forming affix tarap after a declined verb like vijayate. See V. 3. 56, S. 2002. The verse is an illustration of the employment of the curious affixes taught before.

अथ तिङन्तभ्वादिप्रकरणम् ।

तत्रादौ दश लकाराः प्रदर्श्यन्ते । लट् । लिट् । लुट् । लृट् । लेट् । लोट् । लङ् । लिङ् । लुङ् । लृङ् । एषु पञ्चमो लकारश्छन्दोमात्रगोचरः ।

CHAPTER I.

The Conjugation of Bhû Class Roots.

First we shall enumerate the ten Moods. They are as follow :—

लट्	Present.
लिट्	Perfect or 2nd Preterite.
लुट्	First Future.
लृट्	Second Future.
लेट्	Vaidic Subjunctive.
लोट्	Imperative.
लङ्	Imperfect or 1st Preterite.
लिङ्	Potential.
लुङ्	Aorist or 3rd Preterite.
लृङ्	Conditional.

Of these the fifth, *i. e.*, लेट् is found only in the Vedas.

२१५१ । वर्तमाने लट् । ३ । २ । १२३ ।

वर्तमानक्रियावृत्तेर्धातोर्लट् स्यात् । अटावितौ ।

2151. The affix लट् comes after a verb when denoting a present action.

Of the affix लट् the letters अ and ट् are indicatory, leaving only ल् । This ल् is replaced by other affixes as shown below :—

NOTE :—The word वर्तमान means that which is begun and which has not yet come to an end. The action denoted by a verb in the present tense is yet continuing and has not stopped. As पचति 'he is cooking'; पठति 'he is reading'. So also whatever is constant, regular, uniform, is represented by the Present Indefinite. As तिष्ठन्ति पर्वताः 'the mountains stand'; स्रवन्ति नद्यः 'the rivers flow.'

२१५२ । लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः । ३ । ४ । ६९ ।

लकाराः सकर्मकेभ्यः कर्मणि कर्तरि च स्युरकर्मकेभ्यो भावे कर्तरि च ।

2152. **The tense-affixes called 'la' are used in denoting the object and the agent in the case of Transitive verbs; and after intransitive verbs, they denote the action as well as the agent.**

NOTE:—The term ल means the ten affixes known as लट्, लिट्, &c.; ल is the common element of them all; and these affixes, when stripped of all indicatory letters, leave behind only the letter ल which is thus the common name for them all. The लः in the sûtra, is the nominative plural of ल। By the word च in the sûtra, we draw in the word कर्त्तरि or 'agent' from the sûtra III. 4. 68 into this. The force of these tense-affixes, when placed after transitive verbs is to denote the object and the agent; and when placed after intransitive verbs, is to denote either 'action' (भाव) or it may denote the 'agent.'

The verb itself denotes the action; to be or to do, generally; or to be or to do, in a particular manner. In the active voice, the affix marks the agent; in the passive voice of a transitive verb, it marks the object; but in the passive form of an intransitive verb, the action itself. Thus गम्यते ग्रामो 'the village is gone to by Devadatta'; here ते of गम्यते denotes the object and is in passive construction. गच्छति ग्रामं देवदत्तः 'Devadatta goes to the village'; here the affix ति of गच्छति denotes the agent, and the sentence is in active construction. The verb गम् being a transitive verb, can take both the active and passive constructions or, to use the Sanskrit technical phraseology, the tense-affixes, after transitive verbs, denote the agent and the object. They do not generally denote भाव or action after transitive verbs, that is, transitive verbs are not used impersonally. Let us now give examples of Intransitive verbs; आस्यते देवदत्तेन 'it is seated by Devadatta'; the verb आस्यते here denotes merely भाव or 'action'. In other words, we may call this an impersonal construction. आस्ते देवदत्तः 'Devadatta sits'; here the verb आस्ते denotes the agent or is in the active voice.

Professor Bohtlingk translates the sûtra thus:—"A finite verb expresses the agent as well as the object; but the Intransitive verbs denote, in addition to that, the Impersonal idea of the action." The word भाव means action considered in the abstract.

२१५३ । लस्य । ३ । ४ । ७७ ।
अधिकारोऽयम् ।

2153. **In the place of 'la' will be substituted the affixes which we shall announce hereafter.**

NOTE:—This sûtra consists of one word लस्य meaning 'of ल'. It is an *adhikâra* sûtra. The word लस्य is the genitive singular of ल, the अ in ल being for

the sake of pronunciation. The ल means the ten affixes: लट् present, लिट् perfect, लुट् first future, लृट् second future, लोट् imperative लेट् Vaidic subjunctive, लङ् imperfect, लिङ् potential and benedictive, लुङ् aorist, लृङ् conditional. Six of these tenses have indicatory ट्, and four have indicatory ङ् ।

Professor Bohtlingk translates this sûtra thus:—In the following sûtras the word लस्य should be supplied to complete the sense, *i. e.*, the phrase 'in the place of all those endings which are known as the Personal endings of various tenses and moods, and are known in their totality as ल' ।

२१५४ । तिप्तस्झिसिप्थस्थमिब्वस्मस्तातांझथासाथांध्वमिड्वहिमहिङ् । ३ । ४ । ७८ ।

एतेऽष्टादश लादेशाः स्युः ।

2154. The following are the eighteen substitutes of 'la':—'tip', 'tas', 'jhi'; 'sip', 'thas', 'tha'; 'mip', 'vas', 'mas'; 'ta', 'âtâm', 'jha'; 'thâs', âthâm,' 'dhvam'; 'iṭ', 'vahi', 'mahiṅ.'

Note:—These are the well-known Conjugational-affixes, called also Personal endings, and are ordained generally after all the ten tenses.

२१५५ । लः परस्मैपदम् । १ । ४ । ९९ ।

लादेशाः परस्मैपदसंज्ञाः स्युः ।

2155. The substitutes of ल are called parasmaipada.

Note:—The word लः is in the genitive case, and means 'of ल.' The word आदेश 'substitutes' must be supplied to complete the sense.

२१५६ । तङानावात्मनेपदम् । १ । ४ । १०० ।

तङ् प्रत्याहारः शानच्कानचौ चैतत्संज्ञाः स्युः । पूर्वसंज्ञापवादः ।

2156. The nine affixes comprised under the Pratyâhâra taṅ and the two ending in âna (S'ânach and Kânach), which are substitutes of ल are called Atmanepada.

Note:—This debars the previous designation of Parasmaipada. The result is that the first nine substitutes are Parasmaipada and the last nine Atmanepada.

Then arises the question, what roots should be conjugated in the Parasmaipada and what in the Atmanepada. The following sûtras, answer that question.

२१५७ । अनुदात्तङित आत्मनेपदम् । १ । ३ । १२ ।

अनुदात्तेत उपदेशे यो ङित्तदन्ताच्च धातोर्लस्य स्थाने आत्मनेपदं स्यात् ।

2157. After a root which has an indicatory anudâtta vowel (anudattet) or an indicatory ङ् (ṅit) in the Dhâtupâṭha, the affixes are those of the Atmanepada.

२१५८ । स्वरितञितः कर्त्रभिप्राये क्रियाफले । १ । ३ । ७२ ।

स्वरितेतो ञितश्च धातोरात्मनेपदं स्यात्कर्तृगामिनि क्रियाफले ।

2158. After the verb marked with a svarita, (svaritet) or which has an indicatory ञ् (ñit) in the Dhâtupâṭha, the terminations of the Atmanepada are employed, when the fruit of the action accrues to the agent.*

NOTE:—The word क्रियाफलं is a compound, meaning 'fruit of the action.' When the principal object, for the sake of which, the action is begun, is meant for the agent indicated by the verb, there the âtmanepada is used after verbs having an indicatory ञ or a svarita accent. As यजते 'he sacrifices for himself' पचते 'he cooks for himself.' Here the verb यज् and पच् are marked with svarita accent in the Dhâtupâṭha, and therefore they take the âtmanepada terminations.

Similarly सुनुते 'he presses the soma-juice,' कुरुते 'he does.' Here the verbs and कृञ् have an indicatory ञ्.

In all the above cases, the principal object of the action such as getting heaven by performance of sacrifice, eating of food, &c., is meant for the agent. That is to say, he sacrifices in order that he himself may attain heaven, he cooks in order that he himself may eat, &c.

२१५९ । शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् । १ । ३ । ७८ ।

आत्मनेपदनिमित्तहीनाद्धातोः कर्तरि परस्मैपदं स्यात् ।

2159. After the rest, *i. e.*, after all those verbs not falling under any one of the previous provisions, the terminations of the Parasmaipada are employed, in marking the agent (*i. e.*, in the active voice).

NOTE:—The rules of Atmanepada have been declared in the 66 sûtras, 12 to 77 of the third Chapter of the First Book of Ashṭâdhyâyi. The terminations of the Parasmaipada, which are the general verbal terminations, will come everywhere else, that is to say, where its operation is not debarred by any one of the above-mentioned aphorisms. The present sûtra declares this universal rule. The word śesha or the rest, means that which is the residue of the application of all the previous restrictive rules.

२१६० । तिङस्त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः । १ । ४ । १०१ ।

तिङ उभयोः पदयोस्त्रिकाः क्रमादेतत्संज्ञाः स्युः ।

2160. The three triads, in both the sets, Parasmaipada and Atmanepada, of conjugational affixes (comprised under the general name tiṅ) are called, in order, Lowest (3rd person), the Middle (2nd person), and the Highest (1st person).

Note:—Of the 18 conjugational affixes, above given; 9 are Parasmaipadi and 9 are Atmanepadi. Each of these two classes is subdivided into three sets, according to person.

२१६१ । तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः । १ । ४ । १०२ ।

लब्धप्रथमादिसंज्ञानि तिङस्त्रीणि त्रीणि वचनानि प्रत्येकमेकवचनादिसंज्ञानि स्युः ।

2161. These three triads, of conjugational affixes, which have received the name of Lowest, &c., are called (as regard the three expressions in each triad) severally "the expression for one" (singular), "the expression for two" (dual), and "the expression for many" (plural).

Note:—Of the six triads thus formed, each is divided according to number into three classes, *viz.*, singular, dual, and plural.

२१६२ । युष्मद्युपपदे समानाधिकरणे स्थानिन्यपि मध्यमः । १ । ४ । १०५ ।

तिङ्वाच्यकारकवाचिनि युष्मदि प्रयुज्यमानेऽप्रयुज्यमाने च मध्यमः स्यात् ।

2162. When the pronoun yushmad, "thou" understood, and also when the same expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called the Middle (2nd person).

Note:—This defines the 2nd person of conjugational affixes. As त्वं पचसि thou cookest or पचसि; युवां पचथ or पचथ you two are cooking; यूयं पचथ or पचथ you cook.

२१६३ । प्रहासे च मन्योपपदे मन्यतेरुत्तम एकवच्च । १ । ४ । १०६ ।

मन्यधातुरुपपदं यस्य धातोस्ततः प्रकृतिभूते सति मध्यमः स्यात्परिहासे मन्यधातौ मन्यतेरुत्तमः स्यात् स चैकार्थस्य वाचकः स्यात् ।

2163. When joke is implied with reference to an action, the verb denoting it is used in the 2nd person; provided that the word *manya* 'to think.' is the attendant word (upapada) of such verb, and of the

verb *manya* itself, the affix must be of the 1st person and singular number.

२१६४ । अस्मद्युत्तमः । १ । ४ । १०७ ।

तथाभूतेऽस्मद्युत्तमः स्यात् ।

2164. When the pronoun asmad "I," understood, and also when expressed, is the attendant word in agreement with the verb, then there is the verbal termination called Highest or the 1st person.

NOTE:—This is clear. As अहं पचामि "I cook," or merely पचामि; आवां पचावः or merely पचावः.

२१६५ । शेषे प्रथमः । १ । ४ । १०८ ।

मध्यमोत्तमयोरविषये प्रथमः स्यात् । 'भू सत्तायाम्' कर्तृविवक्षायां भू ति इति स्थिते ।

2165. In the other cases, namely, where, "thou" or "I" are not the attendant words in agreement with the verb, there is the verbal termination called the lowest (or 3rd person).

NOTE:—As पचति he cooks, पचतः they two cook. पचन्ति they cook. Now we take up the conjugation of the verb भू "to be" when the agent is meant, *i. e.*, in the Active Voice. Thus भू+तिप् ।

Now apply the following rules:—

२१६६ । तिङ्शित्सार्वधातुकम् । ३ । ४ । ११३ ।

तिङः शितश्च धात्वधिकारोक्ता एतत्संज्ञाः स्युः ।

2166. All personal endings (III. 4. 78, S. 2154) and all affixes with an indicatory 'श' are called 'sârvadhâtuka.'

NOTE:—Of course, this applies to the affixes which have been already treated before, namely, the affixes which relate to verbal roots and not to Taddhita affixes, &c. Thus, स्वपिति, रोदिति, पचमानः, यजमानः । लिट् and आशीर्लिङ् are exceptions. [[illegible]]

२१६७ । कर्तरि शप् । ३ । १ । ६८ ।

कर्त्रर्थे सार्वधातुके परे धातोः शप् स्यात् शपावितौ । [illegible]

2167. The affix शप् comes after a root, when a सार्वधातुक follows signifying the agent.

NOTE:—In active voice, शप् is employed in the conjugational tenses. This affix, which is technically called a विकरण comes after roots of the भू class and after compound roots formed by सन् &c. (III. 1. 32). The indicatory श makes

it a सार्वधातुक affix by III. 4. 113, S. 2166, the प् indicates that the vowel has *anudâtta* accent (III. 1. 4. S. 3709). As भू+शप्+तिप् The श् and प् are indicatory, the real affix is अ.

२१६८ । सार्वधातुकार्धधातुकयोः । ७ । ३ । ८४ ।

अनयोः परयोरिगन्ताङ्गस्य गुणः स्यात् । अवादेशः । भवति । भवतः ।

2168. The Guṇa is substituted for the final इक् (इ, उ, ऋ, ऌ,) vowel of a stem before the affixes called sârvadhâtuka and ârdhadhâtuka (III. 4. 113, S. 2166, &c.)[those that are not Sârvadhâtuka or Ârdhadhâtuka]

Note :—Thus भू+तिप्=भू+शप्+तिप्=भू+अ+ति=भो+अ+ति=भवति ॥ Similarly भू+तस्=भवतः ॥ The word इक् is read in the sûtra, from I. 1. 3, S. 34.

In forming the 3rd Pers. Pl. भू+झि, the following rule applies :—

२१६९ । झोऽन्तः । ७ । १ । ३ ।

प्रत्ययावयवस्य झस्यान्तादेशः स्यात् । 'अतो गुणे' (१९१) । भवन्ति । भवसि । भवथः । भवथ ।

2169. अन्त् is substituted for the झ of an affix.

Note :—Therefore भू+झि=भू+अन्ति=भू+शप्+अन्ति=भवन्ति ॥

Similarly भवसि, भवथः, भवथ ॥

In forming the 1st Pers. Sing. भू+शप्+मिप्=भो+अ+मि=भव्+अ+मि ॥ Here the following rule applies :—

२१७० । अतो दीर्घो यञि । ७ । ३ । १०१ ।

अतोऽङ्गस्य दीर्घः स्याद्यञादौ सार्वधातुके परे । भवामि । भवावः । भवामः । स भवति । तौ भवतः । ते भवन्ति । त्वं भवसि युवां भवथः । यूयं भवथ । अहं भवामि । आवां भवावः । वयं भवामः ।

यदि भवान् ओदनं भोक्ष्यते इति युक्तः शेषोऽतिनिर्णयः । एतेन वा मन्ये ओदनं भोक्ष्ये । भोक्ष्यसे भोक्ष्ये । भोक्ष्यावहे । भोक्ष्यामहे । मन्यसे । मन्येथे । मन्यध्वे । इत्यादिरर्थः । 'युष्मद्युपपदे' (३६९) [illegible] तेनेह न । एतु भवान्मन्यते ओदनं भोक्ष्ये इति युक्तः शेषोऽतिनिर्णयः । 'प्रहासे' किम् । यथार्थकथने मा भूत् । यदि मन्यस ओदनं भोक्ष्य इति युक्तः शेषोऽतिनिर्णयिरित्यादि ।

2170. The long आ is substituted for the final अ of a Tense-stem, before a Sârvâdhâtuka affix beginning with य् or म् (lit. a consonant of यञ् pratyâhâra.)

Note :—Thus भव+मि=भवामि ॥ Similarly भवावः, and भवामः ॥

Thus the whole conjugation is :—

लट् Present Tense.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person ...	अहं भवामि	आवां भवावः	वयं भवामः
	I become	We two become	We become.

2nd Person ...	त्वम् भवसि	युवां भवथः	यूयं भवथ
	Thou becomest	You two become	You become.
3rd Person ...	स भवति	तौ भवतः	ते भवन्ति
	He becomes	They two become	They become.

We have already mentioned in sûtra I. 4. 106, S. 2163, that in joke, the 1st Person may be used with the force of 2nd Person. Thus एहि मन्ये ओदनं भोक्ष्यसे, भुक्तः सोऽतिथिभिः "Come here, thou thinkest "I shall take food"; but it is eaten already by the guest." Here मन्ये "I think" means मन्यसे "thou thinkest" and भोक्ष्यसे "thou shalt eat" is equal to "भोक्ष्ये" "I shall eat."

Similarly in the other examples given above.

In the above sûtra I. 4. 106, S. 2163, the phrase युष्मदि, &c., is understood from the previous sûtra. Therefore, when the verb is not in the 2nd person, this construction is not allowed, even though joke be meant. As एतु भवान् मन्यते ओदनं भोक्ष्ये &c. "Come respected Sir! (jocularly), your honor thinks "I shall eat rice," &c.

Why do we say "in joke"? The proper person should be used, when simple assertion is intended. Thus एहि मन्यसे ओदनं भोक्ष्ये इति भुक्तः सोऽतिथिभिः "Come, thou thinkest "I shall eat rice"—but it has been eaten by the guest."

NOTE:—This corresponds with the Direct and Indirect narration of the English Grammar. Sanskrit does not admit of Indirect narration, except in the above examples.

Now we take up the लिट् । Thus भू + लिट् । The force of लिट् is to denote the Past time, as shown in the following.

२१७१ । परोक्षे लिट् । ३ । २ । ११५ ।

भूतानद्यतनपरोक्षार्थवृत्तेर्धातोर्लिट् स्यात् । लस्य तिबादयः ।

2171. The affix लिट् comes after a verb, in the sense of the past, before the commencement of the current day, and unperceived by the narrator.

NOTE:—The word परोक्ष 'unperceived' qualifies the words भूत 'past' and अनद्यतन 'non-current day' understood in this aphorism.

This लिट् is replaced by तिप् &c. Are these affixes Sârvadhâtuka or Ardhadhâtuka. By the general rule III. 4. 113, S. 2166, they would have been Sârvadhâtuka, but for the following sûtra.

२१७२ । लिट् च । ३ । ४ । ११५ ।

लिडादेशस्तिङार्धधातुकसंज्ञ एव स्यात् न तु सार्वधातुकसंज्ञः । तेन ङित्त्वाभावाद् गुणः ।

2172. The personal endings of the Perfect are also called 'ârdha-dhâtuka.'

NOTE :—The substitutes of लिट् get the designation of Ârdhadhâtuka, and not that of Sârvadhâtuka. Therefore, they do not take the vikarana or the Mode-affix शप् &c. Further on, even the तिप् &c. are replaced by the following :—

२१७३ । परस्मैपदानां णलतुसुस्थलथुसणल्वमाः । ३ । ४ । ८२ ।

लिटस्तिबादीनां नवानां णलादयो नव स्युः । 'भू' 'अ' इति स्थिते ।

2173. In the room of the Parasmaipada affixes, the following are substituted in the Perfect Tense :—

	3rd Pers.	2nd Pers.	1st Pers.
Sing.	ṇal (अ)	thal (थ)	ṇal (अ)
Dual.	atus (अतुः)	athus (अथुः)	va (व)
Plural.	us (उः)	a (अ)	ma (म)

NOTE :—The indicatory ल् in णल् and थल् is for the sake of accent (VI. 1. 193, S. 3676). The indicatory ण् is for the sake of causing वृद्धि (VII. 2. 25, S. 3065). Thus पपाच, पेचतुः, पेचुः, पेचिथ or पपक्थ, पेचथुः, पेच, पपाच or पपच, पेचिव पेचिम ।

For the nine substitutes तिप् &c. of लिट् there are णल &c. instead. Thus भू+णल=भू+अ

Then applies the following rule :—

२१७४ । भुवो वुग्लुङ्लिटोः । ६ । ४ । ८८ ।

भुवो वुगागमः स्यात् लुङ्लिटोरचि । नित्यत्वाद्वुग्गुणवृद्धी बाधते ।

2174. भू gets the augment व् (वुक्) before the tense-affixes of the Aorist and the Perfect, when beginning with a vowel.

NOTE :—This being a *nitya* rule, supersedes or debars the Guna ordained by सार्वधातुकार्धधातुकयोः (VII. 3. 84, S. 2168) and Vriddhi ordained by अचो ञ्णिति (VII. 2. 115, S. 254.) That is to say, the indicatory ण of णल् does not cause Vriddhi before वुक् takes place.

Thus भू+व्+अ

Now apply the following rules.

२१७५ । एकाचो द्वे प्रथमस्य । ६ । १ । १ ।

2175. In the room of the first portion, containing a single vowel, there are two.

Note :—Upto Sûtra VI. 1. 12 inclusive it is to be understood that for the first syllable two are to be made, *i. e.*, the first syllable is to be reduplicated. This is an adhikâra sûtra : all the three words *viz.*, एकाचः, and द्वे and प्रथमस्य are to be read in the subsequent sûtras upto VI. 1. 12, before the rule of Samprasâraṇa begins. Thus Sûtra VI. 1. 8 says " when लिट् follows, of an unreduplicated verbal root." The sense of this sûtra is incomplete, unless we supply the three words of this sûtra, when it will read thus : " when लिट् follows there are two in the room of the first portion, containing a single vowel of an unreduplicated verbal root."

२१७६ । अजादेर्द्वितीयस्य । ६ । १ । २ ।

इत्यधिकृत्य ।

2176. Of that whose first syllable begins with a vowel, there are two in the room of the second portion containing a single vowel.

Note:—This debars the reduplication of the *first* syllable. In a verbal root beginning with a vowel, and consisting of more than one syllable, the *second* syllable is to be reduplicated and not the first.

२१७७ । लिटि धातोरनभ्यासस्य । ६ । १ । ८ ।

लिटि परेऽनभ्यासधात्ववयवस्यैकाचः प्रथमस्य द्वे स्त आदिभूतादचः परस्य तु द्वितीयस्य । 'भुव्' 'भुव्' 'अ' इति स्थिते ।

2177. When the tense-affixes of the Perfect follow, there is reduplication of the root, which is not already reduplicated.

Note :—The reduplication is either of the first syllable or of the second syllable according as the root begins with a consonant or a vowel ॥

Thus भू+भू+अ= भु भुव्+अ ॥

Now applies the following sûtra by which the first is called Abhyâsa.

२१७८ । पूर्वोऽभ्यासः । ६ । १ । ४ ।

अत्र ये द्वे विहिते तयोः पूर्वोऽभ्याससंज्ञः स्यात् ।

2178. The first of the two is called the Abhyâsa or the Reduplicate.

Note :—The word द्वे in the nominative case is understood here, but for the purposes of this sûtra it is taken in the Genitive case *i. e.*, द्वयोः पूर्वः "the first, of the two" ordained above. ॥ The word Abhyâsa occurs in sûtras III. 1. 6 VI. 1. 7 &c.

Thus of भुव् भुव्+अ, the first भुव् is called Abhyâsa, and therefore the next rule applies to it.

२१७९ । हलादिः शेषः । ७ । ४ । ६० ।
अभ्यासस्यादिर्हल् शिष्यतेऽन्ये हलो लुप्यन्ते । इति वलोपः ।

2179. Of the consonants of the reduplicate, only the first is retained, the remainders are dropped.

Note:—Thus of भूव् भूव्+अ, the व् is elided, and we get भू भूव्+अ. Then applies the following rules:—

२१८० । ह्रस्वः । ७ । ४ । ५९ ।
अभ्यासस्याचो ह्रस्वः स्यात् ।

2180. A short is substituted for the long vowel of the reduplicate.

Note:—But in the case of भू, this rule is superseded by the next rule. Or we may apply this rule and get भु भूव्+अ, and then apply the next.

२१८१ । भवतेरः । ७ । ४ । ७३ ।
भवतेरभ्यासोकारस्य 'अः' स्याल्लिटि ।

2181. अ is substituted for the vowel of the reduplicate of भू in the Perfect.

Note:—As बभूव, बभूवतुः, बभूवुः, बभूवे । Why do we say 'in the Perfect'? Observe बुभूषति and बोभूयते ।

The word भवतेः is shown in the sûtra in the Active Voice, therefore the rule will not apply to Passive and Reflexive forms; as अनुबुभूवे कम्बलो देवदत्तेन । This opinion of Kâsikâ, however, is not endorsed by later Grammarians.

Thus भुभूव्+अ=भभूव्+अ

Then applies the following:—

२१८२ । अभ्यासे चर्च । ८ । ४ । ५४ ।

अभ्यासे झलां चरः स्युर्जश्च । झशां जशः, खयां चरः । तथापि प्रकृतिजशां प्रकृतिजशः प्रकृतिचरां प्रकृतिचर इति विवेक आन्तरतम्यात् ।

2182. The चर् is also the substitute of झल् letters occuring in a reduplicate syllable, as well as जश् ।

Note:—In a reduplicate syllable, a sonant non-aspirate (जश्) as well as a surd non aspirate (चर्) is the substitute of a Mute letter. By applying the rule of 'nearest in place (I. 1. 50, S. 39), we find that sonant non-aspirate (जश्) is the substitute of all sonants झश् and चर is the substitute of all surds. In other words all aspirate letters become non-aspirate. The word जश् has been drawn into the sutra by the word च 'also.'

The झश् letters are replaced by जश् letters, and खय् by चर् । But an original जश् will remain unchanged, and so also an original चर् because of the rule of nearness of place.

That is to say :—

[illegible] is replaced by [illegible] [illegible] is replaced by [illegible] which is
[illegible] " " [illegible] [illegible] " " " [illegible]
[illegible] " " [illegible] [illegible] " " " [illegible]
[illegible] " " [illegible] [illegible] " " " [illegible]
[illegible] " " [illegible] [illegible] " " " [illegible]
[illegible] " " [illegible] [illegible] " " " [illegible]
[illegible] " " [illegible] [illegible] " " " [illegible]
[illegible] " " [illegible] [illegible] " " " [illegible]
[illegible] " " [illegible] [illegible] " " " not [illegible] but by
[illegible] " " [illegible] [illegible] " " " [illegible]

Thus भूभूव्+अ=बभूव्+अ

Then the following doubt arises. The augment वुक् was added by VI. 4. 88, S. 2174; and the rule VI. 4. 77, S. 271 requires उवङ् augment, and by the following rule वुक् is asiddha, and so why should we not have उवङ् also.

२१८३ । असिद्धवदत्राभात् । ६ । ४ । २२ ।

इत आरभ्य आपादसमाप्तेराभीयम् । समानाश्रये तस्मिन्कर्तव्ये तदसिद्धं स्यात् । इति वुकोऽसिद्धत्वादुवङि प्राप्ते । *वुग्युटावुवङ्यणोः सिद्धौ वक्तव्यौ * । बभूव । बभूवतुः । बभूवुः ।

2183. The change, which a stem will undergo by the application of any of the rules from this sûtra up to VI. 4. 129, is to be considered as not to have taken effect, when we have to apply any other rule of this very section VI. 4. 23 to 129.

NOTE :—From this sûtra (which is the 22nd sûtra of the fourth chapter of the sixth Adhyâya of Pânini) up to the end of the Fourth Chapter are taught the rules called आभीयम् । When two rules of this Abhîya section simultaneously appear for application in one and the same place, both are applied, one being considered as non-existent for the purposes of the other. Therefore, वुक् being non-existent, there will be, उवङ्, the result of which will be, that in बभूव्+अ, the long ऊ will be shortened. But this is prevented by the following Vârtika :—

Vârt :—The augments वुक् (VI. 4. 88), and युट् (VI. 4. 63) should however be considered as not asiddha, and rule VI. 4. 77 teaching उवङ् and VI. 4. 82 teaching यु substitution should not be applied simultaneously with them.

Thus भू—बभूव, बभूवतुः, बभूवुः with वुक्, and उपदिदीये, उपदिदीयाते, उपदिदीयिरे, with युट् of VI. 4. 63. In the case of भू, when वुक् is added, there is not the addition of उवङ्, and in the case of दीङ्, when युट् is added, there is not यणादेश ॥

The आ in आभात् has the force of limit inclusive, so that, the asiddha rule applies to the sûtras governed by भ ॥

For fuller explanation of this important sutra, see my Ashtâdhyâyi.

Now we take up, 2nd Per Sing. बभूव्+थल् ॥ Here applies the following sûtra.

२१८४ । आर्धधातुकस्येड्वलादेः । ७ । २ । ३५ ।

वलादेरार्धधातुकस्येडागमः स्यात् । बभूविथ । बभूवथुः । बभूव । बभूव । बभूविव । बभूविम ।

2184. An ârdhadhâtuka affix (III. 4. 114 &c) beginning with a consonant (except य), gets the augment इट् (in these rules).

Thus बभूव्+थ=बभूव्+इ+थ=बभूविथ ॥ So also बभूवथुः, बभूव, बभूव,

लिट् Perfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Sing.	बभूव	बभूविथ	बभूव
Dual	बभूवतुः	बभूवथुः	बभूविव
Plural	बभूवुः	बभूव	बभूविम

Now we take up the conjugation of भू in लुट् First Future. The force of लुट् is given in the next sûtra.

Thus भू+लुट्

२१८५ । अनद्यतने लुट् । ३ । ३ । १५ ।

भविष्यत्यनद्यतनेऽर्थे धातोर्लुट् स्यात् ।

2185. The affix 'Luṭ' comes after a verbal root, in the sense of what will happen, but not in the course of the current day.

२१८६ । स्यतासी लृलुटोः । ३ । १ । ३३ ।

'लृ' इति लृङ्लृटोर्ग्रहणम् । धातोः स्यतासी एतौ प्रत्ययौ स्तो लृलुटोः परतः । शबाद्यपवादः ।

2186. When लृ and लुट् follow, then स्य and तासि are respectively the Mode affixes of a verbal root.

NOTE:—लृ is the common expression for लृट् and लृङ् formed by rejecting their special *anubandhas*, and means therefore the 2nd Future and the Conditional tenses. लुट् is the 1st Future also called the Periphrastic Future. Thus भविता भविष्यति, &c. The इ of तासि is indicatory and shows that the

nasal of the root is not to be dropped before this; as मन् 'to think,' मन्ता 'he will think.'

This debars the Mode-affixes लट् &c.

Thus भू+तासि+तिप् । The स् of तासि is indicatory.

The mode-affix is तास्

२१८७ । आर्धधातुकं शेषः । ३ । ४ । ११४ ।

तिङ्‌शित्भ्योऽन्यो धात्वधिकारोक्तः प्रत्यय एतत्संज्ञः स्यात् । इट् ।

2187. The remainder *i. e.*, the affixes other than 'tiṅ', and those with an indicatory 'श' subjoined to a verbal root, are called 'ârdhadhâtuka.'

Note:—The Mode-affixes स्य and तासि are therefore ârdhadhâtuka, and so get the augment इट् । Thus भू+इट्+तासि+तिप् । Then further the conjugational affixes तिप् तस् झि are replaced by डा, रौ, रस्, according to the following sûtra:—

२१८८ । लुटः प्रथमस्य डारौरसः । २ । ४ । ८५ ।

'डा' 'रौ' 'रस्' एते क्रमात्स्युः तिप्तसोर्झेश्चात्मनेपदस्यापि तेतेझानः ।

2188. डा, रौ and रस् are substituted respectively in the room of the three-affixes of the third person of लुट् (First-future), both in the Parasmaipada and the Atmanepada.

Note:—As the anubandha ड् in डा must produce some effect, it causes the elision of the टि portion of the affix तास् though the base is not Bha.

Thus भू+इ+तासि+डा=भू+इ+त्+डा (आ.)

Then applies the following:—

२१८९ । पुगन्तलघूपधस्य च । ७ । ३ । ८६ ।

पुगन्तस्य लघूपधस्य चाङ्गस्येको गुणः स्यात्सार्वधातुकार्धधातुकयोः । येन नाव्यवधानं तेन व्यवहितेऽपि वचनप्रामाण्यात् तेन भिनत्तीत्यादावनेकव्यवहित इको न गुणः । 'भविद्' 'आ'\ ऽनयो गुणे माते ।

2189. Guṇa is substituted before a sârvadhâtuka or an ârdhadhâtuka affix, for the इक् vowels of the Causative stems which take the augment पु (VIII. 3. 36), and for the इक् vowel of a stem which has a penultimate short vowel.

Thus भू+इट्+त्+आ=भो+इ+त्+आ=भविद्+आ

Then the question arises, should not the present sûtra apply in the case the इ of भविद्+ति *i. e.* should not the इ be gunated to ए before the

Sârvadhatuka ति ॥ For भिनद् is a stem which has a penultimate short vowel इ; and an इक् letter; though the vikaraṇa श्नम् is added between भ् and द् ॥

One may *prima facie* reply, no, because between the इ of the aṅga and the change-producing ति, there are three letters न् etc and there being a vyavadhâna or intervention, they prevent the force of ति passing through them to इ ॥ This, however, is not the case, because of the following maxim.

"That which cannot but be an intervention, though it do intervene, is not considered an intervention, because the rule must have its scope." The word न अव्यवधान means "not non-intervention," *i. e.* which must necessarily intervene. Such an absolutely necessary intervention is not to be considered an intervention. Therefore, if there is only *one* intervention, the rule will apply. Thus in the case of भिनद्+ति, there are three letters intervening between इ and ति *i. e.*, to say न्, अ and द्; and so the guṇa rule does not apply. But in the case of भवित्+आ only one letter intervenes, and so there ought to be guṇa. But here the following applies:—

२१९० । दीधीवेवीटाम् । १ । १ । ६ ।

दीधीवेव्योरिटश्च गुणवृद्धी न स्तः । भविता ।

2190. The guṇa and vriddhi substitutions, which would otherwise have presented themselves, do not however, come, in the place of the vowels of dìdhî 'to shine,' and vevî 'to go,' and of the augment called इट्.

Note :—Therefore, there is no guṇation of the इ of भवित् before आ. So we get भविता ॥

In 3rd Pers. Dual, we have भू+इट्+तास्+रौ ॥ Then applies the rule after the following :—

२१९१ । तासस्त्योर्लोपः । ७ । ४ । ५० ।

तासेरस्तेश्च लोपः स्यात्सादौ प्रत्यये परे ।

2191. The final स् of तास् (the mode-affix of the second Future) and that of अस् 'to be,' is elided before an affix beginning with a स ॥

२१९२ । रि च । ७ । ४ । ५१ ।

रादौ प्रत्यये प्राग्वत् । भवितारौ । भवितारः । भवितासि । भवितास्थः । भवितास्थ । भवितास्मि । भवितास्वः । भवितास्मः ।

2192. The स् of तास् and अस् is dropped before an affix beginning with a र् ॥

Therefore भू + इट् + तास् + रौ = भविता + 0 + रौ = भवितारौ । Similarly भू + इट् + तास् + रस् = भवितारः । Similarly भू + इट् + तास् + सि = भवितासि The स् is elided by the preceding sûtra.

लुट् First Future.

	3rd Person.		2nd Person.	1st Person.
Singular	पाठो भविता	The lesson will be given (to-morrow)	भवितासि	भवितास्मि
Dual	भवितारौ		भवितास्थः	भवितास्वः
Plural	भवितारः		भवितास्थ	भवितास्मः

—:o:—

Now we take up the conjugation in लृट् The Second Future.

२१९३ । लृट् शेषे च । ३ । ३ । १३ ।

भविष्यदर्थाद्धातोर्लृट् स्यात्क्रियार्थायां क्रियायामसत्यां सत्यां च । स्य इट् । भविष्यति । भविष्यतः । भविष्यन्ति । भविष्यसि । भविष्यथः । भविष्यथ भविष्यामि । भविष्यावः । भविष्यामः

2193. The affix 'Lṛiṭ' is employed after a verb, in the remaining cases where futurity pure and simple is indicated; and also where there is in construction with it another verb, express or understood, denoting an action performed for the sake of the future action.

NOTE:—This is what is well-known as the Second Future. As करिष्यामि इति व्रजति 'he goes that I will do'; हरिष्यामि इति व्रजति 'he goes that I will take'. So also, करिष्यति 'he will do'; हरिष्यति 'he will take'. Thus the Second Future is used both in dependent sentences as well as to denote simple Future.

Thus भू + इट् + स्य + ति = भविष्यति

लृट् Second Future.

	3rd Person.		2nd Person.	1st Person.
Singular	भविष्यति	"Will become"	भविष्यसि	भविष्यामि
Dual	भविष्यतः	"	भविष्यथः	भविष्यावः
Plural	भविष्यन्ति	"	भविष्यथ	भविष्यामः

—:o:—

Now we take up the conjugation of the Sixth Lakâra लोट् "Imperative."

२१९४ । लोट् च । ३ । ३ । १६२ ।

विध्यादिष्वर्थेषु धातोर्लोट् स्यात् ।

2194. The affix 'Loṭ' also is employed after a root in the sense of commanding, &c.

NOTE :—The Imperative Mood is employed also under the circumstances mentioned in the aphorism III. 3. 161. The division of this aphorism from that is for the sake of subsequent sûtras in which the anuvṛitti of लोट् only runs and not those of others. Thus:—

(1) कटं तावद् भवान् करोतु 'make the mat'; ग्रामं भवान् आगच्छतु ।

(2) and (3) अत्र भवान् आस्ताम् 'there you are invited to, or you may, sit.'

(4) पुत्रं भवान् अध्यापयतु 'you will teach, I hope, the son.'

(5) किं भो वेदमध्ययै उत तर्कम् 'Sir what shall I learn, the Veda or the Logic'?

(6) भवति मे प्रार्थना व्याकरणमध्ययै छन्दोऽध्ययै 'this is my prayer that I may learn the Grammar, or that I may learn the Prosody.'

२१९५ । आशिषि लिङ्लोटौ । ३ । ३ । १७३ ।

2195. The affixes 'Liṅ' and 'Loṭ' come after a verb by which 'benediction' is intended.

NOTE :—The word आशिष् means the wish to obtain an object which one desires, a blessing, an expression of one's good wishes. The लिङ् here referred to is what is known as the आशीर्लिङ् or the Benedictive tense. Its conjugation is different from the conjugation of the ordinary लिङ् which we have called the Potential or Optative; as चिरंजीव्यात् भवान् or चिरंजीवतु भवान् 'may you live long'!

Why do we say 'when denoting benediction.' Observe चिरं जीवति देवदत्तः 'Devadatta lives long."

Thus भू+शप्+तिप्=भव+ति

Here applies the following sûtra.

२१९६ । एरुः । ३ । ४ । ८६ ।

लोट इकारस्य उः स्यात् । भवतु ।

2196. In the Imperative, 'u' is substituted for 'i.'

NOTE :—Thus ति becomes तु, अन्ति becomes अन्तु

NOTE.—Prohibition must be stated in the case of affixes हि and नि of लोट् । In the case of these two affixes, the इ is not changed into उ, either because they have been so taught in the sûtras, or because the वा of sutra III. 4. 88 is understood here also and makes this rule an optional rule of limited scope as in sûtra III. 4. 85 (लोटो लङ्वत्). Thus भवतु, भवन्तु ।

In fact, this sutra is confined to ति and न्ति only, and does not [illegible]
to which the next sûtra applies.

Therefore भव+हि=भवतु ।

The 3rd Pers. Singular optionally assumes the form भवतात् by the following rule.

२१९७ । तुह्योस्तातङ्ङाशिष्यन्यतरस्याम् । ७ । १ । ३५ ।

आशिषि तुह्योस्तातङ् वा स्यात् । अनेकाल्त्वात्सर्वादेशः । यद्यपि 'ङिच्च' इत्ययमप्यपवादस्तथा- प्यनन्यार्थङित्त्वेष्वनङादिषु चरितार्थ इति गुणवृद्धिप्रतिषेधसंप्रसारणाद्यर्थतया संभवत्प्रयोजनङकारे तातङि नान्तरं प्रवृत्तः परेण बाध्यते । उत्सर्गापवादयोरपि समबलत्वात् ॥

2197. तातङ् is optionally substituted for the affixes तु and हि of the Imperative, when benediction is meant.

The substitute तातङ् consists of more than one letter and therefore replaces the whole of तु and हि and not only their final उ or इ । This is by sûtra I. 1,55 S. 45. But here an objector says, "the substitute तातङ् has an indicatory ङ् and therefore by the sûtra I. 1. 53 S. 43; it will replace only the final, though it consists of more than one letter, just as the substitute आनङ् (VI. 3. 25) replaces only the final of मातृ and पितृ; or just as the substitute अनङ् replaces the final of roots only. For the sûtra ङिच्च (I. 1. 53) is an apavâda or exception in anticipation to अनेकाल्शित् सर्वस्य (I. 1. 55)."

To this we reply "True; but the sûtra ङिच्च (I. 1. 53) has its scope in affixes likes आनङ्, अनङ् &c. where ङ् has no other force or indicatory power. But in the case of तातङ् the indicatory ङ् finds its scope in preventing guṇa and vriddhi (I. 1. 5), and in effecting vocalisation (VI. 1. 16) &c.

So the sutra I. 1. 53 applies there only where the indicatory ङ् has no other purpose. In the case of तातङ् it seemed to apply with exhausted force, but that little is also set aside by the subsequent sutra अनेकाल्शित् &c. I. 1. 55. For in the case of तातङ्. the general rule अनेकाल् I. 1. 55 and the exceptional rule ङिच्च I. 1. 55 are of equal force, and therefore the maxim विप्रतिषेधे परं कार्यम् will apply, and the subsequent sutra I. 1. 55 will supersede ङिच्च I. 1. 53.

Therefore तातङ् replaces the *whole* affix तु

Thus भवतात् "May he be prosperous."

Note:—The affix तातङ् being a substitute of हि, is like हि, and, therefore, rules propounded with regard to हि, will apply to तातङ् also. Thus VI. 4. 105 says that after stems ending in short अ, the हि is elided: therefore, after such words तातङ् should also be elided. Therefore we cannot get the form जीवतात् त्वम् for जीवतात् । This objection, however, is futile; for, in the sutra अतो हेः (VI. 4. 105), there is the anuvritti of हि from sutra VI. 4. 101 (हुझल्भ्यो हेर्धिः) । So that अतो हेः should be construed as meaning "there is the elision of हि and not when it is of the form हि, and not when it assumes the form तातङ्." ।

The object of ङ् in तातङ् is, as we have said above, for the sake of preventing Guna and Vṛiddhi. It should not be said that the object of ङ् in तातङ् is for the sake of अन्त्यविधिः by the application of sutra ङिच्च (I. 1. 53), just as the substitutes अनङ् &c. (VII. 1. 93 and 94) apply to the finals. For by so doing, तातङ् would replace only the उ of तु and the इ of हि, which is not desired. And the case of तातङ् is to be distinguished from अनङ्, for in अनङ् the ङ् has no other object but to prevent sarvâdesa; but in तातङ् we see that ङ् has another object, namely, the prevention of Guṇa and Vṛiddhi and ङ् having thus found scope, the तातङ् substitute will be governed by the general rule अनेकाल्शित् सर्वस्य (I. 1. 55.)

२१९८ । लोटो लङ्वत् । ३ । ४ । ८५ ।

लोटो लङ इव कार्यं स्यात् । तेन तामादयः सलोपश्च । तथा हि ।

2198. The personal endings of the Imperative are as those of the Imperfect.

This is an अतिदेश sutra ; as in the लङ् there are the affixes ताम्, तम्, त, व and म, so also in the लोट् पचताम्, पचतम्, पचत, पचाव, पचाम ।

Q.—If लोट् is like लङ, why have we not the augment अट्, आट्, or the substitution of जुस् for झि (see III. 4. 111) in the case of लोट् also ?

A.—The वा of sutra III. 4. 83 is understood in this sutra also, so that the analogy between लोट् and लङ् is a limited analogy and does not make all the rules which are applicable to लङ् equally applicable to लोट् also.

Note :—The Imperative being treated as the Imperfect we have the following substitutions.

२१९९ । तस्थस्थमिपां तांतंतामः । ३ । ४ । १०१ ।

ङितश्चतुर्णां तामादयः क्रमात्स्युः ।

2199. The affixes 'tâm', 'tam', 'ta' and 'âm' are the substitutes of the four affixes 'tas', 'thas', 'tha' and 'mip' respectively, of any 'la' which has an indicatory 'ङ'.

Note :—Thus अपचताम्, अपचतम्, अपचत, अपचम्, अपचाताम्, अपचाथाम्, अपचाव, अपचाम ।

२२०० । नित्यं ङितः । ३ । ४ । ९९ ।

सकारान्तस्य ङिदुत्तमस्य नित्यं लोपः स्यात् । 'अलोऽन्त्यस्य' इति सस्य लोपः । पचाव । पचाम

2200. There is always elision of the 's' of the first person of the affixes that come in the room of that 'la' which has an indica-

Thus भू+शप्+तप्=भव+तात्=भवतात्; भू+शप्+झि or अन्ति=भव+अन्तु=भवन्तु
भू+शप्+सि

Now applies the following:—

२२०१ । सेर्ह्यपिच्च । ३ । ४ । ८७ ।

लोटः सेर्हिः स्यादपिच्च ।

2201. In the Imperative, 'हि' is substituted for 'सि', and this has not the indicatory 'प्' of 'सिप्' *i. e.*, it is acutely accented.

Thus भव+सि=भव+हि

२२०२ । अतो हेः । ६ । ४ । १०५ ।

अतः परस्य हेर्लुक् स्यात् । भव—भवतात् । भवतम् । भवत ।

2202. The Imperative affix हि is elided after a stem ending in short अ ॥

Therefore भव+हि=भव, or भवतात्;

भव+थः=भव+तम्=भवतम्

भव+थ=भवत

भव+मि

Here applies the following:—

२२०३ । मेर्निः । ३ । ४ । ८९ ।

लोटो मेर्निः स्यात् ।

2203. In the Imperative, 'ni' is substituted for the affix 'mi'.

Note:—This supersedes the rule relating to the change of इ into उ, and the rule of *lopa*;

Therefore भव+मि=भव+नि

Here applies the following:—

२२०४ । आडुत्तमस्य पिच्च । ३ । ४ । ९२ ।

लोडुत्तमस्य आट् स्यात् पिच्च । हिन्यो रुत्वं न । इकारोच्चारणसामर्थ्यात् । भवानि । भवाव । भवाम ।

2204. In the Imperative 'â' is the augment of the affixes of the first person and the termination is as if it had an indicatory 'प्'.

Note:—This is clear. Thus in the Parasmaipada, we have आनि, आव आम। Thus करवाणि, करवाव, करवाम; करवावहै ।

Thus भव+आ+नि=भवानि । So also भवाव and भवाम ।

NOTE:—In the case of भू the form could have been evolved without आट्, by the general rule भव+नि=भवानि (अतो दीर्घो यञि VII. 3. 101 S. 2170.) ॥ But the proper form could not have been evolved in the case of stems ending in उ as कर which forms करवाणि &c.

लोट् Imperative.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भवतु or भवतात्	भव or भवतात्	भवानि
Dual	भवताम्	भवतम्	भवाव
Plural	भवन्तु	भवत	भवाम

—— :0: ——

Now we take up लङ् "Imperfect."

२२०५ । अनद्यतने लङ् । ३ । २ । १११ ।

अनद्यतनभूतार्थवृत्तेर्धातोर्लङ् स्यात् ।

2205. The affix लङ् comes after a verbal root employed in the sense of past before the commencement of the current day.

NOTE:—The word अनद्यतन is a Bahuvrihi compound, meaning that which has not occurred during the course of the current day (*adyatana*).

Thus भू+लङ्=भू+शप्+ति

२२०६ । लुङ्लङ्लृङ्क्ष्वडुदात्तः । ६ । ४ । ७१ ।

एषु परेष्वङ्गस्याडागमः स्यात्स चोदात्तः ।

2206. अट् acutely accented is the augment of the verbal stem in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

NOTE:—Thus अकार्षीत्, अहार्षीत् अकरोत्, अहरत् and अकरिष्यत्, अहरिष्यत् ॥

Thus अट्+भव+ति=अभव+ति

Here applies the following.

२२०७ । इतश्च । ३ । ४ । १०० ।

ङितो लस्य परस्मैपदमिकारान्तं यत्तदन्तस्य लोपः स्यात् । अभवत् । अभवताम् । अभवन् । अभवः । अभवतम् । अभवत । अभवम् । अभवाव । अभवाम ।

2207. And there is elision of the 'i' of that Parasmaipada affix which is the substitute of a 'la' having an indicatory 'ṅ'.

NOTE:—Thus, for ति we have त् for सि we have स्, &c. The इ of Atmanepada is, however, not elided, because the anuvritti of Parasmaipada is understood here from sutra III. 4. 97. Thus [illegible] [illegible] but [illegible] and [illegible] ।

Thus अभवत्

लङ् Imperfect.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	अभवत् 'He became'	अभवः	अभवम्
Dual	अभवताम्	अभवतम्	अभवाव
Plural	अभवन्	अभवत	अभवाम

—:o:—

Now we take up the लिङ् Potential or विधि लिङ्

२२०८। विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषु लिङ् ३।३।१६१।

एष्वर्थेषु धातोर्लिङ् स्यात्। विधिः प्रेरणम्, भृत्यादेर्निकृष्टस्य प्रवर्तनम्। निमन्त्रणं नियोगकरणम्, आवश्यके श्राद्धभोजनादौ दौहित्रादेः प्रवर्तनम्। आमन्त्रणं कामचारानुज्ञा। अधीष्टः सत्कारपूर्वको व्यापारः। 'प्रवर्तनायां लिङ्' इत्येव सुवचम्। चतुर्णां ग्रहणं प्रपञ्चार्थम्।

2208. The affix 'Liṅ' comes after a verb, when the agent either commands, invites, permits, politely expresses a wish, asks questions, or prays.

The word विधिः means 'commanding or directing a subordinate such as a servant, &c.'; निमन्त्रणं means 'giving invitation' such as inviting a daughter's son in Śrâddha feast, &c., आमन्त्रणं means 'expressing permission to do as one likes'; अधीष्टः means 'to politely express a wish'; सम्प्रश्नः means 'a question'; and प्रार्थना means 'a prayer.'

The sûtra would have been better worded had Pâṇini said प्रवर्तनायां लिङ्, instead of using the above four words which express different aspects of pravartanâ or prompting one to act. The employment of these four words separately in the sûtra is merely an amplification.

Thus भू+लिङ्=भू+लि=भू+य

Note :—This excludes all other tense-affixes. Thus :—

(1) कटं कुर्यात् 'let him make the mat'; ग्रामं भवान् आगच्छेत् 'you come to the village';

(2 and 3) इह भवान् भुञ्जीत 'you will or may dine here'; इह भवान् आसीत 'here you will or may sit';

(4) अधीच्छामो भवन्तं माणवकं भवानुपनयेत् 'we wish that you should condescend to initiate this boy';

(5) किं भो व्याकरणमधीयीय, उत तर्कम् ? 'Sir, what shall I learn, the Grammar or the Logic'?

(6) प्रार्थना मे व्याकरणमधीयीय 'this is my prayer that I should learn Grammar.'

२२०८ । यासुट् परस्मैपदेषूदात्तो ङिच्च । ३ । ४ । १०३ ।

लिङः परस्मैपदानां यासुडागमः स्यात्स चोदात्तो ङिच्च । ङित्त्वोक्तेर्ज्ञापकं 'स्थानिवदादेशोऽनल्विधाविति प्रतिषेधः' इति । क्त्वादेशस्य ल्यपः पित्त्वमपि सिद्धम् ।

2209. When the Parasmaipada affixes of the Potential follow, then 'yâsuṭ' acutely accented, is their augment, and the termination is regarded as having an indicatory 'ṅ'.

This debars सीयुट्; the उट् of यासुट् is indicatory; the real augment is यास्. All augments being anudâtta, the present sûtra, therefore, especially uses the word udâtta, to show that this augment is an exception to the general rule. Though लिङ् has an indicatory ङ्, and therefore by the rule I. 1. 56, its substitutes would also be regarded as having an indicatory ङ्, the repetition of the word ङित् in this sûtra, shows the existence of the paribhâshâ "that the ङ् belonging to ल does not influence its substitutes;" in other words, the substitutes of लङ्, लिङ्, लुङ् and लृङ्, are not to be regarded as having an indicatory ङ् (लकाराश्रयङित्त्वमादेशानां न भवति). Or it indicates that the prohibition of अनल्विधौ of sûtra I. 1. 56 does sometime apply to the *letters* of an anubandha, in other words, the operations required by a particular anubandha *letter* do not sometimes take place, when the affix having that anubandha-letter is replaced by another which has it not. This we further infer from the employment of the anubandha प in the substitute ल्यप् which replaces the कित् affix क्त्वा (see III. 1. 83). The substitute could have been very well enunciated as ल्यप्, for replacing a कित् affix क्त्वा, it would have been कित् by virtue of स्थानिवद्भाव (I. 1. 56). In the Potential, the स् of यासुट् is elided by VII. 2. 79. So we get the forms कुर्यात्, कुर्याताम् and by applying III. 4. 108 and VI. 1. 96, कुर्युः । For the Benedictive लिङ् the sûtra III. 4. 116. S. 2216, applies.

Thus कृ+यास्+त

Then applies the following.

२२१० । सुट् तिथोः । ३ । ४ । १०७ ।

लिङस्तकारथकारयोः सुट् स्यात् । सुटा यासुड् न बाध्यते । लिङो यासुट् तकारथकारयोः सुडिति विशेषात् ।

2210. The augment 'suṭ' is added to the affixes 'ta' and 'tha' when part of the affixes of the Potential and Benedictive.

The letters त and थ are the objects to which the augment सुट् is to be added; provided that the त and थ are the initial of the affixes employed in लिङ् ।

[illegible] applied to लिङ् [illegible] ; but in the case of सुट्, लिङ् is not [illegible]

आगमौ । The scope of यासुट् and सुट् being thus different, one does not debar the other.

In the sûtra, the word लिङ is used; the अ of लिङ is merely for the sake of pronunciation.

Thus भू+यासुट्+सुट् Now applies the following :—

२२११ । लिङः सलोपोऽनन्त्यस्य । ७ । २ । ७९ ।

सार्वधातुकलिङोऽनन्त्यस्य सस्य लोपः स्यात् । इति सकारद्वयस्यापि निवृत्तिः । सुटः श्रवणं स्यादाशीर्लिङि । स्फुटतरं तु तत्रात्मनेपदे ।

2211. In the sârvadhâtuka Liṅ (*i. e.* Potential), the स which is not final (*i. e.* the स् of the augments यास् and सीय्), is elided.

What is the स् which is not final? The स् of the augments यासुट्, and सुट् (and सीयुट्) । Thus both स's are elided. The स् of सुट् is heard in the Benedictive; and better still in the âtmanepada.

Thus भू+शप्+यां+त्

२२१२ । अतो येयः । ७ । २ । ८० ।

अतः परस्य सार्वधातुकावयवस्य 'या' इत्यस्य 'इय्' स्यात् । गुणः । यलोपः । भवेत् । 'सार्वधातुक—' इति किम् । चिकीर्ष्यात् । अन्येऽपवादन्यायेन हि अतो लोप एव बाध्येत । भवेदित्यादौ तु परत्वाद्दीर्घः स्यात् । भवेताम् ।

2212. After a Present stem ending in short अ, इय् is substituted for the sârvadhâtuka यास् (*i. e.*, the augment यास् of the Potential).

Thus भू+शप्+यासुट्+त्=भव+यास्+त्=भव+इय्+त् ॥ The अ+इ become guṇa and the य् is elided by VI. 1. 66. S. 873. (लोपो व्योर्वलि:) ॥ Thus we have भवेत् ॥

Note:—The objector may say, the form चिकीर्ष्येत् will be so by the elision of अ under VI. 4. 48, (अतो लोपः) and so there is no necessity of reading the anuvṛtti of sârvadhâtuka in this sûtra; for when अ is elided by अतोलोपः VI. 4. 48, in the case of ârdhadhâtuka या the present rule cannot apply, as there is no base left which ends in अ ॥ To this we reply, this is not a good reason: for then in the case of भवेत् and यजेत् also, the rule अतो दीर्घो यञि (VII. 3. 101) would apply, and the अ of भव would require to be lengthened. But that is not so. The fact is that the present sûtra debars rule VII. 3. 101. Therefore, as this इय् substitute debars the lengthening, of VII. 3. 101, so it would debar the *lopa* of VI. 4. 48. Therefore, if the anuvṛitti of sârvadhâtuka be not read into this sûtra, the इय् substitute would apply to ârdhadhâtuka also, and the lopa-elision VI. 4. 48, would not help, as that would be superseded by this special rule. Therefore the anuvṛitti of "sârvadhâtuka" should be read into this sûtra.

Text :—The above is stated on general grounds. But if the maxim मध्येऽपवादाः पूर्वान् विधीन् बाधन्ते नोत्तरान् (Apavâdas that are surrounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the apavâda operations, supersede only those rules that precede, not those that follow them) be applied here, then the present sûtra would supersede only the preceding sûtra VI. 4. 48, and not the following sûtra VII. 3. 101 which would not be superseded by the present sûtra. In this view also, the lopa alone being superseded, and not the dîrgha, there would have been lengthening in भवेत् &c., by the subsequent sûtra, hence the anuvṛitti of 'Sârvadhâtuka' must be read into this sûtra. So also 3rd Dual. भवेताम् ॥

Then 3rd Pl. भव+इय्+झि

२२१३ । झेर्जुस् । ३ । ४ । १०८ ।

लिङो झेर्जुस् स्यात् । ज इत् ।

2213. In the Potential and Benedictive, 'jus' is the substitute of 'jhi', the ending of the first person plural Parasmaipada.

This debars अन्त (VII. 1. 3). The ज् is इत् or indicatory.

Thus भू+शप्+यास्+झि=भव+यास्+उस्=भव+या+उस् (the स् being elided by VII. 2. 79. S. 2211).

Now the sûtra अतो येयः VII. 2. 80. S. 2212, has been explained by Eastern Grammarians thus "after a stem in अ, the या is replaced by इय्" According to this interpretation, we get भव+इया (the स् being elided by VII. 2. 79)+उस् ॥

Then the following sûtra requires आ+उ=उ or भवेयुः ॥

२२१४ । उस्यपदान्तात् । ६ । १ । ९६ ।

अपदान्तादवर्णादुसि परे पररूपमेकादेशः स्यात् । इति प्राप्ते । परत्वान्नित्यत्वाच्च 'अतो येयः' (२२१२) इति प्राहुः । तदप्यन्तरङ्गत्वात्पररूपं न्याय्यं तथापि 'यास्' इत्येतस्य 'इय्' इति व्याख्येयम् । एवं च सलोपस्यावकाश इय् । 'अतो येयः' (२२१२) इत्यत्र तु संधिरार्षः । भवेयुः । भवेः । भवेतम् । भवेत । भवेयम् । भवेव । भवेम ।

2214. For the अ or आ (not standing at the end of a Pada or full word)+उ of उस् the Tense-affix, the second vowel is the single substitute.

Note :—The यास् is understood here. This debars the guna substitution taught in VI. 1. 87. Thus भिन्द्या+उस्=भिन्द्युः, छिन्द्या+उस्=छिन्द्युः । अदद्+उस्=अदुः, (उस् of झ) [illegible]+उस्=[illegible] ॥ All these are examples of लिङ् (Potential) and लङ् (Imperfect). Thus [illegible]+[illegible]+झि (the [illegible] is added by III. 4. 109) [illegible] (झ replaced by III. 4. 109)=[illegible]

(II. 4. 77)+झुस् (III. 4. 110)—अदा+उस्—अदुः ॥ अ+या+झि—अ+या+जुस् (VI. 4. 111)=अयुः ॥ The उस् is also the substitute of झि in लिट् (Perfect) see III. 4. 82. When the preceding vowel is not अ or आ, this rule does not apply. Thus the 3rd per. pl. of the Perfect of कृ is :—चकृ+उस्—चक्रुः ॥ So also from भी we have बिभी+उस्—बिभ्युः ॥ The word अपदान्तात् 'not being final in a 'pada' does strictly speaking, serve no good purpose in this sûtra. For the *affix* उस् can never be added to a Pada, it must always be added to a stem, that has not yet risen to the rank of a Pada. If उस्, however, be taken as the syllable उस् (whether an affix or part of an affix or not), then the limitation of अपदान्तात् becomes valid. Thus का+उस्रा=कोस्रा, का+उषिता=कोषिता ॥ Most likely this word has been read here for the sake of the subsequent sûtra or because उस् syllable is taken here and not merely the affix उस् ॥

For here उस् comes after the या, and therefore there should be the single substitute उ of the form of the second and so अतोयेयः will find no scope here, for there is no या and the form would be भवुः ॥ To this there are two replies. First according to Eastern Grammarians who interpret अतोयेयः as "After a stem in अ, the या of यास् is replaced by इय्" ॥ In this view, the स् being elided by VII. 2. 79, we have भव+या+उस्, and here the sûtra अतोयेयः must apply *first* and then the present sûtra, because VII. 2. 80, is a *subsequent* sûtra to the present in the order of Pâṇini; and because it is a *nitya* rule, because it will apply whether the combination required by VI. 1. 96, has taken place or not. Thus we get भव+इया+उस्=भवेयुः ॥ For if the pararûpa sandhi takes place *first*, then या+उस् becomes युस्, and so there is no occasion for the application of अतोयेयः, for there is no या to be replaced, and so there is no इय् and we get भवयुः ॥

The other view is, that the pararûpa sandhi of the present sûtra is antaranga, because the operation ordained by it is inside that of VII. 2. 80: and therefore it ought to apply first. But in the present case, there is no occasion for its operation, because the *whole* यास् is replaced by इय् according to our interpretation.

Thus the sûtra अतोयेयः is an apavâda to the rule requiring the elision of स् taught by the sûtra VII. 2. 79. Thus we get भव+इय्+उस्, and here there is no आ preceding उ, and so the present sûtra cannot apply.

The word येयः in the sûtra is formed by या+इयः; and या is exhibited without any case-termination. Others say, the word is यः the sixth case of या formed on the analogy of विश्वपः by the elision of आ (VI. 4. 140). Then यः+इयः=य+इयः (VIII. 3. 19) after this elision, there ordinarily would take place no sandhi; as this elision is considered asiddha (VIII. 2. 1) for the purposes of VI. 1. 87. Contrary to this general rule, however, the sandhi takes place here and

we have वेयः by VI. 1. 87. The य in इयः is for the sake of pronunciation only. The real substitute is इय् ॥

Some read the sûtra as अतो यासियः ॥ So that the sthânî is यास् and not या, and यासियः is a genitive compound.

POTENTIAL OF विधिलिङ्

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भवेत्	भवेः	भवेयम्
Dual	भवेताम्	भवेतम्	भवेव
Plural	भवेयुः	भवेत	भवेम

Now we take up the Benedictive.

२२१५ । लिङाशिषि । ३ । ४ । ११६ ।

आशिषि लिङस्तिङार्धधातुकसंज्ञः स्यात् ।

2215. When the sense is that of Benedication, the substitutes of 'liṅ' are called 'ârdhadhâtuka', i. e. the personal endings of the Benedictive are 'ârdhadhâtuka'.

This debars these affixes from being called *sârvadhâtukâ*. Being *ârdhâdhâtuka* they take the augment इट्, and before these affixes the root does not take the Vikaraṇas शप् &c. Thus from the root लू 'to cut', we have in the आशीर्लिङ्, लविषीष्ट; and from the root पू 'to purify', पविषीष्ट. But in the विधिलिङ् (Potential), we have the proper Vikaraṇas &c. as लुनीयात्, पुनीयात् ।

२२१६ । किदाशिषि । ३ । ४ । १०४ ।

आशिषि लिङो यासुट् कित्स्यात् । 'स्कोः —' (३८०) इति सलोपः ।

2216. The augment 'yâsuṭ' comes after that 'liṅ' also which denotes benedication, and it is acutely accented, and is treated as if it had an indicatory 'k'.

The कित् of this sûtra refers to the personal affixes of the Benedictive mood and not to the augment यासुट्, for that would have been unnecessary, being already ङित् by the last rule. कित् and ङित् are equal in prohibiting guṇa and vṛiddhi, but कित् is distinguished from ङित् inasmuch as कित् causes the guṇa of जागृ (VII. 3. 85), and also there is distinction between them with regard to the change of semi-vowel to vowel (VI. 1. 15 and 16). Thus उच्यात्, उच्यास्ताम्, उच्यासुः, and जागर्यात्, जागर्यास्ताम् and जागर्यासुः । In the Potential, वच्यात् (no samprasâraṇa); in the Benedictive, उच्यात् (vocalisation). So also जागृयात् in the Potential.

Thus भू+यास्+त । Then the त् is elided by VIII. 2. 29. S. 380. Thus we get भू+यात् । What is the force of making the augment कित् ? The next sûtra answers this.

२२१७ । क्ङिति च । १ । १ । ५ ।

गित्किन्ङिन्निमित्ते इग्लक्षणे गुणवृद्धी न स्तः । भूयात् । भूयास्ताम् । भूयासुः । भूयाः । भूयास्तम् । भूयास्त । भूयासम् । भूयास्व । भूयास्म ।

2217. And that, which otherwise would have caused guṇa or vṛiddhi, does not do so, when it has an indicatory क्, ग् or ङ्.

Thus there is no guṇa of the ऊ of भू । So we have.

आशिर्लिङ् Benedictive.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	भूयात् May he become	भूयाः	भूयासम्
Dual	भूयास्ताम्	भूयास्तम्	भूयास्व
Plural	भूयासुः	भूयास्त	भूयास्म

Note.—The indicatory ङ् of the verbal tense affixes *i. e.*, लङ् लिङ्, लुङ् लृङ्, is an exception to this rule of ङित्. This is an inference deduced from III. 4. 104 S. 2216 which declares "when the sense is that of benediction, then the augment यासुट् of लिङ् is as if it were distinguished by an indicatory क." There would have been no necessity of making यासुट् a कित्, if लिङ् were a ङित्, but the very fact of making यासुट् a कित् indicates by implication or is ज्ञापक that the final ङ of लिङ्, लङ् &c. does not make these tense affixes ङित्. Thus in लङ् or Imperfect tense we have अचिनवत् "he collected" (अचिनु+लङ्= अचिनु+अत्=अचिनो +अत्–अचिनवत्).

———:o:———

२२१८ । लुङ् । ३ । २ । ११० ।

भूतार्थवृत्तेर्धातोर्लुङ् स्यात् ।

2218. The affix लुङ् comes after a verb in the sense of past time.

The लुङ् forms what is known as aorist. It is in fact the name of the aorist, as the whole of this affix is replaced by other personal terminations. See III. 1. 43 and subsequent sûtras.

"The aorist has reference to a past time indefinitely or generally, without reference to any particular time. An action done before today is expressed by the perfect or imperfect; whatever remains for the aorist is, therefore, to express a past action, done very *recently*, say, in the course of the current day or having reference to a present act. Aorist, therefore, merely implies the completion of an action at a past time *generally*, and also an action done at a very recent time."

२२१९ । माङि लुङ् । ३ । ३ । १७५ ।

सर्वलकारापवादः ।

2219. The affix 'Luṅ' comes after a verb when the word 'mâṅ' is used in connection with it.

This sets aside all other tense-affixes. As मा कार्षीत् 'let him not do' मा हार्षीत् 'let him not take'.

How have we then the Imperative and the Future tenses in the following sentence instead of the Aorist? मा भवतु तस्य पापं मा भविष्यति । This sentence is against good usage. Or, we may explain it by saying that there is another मा which has not the indicatory ङ; and with that मा, other tenses may be used. The augment is elided after the prohibitive particle मा, by VI. 4. 74.

२२२० । स्मोत्तरे लङ् च । ३ । ३ । १७६ ।

स्मोत्तरे माङि लङ् स्याल्लुङ् च ।

2220. When the word 'mâṅ' is followed by 'sma', the affix 'Laṅ' as well as 'Luṅ' may be employed after a verbal root.

By च we introduce लुङ् into the aphorism. Thus मास्म करोत् or कार्षीत् 'let him not make'; मास्म हरत् or हार्षीत् 'let him not take'.

२२२१ । च्लि लुङि । ३ । १ । ४३ ।

शबाद्यपवादः ।

2221. When लुङ् follows, the affix च्लि is added to the verbal root.

It debars the Mode-affixes शप् and the rest.

२२२२ । च्लेः सिच् । ३ । १ । ४४ ।

इचावितौ ।

2222. Of च्लि, सिच्, is the substitute.

The इ of सिच् is for the sake of pronunciation, the च is for accent, and the real affix is स्.

२२२३ । गातिस्थाघुपाभूभ्यः सिचः परस्मैपदेषु । २ । ४ । ७७ ।

एभ्यः सिचो लुक् स्यात् । गापाविहेणादेशपिबती गृह्येते ।

2223. There is luk-elision of the affix सिच् in the Parasmaipada, after the verbs गा 'to go,' स्था 'to stand', the verbs called घु (I. 1, 20), पा 'to drink' and भू 'to be.'

गा is the substitute of इण् 'to go' (II. 4. 45) and not गा 'to sing' the form assumed by गै ॥ and पा is that root which means 'to drink', and not पा 'to protect'.

२२२४ । भूसुवोस्तिङि । ७ । ३ । ८८ ।

'भू' 'सू' एतयोः सार्वधातुके तिङि परे गुणो न स्यात् ।

2224. भू 'to be' and सू 'to be born' get no guṇa before an immediately following Personal ending which is Sârvadhâtuka.

The सू refers to the Adâdi root (21) in which the Present character is dropped, and does not refer to Divâdi सूयति (24) or Tudâdi सुवति (115) roots because in these two, the mode-affixes श्यन् and श intervene between the तिङ् and the root, and so the root is not *immediately* followed by the तिङ् ॥

२२२५ । अस्तिसिचोऽपृक्ते । ७ । ३ । ९६ ।

'सिच्' च 'अस्' चेति समाहारद्वन्द्वः । सिचश्चस्य सौत्रं ग्रहणम् । अस्तीत्यव्ययेन कर्मधारयः । ततः पञ्चम्याः सौत्रो लुक् । विद्यमानात्सिचोऽस्तेश्च परस्यापृक्तस्य हल ईडागमः स्यात् । इति ईट् न । इह सिचो लुप्तत्वात् । अभूत् । 'इतः' इति सिच् । ऐधिषि । 'अपृक्तस्य' इति किम् । ऐधिषि । अभूताम् ।

2225. A single consonantal sârvadhâtuka affix gets the augment ईट्, after अस् 'to be' and after the Aorist character सिच् when the स of अस् and सिच् are not elided.

The सिच् plus अस् have become a Samâhâra Dvandva compound, declined in the Ablative Singular. The च् of सिच् has not become क् and then ग् for सिचस् is considered here as a Bha base by Sûtra-license.

The words of this sûtra require a little explanation. It consists of four words 1. अस्ति (an Indeclinable meaning "when present") 2. सिच्, 3. अस्, 4. अपृक्ते ॥ The सिच्+अस् has become सिचस् a Samâdhâra Dvandva compound meaning "the Mode-affix सिच् and the root अस् *to be*". In forming the compound, the word सिच् is not treated as a Pada, but as a Bha; and so the च् is not changed to क् or ग् *i. e.*, the compound is not सिगस्, as in वागर्थः ॥ This is a Sûtra license.

The word अस्ति is an Indeclinable meaning "when present"; *i. e.*, when अस् and सिच् are present as सिच् and अस् without the elision of स् ॥ Then this अस्ति is compounded with सिचस् as a Karmadhâraya compound, and we have अस्तिसिचस् ॥ Then this compound takes the Ablative affix ङस् and so we have अस्तिसिचः ॥ But this Ablative ending is elided as a Sûtra-anomaly and we have अस्तिसिचस् literally meaning "after *sich* and *as*, when existing (as such)".

This sûtra however does not apply here, because सिच् is non-existent. Therefore we have अभूत, अभूताम् ॥

As आसीत्, आसीः ; अकार्षीत्, अकार्षीः ॥ Why do we say *consonantal ?* Observe वेत्सि Why do we say a single-consonant affix ? Observe वेत्सि and अकार्षम् ॥

Vârt :—Prohibition of the sthânivad-bhâva must be stated when आह् is substituted for ब्रू (III. 4. 84), and भू for अस् (II. 4. 52), before the augment ईट् ॥ Therefore not here आत्थ and अभूत् ॥ The word आत्थ is thus formed. आह्+सिप्=आह्+थल् (III. 4. 84)=आथ्+थ (VIII. 2. 35)=आत्+थ (VIII. 4. 55) =आत्थ ॥

Note :—This round about explanation of Bhattoji Dikhshit is for the following reason :—

According to Ancient Grammarians the word अस्तिसिच् is a Samâhara Dvandva of *asti* and *sich,* meaning "the verb अस् and the affix सिच्" ॥ And the Ablative singular of *asti-sich* is *asti-sichas* meaning "after the verb *as* and the affix sich." But the compound asti-sich will require the Samasanta टच् (V. 4. 106) and the word would be asti-sicha, a vowel-ending pratipadika. If it be said that the Samâsânta टच् is *anitya,* then there is this difficulty that सिच् should be placed first in forming the compound, *i. e.,* we should have सिजस्ति because सिच् consists of fewer letters than अस्ति (अल्पाच्तरम् II. 2. 34). If it be said that this rule is also *anitya,* because Pânini himself violates it in the sûtra समुद्राभ्राद् घः (IV. 4. 118), where *samudra* is placed first and not *abhra ;* even then when अस् is changed to भू in the example अभूत्, this sûtra will apply, because भू is considered as sthanivat to अस् ॥ And similarly in अभात् and अस्नात् the elided सिच् will be sthanivat and so there will be ईट् ॥ To prevent all these difficulties, Bhattoji has given the above explanation.

The 3rd Per Plural is भू+सिच्+झि=भू+o+झि

Now considering the luk elided zero as sthanivat to सिच्, the following sûtra appears for application.

२२२६ । सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च । ३ । ४ । १०९ ।

सिचोऽभ्यस्ताद्विदेश्च परस्य ङित्सम्बन्धिनो झेर्जुस् स्यात् । इति प्राप्ते ।

2226. (In those tenses which are marked with an indicatory 'ṅ') 'jus' is the substitute of 'jhi', when it comes after an Aorist in 'sich', or the Imperfect of a reduplicated verb, or the root 'vid' (to know).

This would make भू+झि=भू+जुस्

But this does not apply, on account of the following sûtra.

२२२७ । आतः । ३ । ४ । ११० ।

सिज्लुगन्तादादन्तादेव झेर्जुस् स्यात् । अभूवन् । अभूः । अभूतम् । अभूत । अभूवम् । अभूव ।

27. When सिच् is elided, then the झि is not changed to जुस् except when the stem ends in long आ ॥

The Present Sûtra says that after verbs in which सिच् has been elided, जुस् does not replace झि in the case of any other verb than that which ends in long आ; it is thus a *niyama* rule.

Thus, by rule II. 4. 77, S. 2223, सिच् is elided after the verb भू, but as भू does not end in long आ, its 3rd person plural Aorist will not be in जुस्। Thus, अभूवन्। Here, by the last rule, and on the maxim that 'though सिच् is elided, yet its force remains, (I. 1. 62 S. 262) जुस् would have replaced झि; but the present sûtra prohibits that. But where the सिच् is not elided, there, of course, जुस् does come. Thus अकार्षुः, अहार्षुः।

Thus we have अभू+झि अभू+अन्ति (झोऽन्तः VII. I. 3 S. 2174.)=अभू+अन्त् (इतश्च III. 4. 100 S. 2207)=अभू+वुक् (भुवो वुक् VI. 4. 88, S. 2169.)+अन् (संयोगान्तस्य लोपः VIII. 2. 23. S. 54.)=अभूवन् ॥

The 2nd Per. Sing. is अभू+सिच्+सि=अभू+o+स्=अभूः ॥ 2nd Per. Dual is अभू+सिच्+थस्=अभू+o+थस्=अभू+तम्=अभूतम्। In the same manner अभूत ॥

The First Pers. sing. is अभू+सिच्+मिप्=अभू+o+अम्=अभू+वुक्+अम्= भूवम् ॥ So also अभूव, अभूम ॥

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person	अभूत्	अभूताम्	अभूवन्
Second Person	अभूः	अभूतम्	अभूत
First Person	अभूवम्	अभूव	अभूम

The augment अ of अभूत् &c., is sometimes not added, when it is in combination with the particle मा, according to the following :—

२२२८ । न माङ्योगे ॥ ६ । ४ । ७४ ॥

अडाटौ न स्तः। मा भवान् भूत्। मा स्म भवत् भूद् वा।

2228. In connection with the prohibitive particle मा, the augment अट् or आट् is not added in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

Thus मा भवान् भूत् or मा स्म भवत् or भूत् ॥

So also मा भवान् कार्षीत्, मा भवान् हार्षीत्, मास्म करोत्, मा स्म हरत्, मा भवानीहिष्ट, मा भवानैहिष्ट, मा स्म भवानीहत, मा स्म भवानैहत ॥

Now we take up the conjugation of भू in लृङ्। The force of लृङ् is to denote a condition antecedent added to futurity, as shown in the following sûtra.

२२२९। लिङ्निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ ॥ ३। ३। १३९ ॥

हेतुहेतुमद्भावादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्यर्थे लृङ् स्यात्क्रियाया अनिष्पत्तौ गम्यमानायाम्। अभविष्यत्। अभविष्यताम्। अभविष्यन्। अभविष्यः। अभविष्यतम्। अभविष्यत। अभविष्यम्। अभविष्याव। अभविष्याम।

2229. Where there is a reason for affixing 'Li*n*,' the affix 'Lṛi*n*' is employed in the Future tense, when the non-completion of the action is to be understood.

The words 'in denoting future time' are understood here. The reasons for affixing लिङ् are such, as, cause and effect &c. mentioned in sûtra III. 3. 156 and 157 &c. The लृङ् is called the conditional tense. "It comes in the conditional sentences in which the non-performance of the action is implied; or where the falsity of the antecedent is implied as a matter of fact. It usually corresponds to the English pluperfect conditional, and must, in Sanskrit, be used in both the antecedent and the consequent clauses".

Thus सुवृष्टिश्चेदभविष्यत् तदा सुभिक्षमभविष्यत् 'if there had been good rain, then there would have been plenty of food; or if there were to be good rain then there would be plenty of food'. It is implied that there was not good rain, nor consequent plenty: or that the occurrence of good rain is dubious, and the desirable consequence equally so.

So also here, दक्षिणेन चेद्यास्यत् न शकटं पर्याभविष्यत् 'if he were to go by the right side, the carriage would not be upset'; यदि कमलकम् आह्वास्यत् न शकटं पर्याभविष्यत् 'if he were to call Kamalaka (which he will not), the carriage would not be upset'; अभोक्ष्यत भवान् घृतेन यदि मत्समीपम् आगमिष्यत् 'you would eat food with clarified butter, if you (were to) come to me (but you will not come)."

All these sentences refer to future time. The non-upsetting is a future contingency and is an effect, the cause of which is the 'calling of Kamalaka.' The speaker—having apprehended the cause and effect, and having also learned from other sources that such an effect will not take place, that is to say, that Kamalaka will not be called, and the carriage will be upset—has employed this conditional tense to express his idea. The whole sentence यदि कमलकम् &c. really gives this sense:—That both actions, 'the calling' and 'the non-upsetting', which are subjects of a future time, and which are related as cause and effect, will not be completed; that neither Kamalaka will be called, nor the impending fate averted from the carriage. The sûtra may also be thus rendered according to Professor Bohtlingk:—In a condi-

tional sentence, which would require a Potential according to III. 3. 156 the conditional tense is used, if the sense is that of Future time, when the action is not complete.

Thus भू + लृङ् = भू + स्य + तिप् (III. 1. 33. S. 2186.) = भू + इट् + स्य + त = भो + इ + स्य + त = अभविष्यत् ॥

	Singular.	Dual.	Plural.
Third person.	अभविष्यत्	अभविष्यताम्	अभविष्यन्
Second person.	अभविष्यः	अभविष्यतम्	अभविष्यत
First person.	अभविष्यम्	अभविष्याव	अभविष्याम

Thus we have conjugated भू in all the ल-karas except the Vedic लेट् ॥

The author now gives some rules about the adding of Prepositions to the verbs and the changes of meaning and conjugation which such addition induces.

The first question is, where are these prepositions to be placed. In English they are generally placed after the verb; in the Vedas they are placed any where in the sentence; but Pâṇini restricts the use in Classical Sanskrit by the following :—

२२३० । ते प्राग्धातोः ॥ १ । ४ । ८० ॥

ते गत्युपसर्गसंज्ञका धातोः प्रागेव प्रयोक्तव्याः ।

2230. The particles called gati and upasarga are to be employed before the verbal root: (that is to say, they are prefixes).

The word ते has been employed to include the term उपसर्ग also.

The list of prepositions has already been given in the sûtra उपसर्गाः क्रियायोगे (I. 4. 59 and 60; S. 22 and 23). Thus प्र + भवानि (Imperative 1st. Pers. Sing.). Here applies the following sûtra.

२२३१ । आनि लोट् ॥ ८ । ४ । १६ ॥

उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्य लोडादेशस्यानीत्यस्य नस्य णः स्यात् । प्रभवाणि । * दुरः षत्वणत्वयोरुपसर्गत्वप्रतिषेधो वक्तव्यः * । दुःस्थितिः । दुर्भवानि । * अन्तःशब्दस्याङ्किविधिणत्वेषूपसर्गत्वं वाच्यम् * । अन्तर्धा । अन्तर्धिः । अन्तर्भवाणि ।

2231. The न of आनि, the affix of the Imperative, 1st Person, is changed into ण, when it follows a letter competent to cause such a change, standing in an Upasarga.

The word आनि is the 1st person sigular termination of the Imperative. Thus प्रभवाणि. Similarly प्रवपाणि "Let us cultivate or sow."

Note. Why do we say 'the Imperative'? Observe प्रवपाणि मांसानि। Here आनि is the neuter plural termination, and the word means प्रकृष्टा वपा येषु, तानि॥

According to Padamanjari, the employment of the word लोट् in the sutra is redundant. For without it also आनि would have meant the *Imperative* affix, and not the Neuter termination, on the maxim of अर्थवद् ग्रहणे &c. Moreover in the *noun* प्रवपाणि, प्र is not an upasarga at all, on the maxim यत् क्रियायुक्ताः प्रादयस्तं प्रति गत्युपसर्ग-संज्ञे भवतः॥

Vart: The Upasarga दुर् is not to be treated as an upasarga, when षत्व or णत्व is to be effected. That is to say, the र् of दुर् does not cause the subsequent स् or न् to be changed to ष and ण, respectively. Thus दुःस्थितिः, दुर्भवानि॥

Vart: The Indeclinable word अन्तर् should be treated as an upasarga for the application of (1) अङ् विधि: namely the affixing of अङ् by III. 3. 106. S. 3283. आतश्चोपसर्गे, as अन्तर्+धा+अङ्=अन्तर्धा, (2) किविधि: namely the application of कि by उपसर्गे घोः किः (III. 3. 92. S. 3270), as अन्तर्+धा+कि=अन्तर्धिः (3) णत्व विधि as अन्तर्भवाणि॥

२२३२। शेषे विभाषाकखादावषान्तउपदेशे॥ ८। ४। १८॥

उपदेशे काखादिर्षान्तवर्जे गदनदादेरन्यस्मिन्धातौ परे उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्य नेर्णत्वं वा स्यात्। प्रणिभवति-प्रनिभवति। इहोपसर्गाणामसमस्तत्वेऽपि संहिता नित्या। तदुक्तम्—

संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपसर्गयोः।
नित्या समासे वाक्ये तु सा विवक्षामपेक्षते॥

इति। धात्वर्थनिर्देशश्चोपलक्षणम्। यथास्वर्गो भवतीत्यादावुत्पत्त इत्याद्यर्थात्। उपसर्गास्त्वर्थविशेषस्य द्योतकाः। प्रभवति। पराभवति। संभवति। अनुभवति। अभिभवति। उद्भवति। परिभवतीत्यादौ विलक्षणार्थावगतेः। उक्तं च—

उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते।
प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत्॥

इति। 'भव ॥ इहो'। कल्पन्ताः षड्लिंगमनुदात्तेः।

2232. In the remaining verbs, optionally the न of नि is replaced by ण, when it is preceded by an upasarga competent to cause the change; provided that, in the original enunciation, the verb has not an initial क or ख, nor ends with ष॥

The words नेः and उपसर्गात् are understood in the sûtra. The word शेषे means verbs other than those mentioned in VIII. 4. 17 S. 2285 namely, other than गद, नद &c. Thus प्रणिभवति or प्रनिभवति, प्रणिपिबति or प्रनिपिबति॥

Why do we say अकखादौ "not beginning with क or ख"? Observe प्रनिकरोति, प्रनिखादति॥ Here there is no change.

Why do we say अवान्तः "not ending in व" ? Observe अभिषिषिवति ॥

Why do we say उपदेशे "in original enunciation" ? So that the prohibition may apply to forms like अभिषस्वार, अभिषस्वाद, अभिषिषेवयति (VIII. 2. 41 S. 295). Here स्वार &c., do not begin with ष or स nor does षिव् end with ष् but with ष् (VIII. 2. 41) but in the Dhâtupâṭha the verb स्वृ and स्वद् begin with ष and ष and षिव् ends with व्, and hence the rule will not apply. So also in अभिषिषेवा and अभिषिषेव्यति from the root षिव् ॥ Here though the verb now ends with ष by VIII. 2. 36, S. 295. yet in the original enunciation of Dhâtupâṭha, it ends with व ॥

An objector may say "what is the necessity of using the word *optionally* in the sûtra, when the present sûtra is governed by the word संहितायाम् (VI. 3. 114 S. 1035). So where there is no sa*m*hitâ, there will be no षत्व change ; and as upasargas are not *compounded* with the verb before which they are placed, there is no compulsory sa*m*hitâ." To this we reply "No. The sa*m*hitâ is *compulsory*, even though the upasarga may not be compounded with the root as here." The following verse mentions this :—

verse.

The Sa*m*hitâ is compulsory (1) in a Pada (complete word), (2) in a dhâtu (verb) preceded by an upasarga ; and (3) in compounds (Samâsa). But the Sa*m*hitâ is *optional* between the words of a sentence.

The root भू means सत्ता "to be' in the Dhâtupâṭha, and वृध "to increase" &c. All these meanings are merely illustrative. For we find in the example यागात् स्वर्गो भवति "By sacrifice Heaven is produced or attained," that the root भू has the meaning of 'to produce.' So every root has many meanings. The upasargas when added to a root, do not give it a new meaning, but limit the particular meaning. In other words, out of many meanings that a root possesses, a particular meaning is specified by the employment of a particular upasarga.

Thus प्रभवति "He conquers," पराभवति "He defeats", संभवति "It is possible."

अनुभवति "He experiences" अभिभवति "He is overpowered."

उद्भवति "It springs forth" परिभवति "He subdues."

Therefore we have the following verse : By an upasarga the sense of the root is forcibly modified, such as the root हृ "to lose", in प्रहार means "a blow", आहार "food", संहार "destruction", विहार "sport' परिहार ' avoidance".

Here ends the conjugation of the Parasmaipada root भू ॥

ATMANEPADA.

Now we take up the conjugation of the root एध "to increase." The thirty-six roots beginning with एध and ending with कत्थ are Anudâtteta. That is, the final अ in एध &c. has anudâtta accent and is indicatory or इत्.

First we conjugate it in लट् Present Tense, 3rd Pers. sing.

Thus एध्+त=एध्+शप्+त=एध्+अ+त

Here applies the following sûtra

२२३३ । टित आत्मनेपदानां टेरे ॥ ३ । ४ । ७९ ॥

टितो लस्यात्मनेपदानां टेरेत्वं स्यात् । एधते ।

2233. The substitute ए replaces the last vowel, with the consonant that follows it, of the 'Atmanepada' substitutes of that 'la' which has an indicatory 'ट'.

Thus एध+त=एध+त्+ए=एधते ॥ The 3rd Pers. Dual is एध+आताम्

Now apply the following sûtras :—

२२३४ । सार्वधातुकमपित् ॥ १ । २ । ४ ॥

अपित्सार्वधातुकं ङिद्वत्स्यात् ।

2234. A *Sârvadhâtuka* (III. 4. 113 S. 2166) affix not having an indicatory प् is like ङित् ॥

The affix आताम् is therefore ङित्, and consequently the following sûtra applies.

२२३५ । आतो ङितः ॥ ७ । २ । ८१ ॥

अतः परस्य ङितामाकारस्य इय् स्यात् । एधेते । एधन्ते ।

2235. For the आ being a portion of a sârvadhâtuka Personal ending which is ङित् (i.e. आते, आथे, आताम् and आथाम्), coming after a Verbal stem ending in short अ, there is substituted इय् ॥

Thus एध+आताम्=एध+इय्ताम्=एध+इताम् (लोपो व्योर्वलि VI. 1. 66 S. 873) =एधेताम्=एधेते ॥ So also एधन्ते ॥ The 2nd Pers. Sing. is एध+थास् Now applies the following sûtra :—

२२३६ । थासस्से ॥ ३ । ४ । ८० ॥

टितो लस्य थासः से स्यात् । एधसे । एधेथे । एधध्वे । 'अतो गुणे' (१९१) । एधे । एधावहे । एधामहे ।

2236. The word 'se' is the substitute of 'thâs' in those tenses that have an indicatory 'ट'.

Thus एध्+अप्+आते=एध्+अ+इते=एधेते ॥ Similarly एधेथे, एधध्वे ॥ The 1st Per. Sing is एध+इ=एध+ए (III. 4. 79 S. 2233)=एधे (VI. 1. 97 S. 191). So also एधावहे, एधामहे ॥

Conjugation of एध् 'to increase' in लट् Present Tense.

	3rd Person.	2nd Person.	1st Person.
Singular	एधते	एधसे	एधे
Dual	एधेते	एधेथे	एधावहे
Plural	एधन्ते	एधध्वे	एधामहे

———:o:———

लिट् Perfect Tense.

In लिट् we have एध+अ ॥ Here applies the following

२२३७ । इजादेश्च गुरुमतोऽनृच्छः ॥ ३ । १ । ३६ ॥

इजादिर्यो धातुर्गुरुमानृच्छत्यन्यस्ततः आम् स्याल्लिटि । 'आमो मकारस्य नेत्त्वम्' । आस्कासोराम्विधा-नाज्ज्ञापकात् ।

2237. The affix आम् is used when लिट् follows, after a root beginning with a vowel (except अ or आ) and which has a heavy vowel but not after the root ऋच्छ 'to go'.

The म् of आम् is not इत् or indicatory. This we infer from आम् being taught with regard to the roots आस् and कास् in sutra कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि (III. 1. 35 S. 2306.) and दयायासश्च (III. 1. 37 S. 2324.) If म् were indicatory, then कास्+आम्=का+आ+स्=कास् ; similarly आस्+आम् would have remained आस् ; for the force of indicatory म् is to place the affix after the penultimate vowel. So there would have been no need of teaching आम् after कास् and आस् roots, as it can produce no change in them. The fact, that it is so taught, leads to the conclusion (jnâpaka) that म् is not indicatory.

Thus एध्+अ=एधाम्+अ ॥ Now applies the following sûtra.

२२३८ । आमः ॥ २ । ४ । ८१ ॥

आमः परस्य लुक् स्यात् ।

2238. There is luk-elision in the room of that tense affix (लि) which comes after आम् of the Perfect.

Thus एधाम्+अ=एधाम्+o

Then the following sûtra appears.

२२३९ । कृञ्चानुप्रयुज्यते लिटि ॥ ३ । १ । ४० ॥

आमन्ताल्लिट्परा: कृभ्वस्तयोऽनुप्रयुज्यन्ते । 'आम्प्रत्ययवत्कृञोऽनुप्रयोगस्य' (२७००) इति सूत्रे कृञ्ग्रहणात्प्रत्याहारोऽयम्भ्वस्त्योरप्यनुप्रयोगोऽस्त्यापीति ज्ञापयति । तेन 'कृञ्चानुप्रयुज्यते-' (२२१०) इत्यत्र 'कृञो द्वितीय-'

(२११६) इति ञकारेण प्रत्याहाराच्चकारात्कृभ्वस्तिग्रहणः । तेषां क्रियासामान्यवाचित्वादाम्प्रकृतीनां विशेषवाचित्वात्सर्वथैवाभेदान्वयः । संपदिस्तु प्रत्याहारेऽन्तर्भूतोऽप्यनभिधानान्न प्रयुज्यते । कृञस्तु क्रियाफले परगामिनि परस्मैपदे प्राप्ते ।

2239. After a verb which ends with आम्, the verb कृ 'to do' is annexed, when लिट् follows.

After the verbs formed by taking the augment आम्, the perfect tense of कृ is added, to form their Perfect. The word कृ includes also the verbs भू and अस् । This we infer from the next sûtra आम् प्रत्ययवत् (I. 3 63 S 2240) from the fact that कृ root is specifically mentioned in it as an anuprayoga or auxiliary verb. For the sûtra I. 3. 63 is confined to anuprayoga कृ, *implying* thereby that there are *other* anuprayoga verbs also which are not governed by that sutra I. 3. 63. In fact, the word कृञ् of the present sûtra is a Pratyâhâra or a formula, formed with the कृ of the sutra कृभ्वस्तियोगे (V. 4. 50) and the ञ् of the sûtra कृञो द्वितीय (V. 4. 58), and thus, as a pratyâhâra कृञ् means and includes कृ, भू and अस् also. The roots कृ, भू and अस् denote *action in general*, while the bases in आम् such as ईहाम् denote a *particular* action ; and hence when the auxiliary कृ, भू or अस् is combined with आम् ending base, the two senses, namely the general sense of the auxiliary and the particular sense of the आम् ending verb, coalesce into one and give one full indivisible sense. Thus the syntactical connection is indissoluble or abheda-anvaya.

Therefore, though the root संपद् is included in the Pratyâhâra कृञ् (for that pratyâhâra extends over eight sûtras V. 4. 50 to V. 4. 58 and संपद् is in sûtra V. 4. 53) yet that root is not applicable here, because it does not denote *mere* action and so can never form an *abheda-anvaya* with the main verb.

Now the auxiliary कृ because it has an indicatory ञ् would take the affixes of the Parasmaipada when the fruit of the action accrues to another, by force of I. 3. 72; but it is prevented by the following.

२२४० । आम्प्रत्ययवत्कृञोऽनुप्रयोगस्य ॥ १ । ३ । ६३ ॥

आम्प्रत्ययो यस्मादित्यतद्गुणसंविज्ञानो बहुव्रीहिः । आम्प्रकृत्या तुल्यमनुप्रयुज्यमानात्कृञोऽप्यात्मनेपदं स्यात् । इह 'पूर्ववत्' इत्यनुवर्त्य वाक्यभेदेन संबध्यते । पूर्ववदेवात्मनेपदं न तु तद्विपरीतमिति तेन कर्तृगेऽपि फले इन्धांचकारेत्यादौ न तङ् ।

2240. When the principal verb that takes the affix आम् is Atmanepadi, then the verb कृ when subjoined thereto as an auxiliary, will similarly be Atmanepadi, even when the fruit of the action does not accrue to the agent.

This sûtra applies where the fruit of the action does not accrue to the agent. The question is what conjugation, parasmai or atmanopada, do the auxiliaries take, in forming the periphrastic perfect? This sûtra supplies the answer. The auxiliary कृ follows the conjugation of its principal, the other auxiliaries do not. Thus the root एध (to increase, prosper) is atmanepadi, therefore in forming the periphrastic perfect, the verb कृ will be also in the atmanepada.

But the other auxiliaries भू and अस् retain their own peculiar conjugation and are not influenced by the conjugation of their principal. Thus एधाम्बभूव, एधामास.

The word âm-pratyaya of the sûtra is a Bahuvrihi, in which the force is that of atadguna-samvijnâna. That is, the root *without* the affix आम् is meant here, and not *along* with or qualified by the actual presence of आम् ॥ It means 'that after which the affix आम् comes.' Of the verb krin, when subjoined to another as an auxiliary, the termination is that of the âtmanepada, like the verb that takes the affix आम् ॥

Note—If this sûtra enjoined a rule of injunction (vidhi), then there would be the termination of the âtmanepada even in examples like उक्षांचकार and उम्भांचकार where the fruit of the action accrues to the agent. This is no valid objection to the present sûtra. It is to be interpreted in both ways, that is, both as a vidhi (a general injunction) and a niyama (a restrictive injunction). How is that to be done? Because the word "pûrvavat" of the immediately preceding Ashtâdhyâyi sûtra is to be read in the present aphorism also and thus there are two sentences. That is, there is âtmanepada of the auxiliary, when the Primary verb is âtmanepadi, but not the contrary. Thus भास् (to appear with great splendour) is originally parasmaipadi and the auxiliary after it will be parasmaipada even when the fruit of the action accrues to the agent, as भासांचकार (he appeared with great splendour). The second explanation, in that case, will be for the sake of establishing a niyama or restrictive rule.

It has already been said above, that the auxiliary verbs कृ, भू and अस् are used in forming the periphrastic perfect. This is done by force of the aphorism III. I. 40 S. 2239 कृञ्चानुप्रयुज्यते लिटि, meaning, the verb krin is annexed in the perfect tense, to verbs that take आम्. In this sutra (III. I. 40) the word krin is a pratyâhâra, implying the verbs कृ भू and अस्. It might be asked how is this pratyâhâra formed? The word kri is taken from the fourth word of sûtra V. 4. 50, अभूततद्भावे कृभ्वस्तियोगे &c., and the letter ञ् is taken from sûtra V. 4. 58 कृञो द्वितीय &c., This is the way in which the commentators explain, how not only the verb krin is used as an auxiliary in forming the periphrastic per-

fect, but also the verbs भू and अस्. These three verbs denoting absolute action, unmodified by any especial condition, have in all languages been fixed upon as the best auxiliaries.

It must, however, be noted that the word kriñ in this sûtra is not used as a pratyâhâra and consequently does not include the verbs भू and अस्.

Therefore कृ requires here Atmanepada termination.

Thus एधाम्+कृ+त ॥

Now applies the following :—

२२४१। लिटस्तझयोरेशिरेच् ॥ ३। ४। ८१ ॥

लिडादेशयोस्तझयोः एश्, 'इरेच्, एतौ स्तः। एकारोच्चारणं' ज्ञापकं 'तङादेशानां टेरेत्वं न', इति। तेन डारौरसां न। 'कृ, 'ए' इति स्थिते।

2241. The words 'es' and 'irech' are the substitutes of 'ta' and 'jha' respectively in the Perfect tense.

The श् of एश् indicates that it replaces the whole of the affix त (I. 1. 55). The च् of इरेच् is for the sake of accent (VI. 1. 165). Thus चेक्रे, चेक्राते, चेक्रिरे।

Why are the substitutes taught here as ए and इरे and not as श and इरि; for the श would have become ए by III. 4. 79. S. 2233? The very fact, that ए is uttered in these substitutes indicates by implication (jñâpaka) that the rule III. 4. 79, by which the टि of âtmanopada terminations are changed to ए is not applicable to *substitutes* of Atmanepada terminations. Therefore डा, रौ and रस् which replace त, आताम् and झ in लुट् are not governed by III. 4. 79, and डा is not changed to ए, nor रौ to रे, nor रस् to रे ॥

Thus एधाम्+कृ+त=एधाम्+कृ+ए ॥ Now the लिट् affixes being ârdhadhâtuka, this ए requires that the कृ should be gunated to कर् ॥ But this is prevented by the following.

२२४२। असंयोगाल्लिट् कित् ॥ १। २। ५ ॥

असंयोगात्परोऽपित्लिट्कित्स्यात्। क्ङिति च, (२२१७) इति निषेधात् 'सार्वधातुकार्धधातुकयोः' (२१८९) इति गुणो न। द्वित्वयणावपि प्राप्ते।

2242. The affixes of Lit (Perfect Tense) not coming after a conjunct consonant, are as if they had an indicatory क् (kit).

The terminations of लिट् (Perfect) not being पित् terminations, are कित्, after verbs that have no compound consonants. The phrase अपित् (not being marked with प्) qualifies this sûtra also, being drawn from the previous Ashtâdhyâyi sûtra.

Being कित्, the prohibition of I. 1. 5. S. 2217 applies and there is no gunation, as otherwise would have been, by force of S. 2168.

Thus स्वाप्+ऋ+अ. At this stage, two rules appear, one requiring the reduplication of ऋ (लिटि धातोरनभ्यासस्य VI. 1. 8. S. 2177.) and the other requiring ऋ to be changed to र् by इको यणचि (VI. 1. 77. S. 47.) This last is subsequent in order of Ashtâdhyayi and therefore should take effect first. But if it took effect first, we have ऋ+अ=र्+अ। Then the reduplication will be र् र+अ। Here no ऋ is left for the application of उरत् VII. 4. 66. and we cannot get any form. Therefore यणादेश does not take place first, by the following.

२२४३। द्विर्वचनेऽचि ॥ १।१।५९ ॥

द्वित्वनिमित्तेऽचि परे अच आदेशो न स्याद् द्वित्वे कर्तव्ये।

2243. When an affix beginning with a vowel follows, that is a cause of reduplication, a substitute shall not take the place of a preceding vowel whilst the reduplication is yet to be made; but the reduplication having been made, the substitution may then take place.

Note :—This sûtra has been explained in different ways by the authors of the Kâsika and of the Siddhânta Kaumudi. According to the former, the sûtra means :— Before an affix having an initial vowel, which causes reduplication, the substitute which takes the place of a vowel is like the original vowel even in form, only for the purposes of reduplication and no further.

The explanation given by Kâsika is more in harmony with the Great Commentary. For all practical purposes, the two explanations lead to the same conclusion. According to Kâsika, the vowel-substitute is sthânivat, in the sense, that it is exactly of the same form as the original, and retains this form only for a fixed time *viz.*, so long as the reduplication is being made; but as soon as the reduplication has been made, the substitute takes its proper form.

Thus अ in ऋ+अ is a vowel affix, and it causes reduplication; therefore र् substitution for ऋ the preceding vowel will not take place whilst the reduplication is to be made. Thus ऋ ऋ+अ। Now the following applies.

२२४४ उरत् ॥ ७।४।६६ ॥

अभ्यासऋवर्णस्यात् स्यात् प्रत्यये परे। रपरत्वम्। हलादिः शेषः (२१७९)। [illegible]

2244. अत् (I. 1. 51.) is substituted for the ऋ or ॠ of the reduplicate when an affix follows.

The अ is always followed by र् by उरण् रपरः ॥ Thus we have वृ वृ + अ = वर् वृ + अ = व + ० + वृ + अ । The र् is elided by हलादिः शेषः S. 2179.

Why do we say "when an affix follows"? Observe वव्रश्च (page 101 S. 199)

Why have we used the word प्रत्यये "when the affix follows" in the sutra? For would not the word यस्मात् limit the designation अङ्ग to that only after which there was actually an affix?

Ans. No. Because without the word प्रत्यये the sûtra would have run thus "after whatsoever is an affix enjoined, that which begins therewith is called an Anga." In this view, we could not get the form वव्रश्च the 3rd per. Sing in the perfect (लिट्) of the root ओव्रश्चू 'to cut.'

This is thus formed :—

व्रश्च् + अ = व्रश्च् + व्रश्च् + अ (VI. 1. 8. लिटि धातोरनभ्यासस्य)

= वृश्च + व्रश्च् + अ (VI. 1. 17. लिट्यभ्यासस्योभयेषाम्)

= व र् श् च् + व्रश्च् + अ (VII. 4. 66. उरत् and उरण् रपरः)

∴ व + व्रश्च् + अ (VII. 4. 60. हलादि शेषः) = वव्रश्च

If the word "pratyaye" did not exist, then the designation *anga* would be applied to the whole base plus the affix *i. e.* (व्रश्च् अ) as a whole. That being so, व + व्रश्च will assume the form of व वृश्च for the व will be vocalised by VI. 1. 17; for the अ in the place of ऋ will not be sthânivat, by अचः परस्मिन् पूर्वविधौ, because to be sthânivat, there must be an efficient cause outside (पर), as अ of अतुस्, but this अ of णल् was by hypothesis included in the anga designation. So there being no पर cause, the अ substitute of ऋ in वृ will not be sthanivat; and not being so, it will not be considered as a samprasârana vowel. The अ of व not being a samprasârana, the prohibition (न सम्प्रसारणे &c. VI. I. 37) when a semi vowel has once been vocalised, there is no vocalisation of the other semi-vowel that precedes it; will not apply, and so व will be vocalised to उ ॥

२२४५ । कुहोश्चुः ॥ ७ । ४ । ६२ ॥

अभ्यासकवर्गहकारयोश्चवर्गादेशः स्यात् । दयांचक्रे । दयांचकारे । दयांचक्रिरे ।

2245. For the Guttural and ह of a reduplicate there is substituted a Palatal.

Thus दयाम् + क कृ + ए = दयाम् चकृ + ए = दयांचक्रे ॥ So also दयांचकारे, दयांचक्रिरे ॥

Then we form 2nd. Pers. Sing. दयाम् + चकृ + थास् = दयाम् + चकृ + से

Here the following sutra prevents the insertion of इ before से, which otherwise would have come by virtue of VII. 2. 35 S. 2184.

एकाच उपदेशेऽनुदात्तात् ॥ ७ । २ । १० ॥

उपदेशे यो धातुरेकाजनुदात्तश्च ततः परस्य वलादेरार्धधातुकस्येट् न स्यात्। 'उपदेशे' इत्युभयान्वयि एकाचः इति किम्। यङ्लुग्व्यावृत्तिर्यथा स्यात्। स्मरन्ति हि —

श्तिपा शपानुबन्धेन निर्दिष्टं यद्गणेन च।
यत्रैकाज्ग्रहणं चैव पञ्चैतानि न यङ्लुकि ॥

इति ॥ एतच्चैकाज्ग्रहणेन ज्ञाप्यते। 'अचः' इत्येवैकत्वविवक्षया तद्गतौ ग्रहणेन च सिद्धे एकाज्ग्रहणसामर्थ्याद् नेकाच्कोपदेशौ व्यावर्त्येते। तेन यङ्लुगन्तेभ्य एकाचोऽपि न निषेधः। अदेशोपदेशेऽनेकाच्कत्वात्। अनु दात्तादयानुपदर्शेव संग्रहीष्यन्ते : यथा चकृषे। यथा चकाशे।

2246. The augment इट् is not added to that Ârdhadhâtuka affix, though beginning with a consonant except य, when it is joined to a root, which in the Grammatical system of Instruction (i.e. in the Dhâtupâtha) is of one syllable, and is without accent (annudâtta.)

The word upadesa qualifies the both words ekâch, and annudâtta. Why do we say "which is monosyllabic?" So that the present rule should not apply to the same root when it is Intensive, with the affix यङ् elided. The Intensive of every verb is included in the enunciation of its root ; and as a general rule, all the sûtras specified for the simple root, will apply to the Intensive also, with certain exceptions, as contained in the following :—

श्तिपा शपानुबन्धेन निर्दिष्टं यद्गणेन च।
यत्रैकाज्ग्रहणं चैव पंचैतानि न यङ् लुकि ॥

"These five sorts of operations will not apply to Intensive-yan-luk forms : 1. When the simple root is exhibited in the sûtra with श्तिप् as भू in VII 4 73 is shown as भवति ॥ In the Intensive, the perfect will be बोभवाम्चकार and not बभवाम्बकार ॥ 2. Where the root is exhibited with शप् as the root भू in VII. 2. 49 is shown as भर ॥ There is इट् after the Desiderative of simple root, but not in Intensive. 3. When a simple root is exhibited with an anubandha, as बीङ् VII. 1. 6. 4. Where a gana is mentioned in a rule, as श्यन् is taught after Divadi-roots (III. 1. 69). It will apply to simple roots of Divadi gana, and not to their Intensive. 5. Lastly, where the word एकाच् is used in a sûtra. As VII. 2, 10. That rule will apply to एकाच् simple roots and not to their Intensives.

This we infer because the word ekâch is used in the present sûtra. For had not this been the meaning, then there was no necessity of using the word "eka" in the sûtra, for the word अचः Abl. singular, by itself alone would have denoted *one* vowel; but by the additional use of the word "eka," the roots consisting of more than *one* vowel are excluded.

Therefore, since we find that the last statement in the above verse (एकाच् &c. is supported by the inference to be drawn from the present sûtra, we may conclude that the other four statements of the above verse are also authoritative and approved by Pâṇini. See also sûtra II. 2. 19.

Therefore the substitute root वध vadha (II. 4. 42.) which replaces हन् is not affected by the present rule ; for though the root हन् in Dhâtupâṭha is taught (upadesa) with *one* vowel, yet its substitute vadha is taught (upadesa) in the sûtra II 4. 42 with two vowels, hence it is not ekâch : and so it gets the augment इट् and we have अवधीत् in लुङ् ॥ But the prohibition applies to हन् as हन्तुम् and not हनितुम् ॥

The anudâtta roots will be shown later on by giving a list of them.

Thus एधाम् + चकृ + से = एधांचकृषे, and so also एधांचकार्षे ॥

The 2nd Pers. Pl. is एधाम् + चकृ + ध्वे

Here applies the next sûtra.

२२४७ । इणः षीध्वंलुङ्लिटां धोऽङ्गात् ॥ ८ । ३ । ७८ ॥

इणन्तादङ्गात्परेषां षीध्वंलुङ्लिटां धस्य मूर्धन्यः स्यात् । एधांचकृढ्वे । एधांचक्रे । एधांचकृवहे । एधांचकृमहे । एधांबभूव । अनुप्रयोगसामर्थ्यादस्तेर्भूभावो न । अन्यथा हि 'कृभ्वनुप्रयुज्यते' इति 'कृञ्–' इति वा ब्रूयात् ।

2247. The cerebral sound is substituted in the room of the ध् of षीध्वम्, and of the Personal-endings of the Aorist and the Perfect, after a stem ending in इण् (a vowel other than अ).

Therefore एधाम् + चकृ + ध्वे = एधांचकृढ्वे

First person singular is एधाम् + चकृ + ए = एधांचक्रे । एधांचकृवहे । एधांचकृमहे ॥

Similarly the perfect of एध् may be formed by the auxiliary भू also; as well as by अस् ॥ But in the case of भू and अस् though the Principal Verb is atmanopadi, the auxiliaries will be conjugated as Parasmaipadi. Thus एधांबभूव and एधांबभूवे &c,

Now the perfect of अस् is formed by replacing अस् by भू; but here it is not so replaced, because then the rule about अस् being an auxiliary would be useless; as भू is already taught. Had it not been so, then instead of saying कृञ् अनुप्रयुज्यते &c. Pâṇini would have used अस् चानुप्रयुज्यते or कृभ्वनुप्रयुज्यते &c, But the fact that he uses the Pratyâhâra कृञ् shows that अस् must be conjugated as a distinct form, and not replaced by भू . Therefore though the Perfect of the Principal Verb अस् is बभूव yet the perfect of the Auxiliary Verb अस् is आस in एधामास ॥ In other words, the forms आस आसतुः &c., can never stand alone, but must be used as auxiliaries. How is then अस् to be conjugated in the perfect ? See below.

२२४८ । अत आदेः ॥ ७ । ४ । ७० ॥

अभ्यासस्यादेरतो दीर्घःस्यात् पररूपापवादः । एधामास । एधामासतुरित्यादि । एधिता । एधितारौ । एधितारः । एधितासे । एधितासाथे ।

2248. A long vowel is substituted in the Perfect for the initial अ of a reduplicate.

This debars the single substitute of the form of the subsequent ordained by VI. 1. 97.

Thus अस् + णल् = अ + अस् + णल् = आस ॥

Thus एधामास &c.

	Singular	Dual	Plural
3rd. person	एधांचक्रे	एधांचक्राते	एधांचक्रिरे
2nd. person	एधांचकृषे	एधांचक्राथे	एधांचकृढ्वे
1st. person	एधांचक्रे	एधांचकृवहे	एधांचकृमहे

———: o :———

	Singular	Dual	Plural
3rd. person	एधांबभूव	एधांबभूवतुः	एधांबभूवुः
2nd. person	एधांबभूविथ	एधांबभूवथुः	एधांबभूव
1st. person	एधांबभूव	एधांबभूविव	एधांबभूविम

——: o :——

	Singular	Dual	Plural
3rd. person	एधामास	एधामासतुः	एधामासुः
2nd. person	एधामासिथ	एधामासथुः	एधामास
1st. person	एधामास	एधामासिव	एधामासिम

———o———

लुट् First Future.

The Periphrastic Future is regularly formed. Thus एध + ता = एधिता ॥ So also एधितारौ, एधितारः, एधितासे, एधितासाथे । The second person plural is एध + इ + तास् + ध्वे

Here applies the following sûtra by which the स is elided.

२२४९ । धि च ॥ ८ । २ । २५ ॥

धादौ प्रत्यये परे सलोपः स्यात् । एधिताध्वे ।

2249. The स is dropped before an affix beginning with ध ॥

Thus एधि + तास् + ध्वे = एधिताध्वे ॥ The First person singular is एधि + तास् + ए ॥ Here the स् is changed to ह by the following.

२२५० । ह एति ॥ ७ । ४ । ५२ ॥

तासस्त्योः सस्य हः स्यादेति परे । एधिताहे । एधितास्वहे । एधितास्महे । एधिष्यते । एधिष्येते । एधिष्यन्ते । एधिष्यसे । एधिष्येथे । एधिष्यध्वे । एधिष्ये । एधिष्यावहे । एधिष्यामहे ।

2250. For the स of तास् and अस् there is substituted ह before the personal-ending ए

Thus एधितास् + ए = एधिताहे ॥

First Future or लुट्

	Singular	Dual	Plural
1st person	एधिताहे	एधितास्वहे	एधितास्महे
2nd person	एधितासे	एधितासाथे	एधिताध्वे
3rd person	एधिता	एधितारौ	एधितारः

—:o:—

Second Future or लृट्

The second Future presents no irregularities. Thus we have,

	Singular	Dual	Plural
1st person	एधिष्ये	एधिष्यावहे	एधिष्यामहे
2nd person	एधिष्यसे	एधिष्येथे	एधिष्यध्वे
3rd person	एधिष्यते	एधिष्येते	एधिष्यन्ते

—:o:—

Imperative or लोट्

Thus एध् + अप् + ते = एध + ते ॥ Here applies the following rule by which ए is changed to आम् ॥

२२५१ । आमेतः ॥ ३ । ४ । ९० ॥

लोट एकारस्यामस्यात् । एधताम् । एधेताम् । एधन्ताम् ।

2251. In the Imperative 'âm' is substituted for what would have substituted otherwise 'e' by III. 4. 79.

Thus एध + ते = एधताम् so also एधेताम्, एधन्ताम् ॥ The 2nd person singular is एधसे ॥ Here applies the following, by which ए is changed to व ॥

२२५२ । सवाभ्यां वामौ ॥ ३ । ४ । ९१ ॥

सवाभ्यां परस्य लोडेतः क्रमात् 'व, अम्', एतौ स्तः । एधस्व । एधेथाम् । एधध्वम् ।

2252. For such an 'e' coming after 's' is substituted व, and for that coming after व is substituted अम् in the Imperative.

This supersedes the आम् substitution of the last sûtra. Thus for से we have स्व and for ध्वे we have ध्वम् ॥

Thus एध + से = एधस्व । एधेथाम् । एधध्वम् ॥ The 1st person singular is एध + ए ॥ Here by the following sûtra the ए is changed to ऐ ॥

२२५३ । एत ऐ ॥ ३ । ४ । ९३ ॥

लोडुत्तमस्थस्य एत ऐ स्यात् । आमोऽपवादः । एधै । एधावहै । एधामहै ।

2253. The 'ai' is substituted for 'e' forming part of the affixes of the first person of the Imperative.

This debars आम् of the preceding but one sûtra.

Thus एध + ऐ = एधै, एधावहै, एधामहै ॥

लोट or Imperative

	Singular	Dual	Plural
1st person	एधै	एधावहै	एधामहै
2nd person	एधस्व	एधेथाम्	एधध्वम्
3rd person	एधताम्	एधेताम्	एधन्ताम्

—:o:—

लङ् or Imperfect

Thus अ + एध् + शप् + त ॥ Here the following sûtra causes the अ to be replaced by आ ॥

२२५४ । आडजादीनाम् । ६ । ४ । ७२ ।

अजादीनामाट् स्याल्लुङादिषु । अटोऽपवादः । 'आटश्च' (२६९) । ऐधत । ऐधेताम् । ऐधन्त । ऐधथाः ऐधेथाम् । ऐधध्वम् । ऐधे । ऐधावहि ।ऐधामहि ।

2254. आट् acutely accented is the augment of a verbal stem beginning with a vowel, in the Aorist, Imperfect and the Conditional.

This debars the augment अट् ॥ Thus आ+एध+त=ऐधत ॥ The vriddhi is by VI. I. 90. S. 269.

लङ् or Imperfect.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person.	ऐधे	ऐधावहि	ऐधामहि
2nd Person.	ऐधथाः	ऐधेथाम्	ऐधध्वम्
3rd Person.	ऐधत	ऐधेताम्	ऐधन्त

—:o:—

लिङ् or Potential.

Thus एध्+शप्+त ॥ Now the next sûtra ordains the augment सीयुट् to त

२२५५ । लिङः सीयुट् । ३ । ४ । १०२ ।

लिङात्मनेपदस्य सीयुडागमः स्यात् । सलोपः । एधेत । एधेयाताम् ।

2255. The personal endings of the Potential and the Benedictive take the augment 'siyuṭ'.

The ट् of सीयुट् is indicatory and shows that this augment is to be placed before the affixes (I. 1. 46 S. 36.) The स is for the sake of pronunciation; this rule applies to the Atmanepada affixes. In the Potential, the स् of the augment is elided by VII. 2. 79. S. 2211. and the य् also, before a personal-ending beginning with a consonant, is dropped according to VI. I. 66. S. 873. In the Benedictive, the augment retains its full form, only so far as it is not governed by VI. 1. 66.

Thus एध+सीयुट्+त=एध+सीय्+त=एध+ईय्+त (VII. 2. 79. S. 2211.)=एध+ई+त (VI. I. 66. S. 873)=एधेत ॥ So also एधेयाताम् ॥

The 3rd Person Plural is formed by the following.

२२५६ । झस्य रन् । ३ । ४ । १०५ ।

लिङो झस्य रन् स्यात् । एधेरन् । एधेथाः । एधेयाथाम् । एधेध्वम् ।

2256. The affix 'ran' is the substitute of 'jha' in the 'Liṅ' (Potential and Benedictive).

The झ in other places, is replaced generally by अन्त (VII. I. 3. S. 2169.) but in लिङ्, it is replaced by रन् ।

Thus एध+ईय्+रन्=एधेरन् ॥ So also 2nd Person singular &c. are एधेथाः, एधेयाथाम्, एधेध्वम् ॥ The 1st Person singular is formed by the following.

२२५७ । इटोऽत् । ३ । ४ । १०६ ।

लिङादेशस्येटोऽत् स्यात् । एधेय । एधेवहि । एधेमहि । आशीर्लिङि आर्धधातुकत्वाल्लिङः सलोपो न । सीयुट्सुटोः प्रत्ययावयवत्वात्षत्वम् । एधिषीष्ट । एधिषीयास्ताम् । एधिषीरन् । एधिषीष्ठाः । एधिषीयास्थाम् । एधिषीध्वम् । एधिषीय । एधिषीवहि । एधिषीमहि । ऐधिष्ट । ऐधिषाताम् ।

2257. Short 'a' is the substitute of 'i' of the Atmanepada first person singular in the Potential and Benedictive.

Thus एध+ईय्+इ=एध+ईय्+अ=एधेय ॥ So also एधेवहि, एधेमहि ॥

लिङ् or Potential.

	Singular.	Dual.	Plural
1st Person	एधेय	एधेवहि	एधेमहि
2nd Person	एधेथाः	एधेयाथाम्	एधेध्वम्
3rd Person	एधेत	एधेयाताम्	एधेरन्

आशीर्लिङ् or Benedictive.

In the Benedictive, the affixes are Ardhadhâtuka and hence the स of सीयुट् is not elided. The सीयुट् and सुट् though not strictly affixes, are yet parts of

affixes, and hence their स is changed to ष। Thus एध्+इट्+सीयुट्+सुट्+त=एध+इ+षीय्+ष्+त=एधिषीष्ट। So also एधिषीयास्ताम्

Benedictive or आशीर्लिङ्

	Singular.	Dual.	Plural.
1st person	एधिषीय	एधिषीवहि	एधिषीमहि
2nd Person	एधिषीष्ठाः	एधिषीयास्थाम्	एधिषीध्वम्
3rd Person	एधिषीष्ट	एधिषीयास्ताम्	एधिषीरन्

लुङ् or Aorist.

आ+एध्+इट्+सिच्+त=ऐधिष्ट। 3rd Person Dual is ऐधिषाताम्। The 3rd Person Plural is ऐधि+स्+झ। Here applies the following sûtra.

२२५८। आत्मनेपदेष्वनतः। ७।१।५।

अनकारात्परस्यात्मनेपदेषु झस्य 'अत्' इत्यादेशः स्यात्। ऐधिषत। ऐधिष्ठाः। ऐधिषाथाम्। 'इणः षीध्वंलुङ्लिटां धोऽङ्गात्' (२३००)। ऐधिढ्वम्। षडभिन्न एव प्रत्यय पूर्वाङ्ग इति मते तु। ऐधिध्वम्। इणोर्वेत्य मतम च ज्ञित्वविकल्पात्पोऽत्र रूपाणि। ऐधिषि। ऐधिष्वहि। ऐधिष्महि। ऐधिष्यत। ऐधिष्येताम्। ऐधिष्यन्त। ऐधिष्यथाः। ऐधिष्येथाम्। ऐधिष्यध्वम्। ऐधिष्ये। ऐधिष्यावहि। ऐधिष्यामहि। अकारान्तस्योदात्तादेरिट्। अथानुदात्ताः संगृह्यन्ते।

ऊदृदन्तैर्यौति,रु,क्ष्णु,शीङ्,स्नु,नु,क्षु,श्वि,डीङ्,श्रिभिः।
वृङ्,वृञ्भ्यां च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः॥
शक्लृ,पच्,मुच्,रिच्,वच्, विच्,सिच्प्रच्छित्यजिनिजिर्भजः।
भञ्ज्,भुज्भ्रस्ज्मस्जियज्युज्रुज्,रञ्जिविजिर्स्वञ्जिसञ्जसृजः॥
अद्क्षुद्खिद्छिद्तुदिनुदः पद्यभिद्,विद्यतिर्विनद्।
शद्सदी स्विद्यति स्कन्दिहदी क्रुध् क्षुधिबुध्यती॥
बन्धिर्युधिरुधीराधिव्यध्शुधः साधिसिध्यती।
मन्यहन्नाप्क्षिप्छुपितप्तिपस्तृप्यतिदृप्यती॥
लिप्लुप्वप्शप्स्वप्सृपियभ्रभ्,लभ्गम्नम्यमो रमिः।
क्रुशिर्दंशिदिशीदृश्मृश्रिश्रुश्लिश्विश्स्पृशः कृषिः॥
त्विष्तुष्द्विष्दुष्पुष्यपिष्विष्शिष्शुष्श्लिष्यतयो घसिः।
वसतिर्दहदिहिदुहो नह्मिह्रुह्लिह्वहिस्तथा॥
अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्व्यधिकं शतम्
रुधादौ नतपेदेन स्विद्यती यौ च दुरादिषु॥
तृपदृपी तौ वारयितुं श्यना निर्देश आदृतः।

किं च।

स्विद्यपचौ सिध्यबुध्यौ मन्यपुष्यश्लिषः श्यना॥

> ऋचि: त्वया मुक्ता चौतिर्गिरिंहितोऽभ्यभिपूसये ।
> गिरिचिदिविदुयञ् इति धातुवन्धा कमी तथा ॥
> विच्दविहाग्युदोर्गविरिहो भाव्योऽपि मुदवे ।
> आत्मभुत्यादयस्त्वेनं नेह पेठुरिति स्थितम् ॥
> रद्विमत्ती अद्विपदीशुचपुपृथुविपुषि पिपि: ।
> भाव्यायुक्ता नपेडोक्ता आत्मभुत्यादिद्वंमतैः ॥

'स्पर्ध संघर्षे'। संघर्षः पराभिभवेच्छा। धात्वर्थेनोपसंग्रहादकर्मकः। स्पर्धते।

2258. अत् is always substituted for the झ in the Atmanepada, when it is not preceded by a verbal stem ending in अ ॥

Thus अस्पर्धिषत ॥ The 2nd Person sing. is अस्पर्धिष्ठाः, Dual अस्पर्धिषाथाम् ॥ In the Plural the ध of ध्वम् may be changed to ढ by applying VIII. 3. 78. S. 2247. Thus अस्पर्धिढ्वम्. But some take the इण् of VIII. 3. 78. S. 2247. as not including the augment इट् and in that view the ध remains unchanged. Thus, अस्पर्धिध्वम् ॥ By doubling ढ, ध, र् and ध we get sixteen forms. Thus अस्पर्धिड्ढ्वम्, अस्पर्धिद्ध्वम् &c.

—:0:—

लुङ् OR AORIST.

	Singular.	Dual.	Plural.
1st Person	अस्पर्धिषि	अस्पर्धिष्वहि	अस्पर्धिष्महि
2nd Person	अस्पर्धिष्ठाः	अस्पर्धिषाथाम्	अस्पर्धिध्वम् or अस्पर्धिढ्वम्
3rd Person	अस्पर्धिष्ट	अस्पर्धिषाताम्	अस्पर्धिषत ॥

लृङ् or Conditional.

The Conditional presents no irregularities, and is similar to the Second Future.

	Singular.	Dual.	Plural
1st Person	अस्पर्धिष्ये	अस्पर्धिष्यावहि	अस्पर्धिष्यामहि
2nd Person	अस्पर्धिष्यथाः	अस्पर्धिष्येथाम्	अस्पर्धिष्यध्वम्
3rd Person	अस्पर्धिष्यत	अस्पर्धिष्येताम्	अस्पर्धिष्यन्त

Here ends the conjugation of स्पर्ध in the Atmanepada.

A.

The rule of intermediate इ ॥

It has been already taught before, that as a general rule the augment इट् is added to all affixes which begin with a consonant except य ॥ (VII. 2. 35.

S. 2184.) The roots that require this इ in their conjugation are Udâtta roots.

It is desirable to collect together all roots which are anudâtta and do not take this intermediate इ। The following is a list of such roots:—

1. All monosyllabic roots ending in a vowel are anudâtta (nihata) and do not take इ, except roots ending in long ऊ or long ॠ, and except the following यु, रु, क्ष्णु, शी, स्नु, नु, क्षु, श्वि, डी, श्रि, वृ and वृ।

The following consonant-ending roots are अनिट्

(1). शक्, 2. पच्, 3. मुच्, 4. रिच्, 5. वच्, 6. विच् 7. सिच्
8. प्रच्छ्, 9. त्यज्, 10. निजिर्, 11. भज्, 12. भञ्ज्, 13. भुज्, 14. भ्रस्ज्,
15. मस्ज्, 16. यज्, 17. युज्, 18. रुज्, 19. रञ्ज्, 20. विजिर्, 21. स्वञ्ज्,
22. सञ्ज्, 23. सृज्, 24. अद्, 25. क्षुद्, 26. खिद्, 27. छिद्, 28. तुद्
29. नुद्, 30. पद्य्, 31. भिद्, 32. विद्य्, 33. विन्द्, 34. शद्, 35. सद्
36. स्विद्य्, 37. स्कन्द्, 38. हद्, 39. क्रुध्, 40. क्षुध्, 41. बुध्, 42. बन्ध्
43. युध्, 44. रुध्, 45. राध्, 46. व्यध्, 47. शुध्, 48. साध्, 49. सिध्य्
50. मन्य्, 51. हन्, 52. आप्, 53. क्षिप्, 54. छुप्, 55. तप्, 56. तिप्
57. तृप्य्, 51. दृप्य्, 59. लिप्, 60. लुप्, 61. वप्, 62. शप्, 63. स्वप्
64. सृप्, 65. यभ्, 66. रभ्, 67. लभ्, 68. गम्, 69. नम्, 70. यम्
71. रम्, 72. क्रुश्, 73. दंश्, 74. दिश्, 75. दृश्, 76. मृश्, 77. रिश्
78. रुश्, 79. लिश्, 80. विश्, 81. स्पृश्, 82. कृष्, 83. त्विष्, 84. तुष्
85. द्विष्, 86. दुष्, 87. पुष्य्, 88. पिष्, 89. विष्, 90. शिष्, 91. शुष्
92. श्लिष्य् 93. घस्, 94, वस्, 95. दह्, 96. दिह्, 97. दुह्, 98. नह्
99. मिह्, 100. रुह्, 101. लिह्, 102. वह्

These 102 roots ending in consonants are anudâtta. The roots शुष् and पुष् are optionally, according to some authors, read in the Churâdi class. They are not to be taken here, but the Divâdi शुष् and पुष् and hence these are shown above with the vikaraṅa श्यन्।

More over:

The roots स्विद्, पद्, विद्, शुष्, मन्, पुष्, श्लिष् are also shown with the vikarana श्यन्। The root शक् is shown with the vikarana श्नु; and the root विद् with श्नम्। This indicates that these roots when read in other classes are not Aniṭ.

Similarly निजिर् and विजिर् and शक्लृ are exhibited with their anubandhas, to distinguish them from other roots of the same form, which have not these anubandhas.

The root विद्लृ (विन्दति) should be included in this list, according to the opinion of Chandra and Durgâ. So also it is to be seen in the Bhâshya. But Vyâghrabhûti has not read this root in Anit list. Hence it is not read.

The nine roots रंज्, नश्, अद्, पद्, तुद्, क्षुध्, शुष्, पुष् and शिष् are not enumerated by Patanjali in his Bhâshya. But we have stated them here, acccording to the opinion of Vyâghrabhûti.

Note :—As a general rule all monosyllabic roots ending in a *vowel* except ऊ, long ऋ and long ॠ are anudâtta, and do not take इट् augment : as दातृ, नेतृ, चेतृ, स्तोतृ, कर्तृ, हर्तृ ॥ The following are the exceptions :—

(1) All roots ending in short अ are Udâtta and take इट् ; as अवधिषु ॥

(2) All roots ending in long ॠ are सेट्, as तॄ—तरिता or तरीता ॥

(3) All roots ending in short ऋ are अनिट् except वृङ् (IX. 38 the references are to the class and number in the Dhâtupâṭha) and वृञ् (V. 8, X. 271) : as निर्वरिता or निर्वरीता, प्रवरिता or प्रवरीता ॥

(4) All roots in short इ are Aniṭ, except श्वि (I, 1059), 'to grow' and श्रिञ् 'to attend' (I. 945), as श्वयिता, श्रयिता ॥

(5) All roots in long ई are Aniṭ, except शीङ् 'to rest' (II. 22), and डीङ् 'to fly' (1. 1017. IV. 27), as शयिता, उड्डयिता ॥

(6) All roots in long ऊ are सेट्, as लविता, पविता from लू and पू ॥

(7) All monosyllabic roots in short उ are Aniṭ, except, यु 'to mix' (II. 23,), रु 'to sound' (II. 24. I. 1008) क्ष्णु 'to sharpen' (II. 28), स्नु 'to flow (II. 29) नु 'to praise' (II. 26), क्षु 'to sound', (II. 27) ; and ऊर्णुञ् 'to cover' (II. 30, though consisting of more than one syllable, is treated like यु for the purposes of इट्) ॥ Thus रविता, प्रक्ष्णविता, स्नविता, क्षविता, नविता, यविता and प्रोर्णविता ॥

Note :—Of the roots ending in *consonants*, the following are *anit*.

(1.) क—शक् 'to be able' (IV. 78, V. 15). शक्ता, शक्ष्यति

(2) च—six roots :—पच् 'to cook, (I. 187) पक्ता, पक्ष्यति ; मुच् 'to loose' (VI. 186) मोक्ता, रिच् 'to make empty' (VII. 4.) रेक्ता ; वच् 'to speak (II. 54.) वक्ता ; विच् 'to separate (VII. 5.) विवेक्ता, सिच् 'to sprinkle' (VI. 140) सेक्ता ॥

(3.) छ—One root प्रछ् 'to ask' (VI, 120) प्रष्टा, प्रक्ष्यति ॥

(4.) ज-Fifteen roots :—रञ्ज् 'to colour' (I. 865. 1048) रङ्क्ता ; निज् 'to cleanse' (III. 11.) निर्णेक्ता, नेक्ष्यति ; भज् 'to honor' (I. 1047) भक्ता ; भञ्ज् 'to break' (VII. 16) भङ्क्ता ; भ्रस्ज् 'to fry' (I. 181.) भ्रष्टा or भर्ष्टा ; त्यज् 'to quit' (I. 1035) त्यक्ता ; यज् 'to sacrifice' (I. 1051) यष्टा, युज् 'to join' (IV. 68, VII. 7) योक्ता ; रुज् 'to break' (VI. 123) रोक्ता ; सञ्ज् 'to adhere' (I. 1036) सङ्क्ता, मस्ज् 'to be

immersed, (VI. 122) मङ्क्ता; भुज् 'to bend' (VI. 124) 'to enjoy' (VII. 17). भोक्ता, ष्वञ्ज् 'to embrace' (I. 1025) परि-ष्वङ्क्ता; सृज 'to emit' 'to create' (IV. 69, VI. 121) स्रष्टा; मृज् 'to cleanse' (I. 269, II. 57), मार्ष्टा, मार्जिता ॥ The root मृज् is exhibited in the Dhâtupâtha with a long indicatory ऊ, e.g. मृजू शुद्धौ (II. 57). It, therefore, optionally would take इट् ॥ Nor does this root take अम् augment. The inclusion of this root in the above list is, therefore, questionable. Others read विज instead of मृज ॥ The निजादि root विज is Anit (III. 12) i. e. विज् 'to separate'. the विज् of Rudhâdi takes इट् ॥

(5.) द—Fifteen roots. अद् 'to eat' [II. 1] अत्ता; हद् 'to void excrement' (I. 1026) हत्ता; स्कन्द् 'to leap' (I. 1028) स्कन्ता; भिद् 'to break' (VII. 2) भेत्ता, छिद् 'to cut, (VII. 3) छेत्ता; क्षुद् 'to pound' (VII 6) क्षोत्ता, क्षोत्स्यति, शद् 'to perish' (I. 908, VI. 134) शत्ता, सद् 'to sink' (I. 907, VI. 133) सत्ता, स्विद् 'to sweat (IV. 79) स्वेत्ता ॥ The root is exhibited as स्विद्यति in the kârikâ, showing that the Fourth class root is to be taken, and not the Bhuâdi (I. 780), which is udâtta and takes इट् ॥ पद् 'to go' (IV. 60), पत्ता; खिद् 'to be troubled' (IV. 61, VI. 142, VII. 12) खेत्ता, तुद् 'to strike' (VI. 1) तोत्ता; नुद् 'to impel' (VI. 2) नोत्ता; विद् (IV. 62) वेत्ता ॥ The root विद् is exhibited in the kârikâ, as विद्यति and विन्त्, therefore, the rule applies to दिवादि and रुधादि विद् ॥ The Adâdi (वेत्ति) and Tudâdi (विन्दति) विद् is सेट्, as वेदिता विद्यायाः, वेदिता धनस्य ॥

(6.) ध—Ten roots:—बुध् with अनु, 'to love'. रुध् 'to obstruct' (IV. 65) रोद्धा राध् 'to accomplish' (IV. 71, V. 16) राद्धा; युध् 'to fight' (IV. 64) योद्धा; बन्ध् 'to bind' (I. 1022), बन्द्धा; साध् 'to accomplish' (V. 17) साद्धा; क्रुध् 'to be angry' (IV. 80) क्रोद्धा, क्षुध् 'to be hungry' (IV. 81) क्षोद्धा; शुध् 'to be pure' (IV. 82) शोद्धा, बुध् 'to be aware' (IV. 63) बोद्धा; व्यध् 'to pierce' (IV. 72) व्यद्धा; सिध् 'to be accomplished' (IV. 83) सेद्धा ॥ The roots बुध् and सिध् are exhibited in the Kârikâ with श्यन् vikarana (बुध्यति, सिध्यति); therefore बुध and सिध take इट् in other ganas than the Fourth; as बोधिता and सेधिता ॥ There is want of prohibition with regard to निष्ठा, so we have बुधितं and सिधितं ॥

(7.) न—Two roots मन् 'to think' (IV. 67) मन्ता, हन् 'to kill' (II. 2), हन्ता ॥

The Divâdi मन् should be taken, otherwise मनिता from मनु—मनुते (VIII. 9).

(8.) प—Thirteen roots: तप् 'to burn' (I. 1034, IV. 51) तप्ता, तप्स्यति, तिप् 'to distil' (I. 385) तेप्ता; आप् 'to obtain' (V. 14, X. 295) आप्ता; वप् 'to sow' (I. 1052) वप्ता; स्वप् 'to sleep' (II. 59) स्वप्ता; लिप् 'to anoint' (VI. 139) लेप्ता; लुप् (VI 137) 'to break', लोप्ता ॥ The roots तृप् and दृप् optionally take इट्, as they belong to रधादि class (VII. 2. 45, Divâdi 84—91). The special mention of these two roots in the kârikâ, is for the sake of indicating that these roots take अम् augment; as त्रप्ता or तर्प्ता, or तर्पिता, द्रप्ता, or दर्प्ता or दर्पिता ॥ The तृप् and दृप् belonging to the Tudâdi class, are Udâtta and सेट् ॥ सृप् (I. 1032) 'to creep'

स्वप्ता; शप् 'to curse' (I. 1049) शप्ता; छुप् 'to touch' (VI. 125) छोप्ता; क्षिप् 'to throw' (IV. 14) क्षेप्ता ॥

(9.) भ—Three roots: रभ् 'to desire' (I. 1023), as आरब्धा, यभ् 'to coire' (I. 1029), यब्धा, लभ् 'to take' (I. 1024), लब्धा ॥

(10.) म—Four roots, यम् 'to cease' (I. 1033), यन्ता; रम् 'to play' (I. 906) रन्ता, नम् 'to bow' (I. 867, 1030) नन्ता, गम्लृ 'to go' (I. 1031) गन्ता ॥

(11.) श—Ten roots:—दिश् 'to show' (VI 3), दृश् 'to see' (I. 1037), दंश् 'to bite' (I. 1038), मृश् 'to rub' (VI. 131), स्पृश् 'to touch' (VI. 128), रिश् (VI. 126), रुश् (VI. 126) both meaning 'to hurt', क्रुश् (I. 909.) 'to cry', विश् 'to enter' (VI. 130), लिश् 'to be small' (IV. 70, VI. 127). As देष्टा, द्रष्टा, दंष्टा, आमष्टा or आमर्ष्टा, स्पर्ष्टा or स्प्रष्टा, ॥ The roots with a penultimate ऋ short, which are anudâtta in the dhâtupâṭha, with the exception of दृश् and मृश्, take optionally the augment अम् (VI. 1. 59), ॥ रेष्टा, रोष्टा, क्रोष्टा, प्रवेष्टा, लेष्टा ॥

(12) स—Two roots घस् 'to eat' (I. 747, and also substitute of अद्), as, घस्ता; वस् 'to dwell' (I. 1054), as वस्ता ॥ The वस् which takes Samprasâraṇa by VI. I. 15. is meant here, and not वस् 'to cover' (II. 13), which does not vocalise, as वसिता वस्त्राणाम्, but उषितः from वस् 'to dwell' (VII. 2. 52).

(13.) ष—Ten roots. शिष् 'to distinguish' (VII, 14) शेष्टा; पिष् 'to pound' (VII. 15) पेष्टा, शुष् 'to become dry' (IV. 74) शोष्टा; पुष् 'to be nourished' (IV. 73), पोष्टा, त्विष् 'to shine' (I. 1050) त्वेष्टा, विष् 'to pervade, to sprinkle' (I. 729, III. 13, IX. 54) वेष्टा, श्लिष् 'to embrace' (I. 734. IV. 77) श्लेष्टा । तुष् 'to be satisfied' (IV. 75) तोष्टा, दुष् 'to be sinful' (IV. 76) दोष्टा दोक्ष्यति, द्विष् 'to hate' (II. 3) द्वेष्टा, द्वेक्ष्यति, कृष् 'to draw' (I. 1059, VI. 6 both Bhuâdi and Tudâdi are taken, as the kârikâ uses the two forms), आक्रष्टा and आकर्ष्टा ॥

(14.) ह Eight roots: दिह् 'to smear' (II. 5), देग्धा दुह् 'to milk' (II. 4), दोग्धा; मिह् 'to sprinkle' (I. 1041) मेढा, रुह् 'to grow' (I. 912) रोढा; वह् 'to carry' (I. 1053) वोढा, नह् 'to bind' (IV. 57) नद्धा; दह् 'to burn' (I. 1041) दग्धा; लिह् 'to lick' (II. 6) लेढा ॥ In other collections द्रुह् (I. 905, IV. 20), मुह् (IV. 89), स्निह (VI. 23), स्नुह् (?), are also enumerated; of these द्रुह् takes इट् optionally before affixes beginning with त, so also मुह because it belongs to the class रधादि (VII. 2. 45) the other two are not found (?) in root-collections hence the Kârikâ uses the words दुहसंयतः ॥

We shall now conjugate all the roots of the Bhuâdi class, in their due order. We take the third root.

3. स्पर्द्ध् "to contend or vie with, to emulate, to compete."

Now we take up the conjugation of स्पर्ध् the third root of Bhuâdi class. Its meaning given in the Dhâtupâṭha is "sangharsha" which means "the desire to overcome another." This root is Intransitive, because the object is already included in the sense of the verb itself. It is Âtmanepadi.

NOTE :—Thus it has been stated :—

धातोरर्थान्तरे वृत्तेर्धात्वर्थेनोपसंग्रहात् ।
प्रसिद्धेरविवक्षातः कर्मणोऽकर्मिका क्रिया ॥

लट् or Present Tense.

स्पर्धते, स्पर्धेते, स्पर्धन्ते, स्पर्धसे, स्पर्धेथे, स्पर्धध्वे, स्पर्धे, स्पर्धावहे, स्पर्धामहे ।

लिट् or Perfect.

स्पर्ध+त=स्पर्ध+ए (III. 4. 81. S. 22 41)=स्पर्ध+स्पर्ध+ए

Now applies the following sûtra :—

२२५९ । शर्पूर्वाः खयः । ७ । ४ । ६१ ।

अभ्यासस्य शर्पूर्वाः खयः शिष्यन्ते । 'हलादिः शेषः' (२१७९) इत्यस्यापवादः । पस्पर्धे । स्पर्धिता । स्पर्धिष्यते । स्पर्धताम् । अस्पर्धत । स्पर्धेत । स्पर्धिषीष्ट । अस्पर्धिष्ट । अस्पर्धिष्यत । गाधृ ४ प्रतिष्ठालिप्सयोर्ग्रन्थे च' । गाधते । जगाधे । 'बाधृ ५ लोडने' । लोडनं प्रतिघातः । बाधते । 'नाधृ ६ नाथृ ७ याच्ञोपतापैश्वर्याशीःषु' । * आशिषि नाथ इति वाच्यम् * । अस्याशिष्येवात्मनेपदं स्यात् । नाथते । अन्यत्र नाथति । नाधते । 'दध ८ धारणे' । दधते ।

2259. Of a reduplicate, the hard consonants (aspirate and unaspirate) when preceded by a sibilant, are only retained, the other consonants are elided.

This is an exception to हलादिशेषः (S. 2179.)

NOTE: It should be said rather, a hard consonant preceded by a hard consonant or a sibilant is only retained : and the चर् consonants are elided : as in उचिच्छिषति, here उछ् becomes उच्छ् by the augment त् (तुक्); in the reduplicate the च् should be elided, and छ् retained out of च्छ; and not च् retained and छ् elided; for the च् represents त्, and if this were retained, it would be त् and not च् that would be heard : for by VIII. 2. 1, the change of त् to च् is asiddha for the purposes of this rule.

Vârt :—The verb नाथ् when meaning 'to bless,' takes âtmanepada terminations, as, सर्पिषो नाथते 'blesses with clarified butter.' मधुनो नाथते । Why do we say 'when meaning to bless?' Observe, माणवकमनुनाथति ।

Thus स्पर्ध स्पर्ध+ए=पस्पर्धे; and so पस्पर्धाते, पस्पर्धिरे &c.

लुट् or First Future 3. स्पर्धिता, स्पर्धितारौ, स्पर्धितारः, 2nd S. स्पर्धितासे 1. स्पर्धिताहे &c.

लृट् or Second Future 3. स्पर्धिष्यते, 2. स्पर्धिष्यसे, 1. स्पर्धिष्ये ।

लोट् or Imperative 3. स्पर्धताम् 2. स्पर्धस्व, 1. स्पर्धै ।

लङ् or Imperfect 3. अस्पर्धत, 2. अस्पर्धथाः, 1. अस्पर्धे ।

लिङ् or Potential 3, स्पर्धेत, 2. स्पर्धेथाः, 1. स्पर्धेय ।

आशीर्लिङ् or Benedictive 3. स्पर्धिषीष्ट, 2. स्पर्धिषीष्ठाः, 1. स्पर्धिषीय ।

लुङ् or Aorist 3. अस्पर्धिष्ट, 2. अस्पर्धिष्ठाः, 1. अस्पर्धिषि ।

लृङ् or Conditional 3. अस्पर्धिष्यत, 2. अस्पर्धिष्यथाः, 1. अस्पर्धिष्ये ।

———:o:———

4. गाधृ "(1) to stand, stay, remain, (2) to seek, search or enquire, (3) to dive or plunge into, (4) to covet, (5) to compile, string or weave together."

लट् or Present:—गाधते ।

लिट् or Perfect जगाधे &c. No peculiarity.

Note:—The indicatory ऋ is for VII. 4. 2. S. 2572 as अजगाधत् ।

लट्:—गाधते, गाधसे, गाधे ॥ लिट्:—जगाधे ॥ लुट्:—गाधिता, गाधितासे, गाधिताहे ॥ लृट्—गाधिष्यते ॥ लोट्—गाधताम्, गाधस्व, गाधै ॥ लङ्—अगाधत, अगाधथाः, अगाधे ॥ विधिलिङ्—गाधेत, गाधेथाः, गाधेय ॥ आशीर्लिङ्—गाधिषीष्ट ॥ लुङ्—अगाधिष्ट, अगाधिष्ठाः, अगाधिषि ॥ लृङ्—अगाधिष्यत ॥

5. बाधृ 'to harass, oppress, torment, press hard, annoy. trouble, disturb, vex, pain; 2. to resist, oppose, thwart, check, obstruct, arrest, interfere with. 3. to roll (लोडने) 4. to tempt. (विलोभने)'

The word लोडन means to resist, or re-act.

लट्:—बाधते; लिट्:—बबाधे &c..

Note:—From this root is derived the noun बाहुः "hand." By adding the Uṇâdi affix कु (उ), and changing ध to ह (I. 27.)

6. नाथृ (नाधृ), 7. नाधृ 'to ask, beg, to solicit for anything, 2. to be sick, to harass, to trouble; 3. to have power, to be master, to prevail 4. to bless.'

These roots are Atmanepadi when meaning "to bless" and not when meaning "to ask" &c. (II. 3. 55 S. 616).

लट्:—नाथते "he blesses" or नाथति "he begs" &c.

Note:—उपताप means 'disease' (रोग); another reading is उपताप (Tarangini).

Both these roots begin with a dental न ॥

When meaning 'to bless,' it takes Atmanepada, and the noun in construction is put in the sixth case by II. 3. 55. S. 616. As सर्पिषो नाथते । The sixth

case affix is not elided in the compound. So we cannot have the form सर्पिर्नाथः। For here we have pratipada-vidhânâ sixth case. But when it is krid yoga shashthî, then there is compounding.

When it does not mean 'to bless,' we have Parasmaipada. As.

लट्—नाधति; लिट्—ननाध; लुट्—नाधिता; लृट्—नाधिष्यति; लोट्—नाधतु; लङ्—अनाधत्; विधिलिङ्—नाधेत्; आशीर्लिङ्—नाध्यात्, लुङ्—अनाधीत्; लृङ्—अनाधिष्यत्।

Note:—Maitreya and Abharaṇakâra read the first root as नाथृ; and they have the form ननाथ। On this Kâśyapa says "नाधते चैतदेवमयुक्तं, ननाथ [illegible]" ॥

8. दद् "1. to hold, 2. to have, possess, 3. to give, present."

लट्:—ददते, ददेते, ददन्ते; ददसे; ददावहे, ददामहे ॥

लिट्=दद्+ए=दद् दद्+ए

Now apply the following sûtras:—

२२६० । अत एकहल्मध्येऽनादेशादेर्लिटि । ६ । ४ । १२० ।

लिण्निमित्तादेशादिकं न भवति यदङ्गं तदवयवस्यासंयुक्तहल्मध्यस्थस्याकारस्यैकारः स्यादभ्यासलोपश्च किति लिटि ।

2260. ए is substituted for the short अ standing between two simple consonants of a verbal stem, before the personal endings of the Perfect which have an indicatory क् (I. 2, 5), provided that, at the beginning of the root, in the reduplication, no different consonant has been substituted; and when this ए is substituted, the reduplicate is elided.

२२६१ । थलि च सेटि । ६ । ४ । १२१ ।

प्रागुक्तं स्यात् ॥ [illegible] ददीथ । [illegible] । [illegible] ददे । ददाते । ददिरे । 'त्रप:' [illegible] । [illegible] । 'दयत:' [illegible] । दत्ते । 'दय—' [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] ॥

2261. ए is substituted for अ, of a verbal stem standing between two simple consonants, the stem not having any different letter substituted in the reduplicate, when the ending थल् of the Perfect having the augment इट् follows, and thereby, the reduplicate is elided.

By the phrase "no other consonant has been substituted" is meant "no other dissimilar in form consonant has been substituted".

This we learn from the implication (jñâpaka) of sûtra VI. 4. 126 where exception is made in the case of शस् and दद् ॥ Therefore, where the substitute is a *different* letter, then the reduplicate becomes âdeśâdi: otherwise not.

If the form of the letter is not changed in the reduplicate, by substitution, then such substitution will not make the stem आदेशादि: ॥ Thus by VIII.4. 54, a चर् letter (च, ट, त, क, प श,ष, स) is substituted for a consonant (other than a nasal and a semi-vowel) in the reduplicate.

Thus in पच the reduplicate is पपच्, the first प is also a *substitute*, for the चर् substitute of प will be प ॥ Such substitutes, however, are not meant here.

Here, therefore, there will be the elision of the reduplicate and the ए substitution. Thus पेचे ॥

Similarly दद्भ्+ए=० द् द भ्+ए=देभे ॥ So also. 3. d. देभाते; 3. p. देभिरे; देभिषे, देभे, देभिवहे ॥

So also रेणतुः, रेणुः, येमतुः, येमुः, पेचतुः, पेचुः, देभतुः, देभुः ॥ Why 'for अ'? Observe दिदिवतुः, दिदिवुः the इ is not replaced. Why do we say '*short* अ'? Observe ररासे, ररासाते, ररासिरे ॥ Why do we say 'standing between two *simple* consonants'? Observe ररक्षतुः, ररक्षुः ॥ Some say this example is not appropriate, for by I. 2. 5, the Perfect affixes are not कित् here, as they come after conjunct consonant. The following is then more appropriate: ततसरतुः and ततसरुः (Bhu. 586) Why do say 'which has no substitute consonant in the reduplicate'? Observe चकणतुः, चकणुः, जगणतुः, जगणुः, बभणतुः, बभणुः, ॥

The substitution referred to here must be caused by the affixes of the Perfect, therefore, the rule will apply to नेमतुः, नेमुः, देभे and देभाते, देभिरे though नम् and दभ् are the roots, and न् and द् are changed to न and द ॥ The substitution of जश् consonant or a चर् consonant in the reduplicate, should not be here considered asiddha (VIII. 2.54, read with VIII. 2. 1.). That substitution will be considered a substitution for the purposes of this sûtra and will make the stem आदेशादि:, as is indicated by the special exception made in favor of दद् and शस् in sûtra VI. 4. 122.

8 दय

दय्—दयते, दयेते, दयन्ते; दयसे; दयाञ्चक्रे, दयामासे ।

दभ्—देभे, देभाते, देभिरे; देभिषे; देभे, देभिवहे ।

दद्—दयिता, दयिष्यते, दयिष्यते ।

दद्—दयिष्यते ॥ ...दयताम्, दयन्ताम्, दये ॥

लङ्—अदयत, अदयेताम्, अदयन्त; अदयथाः, अदये अदयावहि।

विधिलिङ्—दयेत, दयेयाताम्, दयेथाः, दयेय ॥

आशीर्लिङ्—दयिषीष्ट।

लुङ्—अदयिष्ट, अदयिषाताम्; अदयिष्ठाः, अदयिषि।

लृङ्—अदयिष्यत ॥

9. स्कुदि "to jump, to raise or lift." The इ in स्कुदि is indicatory and by the following नुम् is inserted.

Note :—According to Tarangini, the root means, 1. आप्रवणं, or 2. उद्धरणम् or 3. उत्क्षेपणं ॥ According to Bhoja, it means उद्धरणम् also.

२२६२। इदितो नुम् धातोः। ७। १। ५८।

स्कुन्दते। चुस्कुन्दे। 'श्विदि श्वैत्ये'। अकर्मकः। श्विन्दते। शिश्विन्दे। 'वदि ११ अभिवादनस्तुत्योः'। वन्दते। ववन्दे। 'भदि ११ कल्याणे सुखे च'। भन्दते। बभन्दे। 'मदि ११ स्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु'। मन्दते। ममन्दे। 'स्पदि ११ किंचिच्चलने'। स्पन्दते। पस्पन्दे। 'क्लिदि ११ परिदेवने'। शोक इत्यर्थः। सकर्मकः। क्लिन्दते चैत्रम्। चिक्लिन्दे। 'मुद ११ हर्षे'। मोदते। 'दद १० दाने' ददते।

2262. न् is added after the vowel of the root, in a root which has an indicatory इ in the Dhâtupâṭha.

Thus स्कुन्द+शप्+ते=स्कुन्दते, स्कुन्देते, स्कुन्दन्ते ॥ Perfect:—चुस्कुन्दे, चुस्कुन्दिरे, चुस्कुन्दि-षे ॥ लुट्—स्कुन्दिता ॥ लृट्—स्कुन्दिष्यते ॥ लोट्—स्कुन्दताम् ॥ लङ्—अस्कुन्दत ॥ विधिलिङ्—स्कुन्देत ॥ आशीर्लिङ्—स्कुन्दिषीष्ट ॥ लुङ्—अस्कुन्दिष्ट ॥ लृङ्—अस्कुन्दिष्यत।

10. श्विदि "to become white." It is an Intransitive verb. Thus Pre. श्विन्दते; Per. शिश्विन्दे ॥

11. वदि "to salute, to praise, to worship." Pre. वन्दते, Per. ववन्दे; लुट् वन्दिता &c.

Note :—अवनतिपूर्वकाभिवो वचनम् is अभिवादनम् ॥ Noun वन्द्रः=पूजकः ॥

12. भदि "to tell a good news, to be fortunate, to be glad, to honor, to shine." Pre. भन्दते, Per. बभन्दे, लुट्—भन्दिता &c.

Note:—Noun भद्र "auspicious," भद्रा "shaving."

13. मदि 'to praise to rejoice, be glad, to be drunk, or be proud, to sleep or be lazy, to shine, to move (slowly)," मन्दुरे "to be languid." and जये 'to be victorious.' It is Intransitive except when meaning 'to praise' or 'to move.' Pre. मन्दते, Per ममन्दे ॥ लुट् मन्दिता ॥ Nouns:—मन्दुरा; मन्दितुम्, मन्द्रम्, मन्दारः, मन्दरः ॥

14. स्पदि "to throb, vibrate." It is Intransitive.

Pres. स्पन्दते, Per. पस्पन्दे (VII. 4. 61 S. 2259); लुट् स्पन्दिता।

15. क्लिदि "to grieve, lament." This is a Transitive verb. Pre. क्लिन्दते चैत्रम् 'he laments for Chaitra.' Per. चिक्लिन्दे ।

16. मुद "to rejoice." Pre. मोदते ॥ Per. मुमुदे । No guṇa because कित् (1. 2. 5).

लट्—मोदते, मोदसे ; मोदे ।

लिट्—मुमुदे, मुमुदाते, मुमुदिषे, मुमुदिध्वे ॥

लुट्—मोदिता ॥ लृट् मोदिष्यते ॥ लोट् मोदताम् ।

लङ् अमोदत ॥ विधिलिङ् मोदेत ॥ आशीर्लिङ् मोदिषीष्ट ॥

लुङ् अमोदिष्ट ॥ लृङ् अमोदिष्यत ॥

Nouns :—मोदकः ; मुद ; मुदिरः ; मुद्गः ; मुद्रा ।

17. दद 'to give, present." Pre. ददते, Per. देदे—But this is a wrong form, as the following sutra applies.

२२६३ । न शसददवादिगुणानाम् । ६ । ४ । १२६ ।

शसेर्ददेर्वकारादीनां गुणशब्देन भावितस्य च योऽकारस्तस्यैत्वाभ्यासलोपौ न । ददे । ददाते । ददिरे । 'ष्वद १८ स्वर्द १९ आस्वादने' । अयमनुभवे सकर्मकः । रुचावकर्मकः ।

2263. ए is not substituted for the अ of शस्, दद्, or of roots beginning with a व, or of such verbal stems in which the अ results through the substitution of Guṇa, though the affixes of the Perfect being कित् or ङित् follow, or the seṭ थल्, nor is the reduplicate elided.

Thus (विशशसतुः, विशशसुः, विशशसिथ) ददे, ददाते, ददिरे ॥ लट् । ददते, ददसे, ददे ॥ लिट्, ददे, ददाते, ददिषे, ददध्वे ॥ लुट् ददिता ॥ लृट् ददिष्यते ॥ लोट् ददताम् ॥ लङ् अददत ॥ विधिलिङ् ददेत ॥ आशीर्लिङ् ददिषीष्ट । लुङ् अददिष्ट ॥ लृङ् अददिष्यत ॥

(Of roots beginning with व्:-ववमतुः, ववमुः, ववमिथ. ॥ Of roots where अ is the result of guṇa, विशशरतुः, विशशरुः, विशशरिथ, लुलविथ, पुपविथ ॥ गुणशब्दाभिनिर्वृत्तस्याकारस्य भावनकार इति एत्वं प्रतिषिध्यते ॥)

The अ of Guṇa may result either from the guṇa of ॠ as ॠ changed to अर् or of उ changed to ओ again changed to अव् as लु—लव ॥

18. ष्वद, 19 स्वर्द "to taste, to be liked, be sweet, be pleasant to the taste: to sweeten." This root is Transitive when meaning "to experience *i. e.* to taste." and it is Intransitive when meaning "liking" *i. e.* to be liked. According to Kshîraswâmî it means संवरणे "to choose." Transitive; as स्वदन्ति देवा उभयानि हव्या ॥ It is Parasmaipadi here as a Vaidic Irregularity. Intransitive, as दधि स्वदते देवदत्ताय "curd is pleasant to the taste of Devadatta."

It is conjugated regularly. The initial ष् in ष्वद is changed to स by the following :—

२२६४। धात्वादेः षः सः ६।१।६४॥

धातोरादेः षस्य सः स्यात्। 'सात्पदाद्योः' (२१२३) इति षत्वनिषेधः। अनुस्वदते। सस्वदे। स्वर्दते। सस्वर्दे। 'ऊर्द २० माने क्रीडायां च'।

2264. There is the substitution of स in the room of the ष, being the initial of a verbal root as enunciated in the Dhâtupâṭha.]

Therefore ष्वद् is changed to स्वद्, and this स is not again changed to ष, because of the prohibition of sûtra VIII. 3. 111. S. 2123. Thus अनुस्वदते, लिट्:—सस्वदे॥ Similarly स्वर्दते, सस्वर्दे॥ Generally the root स्वद is preceded by the upasarga आ, as आस्वदते रसम्॥

20. ऊर्द 'to measure, to play." By force of च "and," this root also means "to taste.' According to Sanmatâ, the word माने does not mean 'measure' but or happiness, and "to be cheerful or easy."

Thus ऊर्द्+शप्+ते॥ Here applies the following sûtra.

२२६५। उपधायां च ८।२।७८॥

धातोरुपधाभूतयो रेफवकारयोर्हल्परयोः परत इको दीर्घः स्यात्। ऊर्दते। ऊर्दांचक्रे। 'कुर्द ११ खुर्द १२ गुर्द १३ गुद १४ क्रीडायामेव'। कूर्दते। चुकूर्दे। खूर्दते। गोदते। जुगुदे। 'षूद १५ क्षरणे' सूदते। सुषूदे।

षेव्सृप्सृसृज्स्तृस्त्यान्ये दन्त्याजन्तसादयः।
स्वादयः षोपदेशाः ष्वष्क्ष्ठिव्स्वष्कपरिस्मिङः॥

सृप्सः षेवृदन्त्यो न तु दन्त्योष्ठ्योऽपि। ष्वष्कादीनां पृथग्ग्रहणात्सामर्थ्यात्। 'ह्राद १६ अव्यक्ते शब्दे'। ह्रादते। जह्रादे। 'ह्लादी १७ सुखे च'। चादव्यक्ते शब्दे। ह्लादते। 'स्वाद १८ आस्वादने'। स्वादते। 'पर्द १९ कुत्सिते शब्दे'। गुदरव इत्यर्थः। पर्दते। 'यती ३० प्रयत्ने'। यतते। येते। 'युतृ ३१ जुतृ ३२ भासने'। योतते। युयुते। जोतते। जुजुते। 'विथृ ३३ वेथृ ३४ याचने'। विविथे। विवेथे। 'श्रथि ३५ शैथिल्ये'। श्रन्थते। 'ग्रथि ३६ कौटिल्ये'। ग्रन्थते। 'कत्थ ३७ श्लाघायाम्'। कत्थते। एधादयोऽनुदात्तेतो गताः।

अथातादयः शीकान्ताः परस्मैपदिनः। 'अत ३८ सातत्यगमने'। अतति। 'अत आदेः' (२२४८)। आत। आततुः। आतुः। लुङि 'अतिङ्' 'ई' इति स्थिते।

2265. The short इ or उ of a root is lengthened, when the verb has र् or व् as its penultimate letter, and is followed by a consonant.

The anuvṛitti of इकः is current from the preceding Ashṭâdhyâyî sûtra. The root must end in a consonant, and must have a र् or व् as preceding such consonant, for the application of this rule.

Therefore the उ is lengthened. Thus we have.

लट् ऊर्दते; लिट्: ऊर्दांचक्रे। लुट् ऊर्दिता। लृट् ऊर्दिष्यते। लोट् ऊर्दताम्। लङ् और्दत। विधिलिङ् ऊर्देत। आशीर्लिङ् ऊर्दिषीष्ट। लुङ् और्दिष्ट। लृङ् और्दिष्यत॥

21. कुर्दे, 22 खुर्दे, 23 गुर्दे, 24 गुद. In Kaiyyaṭa, Purushakara and Maiytreya the root गुर्दे is not found. In Sanmatâ, Amoghâ, Vistara and Chandra all the first three roots are given. In Charaka गुद क्रीडा is taken as one word meaning गुद विहार ॥ But according to Maitreya and Kâśyapa, गुद is a separate root. So all the four roots mean "to play." The force of एव here implies that roots have numerous meanings, but here one meaning alone is to be taken, namely "to play."

Thus कूर्दते, चुकूर्दे ; खूर्दते ; गूर्दते ; गोदते, जुगुदे ॥

In future the words लट् लिट् &c. will often be omitted. It is to be understood that the words are arranged in that order. As. 1. कूर्दते, 2. चुकूर्दे ; 3. कूर्दिता 4. कूर्दिष्यते ; 5. कूर्दताम् ; 6 अकूर्दत 7. कूर्देत, 8. कूर्दिषीष्ट, 9. अकूर्दिष्ट, 10. अकूर्दिष्यत ॥

25. षूद "to flow, effuse, pour out, distil." It is an Intransitive verb in these senses. When meaning 'to strike, hurt, wound, kill, destroy," it is Transitive, as मधुसूदन formed by ल्यु of III. 1. 134. S. 2896. The causative has the additional sense of "to cook, dress, season, prepare." As अग्निदैव्यं यज्ञिय सूदयति (संस्करोति) ॥ So also अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टं सूदन्तु (=स्वादु कुर्वन्तु)

Thus सूदते, P. सुषूदे, ॥ लुट्=सूदिता । Noun सूदः "a cook, a morass."

Note:—Why do we say 'initial, in the preceding sûtra 2264'? Observe—अर्षति, कृषति ॥ Why have then roots been exhibited in the Dhâtupâṭha with an initial ष, when for all practical purposes this ष is to be replaced by स, would it not have been easier to spell at once these words with a स? This appears cumbersome no doubt, but the spelling of the roots with ष is for the sake of brevity. Certain roots change their स into ष when preceded by certain letters: those roots which thus change their letter ष for स have been at once taught with an initial ष, and thus by VIII. 2 59 their ष is changed to स ॥ Thus from षिच — insetad of षिषेच we have सिषेच ॥ This root is exhibited in the Dhâtupâṭha with a ष, and thus we know that the स must be changed to ष ॥ Otherwise a list of such roots would have to be separately given.

One must refer to the Dhâ tupâṭha for a list of the roots beginning with ष ॥ As a general rule, however, all monosyllabic roots beginning with a स and followed by a vowel or a dental letter have been taught in the Dhâtupâṭha as beginning with an initial ष, as well as the following roots ष्वष्क्, ष्मिङ्, ष्वद्, ष्वंज ष्वप, and ष्ठिव though followed by व् or ठ् ॥ The following roots though followed by a vowel or dental are not taught with an initial ष viz. सेकृ, सृप्, सृ स्तृ, सृज्, स्तृ, स्त्या ॥

The "dental" here means the dental pure and simple, *i. e.* त, थ, द, ध, न, and not dento-labial व । This we infer from the inclusion of स्वञ्ज &c. in the list, which are followed by यु । Had व been included in the term "dental" there was no necessity of teaching स्वञ्ज &c, separately.

Note :—To complete the description of verbs, we shall anticipate matter and give under each root its various derivative roots also, such as the Passive stem, the Causative (णिजन्त), the Desiderative (सनन्त), the Intensive with यङ् and the Intensive without यङ् (यङ् लुगन्त); as well as some Kṛit derivatives where necessary. In this we have followed the Mâdhaviya Dhatuvritti, We repeat therefore, the conjugation of the twenty five roots already taught.

भू १ सत्तायाम् ।

1. √Bhû, to be.

1. √Bhû, Parasmai. Pre. भवति । Per. बभूव । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imperative भवतु । Imper. अभवत् । Pote. भवेत् । Bene. भूयात् । Aorist अभूत् । Cond. अभविष्यत् । Pre. Part. भवन् । Per. Part. बभूवान् । Past Part. Pass भूतः । Act. भूतवान् । Fut. भविष्यन् । Ger. भूत्वा । Infini. भवितुम् ॥ Adj. भवितव्यः, भवनीयः, भव्यः ॥

1. √Bhû, Atmane. Pre. भवते । Per. बभूवे । I Fut, भविता । II Fut. भविष्यते । Imperative भवताम् । Imper. अभवत । Pote. भवेत । Bene. भविषीष्ट । Aorist अभविष्ट । Condi. अभविष्यत । Pre. Part. Atmane भवमानः । Per. Part. Atmane, बभूवानः । Fut. भविष्यमाणः ॥

1. √Bhû, Passive. Pre. भूयते । भूयेते । भूयन्ते । भूयसे । भूयेथे । भूयध्वे । भूये । भूयावहे । भूयामहे । Per. बभूवे । I Fut. भविता or भाविता । भवितासे or भावितासे । I Fut. भ (भा) विष्यते । भविष्ये or भाविष्ये । Imperative भूयताम् । भूये । Imper. अभूयत । अभूये । Pote. भूयेत । भूयेय । Bene. भ (or भा०) विषीष्ट । भ (or भा०) विषीय । Aorist अभावि or अभविष्ट or अभाविष्ट । अभाविषाताम् । अभविषत or अभाविषत । अभविषि or अभाविषि । अभविष्महि । Condi. अभविष्यत or अभाविष्यत । अभविष्ये or अभाविष्ये । Past Part. Pass. भूतः । Past Part. Act. भूयमानः । Fut. भविष्यमाणः ॥

1. √Bhû, Causative, Parasmaipadi. Pre. भावयति । Per. भावयां चकार I Fut. भावयिता । II Fut. भावयिष्यति । Imperative भावयतु । भावयतात् । Imper. अभावयत् । Pote. भावयेत् । Bene. भाव्यात् । Aorist अबीभवत् । Condi. अभावयिष्यत् ॥

1. √Bhû, Causative, Atmanepadi. Pre. भावयते । Per. भावयां चक्रे । I Fut. भावयिता । II Fut. भावयिष्यते । Imperative भावयताम् । Imper. अभावयत । Pote. भावयेत । Bene. भावयिषीष्ट । Aorist अबीभवत । Condi. अभावयिष्यत ॥

1. √Bhû, Causative, Passive. Pre. 1st. S. भाव्ये । Per. भावयां चक्रे । I Fut. भावयिताहे or भाविताहे । II Fut. भावयिष्ये । Imperative भाव्यै । Imper. अभाव्ये । Pote भाव्येय । Bene. भावयिषीय or भाविषीय । Aorist अभावयिषि or अभाविषि । Condi. अभावयिष्ये or अभाविष्ये ॥

1. √Bhû, Desiderative, Parasmaipadi. Pre. बुभूषति । Per. बुभूषांचकार । I Fut. बुभूषिता । II Fut. बुभूषिष्यति । Imperative बुभूषतु, बुभूषतात् । Imper. अबुभूषत् । Pote. बुभूषेत् । Bene. बुभूष्यात् । Aorist अबुभूषीत् । Condi. अबुभूषिष्यत् ॥

1. √Bhû, Desiderative, Atmanepadi. Pre. (अनु) बुभूषते । बुभूषे । Per. (अनु) बुभूषांचक्रे । बुभूषांचक्रे । I Fut. (अनु) बुभूषिता बुभूषिताहे ॥ II Fut. (अनु) बुभूषिष्यते

बुभूषिष्यते । Imperative (व्यति) बुभूषताम् । बुभूषै । Imper. (व्यति) अबुभूषत । अबुभूषे । Pot. (व्यति) । बुभूषेत । बुभूषेय । Bene. (व्यति) बुभूषिषीष्ट । बुभूषिषीय । Aorist (व्यति) अबुभूषिष्ट अबुभूषिषाताम् । अबुभूषिषि । Condi. अबुभूषिष्यत । अबुभूषिष्ये ॥

1. √Bhu, Desiderative, Passive. Pre. बुभूष्यते । बुभूष्ये । Per. बुभूषां चक्रे । बुभूषां चक्रे । I Fut. बुभूषिता बुभूषिताहे । II. Fut. बुभूषिष्यते । बुभूषिष्ये । Imperative 1st. S. बुभूष्यै । Imper. 1st. S. अबुभूष्ये । Pote. 1st. S. बुभूष्येय । Bene. 1st. S. बुभूषिषीय । Aorist अबुभूषि । अबुभूषिषाताम् । अबुभूषिषि । Cond. 1 S. अबुभूषिष्ये ॥

1. √Bhû, Yań Intensive. Pre. बोभूयते । Per. बोभूयां or बोभवां चक्रे । I Fut. बोभूयिता । II Fut. बोभूयिष्यते । Imperative बोभूयताम् । Imper. अबोभूयत । Pote. बोभूयेत । Ben. बोभूयिषीष्ट । Aorist अबोभूयिष्ट । Condi. अबोभूयिष्यत ॥

1. √Bhû, Yań luk. Pre. बोभवीति or बोभोति । बोभूतः । बोभुवति । बोभवीषि or बोभोषि । बोभूथः । बोभूथ । बोभवीमि or बोभोमि । बोभूवः । बोभूमः । Per. बोभवांचकार बोभाव or बोभूव । बोभूवतुः । बोभूवुः । बोभूविथ or बोभविथ । बोभूवथुः । बोभूव । बोभव बोभाव or बोभूव । बोभूविव or बोभुविव । बोभूविम or बोभूविम । I Fut. बोभविता II Fut. बोभविष्यति । Imperative बोभवीतु, बोभोतु or बोभूतात् । बोभूताम् । बोभुवतु । बोभूहि । बोभूतम् । बोभूत । बोभवानि । बोभवाव । बोभवाम । Imper. अबोभवीत् or अबोभोत् अबोभूताम् । अबोभवुः । अबोभोः or अबोभवीः । अबोभूतम् । अबोभूत । अबोभवम् । अबोभूव अबोभूम । Pote. बोभूयात् । बोभूयाताम् बोभूयुः । Bene. बोभूयात् । बोभूयास्ताम् । बोभूयासुः Aorist अबोभूवीत्, । अबोभूत्, अबोभोत्, अबोभावीत्, अबोभवीत् । 3rd, Dual. अबोभूताम् 3rd. Pl. अबोभूवन् (?) अबोभूवुः, अबोभाविषुः अबोभवुः । 2. S. अबोभूः, अबोभूवीः, अबोभोः, अबोभवीः or अबोभावीः । अबोभूतम् । अबोभूत । अबोभूवम् or अबोभाविषम् । अबोभूव or अबोभाविष्व, अबोभूम or अबोभाविष्म ॥

एध २ वृद्धौ ।

2. √Edha, to prosper. Pre. एधते । Per. एधां चक्रे । I Fut. एधिता । II Fut. एधिष्यते । Imperative एधताम् । Imper. ऐधत । Pote. एधेत । Bene. एधिषीष्ट । Aorist ऐधिष्ट । Condi. ऐधिष्यत । Pass. एध्यते । Aor. ऐधि (भवता) । Desi. एदिधिषते । Past. Part. Pass. एधितः Noun :—एधः ॥

2. √Edha, Causative. Pre. एधयते or ति । Per. एधयां चक्रे । I Fut. एधयिता । एधयिताहे or °हि । II Fut. एधयिष्यते-°ति । Imperative एधयताम्-°तु । Imper. ऐधयत-°त् । Pote. एधयेत-°त् । Bene. एधयिषीष्ट or एध्यात् । Aorist ऐदिधत-°त् ॥

स्पर्ध ३ संघर्षे ।

3. √Spardha, to contend Pre. स्पर्धते । Per. पस्पर्धे । I Fut. स्पर्धिता । II Fut. स्पर्धिष्यते । Imperative स्पर्धताम् । Imper. अस्पर्धत । Pote. स्पर्धेत । Bene स्पर्धिषीष्ट । Aorist अस्पर्धिष्ट । Condi. अस्पर्धिष्यत । Pass. स्पर्ध्यते । लोट् स्पर्धताम् । लङ् अस्पर्ध्यत । लिङ् स्पर्ध्येत लुङ्, लिपा् अस्पर्धि [illegible] Causative स्पर्धयति. ॥ Desi. पिस्पर्धिषते । लिट्. पिस्पर्धिषां चक्रे । लुट्.- पिस्पर्धिषिता । Passive पिस्पर्धिष्यते । Intensive पास्पर्ध्यते । लिट् पास्पर्धां चक्रे । लुट् पास्पर्धिता ॥ Noun. स्पर्धा ॥

3. √Spardha, Yań luk. Pre. पास्पर्द्धि or °र्धीति । पास्पर्द्धः । पास्पर्धति । पास्पर्त्सि । पास्पर्द्धः । Per. पास्पर्धां चकार । I Fut. पास्पर्धिता । II Fut. पास्पर्धिष्यति । Imperative पास्पर्द्धात् पास्पर्द्धु । पास्पर्धानि । पास्पर्द्धु । पास्पर्द्धि । Imper. अपास्पर्त् or °द् अपास्पर्धीत् । अपास्पर्धुः । अपास्पर्त्-°र्द् or अपास्पर्धीः । Pote. पास्पर्ध्यात् । पास्पर्ध्याताम्

पास्पर्द्धुः । Bene. पास्पर्ध्यात् । पास्पर्ध्यास्ताम् । Aorist अपास्पर्धीत् । अपास्पर्धिष्टाम् । अपास्पर्धिषुः । अपास्पर्धीः । अपास्पर्धिषम् । Condi. अपास्पर्धिष्यत् ॥

गाधृ ४ प्रतिष्ठालिप्सयोः (ग्रन्थे च) ।

4. √Gâdhṛi, 1. to stand, 2. to seek or covet, 3 to compile. Pre. गाधते । गाधसे । गाधे । Per. जगाधे । I Fut. गाधिता । गाधितासे । II Fut. गाधिष्यते । Imperative गाधताम् । गाधस्व । गाधै । Imper. अगाधत । अगाधथाः । अगाधे । Pote. गाधेत । गाधेथाः । गाधेय । Bene. गाधिषीष्ट । Aorist अगाधिष्ट । अगाधिष्ठाः । अगाधिषि । Condi. अगाधिष्यत । Pass. गाध्यते । Desi. जिगाधिषते । Inten. जागाध्यते । Fut. गाधिष्यमाणः । Nouns. गाधनः । गाधि ॥

4. √Gâdhṛi, Causative. Pre. गाधयति । Per. गाधयां चकार । I Fut. गाधयिता । II Fut. गाधयिष्यति । Imperative गाधयतु । Imper. अगाधयत् । Pote. गाधयेत् । Bene. गाध्यात् । Aorist अजगाधत् । Condi. अगाधयिष्यत् ॥

4. √Gâdhṛi, Desiderative. Pre. जिगाधिषते । Per. जिगाधिषां चक्रे । I Fut. जिगाधिषिता । II Fut. जिगाधिषिष्यते । Imperative जिगाधिषताम् । Imper. अजिगाधिषत । Pote. जिगाधिषेत । Bene. जिगाधिषिषीष्ट । Aorist अजिगाधिषिष्ट । Condi. अजिगाधिषिष्यत । Passive of Desiderative. जिगाधिष्यते । Aorist अजिगाधिषि ॥

4. √Gâdhri, Intensive. Pre. जागाध्यते । Per. जागाधां चक्रे । I Fut. जागाधिता । II Fut. जागाधिष्यते । Imperative जागाध्यताम् । Imper. अजागाध्यत । Pot. जागाध्येत । Ben. जागाधिषीष्ट । Aor. अजागाधिष्ट । Con. अजागाधिष्यत । 11. Pass. Ao. अजागाधि ॥

4. √Gâdhṛi, Yan luk. Pre. जागाद्धि । 2. S. जागात्सि । Per. जागाधां चकार । I Fut. जागाधिता । II Fut. जागाधिष्यति । Impertive जागाद्धु or जागाद्धात् । 1st. S. जागाधानि । Imper. अजागात्–°द् 2. S. अजागाः or अजागात्–°द् । Pote. जागाध्यात् । जागाध्याताम् । Bene. जागाध्यात् । जागाध्यास्ताम् । Aorist अजागाधीत् । अजागाधिष्टाम् । Condi. अजागाधिष्यत् ॥

बाधृ ५ लोडने ।

5. Bâdhṛi, to harass. Pre. बाधते । Per. बबाधे । I Fut. बाधिता । II Fut. बाधिष्यते । Imperative बाधताम् । Imper. अबाधत । Pote. बाधेत । Bene. बाधिषीष्ट । Aorist अबाधिष्ट । Condi. अबाधिष्यत । Pass. बाध्यते । Caus. बाधयति, बाधयते । Desi. बिबाधिषते । Inten. बाबाध्यते । Pre. Part. Atmane बाधमान । Past Part. Pass. बाधितः । Past Part. Act बाधितवान् । Fut. बाधिष्यमाणः । Ger. बाधित्वा । Infini. बाधितुम् । Adj. बाधितव्यं । बाधनीयं बाध्यम् । Nouns बाधु ; प्रबाधुः ॥

नाधृ ६, नाथृ ७ याच्ञोपतापैश्वर्याशीःषु ।

6. √Nâdhṛi, 7 √Nâthṛi, to trouble ; to ask ; to have power ; to bless. Pre. नाथति । A. नाथते । Per. ननाथ । A. ननाथे । I Fut. नाथिता । A. नाथिता । II Fut. नाथिष्यति । A. नाथिष्यते । Imperative नाथतु । A. नाथताम् । Imper. अनाथत् । A. अनाथत । Pote. नाथेत् । A. नाथेत । Bene. नाथ्यात् । A. नाथिषीष्ट । Aorist अनाथीत् । A. अनाथिष्ट । Condi. अनाथिष्यत् । A. अनाथिष्यत ॥

दध ८ धारणे ।

8. √Dadha, to hold, Pre. दधते । Per. देधे । देधाते । देधिरे । देधिषे । देधे । देधिमहे । I Fut. दधिता । II Fut. दधिष्यते । Imperative दधताम् । Imper. —

Pote. दधेत । Bene. दधिषीष्ट । Aorist अदधिष्ट । Condi. अदधिष्यत । Pass. दध्यते । Caus. दाधयति, दाधयते । Desi. दिदधिषते । Inten. दादध्यते ॥

8. √Dadha, Desiderative. Pre. दिदधिषते । Per. दिदधिषांचक्रे । I Fut. दिदधिषिता । II Fut. दिदधिषिष्यते । Imperative दिदधिषताम् । Imper. अदिदधिषत । Pote. दिदधिषेत । Bene. दिदधिषिषीष्ट । Aorist अदिदधिषिष्ट । Condi. अदिदधिषिष्यत । Desi. Passive दिदधिष्यते । Pass. दध्यते । लोट्—दध्यताम् । लङ्—अदध्यत । लिङ्—दधीत । लुङ्—सिच् अदाधि ॥

8. √Dadha, Yañ Intensive. Pre दादध्यते । Per. दादधांचक्रे । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यते । Imve. दादध्यताम् । Imp. अदादध्यत । Pot. दादध्येत । Ben. दादधिषीष्ट । Aor. अदादधिष्ट । Con. अदादधिष्यत ॥

8. √Dadha, Yañ luk. Pre. दादद्धि । दादधः दाधत्ति । दादध्मि । Per. दादधांचकार । I Fut. दादधिता । II Fut. दादधिष्यति । Imperative दादद्धु or दादद्धात् दादद्धि । दादधानि । Imper. अदाधत्—°द् अदादद्धोम् । अदादधुः । अदाधाः । अदादद्ध अदादधम् । Pote. दादध्यात् । दादध्याताम् । Bene. दादध्यात् । दादध्यास्ताम् । Aorist अदादधीत् or° दाधीत् । अदादधिष्टाम् or° दाधिष्टाम् । Condi. अदादधिष्यत् ॥

स्कुदि ९ आप्रवणे ।

9. √Skudi, to jump; to raise. Pre. स्कुन्दते । Per. चुस्कुन्दे । I Fut. स्कुन्दिता II Fut. स्कुन्दिष्यते । Imperative स्कुन्दताम् । Imper. अस्कुन्दत । Poten स्कुन्देत । Bene स्कुन्दिषीष्ट । Aorist. अस्कुन्दिष्ट । Condi. अस्कुन्दिष्यत । Pass. स्कुन्द्यते । । Caus. स्कुन्दयति स्कुन्दयते । Desi. चुस्कुन्दिषते । Inten. चोस्कुन्द्यते । *Noun.* स्कुन्दनः ॥

9. √Skudi, Passive. Pre. स्कुन्द्यते । Imperative. स्कुन्द्यताम् । Imper. अस्कुन्द्यत । Poten. स्कुन्द्येत । Aorist. अस्कुन्दि ॥

9. √Skudi, Desiderative. 1. चुस्कुन्दिषते । 2. चुस्कुन्दिषांचक्रे । 3. चुस्कुन्दिषिता । 4. चुस्कुन्दिषिष्यते । 5. चुस्कुन्दिषताम् । 6. अचुस्कुन्दिषत । 7. चुस्कुन्दिषेत । 8. चुस्कुन्दिषिषीष्ट । 9. अचुस्कुन्दिषिष्ट । 10. अचुस्कुन्दिषिष्यत ॥

9. √Skudi, Intensive. 1. चोस्कुन्द्यते । 2. चोस्कुन्द्यांचक्रे । 3. चोस्कुन्दिता । 4. चोस्कुन्दिष्यते । 5. चोस्कुन्द्यताम् । 6. अचोस्कुन्द्यत । 7. चोस्कुन्द्येत । 8. चोस्कुन्दिषीष्ट । 9. अचोस्कुन्दिष्ट । 10. अचोस्कुन्दिष्यत ॥

9. √Skudi, Yañ luk. 1. चोस्कुन्दीति or चोस्कुन्त्ति । 2. चोस्कुन्दांचकार । 6 अचोस्कुन् । Caus. स्कुन्दयति ॥

श्विदि १० श्वैत्ये ।

10. √Svidi, to become white. It is conjugated like √Skudi. Pre. श्विन्दते । Per. शिश्विन्दे । I Fut. श्विन्दिता । II Fut. श्विन्दिष्यते । Imperative. श्विन्दताम् । Imper. अश्विन्दत । Poten. श्विन्देत । Bene. श्विन्दिषीष्ट । Aorist. अश्विन्दिष्ट । Condi. अश्विन्दिष्यत । Pass. श्विन्द्यते । Caus. श्विन्दयति, श्विन्दयते । Desi. शिश्विन्दिषते । Inten. शेश्विन्द्यते । Noun. श्वेतः ॥

वदि ११ अभिवादनस्तुत्योः ।

11. √Vadi, to salute, to adore. Pre. वन्दते । Per. ववन्दे । I Fut. वन्दिता । II Fut. वन्दिष्यते । Imperative वन्दताम् । Imper. अवन्दत । Pote. वन्देत । Bene. वन्दिषीष्ट । Aorist. अवन्दिष्ट । Condi. अवन्दिष्यत । Pass. वन्द्यते । Caus. वन्दयति, वन्दयते । Desi. विवन्दिषते । Inten. वावन्द्यते । Nouns. वन्दुः । वन्दी । वन्दारुः । वन्दा । वन्दनम् ॥

भदि १२ कल्याणे सुखे च ।

12. √Bhadi, to tell a good news; to be glad. It is conjugated like √skudi. Pre. भन्दते । Per. बभन्दे । I Fut. भन्दिता । II Fut. भन्दिष्यते । । Imperative भन्दताम् । Imper. अभन्दत । Poten. भन्देत । Bene. भन्दिषीष्ट । Aorist. अभन्दिष्ट । Cond. अभन्दिष्यत । Noun. भद्रं ॥

मदि १३ स्तुति मोद मद स्वप्न गतिषु ।

13. √Madi, to praise; to be glad; to be drunk; to sleep; to move slowly, to shine; to languish. This root is also found in the Divâdi and Churâdi classes. Pre. मन्दते । Per. ममन्दे । I Fut. मन्दिता । II Fut. मन्दिष्यते । Imperative. मन्दताम् Imper. अमन्दत । Poten. मन्देत । Bene. मन्दिषीष्ट । Aorist. अमन्दिष्ट । Condi. अमन्दिष्यत Pass. मन्द्यते । Caus. मन्दयति, मन्दयते । Desi. मिमन्दिषते, Inten. मामन्द्यते । Noun. मन्दुरा, मन्दिरम्, मन्द्रम्, मन्दारः, मन्दरः ॥

स्पदि १४ किंचिच्चलने ।

14. √Spadi, to shake; to tremble. Pre. स्पन्दते । Per. पस्पन्दे । I Fut. स्पन्दिता । Pass. स्पन्द्यते । Caus. स्पन्दयति, स्पन्दयते । Desi पिस्पन्दिषते । Inten. पास्पन्द्यते ।

क्लिदि १५ परिदेवने ।

15. √Klidi, to lament. Pre. क्लिन्दते । Per. चिक्लिन्दे । I Fut. क्लिन्दिता । Pass. क्लिन्द्यते । Caus. क्लिन्दयति, क्लिन्दयते । Desi. चिक्लिन्दिषते । Inten. चेक्लिन्द्यते । Noun. क्लेदा ॥

मुद १६ हर्षे ।

16. √Muda, to rejoice. Pre. मोदते । मोदेते । मोदन्ते । मोदसे । मोदेथे । मोदध्वे । मोदे । मोदावहे । मोदामहे । Per. मुमुदे । मुमुदाते । मुमुदिरे । मुमुदिषे । मुमुदिवहे । I Fut. मोदिता । II Fut. मोदिष्यते । Imperative. मोदताम् । Imper. अमोदत । Pote. मोदेत । Bene. मोदिषीष्ट Aorist. अमोदिष्ट । Condi. अमोदिष्यत ॥

16. √Muda, Passive. Pre. मुद्यते । Imperative. मुद्यताम् । Imper. अमुद्यत । Pote. मुद्येत । Aorist. अमोदि ।

16. √Muda, Desi. 1. मुमुदिषते or मुमोदिषते । 2. मुमुदिषांचक्रे । मुमोदिषांचक्रे ॥

16. √Muda, Inten. 1. मोमुद्यते । 2. मोमुदांचक्रे । 3. मोमुदिता ॥

16. √Muda, Caus. 1. मोदयति । 2. मोदयांचकार । Aor. अमूमुदत् । Past. Part. Pass. मुदितम् or मोदितम् । Past. Part. Act. मुदितवान् or मोदितवान् । Ger. मुदित्वा or मोदित्वा ॥

16. √Muda, Yaṅ luk Pre. मोमोत्ति or मोमुदीति । मोमुत्तः । मोमुदति । मोमोत्सि or मोमुदीषि । 1. S. मोमोद्मि or मोमुदीमि । d. मोमुद्वः । Per. मोमोदांचकार । I Fut. मोमोदिता । II Fut. मोमोदिष्यति । Imperative. मोमोत्तु or मोमुत्तात् or मोमुदीतु । 2. S. मोमुद्धि । 1. S मोमुदानि । d. मोमुदाव । Imper. अमोमुदीत् or अमोमोत्–'द.' अमोमुत्ताम् । 2. S. अमोमोत्–मोद् or अमोमोः or अमोमुदीः । 1. S. अमोमुदम् । Pote. मोमुद्यात् । मोमुद्याताम् । Bene. मोमुद्यात् । मोमुद्यास्ताम् । Aorist. अमोमोदीत् । अमोमोदिष्टाम् । Condi. अमोमोदिष्यत् ॥

दद १७ दाने ।

17. √Dada, to give. Pre. ददते । ददसे । ददे । Per. दददे । दददाते । दददिरे । दददे । I Fut. ददिता । II Fut. ददिष्यते । Impera. ददताम् । Imper. अददत । Poten. ददेत ।

Bene. हदिषीष्ट । Aorist अहदिष्ट । Condi. अहदिष्यत । Pass. हद्यते. Imperative. हद्यताम् । Imper;. अहद्यत । Pot. हद्येत । Aor. अहादि Caus. हादयति, हादयते । Desi. जिहदिषते । Inten. जाहद्यते । Yañ luk. जाहदीति or जाहत्ति । Noun.

ष्वद् १८, स्वर्द् १९ आस्वादने ।

18. √Shvada, 19 √Svarda, to taste. Pre. स्वदते ; स्वर्दते । Per. सस्वदे । सस्वर्दे । I Fut. स्वदिता; स्वर्दिता । Pass. स्वद्यते, स्वर्द्यते । Caus. स्वादयति, स्वादयते; स्वर्दयति, स्वार्दयति । Aorist. असिष्वदत् । C. Desiderative सिस्वादयिषति । Desi. सिस्वदिषते । सिस्वर्दिषते. । Inten. सास्वद्यते, सास्वर्द्यते, Yañ luk सास्वदीति or सास्वत्ति । Noun. स्वादुः ।

उर्द् २० माने क्रीडायां च ।

20. √Urda, to measure; to play; to taste. Pre. ऊर्दते Per. ऊर्दांचक्रे । Fut. ऊर्दिता । II Fut. ऊर्दिष्यते । Imper. ऊर्दताम् । Impera. और्दत । Pote. ऊर्देत । Bene. ऊर्दिषीष्ट । Aorist. और्दिष्ट । Condi. और्दिष्यत । Caus. ऊर्दयति, ऊर्दयते Aorist और्दिदत् । Desi. ऊर्दिदिषते ।

कुर्द २१, खुर्द २२, गुर्द २३, गुद २४ क्रीडायामेव ।

21. √Kurda. to play. Pre. कूर्दते । Per. चुकूर्दे । I Fut. कूर्दिता । II Fut. कूर्दिष्यते । Imperative कूर्दताम् । Imper. अकूर्दत । Pote कूर्देत । Bene. कूर्दिषीष्ट । Aorist अकूर्दिष्ट । Condi. अकूर्दिष्यत । Pass. कूर्द्यते । Caus. कूर्दयति, कूर्दयते । Aorist अचुकूर्दत् । Desi. चुकूर्दिषते ।

21 √Kurda Yañ luk, Pre. चोकूर्दीति or चोकूर्त्ति । चोकूर्त्तः । Per. चोकूर्दांचकार । I Fut. चोकूर्दिता । Imper. अचोकूर्दीत् or अचोकूर्त् – °र्द् । अचोकूः or अचोकूर्त् – °र्द् । Pass. कूर्द्यते । Caus. कूर्दयति । Aorist अचुकूर्दत् । Desi. चुकूर्दिषते । Inten. चोकूर्द्यते ।

22. √Khurda. to play. Pre. खूर्दते । Per. चुखूर्दे । I Fut. खूर्दिता । II Fut. खूर्दिष्यते । Imperative खूर्दताम् । Imper. अखूर्दत । Pote. खूर्देत । Bene. खूर्दिषीष्ट । Aorist अखूर्दिष्ट । Condi. अखूर्दिष्यत । Pass. खूर्द्यते । Caus. खूर्दयति, खूर्दयते । Desi. चुखूर्दिषते । Inten. चोखूर्द्यते ।

23. √Gurda, to play. Pre. गूर्दते । Per. जुगूर्दे । I Fut. गूर्दिता ॥

24. √Guda, to play, Pre. गोदते । Per. जुगुदे । I Fut. गोदिता । Caus. गोदयति, गोदयते । Desi. जुगुदिषते, जुगोदिषते । Inten. जोगुद्यते । Ger. गुदित्वा or गोदित्वा । Noun. गुदम् । गोद ॥

षूद २५ क्षरणे ।

25. √Shûda, to effuse ; to flow. Pre. सूदते । Per. सुषूदे । I Fut. सूदिता । Caus. सूदयति, सूदयते । Aorist असूषुदत् । Desi. सुसूदिषते । Inten. सोषूद्यते । Yañ luk. सोषूत्ति । Nouns. मधुसूदनः । सूदिता (trin), सूदः 'a cook' 'mire.'

ह्राद २६ अव्यक्ते शब्दे ।

26. √Hrâda, to sound, to roar, The word अव्यक्तशब्द means the sound of drums &c. Pre. ह्रादते । Per. जह्रादे । I Fut. ह्रादिता । Pass. ह्राद्यते । Aorist अह्रादि । Caus. ह्रादयति, ह्रादयते । Aorist अजिह्रदत् । Desi. जिह्रादिषते । Inten. जाह्राद्यते । Yañ luk जाह्रादीति or जाह्रात्ति । Noun. ह्रदः 'a lake', अविह्रदः 'a city of the Vâhikas' (IV, 2, 142, S. 1366 अविह्रदीयः) ॥

ह्लादी २७ सुखे च ।

27. √Hlâdi, 'to be glad or delighted, rejoice.' By force of च 'and' we draw in the anuvritti of avyakta—śabde and so it means 'to sound' also. Thus :— Pre. ह्लादते just like ह्लादते। The root is exhibited with a long ई as its indicatory letter and this differentiates it from ह्लद। Therefore the rule VII. 2. 14. S. 3039 applies to the Past Participle along with VI. 4. 95. S. 3073. Thus प्रह्लन्नः, प्रह्लन्नवान् (VIII. 2. 42. S. 3016.) Pre. ह्लादते। Per. जह्लादे। I Fut. ह्लादिष्यते। Pass ह्लाद्यते Caus. ह्लादयति, ह्लादयते। Desi. जिह्लादिषते। Inten. जाह्लाद्यते। Noun, प्रह्लादः॥

स्वाद २८ आस्वादने।

28. √Svâda, 'to taste.' It has the same meaning as the root 18. स्वद Thus स्वादते। As it is taught without a स, in the Dhâtupâtha, so स is never changed to ष, as असिस्वदत्। Pre. स्वादते। Per. सस्वादे। I Fut. स्वादिता। Pass. स्वाद्यते। Caus. स्वादयति, स्वादयते। Desi. सिस्वादिषते। Inten. सास्वाद्यते।

पर्द २९ कुत्सिते शब्दे।

29. √Parda, to break wind. Pre. पर्दते। Per. पपर्दे। I Fut. पर्दिता। II Fut. पर्दिष्यते। Impera. पर्दताम्। Imper. अपर्दत। Poten. पर्देत। Bene. पर्दिषीष्ट। Aorist. अपर्दिष्ट। Pass. पर्द्यते। Caus. पर्दयति, पर्दयते। Desi. पिपर्दिषते। Inten. पापर्द्यते। Yañ luk पापर्दीति or पापर्ति। Noun. पर्दाकुः॥

यती ३० प्रयत्ने।

30. √Yati, to attempt. Pre. यतते। Per. येते। येतिषे। I Fut. यतिता II Fut. यतिष्यते। Impera. यतताम्। Imper. अयतत। Bene. यतिषीष्ट। Aorist. अयतिष्ट। Condi. अयतिष्यत। Pass. यत्यते। Caus. यातयति, यातयते। Aorist अयीयतत्। Desi. यियतिषते। Inten. यायत्यते। Yañ luk यायतीति or यायत्ति। Noun. यत्नः। यतिः। Past, Part. Pass. यतितः। आयत्तः॥

युतृ ३१, जुतृ ३२ भासने।

31. √Yutri, 32 √Jutri, 'to shine.' These two roots are read with an indicatory ऋ। Therefore VII. 4. 2. S. 2572 applies and in the Aorist with चङ्, there is no shortening. As अयुयोतत्। P.P. युतितम् or योतितम्। (I. 1. 21. S. 3056). Pre. योतते। Per. युयुते। I Fut. योतिता। Pass. युत्यते। Caus. योतयति, योतयते Aorist. अयुयोतत्। Desi. युयुतिषते or युयोतिषते। Inten. योयुत्यते। Yañ luk. योयुतीति or योयोत्ति। Past, Part. Pass. युतितः or योतितः। Ger. युतित्वा or योतित्वा॥

32. √Jutri, to shine. Pre. जोतते। Per. जुजुते। Fut. जोतिता। Pass. जुत्यते। Caus. जोतयति, जोतयते। Aorist. अजुजोतत्। Inten. जोजुत्यते Yañ luk जोजुतीति or जोजोत्ति॥

विथृ ३३, वेथृ ३४ याचने।

33. √Vithri, 34, √Vethri, 'to beg.' According to Kaushika the first root is विथ् ending with a थ। This view is, however, discarded by Kshiraswâmi Pre. वेथते। Per. विविथे। I Fut. वेथिता। II Fut. वेथिष्यते। Imper. वेथताम्। Imper. अवेथत। Pot. वेथेत। Ben. वेथिषीष्ट। Aor. अवेथिष्ट। Cond. अवेथिष्यत। Pass. विथ्यते Caus. वेथयति, वेथयते। Aorist अविवेथत्। Desi. विविथिषते, विवेथिषते। Inten. वेविथ्यते, Yañ luk वेविथीति or वेवेत्ति॥

34. √vethri, to beg. The forms विवेथे (Per.) वेथ्यते (Pass., and distinguish it from the last root. Having an indicatory ऋ it never shortens the penultimate,

Both these roots take two objects. Pre. वेथते । Per. विवेथे । I Fut. वेथिता । II Fut. वेथिष्यते । Imt. वेथताम् । Imper. अवेथत । Pot. वेथेत । Ben. वेथिषीष्ट । Aor. अवेथिष्ट । Cond. अवेथिष्यत । Pass. वेथ्यते । Caus. वेथयति, वेथयते । Desi. विवेथिषते । Intensive, वेविथ्यते । yaṅ luk वेवेथीति । or वेवेत्ति ॥

श्रथि ३५ शैथिल्ये ।

35. √Śrathi, 'to be weak,' 'to be loose or relaxed; This root is exhibited as श्रथि, with an indicatory short इ, in order to show that a nasal should be inserted: which nasal is not elided before कित् affixes. Pre. श्रन्थते । Per. शश्रन्थे । I Fut. श्रन्थिता । II Fut. श्रन्थिष्यते । Imperative श्रन्थताम् । Imper. अश्रन्थत । Pote. श्रन्थेत । Bene. श्रन्थिषीष्ट । Aorist. अश्रन्थिष्ट । Condi. अश्रन्थिष्यत । Pass. श्रन्थ्यते । Caus. श्रन्थयति, श्रन्थयते । Aorist अशश्रन्थत् । Desi. शिश्रन्थिषते । Intensive शाश्रन्थ्यते । yaṅ luk शाश्रन्थीति or शाश्रन्ति । Impe-fect अशाश्रन् । Noun श्रन्था । श्रथः । विश्रथः ॥

ग्रथि ३६ कौटिल्ये ।

36. √Grathi, 'to be crooked, to be wicked, to bend.' Thus ग्रन्थते &c. like श्रन्थते &c. There is difference in the reduplication. Some read these two roots without the indicatory इ, but with an न, i. e., instead of श्रथि, ग्रथि they read them as श्रन्थ and ग्रन्थ। In this view, the nasal would be elided before कित् affixes. The Perfect would be according to the view of Dhâtuvṛittikâra. But this is mistake, according to Taraṅgaṇi. The author of Kâśi-kâ also does not approve the reading श्रन्थ् and ग्रन्थ्, but श्रथि and ग्रथि because under 1. 2, 6. Vârtika श्रन्थिग्रन्थि, &c. he has given the examples श्रेथतुः in Liṭ Parasmaipada.

The root ग्रन्थ सन्दर्भे is read in the Kryâdi class also: and ग्रन्थ बन्धने in चुरादि । Pre. ग्रन्थते । Per. जग्रन्थे । I Fut. ग्रन्थिता ॥

कत्थ ३७ श्लाघायाम् ।

37. √Kattha, to boast, to swagger, to praise. Pre. कत्थते । Per. चकत्थे । I Fut. कत्थिता । Pass. कत्थ्यते । Desi. चिकत्थिषते । Inten. चाकत्थ्यते । Yaṅ luk चाकत्थीति । Nouns. विकत्थन । विकत्थी ॥

Here end the 36 roots beginning with एध 'to prosper,': and which are Âtmanepadi.

Note :— We repeat the Anit Karikas here, as those printed at page 51 are rather clear.

ऊदृ, ऋदन्तै, यौति, रु, क्ष्णु, शीङ्, स्नु, नु, क्षु, श्वि, डीङ्, श्रिभिः ।
वृङ्, वृञ्भ्यां च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥ १ ॥

शक्लृ, पच्, मुच्, रिच्, वच्, विच्, सिच्, प्रच्छि, त्यज्, निजिर्, भजः ।
भञ्ज्, भुज्, भ्रस्ज्, मस्जि, यज्, युज्, रुज्, रञ्ज्, विजिर्, स्वञ्जि, सञ्ज्, सृजः ॥ २ ॥

अद्, क्षुद्, खिद्, छिद्, तुदि, नुदः, पद्य, भिद्, विद्यति, विनद्, ।
शद्, सदी, स्विद्यति, स्कन्दि, हदी, क्रुध्, क्षुधि, बुध्यती ॥ ३ ॥

बन्धि, युधि, रुधी, राधि, व्यध्, शुधः, साधि, सिध्यती, ।
मन्य, हनाप्, क्षिप्, छुपि, तप्, तिप्, स्तृप्यति, दृप्यती ॥ ४ ॥

लिप्, लुप्, वप्, शप्, स्वप्, सृपि, यभ्, रभ्, लभ्, गम्, नम्, यमो, रमिः ।
क्रुशि, दंशि, दिशी, दृश्, मृश्, रिश्, रुश्, लिश्, विश्, स्पृशः, कृषिः ॥ ५ ॥

त्विष्, तुष्, द्विष्, दुष्, पुष्य, पिष्, विष्, शिष्, शुष्, श्लिष्यतयो, घसिः, ।
वसति, दह्, दिहि, दुहो, नह्, मिह्, रुह्, लिह्, वहिस्तथा ॥ ६ ॥

अनुदात्ता हलन्तेषु धातवो द्व्यधिकं शतम् ।
तुदादौ मतभेदेन स्थितौ यौ च चुरादिषु ॥ ७ ॥

तृप्, दृपी, तौ वारयितुं श्यना निर्देश आदृतः ।
किं च । स्विद्यपद्यौ, सिद्धबुध्यौ, मन्यपुष्यश्लिषः, श्यना ॥ ८ ॥

वसिः शपा लुका यौतिर्निर्दिष्टोऽन्यनिवृत्तये ।
निजिर्, विजिर्, शक्लृ, इति सानुबन्धा यमौ तथा ॥ ९ ॥

क्लिश्यतिस्त्वाद्धृतोर्गर्हिरिष्टो भाष्येऽपि दृश्यते ।
व्याघ्रभूत्यादयस्त्वेनं नेह पेठुरिति स्थितम् ॥ १० ॥

रञ्ज, मस्जी, चदि, पदी, तुद्, क्षुध्, शुषि, पुषी, शिषिः ।
भाष्यानुक्ता नवेहोक्ता व्याघ्रभूत्यादिसंमतेः ॥ ११ ॥

Sub Section 3.

अथाष्टात्रिंशत् तवर्गीयान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Thirty-eight Parasmaipadi roots ending in a dental letter.

अत १८ सातत्यगमने । अतति । 'अत आदेः' (२२४८) आत । आततुः । आतुः । लुङि आतिस् ईत् इति स्थिते ॥

38. √Ata, 'to go constantly, to wander.' The words सातत्यगमन mean 'uninterrupted going.' As ग्रामम् अतति 'He wanders throughout the village.'

Thus, Pre. अतति, अततः, अतन्ति, अतसि । Per. आत, आततुः आतुः । आतिथ, आतिथ । The अ is lengthened by VII. 4. 70. S. 2248. I Fut. अतिता । II Fut. अतिष्यति । Imperative अततु । Imp. आतत् । There is Vriddhi before the augment आट् । Pot. अतेत् । Bene, अत्यात् ।

In forming the Aorist, we add सिच् and ईट् । Thus आत् + इट् + सिच् + ईट् + त् । The सिच् is the affix of the Aorist and is added by III. 1. 44 S. 2222.

The augment इट् is added to this सिच् by VII. 2. 35 S. 2184. The personal ending त् gets the augment ईट् by VII. 3. 96. S. 2225, So the equation stands thus आतिस् + ई + त् ॥

Now applies the following sûtra by which the स् is elided.

२२६६ । इट ईटि । ८ । २ । २८ ॥

इटः परस्य सस्य लोपः स्यादीटि परे ॥

* सिज्लोपस्य एकादेशे सिद्धो वाच्यः * । आतीत् । आतिष्टाम् । आतिषुः ।

2266. The स् is dropped after the augment इट्, if after this स् the augment ईट् follows.

Thus आतिस् + ई + त् = आति + o + ई + त् ॥

Now this स् is elided by VIII. 2. 28 (the present sûtra) of the Tripâdi (the last three sections or Padas of the Ashtâdhyâyi.)

This elision would, therefore, be asiddha for the purposes of ekâdeśa (VI. 1. 101 S. 85), and we could not combine the इ of आति with the long ई, as the zero intervenes. So the form would be आति ईत् as in सिचम् अत्र of sûtra VIII. 3. 19 S. 67 ; for VIII. 2. 1. S. 12 applies. To prevent this anomaly, we have the following vârtika :—

Vart—When ekâdeśa is to be done, the elision of सिच् is to be considered siddha or valid. As आतीत् । Here the सिच् is elided by इट ईटि (VIII. 2. 28) This elision is considered valid or siddha, and thus we have dirgha single substitution of ई for इ + o + ई in आत् + इ + o + ईत् = आतीत् ॥

This elision of स् takes place when it is situated between इट् on one sides and ईट् on the other. When there is no ईट् following स्, there is no elision. As आतिष्टाम्, आतिषुः ॥

The above examples आतीत्. आतिष्टाम् and आतिषुः may be either आ + अतीत् or अ + आतीत् । The question is what is the true form of the Aorist without the

augment इट् ; is it अतीत् or आतीत्? According to the next sûtra it might have been आतीत्, but that sûtra is set aside by the sûtra following it.

२२६७ । वदव्रजहलन्तस्याचः । ७ । २ । ३ ॥

वदेर्व्रजेर्हलन्तस्य चाङ्गस्याचः स्थाने वृद्धिः स्यात्सिचि परस्मैपदेषु । इति प्राप्ते ॥

2267. In the Parasmaipada s-Aorist there is Vṛiddhi of the अ of वद्, and व्रज्, and of any vowel, without distinction, of the stems ending in a consonant.

Note:—As अवादीत्, अव्राजीत् । This debars the option in the case of these two roots, which would have otherwise obtained by VII. 2. 7. So also of stems ending in consonants : as अपाक्षीत्, अभैत्सीत्, अच्छैत्सीत्, अरौत्सीत् ॥

The root अत् is a हलन्त root and therefore, there would be Vṛiddhi of अ into आ ॥ But the application of this sûtra is prevented by the following sûtra :—

२२६८ । नेटि । ७ । २ । ४ ॥

इडादौ सिचि प्राग्वन्न स्यात् । मा भवानतीत् । अतिष्टाम् । अतिषुः ॥

2268. The vowel of a stem, ending in a consonant, does not get Vṛiddhi, when the सिच् takes the augment इट् ॥

Therefore we do not get the form आतीत्, but अतीत् ; because the सिच् here takes the augment इट् ॥ Thus without the augment आ we have the forms : मा भवान् अतीत् or मा भवान् अतिष्टाम् or मा भवन्त अतिषुः । The augment आ is elided after मा । The form आतीत् is therefore really आ + अतीत् and not अ + आतीत् ॥ Pre. अतति, अततः, अतन्ति, अतसि । Per. आत, आततुः, आतुः, आतिथ, आतिम, आतिव । I Fut. अतिता, अतितारौ, अतितारः । II Fut. अतिष्यति । Im. आतत् । Imper. अततात् । Pot. अतेत् । Bene. अत्यात् । Aorist मा+अतीत्, अतिष्टाम्, अतिषुः (without आट्). Con. आतिष्यत् ॥ Pass. अत्यते । Per. आते । I Fut. अतिता । II Fut. अतिष्यते । Im. आत्यत । Imper. अत्यताम् । Pot. अत्येत । Bene. अतिषीष्ट, Aor. आतिषत, d. आतिषाताम् । pl. आतिषत । Caus. आतयति । Des. अतितिषति । Past. Part. Pass. अतितः । Nouns : आतिः 'a kind of bird,' पत्तिः 'infantry,' स्वाति 'an asterism,' अतिथिः, 'a guest', अततः 'air.'

चिती ३९ संज्ञाने । चेतति । चिचेत । अचेतीत् । अचेतिष्टाम् । अचेतिषुः ॥

39. √ Chiti, 'to perceive, see, notice, observe' 'to know' 'to understand', 'to remember' ; 'to think'.

Pre.—चेतति । Per. चिचेत, चिचिततुः, चिचितुः ; चिचेतिथ ; चिचेत, चिचेत, चिचितिव चिचितिम । I Fut. चेतिता । II Fut. चेतिष्यति । Im. चेततु । Imper. अचेतत् । Pot. चेतेत् । Bene. चित्यात् । Aor. अचेतीत्, अचेतिष्टाम्, अचेतिषुः । Condi. अचेतिष्यत् ॥ Pass. चित्यते । Caus. चेतयति, Aor. अचीचितत् । Desi. चिचितिषति or चिचेतिषति ।

nten. शेश्वित्यते । Yaṅ luk शेश्वितीति or शेश्वेत्ति । Past Part श्वितः, श्वितवान् । Ger. श्वितित्वा or श्वेतित्वा । Nouns श्वेतनः, श्वित्, श्वेत, श्वेतनी, श्वेत्यं ॥

च्युतिर् ४० आसेचने । सेचनमार्द्रीकरणम् । आङीषदर्थेऽभिव्याप्तौ च ॥ * इर इत्संज्ञा वाच्या * । च्योतति । चुच्योत ॥

40. √Chyutir, to sprinkle, सेचन means 'to sprinkle, to wet.' The prefix आ has the force of 'a little,' or 'pervasion,' आसेचन therefore means 'to wet a little' or 'to wet thoroughly.'

Vârtika :—The whole portion इर् whenever it occurs at the end of a root is to be treated as इत् । Thus Pre. च्योतति । Per. चुच्योत ॥

As this root has an indicatory इर्, the effect of it is that in the Aorist, it has another form also, where च्लि is replaced by अङ् and there is consequently no guṇa. The Sûtra which causes this is the following :—

२२६९ । इरितो वा । ३ । १ । ५७ ॥

इरितो धातोश्च्लेरङ् वा स्यात् परस्मैपदे परे । अच्युतत्—अच्योतीत् ॥

2269. अङ् is optionally the substitute of च्लि after that root which has an indicatory इर्, when the Parsmaipada terminations are employed.

NOTE :—Thus from भिदिर् (भिद्) 'to divide,' we derive, अभिदत् or अभैत्सीत् । But we have अभित्त in the Atmanepada. So from छिदिर्—अच्छिदत् or अच्छैत्सीत् ।

Similarly च्युतिर् has its Aorist either as अच्योतीत् or अच्युतत् with अङ् affix.

40 √Chyutir, to sprinkle, to wet Pre. च्योतति Per. चुच्योत । चुच्योतिथ । चुच्युतिम । I Fut. च्योतिता । II Fut. च्योतिष्यति । Im. अच्योतत् । Pote च्योतेत् । Bene. च्युत्यात् । Aorist अच्युतत् or अच्योतीत् । Pass. च्युत्यते । Caus. च्योतयति । Aor. अचुच्युतत् । Desi. चुच्युतिषति or चुच्योतिषति । Inten. चोच्युत्यते । Yaṅ luk चोच्युतीति or चोच्योत्ति । Past. Part. Pass. च्युतित or च्योतित । Ger. च्योतित्वा or च्युतित्वा ॥

श्च्युतिर् ४१ क्षरणे । श्च्योतति । चुश्च्योत । अश्च्युतत्-अश्च्योतीत् । सकाररहितोऽप्ययम् । च्योतति ॥

41. √Śchyutir, 'to trickle, ooze, exude, flow ;' 'to shed, pour out, diffuse scatter.' Pre. श्च्योतति । Per. चुश्च्योत &c. like च्युत् । Aor. अश्च्युतत् with अङ्, or अश्च्योतीत् ॥

Some read this root without श्, namely as च्युतिर् । Then the conjugation will be च्योतति &c. As in मधुश्चुत' [illegible] ॥

NOTE : The *whole* portion इर् is indicatory, and not इ and र् separately. They can be made separately इत् also by उपदेशेऽजनुनासिक इत् (1. 3. 2. S. 3) ; which will make इ indicatory ; and by हलन्त्यम् (1. 3. 3. S. 1) which will make र् indicatory. This is done actually by Mâdhava in his Dhâtuvritti. But the objection to

it is that if ष be taken separately as indicatory, then there should be an insertion of nasal by इदितो नुम् धातोः (VII. 3. 58. S. 2263).

(42. क्षुदिर् आवणे, 'to shine').

Similarly should be conjugated the root क्षुन्त । This root is not given in the Siddhânta.

मन्थ ४३ विलोडने । विलोडनं प्रतिघातः । मन्थति । ममन्थ । यासुटः किदाशिषि (२२१६) इति कित्त्वात् अनिदिताम्–(४१५) इति नलोपः । मथ्यात् ॥

43. √Mantha, 'to churn, to agitate, shake, stir round or up, to crush to grind down, oppress, afflict, destroy, kill.' Pre. मन्थति । Per. ममन्थ, ममन्थिथ । I Fut. मन्थिता । II Fut. मन्थिष्यति । Im. अमन्थत् । Imper. अमन्थत । Pote. मन्थेत् । Bene. मथ्यात् ॥

In the Benedictive, the न of मन्थ is elided, because the affix यासुट् is कित् by III. 4. 104 S. 2216; and because it is कित् it causes the elision of न् by VI. 4. 24 S. 415. Had the root been read as मथि, there would have been no elision of the nasal. In fact, there is such a root also, as given below. See Root 47. Aor. अमन्थीत् । Con. अमन्थिष्यत् । Passive मथ्यते । Causative मन्थयति । Aor. अममन्थत् । Desiderative मिमन्थिषति । Inten मामथ्यते । Yan luk मामन्थीति or मामन्ति । Imperfect अमामन् । Gerund मन्थित्वा or मन्थित्वा । Nouns :—मन्थ, मन्थनी ॥

This root takes two accusatives, as क्षीरनिधिमम्बु निर्मथ्यते ॥

कुथि ४४, पुथि ४५, लुथि ४६, मथि ४७ हिंसासंक्लेशनयोः । इदित्त्वान्नलोपो न । कुन्थ्यात् । मन्थ्यात् ॥

44. √Kuthi, 45 √Puthi, 46 √Luthi, 47 √Mathi, 'to hurt, to suffer pain, to injure, to strike, to kill, to be afflicted, to crush, to grind down, to oppress.' Pre. कुन्थति Per. चुकुन्थ &c. like मन्थ as given above. In the Benedictive (आशीर्लिङ्) however, there will be no elision of the nasal. As कुन्थ्यात् ; मन्थ्यात् &c.

Similarly पुन्थति लुन्थति and मन्थति । Both roots मथि and मन्थ are read here, according to Saumatâ. Kshîraswâmi reads it मन्थ and not मथि even here, and gives the example मथ्यते । All these roots mean 'to injure,' As कद्दोपकुन्थ मर्मं मारयति ॥

षिध ४८ गत्याम् । सेधति । सिषेध । सेधिता । असेधीत् । शास्त्रमाङ्गल्ययोः (२२९५) इति निषेधे वक्ष्यते ॥

48. √Shidha, 'to go, to ward, to drive.' Some read this with an indicatory short ऋ । The initial ष is changed to स by धात्वादेः षः सः (VI. 1. 64 S. 2264) Pre. सेधति. Per. सिषेध, सिषेधिथ, सिषिधिव । I Fut. सेधिता । II Fut. सेधिष्यति । Im. असेधत् । Imper. असेधत । Pot. सेधेत् । Bene. सिध्यात् । Aor. असेधीत् । Cond. असेधिष्यत् ।

Passive सिध्यते । Causative Pre. सेधयति, Aor. असीषिधत् । Desiderative सिषेधिषति or सिसिधिषति । Intensive सेसिध्यते । Yaṅ luk सेसिधीति or सेसेद्धि । Gerund सिधित्वा or सेधित्वा । Nouns सिध्मः 'a kind of tree,' सिध्मा and सिध्मलः ॥

When an upasarga like नि is added we have नि+सेधति । The question arises should स be changed to ष after नि । The Sûtra VIII. 3. 111. S. 2123 requires that there should be no ष substitution, since स is the beginning of a Pada. To this, however, the following sûtra makes an exception. That sûtra (VIII. 3. 65) and the five sutras that follow it in the order of Ashtâdhyâyî are given together here once for all, to show when स should be changed to ष, not only in the case of सेधति but of other verbs also.

Thus नि+सेधति=निषेधति (see below).

२२७० । उपसर्गात्सुनोति सुवति स्यति स्तौति स्तोभति स्था सेनय सेध सिच सञ्ज स्वञ्जाम् । ८ । ३ । ६५ ॥

उपसर्गस्थान्निमित्तादेषां सस्य षः स्यात् ॥

2270. ष is substituted for स, after an alterant इ and उ of an upasarga in the following verbs: सु (सुनोति), सू (सुवति), सो (स्यति VII. 3. 71), स्तु (स्तौति VII. 3. 89) स्तुभ् (स्तोभते), स्था, सेनय (Denominative), सिध् (सेधति), सिच्, सञ्ज् and स्वञ्ज ॥

Thus अभिषुणोति । सुवति, अभिषुवति । स्यति, अभिष्यति । स्तौति, अभिष्टौति । स्तोभते, अभिष्टोभते । स्था, अभिष्ठास्यति । सेनय, अभिषेणयति । सेध, अभिषेधति, परिषेधति, न्यषेधत्, व्यषेधत् । सिच, अभिषिञ्चति । सञ्ज, अभिषजति । स्वञ्ज, अभिष्वजते ॥

NOTE :—The root सिध is exhibited in the sûtra as सेध with शप् vikaraṇa thus debarring सिध-सिध्यति ॥

२२७१ । सदिरप्रतेः । ८ । ३ । ६६ ॥

प्रतिभिन्नादुपसर्गात्सदेः सस्य षः स्यात् ॥

2271. The स of सद् is changed to ष after an Upasarga having an इ or उ, but not after प्रति ॥

Thus निषीदति, विषीदति, निषसाद, विषसाद । The second स remains unchanged in the Perfect by VIII. 3. 118.

Why do we say 'but not after प्रति' ? Observe प्रतिसीदति ॥

२२७२ । स्तम्भेः । ८ । ३ । ६७ ॥

सौत्रस्य सस्य षः स्यात् । [illegible] उपसर्गात् । [illegible] । अप्रतेः इति नानुवर्तते । [illegible] इति ॥

2272. The स of स्तम्भ (read in sûtra III. 1. 82 S. 2555.) is changed into ष after an upasarga, having an इ or उ ॥

Thus अभिष्टभ्नाति । परिष्टभ्नाति । The word अप्रतेः of the last sûtra is not to be read here. Hence we have forms like:—प्रतिष्टभ्नाति । प्रत्यष्टभ्नात् । प्रतितष्टम्भ ॥

The present sûtra is made a separate rule, when it could well have been included in the immediately preceding one, as सदिरप्रतेः for two reasons. First that the anuvritti of स्तम्भ alone should run into the next sûtra. Secondly that it should not be restricted by the word अप्रतेः । As प्रतिस्तब्धः निस्तब्धः ॥

२२७३ । अवाच्चालम्बनाविदूर्ययोः । ८ । ३ । ६८ ॥

अवात्स्तम्भेरेतयोरर्थयोः षत्वं स्यात् ॥

2273. The स of स्तम्भ is changed into ष after the preposition अव in the sense of 'support' and 'contiguity.'

Note.—The word आलम्बन' means 'support, refuge, that upon which anything depends or leans.' आविदूर्य means 'the state of not being विदूर or far off *i. e*, to be contiguous.'

Thus अवष्टभ्यास्ते 'He remains leaning upon a staff' &c, अवष्टभ्य तिष्ठति । So also in the sense of to be near, as अवष्टब्धा सेना 'the army near at hand, अवष्टब्धा शरत् । See V. 2 13. अवष्टब्धा गौः—निकटा सती समीपे आस्ते ॥

२२७४ । वेश्च स्वनो भोजने । ८ । ३ । ६९ ॥

व्यवाभ्यां स्वनतेः सस्य षः स्याद्भोजने ॥

2274. The ष is substituted for the स of स्वन्, after वि and अव, when the sense is 'to smack while eating.'

Thus विष्वणति, व्यष्वणत्, विषष्वाण, अवष्वणति, अवाष्वणत्, अवषष्वाण । That is, he makes sound while eating, he eats with a smack.

२२७५ । परिनिविभ्यः सेव सित सय सिवु सह सुट् स्तु स्वञ्जाम् । ८ । ३ । ७० ॥

परिनिविभ्यः परेषामेषां सस्य षः स्यात् । निषेवते ॥

2275. ष is substituted for the स of सेव्, सित, सय, सिव्, सह्, the augment सुट्, स्तु and स्वञ्ज्, after the prepositions परि, नि, and वि ॥

Thus निषेवते । The root सेव 'to serve' belongs to the Bhvâdi class. The word सित is the Past Participle of सि, बन्धने, and सय is the noun derived from the same root with the affix अच् ; सिव is a Divâdi root.

NOTE :—The root सित of this rule is an important land-mark. All roots enumerated in the sûtras VIII. 3. 63 to VIII 3. 70. change their स to ष even when the augment अट् intervenes, but not so the root सित and those that follow it. This taught in the next sûtra.

२२७६ । प्राक्सितादड्व्यवायेऽपि । ८ । ३ । ६३ ॥

सेवसित—' (२२७५) इत्यत्र सितशब्दात्प्राग्ये सुनोत्यादयस्तेषामड्व्यवायेऽपि षत्वं स्यात् व्यषेवत्, व्यषेवीत् । व्यषेविष्यत् ॥

2276. (The substitution of ष, for स, as taught herebefore will take place) for all roots upto सित exclusive in VIII. 3. 70 even when the augment अट् intervenes (between the स and the alterant letter).

This sûtra governs all the fifteen roots given in the preceding sûtras from VIII. 3. 65. Thus with the augment अट् we have व्यषेवत् in the Imperfect, व्यषेवीत् in the Aorist and व्यषेविष्यत् in the Conditional.

२२७७ । स्थादिष्वभ्यासेन चाभ्यासस्य । ८ । ३ । ६४ ॥

प्राक्सितात्स्थादिष्वभ्यासेन व्यवायेऽपि षत्वं स्यात् । एषामेव चाभ्यासस्य न तु सुनोत्यादीनाम् । निषिषेध । निषिषिधतुः ।

2277 In स्था &c upto सित exclusive (VIII. 3. 65 to VIII. 3. 70), this ष substitution takes place then also, when the reduplicate intervenes, and the स of the reduplicate is also changed to ष ॥

Thus निषिषेध, निषिषिधतुः in the Perfect.

२२७८ । सेधतेर्गतौ । ८ । ३ । ११३ ॥

गत्यर्थस्य सेधतेः षत्वं न स्यात् । गङ्गां विसेधति ॥

2278. The स of the verb सेध is not changed to ष when the meaning is that of moving.

This is an exception to VIII. 3. 65 S. 2270. Thus गङ्गां विसेधति

षिधू ४९ शास्त्रे माङ्गल्ये च । शास्त्रं शासनम् ॥

49. √Shidhû, 'To ordain, command, instruct,' 'to turn out well or auspiciously' शासन means command, rule. This root has an indicatory long ऊ, the force of which is given in the next sûtra. It is conjugated like the preceding root षिध गत्याम् No 48 except in so far as the effect of the indicatory ऊ makes the change.

लट्—सेधति । लिट्—सिषेध । In the 2nd Person Dual we have सिषेधिथ with the augment इट् added to थ । But this augment is optional, owing to the root having an indicatory ऊ as given below.

२२७९ । स्वरतिसूतिसूयतिधूञूदितो वा । ७ । २ । ४४ ॥

स्वरत्यादेरूदितश्च परस्य वलादेरार्धधातुकस्येड् वा स्यात् ॥

2279. A Valâdi-ârdhadhâtuka affix optionally takes 'iṭ' after svṛi, after the two roots 'sû' (sûti and sûyati), after 'dhûñ' and after a root which has an indicatory long 'û.'

Thus सिषेध् + थ । Now applies the next sûtra.

२२८० । झषस्तथोर्धोऽधः । ८ । २ । ४० ॥

झषः परयोस्तथोर्धः स्यान्न तु दधातेः । अधत्ताम् । सिषेद्ध–सिषेधिथ । सेद्धा–सेधिता सेत्स्यति–सेधिष्यति । असैत्सीत् ॥

2280. 'Dha' is substituted for 'ta' or 'tha' coming after jha' 'bha' 'gha' ḍha' or 'dha' (jhash), but not after the root dhâ (dadh).

Note :—Thus from लभ् we have लब्धा, लब्धुम्, लब्धव्यम्, अलब्ध, अलब्धाः ॥

Thus सिषेध् + थ = सिषेध् + ध् = सिषेद्ध । The other form is सिषेधिथ । सिषिधिव or सिषिध्व । लुट्–सेधिता or सेद्धा । लृट्–सेधिष्यति or सेत्स्यति । लोट्–सेधतु । लुङ्–असैत्सीत् । In the 3rd Person Dual we have असैध् + स् + ताम् । Now applies the next sûtra, which causes the elision of स ॥

२२८१ । झलो झलि । ८ । २ । २६ ॥

झलः परस्य सस्य लोपः स्याज्झलि । असैद्धाम् । असैत्सुः । असैत्सीः । असैद्धम् । असैद्ध । असैत्सम् । असैत्स्व । असैत्स्म । पक्षे असेधीत् । असेधिष्टामित्यादि ॥

'खादृ ४९ भक्षणे' । ऋकार इत् । खादति । चखाद ॥

'खद ५० स्थैर्ये हिंसायां च' । चाद्भक्षणे । स्थैर्येऽकर्मकः । खदति ॥

2281. The 's' is elided when it is preceded by a *jhal* consonant (any consonant except semi-vowels and nasals), and is followed by an affix beginning with a *jhal* consonant.

Thus असैध् + स् + ताम् = असैद्धाम् ॥

Therefore the full conjugation in Aorist is :—

	Singular	*Dual*	*Plural.*
Third Person	असैत्सीत्	असैद्धाम्	असैत्सुः
Second Person	असैत्सीः	असैद्धम्	असैद्ध
First Person	असैत्सम्	असैत्स्व	असैत्स्म

Second Form.

Third Person	असेधीत्	असेधिष्टाम्	असेधिषुः
Second Person	असेधीः	असेधिष्टम्	असेधिष्ट
First Person	असेधिषम्	असेधिष्व	असेधिष्म

The Desiderative is सिषेधिषति ॥

50. खादृ 'to eat.' The ऋ is indicatory.

लट्—खादति । लिट्—चखाद, चखादिथ । लुट्—खादिता । लृट्—खादिष्यति । लोट्—खादतु । लङ्—अखादत् । विधिलिङ्—खादेत् । आशीर्लिङ्—खाद्यात् । लुङ्—अखादीत् । लृङ्—अखादिष्यत् ॥

The force of the indicatory ऋ is that we have no shortening of the penultimate in अचखादत् ॥

Desiderative : चिखादिषति । Intensive : चाखाद्यते । Yaṅ luk चाखादीति or चाखात्ति । Causative : खादयति । Past Participle खादितः । Noun खादकः ॥

51. खद 'to be steady, firm,' 'to strike, hurt, kill.' By the force of the word च 'and,' it means 'to eat' also. It is Intransitive when meaning 'to be firm.'

लट्–खदति । लिट्–चखाद । Here we have caused the Vṛiddhi of the अ of खद् by the following sûtra.

२२८२ । अत उपधायाः । ७ । २ । ११६ ॥

उपधाया अतो वृद्धिः स्यात् ञिति णिति च प्रत्यये परे । चखाद ॥

2282. In a stem ending in a consonant with an 'a' immediately preceding it, the Vṛiddhi is substituted for such 'a,' when an affix having an indicatory 'ñ' or 'ṇ' follows.

Therefore चखद् + णल्=चखाद ॥

In the First Person singular, however, this Vṛiddhi is optional by the next sûtra.

२२८३ । णलुत्तमो वा । ७ । १ । ९१ ॥

उत्तमो णल् वा णित्स्यात् । चखाद–चखद ॥

2283. The ending of the First Person Singular in the Perfect optionally acts as णित् ॥

The Vṛiddhi is optional, as चखाद or चखद ॥

The other Tenses are conjugated like खादृ । In the Aorist (लुङ्) there are two forms caused by the following:—

२२८४ । अतो हलादेर्लघोः । ७ । २ । ७ ॥

हलादेर्लघोरकारस्य इडादौ परस्मैपदे परे सिचि वृद्धिर्वा स्यात् । अखादीत्–अखदीत् ॥

'बद ५१ स्थैर्ये' । पवर्गीयादिः । बदति । बबाद । बेदतुः । बेदिथ । बबाद–बबद । अबादीत् –अबदीत् ॥

'गद ५२ । व्यक्तायां वाचि' । गदति ॥

2284. Before an 'iṭ' beginning s-Aorist of the Parasmaipada, the short 'a' of the root gets optionally Vṛiddhi, when the stem begins with a consonant, and the 'a' is prosodially short by being followed by a simple consonant.

Thus अखदीत् or अखादीत् ॥

Causative : खादयति । Intensive अचीखदत् । Nouns : खदिरः, [illegible] ॥

52. बद (बन्द) 'to be steady, firm.' The ब is the labial *b*, and not व or v
बद् बदति । लिट् बबाद. बेदतुः, बेदिथ, बबाद or बबद । लुङ्—अबादीत् or अबदीत् ॥
Its conjugation is like वद । In the Perfect we have बेदतुः as the root in reduplication retains ब without any change. So there is एत्व as well as the reduplication elision.

Nouns:—बदरं, बदरी ॥

Maitreya reads this root as बन्द । He forms बेदतुः by eliding न्, and then एत्व and elision of reduplication. This is incorrect, according to Mâdhava : because the root बन्द being संयोगान्त (ending in a conjunct consonant) like मन्थ &c., the endings of the perfect are not कित् । There is another root बिदि अवयवे given further on.

53. गद 'to speak,'

लट्-गदति । लिट्-जगाद । लुट्-गदिता &c. like वद । But in प्र+नि+गदति, we have the following.

२२८५ । नेर्गदनदपतपदघुमास्यतिहन्तियातिवातिद्रातिप्सातिवपतिवहतिशाम्यतिचिनोतिदेग्धिषु च । ८ । ४ । १७ ॥

उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्य नेर्णः स्याद्गदादिषु । प्रणिगदति । जगाद ॥
'रद ५२ विलेखने' । विलेखनं भेदनम् । रराद । रेदतुः ॥
'णद ५३ अव्यक्ते शब्दे' ॥

2285. The 'ṇ' is the substitute of 'n' of the prefix 'ni' following a cause for such change standing in an upasarga, when these verbs follow, namely, 1. gad 'to speak,' 2. nad 'to be happy,' 3. pat 'to fall,' 4. pad 'to go,' 5. the six ghu verbs, 6. mâ 'to measure,' 7. sho 'to destroy,' 8. han 'to kill,' 9. yâ 'to go,' 10 vâ 'to blow,' 11. drâ 'to flee,' 12. psâ 'to eat,' 13. vap 'to weave,' 14. vah 'to bear,' 15. śam 'to be tranquil,' 16. chi 'to collect' and 17. dih 'to anoint.'

Thus 1. गद्, प्रणिगदति 2. नद्, प्रणिनदति 3. पत्, प्रणिपतति 4. पद्, प्रणिपद्यते, 5. घु, The six roots called ghu. ॥ प्रणिददाति प्रणिदधाति, प्रणिदयते प्रणिद्यति, प्रणिधयते, प्रणिधयति ॥

6. माङ्, प्रणिमिमीते मेङ्, प्रणिमयते

Ishti :—By the word मा in the sûtra, both verbs माङ् and मेङ् are to be taken and not the roots मी or मि or मा माने, for they also take the form मा by VI. I. 50.

7. स्यति प्रणिष्यति । 8. हन्ति प्रणिहन्ति । 9. याति प्रणियाति । 10. वाति प्रणिवाति
11. द्राति प्रणिद्राति । 12. प्साति प्रणिप्साति ॥

The last five roots belong to the Adâdi class.

13. वपति प्रणिवपति । 14. वहति प्रणिवहति । 15. शाम्यति प्रणिशाम्यति (VII, 3, 74). 16. चिनोति प्रणिचिनोति । 17. देग्धि प्रणिदेग्धि ॥

Ishti :—The above change takes place even when the augment अट् intervenes. As प्रण्यगदत्, परिण्यगदत् ॥

The roots ऋच्छति &c, are exhibited in their conjugated form in the sûtra, in order to indicate that the rule does not apply to यङ् लुक form of these roots VII. 1. 6). Therefore not here :—जनिगाद्गीति, जनिगाद्गीति जनिगद्‌ गदीति &c.

Thus लट्—गदति । लिट्—जगाद &c. Noun :—गद्गद्, निगदः, निगादः ॥

54. रद 'To split, rend, scratch, gnaw, dig.' Vilekhana means 'division' लट्—रदति । लिट्—रराद, रेदतुः, रेदिथ &c., like the preceding. Noun :—रदनः ॥

55. णद 'To utter inarticulate sound.'

The root is exhibited with an initial ण । This nasal is changed to न by the following.

२२८६ । णो नः । ६ । १ । ६५ ॥

धातोरादेर्णस्य नः स्यात् ॥

णोपदेशास्त्वनर्द-नाटि-नाथ्-नाध्-नन्द्-नक्क-नॄ-नृतः ।

नाटेर्दीर्घाद्यस्य पर्युदासात् टावित्कस्तैव । तथा चतुर्विंशतिमाधवीये नन्दोऽपि णोपदेशेषु पठ्यते ॥

2286. There is the substitution of 'n' for the initial 'ṇ' of the root in the Dhâtupâṭha.

All roots beginning with a न should be understood to have been so taught with the exception of the following eight roots—नर्द, नाटि, नाथ नाधृ नन्दि, नक्क नॄ and नृत ॥

NOTE :—The roots नर्द शब्दे (I. 57) and नट अवस्यन्दने (X. 12) belong to the Bhvâdi and Churâdi class respectively.

The root नट नृत्तौ (I. 818) belonging to the ghaṭâdi (VI. 4. 92, S. 2568) is not to be taken ; as the root is exhibited with a long आ as नाटि in the above verse, while the ghaṭâdi naṭ being मित् is incapable of assuming the lengthened form nâṭi in the Causative by VI. 4. 92. S. 2568. Therefore that naṭ should be taken which can assume the form nâṭi.

NOTE :—The roots नाथृ and नाधृ 'to beg' &c. have already been mentioned before. टु नदि समृद्धौ, नक्क नाशने नॄ नये, नृती गात्रविक्षेपे are the other roots.

According to some the root नाथ is to be read as णाथ ; and so also the roots नॄ and नन्दि as णॄ and णन्दि । Only five roots are thus left, which begin with न in the Dhâtuphâtua namely—नर्द, नक्क, नाट, नाथ and नृत ॥

Conjugation of णद 'to sound, resound, thunder.'

लट्—नदति ॥ लिट्—ननाद । नेदतुः । नेदुः । नेदिथ । नेदथुः । नेद । ननाद or ननद नेदिव, नेदिम ॥

लुट्—नदिता । लृट्—नदिष्यति । लेट्—नादिषति, नादिषाति । लोट्—नदतु । लङ्—अनदत् । विधिलिङ्—नदेत् । आ-लिङ्—नद्यात् । लुङ्—अनादीत् or अनदीत् ॥

When preceded by an upasarga, the न is changed to ण by the following.

२२८७ । उपसर्गादसमासेऽपि णोपदेशस्य । ८ । ४ । १४ ॥

उपसर्गस्थान्निमित्तात् परस्य णोपदेशस्य धातोर्नस्य णः समासेऽसमासेऽपि । प्रणदति । प्रणिनदति ।

'नर्द' ... 'नट नृत्तौ' (४४८) ।

2287. Of a root which has 'ṇ' in its original enunciation, when it comes after an alterant letter standing in an upasarga, even though the word be not a samâsa, the 'n' is changed into 'ṇ.'

Thus प्र + नदति = प्रणदति । So also प्रणिनदति । Here नि is changed to णि by VIII. 4. 17. S. 2285. प्रणनदत् । लट् – प्रणदति । लिट् – प्रणनाद । प्रणेदतुः । प्रणेदिथ &c like पठ ॥

Nouns नदी 'river'; पञ्चनद 'The Punjab.' निनदः ; निनादः ॥

Note :—Why do we say 'even when it is not a compound'? Because by the context, the anuvṛitti of the word pûrvapada which is current throughout this sub-division, would have been understood in this sûtra also, and the rule would have applied to samâses only, for there only we have pûrvapada. By using the word असमासे it is shown that the adhikâra of purvapada ceases, and the rule applies to non-compounds also where there is no पूर्वपद ॥

Why do we say 'having ण in Upadeśa'? Observe प्रनर्दति, प्रनर्दितुम्, प्रनर्दकः ॥ For the root नर्द is recited in Dhâtupâṭha with न ॥

56. अर्द 'to go, to beg, request, ask.' When it has the meaning 'to beg' &c, it takes two objects.

लट्–अर्दति । अर्दतः । अर्दन्ति ॥

In लिट् a nasal is inserted by the following sûtra, into which is to be read the sûtra अत आदेः S. 2248 ('a long vowel is substituted in the Perfect for the initial अ of a reduplicate.')

२२८८ । तस्मान्नुड्द्विहलः । ७ । ४ । ७१ ॥

द्विहलो धातोर्दीर्घीभूतादकारात्परस्य नुट् स्यात् । आनर्द । आनर्दिथ ॥

'नर्द ५७ गर्द ५८ शब्दे' । णोपदेशत्वाभावान्न णः । प्रनर्दति । नर्दति । जगर्द ।

2288. After such a lengthened 'â' of the reduplicate, there is added the augment 'nuṭ' (n) to the short 'a' of the root which ends in a double consonant.

Note :—Why do we say 'containing two consonants'? आट, आटतुः, आटुः ॥

With regard to नुट् augment, ऋ is considered like र् as आनृधतुः, आनृधुः । This proceeds on a vârtika to be found under the Pratyâhâra sutra ऋ लृक् । The vârtika is [illegible] – आदेश – विकारेषु ऋकारे [illegible] । The examples of आदेश are [illegible], [illegible] ; (See VIII. 2. 18) and of विकार are [illegible] and [illegible] ॥

Therefore अर्द + णल् = आ + नुट् + अर्द + णल् = आनर्द । आनर्दतुः । आनर्दुः । आनर्दिथ । आनर्दथुः । आनर्द आनर्द । आनर्दिव । आनर्दिम । लुट् – अर्दिता । लृट् – अर्दिष्यति । लोट् – अर्दतु । लङ् – आर्दत् । विधि – अर्देत् । आशीर्लिङ्–अर्द्यात् । लुङ् – आर्दीत्; but when the augment is elided, the form is अर्दीत् as in मा भवानर्दीत् । The Vṛiddhi is prohibited by नेटि (VII. 2. 4, S. 2268).

Desiderative ; अर्दिदिषति । Past Participle समर्णः, न्यर्णः, व्यर्णः, अभ्यर्णः (VII. 2. 24 and 25 S. 3064 and 3065).

57. नर्द । 58. गर्द 'to bellow, roar, sound.'

This is one of the eight roots not exhibited with an initial ण । The result is that after an alterant upasarga the न remains unchanged. As प्रनर्दति । So also [illegible] लिट्–ननर्द । Nouns :—नर्मदा (see the Pṛiṣo-[illegible]ditâdaya group). [illegible] 'an ass.'

'तर्द हिंसायाम्' । तर्दति ॥

59. तर्द 'to hurt, injure.' It is a Transitive verb.

लट्–तर्दति &c. like नर्द and Noun : [illegible] ॥

'कर्द कुत्सिते शब्दे' । कुत्सिते कोष्ठे । कर्दति ॥

60. कर्द 'to rumble as the bowels.'

लट्–कर्दति &c. like नर्द । Noun — कर्दमः ॥

'खर्द दन्दशूके' । [illegible] । खर्दति । चखर्द ॥

61. खर्द 'to bite, sting.' The word is दन्दशूक as well as दन्तशूक meaning the action of biting with the teeth.

लट्–खर्दति । लिट्–चखर्द ॥

'अति इत अदि बन्धने' । अन्तति । आनन्त । अन्दति । आनन्द ॥

62. अति । 63. अदि 'to bind.' "The Dravidas read the root as अत, the Âryas read it as अद" according to Dhanapâla. According to Maitreya, Swami Kâshyapa, Sammatakâra &c. both roots are correct.

लट्–अन्तति । लिट्–आनन्त, आनन्तुः, आनन्तिथ । आनन्दिथ ॥

लुट्–अन्तिता, &c. । Desiderative: अन्तितिषति । Causative अन्तयति; Aor आन्तितत् ।

Nouns :—अन्तः 'end, boundary.' [illegible]. [illegible] । So also from अन्द् we have लट्–अन्दति । लिट्–आनन्द । Nouns अन्दुः, अन्दुकः ॥

'इदि परमैश्वर्ये' । इन्दति । इन्दाञ्चकार ॥

64. इदि 'to be powerful.'

लट्–इन्दति । लिट्–इन्दाञ्चकार । लुट्–इन्दिता ॥

Nouns :—इन्द्रः 'Indra.' इन्दिरा । इन्दुः 'moon.' 'India' (?) Hindu.

'बिदि' अवयवे । [illegible] । बिन्दति । [illegible] । भिदि इति पाठान्तरम् ॥

65. बिदि 'to split, to divide, to form apart.' The root begins with the labial ब and not व ॥ The word अवयव here means the action of making parts.

लट्–बिन्दति । लिट्–बिबिन्द । लुट्–बिन्दिता । लृट्–बिन्दिष्यति । लोट्–बिन्दतु । लङ्–अबिन्दत् । विधि–बिन्देत् । आशीः–बिन्द्यात् ॥ [illegible]

Noun : बिन्दुः । In the Sammatâ the root is exihibited as भिदि । लट्–भिन्दति ।

'गडि वदनैकदेशे' । गण्डति । [illegible] ॥

65 (a). गडि 'the action relating to cheek.' As गण्डति ॥

Noun गण्डः 'cheek.'

According to Kâśyapa, the five roots अति, अदि, इदि, बिदि and गडि are not capable of being conjugated, they are roots from which nouns only are derived, and not finite verbs. Others however, hold that these roots are conjugated with the Personal endings.

णिदि ६६ कुत्सायाम् । निनिन्द । प्रणिन्दति ॥

66. णिदि 'to blame, censure, find fault with, revile, reproach, condemn.'

लट्–निन्दति । लिट्–निनिन्द, निनिन्दिथ, निनिन्दिम । लुट्–निन्दिता &c.

With an alterant upasarga, we have प्रणिन्दति । The root is also exhibited as निदि, and we have two forms प्रनिन्दनम् or प्रणिन्दनम् in the Vritti.

Noun : निन्दकः ॥

'टुनदि ६७ समृद्धौ' ॥

67. टुनदि 'to be glad, be pleased, delighted, satisfied rejoice at.'

The टु is indicatory because it is so taught in the next sûtra.

२२८९ । आदिर्ञिटुडवः । १ । ३ । ५ ॥

उपदेशे धातोराद्या एते इतः स्युः । नन्दति । इदित्त्वान्नलोपो न । नन्द्यात् ॥

2289. The initial ñi, ṭu or ḍu of a root as taught in the Dhâtupâṭha is 'it.'

The real root, therefore, is नन्द ॥

लट्–नन्दति । लिट्–ननन्द । लुट्–नन्दिता । As it has an indicatory इ, the nasal is not elided in the Benedictive, as नन्द्यात् । Nouns :—नन्दनः, ननान्दा, ननान्दारौ (न नन्दति) । Desiderative : निनन्दिषति । Intensive नानन्द्यते । Yaṅ luk नानन्दीति or नानन्ति । Causative नन्दयति, Aor. अननन्दत् ।

'चदि ६८ आह्लादे' । चचन्द ॥

68. चदि 'to be glad or rejoiced, to shine.'

लट्–चन्दति । लिट्–चचन्द । लुट्–चन्दिता &c.

Nouns : चन्दनः । चन्द्रः । चन्द्रमाः । चन्दिरः ॥

'त्रदि ६९ चेष्टायाम्' । तत्रन्द ॥

69. त्रदि 'to act, perform some functions, to try, strive, to be busy or active.' Another reading is त्रुदि ॥

लट्–त्रन्दति । लिट्–तत्रन्द । लुट्–त्रन्दिता &c

'कदि ७० क्रदि ७१ क्लदि ७२ आह्वाने रोदने च' । चकन्द । चक्रन्द । चक्लन्द ॥

70. कदि । 71. क्रदि । 72 क्लदि 'to cry weep, shed tears, to call out to, to exclaim.'

लट्–कन्दति, क्रन्दति and क्लन्दति ॥ लिट्–चकन्द, चक्रन्द, चक्लन्द ॥

Nouns :—क्रन्दनः, कन्दरः, कन्दरा, कन्दली &c.

'क्लिदि ७३ परिदेवने' । चिक्लिन्द ॥

73. क्लिदि 'to lament.' As क्लिन्दति, लिट्–चिक्लिन्द &c.

'शुन्ध ७४ शुद्धौ' । शुशुन्ध । नलोपः । शुध्यात् ॥

अथ कवर्गीयान्ता अनुदात्तेतः शीकृप्रभृतयः ॥

74. शुन्ध 'to be purified or cleansed; to cleanse, purify.'

लट्–शुन्धति । लिट्–शुशुन्ध । लुट्–शुन्धिता । लृट्–शुन्धिष्यति । लोट्–शुन्धतु । लङ्–अशुन्धत् । विधि–शुन्धेत् ॥

In the Benedictive, however, the nasal is elided, as it is the original न of the root, and not the इदित् नुम् । The affixes of the Benedictive being कित्, the sûtra अनिदितां हल उपधायाः क्ङिति (VI. 4. 24. S. 415) applies. Therefore, we have शुध्यात् । Intensive शोशुध्यते । Past Part. शुद्धः शुद्धवान् । Gerund शुन्धित्वा ॥

Here end the 38 roots whose final is a dental.

SUB SECTION 4.

NOTE :—The author of the Dhâtupâṭha commenced his book with the root एध् ending in a dental, because that root had an auspicious meaning. So to be consistent he gave the Atmanepada and the Parasmaipada roots ending in a dental. But now he arranges the roots alphabetically ; beginning with the roots whose final is a guttural (कवर्ग).

Forty-two roots ending in a guttural which are Atmanepadi.

'शीकृ ७४ सेचने' । न सत्वादिः । 'दन्त्यादिः' इत्येके । शीकते । शिशीके ॥

75. शीकृ (सीकृ) 'To wet, sprinkle.' The root begins with the palatal श, but according to Dhanapâla and Kâśyapa it has a dental स । They read it in the list of roots that do not change स to ष, (सृपि सृजि स्तृ स्त्या सीक &c) । लट्—शीकते । लिट्—शिशीके । लुट्—शीकिता । लृट्-शीकिष्यते । लोट्-शीकताम् । लङ्—अशीकत । लिङ्-शीकेत । आशीर्-शीकिषीष्ट । लुङ्—अशीकिष्ट । लृङ्=अशीकिष्यत ॥

Passive शीक्यते । Desiderative शिशीकिषते । Intensive शेशीक्यते । Yaṅ luk शेशीकिति or शेशीक्ति । Aor. अशेशीकीत् । अशेशीक्

Causative : शीकयति, Aor. अशिशीकत् । Noun : शीका

'लोकृ ७८ दर्शने' । लोकते । लुलोके ॥

76. लोकृ 'to see, view, perceive.'

लट्—लोकते । लिट्-लुलोके &c. When meaning 'to speak' it is Churâdi.

'श्लोकृ ७७ संघाते' । संघातो ग्रन्थः । स चेह ग्रथ्यमानस्य व्यापारो ग्रन्थितुर्वा । आद्येऽकर्मको द्वितीये सकर्मकः । श्लोकते ॥

77. श्लोकृ 'to heap together, collect.' संघात means collection or book. According to Swâmi and others the root means the act of being composed into a book. According to Kâśyapa and others, it means the act of the composer. It therefore means 'to praise, or compose in verse, versify.' In the first case it is Intransitive, in the second case Transitive.

लट्—श्लोकते । &c.

'द्रेकृ ७८ ध्रेकृ ७९ शब्दोत्साहयोः' । उत्साहो वृद्धिरौद्धत्यं च । दिद्रेके । दिध्रेके ॥

78. द्रेकृ । 79. ध्रेकृ 'to sound, to grow, increase, to show joy, be exhilerated.' उत्साह means according to Chandra 'to increase' and according to Swâmi 'to be arrogant or bold.' Another reading is शब्दोत्साहे "to encourage one by words,' This is the view of Kâsyapa who says द्रेकते means शब्देनोत्साहं करोति ॥

Thus लट्—द्रेकते । लिट्—दिद्रेके । लुट् = द्रेकिता &c.

So also with ध्रेकृ । Its लिट् is दिध्रेके ॥

Noun : द्रेकः ॥

'रेकृ ८० शङ्कायाम्' । रेकते ॥

80. रेकृ 'to doubt, to suspect.' When preceded by आ it has the meaning of 'to doubt' as in the sentence "आरेकं संशयं प्राहुः"

लट् = रेकते । लिट् = रिरेके । लुट् =रेकिता

'सेकृ ८१ स्रेकृ ८२ स्रकि ८३ श्रकि ८४ श्लकि ८५ गतौ' । त्रयो दन्त्यादयः । द्वौ तालव्यादी । आद्योपदेशत्वात् षः । सिषेके ॥

81. सेकृ । 82. स्रेकृ । 83. स्रकि । 84. श्रकि । 85. श्लकि 'to go, move.' The first three begin with a dental स, the last two with a palatal श । The former being taught

with ष and not स, there is no change of this ष into ष after alterant Prepositions &c.

लट्-सेकते । लिट्-सिसेके । लुट्-सेकिता, &c.
„ स्रेकते । „ सिस्रेके । „ स्रेकिता
„ स्रङ्कते । „ सस्रङ्के । „ स्रङ्किता
„ श्रङ्कते । „ शश्रङ्के । „ श्रङ्किता
„ श्लङ्कते । „ शश्लङ्के । „ श्लङ्किता ॥

81-85 (continued). Maitreya reads a third root रेकृ also. Some read in this connection the root स्रेकृ also : but it is anârsham, because it is not read by Patañjali in the list of exceptions to roots that begin with ष in the Dhâtupâṭha

शकि ८६ शङ्कायाम् । शङ्कते । शशङ्के ॥

86. शकि 'to doubt, be uncertain, hesitate, be doubtful, to dread, fear suspect, mistrust.'

लट्—शङ्कते । लिट्-शशङ्के । लुट्-शङ्किता । Desiderative शिशङ्किषते । Intensive शाशङ्क्यते । Yaṅ luk शाशङ्कीति or शाशङ्क्ति । Imperfect, अशाशन् ॥

Nouns : शङ्का । शङ्कितुम् ॥ Cf. शक्ल of Svâdi (15) and of Divâdi (78).

अकि ८७ लक्षणे । अङ्कते । आनङ्के ॥

87. अकि 'to mark, stamp.'

लट्-अङ्कते । लिट् - आनङ्के । लुट्—अङ्किता । Desiderative अञ्चिकिषते ॥

Nouns :—अङ्कनम् । अङ्कुरः ।

Cf. अचि 'to move in a curve' further on (829) and अङ्क of Churâdi. (382)

वकि ८८ कौटिल्ये । वङ्कते ॥

88. वकि 'to go or move crookedly.'

लट् - वङ्कते । लिट् - ववङ्के । लुट्—वङ्किता ॥

Nouns : वङ्कनम् । वङ्किः ॥

मकि ८९ मण्डने । मङ्कते ॥

89. मकि 'To decorate, to adorn.'

लट्-मङ्कते । प्रमङ्कनम् । No change of न to ण ॥

Noun : मङ्किः ॥

कक ९० लौल्ये । लौल्यं गर्वश्चापल्यं च । ककते । चकके ॥

90. कक—'to be unsteady, to be proud.' लौल्य—pride and unsteadiness.

लट्-ककते । लिट् - चकके । लुट्-ककिता ॥

Noun—काकः ॥

कुक ९१, वृक ९२ आदाने । कोकते । चुकुके । वर्कते । ववृके ॥

91. कुक । 92. वृक 'to take, accept, seize.'

लट्—कोकते । लिट्—चुकुके । लुट्—कोकिता ॥
„ वर्कते । „ ववृके । „ वर्किता ॥

P. P. कुकितम् or कोकितम् । Noun—प्रकोकनम् or प्रकोकनम् ; कोकः । कोकिलः ।
Desiderative चुकुकिषते or चुकोकिषते । Gerund कु (को) कित्वा । The Desiderative of वृक is विवर्किषते । Intensive वरीवृक्यते । Yaṅ luk वर्वर्क्ति or वरिवर्क्ति or वरीवर्क्ति or वर्वृकीति or वरिवृकीति or वरीवृकीति । Imp. अवर्वृकीत्, अवर्वर्क् । Aor. अवर्वृकीत्, अवर्वर्कीत् &c. Causative वर्कयति । Aor. अववर्कत् or अवीवृकत् । Nouns वृकः 'wolf.' वार्कम् । वर्कः : 'a young animal.'

✦ ऋदुपधेभ्यो लिटः कित्त्वं गुणात्पूर्वविप्रतिषेधेन ✦ ॥

Vârt: The affixes of the Perfect are कित् after roots that have a penultimate ऋ ; and, even the subsequent rule of Guṇa is superseded in the case of these. By I. 2. 5, S. 2242 the affixes of लिट् are कित् after roots that do not end in a conjunct consonant. Thus भिद=बिभिदतुः । बिभिदुः । Here the कित्त्व is nitya, and guṇa is anitya. But in ववृते both the कित्त्व and the guṇa are anitya ; therefore guṇa being taught *subsequent* to कित् would take effect. This is prevented by the present vârtika by purva-vipratishedha.

चक ९३ तृप्तौ प्रतिघाते च । चकते । चेके ॥

93. चक 'to be satiated,' 'to repel.' Note:—Dhanapâla and Maitreya and others give these two meanings. But Kshiraswâmi and Śâkaṭâyana give the first meaning only.

लट्-चकते । लिट्-चेके । लुट्-चकिता ॥ Noun चकोरः ॥

ककि ९४, वकि ९५, श्वकि ९६, त्रकि ९७, ढौकृ ९८, त्रौकृ ९९, ष्वष्क १००, वस्क १०१, मस्क १०२, टिकृ १०३, टीकृ १०४, तिकृ १०५, तीकृ १०६, रघि १०७, लघि १०८, गत्यर्थाः । कङ्कते । डुढौके । तुत्रौके । ✻ सुब्धातुष्ठिवुष्वष्कतीनां सत्वप्रतिषेधो वक्तव्यः ✻ । ष्वष्कते । षष्वष्के ॥ लघि भोजननिवृत्तावपि । अत्र 'तृतीयो दन्त्यादिः' इत्येके ॥

94. कंक । 95. वंक । 96. श्वंक् । 97. त्रंक् । 98. ढौक् । 99. त्रौक् । 100. ष्वष्क् । 101. वस्क् । 102. मस्क् । 103. टिक । 104. टीक् । 105. तिक् । 106. तीक् । 107. रंघ् । 108. लंघ 'To move 'to go.'

94. लट्-कङ्कते । लिट्-चकङ्के । लुट्-कङ्किता &c.

95. लट्-वंकते । लिट्-ववङ्के । लुट्-वङ्किता &c. Noun: प्रवङ्कनम्, प्रावङ्कनम् ॥

96. लट्-श्वङ्कते । लिट्-शश्वंके । लुट्-श्वङ्किता &c.

97. त्रंक लट्-त्रङ्कते । लुट्-त्रङ्किता । लिट्-तत्रङ्के ॥

98. लट्-ढौकते । लिट्-डुढौके । लुट्-ढौकिता ॥

99. लट्-त्रौकते । लिट्-तुत्रौके । लुट्-त्रौकिता ॥

100. लट्-ष्वष्कते । लिट्-षष्वष्के । लुट्-ष्वष्किता ॥

The sûtra VI. 1. 64 S. 2264 does not apply to ष्वष्क, and so the initial ष is not changed to स because of the following

Vârt:—Prohibition of the change of ष into स must be stated of the roots derived from nouns, and of ष्ठिवु and ष्वष्क । Thus from the noun षोडन् 'he who has six teeth,' we have षोडयति 'he desires a Shoḍan,' without change of ष । Some read the root as स्वष्क with a dental स । The root श्वंक् is also read as स्वंक् by some.

101. लट्-वस्कते । लिट्-ववस्के । लुट्-वस्किता ॥

102. लट्-मस्कते । लिट्-ममस्के । लुट्-मस्किता ॥

103. लट्-टेकते । लिट्-टिटिके । लुट्-टेकिता । Similarly तेकते ॥

104. लट्-टीकते । लिट्-टिटीके । लुट्-टीकिता । Similarly तीकते ॥

107. लट्-रङ्घते । लिट्-ररङ्घे । लुट्-रङ्घिता ॥

108. लट्-लङ्घते । लिट्-ललङ्घे । लुट्-लङ्घिता ॥ The root लङ्घ has the meaning of 'to fast' also.

Nouns :—लघु, लघिमा । रघु ॥

अघि १०९, वघि ११०, मघि १११, गत्याक्षेपे ।

गत्याक्षेपो निन्दा । गतौ गत्यारम्भे च इत्यन्ये । अङ्घते वङ्घते मङ्घते ॥

109. अंघ् । 110. वंघ् । 111. मंघ् । 'to go,' 'to blame.' According to Swâmi it means also 'to commence, set about.'

109. लट् - अंघते । लिट् - आनंघे । लुट् - अंघिता । Des. अञ्जिघिषते । Caus. अंघयति । Aor. आञ्जिघत् ॥

110. लट् - वंघते । लिट् — ववंघे । लुट् - वंघिता ॥

111. लट् - मंघते 'he goes.' लिट् - ममंघे । लुट् - मंघिता ॥

११२ मघि कैतवे च ।

112. The root मंघ means 'to cheat' also : in addition 'to go,' 'to blame. As मंघते 'he cheats.'

राघृ ११३, लाघृ ११४, द्राघृ ११५, सामर्थ्ये । राघते । लाघते । ११६ ध्राघृ इत्यपि केचित् । ११७ द्राघृ । आयामे च । आयामो दैर्घ्यम् ॥ द्राघते ॥

113. राघ् । 114. लाघ् । 115. द्राघ् (116. ध्राघ्) 'to be able, to suffice.' 117, The root द्राघ means also 'to exert, to stretch.' Âyâma means "stretching" according to Kauśika; and 'vexing, tormenting' according to Svâmi.

लट् - राघते । लिट् - रराघे । लुट् - राघिता । Desiderative रिराघिषते Inten : राराघ्यते, राराघीति, राराग्धि । लङ् - अराराक् । Causative राघयति Aor. अरराघत् ॥

114. लट् - लाघते । Noun उल्लाघः ॥

115. लट् - द्राघते ॥

श्लाघृ ११८ कत्थने । श्लाघते ॥

118. श्लाघ् 'to praise, extol, commend, applaud.'

लट्-श्लाघते । Thus देवदत्ताय श्लाघते 'He extols Devadatta.' See I. 4. 34. S. 572.

According to some, the root means also 'to boast of, be proud of,' 'to flatter, coax.' As श्लाघमानः परस्त्रीभ्यस्तत्रागाद्राक्षसाधिपः । Bhatti , VIII. 73.

Here end the forty two âtmanepadî roots whose final is a guttural.

Sub-Section V.

अथ परस्मैपदिनः पञ्चाशत् ॥

Now the following fifty roots are Parasmaipadî.

फक्क ११९ नीचैर्गतौ ॥

नीचैर्गतिर्मन्दगमनम् असद्व्यवहारश्च । फक्कति । पफक्क ॥

119. फक्क् 'to move slowly, go softly, glide, creep, to act wrongly.' The words नीचैर्गतिः mean 'moving slowly,' and 'ill-behaviour.'

लट् - फक्कति । लिट् - पफक्क । लुट् - फक्किता । लृट् — फक्किष्यति । लोट् — फक्कतु । लङ् - अफक्कत् । वि-लिङ्-फक्केत् । आ-लिङ् - फक्क्यात् । लुङ् — अफक्कीत् । लृङ् - अफक्किष्यत् ॥

Pass :— फक्क्यते । Desid : पिफक्किषति । Intens. पाफक्क्यते । Yañluk पाफक्कीति । पाफक्ति ॥ Causative फक्कयति । Aor. अपफक्कत् ॥

तक १२० हसने । तकति ॥

120. तक 'to laugh at, deride, scoff; to bear, endure.'

लट्-तकति । लिट्-ततक, तेकतुः । लुट्-तकिता । लुङ्-अतकीत् or अताकीत् (VII. 2. 7. S. 2284) । तककम् with अत् ॥

तकि १२१ कृच्छ्र जीवने । तङ्कति ॥

121. तङ्क 'to live in distress.'

लट्-तङ्कति । लिट्-ततङ्क । लुट्-तङ्किता । The Imperfect Yaṅ luk is अतातन् ॥

[शुक १२२ गतौ ॥

शोकति । शुकः । शुक्रः । इति मैत्रेयः ॥]

[122. शुक 'to go.' लट्-शोकति । Noun शुकः, शुक्रः । This root is read after √तक by Maitreya. He gives the above examples शुक and शुक्र । It does not appear correct. For if there be a radical like शुक् from which could be derived regularly the noun शुकः by affix क under III. 1. 135. S. 2897 then there was no necessity of forming this word under the Uṇâdi III. 42. (शुकवल्कोल्काः) from the √शुष with the affix कन् and the elision of ष । So also if शुक्र be formed regularly by adding रन् to √शुक्, there was no necessity of forming this word irregularly by Uṇâdi II. 28 (ऋज्रेन्द्राग्र &c)].

बुक्क १२३ भषणे । भषणं श्वरवः । बुक्कति ॥

123. बुक्क 'to bark.' Bhashana means here, the cry or barking of the dog.

लट्-बुक्कति । लिट्-बुबुक्क । लुट्—बुक्किता । This root is found in the Churâdi class also (173).

कख १२४ हसने । प्रनिकखति ॥

124. कख 'to laugh.'

लट्—कखति । लिट्—चकाख । लुट्—कखिता । लुङ्—अकखीत् or अकाखीत् । प्रनिकखति ॥

ओखृ १२५, राखृ १२६, लाखृ १२७, द्राखृ १२८, ध्राखृ १२९, शोषणालमर्थयोः' । ओखति । ओखांचकार ॥

125. ओखृ । 126. राखृ । 127. लाखृ । 128. द्राखृ । 129. ध्राखृ 'to be dry,' 'to be sufficient, to refuse, to ward off.'

लट्—ओखति । लिट्—ओखां चकार । लुट्—ओखिता &c ;
Desid. ओचिखिषति । Caus. ओखयति । लुङ्—मा भवान् ओचिखत् ॥

So also राखति । Intens. अरराखत् ॥
So also लाखति । द्राखति । ध्राखति ॥

शाखृ १३०, श्लाखृ १३१, व्याप्तौ । शाखति ॥

130. शाखृ । 131. श्लाखृ 'to pervade, to occupy'.

लट्—शाखति । लिट्—शशाख, &c. लट् – श्लाखति, &c.

Noun : शाखा 'branch.' प्रातिशाखम् = प्रातिशाखं भवं ॥ Formed by ञ्य (IV. 3. 59. S. 1436) विशाखा 'the Viśâkhâ asterism.'

उख १३२, उखि १३३, वख १३४, वखि १३५, मख १३६, मखि १३७, णख १३८, णखि १३९, रख १४०, रखि १४१, लख १४२, लखि १४३, इख १४४, इखि १४५, ईख १४६, (१४७ भुखि or घखि, १४८ चख, १४९ चखि, १५० त्रिखि, १५१ रिख), वल्ग १५२, रगि १५३, लगि १५४, अगि १५५, वगि १५६, मगि १५७, तगि १५८, त्वगि १५९, श्रगि १६०, श्वगि १६१, श्लगि १६२, इगि १६३, रिगि १६४ लिगि १६५, गत्यर्थाः ॥

द्वितीयान्ताः पञ्चदश । तृतीयान्तास्त्रयोदश । अत्र खान्तेषु रिख त्रख त्रिखि शिखि इत्यपि चतुरः केचित् पठन्ति ॥

132 to 165 उख &c. 'to go, to move.' The roots ending in *kh* are fifteen; those ending in *g* are thirteen. Some read four additional roots ending in *kh*; namely rikh, trakh, trikhi, and śikhi.

लट्—ओखति । लिट्—उवोख, ऊखतुः, उवोखिथ, उवोख । लुट्—ओखिता । लुङ्—अ+ओखीत् as मा भवानोखीत् । Caus.—ओखयति । Aor. मा भवानुचिखत् । Desid—ओचिखिषति । Pass. Part. ओखितम् । Gerund ओखित्वा । Nouns उखः 'a sage.' उखा ।

In forming the Perfect उख+णल् the following sûtra applies.

२२९० । अभ्यासस्यासवर्णे । ६ । ४ । ७८ ॥

अभ्यासस्य इवर्णोवर्णयोरियङुवङौ स्तोऽसवर्णेऽचि । उवोख । संनिपातपरिभाषया 'इजादेः—' (२२३७) इत्याम् न । ऊखतुः । ऊखुः । इह सवर्णदीर्घस्याभ्यासग्रहणेन ग्रहणाद्ध्रस्वः प्राप्तो न भवति बहिरङ्गत्वात् । वाऽन्यस्यापि पर्जन्यवल्लक्षणप्रवृत्त्या ह्रस्वे कृते ततो दीर्घः ॥

+ वार्णादाङ्गं बलीय इति न्यायात्परत्वाच्च । वखति । ववखतुः । मखति । मेखतुः । त्वगि कम्पने च ।

•2290. इयङ् and उवङ् are substituted for the इ and उ of a reduplicate, before a non-homogenous vowel.

Therefore उ+ओख+अ=उव्+ओख् + अ = उवोख । When by Guṇa, the root assumes the form ओख्, it becomes a 'heavy' vowelled root: and the Perfect ought to be formed by the addition of आम् periphrastically by III. 1. 36 S. 2237 but this is not so because of the maxim सन्निपात &c. ("that which is taught in a rule the application of which is occasioned by the combination of two things, does not become the cause of the destruction of that combination." See VII. 1. 9 S. 203). Here उ was changed to ओ by the presence of णल्; and if आम् be added, it will cause the elision of its progenitor णल् by II. 4. 81 S. 2238 which the maxim prevents.

The dual is formed thus:—उख् + उख् + अतुस् = उ + उख् + अतुस् = ऊखतुः । The Plural is ऊखुः । The affixes being कित्, there is no guṇa, and consequently no उवङ् substitution, as the vowels are now homogenous. This single substitute long ऊ (उ + उ = ऊ) may be considered as the final of the first or the beginning of the second (VI. 1. 85. S. 75). Considering it as final of the first, namely, as the long ऊ of the reduplicate (abhyâsa), it requires to be shortened by VII. 4. 59. S. 2180.

[But because the rule of shortening depends upon abhyâsa alone and is therefore antaranga, while the savarṇa-lengthening is Bahiranga; as it depends upon two, namely the precedent and the subsequent letters—the maxim असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्गे applies (see Vol I. p. 30): and so it is not shortened. Or].

It is not shortened, because it had already been once shortened before, and "an operation once performed on a stem &c., is not repeated again"—is the maxim that would apply.

NOTE:—When was the first उ shortened ? It was shortened by VII. 4. 59, S. 2180 as soon as उख् was reduplicated to उ+उख् । But it was already short how could it be shortened ?

Ans. Rules of grammar act like clouds (which rain both on sea and on land though raining on sea is useless), The rule of ह्रस्वः S. 2180 therefore substitutes a short उ in the place of the already existing short उ. Thus उ + उख् = उ + उख् (VII. 4. 59 S. 2180) = ऊख् ॥

But why should Rule S. 2180 apply *first* and not the rule of lengthening ? In other words, why should we not make उ+उख्=ऊख् first and then apply the rule of shortening ?

The rule of shortening being a rule applicable to *anga* (or stem) is stronger than the rule of lengthening (अकः सवर्णे दीर्घः) on the maxim

Paribhâsha : A rule relating to a stem (aṅga) is stronger than a rule relating to letters.

Therefore, the ह्रस्वः (S. 2180) applies first.

Another reason for its applying first is that it is *subsequent* in order to the rule of lengthening.

Thus उ+उख्+अतुः = उ + उख्+अतुः (S. 2180 short उ for short उ)=ऊखतुः (lengthening). Similarly ऊखुः ॥

Similarly may be conjugated the other roots given above. Thus उङ्खति लिट् - उङ्खाञ्चकार । आशीर्लिङ् = उख्यात् ॥

Similarly √ वख् gives us । लट्–वखति, लिट्=ववाख ; ववखतुः, There is not ए of VI. 4. 120 S. 2260, nor the elision of the abhyâsa (VI. 4. 120 S. 2260), because its initial is व (VI. 4. 126 S. 2263). Similarly वङ्खति, मेखतुः &c.

133. उखि । उङ्खति । लिट=उङ्खाञ्चकार । लुट् उङ्खिता । Des. उञ्चिखिषति Caus. उङ्खयति । Aor औञ्चिखत् । 134. वख । वखति । ववाख, ववखतुः । वखिता लुङ् अवखीत् or अवाखीत् । 135. वखि । वङ्खति । 136. मख मखति । ममाख । मखिता 137. मखि । मङ्खति । 138. णख । (नख) नखति । 139. णखि । नङ्खति । 140. रख रखति 141. रखि । रङ्खति । 142. लख । लखति । 143. लखि । लङ्खति । 144. इख इखति । लिट्-इयेख । लुट् - इखिता । 145. इखि । इङ्खति । इङ्खाञ्चकार । 146. ईखि (ईङ्ख) ईङ्खति । ईङ्खांचकार । 147. मुखि or वखि । Chandra reads this root here.

148. वख । }
149. वखि } These three roots are read here in the Sammatâ.
150. खिखि }

151. दिख । The Dravidas read this here. Thus there are 19 roots ending in ख ॥

152. वल्ग । वल्गति । 153. रगि । रङ्गति । Noun: रङ्ग । 154. लगि । लङ्गति । Past Part विलगितः and लङ्गितः । 155. अगि । अङ्गति । Noun, अङ्गः "Aṅga country." अङ्ग "member." अग्निः 'fire' अङ्गम्, अङ्गारः । अङ्गुलिः । अङ्गुरिः । 156. वगि । वङ्गति । N. वङ्गः ॥

157. मगि । मङ्गति । N. मङ्गलम् । 158. तगि । तङ्गति । 159. त्वगि (त्विगि) त्वङ्गति । 160. श्रगि । श्रङ्गति । 161. श्लगि । श्लङ्गति । 162. श्वगि । श्वङ्गति । 163. इगि । इङ्गति । 164. रिगि । रिङ्गति । 165. लिगि लिङ्गति ।

स्वगि १६६ कम्पने च ।

166.° स्वगि means 'to tremble' also. As स्वङ्गति 'he trembles.'

युगि १६७ जुगि १६८ वुगि १६९ वर्जने । युङ्गति ॥

167. युगि
168. जुगि } वर्जने to leave.
169. वुगि (बुगि, वगि) } As युङ्गति, जुङ्गति वुङ्गति &c,

घघ १७० हसने । घघति । जघाघ ॥

दघि १७१ पालने । लघि १७२ शोषणे ॥

मघि १७३ मण्डने । मङ्घति ॥

शिघि १७४ आघ्राणे । शिङ्घति ॥

170. घघ (गघ, वघ) हसने 'to laugh.' As घघति । जघाघ । घघिता । 171. दघि पालने 'to protect.' 172. लघि 'शोषणे । to dry.' 173. मघि मण्डने 'to dress.' मंघति मंघनः (गुण) 174. शिघि । आघ्राणे to smell. शिंघति ।

Here end Parasmáipadi roots whose final is a guttural.

SUB-SECTION VI.

Now we take up the roots ending in *ch*. There are twenty one Atmanepadi roots.

वर्च १७५ दीप्तौ । वर्चते ॥

175. वर्च दीप्तौ 'To shine.' लट्—वर्चते । लिट्—ववर्चे । लुट्—वर्चिता । लृट्—वर्चिष्यते । लोट्—वर्चताम्—लङ्—अवर्चत । विधिलिङ्—वर्चेत । आशीर्लिङ् । वर्चिषीष्ट लुङ्—अवर्चिष्ट । लृङ्—अवर्चिष्यत । सन्—वर्चिते । णिच्—वर्चयति । Aor. अववर्चत् । सन् । विवर्चिषते । यङ्—वावर्च्यते । Yañ luk. वावर्चीति or वावर्क्ति । Aor. अवावर्चीत्, अवावर्क् ॥

Noun वर्चः 'vigour' 'fæces.' ब्रह्मवर्चसम् । Adjective वर्चस्वम् ॥

षच १७६ सेचने च । सचते । सेचे । सचिता ॥

176. षच सेचने 'to sprinkle, to serve.' लट्—सचते । लिट्—सेचे । लुट्—सचिता । लृट्—सचिष्यते । लोट्—सचताम् । लङ्—असचत । विधिलिङ्—सचेत । आशीर्लिङ्—सचिषीष्ट । लुङ्—असचिष्ट । णिच्—साचयति । Aor. असीषचत् । सन्—सिसचिषते (VIII. 3. 61, S. 2627). यङ् । सासच्यते ? Yañ luk सासक्ति । Noun. सचुः । सचुषः । सचिवः ॥

लोचृ १७७ दर्शने । लोचते । लुलोचे ॥

177. लोचृ । दर्शने । To see. लोचते । लुलोचे । लोचिता । Des. लुलोचिषते । Inten. लोलोच्यते, लोलोचीति, लोलोक्ति ॥ Caus. लोचयति । Aor. अलुलोचत् ॥

शच १७८ व्यक्तायां वाचि । शेचे ॥

178. शच व्यक्तायां वाचि to speak distinctly. शचते । शेचे । शचिता । N. शची ॥

श्वच १७९ श्वचि १८०° गतौ । श्वचते । श्वञ्चते ॥

179. श्वच (स्वच)
180. श्वचि (स्वच) } गतौ To go. श्वचते । शश्वचे । श्वचिता । श्वञ्चते । श्वञ्चिता ॥

कच १८१ बन्धने । कचते ॥

181. कच बन्धने 'to bind.' कचते । चकचे । कचिता । N. कचः । काचः ॥

कच १८२, काचि १८३, दीप्तिबन्धनयोः । चकचे । चकाञ्चे ॥

182. कच } दीप्तिबन्धनयोः to shine, to bind. कञ्चते । चकञ्चे । कञ्चिता
183. काचि } काञ्चते । चकाञ्चे &c. Nouns: कञ्चुकः । काञ्चनम् । काञ्चिः

मच १८४, मुचि १८५, कल्कने । कल्कनं दम्भः शाठ्यं च । कथनम् इत्यन्ये । मेचे । मुमुञ्चे ॥

184. मच } कल्कने to cheat, to be vain. Some say it means 'to brag or boast' also. Thus मचते । मेचे । मचिता ।
185. मुचि (मुचि, मु च) } मुञ्चते । मुमुञ्चे मुञ्चिता । According to Chandra the root is मुच-मोचते ॥

मचि १८६ धारणोच्छ्रायपूजनेषु । ममञ्चे ॥

186. मचि (मञ्चु) धारणोच्छ्रायपूजनेषु also दीप्तौ । 'to wear, exalt, worship, also glitter'. As मचते &c. Noun. मचः । Sâkaṭâyana does not read मुच, but मच and मचि only.

पचि १८७ व्यक्तीकरणे । पञ्चते ॥

187. पचि । To explain. The root डुपचष् 'to cook,' will be taught further on. The पचि is also Churâdi. लट्—पञ्चते । Noun पङ्कः 'marsh.' पञ्चन् 'five' पङ्क्तिः ॥

ष्टुच १८८ प्रसादे । स्तोचते । तुष्टुचे ॥

188. ष्टुच प्रसादे । To be pleased. लट् – स्तोचते । लिट् – तुष्टुचे । लुट् – स्तोचिता । लिङ् –स्तोचयति । Aor. अतुष्टुचत् । सन् – तुस्तुचिषते or तुस्तोचिषते । यङ् – तोष्टुच्यते । Yañ luk. तुष्टुचीति or तोष्टोक्ति । Noun स्तोकः Gerund स्तुचित्वा or स्तोचित्वा (I. 2. 26 S. 2617)

ऋज १८९ गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु । अर्जते । नुड्विधौ ऋकारैकदेशो रेफो हल्त्वेन गृह्यते । तेन द्विहल्त्वान्नुट् । आनृजे ॥

189. ऋज । To go. 2. stand or be firm, strong, earn or obtain or get. Maitreya gives the meaning of अर्जन also.

लट्–अर्जते । लिट्–आनृजे, ऋज् + ऋज् + ए = ऋ + ऋज्+ए (VII. 4. 60. S. 2179)=अर् +ऋज्+ए (VII. 4. 66 S. 2244 read with I. 1. 51). The र् is then elided by VII. 4. 60. S. 2179 and we have अ+ऋज् + ए = आ + न् + ऋज्+ए (The lengthening by VII. 4. 70. S. 2248, and नुट् by VII. 4. 71. S. 2288) = आनृजे ॥ For the purposes of adding नुट्, the ऋ is considered to have a र् in it so that ऋज् becomes equivalent to र्ज्, so the root is considered to be one which ends in a double-consonant, and thus makes S. 2288 applicable. लुट् – अर्जिता । लृट् – अर्जिष्यते । लोट् – अर्जताम् । लङ् – आर्जत । आशीर्लिङ् – अर्जिषीष्ट । लुङ् – आर्जिष्ट । लृङ् – आर्जिष्यत । णिच्=अर्जयति । Aor. आर्जिजत् । सन् – अर्जिजिषते । Gerund अर्जित्वा । Adjective ऋजुम् ॥

भृजि १९०, भृजी १९१ भर्जने । भृञ्जते । 'उपसर्गादृति—' (७३) इति वृद्धिः । प्राञ्जते । बभृञ्जे । भृञ्जिषीष्ट । भर्जते । बभृजे । अभर्जिष्ट ॥

190 भृजि, 191 भृजी । To parch. The root भृज् has a long ई as indicatory लट्, भृञ्जते ; with प्र, प्राञ्जते । The vriddhi is by VI. 1. 91. S. 74. लिट्, बभृञ्जे Or आनृञ्जे according to Sammatâ and Tarangini. But this is wrong. लुट् भृञ्जिता लृट् – भृञ्जिष्यते । लोट्— भृञ्जताम् । लङ्—अभृञ्जत । विधिलिङ्—भृञ्जेत । आशीर्लिङ्—

अजिजीष्ट । लुङ्—आर्जिष्ट । लुङ्—आर्जिष्यत । णिच्—अर्जयति । Aor. मा भवान् आर्जिजत् । सन्—अर्जिजिषते ।

191 भृजी । To parch. लट्—भर्जते । लिट्—बभृजे । लुट्—भर्जिता । णिच्—भर्जयति Aor. अबीभृजत् or अबभर्जत् । सन्—बिभर्जिषते । यङ्—बरीभृज्यते । Yañ luk बर्भृजीति or बरीभृजीति or बरिभृजीति or बर्भर्ति or बरिभर्ति or बरीभर्ति । Noun भर्गः ।

एजृ १९२, भ्रेजृ १९३, भ्राजृ १९४, (रेजृ १९५) दीप्तौ । एजांचक्रे ॥

192 एजृ 'to shine.' लट्—एजते, with प्र, प्रेजते (VI. 1. 904. S. 87). लिट्—एजांचक्रे । लुट—एजिता । णिच्—एजयति । Aor. मा भवानेजिजत् । Des.—एजिजिषते ॥

193 भ्रेजृ 'to shine'. लट्—भ्रेजते । लिट्—बिभ्रेजे । लुट्—भ्रेजिता । णिच्-भ्रेजयति Aor. अबिभ्रेजत् । सन्—बिभ्रेजिषते । यङ्—बेभ्रेज्यते । Yan luk. बेभ्रेजीति or बेभ्रेक्ति ॥

194 भ्राजृ 'to shine'. लट्-भ्राजते &c. like भ्रेजृ । णिच्—भ्राजयति । Aor. अबिभ्रजत् or अबभ्राजत् । Noun भ्राजिष्णुः, विभ्राट् ॥

195. रेजृ 'to shine'. Some read this root here. But it appears as if it were non-ârsha. For in explaining रेजते in रेजते अग्ने पृथिवी मखेभ्यः, Bhatta Bhâskara says "*rejate* is a Vedic anomaly, the classical form being râjate." लट्—रेजते ॥

ईज १९६ गतिकुत्सनयोः । ईजांचक्रे ॥

196. ईज । To go, to censure, blame. लट्—ईजते । लिट्—ईजांचक्रे । लुट्—ईजिता । Passive ईज्यते । Des. ईजिजिषते । Caus. ईजयति । Aor. मा भवान् ऐजिजत्— The root ईज् is shortened first to इज् before the affix चङ् and then reduplicated See VII. 4. 1. S. 2314.

ऋीज १९७ गतौ ॥

197. ऋीज to go. This root is not found in the Siddhânta or the Mâdhavîya.

Here end the Atmanepadi roots whose final is a palatal.

Sub-section VIII.

अथ द्विसप्ततिर्व्रजन्ताः परस्मैपदिनः ॥

The following seventy-two roots upto √vraj are Parasmaipadî.

शुच १९८ शोके । शोचति ॥

198. √ śuch *a* 'to grieve.' Present. शोचति । Perfect. शुशोच । First Future शोचिता । Des. शुशुचिषति or शुशोचिषति । Gerund शुचित्वा or शोचित्वा । Intensive शोशुच्यते । Yañ luk शोशुचीति or शोशोक्ति । Caus. शोचयति । Aor. अशूशुचत् । Nouns शोचनः । शुक् । शोकः ॥

कुच १९९ शब्दे तारे । कोचति ॥

199. √ kuch *a* 'To utter a shrill cry as a bird,' Present. कोचति Perfect. चुकोच । First Future कोचिता । Noun. कुचः ॥

कुञ्च २०० क्रुञ्च २०१ कौटिल्याल्पीभावयोः ॥

'अनिदिताम्'—(४१५) इति नलोपः । कुच्यात् । क्रुच्यात् ॥

200. √ kuñch *a*, 201, √ kruñch *a*. 'To make crooked,' 2 'To make ll.' Present, कुञ्चति । Perfect. चुकुञ्च । First Future कुञ्चिता । Des. चुकुञ्चिषति ॥ Intensive चोकुच्यते (The nasal is elided by VI. 4. 24, S. 415). Yañ चोकुञ्चीति । Imperfect अचोकुञ्चीत् । Caus. कुञ्चयति, Aor. अचुकुञ्चत् ।

Pass. Part. क्रुचितः । क्रुचितवान् । Gerund क्रुञ्चित्वा । Similarly is conjugated √ kruñch a, as क्रुञ्चति &c. Nouns : क्रुङ् । क्रुञ्चा । क्रौञ्चः । The nasal is elided in the Benedictive by VI. 4. 24 S. 415 as क्रुच्यात् and क्रुच्यात् ॥

लुञ्च २०२ अपनयने । लुच्यात् ॥

202. √ Luñcha ' to remove.'

लट्—लुञ्चति । आशीर्लिङ्—लुच्यात् । Gerund लुचित्वा or लुञ्चित्वा (I. 2. 24. S. 3325).

अञ्चु २०३ गतिपूजनयोः । अच्यात् । गतौ नुग्लोपः । पूजायां तु अञ्च्यात् ॥

203. √ Añchu ' to go,' 'to worship'

लट्—अञ्चति । लिट्—आनञ्च । लुट्—अञ्चिता । आशीर्लिङ् । अच्यात् or अञ्च्यात् । The nasal is elided when the sense is ' to go ' (VI. 4. 30 S 421). But it is not elided when the meaning is 'to worship.' Pass Part । सम् + अक्तम् (VIII. 2. 18) । उत् + अक्तम् । अञ्चितः (worshipped). Gerund अञ्चित्वा or अक्त्वा । Nouns अञ्चनम्, प्रत्यञ्च प्रतीची, प्राचीनः ॥

वञ्चु २०४, चञ्चु २०५, तञ्चु २०६, त्वञ्चु २०७, म्रुञ्चु २०८, म्लुञ्चु २०९, म्रुचु २१०, म्लुचु २११, गत्यर्थाः । वच्यात् । चच्यात् । तच्यात् । त्वच्यात् । अम्रुञ्चीत् । अम्लुञ्चीत् ॥

204–211. √ Vañchu to √ mluchu ' To go.'

लट्—वञ्चति । लिट्—ववञ्च । लुट्—वञ्चिता । आशीर्लिङ्—वच्यात् । णिच्—वञ्चयते सन्—विवञ्चिषति । यङ्—वनीवच्यते । yañ luk वनीवञ्चीति or वनीवङ्क्ति । Pass. Part. वक्तः । Active वक्तवान् । Gerund वक्त्वा or वञ्चित्वा । अ-वञ्च्यम् वङ्क्यम् । Nouns वञ्चक

205. √ Chañchu 'to go'.

लट्—चञ्चति । आशीर्लिङ्—चच्यात् । अचञ्चीत् । Noun चञ्चा 'effigy'. चञ्चकः

206. √ tañchu 'to go.'

लट्—तञ्चति । आशीर्लिङ्—तच्यात् । Noun तक्रम् ॥

207. √ tvañchu ' to go.'

लट्—त्वञ्चति । आशीर्लिङ्—त्वच्यात् ॥

208. √ mruñchu 'to go.'

लट्—म्रुञ्चति । आशीर्लिङ्—म्रुच्यात् । लुङ्—अम्रुञ्चीत् ॥

209. √ mluñchu 'to go.'

लट्—म्लुञ्चति । लुङ्—अम्लुञ्चीत् ॥

210. √ mruchu 'to go.'

लट्—म्रोचति । लुङ्—अम्रोचीत् or अम्रुचत् by the next sûtra. सन्—मुम्रुचिषति or मुम्रोचिषति । Pass Part म्रुचितम् or म्रोचितम् । Gerund म्रुचित्वा or म्रोचित्वा ॥

211. √ mluchu 'to go.'

लट्—म्लोचति । लुङ्—अम्लोचीत् or अम्लुचत् by the next sûtra.

२२९१ । जॄस्तम्भुम्रुचुम्लुचुग्रुचुग्लुचुग्लुञ्चुश्विभ्यश्च । ३ । १ । ५८ ॥

एभ्यश्च्लेरङ् वा स्यात् । अम्रुचत्—अम्रोचीत् । अम्लुचत्—अम्लोचीत् ॥

2291. And, optionally अङ् is the substitute of च्लि after

verbs जॄ 'to grow old,' स्तम्भ् 'to stiffen' म्रुच् and म्लुच् 'to go,' ग्रुच् and ग्लुच् 'to steal,' ग्लुञ्च् 'to go' and श्वि 'to grow,' when the terminations of the Parasmaipada are employed.

Thus अम्रुचत् or अम्रोचीत् 'he went'; अम्लुचत् or अम्लोचीत् 'he went'.

The roots ग्लुच् and ग्लुञ्च् both give rise to the same three forms, viz. अग्लुचत्, अग्लुञ्चीत् and अग्लोचीत्. The use of one root, would, therefore, have served the purpose. The employment of both indicates separateness of their meanings. Others say that the use of both roots indicates that in the case of ग्लुञ्च्, the nasal is never elided. Thus the Aorist of ग्लुंच will be अग्लुंचत् and अग्लुंचीत्

ग्रुचु २१२, ग्लुचु २१३, कुजु २१४, खुजु २१५, स्तेयकरणे। जुग्रोच। अग्रुचत्—अग्रोचीत्। जुग्लोच। अग्लुचत्—अग्लोचीत्। अकोजीत्। अखोजीत्॥

212. √Gruchu, 213 √Gluchu, 214 √Kuju, 215 √Khuju 'to steal,'

लट् – ग्रोचति। लिट् – जुग्रोच। लुट् – ग्रोचिता। लुङ् – अग्रुचत् or अग्रोचीत्। Noun ग्रोचनम्, ग्रोचनम्॥

213. √Gluchu 'to steal.'

लट्—ग्लोचति। लिट्—जुग्लोच। लुङ्—अग्लुचत् or अग्लोचीत्॥

214. √Kuju 'to steal.'

लट् – कोजति। लुङ् – अकोजीत्॥

215. √Khuju 'to steal.'

लट् – खोजति। लुङ् – अखोजीत्॥

ग्लुञ्चु २१६, षस्ज २१७, गतौ। अङ्। अग्लुचत्—अग्लुञ्चीत्। सस्य शत्वेन शः, जशत्वेन जः। सज्जति। अयमात्मनेपद्यपि। सज्जते॥

216. √Gluñcha, 217 √Shasja 'to go.'

लट्—ग्लुञ्चति। लिट्—जुग्लुञ्च। लुट्—ग्लुञ्चिता। लुङ् – अग्लुचत् अग्लुचत् or अग्लुञ्चीत्। The Aorist is formed by अङ् under S. 2291. Some do not elide the nasal, and give the form अग्लुञ्चीत्। Gerund. ग्लुचित्वा॥

217. √Shasja 'to go.'

लट् – सज्जति। Here the second स of षस्ज is first changed to श, and then to ज by S. 52. It is also conjugated in the Atmanepada: as सज्जते। लिट् – ससज्ज लुट् – सज्जिता। सन् – सिसज्जिषति॥

गुजि २१८ अव्यक्ते शब्दे। गुञ्जति। गुञ्ज्यात्॥

218. √Guji 'To make an indistinct noise'. Some read kuji also.

लट् – गुञ्जति। लिट् – जुगुञ्ज। लुट् – गुञ्जिता। आशीर्लिङ् – गुञ्ज्यात्। *Noun* गुञ्जा॥

अर्च २१९ पूजायाम्। आनर्च॥

219. √Archa 'To worship.'

लट् – अर्चति। लिट् – आनर्च। लुट् – अर्चिता॥

म्लेच्छ २२० अव्यक्ते शब्दे। अस्फुटेऽपशब्दे चेत्यर्थः। म्लेच्छति मिम्लेच्छ॥

220. √Mlechchha. To speak indistinctly, to pronounce incorrectly.

लट्-म्लेच्छति । लिट्-मिम्लेच्छ । लुट्-म्लेच्छिता । सन्-मिम्लेच्छिषति । यङ्-मेम्लेच्छ्यते । Yañ luk मेम्लेच्छीति or मेम्लेष्टि Passive Part. म्लिष्टम् ॥

लछ २२१ लाछि २२२ लक्षणे । ललच्छ । ललाञ्छ ॥

221. √ lachha. 222 √ lâchhi 'To mark.'

लट्-लच्छति । लिट्-ललच्छ । लुट्-लच्छिता ॥

222. √ lâchhi 'to mark.'

लट्-लाञ्छति । लिट्-ललाञ्छ । Yañ luk लालाष्टि । Noun लाट्. d. लाछौ । Pl. लाछः ॥

वाछि २२३ इच्छायाम् । वाञ्छति ।

223. √ vâchhi 'To desire.'

लट्—वाञ्छति ॥

आछि २२४ आयामे । आञ्छति । अत आदेरित्यत्र तपर करणं स्वाभाविक ह्रस्व परिग्रहार्थम् । तेन दीर्घाभावान् न नुट् । आञ्छ । तपर करणं मुख सुखार्थमिति मते तु नुट् । आनाञ्छ । ॥

224. √ âchhi 'To extend.'

लट्—आञ्छति । लिट्—आञ्छ । अ + आञ्छ + णल् = अ + आञ्छ + अ ॥ Here there is not the long आ substitution of VII. 4. 70. S. 2248 : for it applies to that अ which is naturally short and not that which has been shortened as here. This is the force of त् in अतः (S. 2248). As there is no lengthening, there is no नु (VII. 4. 71. S. 2288) As आञ्छ । But according to the view that the त् in अतः is merely for facility of utterance the नु is added. Then the form will be आनाञ्छ ॥

लुट्-आञ्छिता । णिच्-आञ्छयति । Aor आञ्चिच्छत् । सन्-आञ्चिच्छिषति ॥

ह्रीछ २२५ लज्जायाम् । जिह्रीच्छ ॥

225. √ hrichchha 'To be ashamed'.

लट्-ह्रीच्छति । लिट्-जिह्रीच्छ । लुट्-ह्रीच्छिता ॥

हुर्छा २२६ कौटिल्ये । कौटिल्यमपसरणमिति मैत्रेयः । उपधायां चेति दीर्घः । हूर्छति ॥

226. √ hurchchhâ 'To act crookedly.' According to Maitreya, the word kauṭilya means 'retre ting, escaping.'

लट्-हूर्छति । The short उ is lengthened by VIII. 2. 78. S. 2265. लिट्-जुहूर्छ । लुट्-हूर्छिता । सन्-जुहूर्छिषति । यङ्-जुहू 3. S. जोहूर्छीति or जोहूर्ति, d. जोहूर्तः । pl. जोहूर्छति । 2nd S. जोहोर्षि । Ist S. जोहोर्मि । d. जोहूर्वः । pl. जोहूर्मः । Pass Part. हूर्णः Active हूर्णवान् । Noun हूः, d. हुरौ, pl. हुरः ॥

मुर्छा २२७ मोहसमुच्छ्राययोः । मूर्छति ॥

227. √ Murchhâ 'To faint ; to grow'.

लट्-मूर्छति । Passive Part. मूर्तः (VIII. 2. 57) Active मूर्तवान् । Noun मूर्छितः ॥ (V. 2.36)

स्फुर्छा २२८ विस्मृतौ (विस्तृतौ) । स्फूर्छति ॥

228. √Sphurchhâ, To forget, to spread, extend.

लट् स्फूर्च्छति । लिट्-पुस्फूर्च्छ ।

युछ २२९ प्रमादे । युच्छति ॥

229. √yuchha, to be inattentive, to disregard.

लट्-युच्छति । लिट् -युयुच्छ । लुट्-युच्छिता ॥

उछि २३० उञ्छे । 'उञ्छः कणश आदानं कणिशाद्यर्जनं शिलम्' इति यादवः । उञ्छति । उञ्छां चकार ॥

230. √uchhi 'to glean'. According to the Lexicographer Yâdava. Uñchha means to glean ears of corns : an irregular occupation, subsisting by gathering bit by bit, the grain left in the field, after the harvest has been collected.

लट्-उञ्छति । लिट्-उञ्छाञ्चकार । लुट्-उञ्छिता । यङ्-उञ्छ्यते । णिच्-उञ्छयति । Aorist माभवान् उञ्छिछत् । सन्-उञ्छिछिषति ॥

उच्छी २३१ विवासे । विवासः समाप्तिः । प्रायेणायं विपूर्वः । व्युच्छति ॥

231. √uchchhi to banish, to expel. Vivâsa means 'ending' The root is generally found preceded by the preposition वि It thus means "cutting off."

लट्-व्युच्छति । लिट्-व्युच्छांचकार । लुट्-व्युच्छिता । सन्-व्युच्छिचिषति । Passive Part. व्युष्टः । Active व्युष्टवान् ॥

ध्रज २३२, ध्रजि २३३, ध्रज २३४, ध्रजि २३५, धृज २३६, धृजि २३७, ध्वज २३८, ध्वजि २३९ गतौ । ध्रजति, ध्रञ्जति । धर्जति । धृञ्जति । ध्वजति, ध्वञ्जति ॥

232. √dhraja to 239 √dhvaji all mean 'to go,' 'to move.'

232. √dhraja to go.

लट्-ध्रजति । लिट्-दध्राज । लुट्-ध्रजिता , लुङ्-अध्रजीत् or अध्राजीत् । णिच्-ध्राजयति । or अदिध्रजत् । सन्-दिध्रजिषति । यङ्-दाध्रज्यते । Yaṅ luk दाध्रजीति, दाध्रक्ति ॥

233. √dhraji, to go.

लट्-ध्रञ्जति । लिट्-दध्रञ्ज । लुट्-ध्रञ्जिता । सन्-दिध्रञ्जिषति । यङ्-दाध्रञ्ज्यते or दाध्रज्यते । Yaṅ luk दाध्रञ्जीति or दाध्रंक्ति Imperfect अदाध्रन् ॥

234. √Vraja } Taraṅgiṇî, Kâśyapa and Sammatâ read these two
235. √Vraji } instead of Nos. 232 and 233. लिट्-व्रजति, व्रंजति ।

236. √Dhṛija 'to go.'

लट्-धर्जति । लिट्-दधर्ज । लुट्-धर्जिता । णिच्-धर्जयति Aor अदधर्जत् or अदीधृजत् । सन्-दिधर्जिषति । यङ्-दरीधृज्यते । Yaṅ luk दर्धर्जीति or दरिधर्जीति or दरीधर्जीति or दर्धर्क्ति or दरिधर्क्ति or दरीधर्क्ति । Gerund धर्जित्वा । ण—धर्जम् । Noun धर्जः ॥ .

237. √dhṛiji 'to go.'

लट्—धृञ्जति । लिट्—दधृञ्ज । लुट्—धृञ्जिता । णिच्-धृञ्जयति, Aor. अदधृञ्जत् । -दिधृञ्जिषति । यङ्—दरीधृञ्ज्यते । Yaṅ luk दाधृञ्जीति or दा॰ंक्ति । Imperfect ॥

238. √Dhvaja } 'to go.' लट्-ध्वजति, ध्वंजति ॥
239. √Dhvaji }

कूज २४० कुजि २४१, अव्यक्ते शब्दे । कुजति ।

240. √Kûja 241 √Kûji to utter inarticulate sound. लट्—कूजति.

लिट् – चुकूज । लुट् – कूजिता । लृट् – कूजिष्यति । णिच् – कूजयति, Aor. अचूकुजत् । यङ् – चोकूज्यते । Yaṅ luk चोकूजीति or चोकूक्ति । Nouns कुज: कूज्यम् ॥ कुजि – कुञ्जति ॥

अर्ज २४२, षर्ज २४३ अर्जने । अर्जति । आनर्ज । सर्जति । ससर्ज ॥

242 √ Arja, 243 √ Sarja, to earn.

लट् – अर्जति । लिट् – आनर्ज । लुट् – अर्जिता । णिच् – अर्जयति Aor. आर्जिजत् । सन् – अर्जिजयिषति । Noun स्वर्ज: (सु + अर्ज:) ऋजु: ॥

243. √ Sarja to earn.

लट् – सर्जति । लिट् – ससर्ज लुट् – सर्जिता । णिच् – सर्जयति Aor. अससर्जत् । सन् – सिसर्जयिषति । यङ् – सासर्ज्यते । Yaṅ luk. सासर्ति ॥

गर्ज २४४ शब्दे । गर्जति ॥

244. √ Garja to make noise. लट् – गर्जति ॥

तर्ज २४५ भर्त्सने । तर्जति । ततर्ज ॥

245. √ Tarja to abuse. This root is also found in the Churâdi class.

लट् – तर्जति । लिट् ततर्ज ॥

कर्ज २४६ व्यथने । चकर्ज ॥

246. √ karja to tense, to give pain.

लट् – कर्जति । लिट् – चकर्ज । लुट् – कर्जिता ॥

खर्ज २४७ पूजने च । चखर्ज ॥

247. √ kharja, to worship, to cause pain.

लट् – खर्जति । लिट् – चखर्ज । Noun: – खर्जूर: ॥

अज २४८ गतिक्षेपणयो: । अजति ॥

248. √ Aja to go, to throw. लट् – अजति ॥ Before all Ardhadhâtuka affixes, such as those of the perfect, the root is replaced by वी by the following Sutra.

लट् – अजति । लिट् – विवाय । विव्यतु: । विव्यु: । विवयिथ or विवेथ or आजिथ । विव्यथु: । विव्य । विवाय or विवय । विविव । विविम । लुट् – वेता or अजिता । लृट् – अजिष्यति or वेष्यति । लोट् – अजतु । लङ् आजत् । विधिलिङ् – अजेत् । आशीर्लिङ् – वीयात् । लुङ् – आजीत् or अवैषीत् । लृङ् – आजिष्यत् or अवेष्यत् । यक् – वीयते । णिच् – वाययति । Aor अवीवयत् । सन् – अजिजिषति or विवीषति । यङ् – वेवीयते । There is no yaṅ luk. Nouns प्रवयणम्, प्राजनम्, समज:, उदज:, समाज:

२२९२ । अजेर्व्यघञपो: । २ । ४ । ५६ ॥

अजेर्वी इत्ययमादेश: स्यादार्धधातुकविषये घञमपं च वर्जयित्वा । 'वलादावार्धधातुके वेष्यते' । विवाय । विव्यतु: । विव्यु: । अत्र वकारस्य च्छन्दस्त्वात् 'उपधायां च' । (२२८४) इति दीर्घे प्राप्ते 'अच: परस्मिन् –' (५०) इति स्थानिवद्भावा द्वेनाघ्नवत्वम् । न च 'न पदान्त –' (५१) इति निषेध: । 'स्वरदीर्घयलोपेषु लोपाजादेश एव न स्थानिवत्' इत्युक्ते: । इति 'एकाच: –' (... इतीण्निषेधे प्राप्ते ॥

2292. वी is the substitute of the verb अज 'to drive, lead,' when an Ardhadhâtuka affix follows, with the exception of the affixes घञ् (III. 3. 18.) and अप् (III. 3. 69).

Ishti:—The substitution is optional before ârdhadhâtukas beginning with a letter of वल् Pratyâhâra (all consonants except य) ॥ As वी + अतुस् = वि + वी + अ = विवाय। विव्यतुः । विव्युः ॥

In विव्यतुः and विव्युः the ई is changed to य before अतुः and उः । The equation now stands thus विवय् + अतुः । Here the root has a penultimate letter व् which is followed by a consonant य ; therefore the इ of वि ought to be lengthened by VIII. 2. 78 S 2265. But it is not so, because the य् substitute for ई, is considered sthânivat to ई, by I. 1. 51. S. 50, for the purposes of S. 2265. य being as ई, the penultimate व् is not considered to be followed by a consonant but by a vowel, and hence S. 2265 cannot apply. Obj :—But the rule VIII. 2. 78, S. 2265 is a dîrgha-vidhi, as it ordains lengthening and therefore the य substitute of ई will not be sthânivat by I. 1. 51. S. 50 ; because that rule must be read with the proviso of I. 1. 58 S. 51 which declares *inter alia* that for the purposes of dîrgha-vidhi the âdeśa is not sthânivat, so there ought to be lengthening of वि ॥

Ans: The following vârtika makes a counter-exception to that rule of S 51

Vârt: For the application of the rules of accent (svar-vidhi), or the rules of lengthening (dîrgha vidhi) or the rule of the elision of ya (ya-lopa-vidhi), the lopa-substitute only of a vowel is to be considered as not sthânivat, and not any other substitute. Here the substitute is य and not lopa ; and so य is considered sthânivat to ई ॥

In forming the Second Person Singular, we have वी + थल् = वि+वी + थ । Now applies the prohibition of S. 2246 debarring the augment इट् । But the following sûtra makes an exception.

२२९३ । कृसृभृवृस्तुद्रुस्रुश्रुवो लिटि । ७ । २ । १३ ॥

एभ्यो लिट इट् न स्यात् । क्रादीनां चतुर्णां ग्रहणं नियमार्थम् । प्रकृत्याश्रयः प्रत्ययाश्रयो वा सर्वोऽपीण्निषेधः स लिटि चेत्तर्हि क्रादिभ्य एव नान्येभ्य इति । स्त्वादीनां चतुर्णां थलि भारद्वाजनियमप्राप्तस्य वमादिषु क्रादिनियमप्राप्तस्य चेटो निषेधार्थम् ॥

2293. The Personal endings of the Perfect do not get the augment इट्, after कृ, सृ, भृ, वृ, स्तु, द्रु, स्रु, श्रु ॥

The four roots कृ, सृ, भृ, and वृ are taken in order to make a restriction with regard to them. Every prohibition of इट् augment whether depending on any particular radical, or depending on any particular affix, if that prohibition is to apply to the Perfect, then it applies only to the four roots Kṛ &c. mentioned here, and not to other roots.

As regards the remaining four roots स्तु, द्रु, स्रु, and श्रु, the present sûtra prohibits the इट् which would have come before the affix थल् by the rule of Bhâradvâja (VII. 2. 63 S. 2296) and the इट् which would have come before the affixes व or म &c. by the present rule of Krâdi (*i.e.*, the affixes वे, मे, वहि and महि);

NOTE :—Thus कृ—चकृव, चकृम ; सृ, ससृव ; ससृम ; भृ, बभृव, बभृम ; वृ, ववृव, ववृम ; वृङ्, ववृवहे, ववृमहे ; स्तु, तुष्टुव, तुष्टुम ; द्रु दुद्रुव, दुद्रुम ; स्रु, सुस्रुव, सुस्रुम ; श्रु ; शुश्रुम ॥

These roots with the exception of वृ are Aniṭ by VII. 2. 10 S. 2243 ; their special mention here is for the sake of niyama, namely these roots alone are Aniṭ

in the Perfect, other roots are all Seṭ in the Perfect. Thus चिश्रयिथ, चिश्रियिम, लुलुविथ, लुलुविम । All anudâtta roots of the Dhâtupâṭha are to be understood, by this rule, to get इट् । The affix व of the Perfect gets इट् after वृञ्, as the irregular form ववर्थ in VII. 2. 64, indicates that in the Veda व does not get इट् after वृञ्, but in the classical literature it does. By VI. 2. 63, S. 2296 the व would have got इट् after स्रु द्रु, श्रु and स्तु ; that इट् is also prohibited by the present sûtra. As तुष्टोथ, तुष्टोव, सुस्राथ, सुस्रोथ ॥

Várt:—इट् is added when व takes the कृट् augment : as संचस्करिव संचस्करिम । The sûtra VII. 2. 63, S. 2296 applies here also, as संचस्करिथ ॥

२२९४ । अचस्तास्वत्थल्यनिटो नित्यम् । ७ । २ । ६१ ॥

उपदेशेऽजन्तो यो धातुस्तासौ नित्यानिट् ततः परस्य थल इट् न स्यात् ॥

2294. After a root, which in the Dhâtupâṭha, ends in a vowel, and after which the First Fut. affix tâsi is always devoid of the augment इट् ; (after such a root) थल् the personal ending of the Perfect, like तास्, does not also get the augment इट् ॥

२२९५ । उपदेशेऽत्वतः । ७ । २ । ६२ ॥

उपदेशेऽकारवतस्तासौ नित्यानिटः परस्य थल इट् न स्यात् ॥

2295. After a root which possesses a short 'a' as its root vowel in the original enunciation (the Dhâtupâṭha), and after which the First Fut. affix तास् is always devoid of the augment इट्, थल् the Personal ending of the Perfect, like तास्, does not get the augment ॥

२२९६ । ऋतो भारद्वाजस्य । ७ । २ । ६३ ॥

तासौ नित्यानिट ऋदन्तादेव थलो नेट् भारद्वाजस्य मतेन । तेनान्यस्य स्यादेव । अयमत्र संग्रहः ॥

अजन्तोऽकारवान्वा यस्तास्यनिट् थलि वेडयम्
ऋदन्त ईदृङ् नित्यानिट् क्राद्यन्यो लिटि सेड्भवेत् ॥

न च स्तुद्रुस्रुश्रुवां [illegible] कुतः । 'अचस्तास्वत्—' (२२९४) इति 'उपदेशेऽत्वतः' (२२९५) इति च योगद्वयविहितस्य [illegible] भारद्वाजनियमो निवर्तकः '[illegible]—' इति न्यायात् । चिक्षयिथ—चिक्षेथ—[illegible] । चिक्षियथुः । चिक्षिय । चिक्षाय—चिक्षय । चिक्षियिव चिक्षियिम । क्षेता—[illegible] । क्षेष्यति । क्षयतु । अक्षयत् । क्षयेत् । क्षीयात् ॥

2296. In the opinion of Bhâradvâja, it is only after a root which ends in a short ऋ, and after which the First Fut. तास् is always devoid of the augment इट्, that थल् also, like तास्, does not take the augment इट् ॥

Therefore, the other affixes do take इट् । On this there is the following verse (saṅgraha), which sums up the last three sûtras :—

That root which ends in a vowel, or which has a short अ in the Dhâtupâṭha, and which is aniṭ before तास्-affix, is *optionally* सेट् before थल्-affix. But if such root ends in short ऋ, then it is *invariably* aniṭ before थल् affix. Roots other than क्र &c are सेट् in the Perfect.

One should not, however, think that the four roots स्तु, द्रु, स्रु and श्रु will also *optionally* aniṭ in थल् as they are not ṛi-ending roots. The rule made by Bharadvâja removes the prohibition with regard to the addition of इट् made by the two immediately preceding sûtras S. 2294 and 2295 : and not the इट् of S. 2293 This is on the maxim "a rule, may it enjoin or forbid anything, either enjoins or forbids only that which is nearest to it in some other rule." (see Vol I. 203)

Therefore वि + वे + इट् + थ = विवयिथ or विवेथ or आजिथ ॥

In forming the Aorist, the following sûtra applies.

२२९७ । सिचि वृद्धिः परस्मैपदेषु । ७ । २ । १ ॥

इगन्ताङ्गस्य वृद्धिः स्यात्परस्मैपदे परे सिचि । अवैषीत्–आजीत् । अवेष्यत् आजिष्यत् ॥

2297. Before the Aorist-characteristic स् (सिच्), Vṛiddhi is substituted in the Parasmaipada, for the final of a stem ending in इ, उ, ऋ (long or short, I. 1. 3).

Thus अवैषीत् or आजीत् &c. The Conditional is अवेष्यत् or आजिष्यत् ।

तेज २४९ पालने । तेजति ॥

249. √Teja, 'to protect.'

लट् – तेजति । लिट् – तितेज । लुट् – तेजिता । Noun – तेजः ॥

खज २५० मन्थे । खजति ॥

250. √Khaja, 'to churn', 'to stir.'

लट् – खजति । लिट् – चखाज । लुट् । खजिता । लुङ् – अखजीत्, अखाजीत् Noun :– खजाकः ॥

कज २५१ मदे ।

251. √Kaja, to be drunk. This root is not given in the Siddhânta.

लट्—कजति ॥

खजि २५२ गतिवैकल्ये । खञ्जति ॥

252. √khaji, to go lame, limp.

लट्–खञ्जति । लिट् – चखञ्ज । लुट् – खञ्जिता ॥

एजृ २५३ कम्पने । एजांचकार ॥

253. √ Ejṛi, to tremble. The root एज to shine, has already been taught before.

लट्–एजति । लिट्–एजांचकार । लुट्–एजिता । लृट्–एजिष्यति । णिच् – एजयति । Aorist ऐजिजत् । सन् – एजिजिषति ॥

टुओस्फूर्जा २५४ वज्रनिर्घोषे । स्फूर्जति । पुस्फूर्ज ॥

254. √ Tuo sphurjâ, to thunder.

लट् – स्फूर्जति । लिट्–पुस्फूर्ज । लुट्–स्फूर्जिता । णिच् स्फूर्जयति Aorist अपुस्फूर्जत् । सन्–पुस्फूर्जिषति । यङ्–पोस्फूर्ज्यते Yañ luk पोस्फूर्जीति Imperfect अपोस्फूर्क् । Passive Participle स्फूर्णः or स्फूर्जितः । Active Participle स्फूर्जवान् । Noun :—स्फूर्जथुः ॥

क्षि २५५ क्षये । अकर्मकः । अन्तर्भावितण्यर्थस्तु सकर्मकः । क्षयति । चिक्षाय । चिक्षियतुः । चिक्षियुः । चिक्षयिथ–चिक्षेथ । चिक्षियिव । चिक्षियिम । क्षेता ॥

255. √kshi, to waste, to decay. The root is intransitive; it is transitive when it is used in a causative sense.

लट् – क्षयति । लिट् – चिक्षाय । चिक्षियतुः । चिक्षियुः । चिक्षयिथ or चिक्षेथ । चिक्षियथुः । चिक्षिय । चिक्षाय or चिक्षय । चिक्षियिव । चिक्षियिम । लुट् – क्षेता । लृट – क्षेष्यति । लोट् – क्षयतु । लङ् – अक्षयत् । विधिलिङ् – क्षयेत् । In forming the Benedictive the following Sutra i.e, 2298 applies. आशीर्लिङ् – क्षीयात् । लुङ् – अक्षैषीत् । सन् – चिक्षीषति । यङ् – चेक्षीयते यङ् लुक :—चेक्षयीति । Passive Participle. क्षीणः Active Participle. क्षीणवान् ।

२२९८ । अकृत्सार्वधातुकयोर्दीर्घः । ७ । ४ । २५ ॥

अजन्तस्याङ्गस्य दीर्घः स्यादादौ प्रत्यये परे न तु कृत्सार्वधातुकयोः । क्षीयात् । अक्षैषीत् ॥

2298. A long is substituted for the final vowel of the stem before an affix beginning with a य् having an indicatory क् or ङ् when it is not either a Krit or a Sârvadhâtuka affix.

Thus क्षीयात् ॥

क्षीज २५६ अव्यक्ते शब्दे । कूजिना सहायं पठितुं युक्तः । चिक्षीज ॥

256. √kshîja, to make indistinctive noise. This ought to have been read with √kûja I. 210 because the meaning of these two roots is identical.

लट् – क्षीजति । लिट् – चिक्षीज । लुट् – क्षीजिता । णिच् – क्षीजयति । Aorist अचिक्षीजत् । सन् – चिक्षीजिषति । यङ् – चेक्षीज्यते, यङ् लुकः – चेक्षीक्ति ॥

लज २५७, लजि २५८ भर्जने ।

257. √laja, 258 √laji, to fry.

लट् – लजति । लिट् – ललाज । लेजतुः । लुट् – लजिता । आशीर्लिङ् – लज्यात् । लुङ् – अलजीत् or अलाजीत् । णिच् – लाजयति । Aor अलीलजत् । सन् – लिलजिषति । यङ् – लालज्यते । Yaṅ luk लालक्ति ॥

258. √laji, to fry. The root is found in the Tudâdi class also.

लट् – लञ्जति । लिट् – ललञ्ज । लुट् – लञ्जिता । आशीर्लिङ् – लज्ज्यात् । णिच् – लञ्जयति । Aor. अललञ्जत् । सन् – लिलञ्जिषति । यङ् – लालज्ज्यते । Yaṅ luk लालङ्क्ति । Noun लाजः ॥

लाज २५९, लाजि २६० भर्त्सने च ॥

259 √Lâja, 260 √Lâji, to blame, to parch.

लट्–लाजति । लाञ्जति ॥

जज २६१, जजि २६२ युद्धे ॥

261. √Jaja, 262 √Jaji, to fight.

लट् – जजति । जंजति । Noun: जञ्झं ।

तुज २६३ हिंसायाम् । तोजति । तुतोज ॥

263. √Tuja, to injure.

लट्—तोजति । लिट्–तुतोज । लुट्–तोजिता । णिच् – तोजयति Aorist अतूतुजत् सन्–तुतोजिषति or तुतुजिषति । यङ् – तोतुज्यते । यङ्लुक् :—तोतोक्ति । Passive Participle तुजितम् । Gerund तोजित्वा or तुजित्वा ॥

तुजि २६४ पालने ।

264. √Tuji, to protect.

लट् – तुञ्जति । लिट् – तुतुञ्ज । लुट् — तुञ्जिता । णिच् – तुञ्जयति Aorist अतुतुञ्जत् । सन् – तुतुञ्जिषति । यङ् – तोतुञ्ज्यते । यङ्लुक् — तोतुङ्क्ति । Imperfect अतोतुन् । Noun तुक् ॥

गज २६५, गजि २६६, गृज २६७, गृजि २६८, मुज २६९, मुजि २७० शब्दार्थाः ।

265. √gaja, 266 √gaji, 267 √grija, 268 √griji, 269 √muja 270 √muji, To make noise, sound, roar. √गज means also to be drunk, confused, inebriated.

√265 and 266. लट् – गजति । गञ्जति । लिट् – जगाज । जगञ्जतुः । Nouns गजः 'elephant' गञ्जा tavern.

√267. लट् – गर्जति । लिट् – जगर्ज । लुट् – गर्जिता । णिच् – गर्जयति । Aor अजगर्जत् or अजीगृजत् । सन् – जिगर्जिषति । यङ् – जरीगृज्यते । Yan luk जर्गर्जीति ॥

√268. लट् । गृञ्जति । लिट् – जगृञ्ज । लुट् – गृञ्जिता । सन् – जिगृञ्जिषति ॥ यङ् – जरीगृञ्ज्यते । Yan luk. जरिगृञ्जीति ॥

√269. लट् – मोजति । √270 लट् – मुञ्जति ॥

गज २७० (क) मदने च ॥

270 (a) √gaja, also means to be drunk or confused.

लट् – गजति ॥

वज २७१, व्रज २७२ गतौ । वदव्रज–' (२२६७) इति वृद्धिः । अव्राजीत् ॥

271. √vaja. 272. √vraja, to go. The two roots are found in the Churâdi also.

√271. लट्—वजति, । लिट्—ववाज, ववजतुः (VI. 4. 126 S. 2263) । लुट्—वजिता । लुङ्—अवजीत् or अवाजीत् । Nouns वाजः । वाज्यम् ॥

√272. लट् – व्रजति । लिट् – वव्राज । लुट् – व्रजिता । The vriddhi in the Aorist is compulsory here by 2267 S. लुङ् – अव्राजीत् । Nouns व्रज्या । व्रजः । परिव्राट् ॥

Here end the Parasmaipâdi roots whose final is j.

SUB-SECTION VII.

अथ टवर्गीयान्ताः शाडन्ताः अनुदात्तेतः षट् त्रिंशत् ॥

The following 63 roots up to √śâḍ are âtmanepadi, whose final is a lingual.

अट्ट २७३ अतिक्रमहिंसयोः । दोपधोऽयम् । 'तोपधः' इत्येके अट्टते । आनट्टे ॥

273. √aṭṭa, To overpower, to injure. This root has a penultimate ड i.e. it is अड्ट । Some say it has a penultimate त i.e. it is अत्ट ॥

Note;—The root √aḍṭ, whether the penultimate be ड or त makes no difference in ordinary conjugation. It is in the Reduplicated forms that the difference comes out. If it is ड penultimate, then in reduplicating this ड will not be reduplicated because of the prohibition नन्द्राः &c. (VI. 1. 3. S. 2446), but टि, thus we have अड्डिटिषते or आड्डिटत् । If the penultimate be ड then we have aṭiṭṭiṣhate, and âṭiṭṭat. If it is त then we have अत्तिट्टिषते and आत्तिट्टत् ॥

लट्—अट्टते । लिट्—आनट्टे । लोट्—अट्टताम् । लङ्—आट्टत । विधिलिङ्—अट्टेत । आशीर्लिङ्—अट्टिषीष्ट । लुङ्—आट्टिष्ट । लृङ्—आट्टिष्यत । णिच्—अट्टयति Aor. आटिटत् । But आट्टिटत् if the root is अड्ड । सन्—अटिट्टिषते । अटिट्टिषति (Purushkâra) अट्टिटिषते । Noun अट्टा ॥

वेष्टृ २७४ वेष्टने । विवेष्टे ॥

274. √ veshṭa, to surround.

लट्—वेष्टते । लिट्—विवेष्टे । लुट्—वेष्टिता । णिच्—वेष्टयति । Aor. अविवेष्टत् or अववेष्टत् (VII. 4. 96). सन्—विवेष्टिषते । यङ्—वेवेष्ट्यते । Yaṅ luk, वेवेष्टीति or वेवेष्टि । d. वेवेष्टः । Imperfect. अवेवेट् ॥

चेष्टृ २७५ चेष्टायाम् । चचेष्टे ॥

275. √ cheshṭa, to try.

लट्—चेष्टते । लिट्—चिचेष्टे । लुट्—चेष्टिता । लुङ्—अचेष्टिष्ट ॥

गोष्टृ २७६, लोष्टृ २७७ संघाते । जुगोष्टे । लुलोष्टे ॥

276. √ goshṭa, 277 √ loshṭa to assemble, collect.

लट्—गोष्टते । लोष्टते । लिट्—जुगोष्टे । लुलोष्टे । लुट्—गोष्टिता । लोष्टिता ॥

घट्ट २७८ चलने । जघट्टे ॥

278. √ ghaṭṭa, to shake, stir about. It is Churâdi also.

लट्। घट्टते । लिट्—जघट्टे । लुट्—घट्टिता ॥

स्फुट २७९ विकसने । स्फोटते । पुस्फुटे ॥

279. √ Sphuṭa, To become visible. It is found in the Tudâdi also. It is Pa"asmaipadi in the sense of viśaraṇa : and it is Churâdi in the sense of bhedana.

लट्—स्फोटते । लिट्—पुस्फुटे । लुट्—स्फोटिता । णिच्—स्फोटयति । Aor अपुस्फुटत् । सन्—पुस्फुटिषते or पुस्फोटिषते । यङ्—पोस्फुट्यते । Yaṅ luk पोस्फोट्टि । Imperfect अपोस्फोट् । Gerund स्फुटित्वा or स्फोटित्वा ॥

अठि २८० गतौ । अंठते । आनंठे ॥

280. √ aṭhi to go, move.

लट्—अण्ठते । लिट्—आनण्ठे । लुट्—अण्ठिता । णिच्—अण्ठयति । Aor आण्टिठत् । सन्—अण्टिठिषते ॥

वठि २८१ एकचर्यायाम् । ववंठे ॥

281. √ vaṭhi, To go alone.

लट्—वण्ठते । लिट्—ववण्ठे । लुट्—वण्ठिता । णिच्—वण्ठयति । Aor. अववण्ठत् । सन्—विवण्ठिषते । यङ्—luk वावण्ठीति or वावण्टि । Imperative वावण्ठि । Imperfect अवावन् ॥

मठि २८२, कठि २८३ शोके । शोक इह आध्यानम् । मण्ठते । कण्ठते ॥

282. √ maṭhi, 283 √ kaṭhi, to be anxious. Śoka here means anxiety, regret. लट्—मण्ठते । कण्ठते ॥

मुठि २८४ पालने । मुंठते ॥

284. √ muṭhi, to protect, लट्—मुण्ठते ।

हेठ २८५ विबाधायाम् । विबाधा शाठ्यम् । जिहेठे ॥

285. √ heṭha. To cause pain to. विबाधा here means dishonesty. Some read this root in the Parasmaipada list also.

लट् - बेठते । लिट् - बिबेठे । लुट् - बेठिता । णिच् - बेठयति । Aor. अबीबिठत् अविबेठत् ॥

एठ २८६ च । एठांचक्रे ॥

286. √eṭha. It has the same meaning as बेठ । According to Svâmi and Kâśyapa it is always preceded by वि । But Maitreya and others give examples without वि ॥ लट्—एठते । लिट् - एठाञ्चक्रे । लुट् - एठिता । णिच् - एठयति । Aor. आ अवाय ऐटिठत् । The shortening takes place prior to reduplication. सन् - एटिठिषते ॥

हिडि २८७ गत्यनादरयोः । हिण्डते । जिहिण्डे ॥

287. √hiḍi, To go, to disregard, slight. लट् - हिण्डते । लिट् - जिहिण्डे लुट् - हिण्डिता । णिच् - Aor. अजिहिण्डत् । सन् - जिहिण्डिषते । यङ्—जेहिण्ड्यते । Yaṅ luk जेहिण्डि । Imperfect अजेहिन् ॥

हुडि २८८ संघाते । जुहुण्डे ॥

288. √huḍi, To collect. Kâśyapa says "The Aryas do not read this But the Drâvidas read it." लट्-हुण्डते । लिट्-जुहुण्डे । लुट्—हुण्डिता ॥

कुडि २८९ दाहे । चुकुण्डे ॥

289. √kuḍi, to burn. लट्-कुण्डते । लिट्-चुकुण्डे । लुट्-कुण्डिता । Nouns कुण्डः । कुण्डी । कुण्डा । कुण्डम् ॥

वडि २९० विभाजने । मडि २९१ च ॥ ववण्डे ॥

290. √vaḍi, 291 √maḍi. To share out, distribute, divide. According to Swâmi the root maḍi being made a separate sutra has other meanings also. But Naudi reads the sutras वडि विभाजने and मडि वेष्टने । लट्-वण्डते । मण्डते । लिट्-ववण्डे । ममण्डे । लुट्-वण्डिता । मण्डिता । Noun मण्डूकः ॥

भडि २९२ परिभाषणे । परिहासः सनिन्दोपालम्भश्च परिभाषणम् । बभण्डे ॥

292. √bhaḍi. Deva says परिहासे । Swâmi and others say that paribhâshaṇa means to proclaim, shout. According to Amarakosha, ridiculing one with censure is paribhâshaṇa. लट् - भण्डते । लिट् - बभण्डे । Noun भण्डिलः 'ambassador'.

पिडि २९३ संघाते । पिपिण्डे ॥

293. √piḍi, to collect. लट्-पिण्डते । लिट्-पिपिण्डे । Noun पिण्डिकः 'a boy.'

मुडि २९४ मार्जने । मार्जनं शुद्धिर्न्यग्भावश्च । मुण्डते ॥

294. √muḍi. to rub over, to cleanse; to sink. लट् - मुण्डते ।

तुडि २९५ तोडने । तोडनं दारणं हिंसनं च । तुण्डते ॥

295. √tuḍi. To break, to kill. Toḍana means 'to split,' 'to injur लट् - तुण्डते । Nouns तुण्डिः । तुण्डिकः । तुण्डिभः ॥

हुडि २९६ वरणे । वरणं स्वीकारः । 'हरणे' इत्येके । हुण्डते ॥

296. √huḍi, to choose. Varaṇa means selection. Maitreya says it means haraṇa also, i.e., seizing. Another reading is √Bhuḍi, bharaṇe 'to support'. लट् - हुण्डते । लिट् जुहुण्डे ॥

स्फुडि २९७ विकसने । चडि २९८ कोपे । चण्डते ॥

297. √ sphuḍi to open, expand. This root is not in the Siddhânta.

298. √ chaḍi, to grow angry.

लट् – चण्डते । Nouns चण्डः । चण्डालः । चण्डी ॥

शडि २९९ रुजायां संघाते च । शण्डते ॥

299. √ śaḍi to wound and to collect.

लट् – शण्डते । Nouns शण्डः । शण्डिलः ॥

तडि ३०० ताडने । तण्डते ॥

300. √ taḍi to strike, to thresh.

लट् – तण्डते । Nouns तण्डः । वितण्डा । तण्डुलः ॥

पडि ३०१ । गतौ । पण्डते ॥

301. √ paḍi, to go, move.

लट् – पण्डते । Nouns पण्डितः । पण्डः । पण्डारः ॥

कडि ३०२ मदे । कण्डते ॥

302. √ Kaḍi, to be intoxicated. लट् – कण्डते ॥

खडि ३०३ मन्थे ।

303. √ khaḍi, to churn. लट् – खंडते । Noun खण्डः ॥

हेडृ ३०४, होडृ ३०५ अनादरे । जिहेडे । जुहोडे ॥

304. √ heḍri, 305 √ hoḍri. To disregard. Heḍri in the sense of veshṭhana is ghaṭâdi. Hoḍri 'to go' is Parasmaipadî.

Pre. – हेडते । होडते । Per. – जिहेडे । जुहोडे । 1 Fut. – हेडिता । Caus. – हेडयति Aor. अजिहेडत् । Des. – जिहेडिषते । Inten । जेहेड्यते । Yañ luk जेहेड्ढि । Noun होड ॥

बाडृ ३०६ आप्लाव्ये । बवादिः । आप्लाव्यमाप्लवः । बाडते ॥

306. √ bâḍri, to dive, emerge, to bathe. The root begins with ब b. Some read it with व v. Âplavya has the same meaning as âplâva i.e. bathing.

Pre. – बाडते ॥

द्राडृ ३०७, ध्राडृ ३०८ विशरणे । द्राडते । ध्राडते ॥

307. √ drâḍri, 308 √ dhrâḍri, to cut, to divide.

Pre. – द्राडते । ध्राडते ॥

शाडृ ३०९ श्लाघायाम् ।

309. √ śâḍri, to applaud, praise, boast. According to Kâśyapa the root is शाल, the ल and ड being interchangeable letters.

Pre. – शाडते । Nouns शाला 'saloon,' शालीनः 'modest.'

Here end the Atmanepadî roots whose final is a lingual.

SUBSECTION VIII.

अथ आटवर्गीयान्तसमाप्तेः परस्मैपदिनः ॥

Now all the lingual ending roots are Parasmaipadis.

शौटृ ३१० गर्वे । शौटति । शुशौट ॥

310. √ śauṭri. To be proud or haughty.

Pre. – शौटति । Per. – शुशौट । I Fut. – शौटिता । II Fut. – शौटिष्यति Impera. – शौटतु । Imper. – अशौटत् । Pot. – शौटेत् । Bene. – शौट्यात् । Aor.

Con. अचोटिष्यत् । Caus. – चोटयति । Aor. अचुचोटत् । Desi. – चुचोटिषति ।Int चोचोटते । Yañ luk चोचोटि । The reduplicate is first shortened and then guṇated. ॥ चोचोटीः ॥

यौटृ ३११ बन्धे । योटति ॥

311. √Youṭri 'to join together.' Pre. – यौटति ॥

म्लेटृ ३१२, म्रेडृ ३१३, मेटृ ३१४, उन्मादे । द्वितीयो डान्तः । टान्तमध्ये पाठस्त्वर्थसाम्यादायतिवत् । म्रेडति । मेटति ॥

312. √Mleṭri, 313. √Mreḍri 314. √Meṭri 'to be mad. The second root म्रेडृ ends in ड, its being read here along with roots ending in ट, is because it has the same meaning as म्लेटृ. Just as यत was read with नाथ ॥ This root meṭri is not given in the Siddhânta.

Pre. – म्लेटति । म्रेडति ॥

कटे ३१५ वर्षावरणयोः ।

'चटे' ३१६ इत्येके । चकाट । ह्मिवि 'अतो हलादेर्लघोः' (२२८४) इति वृद्धौ प्राप्तायाम् ॥

315. √kaṭe, 316 √chaṭe, 'to rain,' 'to screen,' 'to cover.'

Pre. – कटति । चटति । Perf – चकाट । चचाट । Aor अकटीत् । अचटीत् ॥

Nouns: – कटः । निकटः । कटरम् 'leather' । कटुः 'bitter.' चाटुः flatterer. चटुः चटुलः । चटकः ॥ The two roots are marked with an indicatory ए and therefore in forming their aorist, the following Sûtra S. 2299 applies in supersession of S. 2284.

२२९९ । ह्म्यन्तक्षणश्वसजागृणिश्व्येदिताम् । ७ । २ । ५ ॥

हमयान्तस्य क्षणादेर्ण्यन्तस्य श्वयतेरेदितश्च वृद्धिर्न स्यादिडादौ सिचि । अकटीत् ॥

2299. The Vṛiddhi of the vowel of the following stems does not take place before the इट् augmented s-Aorist in the Parasmaipada; namely—the stems ending in ह्, म् or य्, the roots क्षण्, श्वस् and जागृ, a stem formed with णि, the root श्वि, and the roots having an indicatory ए in the Dhâtupâṭha.

Note:—Thus ग्रह, 'to catch' अग्रहीत्, स्यम्, 'to sound' अस्यमीत् । टुवम्, 'to vomit' अवमीत् । व्यय, 'to expend' अव्ययीत् । क्षण 'to hurt' अक्षणीत् । श्वस् 'to breathe अश्वसीत् । जागृ 'to be awake' अजागरीत् । णि, ऊन (chur Âdi, 'to lose' ऊनयीत् । ऐल् 'to send' ऐलयीत् ॥ श्वि, अश्वयीत् । एदिताम्, रगे 'to cover' अरगीत्. कखे, अकखीत् ॥

Therefore there is no Vṛiddhi. Thus we have अकटीत् and अचटीत् ॥

अट ३१७, पट ३१८ गतौ । आट । आटतुः । आटुः । पपाट । पेटतुः । ॥

317, √Aṭa 318 √paṭa 'to go, to wander, to roam.'

Pre. – अटति । Per. – आट । आटतुः । 3. P. आटुः । 1 Fut. – अटिता । II Fut. – अटिष्यति । Impera. – अटतु । Imper. – आटत् – Pot. – अटेत् । Bene. – अट्यात् । Aor. मा भवान् अटीत् । Pre पटति । Per. – पपाट । पेटतुः । पेटुः । Aor

अपटीत् or अपाठीत् । Caus. पाटयति । Aorist अपीपटत् । Desi. – पिपटिषति । Intens पापट्यते । Yań luk पापटीति or पापट्टि । *Nouns* : – पटुः । पटीरः । पाटलम् ॥

रट ३१९ परिभाषणे । रराट ॥

319. √rata, 'to shout, scream, yell, to call out, proclaim, to applaud.'

Pre. – रटति । Per. – रराट । *Nouns:* – परिराटकः (III. 2. 142 S. 3122). परिराटी with the affix घिनुण् of III. 2. 142.

लट ३२० बाल्ये । ललाट ॥

320. √Lata 'to act like a child, to prattle,'

Pre. – लटति । Per. – ललाट । *Nouns* लट्वा । लाटः ॥

शट ३२१ रुजाविशरणगत्यवसादनेषु । शशाट ॥

321. √Śata, 'to grow sick,' 'to divide or separate, 'to go,' 'to be weary or dejected.'

Pre. – शटति । Perf. – शशाट । *Nouns* शाटकः । शाटी ।

वट ३२२ वेष्टने । ववाट । ववटतुः । ववटुः । ववटिथ ॥

322. √Vata, To surround.

Pre.— वटति । Per. – ववाट । ववटतुः । 3 P. ववटुः । ववटिथ । I Fut. – वटिता । II Fut – वटिष्यति । Sub. – वाटिषत् । वटाति । Impera. – वटतु । Imper. – अवटत् । Pot. – वटेत् । Bene – वट्यात् । Aor – अवाटीत् । अवटीत् । Cond. – अवटिष्यत् । Pass – वट्यते । Caus. – वाटयति । Desi. – विवटिषति । Inten. – वावट्यते ॥

Pre. Part. Parasmai – वटन् । Per. Part. Parasmai – ववट्वान् । Past Part. Pass. वटितः । Past Part. Act. – वटितवान् । Fut. Part. – वटिष्यन् । Ger. – वटित्वा । Infinitive. वटितुम् । Adj. वाट्य । In the Perfect there is no ए or elision of reduplicate because the root begins with व and so VI. 4. 126 S. 2263 applies. Noun: वटिभः (V. 2. 139 s. 1945) वटकः with the affix क्वुन् । From which we get वटकिन् by इनि under V. 2. 82. S 1882 (vârt.)

किट ३२३, खिट ३२४ त्रासे । केटति । खेटति ॥

323. √ kita, 324 √ khita, to fear, to frighten. Note:—trâse here means to cause fear.

Pre. – केटति खेटति Per – चिकेट चिखेट । Fut. केटिता । खेटिता । Fut. – केटिष्यति, खेटिष्यति । Impera – केटतु खेटतु । Imper – अकेटत् । अखेटत् । Pot – केटेत्, खेटेत् । Bene – किट्यात् खिट्यात् Aor. – अकेटीत् अखेटीत् । Condi. – अकेटिष्यत्, अखेटिष्यत् । Pass – किट्यते खिट्यते । Caus. – केटयति खेटयति । Desi. – चिकेटिषति and चिखेटिषति or चिकिटिषति and चिखिटिषति । Inten चे किट्यते चे खिट्यते । Pre Par Parasmai केटन् खेटन् । Per Part Parasmai चिकिट्वान् चिखिट्वान् । Past Part Pass किटतः । खिटितः । Past Part Act किटितवान् खिटितवान् । Fut Part केटिष्यन् खेटिष्यन् । Ger केटित्वा किटित्वा खेटित्वा । Infini केटितुम् खेटितुम् Adj केटितव्य : खेटितव्यः । Adj केटनीयः खेटनीयः । केट्यः ॥ Noun ; खेटः by घञ् affix. The √ किट occurs further on as No 341 but the meaning is different.

शिट ३२५, षिट ३२६ अनादरे । शेटति । शिशेट । सेटति । सिषेट ॥

325. śita, 326. √ shitâ To slight, despise, disregard.

Pre. चेटति, चेटति । Per. चिचेट, चिचेट । I Fut. चेटिता, चेटिता । Aor. अचेटीत्, । Caus. चेटयति, चेटयति । Aorist अचीचिटत् । Desi चिचेटिषति । चिचेटि-
The च is not changed to ष because of the restriction of VIII. 3. 61, S.
Inten चेचिट्यते । चेचिट्यते ॥

जट ३२७, झट ३२८ संघाते ।

327. √ Jaṭa, 328 √ Jhaṭa, to clot, become twisted or matted together as hair.

Pre. जटति, झटति । Per. 3. S. जजाट, जझाट 3. D. जेटतुः, जझटतुः । I Fut. जटिता, झटिता । Aor. अजाटीत् अजटीत् । अझाटीत्, अझटीत् । Caus. जाटयति । Desi. जिजटिषति । Nouns :– जटा, जटालः, जटिलः ॥

भट ३२९ भृतौ ।

329. √ Bhaṭa, to nourish, to hire, to receive wages. This root is also found in the Ghaṭâdi list in the sense of 'to proclaim'.

Pre. भटति । Per. बभाट । I Fut. भटिता । Aor. अभाटीत्, अभटीत् । Caus. भाटयति । Desi. बिभटिषति ॥

तट ३३० उच्छ्राये ।

330. √ Taṭa, to groan, to rise or be raised.

Pre. तटति । Per. ततांट । I Fut. तटिता । Aor. अताटीत्, अतटीत् । Nouns :– तटी । तटिनी ॥

खट ३३१ काङ्क्षायाम् ।

331. √ Khaṭa, to desire, wish.

Pre. खटति । Per. चखाट । I. Fut. खटिता । Aor. अखाटीत् or अखटीत् । Caus. खाटयति । Desi. चिखटिषति । Inten. चाखट्यते । Noun : खट्वा ॥

णट (नट) ३३२ नृतौ ।

332. √ Naṭa, to act on the stage. This root begins with ण so that we have प्रणटति । There is another root नट् taught with न as नाटि । That belongs to the Churâdi class.

Per. नटति । Per. ननाट । I Fut. नटिता । Aorist अनाटीत् अनटीत् । Caus. नाटयति or नटयति । Desi. निनटिषति । Inten. नानट्यते । Nouns : नटी, नाट्यं ॥

पिट ३३३ शब्दसंघातयोः ।

333. √ Piṭa, 1. to sound, 2. to heap or collect together.

Pre. पेटति । Per. पिपेट । I Fut. पेटिता । Aorist अपेटीत् । Caus. पेटयति । Aorist अपीपिटत् । Desi. पिपेटिषति or पिपिटिषति । Inten. पेपिट्यते । Nouns, पिटकः, पिटाकः । Gerund : पिटित्वा or पेटित्वा ॥

हट ३३४ दीप्तौ ।

334. √ Haṭa, to shine, be bright.

Pre. हटति । Per. जहाट । I Fut. हटिता । Aorist अहटीत् or अहाटीत् । Caus हाटयति । Desi. जिहटिषति । Inten. जाहट्यते । Noun हाटकं 'gold.'

षट ३३५ अवयवे ।

335. √ Shaṭa, to form a part.

Pre. सटति । Perf. ससाट । सेटतुः । I Fut. सटिता । Aorist असाटीत्, असटीत् । Caus. साटयति । Aorist असीसटत् । Desi सिसटिषति (The स is not changed to ष because of VIII. 3. 61 S· 2627). Inten. सासट्यते । Noun: सटा ॥

लुट ३३६ (लड, लल) विलोडने । 'लान्तोऽयम्' इत्येके ॥

336. √Luṭa, to suffer pain. Some say this root ends in ड । Others make it end in ल, as in Mâgha लोलद् भुजाकारबृहत्तरङ्गम् । This is found in the Divâdi class also.

Pre. लोटति । Perf. लुलोट । I Fut. लोटिता । Aorist अलोटीत् । Caus. लोटयति । Aorist अलूलुटत् or अलुलोटत् । Desi. लुलोटिषति or लुलुटिषति, । Inten. लोलुट्यते । Past. Part. Pass. लुटितः । Past Part. Act. लुटितवान् । Ger. लोटित्वा or लुटित्वा ॥

चिट ३३७ परप्रेष्ये ।

337 √Chiṭa, to send forth or out.

Pre. चेटति । Per. चिचेट । चिचिटतुः । चिचिटुः । I Fut. चेटिता । Aorist अचेटीत् । अचेटिष्टाम् अचेटिषुः । Caus. चेटयति । Desi. चिचेटिषति or चिचिटिषति Inten. चेचिट्यते । यङ्लुक्, चेचिटीति or चेचेट्टि । Gerund चेटित्वा or चिटित्वा । Noun चेटी ॥

विट ३३८ शब्दे ।

338. √Viṭa to sound.

Pre. वेटति । Per. विवेट, विविटतुः, विविटुः । I Fut. वेटिता । Aor. अवेटीत् । Caus. वेटयति । Desi. विवेटिषति or विविटिषति । Inten. वेविट्यते । यङ्लुक्, वेविटीति, वेवेट्टि । Gerund वेटित्वा or विटित्वा । Nouns: विटः, विटपः ॥

बिट (हिट) ३३९ आक्रोशे । अयादिः । हि इत्येके ॥

339. √Biṭa, (to swear,) to curse, (to shout, exclaim, to address harshly,)

Pre. बेटति, हेटति । Per. बिबेट, जिहेट, बिबिटतु जिहिटतुः । बिबिटुः जिहिटुः, I Fut. बेटिता । Aor.—अबेटीत्, अहेटीत् । Caus. बेटयतु, हेटयतु । Desi. बिबेटिषति । जिहेटिषति, बिबिटिषति । Inten. बेबिट्यते, जेहिट्यते. यङ्लुक्. बेबिटीति, बेबेट्टि ॥

इट ३४०, किट ३४१, कटी ३४२ गतौ । एटति । केटति । कटति । ईकारः 'श्वीदितो निष्ठायाम्' (३०३९) इतीण्निषेधार्थः । केचित्तु इदितं मत्वा नुमि कृते कण्टतीत्यादि वदन्ति । अन्ये तु 'इ' 'ई' इति प्रश्लिष्य । अयति । इयाय । ईयतुः । ईयुः । इययिथ—इयेथ । इयाय—इयय । दीर्घस्य तु 'दयायास—' (२२३७) इत्याम् अयांचकारेत्यादि उदाहरन्ति ॥

340. √Iṭa, 341 √Kiṭa, 342 √Kaṭî,, to go. The indicatory long ई in कटी shows that the Sûtra VII. 2. 14. S. 3039 applies, and so no इट् augment is added in the Nishṭhâ. Some take this root as ending in short इ, therefore they insert a nasal, and conjugate it as कण्टति । They analyse कटी as made up of three roots, namely कटि, इ and ई । The root इ is thus conjugated ; अयति, इयाय &c. The long ई is similarly conjugated, except that in the Perfect it forms अयांचकार &c. (II. 1. 36, S. 2237).

Pre. एटति । Per. इयेट, ईटतुः, ईटुः· इयेटिथ । I Fut. एटिता । Aor. ऐटीत् । Caus. एटयति । Aor.-ऐटिटत्, as माभवानिटिटत् । Desi. एटिटिषति ॥

---

341. √Kita, Pre. केटति । Per. चिकेट । I Fut. केटिता । Aor. अकेटीत् । Caus. केटयति । Desi. चिकेटिषति । Inten. चेकिट्यते । Yañ luk चेकिटीति or चेकेट्टि । Ger. किटित्वा or केटित्वा । Noun : किटिः ॥

342. √Kaṭi, Pre. कण्टति । Per. चकण्ट । I Fut. कण्टिता । Aor. अकण्टीत् or अकण्टीत् । Caus. कण्टयति । Desi. चिकण्टिषति । Inten. चाकण्ट्यते Yañ luk चाकण्टीति or चाकण्टि । Noun कण्टकः ॥

343. B. √Kati, Pre. कटति । Ger. कटित्वा or कट्ट्वा । Part. कट्टवान् ॥

इ १४२ क । गतौ ।

342. A √i, to go.

Pre. अयति । Per. इयाय, ईयतुः, ईयुः, इययिथ or इयेथ (VII. 2: 63. S. 2296) ईयथुः, ईय, इयाय or इयय, ईयिव, ईयिम । I Fut. एता । II Fut. एष्यति । Impera. अयतु । Imper. आयत् । Pote. अयेत् । Bene. ईयात् (VII. 4. 25. S. 2298.) Aor. ऐषीत् (अ+एषीत्) ऐष्टाम्, ऐषुः, ऐषीः, ऐष्टम्, ऐष्ट, ऐषम्, ऐष्व, ऐष्म । Con. ऐष्यत् । Pass. ईयते । Caus. आययति । Aor. अ+आयियत् । Desi. ईयिषति (VI. 4. 16. S. 2614) Past Part. इतः, इतवान् ॥

हेठ १४३ विबाधायाम् ।

343. √Heṭha, to be wicked ; (to vex ; to trouble ; to strike ; to be born ; to purify; to cause prosperity.)

Pre. हेठति । It is not given here in the Siddhânta. See No. 285.

मडि १४४ भूषायाम् ।

344. √ Maḍi, to adorn, to decorate.

Pre. मण्डति । Per. ममण्ड, ममण्डतुः, ममण्डुः । I Fut. मण्डिता । Aor. अमण्डीत् । अमण्डिष्टाम् । अमण्डिषुः । Caus. मण्डयति । Aor. अममण्डत् । Desi. मिमण्डिषति । Inten. मामण्ड्यते । मण्डुक् । मामण्डीति or मामण्टि । Noun : मण्डनः ॥

कुटि (कुडि) १४५ वैकल्ये । कुण्डति । कुण्डत इति तु दाहे गतम् ॥

345. √Kuṭi, (kuḍi), to agitate, to mutilate. When it means 'to burn' it is Atmanepadi, already mentioned ; see root 269

Pre. कुण्टति । Per. चुकुण्ट । I Fut. कुण्टिता । Aorist अकुण्टीत्, अकुण्टिष्टाम् । Caus. कुण्टयति । Desi. चुकुण्टिषति । Inten. चोकुण्ट्यते । चोकुण्टीति । or चोकुण्टि ॥

मुट (मुड, मुडि, पुड, पुडि) १४६ प्रमर्दने ।

346. √ Muṭa, to crush ; break ; grind; powder ; to kill. Dhanapâla gives it as मुड, Sâkaṭâyana reads it as पुड ; Kshiraswâmi reads them as मुडि । पुडि ॥

Pre. मोटति । Per. मुमोट । I Fut. मोटिता । Desi. मुमुटिषति or मुमोटिषति । Ger. मुटित्वा or मोटित्वा (I. [illegible]. 26. S. 2617).

चुडि (चुट or चुठि) १४७ अल्पीभावे ।

347. √Chuḍi, (to cut off ; to divide) ; to become small ; to be diminished ; Durga reads it as चुट, our author as चुडि ॥

Pre.–चुण्डति or चुण्टति ॥

मुडि १४८ खण्डने । मुण्डति । 'पुडि च' इत्येके । पुण्डति ॥

348. √ Muḍi, (also puḍi and ṡuḍi) to shave ; to shear, to crush; to sink. Maitreya says 'Some say the root is पुडि ' In some Dhâtukoshas it is given as मुडि [illegible] । Pre. मुण्डति, पुण्डति । Nouns : मुण्डः, मुण्डनम्, [illegible]

रुठि ३४९, लुठि ३५० स्तेये । रुंठति । लुंठति । 'रुठि, लुठि' इत्येके 'रुडि लुडि' इत्यपरे ॥

349. ✓ Ruṭi, 350. ✓ Luṭi, to rob, to steal. Śâkaṭâyana reads these as ending in ठ ॥ According to Kshiraswâmi these are रुडि and लुडि ॥

Pre. रुंठति ; लुंठति । Per. रुरुंठ, लुलुंठ । I Fut. रुंठिता लुंठिता । Aorist अरुंठीत् । अलुंठीत् । Caus. रुंठयति, लुंठयति । Desi. रुरुंठिषति । लुलुंठिषति । Inten. रोरुंठ्यते रोरुंठ्यते । यङ् लुक्. रोरुंठीति or रोरुंटि । Nouns : रुंठकः । लुंठकः ॥

वठि ३५१ विभाजने ।

351. ✓ Vaṭi, to divide; to share. This is not found here in the Siddhânta.

Pre. वंठति ॥

स्फुटिर ३५२ विशरणे । इरित्त्वादङ् वा । अस्फुटत् – अस्फोटीत् । स्फुटि इत्यपि केचित् । इदित्त्वान्नुम् । स्फुण्टति ॥

352. ✓ Sphuṭir, to burst or split open; to break forth.

Pre. स्फोटति or स्फुंटति स्फोटति । Per. पुस्फोट (ट) । I Fut. स्फोटि(ठि)ता । Aorist अस्फुटत् or अस्फोटीत् । Desi. पुस्फुठि (टि) षति or पुस्फोठि (टि) षति । Ger. स्फुटित्वा or स्फोटित्वा । As this root has an indicatory इर्, the Aorist is formed optionally by adding अङ् (III. 1. 57). Thus अस्फुटत् or अस्फोटीत् । Some read the root as स्फुटि and therefore it takes the नुम् augment. As स्फुण्टति । Mâdhava gives it as स्फुटिर । Chandra reads स्फुट । Its Aorist is not formed in अङ् । Kshiraswâmi and Kâśyapa give three roots स्फट, स्फुटि and स्फुटिर् ॥

पठ ३५३ व्यक्तायां वाचि । पेठतुः । पेठिथ । अपठीत्--अपाठीत् ॥

353. ✓ Paṭha, to read or repeat aloud, recite; to study ;

Pre. पठति । Per. पपाठ, पेठतुः, पेठुः, पेठिथ । I Fut. पठिता । Aorist. अपठीत्, or अपाठीत् । अपाठिष्टाम् । Caus. पाठयति । Desi. पिपठिषति । Inten. पापठ्यते । यङ्लुक् । पापठीति or पापट्टि ॥

वठ ३५४ स्थौल्ये । ववठतुः । ववठिथ ॥

354. ✓ Vaṭha, to be strong or powerful ; to be fat. When it means ekacharyâ, it is âtmanepadi. See No. 281. That root is वठ ॥

Pre. वठति । Per. ववाठ, ववठतुः, ववठुः, ववठिथ । I Fut. वठिता । Aorist अवाठीत्, अवठीत् । Caus. वाठयति । Desi. विवठिषति । Inten वावठ्यते । यङ्लुक्, वावठीति or वावट्टि ।

मठ ३५५ मदनिवासयोः ।

355. ✓ Maṭha, to be intoxicated ; to dwell ; (to go).

Pre. मठति । Per. ममाठ, मेठतुः, मेठुः, मेठिथ । I Fut. मठिता । Aor. अमाठीत्, or अमठीत् । Caus. माठयति । Desi. मिमठिषति । Inten. मामठ्यते ॥

कठ ३५६ कृच्छ्रजीवने ।

356. ✓ Kaṭha, to live in distress.

Pre. कठति । Per. चकाठ, चकठतुः, चकठुः । I Fut. कठिता । Aorist अकाठीत्, अकठीत् । Caus. काठयति । Desi. चिकठिषति । Inten. चाकठ्यते । यङ्लुक्, चाकठीति, चाकट्टि । Noun कठः, कठिनम्, कठोरं ॥

रट ३५७ परिभाषणे । रठ इत्येके ॥

357. ✓ Raṭ a, to speak. Some give it as ✓ raṭha.

Pre. रहति । Per. रराह, रेहतुः, रेहुः, रेहिथ । I Fut. रेहिता । Aorist. अराहीत्, अरहीत् । Caus. राहयति । Desi. रिरहिषति । Inten. रारह्यते । Yaṅ luk रारहीति । रारढि ।

हठ ३५८ प्लुतिशठत्वयोः । बलात्कारे इत्यन्ये । हठति । जहाठ ॥

358. √ Haṭha, to leap; to be wicked; to oppress; to bind to a post.

Pre. हठति । Per. जहाठ, जहठतुः, जहठुः । I Fut. हठिता । Aorist. अहाठीत्, अहठीत् । Caus. हाठयति । Desi. जिहठिषति । Inten. जाहठ्यते । यङ् लुक्. जाहठीति or जाहट्टि ॥ Some say it means to oppress.

रुठ ३५९, लुठ ३६०, उठ ३६१, उपघाते । रोठति । ऊठ इत्यन्ये । ऊठति । ऊठांचकार ॥

359. √ Ruṭha, 360. √ Luṭha, 361. √ Uṭha. To strike. Some read ऊठ with a long ऊ and conjugate it as ऊठति &c.

Pre. रोठति । Per. रुरोठ । I Fut. रोठिता । Aorist अरोठीत् । Caus. रोठयति । Desi. रुरोठिषति । Inten. रोरुठ्यते । Yaṅ luk, रोरुठीति or रोरोट्टि ॥

360. √ Luṭha, this root is found in the Tudádi also.

Pre. लोठति । Per. लुलोठ । I Fut. लोठिता । Aorist अलोठीत् ॥

361 √ Uṭha. Pre. ओठति । Per. उवोठ, ऊठतुः । I Fut. ओठिता । Aorist औठीत् । Caus. ओठयति । Desi. ओठिठिषति ॥

361. A √ ûṭha. Pre. ऊठति । Per. ऊठां चकार । I Fut. ऊठिता । Aorist औठीत् । Caus. ऊठयति Desi. ऊठिठिषति ॥

पिठ ३६२ हिंसासंक्लेशनयोः ।

362. √ Piṭha, to hurt; to feel pain.

Pre. पेठति । Per. पिपेठ, पिपिठतुः । I Fut. पेठिता । Aorist अपेठीत्, अपेठिष्टाम् । Caus. पेठयति । Desi. पिपेठिषति । Inten. पेपिठ्यते । यङ् लुक्, पेपिठीति, पेपेट्टि । *Nouns* पीठम् with घञ् । The lengthening is by VI. 3. 137, S. 3539.

शठ ३६३ कैतवे च ।

363. √ Śâṭha, to cheat, and also 'to hurt,' 'to feel pain.'

Pre. शठति । Per. शशाठ, शेठतुः, शेठुः । I Fut. शठिता । Aorist. अशाठीत्, अशठीत् । Caus. शाठयति । Desi. शिशठिषति । Inten. शाशठ्यते । यङ्लुक्, शाशठीति शाशट्टि ॥

शुठ ३६४ प्रतिघाते । शोठति । शुठि इति स्वामी । शुण्ठति ॥

364. √ Suṭha, to be impeded or hindered.

Pre. शोठति, शुण्ठति । Per. शुशोठ । शुशुण्ठ । I Fut. शोठिता, शुण्ठिता । Aorist अशोठीत्, अशुण्ठीत् । Caus. शोठयति शुण्ठयति । Desi. शुशोठिषति, शुशुण्ठिषति । Inten.—शोशुठ्यते, शोशुण्ठ्यते ॥

कुठि ३६५ च । कुण्ठति ॥

365. √ Kuṭhi, to be blunted or dulled, to loosen.

Pre. कुण्ठति । Per. चुकुण्ठ । चुकुण्ठतुः । I Fut. कुण्ठिता । Aorist अकुण्ठीत् । Caus. कुण्ठयति । Desi. चुकुण्ठिषति । Inten. चोकुण्ठ्यते । यङ्लुक्, चोकुण्ठीति । चोकुण्टि । Noun कुण्ठः ॥

लुठि ३६६ आलस्ये प्रतिघाते च ।

366. √ Luṭhi, to be lazy; to strike. Pre. लुण्ठति ॥

शुठि ३६७ शोषणे ।

. 367. ✓ Śuṭhi, to become dry. Pre. शुण्ठति । Nouns शुण्ठः । शुण्ठी ॥

रुठि ३६८, लुठि ३६९, गतौ ।

368. ✓ Ruṭhi, 369. ✓ Luṭhi, to go.

Pre. रुंठति ; लुंठति । Per. रुरुण्ठ । लुलुण्ठ । I Fut. रुण्ठिता, लुण्ठिता । Aorist, अरुण्ठीत्, अलुण्ठीत् । Caus. रुण्ठयति, लुण्ठयति । Desi. रुरुण्ठिषति, लुलुण्ठिषति । Inten. रोरुण्ठ्यते, लोलुण्ठ्यते । यङ्लुक् । रोरुण्ठीति, लोलुण्ठीति ॥

चुड्ड ३७० भावकरणे । भावकरणमभिप्रायसूचनम् । चुड्डति । चुचुड्ड ॥

370. ✓ Chuḍḍa, to dally ; to sport, to hint one's meaning. Bhâva karaṇa means 'to express or hint one's meaning.'

Pre. चुड्डति; । Per. चुचुड्ड । I Fut. चुड्डिता । Aorist अचुड्डीत् । Caus. चुड्डयति । The aorist will be अचुचुड्डत् । Desi. चुचुड्डिषति । Inten. चोचुड्ड्यते । यङ्लुक् । चोचुड्डीति । चोचुड्डि । The Imperfect will be अचोचुत् । The root has ड as penultimate, which appears now as त, when the final is elided by VIII. 2, 23 S. 54.

अड्ड ३७१ अभियोगे । अड्डति । आनड्ड ॥

371. ✓ Aḍḍa, to join ; to attack ; to argue, to apply closely, to be devoted.

Pre. अड्डति । Per. आनड्ड, आनड्डतुः, आनड्डुः । I Fut. अड्डिता Aorist आड्डीत् । Caus. अड्डयति । Aorist आड्डिडत् । Desi. अड्डिडिषति (the ड is not reduplicated because of VI. 1. 3. S. 2446).

कड्ड ३७२ कार्कश्ये । कड्डति । चुड्डादयस्त्रयो दोपधाः । तेन क्विपि । चुत् । अत् । कत् इत्यादि ॥

372. ✓ Kaḍḍa, to be harsh or severe ; to be hard or rough.

Pre. कड्डति । Per. चकड्ड । I Fut. कड्डिता । Aorist. अकड्डीत् । Caus. कड्डयति । Desi. चिकड्डिषति । Inten. चाकड्ड्यते, यङ्लुक् । चाकड्डीति or चाकड्डि । अचाकत् ॥

Noun :—कदशनम् compound of कत् + अशनम् ॥ The three roots चुड्ड, अड्ड and कड्ड have a ड as penultimate. Therefore with the affix क्विप् the forms would be चुत्, अत् and कत् respectively.

क्रीडृ ३७३ विहारे । चिक्रीड ॥

373.* ✓ Kriḍṛi, to play ; to amuse oneself.

Pre. क्रीडति । Per. चिक्रीड, चिक्रीडतुः । I Fut. क्रीडिता । Aorist. अक्रीडीत् । Caus. क्रीडयति । Desi. चिक्रीडिषति । Inten. चेक्रीड्यते । यङ्लुक् । चेक्रीडीति । चेक्रीड्ढि । Aorist अचेक्रीट् ॥

तुडृ (तूडृ) ३७४ तोडने । तोडति । तुतोड । तूडृ इत्येके ॥

374. ✓ Tuḍṛi, to split, to push ; to injure.

Pre. तोडति, तूडति । Per तुतोड or तुतूड । I Fut. तोडिता, तूडिता । Aorist अतोडीत्, अतूडीत् । Caus. तोडयति, तूडयति । Desi. तुतोडिषति, तुतूडिषति । Inten. तोतुड्यते, तोतूड्यते । यङ्लुक् । तोतुडीति or तोतोड्डि ॥

हुडृ ३७५, (हूडृ) होडृ ३७६ गतौ । हुडयात्—हूडयात्—होडयात् ॥

375 ✓ Huḍṛi, 375. A. ✓ Hûḍṛi, 376. ✓ Hoḍṛi, to go.

Pre. कुडति । Per. चुकुड । I Fut. कुडिता । Bene. कुड्यात् । Aorist. अकुडीत् Caus. कोडयति । Aorist अचुकुडत् । Desi. चुकुडिषति । Inten. चोकुड्यते । Yań luk चोकुडीति or चोकुड्डि ॥

375A. √ Hudri. Pre. हेडति । Per. जुहोड । I Fut. होडिता । Bene. हुड्यात् । Aorist अहोडीत् । Caus. होडयति । Aorist अजुहोडत् ॥

376. √ Hodri. Pre. होडति । Bene. होड्यात् ॥

376.A. √ Haudri. 376.B. √ Kâdri. These are not in the Siddhânta.

रौडृ (रोडृ) ३७७ अनादरे ।

377. √ Raudri, to despise. Pre. – रौडति, रोडति ॥

रोडृ ३७८, लोडृ ३७९ उन्मादे ।

378. √ Rodri, 379. √ Lodri, to be foolish or mad. Pre.–रोडति ; लोडति ॥

अड॰३८० उद्यमे । अडति । आड । आडतुः । आडुः ॥

380. √ Ada, to try ; to exert.

Pre. अडति । Per. आड आडतुः, आडुः । I Fut. अडिता । Aorist. आडीत्, आडिष्टाम्, आडिषुः । Caus. आडयति । Desi. अडिडिषति ॥

Noun अडः 'the sting or tail of a scorpion.' Hence 'sharp.' व्यडः 'specially sharp' The son of Vyada is व्याडिः ॥

लड ३८१ विलासे । लडति । डलयोरैक्यस्मरणाल्ललतीति स्वाद्यादयः ॥

381. √ Lada, to dally ; to sport ; to play. This is Ghatâdi also.

Pre. लडति । Per. ललाड । I Fut लडिता । Aorist. अलाडीत्, अलडीत् । Caus. लाडयति । Desi लिलडिषति । Inten लालड्यते । यङ्लुक् – लालडीति । लालड्डि ॥

According to Kshiraswâmi and others, the ड and ल being interchangeable and so also ल and र we have the from ललति &c also.

लल ३८२ ईप्सायाम् ।

382. √ Lala, (to play ; to sport ; to dally.), to desire. This root is found in the Shiddânta Kaummdi, in the sense of 'to desire'. Mâdhava says under लड : "Some read √ lala îpsâyâm after it. Kshiraswâmi and Purushakâra do not approve it as a separate root.

Pre. ललति । Caus. लालयति । Noun ललना ॥

कड ३८३ मदे । कडति । 'कडि' इत्येके । कण्डति ॥

383. √ Kada, to be proud.

Pre. कडति ; कण्डति । Per. चकाड, चकण्ड । I Fut. कडिता, कण्डिता । Aorist. अकाडीत्, अकडीत्, अकण्डीत् । Caus. काडयति, कण्डयति । Desi. चिकडिषति । चिकण्डिषति । Inten. चाकड्यते । चाकडीति, चाकड्डि । Kshirasvâmi reads it as कडि and says "according to Durgâ it is कडे ;" This root is found in the Tudâdi also VI, 86. The root कडि is Âtmanepadi also. I 302.

गडि ३८४ वदनैकदेशे । गण्डति । इति टवर्गीयान्ताः ॥

384. √ Gadi 'to check'(?).

Pre. गण्डति । Per. जगण्ड, जगण्डतुः, जगण्डुः । I Fut. गण्डिता । Aorist. अगण्डीत् अगण्डिष्टाम्, अगण्डिषुः । Caus. गण्डयति । Desi. जिगण्डिषति । Inten. जागण्ड्यते । Noun

गण्डः 'cheek.' According to some the last five roots (including gaṇḍa) are incapable of conjugation. Nouns only are formed from them.

Here end the roots whose final is a letter of the palatal class.

अथ पवर्गीयान्ताः । तत्रानुदात्तेतः स्तोभत्यन्ताश्चतुस्त्रिंशत् ॥

Now we give the roots ending in a labial. Of these, thirty four up to ✓ Stubha are anudâttet.

तिपृ ३८५, तेपृ ३८६, ष्टिपृ ३८७, ष्टेपृ ३८८ क्षरणार्थाः । आद्यो ऽनुदात्तः । क्षीरस्वामी त्वयं सेडिति बभ्राम । तेपते । तितिपे । क्रादिनियमादिट् । तितिपिषे । तेप्ता तेप्स्यते ॥

The first of these roots is anudâtta also and hence अनिट् । Kshirasvâmi mistook it as सेट् ॥

Thus Pre : तेपते । Per. तितिपे । Though this is aniṭ, yet in the Second and First Person इट् would be added by the rule of kryâdi (VII. 2. 13, S. 2293) therefore, we have तितिपिषे and तितिपिवहे &c. The First Future is तेप्ता । The Second Future is तेप्स्यते ।

In forming the Benedictive the following rule applies: –

२३०० । लिङ्सिचावात्मनेपदेषु । १ । २ । ११ ॥

इक्समीपाद्धलः परौ झलादी लिङ्सिचावात्मनेपदपरौ कितौ स्तः । तिप्सीष्ट । तिप्सीयास्ताम् । तिप्सीरन् । झलो झलि (२२८१) इति सलोपः । अतिप्त । अतिप्साताम् । अतिप्सत । तेपते । तितेपे । तिष्टिपे । तिष्टिपाते । तिष्टिपिरे । तिष्टेपे । तिष्टेपाते । तिष्टेपिरे ॥

2300. After roots ending in a consonant, that adjoins a vowel of *ik* pratyâhâra, the substitutes of liṅ (III. 3. 161) and *sich* (III. 1. 44) when they begin with a consonant of jhal pratyâhâra, are *kit*, when the âtmanepada affixes follow.

NOTE : – The sûtra consists of two words लिङ्सिचौ and आत्मनेपदेषु, literally meaning "the affixes *liṅ* and *sich* in the Atmanepada." The other phrases, given in the above text must be supplied from the previous sûtras, to complete the sense. The *anuvṛitti* of the word झल्, that began with sûtra, I. 2. 8. does not extend further. As : – भित्सीष्ट 'may he break' and बुत्सीष्ट 'may he know.' अभित्त 'he broke, अबुद्ध 'he knew.'

Thus the root तिप् ends with a simple consonant, is preceded by इ a letter of *ik* pratyâhâra ; after this root the jhalâdi affix सीष्ट of the Benedictive in the Atmenepada is treated like कित् ; therefore there is no guṇa substitution of the vowel of the root before this affix. तिप् + सीष्ट = तिप्सीष्ट ॥

So also तिप्सीयास्ताम्, तिप्सीरन् ॥

Similarly in the Aorist we have अ+तिप्+सिच्+त, the स of the Aorist being elided by VIII. 2. 26. S. 2281 = अतिप्त । अतिप्साताम् । अतिप्सत ॥

385. ✓Tipṛi, to sprinkle. This root is aniṭ as it is included in the list of aniṭ roots.

Pre. तेपते । Per. तितिपे । तितिपिषे । तितिपिवहे । I Fut. तेप्ता । II Fut. तेप्स्यते । Imp. तेपताम् । Imperf. अतेपत । Pote. तेपेत । Bene. तिप्सीष्ट, तिप्सीयास्ताम्, तिप्सीरन् ।

Aorist. अतिपत, अतिप्सातम्, अतिप्सत । Caus. तेपयति । Aorist. अतितेपत् । Desi. तितिप्सते । Inten. तेतिप्यते । Yañ luk. तेतिपीति or तेतेप्ति ॥

386. √Tepṛi. Pre. तेपते । Per. तितेपे । I Fut. तेपिता । II Fut. तेपिष्यते । Imp. तेपताम् । Imper. अतेपत । Pote. तेपेत । Bene. तेपिषीष्ट । Aorist. अतेपिष्ट । Caus. तेपयते । Desi. तितेपिषते । Inten. तेतिप्यते । यङ्लुक: तेतेपीति or तेतेप्ति ॥

387. √Shṭipṛi. Pre. स्तेपते । Per. तिष्टिपे । तिष्टिपाते । तिष्टिपिरे । I Fut. स्तेपिता । Imperative स्तेपताम् Imper. । अस्तेपत । Pote. स्तेपेत । Bene. स्तेपिषीष्ट Aorist. अस्तेपिष्ट । Condi. अस्तेपिष्यत । Caus. स्तेपयते । Desi. तिस्तेपिषते or तिष्टिपिषते। The स is not changed to ष (see VIII. 3. 61 S 26.7). Inten. स्तेष्टिप्यते । यङ्लुक् तेष्टिपीति or तेष्टेप्ति । Ger. ष्टिपित्वा or स्तेपित्वा ॥

388. √Shṭepṛi. Pre. स्तेपते । Per. तिष्टेपे । I Fut. स्तेपिता । II Fut. स्तेपिष्यते Imperative. स्तेपताम् । Imper. अस्तेपत । Pote. स्तेपेत । Bene. स्तेपिषीष्ट । Aorist. अस्तेपिष्ट । Condi. अस्तेपिष्यत । Caus. स्तेपयती । Desi. तिस्तेपिषते । Inten. तेष्टेप्यते ॥

तेपृ ३८९ कम्पने च ।

389. √Tepṛi, to tremble, shake. By the force of च it means also to sprinkle.

Pre. तेपते । Per. तितेपे । I Fut. तेपिता । II Fut. तेपिष्यते । Impera. तेपताम् Imper. अतेपत । Pote. तेपेत । Bene. तेपिषीष्ट । Aorist. अतेपिष्ट । Condi. अतेपिष्यत । Caus. तेपयते । Desi. तितेपिषते । Inten. तेतेप्यते ॥

ग्लेपृ ३९० दैन्ये । ग्लेपते ॥

390. √Glepṛi, to be poor. Pre. ग्लेपते । Per. जिग्लेपे I Fut. ग्लेपिता । Bene. ग्लेपिषीष्ट । Aorist. अग्लेपिष्ट । Caus. ग्लेपयति । Desi. जिग्लेपिषते । Inten. जेग्लिप्यते ।

टुवेपृ ३९१ कम्पने । वेपते ॥

391. √Tuvepṛi, to shake, to tremble.

Pre. वेपते । Per. विवेपे । I Fut. वेपिता । Aorist अवेपिष्ट । Caus. वेपयति (The Causative is Parasmaipadi because the verb has the sense of motion I. 3. 87. S. 2753). Desi. विवेपिषते । Inten. वेवेप्यते ॥

Nouns. वेपथुः 'trembling.' (III. 3. 89 S. 3267 because of टु) । विपिनम् (Up. II. 52), वेपनः (with युच् III. 2. 148 S. 3128).

केपृ ३९२. गेपृ ३९३, ग्लेपृ ३९४ च । चात्कम्पने गतौ च । यूथविभागेनेति स्वामी । मैत्रेयस्तु चकारमन्तरेण पठित्वा कम्पन इत्यपेक्षत इत्याह । ग्लेकार्थभेदात्पुनः पाठः ॥

392. √Kepṛi, 393. √Gepṛi, 394. √Glepṛi, to tremble, and to move. By the force of च, both the senses of trembling and moving are taken. This is done by yoga-vibhâga according to Swâmi. According to Maitreya, the sense of trembling would be understood by context even without च । His meaning is that these roots could well have been read with √वेप, but they are not done, because traditionally they are read separately. The √Glep is repeated because it has a different meaning here.

Pre. केपते । Per. चिकेपे । I Fut. केपिता । Bene. केपिषीष्ट । Aorist अकेपिष्ट । Caus. केपयति (I. 3. 87 S. 2753) Desi. चिकेपिषते. Inten. चेकेप्यते ॥

393. √Gepṛi. Pre. गेपते । Per. जिगेपे । I Fut. गेपिता । Bene. गेपिषीष्ट । Aorist, अगेपिष्ट Caus. गेपयति । Desi. जिगेपिषते । Inten. जेगेप्यते ॥

394. √Glepṛi Pre. ग्लेपते । Per. जिग्लेपे । I Fut. ग्लेपिता । Bene. ग्लेपिषीष्ट Aorist—अग्लेपिष्ट । Caus. ग्लेपयति । Desi. जिग्लेपिषते । Inten. जेग्लेप्यते ॥

मेपृ १९५, रेपृ १९६, लेपृ १९७, धेपृ १९८ गतौ ।

395. √Mepṛi, to move. According to Maitreya it means 'to serve, to attend upon.' The reading of Kshirasvâmî is mepṛi, repṛi, lepṛi gatau. But Maitreya reads it as mepṛi lepṛi sevane ; repṛi plavagatau. Some texts have भेपृ and धेपृ ॥

Pre. मेपते । Per. मिमेपे । I Fut. मेपिता । Bene. मेपिषीष्ट । Aorist अमेपिष्ट Caus. मेपयति । Desi. मिमेपिषते । Inten. मेमिप्यते ॥

396. √ Repṛi, to go. According to Maitreya it means 'to leap, jump swim'. Pre. रेपते । Per. रिरेपे । I Fut. रेपिता । Bene. रेपिषीष्ट । Aorist अरेपिष्ट Caus. रेपयति । Desi. रिरेपिषते । Inten. रेरेप्यते ॥

397. √Lepṛi, to go, move.

Pre. लेपते । Per. लिलेपे । I Fut. लेपिता । Bene. लेपिषीष्ट । Aorist अलेपिष्ट Caus. लेपयति । Desi. लिलेपिषते । Inten. लेलिप्यते ॥

398. √Dhepṛi. Pre. धेपते । Per. दिधेपे । I Fut. धेपिता । Aorist अधेपिष्ट Caus धेपयति । Desi. दिधेपिषते । Inten. देधेप्यते ॥

त्रपूष् १९९ लज्जायाम् । त्रपते ॥

The Present is त्रपते । In forming the Perfect, the following rule applies.

२३०१ । तॄफलभजत्रपश्च । ६ । ४ । १२२ ॥

एषामत एकारोऽभ्यासलोपश्च स्यात्किति लिटि सेटि थलि च । त्रेपे । त्रेपाते । त्रेपिरे त्रपिता-त्रप्ता । त्रपिषीष्ट-त्रप्सीष्ट ॥

2301. ए is substituted for the अ of तॄ, फल, भज and त्रप, and the reduplicate is elided, when the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or ङ्) follow, as well as when थल् with the इट् augment follows.

Thus (तेरतुः, तेरुः, तेरिथ, फेलतुः, फेलुः, फेलिथ, भेजतु, भेजुः, भेजिथ), त्रेपे, त्रेपाते, त्रेपिरे ॥

Note :—In the case of तॄ the rule applies to the अ obtained by Guṇa, contrary to VI. 4. 126, in फल् and भज् the rule, that no different substitute should be in the reduplicate, is not adhered to, and in त्रप the अ does not stand between the two *simple* consonants.

The root √त्रपूष् being exhibited with an indicatory ऊ shows that the addition of the augment इट् is optional (VII. 2. 44 S. 2279 and VII. 2. 15. S. 3025). Thus the First Future is त्रपिता or त्रप्ता । Benedictive त्रपिषीष्ट or त्रप्सीष्ट । The indicatory ष् shows that the feminine noun from this root is formed by अङ् (III. 3. 104 S. 3281). As त्रपा ।

399. √Trapûsh, to be ashamed, abashed.

Pre. त्रपते । Per. त्रेपे । I Fut. त्रपिता or °त्रप्ता । II Fut. त्रपिष्यते or त्रप्स्यते ।, Imperative त्रपताम् । Imper. अत्रपत । Pote. त्रपेत । Bene. त्रपिषीष्ट or त्रप्सीष्ट । Aorist अत्रपिष्ट or अत्रप्त । Condi अत्रपिष्यत or अत्रप्स्यत । Caus त्रपयति । Aorist अतित्रपत् । Being a Ghaṭâdi root also (see 859) it is mit (VI. 4. 92 S. 2568) and hence the shortening in the Causative. Desi तित्रपिषते, or तित्रप्सते । Inten तात्रप्यते । यङ् लुक्, तात्रपीति or तात्रप्ति ॥ Past Part. Pass. त्रप्तः । Past Part. Act.

अकम्पिषाताम् । Ger. कपित्वा or कुपुत्वा । Infini. कपितुम् । कम्पितुम् । Nouns कपकपिषुः (III. 2. 116 S. 3116). कपु 'Tin.

कपि ४०० चलने । कम्पते । चकम्पे ॥

400. √Kapi, to move; to tremble.

Pre. कम्पते । Per. चकम्पे । I Fut. कम्पिता । Caus. कम्पयति । (I. 3. 87. S. 2753) Desi. चिकम्पिषते । Inten. चाकम्प्यते । Nouns :—कम्प्रः (III. 2. 167. S. 3147.) कम्पनः (III. 2. 148 or 149. S. 3128 or 3129). कपिः (Un. IV. 144) वृषाकपिः "Vishnu or Rudra." कपिलः (See however Un I. 55).

रबि ४०१, लबि ४०२, अबि ४०३ शब्दे । ररम्बे । ललम्बे । आनम्बे ॥

401 √Rabi, 402. √Labi, 403 √Abi, to sound.

401 √Rabi, Pre. रम्बते । Per. ररम्बे । I Fut. रम्बिता । Aorist अरम्बिष्ट । Caus. रम्बयते । Desi. रिरम्बिषते । Inten. रारम्ब्यते । यङ्लुक् । रारम्बीति or रारम्ब्ति । Imperfect अरारन् । Noun :—रेरम्बः ॥

402 √Labi, to sound. Pre. लम्बते । Per. ललम्बे । I Fut. लम्बिता । Aorist अलम्बिष्ट । Caus. लम्बयते । Desi. लिलम्बिषते । Inten. लालम्ब्यते ॥

403. √Abi, to sound. Pre. अम्बते । Per. आनम्बे । I Fut. अम्बिता । Caus. अम्बयति Aorist आम्बिबत् । Desi. अम्बिबिषते । Nouns : त्र्यम्बकः "The father of the three worlds," अम्बरीषः । अम्बा 'mother.'

लबि ४०४ अवस्रंसने च ॥

404. √Labi, to hang down, hang from, 'to dangle.'

Pre. लम्बते । Per. ललम्बे । I Fut. लम्बिता । Nouns : अलाबुः with the negative अ, and affix ऊ under Un. I. 87, It means gourd.

कबृ ४०५ वर्णे । चकबे ॥

405. √Kabri, to color. Pre. कबते । Per. चकबे । I Fut. कबिता । Aorist अकबिष्ट । Caus. काबयति । Aorist अचकाबत् । Desi. चिकबिषते । Inten. चाकब्यते । यङ्लुक् चाकब्ति । Nouns कबरः । कबरी or कबरा (IV. 1. 42. S. 500) कर्बुरः ॥

क्लीबृ ४०६ अधार्ष्ट्ये । चिक्लीबे ॥

406. √Klibri, to be impotent. Pre. क्लीबते । Per. चिक्लीबे । I Fut. क्लीबिता । Aorist अक्लीबिष्ट । Caus. क्लीबयति । Aorist अचिक्लीबत् । Desi. चिक्लीबिषते ।

क्षीबृ ४०७ मदे । क्षीबते ॥

407. √Kshibri, to be drunk or intoxicated.

Pre. क्षीबते । Per. चिक्षीबे । I Fut. क्षीबिता । Caus. क्षीबयति, Aorist अचिक्षीबत् । Desi. चिक्षीबिषते । Noun : क्षीबः ॥

शीभृ ४०८ कत्थने । शीभते ॥

408. √Sibhri, to boast.

Pre. शीभते । Per. शिशीभे । I Fut. शीभिता । Caus. शीभयते । Aorist अशिशीभत् । Desi. शिशीभिषते । Inten. शेशीभ्यते । यङ्लुक् शेशीब्धि । (भ changed to ब by VIII. 2. 40. S. 2280, and ब changed to भ by VIII. 4. 53. S. 52). Noun शीभरः ॥

चीभृ ४०९ च ।

409. √Chibhri, to boast. This is read separately because some read वभि instead. Pre. चीभते । Per. चिचीभे । I Fut. चीभिता । Aorist अचीभिष्ट ॥

रेभृ ४१०, अभि ४११, रभि ४१२ शब्दे । रिरेभे । 'अभिरभी' क्वचित्पठ्येते । अम्भते । रम्भते ॥

410. √Rebhṛi, to sound, to make noise, to low like a cow. Some read it as √अभि and √रभि ॥

Pre. रेभते । Per. रिरेभे । I Fut. रेभिता । Aorist अरेभिष्ट । Caus. रेभयते । Desi. रिरेभिषते । Inten. रेरिभ्यते ॥

411. √Abhi, to sound.

Pre. अम्भते । Per. आनम्भे or अम्भांचक्रे (Q). I Fut. अम्भिता । Aorist. आम्भिष्ट । Caus. अम्भयते । Desi. आम्भिषते । Nouns : अम्भः । आम्भिः ॥

412. √Rabhi, (to sound, to bellow, to low as a cow). To obstruct. To stop. Pre. रम्भते । Per. ररम्भे । I Fut. रम्भिता । Aorist अरम्भिष्ट ॥

ष्टभि ४१३, स्कभि ४१४ प्रतिबन्धे । स्तम्भते । उत्तम्भते । 'उदः स्थास्तम्भोः—' (११८) इति पूर्वसवर्णः । विस्तम्भते । 'स्तम्भेः' (२२७२) इति षत्वं तु न भवति । इनविधौ निर्दिष्टस्य सौत्रस्यैव तत्र ग्रहणात् । तद्वोक्तं तु '—स्थास्तम्भोः—' (११८) इति पवर्गीयोपधपाठः 'स्तम्भेः' (२२७२) इति तवर्गीयोपधपाठश्चेति माधवः । केचिदस्य टकार औपदेशिक इत्याहुः । तम्भते ष्टम्भते । टष्टम्भे ॥

413. √Shṭabhi, to stop, hinder, paralyse, benumb.

Pre. स्तम्भते । Per. तस्तम्भे । I Fut. स्तम्भिता । Aorist अस्तम्भिष्ट । Caus. स्तम्भयते The desiderative of this is तिष्टम्भिषति । Desi. तिस्तम्भिषते । Inten. तास्तम्भ्यते ॥

With the Preposition ut, the form is उत्तम्भते (See VII. 4. 61 S. 118) With वि we have विस्तम्भते । Here स is not changed to ष because the sûtra VIII. 3. 67 S. 2272. applies to √स्तम्भ as exhibited there with न ; namely to the sûtra root that takes the vikaraṇa श्नु by III. 1. 82 : and not to the present root स्तम्भ । The reason of this is that in the sûtra VIII. 4. 61 S. 118 the root is exhibited as स्तम्भ with a labial nasal, while in VIII. 3. 67 S. 2272 the root is exhibited with a dental nasal. This is the opinion of Madhava. Some say the ट of ष्टम्भ is original. According to them the conjugation is Pre. ष्टम्भते Per. टष्टम्भे ॥

414. √Skabhi, to stop, hinder.

Pre. स्कम्भते । Pre. चस्कम्भे । I Fut स्कम्भिता । Aorist अस्कम्भिष्ट । Caus स्कम्भयते । Desi. चिस्कम्भिषते । Inten. चास्कम्भ्यते । Past Part. Pass स्कम्भितः स्कभितः । Past Part Act. स्कम्भितवान् ॥

जभ (जभी) ४१५, जृभी ४१६ गात्रविनामे ॥

415. √जभ (जभी) 'to copulate.' Some read it as जभि । This root inserts a penultimate nasal by the following.

२३०२ । रधिजभोरचि । ७ । १ । ६१ ॥

एतयोर्नुमागमः स्यादचि । जम्भते । जजम्भे । जम्भिता । अजम्भिष्ट । जृम्भते । जजृम्भे ॥

2302. The augment 'num' is added after the root-vowel in 'raḍh' and 'jabh,' before the affixes beginning with a vowel.

NOTE:—Thus रन्धयति, रन्धकः, साधुरन्धी, रन्धो वर्तते । जम्भयति, जम्भकः, साधुजम्भी जम्भंजम्भम्, जम्भो वर्तते । Though the वृद्धि rule is subsequent, it is superseded by

the augment. Why do we say 'before an affix beginning with vowel'? Observe रब्धा, आरब्धम् ॥

Pre. जम्भते । Per. जजम्भे । I Fut. जम्भिता । II Fut. जम्भिष्यते । Imper. जम्भताम् । Imperf. अजम्भत । Pot. जम्भेत । Bene. जम्भिषीष्ट । Aorist अजम्भिष्ट । Condi. अजम्भिष्यत । Caus. जम्भयते or ति । Aorist अजजम्भत् । Desi. जिजम्भिषते । Inten. जंजम्भ्यते (VII. 1. 24. S. 26 35 and VII. 4. 86 S. 2638). यङ् लुक्, जञ्जभीति, or जञ्जम्भि । Dual जञ्जब्धः । Pl. जञ्जभति । Noun जम्भः tooth. Maitreya makes it aniṭ as जब्धम् ॥

416. √Jṛibhi, 'To copulate,' ('To gape, yawn.') Pre. जृम्भते । Per. जजृम्भे । Fut. जृम्भिता । Aorist अजृम्भिष्ट । Caus. जृम्भयते or ति । Aorist अजजृम्भत् । Desi. जिजृम्भिषते ॥

शल्भ ४१७ कत्थने ।

417. √Śalbha, 'To praise.' 'to boast.' Pre. शल्भते । Per. शशल्भे । I Fut. शल्भिता Aorist अशल्भिष्ट । Caus. शल्भयते । Desi. शिशल्भिषते । Inten. शाशल्भ्यते ॥

वल्भ ४१८ भोजने ।

418. √Valbha, 'To eat.' This root begins with the dento-labial व ॥

Pre. वल्भते । Per. ववल्भे । I Fut. वल्भिता । Aorist अवल्भिष्ट । Caus वल्भयति । It is always Parasmaipadi, because it means to eat. (I. 3. 87. S. 2753.) Desi विवल्भिषते । Inten. वावल्भ्यते ॥

गल्भ ४१९ धार्ष्ट्ये ।

419. √Galbha, To be bold or confident, or arrogant.

Pre. गल्भते । Per. जगल्भे । I Fut. गल्भिता । Aorist अगल्भिष्ट । Caus. गल्भयते । Desi. जिगल्भिषते । Inten. जागल्भ्यते । Noun : प्रगल्भः 'daring, brave audacious.'

श्रम्भु ४२० प्रमादे । तालव्यादिर्दन्त्यादिश्च । श्रम्भते । स्रम्भते वा ।

420. √Śrambhu, To be careless, negligent, to err. The root begins with the palatal श, but with the dental स according to Chandra, Swâmî having given both, adds स्रम्भु also.

Pre. श्रम्भते । Per. शश्रम्भे । I Fut. श्रम्भिता । Aorist अश्रम्भिष्ट । Caus. श्रम्भयते Desi. शिश्रम्भिषते । Inten. शाश्रम्भ्यते । Past Part Pass. श्रम्भितः । Past Part. Act श्रम्भितवान् ॥

ष्टुभु ४२१ स्तम्भे । स्तोभते ।

421. √Shtubhu, To stop, paralyse. Pre. स्तोभते, with वि, विष्टोभते । Per तुष्टुभे I Fut स्तोभिता । Caus. स्तोभयते । Desi. तुस्तोभिषते or तुस्तुभिषते । Inten. तोस्तुभ्यते Past. Part. Pass स्तुभितः or स्तुब्धम् । Pass Part Act. स्तुभितवान् । Ger. स्तुभित्वा or स्तोभित्वा (I. 2. 26. S. 2617).

Here end the thirty-four roots ending in a labial and which were Atmanepadi.

Now we give Parasmaipadî roots ending in a labial.

422. गुपू रक्षणे 'to protect.' In its conjugation the following sûtra applies.

२३०३ । गुपूधूपविच्छिपणिपनिभ्य आयः । ३ । १ । २८ ॥

एभ्य आयप्रत्ययः स्यात्स्वार्थे । 'गुपन्त' (४१८८) इति गुपः ॥

2303. The affix आय comes without changing the sense, after गुपू 'to protect,' धूप 'to heat,' विच्छ 'to approach,' पण 'to praise' and पन 'to praise.'

NOTE :—Thus गोपायति 'he protects'; धूपायति 'he heats'; so also, विच्छायति पणायति, and पनायति.

NOTE.—The verb पण् being read along with पन् 'to praise,' has here the sense of praise only; so that the affix does not come after the verb पण् when it means 'to make a contract'; as शतस्य पणते, सहस्रस्य पणते.

NOTE :—The verbs in आय do not take Atmanepada affixes, as there is no indicatory letter to show that.

Thus गुप् + आय। Now applies S. 2189 and we get the guṇa of उ; as, गोपाय। This is now the *root*, for it gets the designation of Dhâtu or root by the following sûtra.

२३०४ । सनाद्यन्ता धातवः । ३ । १ । ३२ ॥

सनादयः कमेर्णिङन्ताः प्रत्यया अन्ते येषां ते धातुसंज्ञाः स्युः । धातुत्वाल्लडादयः । गोपायति ।

2304. All the words ending with the affixes सन् and the rest are called Dhâtus.

NOTE :—This extends the sphere of Dhâtus or roots already defined in sûtra I. 3. 1. These roots may be called derivative roots. They are separate independent roots, and have all the functions of a root, as taking tense-affixes &c. as shown in the above examples. Thus चिकीर्ष 'to wish to do,' कारि 'to cause to do; चेक्रिय 'to do repeatedly' are separate roots and not the same as कृ, 'to do'; and thus take शप् &c.

The stems that take the affixes beginning with सन् and ending with णिङ्, namely, the following 1. सन् (III. 1. 5,6,7) 2. क्यच् (III. 1. 8). 3. काम्यच् (III 1. 9), 4. क्यङ् (III. 1. 11) 5. क्यष् (III. 1. 13.) 6. णिङ् (III. 1. 20) 7. णिच् (III. 1. 21), 8. यङ् (III. 1. 22) 9. णिच् (III. 1, 25) 10. यक् (III. 1. 27), 11 आय (III. 1. 28), 12. ईयङ् (III. 9. 29), and 13. णिङ् (III. 1. 30) are called also roots. Being roots they are conjugated in लट्, लिट् &c.

Thus √ गोपाय। Pres. गोपायति ॥ In forming the Perfect, the following sûtras apply :—

२३०५ । आयादय आर्द्धधातुके वा । ३ । १ । ३१ ॥

आर्धधातुकविवक्षायामायादयो वा स्युः ॥

2305. The affixes आय and those that follow it, (i.e. आय, ईयङ् and णिङ्) are optionally added, when it is desired to express one' self with an ârdhadhâtuka affix.

NOTE :—Thus ता 3rd. sing. of the Future is an ârdhadhâtuka affix. It is optional to retain the *âya* of *gopâya* before this affix. So we have गोपायिता of गोप्ता 'he will protect.' So also ऋतिता or ऋतीयिता; कमिता or कामयिता.

But for this sûtra, the affixes आय &c. would have come *always* even when ârdhadhâtuka affixes were to be applied. This makes it *optional*. Therefore the proper ârdhadhâtuka affixes should be applied when we retain आय &c. and when we do not retain them. Thus the ârdhadhâtuka क्तिन् (III. 3. 95) will be employed in forming the feminine noun from the simple root, but the ârdhadhâtuka अ (III. 3. 102) will be employed in forming the feminine when आय &c. are retained. Thus गुप्तिः or गोपाया.

२३०६ । कास्प्रत्ययादाममन्त्रे लिटि । ३ । १ । ३५ ॥

कास्धातोः प्रत्ययान्तेभ्यश्चाम् स्याल्लिटि न तु मन्त्रे ॥

* कास्यनेकाच्ग्रहणं कर्तव्यम् * ॥ सूत्रे प्रत्ययग्रहणमपनीय तत्स्थानेऽनेकाच इति वाच्यमित्यर्थः ॥

2306. आम् is the affix of the verb कास् 'to cough,' and of those roots that are formed by affixes (i. e. the derivative verbs), when लिट् follows, except in the Mantra.

NOTE:—This forms the Periphrastic Perfect. The perfect of कास् will be कासाम्, after which the terminations of the Perfect are all elided (II. 4. 81) and instead, the perfect tense of the auxiliary verb भू or अस् or कृ is added. As कासांचक्रे 'he coughed'; चोरयामास 'he stole.' So also लोलूयांचक्रे.

This rule however does not apply to the Vedas; as कृष्णा नोनाव Rig Veda I. 79. 2.

Vart:—This rule only applies where the root is polysyllabic consisting of more than one vowel; as चुलुम्पाञ्चकार, दरिद्राञ्चकार । The force of this vârtika is that even of non-derivative roots, the Perfect will be formed periphrastically if the root consists of more than one syllable. In fact, the vârtika would substitute the word anekâchah in the room of pratyayât. The sûtra would then run thus: kâsanekach âm amantre liṭi 'आम् is added to the root kâs and to roots of more than one syllable in the Perfect; but not in the Vedas."

२३०७ । आर्धधातुके । ६ । ४ । ४६ ॥

इत्यधिकृत्य ॥

2307. From this upto VI. 4. 68 inclusive, is always to be supplied "before an affix called ârdhadhâtuka (III. 4. 114 &c)."

NOTE:—This is an adhikâra sûtra and extends upto VI. 4. 69 (exclusive). In all the sûtras upto VI. 4. 68 should be supplied the phrase "before an affix called ârdhadhâtuka." Thus VI. 4. 48 teaches "the अ standing at the end of a verbal stem is elided." To complete the sense we should add: "before an ârdhâdhâtuka affix." Thus the final अ of the verbal stem चिकीर्ष is elided before the ârdhâdhâtuka affix तृ, as चिकीर्षितृ. जिहीर्षितृ but the final अ is not elided before a sârvadhâtuka affix, as the अ of भव in भवति, भवतः । The *luk*-elision of शप् after roots of अदादि class, implies that there is never *lopa* of शप् ॥

Karikâ:—अतो लोपो यलोपश्च णिलोपश्च प्रयोजनम् ।
आल्लोप ईत्वमेत्वं च चिण्वद्भावश्च सीयुटि ॥

The following purposes are served by this sûtra, i. e. an ârdhâdhâtuka affix causes the following special changes (1) अतोलोपः—The elision of अ of a stem, as shown above, in चिकीर्षिता. चिकीर्षितुम्, (2) यलोपश्च, । The elision of य by VI. 4. 49, 50: as बेभिदिता, बेभिदितुम्, बेभिदितव्यम् from बेभिद्य the intensive stem, Before Sârvadhâtuka, we have बेभिद्यते, चेच्छिद्यते । (3) णिलोपश्च प्रयोजनम् । The elision of णि by VI. 4. 51, as कारणा हारणा पाच्यते (पाचि+यक्+ते = पाच् + य+ते). याच्यते । In Sârvadhâtuka, पाचयति, याजयति, कारयति, हारयति । (4) आल्लोपः, the elision of आ, VI. 4 64—as पपतुः पपुः, ददतुः ददुः, । In Sârvadhâtuka, याति, वाति (5) ईत्वम्—The substitution of long ई for आ in some roots, VI. 4. 65 as धीयते, दीयते; in Sârvadhâtuka ददाताम्, अधाताम् (6) एत्वम्—The substitution of ए for आ, VI. 4. 68;

as क्षेयात्, ग्लेयात्; in Sârvadhâtuka, क्षायात्, ग्लायात्। This is confined to the Precative (Âśirliṅ). (7) स्यसिच्सीयुट्तासिषु भावकर्मणोरुपदेशेऽज्झनग्रहदृशां वा चिण्वदिट् च, the treatment of the Precative like Aorist Passive in चिण्, by VI. 4. 62. as कारिषीष्ट, हारिषीष्ट। In Sârvadhâtuka क्रियेत, ह्रियेत॥

२३०८। अतो लोपः। ६। ४। ४८॥

आर्धधातुकोपदेशकाले यदकारान्तं तस्याकारस्य लोपः स्यादार्धधातुके परे। गोपायांचकार। गोपायांबभूव। गोपायामास। जुगोप। जुगुपतुः। ऊदित्वाद्वेट्। जुगोपिथ जुगोप्थ। गोपायिता गोपिता गोप्ता। गोपाय्यात् गुप्यात्। अगोपायीत् अगोपीत् अगौप्सीत्॥

2308. The अ standing at the end of a stem is elided before an Ârdhadhâtuka affix.

NOTE:- Thus चिकीर्षिता, चिकीर्षितुम्, and चिकीर्षितव्यम्, from the Desiderative stem चकीर्ष। So also धिनुतः and कृणुतः from the roots धिन्व and कृण्व thus धिन्व्+उ (III 1. 80) = धिन्+अ+उ (III. 1. 80) = धिन्+उ (अ being elided before the ârdhadhâtuka उ) = धिनु. the 3rd Personal dual of it is धिनुतः। The addition of अ by III. 1. 80 and its subsequent elision by the present sûtra, may appear a redundancy, but the elided अ being sthânivat, prevents guṇa of धि। So also कृणुतः। See sûtra III 1. 80. Why do we say "the अ is elided"? Observe चेता, स्तोता here इ and उ have not been elided. Why do we say "अतः with a त्"? The long आ will not be elided: as याता, वाता। Why do we say 'before an Ardhadhâtuka'? Before Sârvadhâtkua there will be no elision of अ nor before a Taddhita: as वृक्षत्वम् and वृक्षता॥

Vârt:– The elision of such अ takes place even to the supersession of the subsequent rules relating to Vriddhi and lengthening. As चिकीर्षकः, जिहीर्षकः चिकीर्ष्यते and जिहीर्ष्यते॥

Thus गोपाय+आम्+चकार = गोपायांचकार or गोपायां बभूव। or गोपायामास॥

The affix आय being optional before लिट् (III. 1, 31. S. 2305) we have the alternative forms जुगोप, जुगुपतुः। The root गुपू has an indicatory ऊ and so the इट् augment is optional (VII. 2 44. S. 2279). As जुगोपिथ or जुगोप्थ॥

The लुट् is गोपायिता or गोपिता or गोप्ता। The लिङ् is गोपाय्यात् or गुप्यात्। The लुङ् is अगोपायीत्, or अगोपीत् or अगौप्सीत्॥

गुपू ४२२ रक्षणे।

422. √Gupû, to protect. Pre. गोपायति। Per. जुगोप। जुगुपतुः। जुगोपिथ or जुगोप्थ। जुगुपिव or जुगुप्व। I Fut. गोपिता or गोप्ता। II Fut. गोपिष्यति or गोप्स्यति। Imperative गोपायतु। Imper. अगोपायत्। Pote. गोपायेत्। Bene. गुप्यात्। Aorist अगौप्सीत् or अगोपीत्। Condi. अगोपिष्यत् or अगोप्स्यत्। Caus. गोपयति Aorist. अजूगुपत्। Desi. जुगुप्सति or जुगुपिषति or जुगोपिषति। Inten जोगुप्यते। This Yaṅ. is never elided. Past Part. Pass. गुप्तः Ger. गुप्त्वा or गोपित्वा or गुपित्वा। (I. 2 26 S. 2617). Adj. गोप्यम् Noun गुप्तिः॥

√Gupû To protect. Pre. गोपायति। Per. गोपायां चकार। I Fut. गोपायिता। II Fut. गोपायिष्यति। Imperative. गोपायतु। Imper. अगोपायत्। Pote. गोपायेत्। Bene. गोपाय्यात्। Aorist. अगोपायीत्। अगोपायिष्टाम्। Condi. अगोपायिष्यत्। Caus. गोपाययति। Aorist अजुगोपायत्। Before the ârdhadhâtuka, the अ being always elided, the root becomes ag-lopi (VII. 4. 93. S. 2316.) and so VII. 4. 1 S. 2314 does not

apply. Desi. जुगोपायिषति । There will be no yaṅ as the root is of more than one syllable Pass. Part. Pass. गोपायितः । Ger. गोपायित्वा । Adj. गोपाय्यम् ॥

धूप ४२३ संतापे । धूपायति । धूपायां चकार । दुधूप । धूपायितासि । धूपितासि ॥

423. √Dhûpa, to heat or to be heated. This is conjugated doubly like गुपू । Pre. धूपायति । Per. धूपायांचकार । दुधूप । I Fut. धूपिता, धूपायिता । Bene. धूपाय्यात् । धूप्यात् । Aorist अधूपायीत् । अधूपीत् । Caus. धूपयति । Desi. दुधूपिषति । Inten. दोधूप्यते ॥

जप ४२४, जल्प ४२५ व्यक्तायां वाचि । 'जप' मानसे च ॥

424. √Japa, To mutter: to utter in a low voice or repeat internally. Pre. जपति । Per. जजाप । जेपतुः । I Fut. जपिता । Aorist अजापीत् or अजपीत् । (VII. 2. 27. S. 2284). Caus. जापयति Aorist अजीजपत् । Desi. जिजपिषति । Inten. जञ्जप्यते । Yaṅ luk जञ्जपीति or जञ्जप्ति । Adj. जप्यम् । Nouns: जपः । जञ्जपूकः 'an ascetic. (III. 2. 166 S. 3146).

425. √Jalpa, To murmur, speak. Pre. जल्पति । Per. जजल्प । I Fut. जल्पिता । Caus. जल्पयति । Desi. जिजल्पिषति । Inten. जाजल्प्यते । Noun: जल्पाकः F. जल्पाकी ॥

चप ४२६ सान्त्वने ॥

426. √Chapa, To console, soothe. Pre. चपति । Pre. चचाप । चेपतुः । चेपुः I Fut. चपिता । Aorist अचापीत् । Caus. चापयति । Desi. चिचपिषति । Inten. चाचप्यते । Nouns :—चपः 'a tree' according to Maitreya and 'bamboo' according to Dandanath. चापम् 'bow.' (IV. 3. 152 S. 1530).

षप ४२७ समवाये । समवायः संबन्धः सम्यगवबोधो वा । सपति ॥

427. √Shapa, To connect, to know completely. Samavâya means, 'connection,' or 'thorough understanding.' Pre. सपति । Per. ससाप । I Fut. सपिता । Aorist असापीत् । Caus. सापयति Aorist असीषपत् । Desi. सिसपिषति । Inten. सासप्यते । Nouns सप्तिः 'a yoke,' 'a horse.' सप्त: 'seven.'

427 A. √Shacha, 'To connect.' Sâkaṭâyana and Kshirasvâmi give this root. Pre. सचति । Noun सचिवः ॥

रप ४२८, लप ४२९ व्यक्तायां वाचि ।

428. √Rapa, To speak distinctly. Pre. रपति । Per. रराप । I Fut. रपिता । Aorist अरापीत् । Caus. रापयति । Desi. रिरपिषति । Inten. रारप्यते । Adj. राप्य । (III. 1. 126 S. 2887). Noun: रिपुः 'an enemy' (Uṇ I. 26).

429. √Lapa, To speak distinctly. Pre. लपति । Per. ललाप । I Fut. लपिता । Aorist अलापीत् । Caus. लापयति । Aorist अलीलपत् or अललापत् । Desi. लिलपिषति । Inten. लालप्यते । Adj. लाप्यम् ॥

चुप ४३० मन्दायां गतौ । चोपति । चुचोप । चोपिता ॥

430. √Chupa, To move slowly, creep or steal along. Pre. चोपति । Per चुचोप । I Fut. चोपिता । Aorist. अचोपीत् । Caus. चोपयति । Aorist. अचूचुपत् । Desi. चुचुपिषति or चुचोपिषति । Inten. चोचुप्यते । यङ्लुक्, चोचुपीति or चोचोप्ति । Ger. चुपित्वा । चोपित्वा । (I. 2. 26 S. 2617). Nouns चोपनः । चोपकः । चुपम् ॥

तुप ४३१, तुम्प ४३२, त्रुप ४३३, त्रुम्प ४३४, तुफ ४३५, तुम्फ ४३६, त्रुफ ४३७, त्रुम्फ ४३८, हिंसार्थाः । तोपति । तुतोप । तुम्पति ।

तुतुम्प । ... ः । संयोगान्तस्य लिटः कित्त्वाभावान्नलोपो न । 'किदाशिषि' (२२१६) ... कित्त्वान्नलोपः । तुप्यात् । 'गास्तुम्पतो गवि कर्तरि' इति प्रास्करादिगणे पाठात्सुट् । प्रस्तुम्पति गौः । सिपानिर्देशोऽयम् लुकि न । प्रतितोपति । त्रुम्पति । तोफति । तुम्फति । त्रोफति । त्रुम्फति । इहाद्यौ द्वौ पञ्चमषष्ठौ च नौरिकाः । अन्ये तरेफाः । आद्याश्चत्वारः पवर्गान्ताः । ततो द्वितीयान्ताः । अष्टावप्युकारवन्तः ॥

431. √tupa, To injure, to hurt. Per. तोपति । Pre. तुतोप । I Fut. तोपिता । Aorist अतोपीत् । Caus. तोपयति । Desi. तुतोपिषति । Inten. तोतुप्यते । Ger. तोपित्वा or तुपित्वा ॥

432. √tumpa, To injure, to hurt. Pre. तुम्पति । Per. तुतुम्प । तुतुम्पतुः । I Fut. तुम्पिता । II Fut. तुम्पिष्यति । Imperative तुम्पतु । Imper. अतुम्पत् । Pote. तुम्पेत् । Bene. तुप्यात् । Aorist अतुम्पीत् । Condi. अतुम्पिष्यत् । Caus. तुम्पयति Aorist अतुतुम्पत् Desi. तुतुम्पिषति । Inten. तोतुम्प्यते । यङ्लुकि तोतुम्पीति or तोतुम्प्ति । तोतुप्तः ॥

433. √trupa, To injure, to hurt. Pre. त्रोपति । Per. तुत्रोप । I Fut. त्रोपिता Aorist अत्रोपीत् । Caus. त्रोपयति । Desi. तुत्रुपिषति । Inten. तोत्रुप्यते ॥

434. √trumpa, To injure, to hurt. Pre. त्रुम्पति । Per. तुत्रुम्प । I Fut. त्रुम्पिता Bene. त्रुप्यात् । Aorist अत्रुम्पीत् । Caus. त्रुम्पयति । Aorist अतुत्रुम्पत् । Desi. तुत्रुम्पिषति Inten. तोत्रुप्यते ॥

435. √tumpha, To injure, to hurt. Pre. तोफति । Per. तुतोफ । I Fut. तोफिता । Imperative. तोफतु । Imper. अतोफत् । Pote. तोफेत् । Bene. तुफ्यात् । Aorist अतोफीत् । Caus. तोफयति । Desi. तुतुफिषति । Inten. तोतुफ्यते ॥

436. √trumpha, To injure, to hurt. Pre. तुम्फति । Per. तुतुम्फ । I Fut. तुम्फिता । Aorist अतुम्फीत् । Caus. तुम्फयति । Desi. तुतुम्फिषति । Inten. तोतुम्फ्यते ॥

437. √trupha, To injure, to hurt. Pre. त्रुफति । त्रोफति । Per. तुत्रोफ । I Fut. त्रुफिता । Aorist अत्रोफीत् । Caus. त्रोफयति । Desi. तुत्रुफिषति । Inten. तोत्रुफ्यते

438. √trumpha, To injure, to hurt. Pre त्रुम्फति । Per. तुत्रुम्फ । I Fut. त्रुम्फिता । Aorist अत्रुम्फीत् । Caus. त्रुम्फयति । Desi. तुत्रुम्फिषति । Inten. तोत्रुम्फ्यते ॥

NOTE:—The nasal in the above roots is not elided in the Perfect, because the affixes are here added to a root ending in a conjunct consonant, and [illegible] they are not कित् (I. 2. 5. S. 2242.) Therefore we have the forms तुतुम्प &c. For the rule of elision of न (VI. 4. 24. S. 415) applies to kit or ṅit affixes.

In the Benedictive, the affixes being kit by III. 4. 104 S. 2216, there is elision of the nasal (VI. 4. 24. S. 415.) Thus तुप्यात् from √तुम्प ॥

When preceded by प्र the root तुम्प adds a sibilant in its beginning, because of the following *vârtika* to be found in the Pâraskarâdi class. (VI. 1. 157 S. 1071):—

Gaṇa Vârtika:—The augment सुट् is added to the root तुम्प when preceded by the preposition प्र provided the agent of the action is a cow. Thus प्रस्तुम्पति गौः ॥ (प्रस्तुम्पति इति श्तिपा निर्देशात् यङ्लुकि न सुट् Padamanjari.)

Since the root is exhibited in the above Vârtika as तुम्पति with श्तिप्, therefore when this root is conjugated in यङ्लुक् the sibilant is not added (VII, 2. 10 S. 2246). Thus प्रतोतुम्पीति ॥

The remaining six roots त्रुप, त्रुम्प, &c. are conjugated like तुप and तुम्प। Thus त्रोपति । त्रुम्पति । तोफति । तुम्फति । त्रोफति । त्रुम्फति ॥

Here the first two roots (तुप and तुम्प) and the fifth and sixth roots (तुफ and तुम्फ) are without र r; the rest are with र ॥ The first four (तुप, तुम्प, त्रुप and त्रुम्प) end with the first labial i.e. p प ॥ The remaining four end with the second labial i.e. फ ph. All the eight roots have उ i.e. तु or त्रु everywhere.

पर्प ४३९, रफ ४४०, रफि ४४१, अर्ब ४४२, पर्ब ४४३, लर्ब ४४४, बर्ब ४४५, मर्ब ४४६, कर्ब ४४७, खर्ब ४४८, गर्ब ४४९, शर्ब ४५०, षर्ब ४५१, चर्ब ४५२, गतौ । आद्यः प्रथमान्तः । ततो द्वौ द्वितीयान्तौ । तत एकादश तृतीयान्ताः । द्वितीयतृतीयौ मुक्त्वा सर्वे रेफोपधाः । पर्पति । पपर्प । रफति । रम्फति । अर्बति । आनर्ब । पर्बति । लर्बति । बर्बति । पवर्गीयादिरयम् । मर्बति । कर्बति । खर्बति । गर्बति । शर्बति । षर्बति । चर्बति ॥

439 to 452 पर्प &c. to go.

The first √parpa ends with the first labial प; the next two √raph and √raphi end with the second labial ph फ; the remaining eleven all end in the third labial ब ॥ Except the second and third √raph and √raphi, all these toots have a penultimate r र ॥

439. √Parpa, to go. Pre. पर्पति । Per. पपर्प । I Fut. पर्पिता । Aorist अपर्पीत् Caus. पर्पयति । Desi. पिपर्पिषति । Inten. पापर्प्यते । Nouns:—पर्पः, पर्पिकः ॥

440. √Rapha, to go. Pre. रफति । Per. रराफ । I Fut. रफिता । Caus. राफयति Desi. रिरफिषति । Inten. रारफ्यते ॥

441. √Raphi, to go. Pre. रम्फति । Per. ररम्फ । I Fut. रम्फिता । Bene. रम्फ्यात् । Aorist अरम्फीत् । Caus. रम्फयति । Desi. रिरम्फिषति । Inten. रारम्फ्यते ॥

442 √Arba, to go. Pre. अर्बति । Per. आनर्ब । I Fut. अर्बिता । Aorist आर्बीत् । Caus. अर्बयति । Desi. अर्बिबिषति ॥

443 √Parba, to go. Pre. पर्बति । Per. पपर्ब । I Fut पर्बिता । Aorist अपर्बीत् । Caus. पर्बयति । Desi. पिपर्बिषति । Inten. पापर्ब्यते ॥

444. √Larba, to go. Pre. लर्बति । Per. ललर्ब । I Fut. लर्बिता । Aorist । अलर्बीत् । Caus. लर्बयति Desi. लिलर्बिषति । Inten. लालर्ब्यते ॥

445. √Barba, to go. Pre. बर्बति । Per. बबर्ब । I Fut. बर्बिता । Aorist अबर्बीत् । Caus. बर्बयति । Desi. बिबर्बिषति । Inten. बाबर्ब्यते ॥

446. √Marba, to go. Pre. मर्बति । Per. ममर्ब । I Fut. मर्बिता । Aorist अमर्बीत् । Caus. मर्बयति । Desi. मिमर्बिषति । Inten. मामर्ब्यते ॥

447. √Karba, to go. Pre. कर्बति । Per. चकर्ब । I Fut. कर्बिता । Aorist अकर्बीत् । Caus. कर्बयति । Desi. चिकर्बिषति । Inten. चाकर्ब्यते ॥

448. √Kharba, to go. Pre. खर्बति । Per. चखर्ब । I Fut. खर्बिता । Aorist अखर्बीत् । Caus. खर्बयति Desi. चिखर्बिषति । Inten. चाखर्ब्यते ।

449. √Garbā, to go. Pre. गर्बति । Per. जगर्ब । I Fut. गर्बिता । Aorist अगर्बीत् । Caus. गर्बयति । Desi. जिगर्बिषति । Inten. जागर्ब्यते ॥

450. √Sharba, to go. Pre. शर्बति । Per. शशर्ब । I Fut. शर्बिता । Aorist अशर्बीत् । Caus. शर्बयति । Desi. शिशर्बिषति । Inten. शाशर्ब्यते ।

451. √Sarba, to go. Pre. सर्बति। Per. ससर्ब। I Fut. सर्बिता। Aorist असर्बीत्। Caus. सर्बयति। Desi. सिसर्बिषति। Inten. सासर्ब्यते॥

452. √Charba, to go. Pre. चर्बति। Per. चचर्ब। I Fut. चर्बिता। Aorist अचर्बीत्। Caus. चर्बयति। Desi. चिचर्बिषति। Inten. चाचर्ब्यते।

कुबि ४५३ आच्छादने। कुम्बति॥

453. √Kubi, to cover, screen, clothe, conceal Pre कुम्बति। Per. चुकुम्ब। I Fut. कुम्बिता। Aorist अकुम्बीत्। Caus. कुम्बयति। Desi. चुकुम्बिषति। Inten. चोकुम्ब्यते। Noun कुम्बा 'a thick petticoat.'.

लुबि ४५४, तुबि ४५५, अर्दने। लुम्बति। तुम्बति॥

454 √Lubi, to torment, harass.Pre लुम्बति। Per. लुलुम्ब। I Fut. लुम्बिता। Aorist अलुम्बीत्। Caus. लुम्बयति। Desi. लुलुम्बिषति। Inten. लोलुम्ब्यते। Noun अलाबुः 'a gourd.'

455. √Tubi, to torment, harass Pre. तुम्बति। Per. तुतुम्ब। I Fut. तुम्बिता Aorist अतुम्बीत्। Caus. तुम्बयति। Desi. तुतुम्बिषति। Inten. तोतुम्ब्यते। Noun तुम्बी॥

चुबि ४५६ वक्त्रसंयोगे। चुम्बति॥

456 √Chubi, to kiss. Pre. चुम्बति। Per. चुचुम्ब। I Fut. चुम्बिता। Aorist अचुम्बीत्। Caus. चुम्बयति। Desi. चुचुम्बिषति। Inten. चोचुम्ब्यते॥

(The three roots √lumb, √tumb, and √chumb are found in the Churâdi also).

सृभु ४५७ सृम्भु ४५८ हिंसार्थौ। सर्भति। ससर्भ। सर्भिता। सृम्भति। ससृम्भ। सृभ्यात्। सिभु सिम्भु इत्येके। सेभति। सिम्भति॥

457 √Sṛibhu, 458 √Ṣhtambhu, to injure. According to Maitreya the roots are सिभु and सिम्भु also. According to Tarangini, these are सिभु and सिम्भु also.

457. √Ṣhṛibhu, Pre. सर्भति। Per. ससर्भ। I Fut. सर्भिता। Caus. सर्भयति। Aorist अससर्भत् or असीसृभत्। Desi. सिसर्भिषति or सिसृभिषति According to Tarangini there is never इ। Inten. सरीसृभ्यते। यङ् लुक्, सरीसृभीति or सरिसृभीति or सर्सृभीति or सरीसृब्धि or सरिसृब्धि or सर्सृब्धि Past. Part Pass. सृब्धः। Ger. सर्भित्वा or सृब्ध्वा। Adjective सृभ्यम्॥

457A √सिभु, to injure. Pre. सेभति। Per. सिसेभ। I Fut. सेभिता। Aor. असेभीत्। Caus. सेभयति। Desi. सिसेभिषति। Int. सेसिभ्यते॥

458. √Ṣhṛimbhu, Pre. सृम्भति। Per. ससृम्भ, ससृम्भतुः। I Fut. सृम्भिता। Ben. सृभ्यात्। Aor. असृम्भीत्। Caus. सृम्भयति। Desi. सिसृम्भिषति॥

458B √सिम्भु। Pre. सिम्भति। I Fut. सिम्भिता॥

शुभ ४५९, शुम्भ ४६० भाषणे। 'भासने' इत्येके। 'हिंसायाम्' इत्यन्ये॥

459 √Śubha, 460 √śumbha 1. To speak 2. To shine, adorn. 3. To injure Daiva and Maitreya give these two roots the sense of to injure., by reading śubha śumbha bhâshane cha. But Svâmi reads it without cha. This is the opinion of Atreya also. Durga gives the meaning bhâsane 'to speak, shine.' So also Dhanapâla and Śâkaṭayana. Gupta makes it begin with स i.e. सुभ॥

Pre. शोभति Per. शुशोभ। I Fut. शोभिता। Nouns. शुभः। auspicious.' शुभ्रम्। 'white'. (Un .II. 13)

460 √Śumbha, to speak, to shine. Pre. शुम्भति। Per. शुशुम्भ I Fut. शुम्भिता। Here end the Gupadi roots.

घ्यान्तानिकामान्ताः । तत्र कम्यन्ता अनुदात्तेतो दश ॥

घिणि ४६१, घुणि ४६२, घृणि ४६३ ग्रहणे । नुम् । घुण्यस् । घिण्णते । जिघिण्ये । घुण्णते । जुघुण्ये । घृण्णते । जघृण्ये ॥

Now we give the roots whose final is a nasal. Of these the ten endidg with √kami are Anudâttet.

461 √Ghiṇi, to take ; to receive. Pre. घिण्णते । Per. जिघिण्ये । I Fut. घिण्णिता । II Fut. घिण्णिष्यते । Impera. घिण्णताम् । Imper. अघिण्णत । Pot. घिण्णेत । Bene. घिण्णिषीष्ट । Aor. अघिण्णिष्ट । Con. अघिण्णिष्यत । Caus. घिण्णयति । Aor. अजिघिण्णत् । Desi. जिघिण्णिषते । Intens. जेघिण्ण्यते । यङ् लुक्, जेघिण्णीति । जेघिण्ट । Imperfect अजेघिन् । Ger. घिण्णित्वा ॥

462. √Ghuṇi, to take, to receive. Pre. घुण्णते Per. जुघुण्णे ॥

463 √Ghṛiṇi, to take, to receive. to seize । Pre. घृण्णते । Per. जघृण्णे । Inten. जरिघृण्यते । यङ् लुक् । जरीघृण्णीति or जर्घृण्णीति Imper. अजर्घन् ॥

घुण ४६४, घूर्ण ४६५, भ्रमणे । घोणते । घूर्णते । इमौ तुदादौ परस्मैपदिनौ ॥

464. √Ghuṇa, 465 ghûrṇa, to roll, stagger, reel.

464. √Ghuṇa, Pre. घोणते । Per, जुघुणे । I Fut. घोणिता । Caus. घोणयति । Aorist. अजूघुणत् । Desi. जुघुणिषते or जुघोणिषते । Intens. जोघुण्यते । यङ् लुक् जोघुणीति or जोघुण्टि । Dual जोघुण्टः । Noun घोणा Ger. घुणित्वा or घोणित्वा ॥

465. √Ghûrṇa, to roll &c. These two roots √ Ghuṇa and √ Ghûrṇa are Parasmaipadî also in the Tudâdi class.

Pre. घूर्णते । The Imperfect in yaṅ luk is अजोघूर्ण्. (VIII. 2. 24. S. 280)

पण ४६६ व्यवहारे स्तुतौ च । पन ४६७, च । स्तुतावित्येव संबध्यते पृथङ्निर्देशात् । पनिसाहचर्यात्पणेरपि स्तुतावेवायप्रत्ययः । व्यवहारे तु पणते । पेणे । पणितेत्यादि । स्तुतावनुबन्धस्य केवले चरितार्थत्वादायप्रत्ययान्तात्मनेपदम् । पणायति । पणायां चकार । पेणे पणायितासि । पणितासे । पणाय्यात् । पणिषीष्ट । पनायति । पनायां चकार । पेने ॥

466. √पण and 467 √ पन ॥

The first root means 'to transact business' 'to buy' as well as 'to praise.' The second root पन means only 'to praise.' The च draws in the anuvṛitti of स्तुतौ only and not that of व्यवहारे because it has been exhibited separately and not as पण, पन व्यवहारे स्तुतौ च ॥

These two roots take आय by III. 1. 28 S. 2303, but पण must then mean 'to praise' only, for it has been read along with पन in that sûtra. But when पण means 'to deal or barter &c.' the form is पणति । Per. पेणे । First Fut. पणिता ॥

The anudâtta indicatory final अ in पण and पन finds its scope only when the roots mean 'to praise,' therefore when the roots take the affix आय, they will be Parasmaipadî and not Âtmanepadî. As पणायति । Per. पणायांचकार । पेणे । First Future पणायिता or पणितासे । Ben. पणाय्यात् or पणिषीष्ट ॥

466. √Paṇa, "To transact business, to buy," (2. "To praise,") The following conjugation is valid in the sense of transacting business only.

Pre. पणते । Per. पेणे । I Fut. पणिता । II Fut. पणिष्यते । Imperative पणताम् । Imper. अपणत । Pote. पणेत । Bene. पणिषीष्ट । Aorist अपणिष्ट । Condi॰ अपणिष्यत । Caus. पाणयति । Aorist. अपीपणत् । Desi. पिपणिषते । Inten. पम्पण्यते । Yaṅ luk पम्पणीति or पम्पण्टि, Dual, पम्पण्टः । Imperfect. अपम्पण् । Past Part. Pass. पणितम् । Adjective, पण्यम् । पाण्यम् । Nouns, पणः 'trade.' वणिक् 'a trader.' पणिकः (Uṇ. II. 70)– पिपणिषुः पणायकः ॥

466 A. √ Paṇa, to praise. In this sense आय is added and the conjugation is then Parasmaipadi. When आय is not added, then the forms are as given before.

Pre. पणायति । As पणायति राजानम् 'He praises the king.' Per. पणायां चकार I Fut. पणायिता । पणायितासि or पणितासे । Pote. पणायेत् । Bene. पणाय्यात् ॥

467. √Paṇa, to praise. Pre. पनायति । Per. पनायां चकार or पेने । Noun पनकः ॥

भाम ४६८ क्रोधे । भामते । बभामे ॥

468. √Bhâma, to be angry. Pre. भामते । Per. बभामे । I Fut. भामिता Desi. बिभामिषते । Inten. 3. S. बाभान्ति 1st. S. बाभान्मि । 1. D. बाभान्वः । 1. Pl बाभान्मः । । Aorist अबाभान् । Nouns भाम् भामिनी ॥

क्षमूष् ४६९ सहने । क्षमते । चक्षमे । चक्षमिषे । चक्षंसे । चक्षमिध्वे । चक्षन्ध्वे । चक्षमिवहे ॥

469. √क्षमूष् सहने 'to endure, to suffer.' The indicatory long ऊ makes it optionally aniṭ (VII. 2. 44 and 15 S. 2279 and 3025) : the ष् is for feminine अङ् (III. 3. 104 S. 3281).

Thus the Present is क्षमते । The Perfect is 3. S. चक्षमे । 2. S. चक्षमिषे or चक्षंसे, 2. P. चक्षमिध्वे or चक्षन्ध्वे ॥

In the First Person, the सेट् form is चक्षमिवहे । But in the aniṭ form, the म् will be changed to न् by the following sûtra.

२३०९ । म्वोश्च । ८ । २ । ६५ ॥

मान्तस्य धातोर्मस्य नकारादेशः स्यान्मकारे वकारे च परे । जगन्म । चक्षमिवहे-चक्षण्वहे । चक्षमिमहे—चक्षण्महे । क्षमिष्यते-क्षंस्यते । क्षमेत । क्षाम्यति । क्षमिषीष्ट – क्षंसीष्ट । अक्षमिष्ट – अक्षंस्त ॥

2309. न is substituted for the म of a root before the affixes beginning with म and व ॥

NOTE :—As जगन्म, जगन्व the Imperfect of गम्, as in the sentence गन्म तमसः पारम् । The अट् is elided as a Vedic diversity. So also जगन्वान् with क्वसु, the augment इट् is not added by the option allowed, owing to VII. 1. 68. This sûtra applies to those cases where the म is not at the end of a word, as it was in the last sûtra.

Thus from the root क्षमूष् we have in the perfect 1st person dual चक्षमिवहे । But when the intermediate इट् is not added, then the म् is changed to न and then to ण ॥

As चक्षमिवहे or चक्षण्वहे । so also in the plural, चक्षमिमहे or चक्षण्महे ।

469 A. √Kṣhamûsh, to endure to suffer. Pre. क्षमते । Per. चक्षमे । I Fut. क्षमिता or क्षामिता । II Fut. क्षमिष्यते or क्षंस्यते or क्षामिष्यते । Imperative क्षमताम् ।

Imperf. अचकमत । Pote. चकमेत । Bene. कमिषीष्ट or कंसीष्ट or कामिषीष्ट । Aorist अचकमिष्ट or अकंस्त । Condi. अकमिष्यत् or अकंस्यत् । Pass. कम्यते । Aorist अकमि or अकामि । अकमिषाताम् । Caus. कामयति । Aorist. (VI. 4. 92. S. 2568). I. F. कमयिता । Ben. कमयिषीष्ट । Desi. चिकमिषते or चिकंसते । Inten. चंकम्यते । Yan luk चंकमीति or चंकन्ति । The nasal is added to the reduplicate by VII. 4 85 S. 2643. Aorist अचंकमीत् । Past Part, Pass. कान्तः । Ger. कमित्वा or कान्त्वा । Infini. कमितुम् or कंतुम् । Nouns कमः । F. कमा, कमनः ॥

470. कमु कान्तौ । The word Kanti here means 'desire.' The root therefore means 'to desire, long for, wish.' The following sutra applies to its conjugation.

२३१० । कमेर्णिङ् । ३ । १ । ३० ॥

स्वार्थे । णिङ्स्यात् । कामयते ॥

2310 The affix णिङ् comes without changing the sense after the root कम 'to desire.'

The ण् indicates *vriddhi* (VII. 2. 115) and ङ shows that the root takes the affixes of the Atmanepada ; as, कामयते 'he desires'; so also कामयेते and कामयन्ते ॥

The Perfect is formed periphrastically by आम् which being an ârdhadhâtuka affix required the elision of णि of the root by VI. 4. 51 S. 2313. But the following sûtra prevents the elision :

२३११ । अयामन्ताल्वाय्येत्न्विष्णुषु । ६ । ४ । ५५ ॥

'आम्' 'अन्त' 'आलु' 'आय्य' 'इत्नु' 'इष्णु' एषु णेरयादेशः स्यात् । लोपापवादः । कामयांचक्रे । 'आयादय आर्धधातुके वा' (२३०५) । चकमे । कामयिता-कमिता । कामयिष्यते-कमिष्यते ॥

2311 अय् is substittued for the इ of णि, before the affixes आम्, अन्त, आलु, आय्य, इत्नु, and इष्णु ॥

Note:—Thus कारयां चकार, हारयां चकार, गण्डयन्तः, मण्डयन्तः (formed by the Unâdi affix झच्, झ = अन्त; added to the roots गंड and मंड) आलु । स्पृहयालुः । आय्य, स्पृहयाय्यः, महयाय्यः । इत्नुः—स्तनयित्नुः । इष्णु—पोषयिष्णुः ॥

Note :—This sûtra could have been well dispensed with : for the इ of णि would take guna ए which will be changed to अय् by the rules of Sandhi, before these affixes. The substitution of अय् for इ is for the sake of the subsequent sûtra VI. 4. 56 S. 3336 however, because there इ could not be changed to अय by any sandhi-rules.

The णि is always changed to अय; therefore the अय substitution of the present sûtra would have been redundant, but it is taught here in order to supersede the elision declared here after in VI. 4. 51. S. 2313. Thus कामयां चक्रे ॥

The addition of आय being optional (III. 1. 31. S. 2305) we have the alternative form चकमे also.

The Future forms are:—कामयिता or कमिता ॥ कामयिष्यते or कमिष्यते ॥

In forming the Aorist, the following sûtra applies.

२३१२ । णिश्रिद्रुस्रुभ्यः कर्तरि चङ् । ३ । १ । ४८ ॥

ण्यन्तात् श्र्यादिभ्यश्च च्लेश्चङ् स्यात्कर्त्रर्थे लुङि परे । 'अकामि' 'ङ' 'अत' इति स्थिते ॥

2312. After a root which ends in णि (III. 1. 20, 21, 44, &c.) and after the verb श्रि 'to service,' द्रु 'to run,' and स्रु 'to drop,' चङ् is the substitute of च्लि, when लुङ् follows signifying an agent.

NOTE:—The ङ prevents *guna* and *vriddhi* and च is to distinguish it from ङ. When चङ् is added there is reduplication (VI. 1. 11). The usual terminations of the Imperfect are employed after the root, when चङ् is used; as अचीकरत् 'he caused to make'; अशिश्रियत् 'he served and went'; अदुद्रुवत् 'he ran' असुस्रुवत् 'it flowed.' This form is not used in Passive; as, अकारयिषाताम्। Thus अकारि+च+अत ॥

Now applies the following sûtra, by which the इ (णि) is elided.

२३१३। णेरनिटि। ६। ४। ५१॥

अनिडादावार्धधातुके परे णेर्लोपः स्यात्। परत्वात् 'एरनेकाचः-' (२७२) इति यणि प्राप्ते। + इयङ्यण्गुणवृद्धिदीर्घेभ्यः पूर्वविप्रतिषेधेन + इति वार्तिकम्। णिलोपस्य तु ज्ञपयतेः ज्ञप्तिरित्यादि लब्धावकाश इति भावः। वस्तुतस्तु 'अनिटि' इतिवचनसामर्थ्यादार्धधातुकमात्रमस्य विषयः। तथा चेयङादेरपवाद एवायम्। इयङ्। अततक्षत्। यण्। आटिटत्। गुणः। कारणा। वृद्धिः। कारकः। दीर्घः। कार्यते॥

2313. The इ of the verbal stem formed with the affix णि, is elided before an ârdhadhâtuka affix which does not take the augment इट्॥

NOTE :—This debars इयङ् the semi-vowel य, the guṇa, Vṛiddhi and the long substitutions. Thus अततक्षत्, आरराधत् आञ्जिजत्, आटिटत्, कारणा, धारणा, कारकः, धारकः, कार्यते, धार्यते and ज्ञीप्सति (see VII. 4. 1 for the shortening of the stem of the Aorists in these). Why do we say 'not having the augment इट्? Observe कारयिता and धारयिता॥

The sûtra VI. 4. 82, S. 272 (a semi vowel is substituted for the final इ or ई of a root before a vowel begining affix &c) being subsequent in order of Ashṭâdhyâyi would debar the present sûtra and prevent the elision of इ and cause य to be substituted instead. This however is prevented by the following.

Vârtika : The rule ordaining the elision of णि (S. 2313) and that teaching the elision of अ (VI. 4. 48, S. 2308) take effect even to the supersession of the *subsequent* rules ordaining इयङ् (VI. 4. 78 S. 2290), or semi-vowel य (VI. 4. 4. 82 S. 272), or guṇa, (VII 3. 84. S. 2168 &c.) or vriddhi, (VII. 2. 115 S. 254), or lengthening.

NOTE:—The elision of अ supersedes only the two rules of vriddhi, lengthening and not the others. The elision of इ (णि) supersedes *all* the above *five* rules of Iyaṅ, yaṇ, guṇa, vriddhi and lengthening.

Q. There is no necessity for this vartika with regard to णि for if the five rules mentioned above were not to be superseded by णि-elision, then this rule will find no scope anywhere. And as scope must be given to every rule, the present sûtra inferentialy and *ex necessitate* supersedes the above rules.

Ans. The vârtika is not unnecessary. The णि elision finds its unrestricted scope before the ârdhadhâtuka affixes like क्तिन् (III. 3. 174. S. 3313). Thus from ज्ञप्

णाययति we have णायिः, from √णाययति, णायिः । The intermediate इट् is prevented here by VII. 2. 9 S. 3163. Hence if this vârtika were not taught, the णि would be elided only before the ârdhadhâtuka aniṭ affix क्तिच् and no where else.

As a matter of fact, the force of the word अनिटि in the sûtra is that the rule of the elision of णि applies to *all* ardhadhâtuka affixes, and not only to a single affix *ktich*.

NOTE :—Had the present sûtra not superseded इयङ् &c, then it would have been more proper to draft it as णेः only without the word अनिटि । For the sûtra णेः with the anuvritti of आर्धधातुके read into it, would apply to the affix क्तिच्, only after the rules इयङ्, यण् &c had restricted its scope. So there would be no necessity of adding अनिटि । The very fact that the word अनिटि is added shows that the sûtra has for its scope *all* ardhadhâtuka affixes, and therefore it is an exception by anticipation to the rules of iyań &c.

Thus इयङ् is superseded in अततक्षत् । It is चङ् Aorist. There is no scope Guṇa here, as चङ् is ङित् and यण् of sûtra VI. 4 82 S. 272 has also no scope, the इ (णि) in तक्षि is preceded by a conjunct consonant क्ष । Therefore इयङ् is the only rule left that would have applied to this णि । The present vârtika debars इयङ् but causes the elision of इ ॥

Similarly यण् (semivowel) substitution is superseded in आटिटत् । Guṇa is superseded in कारणा and vriddhi in कारकः and lengthening in कार्यते ॥

Thus अकामि+च+अ+त = अ काम्+०+अ+त । Now applies the following.

२३१४ । णौ चङ्युपधाया ह्रस्वः । ७ । ४ । १ ॥

चङ्परे णौ यदङ्गं तस्योपधाया ह्रस्वः स्यात् ॥

2314. A short is substituted for the vowel, standing in a penultimate position, in the णि-formed stem, when the affix चङ् (sign of the Reduplicate Aorist) follows.

Thus अकामि+च+अ+त=अ काम्+अ + त (VI. 4. 51 S. 2313) = अकम् + अ+त (VII. 4. 1. S 2314).

Now applies the following sûtra which causes reduplication.

२३१५ । चङि । ६ । १ । ११ ॥

चङि परेऽनभ्यासधात्ववयवस्यैकाचः प्रथमस्य द्वे स्तोऽजादेस्तु द्वितीयस्य ॥

2315. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the affix चङ् of the Aorist follows.

Dr. Ballantyne translates it thus:-"When चङ् follows, there are two in the room of the first portion, containing a single vowel, of an unreduplicated root but the reduplication is of the second portion of a root that begins with a vowel"

The first syllable is reduplicated if the first portion of the root begins with a consonant; the second syllable is reduplicated if the first portion begins with a vowel.

Thus अकम्+अ + त = अककम्+अ + त ॥

Now applies the following atideśa sûtra.

२३१६ । सन्वल्लघुनि चङ्परेऽनग्लोपे । ७ । ४ । ९३ ॥

चङ्परे' इति बहुव्रीहिः । स च 'अङ्गस्य' इति च तुमध्याहृतं ते । अङ्गसंज्ञानिमित्तं यच्चङ्परं

णिचीति यावत् तत्परं यल्लघु तत्परो योऽङ्गस्याभ्यासस्तस्य सनीव कार्यं स्याच्चङ्परे णावग्लोपे सति । अथवा 'अङ्गस्य' इति नावर्तते । चङ्परे णौ यदङ्गं तस्य योऽभ्यासो लघुपरस्तस्येत्यादि प्राग्वत् ॥

2316. In the reduplicated Aorist of the णि—stems, the reduplicate adapts itself to that of the Desiderative, when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the णि affix.

The word चङ्परे is a Bahuvrihi compound and therefore it means णि ॥ This word णि so qualified, as well as the word अङ्गस्य should both be twice employed in this sûtra, in order to give the full meaning. We explain therefore the sûtra thus:—"That णि which is followed by that affix चङ् which gives the designation of अङ्ग to the root"—this is one portion. The next part is—"a short vowel which follows such णि, and the abhyâsa of the aṅga which follows such short vowel—of that abhyâsa, the operations are like those of the Desiderative, before the णि, when no अक् vowel is elided."

Or the word अङ्गस्य is not repeated. Then the sútra would mean 'that aṅga which stands before that णि which is followed by चङ्—the abhyâsa of such an aṅga, when followed by a short vowel,—on that abhyâsa, the operations are like those of the Desiderative &c.

NOTE:—Dr. Ballantyne has translated this sûtra as follows:—Let the effect be like as if सन् (III. 1. 7 S. 2608) had followed, on the reduplicate, if followed by a light vowel of an inflective base to which णि followed by चङ् is affixed—provided there is not the elision of any letter in the pratyâhâra अक् occasioned by the affixing of णि (as, for example under the provisions of VI. 4. 48 S. 2308).

NOTE:—The words of this sûtra require a little detailed explanation. The word सन्वत् means "like unto सन् or Desiderative"; i. e. as the Desiderative is treated, so should the चङ् Aorist of the णि stems. The words लघुनि and चङ्परे are both in the Locative case, but not in apposition with each other, but refer to different objects. लघुनि means 'when a light vowel follows,' namely that reduplicate which is followed by the light root-vowel. The operations to be performed on such a reduplicate, in the चङ् Aorist, after the णि, are the same, as on the reduplicate of the Desiderative. अन्-अक्-लोपे "provided that a simple vowel of the Pratyâhârâ अक् has not been elided." We read the word णि into this sûtra, because there can be no other root which will form चङ् Aorist. णि stems form such Aorist, (III. 1. 48), as well as the simple roots श्रि, द्रु and स्रु । The words चङ्परे is a Bahuvrihi and qualifies the word अङ्ग understood: that *stem* which is followed by चङ्; therefore, it refers to the णि *stem*, and not to the simple roots śri, dru and sru. The *light* vowel, therefore, refers to the light vowel of the णि-*stem* before चङ् ॥

The word अनग्लोपे is in apposition with चङ्परे । Thus कम्+णिङ् (III. 1. 30). = अकामि+च+अत् (III. 1. 48). = अकाम् +अत् (VI. 4. 51) = अकम्+अत् (VII. 4. 1) = अचकम् + अत् (VI. 1. 11) Then applies the next sûtra.

NOTE:—Thus VII. 4. 79 teaches the substitution of इ for अ in the reduplicate of the Desiderative. The same substitution will take place in the reduplicate of the Aorist: as अचीकरत्, अपीपचत् । Thus by VII. 4. 80, इ is substituted for

the उ of the reduplicate in the Desiderative, the same will be the case in the reduplicate of the Aorist, as अपीपवत् and अलीलवत्, and अजीजवत् । Thus by VII. 4. 81, इ is optionally substituted for उ in the Desiderative reduplicate of स्रु &c, the same will hold good in the Aorist-reduplicate, as असिस्रवत् or असुस्रवत्, असिश्रवत् or असुश्रवत्, असिद्रुवत् or असुद्रुवत्, अपिप्रवत् or अपुप्रवत्, अपिप्लवत् or अपुप्लवत्, अचिच्यवत् or अचुच्यवत् । Why do we say 'having a light vowel'? Observe अततक्षत्, अररक्षत्, अजजागरत् ॥

By sûtra III. 1. 48 S. 2312 the roots श्वि, द्रु, and स्रु also form चङ् aorist. The sanvat bhâva however does not take place with regard to these roots: because these roots do not get the designation of अङ्ग before चङ् । The rule is therefore confined to णि-roots, for these are the roots which get the designation अङ्ग before the affix चङ् । Moreover the reduplicate must be that of the अङ्ग, which can be of णि-roots only.

२३१७ । सन्यतः । ७ । ४ । ७९ ॥

अभ्यासस्यात इकारः स्यात्सनि ॥

2317. इ is substituted for the final short अ of the reduplicate in the Desiderative.

NOTE:—As पिपक्षति, यियक्षति, (VIII 2. 36, 41) तिष्ठासति, पिपासति ॥ Why do we say in the Desiderative? Observe पपाच ॥ Why do we say "for the अ"? Observe लुलूषति ॥ Why do we say 'short अ'? Observe पापचिषते the Desiderative of the Intensive पापच्यते ॥

Therefore अचकम् + अत = अचिकम्+अत, because चङ् is considered like सन् ॥ Now applies the following.

२३१८ । दीर्घो लघोः । ७ । ४ । ९४ ॥

लघोरभ्यासस्य दीर्घः स्यात्सन्वद्भावविषये । अचीकमत । णिङभावपक्षे ॥

◆ कमेश्च्लेश्चङ् वक्तव्यः ◆ । णेरभावान्न दीर्घसन्वद्भावौ । अचकमत ॥

संज्ञायाः कार्यकालत्वादङ्गं यत्र द्विरुच्यते ।
तत्रैव दीर्घः सन्वच्च नानेकाजिति माधवः ॥ १ ॥
चकास्त्यर्थापयत्यूर्णोत्यादौ नाङ्गं द्विरुच्यते ।
किं त्वस्यावयवः कश्चित्तस्मादेकाज्विदं द्वयम् ॥ २ ॥
वस्तुतोऽङ्गस्यावयवो योऽभ्यास इति वर्णनात् ।
ऊर्णौ दीर्घोऽर्थापयतौ द्वयं स्यादिति मन्महे ॥ ३ ॥
चकास्तौ द्वयमिदं न स्यात्स्याद्वा व्यवस्थया ।
कोर्विशेष्यं संनिहितं लघुनीत्यङ्गमेव वा ॥ ४ ॥
इति व्याख्याविकल्पस्य कैयटेनैव वर्णनात् ।
केचित्तेषेऽपि सन्वत्त्वमजीगतामपि सिद्धये ॥ ५ ॥

2318. In the reduplicative syllable, a prosodially short vowel is lengthened in the Reduplicated Aorist of the णि-stem when the vowel of the root is light, and the root has not lost its end-vowel before the Causative णि ॥

Therefore अचिकम्+अत=अचीकमत ॥

The affix णिङ् being optional, when it is not added, then applies the following vârtika:—"The aorist of √Kam is formed by चङ् even when it does not take णिङ्" As there is absence of णि, so we have neither lengthening nor sanvadbhâva. Thus अचकमत ॥

NOTE:—In Grammar there are two opinions as regards rules of definition (संज्ञा); one is expressed by the maxim कार्यकालं संज्ञापरिभाषम् and the other by यथोद्देशं संज्ञापरिभाषम् ॥ The first means that a rule defining a term (*i. e.* a saṃjñâ rule) or giving a maxim of interpretation (paribhâshâ) manifests itself at the *time* of application. Whenever an occasion arises to apply such rule, it appears there anew. The other means that the saṃjñâs and paribhâshâs remain where they have been originally taught, and do not appear anew each time when a particular operation is to be performed. They exert their influence from the place where they are, and do not require to be recited afresh each time that an operation is to be performed.

Now the abhyâsa is defined in the sûtra पूर्वोऽभ्यासः (VI 1. 4. S. 2178) and the word abhyâsa occurs in the sûtra 2316. In both views of the function of a definition, the sûtras पूर्वोऽभ्यासः and सन्वल्लघुनि &c. will become one sentence. But in the first view of kâryakâla paksha the one-sentence will be of different *padas* or words; in the second view the one-sentence will be of different *sentences*. Mâdhava favours the view of kâryakâla paksha with regard to the sûtra 2316: which opinion the author has summarised in the following two verses:—

Verse. 1 "According to Mâdhava, the rules of lengthening (2318) and sanvadbhâva (2316) apply there only where the kâryakâla function of a rule of definition being taken as valid, the aṅga or inflective base is reduplicated: and not where there are many-syllabled stems."

NOTE:—The sense is that in the sûtras 2316 and 2318 there is the anuvṛitti of the words aṅgasya and abhyâsasya. Here the designation of abhyâsa (reduplicate) will be given to the *first* portion of the doubled *aṅga*. Therefore the lengthening (2318) and sanvad bhâva (2316) will take place in that abhyâsa only which is the abhyâsa of an aṅga—that is where an aṅga has been reiterated, there the first portion will get the designation of abhyâsa for the purposes of the application of 2316 and 2318. As अचीकरत् and अपीपचत् ॥

Verse. 2. "But in the roots √चकास्ति, √अर्चयति and √ऊर्णोति &c. there is no reduplication of an aṅga but only a *portion* of an aṅga is reduplicated. Therefore the two rules 2316 and 2318 are confined to monosyllabic roots."

NOTE:—Thus we have अचचकासत्, आर्चिचत् and और्णुनवत् without the application of S. 2316 and 2318. Here the whole aṅga chakâs &c. has not been reduplicated, but only a part of it, namely the first consonant in the case of chakâs and the second consonant in the case of vowel-beginning roots.

The result is that it is only in monosyllabic roots that the *whole* of aṅga is reduplicated, and not only a part of it (for there can be no such part), and consequently the dîrgha and sanvadbhâva apply to monosyllabic roots. Moreover, in this view (kâryakâla paksha), the word ekâchah in the sûtra ekâchodve prathamasya (VI. 1. 1. S. 2175), qualifies the word aṅgasya understood therein.

Obj. Let it be so, that the dîrgha and sanvadbhâva rules apply to the reduplicate of monosyllabic roots only. Then stretching this argument further, the other rules that apply to reduplicates will also be restricted in their scope

such as the rules of shortening (VII. 4. 59 S. 2180), retention of first consonant (VII 4 60. S. 2179) and substitution of a palatal (VII. 4. 62. S. 2245), &c. and these will not apply to polysyllabic roots.

Verses 3 and 4. As a matter of fact, if we explained the sûtra by saying aṅgasya avayavo yo' bhyâsa—'the reduplicate which is a portion of an aṅga'—then we opine that there must be lengthening in the case of √ûrṇu, and both (lengthening and sanvad bhâva) in the case of √arthâpayati : while in the case of √chakâs none of these two will apply, or if they apply, it would be under restrictions. They will not apply when laghuni is qualified by णि by being in proximity to it, but will apply when aṅga is so qualified.

Note : Thus instead of और्णुनवत् we would get और्णूनवत् । The sanvadbhâva is inappropriate here, for when नु is doubled, there is no अ in the reduplicate, and so there can be no change of अ to इ ॥

The root अर्थापय is derived from अर्थ, in the sense of अर्थमाचष्टे । The आ and पुक् augments are added before णिच् । Here both the dirgha and sanvad bhâva will apply, and we should get the form आर्तिथपत् instead of आर्तथपत् । In the case of the root √अर्थ (उपयाच्ञायाम्), of the churâdi class, the aorist is आर्तथपत् neither the dirgha nor sanvad bhava apply there.

• In the root chakâs both will not apply or will apply with qualifications. If we explain the sûtra by saying chaṅ pare ṇau yal laghu—'the reduplicate, if followed by a light vowel, in the case of a root to which णि followed by चङ् is affixed'—then there will be no application of these two rules. But if we explain the sûtra by chaṅpare ṇau yad aṅgam 'the reduplicate of an inflective base to which ṇi followed by chaṅ is affixed'—then those two rules will apply to chakâs. Thus in the first case we have अचचकासत्, in the second अचीचकासत् ॥

Verse 5. Because Kaiyyaṭa alone has given these two alternative explanations, the rules become applicable even where an ak-vowel of णि is elided : so as to make them applicable to agit roots also.

Note : There are two conflicting views, one of Haradatta and another of Kaiyyaṭa. They can be harmonised by giving them different scopes.

कमु ४७० कान्तौ । कान्तिरिच्छा ॥

470. √Kamu, to desire. Pre. कामयते । Per. कामयाञ्चक्रे । I Fut. कामयिता । II Fut. कामयिष्यते । Imperative कामयताम् । Imp. अकामयत । Pote. कामयेत । Bene कामयिषीष्ट । Aorist अचीकमत । Caus. कामयति । Here the first णि is elided by VI. 4. 51. S. 2313. Desi. चिकामयिषते । Ger. कामयित्वा । Noun कामना ॥

470. A. √Kamu, without णि before ârdhadhâtukas. Pre. कामयते । Per चकमे । I Fut. कमिता । II Fut. कमिष्यते । Bene. कमिषीष्ट । Aorist अचकमत । Caus कामयति (Vṛiddhi by न कम्यमिचमाम्). Desi. चिकमिषते । Inten. चङ्कम्यते । There is no yaṅ-luk form. See √गुपू । Past. Part. Pass. कान्तः Ger. कमित्वा or कान्त्वा । The उ makes इट् optional. Nouns कामुकः (III 2. 154. S. 3134) कम्रः (III. 2. 167. S. 3147) कमनः । कंसः (Uṇ. III. 62).

Here end the anudâttet roots ending in a nasal.

Now the thirty roots upto √क्षमि inclusive are Parasmaipadi.

अथ क्रम्यन्तास्त्रिंशत्परस्मैपदिनः ॥

अण ४७१, रण ४७२, वण ४७३, भण ४७४, मण ४७५, कण ४७६, क्वण ४७७, व्रण ४७८, भ्रण ४७९, ध्वण ४८०, धण ४८१ शब्दार्थाः । अणति । रणति । वणति । वकारादित्वादभ्यासलोपो न । ववणतुः । ववणिथ । धणिः केऽपि ध्रणते । धणति ॥

471. √Aṇa, to sound. Pre. अणति । Per. आण । I Fut. अणिता । Caus. आणयति । Aorist आ+अणिणत् । Desi. अणिणिषति । Nouns अणुः 'small,' 'a kind of grain' अणकः (Uṇ. I. 114). अणुः or आणुः 'a boat.'

472. √Raṇa, to sound. Pre. रणति । Per. रराण । I Fut. रणिता । Aorist अरणीत् or अराणीत् । Caus. रणयति Aorist अरीरणत् or अररणत् । Desi. रिरणिषति । Intens. रंरण्यते । Yaṅ luk रंरणीति or रंरण्टि । D. रंरण्टः । Past Part. Pass. रणित or रण्ण । Nouns रणनं 'sound,' 'noise,' रणः 'War,' 'sacrifice,' रणरणकः 'anxiety'.

473. √Vaṇa, to sound. Pre. वणति । Per. ववाण । The rule VI. 4. 126 S. 2263 does not apply, because the root begins with व; and so there is no ए nor elision of the reduplicate. ववणतुः ववणिथ । Nouns वाणः । वाणी । वाणिनी 'a clever woman.' वण्ड 'an ox without a tail.'

474. √Bhaṇa, to sound. Pre. भणति । Per. बभाण । I Fut. भणिता । Nouns भाणः । भणितिः । भंड । भांड ॥

475. √Maṇa, to sound; murmur. Pre. मणति । Per. ममाण । मेणतुः । I Fut. मणिता । Nouns मणितम् । मणिः । मणिकः । मंडः ॥

476. √Kaṇa, to sound. Pre. कणति । Per. चकाण । I Fut. कणिता । Nouns कणः । कणिका । कंठः (Uṇ I. 103).

477. √Kvaṇa, to sound, jingle, tinkle, hum, warble, sing. Pre. क्वणति । Per. चक्वाण । I Fut. क्वणिता । Nouns क्वाणः । क्वणः 'harp.' कुणपः (Uṇ III. 76) 'grain 'a sacrificial accessory.' कुणपम् (Uṇ. III. 143).

478. √Vraṇa, to sound. In some texts it is √braṇa with a labial B. Pre. व्रणति । Per. वव्राण । I Fut. व्रणिता ॥

479. √Bhraṇa, to sound. Pre. भ्रणति । Per बभ्राण । I Fut. भ्रणिता ॥

480. √Dhvaṇa, to sound. Pre. ध्वणति । Per. दध्वाण । I Fut ध्वणिता ॥

481. √Dhaṇa, to sound. According to Mâdhavîya, the Sammatâ gives √dhraṇi. Some read √ dhaṇi. Pre. धणति ॥

ओणृ ४८२ अपनयने । ओणति । ओणांचकार ॥

482. √Oṇṛi, to remove, take or drag along. Pre. ओणति । Per. ओणांचकार । I Fut. ओणिता । Caus. ओणयति । Aorist मा भवानौणिणत् । Desi. ओणिणिषति । *Nouns* अवाणम् । N. a. अवाणः 'a thief' (III. 2. 75 S. 2980, VI. 4. 41 S. 2982) fem. अवाणी (IV. 1. 7. S. 456).

शोणृ ४८३ वर्णगत्योः । शोणति । शुशोण ॥

483. √Śoṇṛi, to go, move; to become red. Pre. शोणति । Per. शुशोण । I Fut. शोणिता । Caus. शोणयति । Aorist अशुशोणत् । Desi. शुशोणिषति । Inten. शोशोण्यते । Yaṅ luk शोशोण्टि । *Nouns* शोणः । शोणी । शोणा (IV. 1. 43 S. 501).

श्रोणृ ४८४ संघाते । श्रोणति ॥

484. √Śroṇṛi, to collect. Pre. श्रोणति । *Nouns.* श्रोणिः । श्रोणी । श्रोणा a star.

श्लोणृ ४८५ च । शोणादयस्त्रयोऽमी तालव्यादयः ॥

485. √Slonṛi, to collect. Pre. श्लोणति । The three roots śonṛi, śroṇṛi and ślonṛi begin with a palatal sibilant.

पैणृ ४८६ गतिप्रेरणश्लेषणेषु । प्रैणृ इति क्वचित्पठ्यते । पिपैण ॥

486. √Paiṇṛi, to go, 2. to send, 3. to embrace, adhere. (?) Some read it as √ Praiṇṛi ; others as √ laiṇṛi. Pre. पैणति ॥

486. A √Praiṇri, to go, approach, send, embrace. Per. पिप्रैण ।

486. B. √Laiṇri, to go' approach, send, embrace.

ध्रण ४८७ शब्दे । उपदेशे नान्तोऽयम् । रषाभ्याम्—(२३५) इति णत्वम् । ध्रणति । नोपदेशफलं यङ्लुकि । दंध्रन्ति । बण इत्यपि केचित् । बेणतुः, बेणिथ ॥

487. √Dhraṇa, to sound. This root has a न as its final in the upadeśa, i. e., originally it is ध्रन, the न is changed to ण by VIII. 4. 1. S. 235. The result of the root being न ending originally appears in yaṅ luk; where this न is changed to anusvâra. This anusvâra is then changed to न् before त्, as दंध्रन्ति । Of course, it must be remembered that न changed to ण by VIII. 4. 1. S. 235 is considered asiddha (VIII. 2. 1. S. 12) for the purposes of VIII. 3. 24. S. 123 or anusvâra change. As दंध्रन्ति । Had it been ण् originally, VIII. 3. 24. S. 123 would not have applied; and the form would have been दंध्रण्टि । The nasal in the reduplicate is by VII. 4. 85 S. 2643. Pre. ध्रणति ।

487 A. √Baṇa, to sound. Pre. बणति । Per. बबाण, बेणतुः, बेणुः, बेणिथ । According to Mâdhava, बण, भण and धण are also read here in some lists. According to Maitreya, भण is found in Daṇḍaka, and धण in Sanmatâ.

487 B. √Vaṇa, to sound. Pre. वणति । Per. ववाण । ववणतुः ॥

कनी ४८८ दीप्तिकान्तिगतिषु । चकान ॥

488. √Kanî, to shine, 2 to love, wish ; 3. to go. Pre. कनति । Per. चकान । I Fut. कनिता । Nouns. कन्या । कानीनः । कनकम् ॥

ष्टन ४८९, वन ४९० शब्दे । स्तनति । वनति ॥

489. √Shṭana, to sound. Pre. स्तनति । Per. तस्तान । I Fut. स्तनिता । Caus. स्तानयति । Aorist अतिष्टनत् । Desi. तिस्तनिषति । Inten. तंस्तन्यते । Yaṅ luk तंस्तनीति, or तंस्तन्ति । Nouns. स्तान्यम् । स्तनः । स्तन्यम् । अभिनिष्टानः (VIII. 3. 86. S 3193)

490. √Vana, to sound. Pre. वनति । Per. ववान । ववनतुः I Fut वनिता । Nouns. वनिष्ठः (Uṇ IV. 2). The rectum, part of the entrails of an animal offered in sacrifice. वनम् । वन्या, । वतिः (VI. 4, 37 S 2428) वन्तिः (VI. 4. 39. S. 3314) Past Part. Pass. वनितम् । Ger. वनित्वा ॥

वन ४९१, षण ४९२ संभक्तौ । वनेरर्थभेदात्पुनः पाठः । सनति । ससान । सेनतुः ॥

491. √Vana, 492 √Shaṇa, to honor. वन has been repeated here, as it has a different meaning from the वन mentioned before. It is conjugated like the preceding. Pre. वनति । Nouns वनिन् 'worshipping.' तद्वनः (Ken opanishad)

492. √Shaṇa, 'to honor.' Pres सनति । Per. ससान Dual सेनतुः &c. In forming the Benedictive the following sûtra applies.

२३१९ । ये विभाषा । ६ । ४ । ४३ ॥

जनसनखनामात्वं वा स्यादादौ क्ङिति । जायात्—जन्यात् ॥

2319. There is optionally the substitution of long आ for the finals of जन्, सन् and खन् before an affix beginning with य and marked with an indicatory क् or ङ् ॥

NOTE:—Thus जायते or जन्यते (with यक्) जाजायते or जञ्जन्यते (with यङ्) । So also सायते or सन्यते, सासायते, or संसन्यते, खायते, or खन्यते, चाखायते or चङ्खन्यते ॥ Before the vikaraṇa श्यन् of the Fourth class, which is ङित् according to I. 2. 4; the आ is *always* substituted for जन् by VII. 3. 79. No option is allowed there.

Therefore in the Benedictive of √सन we have सायात् or सन्यात् ॥

492. √Shaṇa, to honor. Pre. सनति । Per ससान । सेनतु. । I Fut. सनिता । Bene. सायात् or सन्यात् । Desi. सिसनिषति or सिषासति (VII. 2. 49 S. 2618 read with VI. 4. 42 S. 2504). Inten. सासायते or संसन्यते । Yaṅ luk संसनीति, or संसन्ति Dual संसातः । Noun सानुः 'peak,' Past. Part. Pass. सातः । Past. Part. Active सातवान् ॥

अम ४९३ गत्यादिषु । कमौ (४८८) इति गतिः शब्दसंभक्त्योरादिशब्देन ग्रहः । अमति । आम ॥

493 √Ama, to go, 2. to sound 3. to honor. The word आदि in गत्यादिषु means the गति of the root कमौ no 488, plus the शब्द and संभक्ति of the roots that follow it. Pre. अमति । Per. आम । आमतुः । I Fut. अमिता । Caus. आमयति । Desi. । अमिमिषति । Nouns. अमः । आमकः ' Dysentery' आन् (with kvip) । अमितः । अमः । आम्रम् । Past. Part. Pass. अमितः or आन्तः ; अमितवान or आन्तवान् ॥

द्रम ४९४, हम्म ४९५, मीमृ ४९६ गतौ । द्रमति । दद्राम । ह्मयन्त—(२२९९) इति न वृद्धिः । अद्रमीत् हम्मति । जहम्म । मिमति । मिमीम । अयं शब्दे च ॥

494. √Drama, 495. √Hamma, 496 √Mimṛi, to go about ; run. Pre. द्रमति । Per. दद्राम । The Vṛiddhi is prohibited by S. 2299. I Fut. द्रमिता । Aorist अद्रमीत् । Caus. द्रमयति । Aorist अदिद्रमत् । Pass. अद्रमि or अद्रामि with णिच् and द्रमंद्रमम् or द्रामंद्रामम् with णमुल् । Fut. द्रमिष्यते or द्रामिष्यते or द्रमयिष्यते । Desi. दिद्रमिषति । Inten. दन्द्रम्यते Yaṅ luk दन्द्रमीति or दन्द्रन्ति D दन्द्रान्तः । 1st. P दन्द्रमिम (VIII. 2. 65 S 2399). Imp. अदन्द्रन् (VIII. 2. 64 S. 341). Nouns द्रमिडः । दद्रमणः । द्रमः ॥

495. √Hamma to go. Pre. हम्मति । Per. जहम्म । I Fut. हम्मिता । Caus. हम्मयति । Aorist अजहम्मत् । Desi. जिहम्मिषति । Inten. जंहम्यते । Yaṅ luk जंहम्मीति or जंहन्ति । D. जंहन्तः । Imperfect अजंहन् । Nouns हम्मितिः 'Knowledge.'

496. Mimṛi, to go. Some say it means 'to sound' also. Pre. मीमति । Per. मिमीम । मिमीमतुः । I Fut. मीमिता । Caus. मीमयति । Aorist अमिमीमत् । Desi मिमीमिषति । Inten. मेमीम्यते । Yaṅ luk मेमीमीति or मेमीन्ति । Imperfect, अमेमीन् । Past part. Pass मीमितः । Ger. मीमित्वा ॥

चमु ४९७, छमु ४९८, जमु ४९९, जिमु ५००, झमु ५०१, अदने ।

497. √Chamu, 498 √Chhamu, 499 √Jamu, 500 √Jimu, 501 √Jhamu, to eat. When the root चमु is preceded by आ then the vowel is lengthened by the following sûtra. Pre. चमति । Per. चचाम । चेमुः । I Fut. चमिता । Caus. चामयति । Desi. चिचमिषति । Inten. चञ्चम्यते । Yaṅ luk चञ्चन्ति D. चञ्चान्तः । Nouns चमसः spoon. चमूः ॥

२३२० । ष्ठिवुक्लमुचमां शिति । ७ । ३ । ७५ ॥
एषामचो दीर्घः स्यात् शिति ॥
+आङि चम इति वक्तव्यम्+
आचामति । 'आङि' किम् । चमति । विचमति । अचमीत् । जिमिं केचित्पठन्ति । जेमति ॥

2320. Before any other Present character (शित्), the root vowel of ष्ठिव, क्लम, and आ-चम is lengthened.

Vârtika : It should be stated that the rule applies to √cham, only then, when it is preceded by the preposition â, and not otherwise.

Thus आचामति । Why do we say 'when preceded by आ' ? Observe चमति, विचमति । The Aorist is अचमीत् । Some read √जिमि also here. Thus जेमति ॥

Note : The Kâśika reads this sûtra as ṣṭivu-klamy-âchamâm śiti, having inserted the आ from the vârtika. √Klam lengthens its vowel before śyan by VII. 3. 74 S. 2519, the present rule produces this change before the affix śap also, which it gets by III. 1. 70.

497 A. √âchamu, Pre. आचामति । Imperative आचामतु । Imper. आचामत् । Caus. आचामयति । Nouns चमः । चमकः ॥

498. √Chhamu, to eat. Pre. छमति । Per. चच्छाम । I Fut. छमिता । Caus. छमयति । Pass. Aor. अच्छमि or अच्छामि । Nvul छामंछामम् । Fut. छमिष्यते or छामिष्यते or छमिषिष्यते । Desi. चिच्छमिषति । Inten. चञ्छम्यते । Yañ luk चञ्छमीति or चञ्छन्ति । D चाञ्छान्तः ॥

499. √Jamu, to eat. Some read this as जिम । Pre. जमति । Per. जजाम जेमतुः । I Fut. जमिता । Past Parti. Pass. जान्तः । Ger. जमित्वा or जान्त्वा ॥

500. √Jimu, Pre. जेमति । Ger. जेमित्वा (?) or जिन्त्वा । Noun जेमनम् ॥

501. √Jhamu, Pre. झमति । Per. जझाम । I Fut. झमिता ॥

क्रमु ५०२ पादविक्षेपे ।

Now we take up the conjugation of 502. √Kramu, 'to walk, to step. This root takes श्यन् vikaraṇa also by the following sûtra.

२३२१ । वा भ्राशभ्लाशभ्रमुक्रमुक्लमुत्रसित्रुटिलषः । ३ । १ । ७० ॥
एभ्यः श्यन्वा स्यात्कर्त्रर्थे सार्वधातुके परे ॥

2321. The affix श्यन् is optionally employed in the active voice before a sârvadhâtuka affix after the following verbs ; भ्राश् 'to shine,' भ्लाशृ 'to shine,' भ्रम् 'to whirl,' क्रम् 'to walk,' क्लम् 'to be sad,' त्रस् 'to fear,' त्रुट् 'to cut.' and लष् 'to desire.'

Note:—Thus भ्राशते or भ्राश्यते 'he shines' ; भ्लाशते or भ्लाश्यते, he shines,' भ्रमति or भ्राम्यति 'he whirls' ; क्रामति or क्राम्यति 'he walks ; क्लामति or क्लाम्यति 'he is sad.' So also त्रस्यति or त्रसति ; त्रुट्यति or त्रुटति ; लष्यति or लषति ॥

Thus क्रम+शप्+ति or क्रम्+श्यन्+ति । Now applies the following sûtra.

२३२२ । क्रमः परस्मैपदेषु । ७ । ३ । ७६ ॥
क्रमेर्दीर्घः स्यात्परस्मैपदे परे शिति । क्राम्यति – क्रामति । चक्राम । क्राम्यतु-क्रामतु ॥

2322. The long is substituted in क्रम्, before a शित् affix, in the Parasmaipada.

As क्रामति, क्रामतः, क्रामन्ति or क्राम्यति &c. Per. चक्राम । Imperative क्राम्यतु or क्रामतु &c.

Why in the Parasmaipada ? Observe चाक्रमते चारित्रः ॥

How do you explain the lengthening in अक्राम and संक्राम (Imperative 2nd Per. Sg.) For when हि is elided by लुक्, (VI. 4. 105) then by I. 1. 63. the affix being dropped by a लु elision, it would produce no effect and so there ought to have been no lengthening ? This is no valid objection. The prohibition of I. 1. 63, applies to the अङ्ग *stem* after which the affix is elided. Here क्रम् is not a stem or aṅga with regard to हि, but it is a *stem* with regard to शप् as क्रम्+शप्+हि । Therefore, though हि is elided, the lengthening will take place by I. 1. 62, (प्रत्यय लक्षणम्) ॥

२३२३ । स्नुक्रमोरनात्मनेपदनिमित्ते । ७ । २ । ३६ ॥

आर्धे वेट । अक्रमीत् ॥

2323. The augment इट् is added to ârdhadhâtuka valâdi affixes after √स्नु and √क्रम्, only then when they do not occasion the taking of the Personal endings of the Atmanepada.

The roots स्नु and क्रम् are udâtta, and will get इट् augment naturally, the sûtra makes a restriction or niyama. The restriction is that when the roots themselves occasion âtmanepada affixes, then they do not take इट्, otherwise they will. Thus अक्रमीत् ॥

502. √Kramu, To walk, step. Pre. क्रामति । Per. चक्राम । चक्रमतुः । I Fut. क्रमिता । II Fut. क्रमिष्यति । Imperative क्रामतु । Imper. अक्रामत् । Pote. क्रामेत् । Bene. क्रम्यात् । Aorist अक्रमीत् । Condi. अक्रमिष्यत् । Caus. क्रमयति । Aorist अचिक्रमत् । Desi. चिक्रमिषति । Inten. चङ्क्रम्यते । Yaṅ luk. चङ्क्रमीति or चङ्क्रन्ति । Past Part. Pass. क्रान्तः । Ger. क्रान्त्वा । (VI. 4. 18 S. 3329). or क्रमित्वा । Nouns क्रमः । क्रमकः । चङ्क्रमणः । चक्रः । चिक्रमिः ॥

502 A. √Kramu, This root is âtmanepadi also when simple. (I. 3. 43, S. 2716). Pre. क्रमते । Per. चक्रमे । I Fut. क्रन्ता । II Fut. क्रंस्यते । Imper. अक्रमत । Poten. क्रमेत । Bene. क्रंसीष्ट । Aorist. अक्रंस्त । Condi. अक्रंस्यत ॥

Here end the thirty Parasmaipadi roots.

अथ रेवत्यन्ता अनुदात्तेतः ॥

The roots upto रेव inclusive are anudâttet.

अय ५०३, वय ५०४, पय ५०५, मय ५०६, चय ५०७, तय ५०८, णय ५०९, गतौ । अयते ॥

The Present is अयते । In forming the Perfect the following sûtra applies :—

२३२४ । दयायासश्च । ३ । १ । ३७ ॥

'दय' 'अय' 'आस्' एभ्य आम्स्याल्लिटि । अयांचक्रे । अयिता । अयिषीष्ट ॥

2324. After the verbs दय 'to give,' 'to go,' and 'to protect,' अय 'to go,' and आस 'to sit,' there is the affix आम्, when लिट् follows.

Thus अयाञ्चक्रे । First Future अयिता । Pot. अयेत । Benedictive अयिषीष्ट । Before the affix आम् of the Perfect and Aorist, the following rule applies :—

२३२५ । विभाषेटः । ८ । ३ । ७९ ॥

इणः परो य इट् ततः परेषां षीध्वं लुङ् लिटां धस्य वा मूर्धन्यः स्यात् । अयिषीढ्वम्-अयिषीध्वम् । आयिढ्व । आयिढ्वम्-आयिध्वम् ॥

2325. The cerebral sound is optionally substituted for the ध of षीध्वम् and of the Aorist and the Perfect after the augment इट्, when the stem ends in इण् ॥

Thus अयिषीढ्वम् or अयिषीध्वम् । Aorist: आयिढ्व; आयिढ्वम् or आयिध्वम् ॥

When upasargas ending in r र such as nir, dur, or pra precede √aya, the r is changed to l by the following.

२३२६ । उपसर्गस्यायतौ । ८ । २ । १९ ॥

अयतिपरस्योपसर्गस्य यो रेफस्तस्य लत्वं स्यात् । प्लायते-पलायते । निस् दुसोः सत्वस्यासिद्धत्वान्न लत्वम् । निरयते । दुरयते । निर्दुरोस्तु निलयते । दुलयते । 'प्रत्ययः' इति त्वियो रूपम् । कथं तर्हि 'उदयति विततोर्ध्वरश्मिरज्जौ' इति माघः । 'अट' 'किट' 'कटी' इत्यत्र प्रश्लिष्टस्य इणोऽयति । यद्वा ×अनुदात्तेत्त्वलक्षणमात्मनेपदमनित्यम् × । चक्षिङो ङित्करणाज्ज्ञापकात् । आदित्वात् अयये । पेये । मेये । चेये । तेये । प्रयायते । नेये ॥

2326. ल is substituted for the र of a Preposition, when √अय follows.

Thus पलायते, प्लायते । The स् of the Prepositions दुस् and निस् is changed to र्, but this र् is not changed to ल्, because it is asiddha thus we have the forms निरयणम्, दुरयणम् । But there is a preposition निर् also, the र् of which is changed to ल्, as निलयनम् । See VII. 2. 46. So also there is a Preposition दुर् which forms दुलयते ॥

The word प्रत्ययः is not formed from प्रति + √अय but from प्रति + इण् ॥

If the root अय is Atmanepadi why is it conjugated as Parasmaipadi in the following line of Mâgha:—"udayati vitatordhva raśmi rajjau."? The word udayati is not formed by ud+√ay but from ud+ √i; the √i is obtained by the analysis of √कटी as we have already shown. See √कटी । No. 342. Or the following maxim applies:

Maxim:—The âtmanepada, which a root may take because it is enunciated in the Dhâtupâṭha as anudâtteta is not of universal application. This maxim we infer from the jñâpaka of √चक्षिङ् which is shown with an indicatory ङ् । This root is of Adâdi class No. 7. It is read as anudâttet. It would have been conjugated in the âtmanepada by the mere fact of its being called anudâttet, the further adding of ङ् shows that the anudâttet âtmanepada is not universally valid.

In the Perfect of √वय, the rule VI. 4. 126 S. 2263 applies, because the root begins with a व and so we have ववये and not वेये । But पेये, मेये, चेये, तेये; पलायते and नेये ॥

503. √Aya, to go. Pre. अयते । Per. अयांचक्रे । I Fut. अयिता । II Fut. अयिष्यते । Imperative अयताम् । Imper. आयत । Pote. अयेत । Bene. अयिषीष्ट, अयिषीढ्व (or ध्व)म् । Aorist आयिष्ट, आयिढ्व (or ध्व)म् । Condi. आयिष्यत । Caus. आययति । Aorist अ + अयियत् । Desi. अयियिषते । Nouns आयः । अयः ॥

504. √Vaya, to go, move. Pre. वयते । Per. ववये । I Fut. वयिता । Desi. विवयिषते । Inten. वावय्यते ॥

---

504. √Vaya, in the Yañ luk. Pre. वावयीति or वावति। D. वावतः. Pl. वावयति, 2 S. वावयीषि, or वावषि, वावथः, वावथ, 1. S. वावयीमि or वावामि। वावावः, वावामः। Imperative वाव, वावयानि। Imper. अवावत् ॥

505. √Paya, to go. Pre. पयते। Per. पेये। I Fut. पयिता ॥

506. √Maya, to go. Pre. मयते। Per. मेये। I Fut. मयिता ॥

507. √Chaya, to go. Pre. चयते। Per. चेये I Fut. चयिता ॥

508. √Taya, to go, move; to guard, protect. Pre. तयते। Per. तेये। I Fut. तयिता। *Noun* तयः 'protection'

509. √Naya, to go; to protect. According to Maitreya, it means 'to protect' also. Pre. नयते। Per. नेये। I Fut. नयिता ॥ In some lists √चयि is also mentioned.

दय ५१० । 'दानगतिरक्षणहिंसादानेषु' । आदानं ग्रहणम् । दयांचक्रे ॥

510. √Daya, to grant; give; 2. to go, 3. to protect; 4. to hurt; (to feel pity) 5. to accept. The word आदान means to accept. Pre. दयते। Per. दयांचक्रे। I Fut. दयिता। Nouns दयालुः, दया ॥

रय ५११ गतौ ।

511. √Raya, to go. Pre. रयते। Noun रयः ॥

ऊयी ५१२ तन्तुसंताने । ऊयांचक्रे ॥

512. √Uyi, to weave; sew. Pre. ऊयते। Per. ऊयांचक्रे। I Fut. ऊयिता। Caus. ऊययति। Aorist अ + ऊयियत्। Past Part. Pass. ऊतः। Past Part Active ऊतवान् Ger. ऊयित्वा। Noun ऊतिः ॥

पूयी ५१३ विशरणे दुर्गन्धे च । पूयते । पुपूये ॥

513. √Pûyî, to split up; to stink; to putrefy. Pre. पूयते। Per. पुपूये। I Fut. पूयिता। Caus. पूययति। Aorist. अपूपुयत्। Desi. पुपूयिषते। Inten. पोपूय्यते। Yañ luk. पोपूयीति or पोपोति। D. पोपूतः। Past Part. Pass पूतः। Past Part. Active पूतवान्। Ger. पूयित्वा। Nouns पूयः 'pus.' पूतिः ॥

क्नूयी ५१४ शब्दे उन्दे च । चुक्नूये ॥

514. √Knûyî, to make a creaking sound; to be wet. Pre. क्नूयते। Per. चुक्नूये। I Fut. क्नूयिता। Caus. क्नोपयति (VII. 3. 36 S. 2570). Aorist. अचुक्नुपत्। Yañ luk चोक्नूयीति। Noun चेलक्नोपं वृष्टो देवः: 'It rained enough to wet the garment.'

क्ष्मायी ५१५ विधूनने । चक्ष्माये ॥

515. √Kshmâyî, to shake; tremble. Pre. क्ष्मायते। Per. चक्ष्माये। I Fut. क्ष्मायिता। Caus. क्ष्मापयति। Aor. अचिक्ष्मपत्। Caus. Yañ luk चाक्ष्मापयतीति। Desi. चिक्ष्मायिषते। Inten. चाक्ष्माय्यते। Yañ luk चाक्ष्मायीति, or चाक्ष्माति D. चाक्ष्मीतः। Imperative चाक्ष्मीतात् and चाक्ष्मीहि। Past. Part. Pass. क्ष्मातः। Past Past Act. क्ष्मातवान् ॥

स्फायी ५१६, ओप्यायी ५१७, वृद्धौ । स्फायते, पस्फाये, प्यायते ॥

516. √Sphâyi, 517 √Opyâyi, to grow large or fat; to swell. Pre. स्फायते। Per. पस्फाये। I Fut. स्फायिता। Cause. स्फावयति। (VII. 3. 41. S. 2593). Aorist अपिस्फवत्। Yañ luk पास्फायति। Nouns, स्फाः। स्फायकम्। स्फिरः। Past. Part. Pass. स्फीतः। (VI. 1. 22. S. 3044). Past. Part. Pass. स्फीतवान् ॥

517. ओप्यायी वृद्धौ 'To grow large.' Present प्यायते। In forming the Perfect, पी is substituted by the following.

२३२७। लिड्यङोश्च। ६।१।२९॥

लिटि यङि च प्यायः पीभावः स्यात्। पुनः प्रसङ्गविज्ञानाद्द्वित्वम्। 'एरनेकाचः-' (२७२) इति यण्। पिप्ये। पिप्याते। पिप्यिरे॥

2327. There is substitution of पी for प्याय्, when the affixes of the Perfect (लिट्) and the Intensive (यङ्) follow.

The anuvṛitti of the word विभाषा ceases. The phrase प्यायः पी of the preceding Ashṭâdhyâyî sûtra is drawn into this by force of the word च 'and'; thus आपिप्ये, आपिप्याते, आपिप्यिरे। The rule of substitution of पी being a subsequent rule, would have debarred reduplication which precedes it in order. The reduplication, however, takes place after the substitution, by force of the maxim of पुनः प्रसङ्ग "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule." Thus पी+लिट् = पि+पी+त = पि+प्य+ए (VI. 4. 82 S. 272 the य being substituted) = आपिप्ये with the affix आ। So also in the Intensive, as आपेपीयते, आपेपीयेते, आपेपीयन्ते॥

In the Aorist, the following rule applies:—

२३२८। दीपजनबुधपूरितायिप्यायिभ्योऽन्यतरस्याम्। ३।१।६१॥

एभ्यश्च्लेश्चिण् वा स्यादेकवचने तशब्दे परे॥

2328. चिण् is optionally the substitute of च्लि, when त, the third person singular of the Atmanepada follows, after the verbs दीप्, 'to shine,' जन् 'to be produced', बुध् 'to teach or know', पूर् 'to be full', ताय् 'to extend or protect' and प्याय् 'to swell'.

NOTE:—Thus अदीपि or अदीपिष्ट 'he shone'; अजनि or अजनिष्ट 'he was produced'; अबोधि or अबुद्ध 'he knew'; अपूरि or अपूरिष्ट 'he was full'; अतायि or अतायिष्ट 'he extended'; अप्यायि or अप्यायिष्ट 'he grew'.

Then applies the following.

२३२९। चिणो लुक्। ६।४।१०४॥

चिणः परस्य तशब्दस्य लुक् स्यात्। अप्यायि-अप्यायिष्ट॥

2392. The personal-ending त is elided after चिण्, the third person, singular Atmanepada of the Aorist.

Thus अप्यायि or अप्यायिष्ट॥

NOTE:—As अहारि, अलावि, अकारि, अपाचि। So also अकारितराम्, अहारितमाम् here the elision of the personal affix त (III. 1. 60) of the Aorist being considered as *asiddha*, the affixes तरप् and तमप् are not elided: though if the sûtra were to be literally interpreted, *every affix* after चिण्, ought to be elided. Or the word ङिति is understood here; so that ङित् and कित् affixes of चिण् are elided and not every affix.

517. √Opyâyi, to grow large. Pre. प्यायते। Pre. पिप्ये। पिप्याते। पिप्यिरे। पिप्यिषे। पिप्याथे। पिप्यिध्वे। पिप्यिवहे। I Fut. प्यायिता। Aorist अप्यायि or अप्यायिष्ट। Inten. पेपीयते। Yañ luk पाप्याति D. पाप्यासः। Past Part. Pass. पीनः। Act. पीनवान्। Noun आप्यानः॥

तायृ ५१८ संतानपालनयोः । संतानः प्रबन्धः । तायते । तताये । अतायि—अतायिष्ट ॥

518. √Tâyṛi, to spread, extend ; 2. to protect, preserve. The word santâna means context. Pre. तायते । Per. तताये । I Fut. तायिता । Aorist अतायि or अतायिष्ट । Caus. तायति । Aorist अतताय । Past. Part. Pass. तायितः । Act. तायितवान् ।

शल ५१९ चलनसंवरणयोः ।

519. √Śala, to shake ; to tremble ; to cover ; to go. Pre. शलते । Per. शेले । I Fut. शलिता । II Fut. शलिष्यते । Imperative शलताम् । Imper. अशलत । Pote. शलेत । Bene. शलिषीष्ट । Aorist अशलिष्ट । Caus. शालयति । Aorist अशीशलत् । Inten. शाशल्यते । Yañ luk शाशलीति or शाशल्ति । Imperfect अशाशल् । Past. Part. Pass. शलितः । Ger. शलित्वा । Nouns, शलभः । शल्कम् । शलाका । शालूकः । शलकम् । शलाटुः ॥

519 A. √Chala, has the same meaning as शल । Not found in the Siddhânta nor in the Mâdhavîya, but given by Westergaârd.

वल ५२०, वल्ल ५२१, संवरणे संचरणे च । ववले । ववल्ले ॥

520. √Vala, 521 √Valla, to cover, enclose ; to go. Pre. वलते । Per. ववले । Caus. वलयति । It is मित् according to Bhoja. See √854. Nouns वालः । वारः । वलिनः । वलिभः । वलिः । वलयः । वलभीः । वलाकः । वालाकिः । वल्मीकं ॥

521. √Valla, to cover, to go, move. Pre. वल्लते । Per. ववल्ले । I Fut. वल्लिता । Inten. Yañ luk. Imperfect अवावल् । Nouns वल्लभः । वल्लरी । वल्लिः । वल्लीः । वल्लुरं 'dried meat.'

मल ५२२, मल्ल ५२३, धारणे । मेले । ममल्ले ॥

522. √Mala, 523 √Malla, to hold ; possess. Pre. मलते । Per. मेले । I Fut. मलिता । Nouns माला । माली । मलयः । मलम् । मलिनः । मलीमसः । आमलकी ॥

523. √Malla, to hold, possess. Pre. मल्लते । Nouns मल्लः । मल्लिका । मल्लकः । मलमल्लम् ॥

भल ५२४, भल्ल ५२५, परिभाषणहिंसादानेषु । बभले । बभल्ले ॥

524. √Bhala, 525 √Bhalla, 1. to describe ; 2. to hurt ; 3. to give. Pre. भलते । Nouns भालम् । भल्लूकः । भल्लः ॥

525. √Bhalla, Pre. भल्लते । Nouns भल्लुकः । भल्लः । भल्ली ॥

कल ५२६ शब्दसंख्यानयोः । कलते । चकले ॥

526. √Kala, to sound ; to count. Pre. कलते । Per. चकले । Nouns कालः । काली । कलिकम् । कलभः । कलिः । कलिका ॥

कल्लः ५२७ अव्यक्ते शब्दे । कल्लते अशब्दे इति स्वामी । अशब्दस्तूष्णींभाव इति च ॥

527. √Kalla, to sound indistinctly. According to Kshirsawâmî it means 'to remain silent, to make no sound'. Pre कल्लते । Noun कल्लोलः ॥

तेवृ ५२८, देवृ ५२९, देवने । तितेवे । दिदेवे ॥

528. √Tevṛi, 529 √Devṛi, to play, sport. Pre. तेवते । Per. तितेवे । I Fut तेविता । II Fut. तेविष्यते । Imperative तेवताम् । Imper. अतेवत । Pote. तेवेत । Bene. तेविषीष्ट । Caus. तेवयति ; Aorist अतितेवत् । Desi. तितेविषते । Inten. तेतेव्यते । Noun तपुः (VI. 3. 19. S. 2561).

529. √Devṛi, to play. Pre. देवते । Nouns देवर: (Uṇ III. 132). देवनः (Uṇ. I. 106). दयुः ॥

सेवृ ५३०, गेवृ ५३१, ग्लेवृ ५३२, पेवृ ५३३, मेवृ ५३४, म्लेवृ ५३५, सेवने । परिनिविभ्यः— (२२७५) इति षत्वम् । परिषेवते । सिषेवे । अय सोपदेशोऽपि न त्वाचकारादयः । तद्वाच्यविरुद्धम् । गेवते । जिगेवे । जिग्लेवे । पिपेवे । मेवते । म्लेवते ॥

530. √Shevṛi, 531 √Gevṛi, 532 √Glevṛi, 533 √Pevṛi, 534 √Mevṛi, 535 √Mlevṛi, (536 √Śevṛi, 537 √Khevṛi, 538 √Klevṛi, 539 √Kevṛi,) to serve. Pre. सेवते । Per. सिषेवे । I Fut. सेविता । Caus. सेवयति Aorist. असिषेवत् । Desi, सिसेविषते । The स is not changed to ष by VIII. 61. S 2627. Inten. सेषेव्यते । Noun सयुः । Past Part. Pass. सेवितः । Ger. सेवित्वा ॥

Note:—This root is enunciated by Nyasakâra and others as सेव । But this is against Bhâshya.

531. √Gevṛi, to serve. Pre. गेवते । Per. जिगेवे ॥

532. √Glevṛi, to serve; worship; Pre. ग्लेवते । Per. जिग्लेवे ॥

533. √Pevṛi, to serve; Pre. पेवते । Per. पिपेवे ॥

534. √Mevṛi, to serve; Pre. मेवते ॥

535. √Mlevṛi, to serve; Pre. म्लेवते ॥

शेवृ, ५३६, खेवृ ५३७, क्लेवृ ५३८, केवृ ५३९, इत्यप्येके ।

536. √Śevṛi, to serve. Pre. शेवते ॥

537. √Khevṛi, to serve. Pre. खेवते ॥

538. √Plevṛi, to serve. Pre. प्लेवते ॥

539. √Kevṛi. to serve; Pre. केवते ॥

रेवृ ५४० प्लवगतौ । प्लवगतिः प्लुतगतिः । रेवते ॥

540. √Revṛi, to go; to jump. Pre. रेवते । *Nouns*. रेवा । रेवतः ।

Note:—According to Maitreya रेव and प्लव are two roots. But this is doubtful.

Here end Anudâtteta roots ending with रेव ॥

अथावत्यन्ताः परस्मैपदिनः ॥

मव्य ५४१ बन्धने । ममव्य ॥

• From this up to √अवि are udâtteta i, e. Parasmaipadins.

• 541. √Mavya, to fasten, bind. Pre. मव्यति । Per. ममव्य । I Fut. मव्यिता । II Fut. मव्यिष्यति । Imper. मव्यतु । Imper. अमव्यत् । Poten. मव्येत् । Bene. मव्यात् । Aorist. अमव्यीत् । Caus. मव्ययति । Aorist अममव्यत् । Desi. मिमव्यिषति । Inten. मामव्यते । Noun in तृच् is मामविता or मामव्यिता (VIII. 4. 64. S. 60, VI. 4. 49. S. 2631). Past. Part. Pass. मव्यितः । Ger. मव्यित्वा ॥

541. √Mavya, Yaṅ luk conjugation. Pre. मामव्योति or मामति । D. मामीतः । Pl. मामव्यति । 2. S. मामव्योषि or मामषि । मामीथः । मामीथ । 1. S. मामव्योमि or मामिमि । मामीवः । मामीमः । Imper. मामव्योतु, मामीतात् or मामतु । D. मामीताम् । Pl. मामव्यतु । 2. S. मामीहि or मामीतात्, Dual, मामीतम् । Pl. मामीत । 1. S. मामव्यानि मामवाव । Imperfect अमामव्योत् । अमामीताम् । अमामव्युः । 2. S. अमामः । 1. S. अमामव्यम् । D. अमामाव । Pl. अमामीम ॥

सूर्क्ष्य ५४२, ईर्क्ष्य ५४३, ईर्ष्य ५४४, ईर्ष्यार्थाः ।

542. √ Shûrkshya (Sûrkshya), 543 √ Irkshya, 544 √ Irshya, to disrespect, disregard, slight. Pre. सूर्क्ष्यति or सूर्क्ष्यति । Per. सुसूर्क्ष्य । I Fut. सूर्क्ष्यिता । II. Fut. सूर्क्ष्यिष्यति । Imper. सूर्क्ष्यतु । Imper. असूर्क्ष्यत् । Potent. सूर्क्ष्येत् । Bene. सूर्क्ष्यात् । Aorist. असूर्क्ष्यीत् । Condi. असूर्क्ष्यिष्यत् । Caus. सूर्क्ष्ययति । Aorist. असुसूर्क्ष्यत् । Desi. सुसूर्क्ष्यिषति । Inten. सोसूर्क्ष्यते or °र्क्ष्यते । Yañ luk सोसूर्क्ष्यीति or सोसूर्क्ष्टि ॥

543. √ Irkshya, to envy. Pre. ईर्क्ष्यति । Per. ईर्क्ष्यांचकार । I Fut. ईर्क्ष्यिता । II Fut. ईर्क्ष्यिष्यति । Imper. ईर्क्ष्यतु । Imper. ऐर्क्ष्यत् । Potent. ईर्क्ष्येत् । Bene. ईर्क्ष्यात् । Aorist. ऐर्क्ष्यीत् । Condi. ऐर्क्ष्यिष्यत् । Caus. ईर्क्ष्ययति । Aorist. ऐर्चिक्ष्यत् । Desi. ईर्चिक्ष्यिषति ॥

544. √ Irshya, to envy, Pre ईर्ष्यति । Per. ईर्ष्यांचकार । I Fut ईर्ष्यिता । Caus. ईर्ष्ययति । Aorist ऐर्षिष्यत् । Desi. ईर्ष्यिषिषति or ईर्ष्यिषिषति (III. 1. 7. S. 2608 *Várt*). Noun. ईर्ष्या ॥

हय ५४५ गतौ । अहयीत् । यान्तत्वान्न वृद्धिः ॥

545. √ Haya, to go. Pre. हयति । Per. जहाय । जहयिव । I Fut. हयिता । Aorist. अहयीत् (There is no Vriddhi as the root ends in य VII. 2. 5. S. 2299). Caus. हाययति । Aorist अजीहयत् । Desi. जिहयिषति । Inten. जाहय्यते । Ger. हयित्वा । Noun. हत् (with kvip), हयः horse.

545. √ Haya, Yañ luk conjugation, pre. जाहयीति or जाहति । D. जाहतः । Pl. जाहयति । 2. S. जाहसि । 1. S. जाहमि ॥

शुच्यी ५४६ अभिषवे । अवयवानां शिथिलीकरणं सुरायाः संधानं वाभिषवः स्नानं च । शुशुच्य । चुच्य ५४६ वा इत्येके ॥

546. √ Suchyi, to squeeze, express (as juice); to distil. Abhishava means the loosening of the ingredients or members of a thing, as well as to distil liquor. According to Chandra it means 'to bathe' also. It is the sacred bath or baptism, Some read the root as √ chuchya. Pre. शुच्यति । Per. शुशुच्य I Fut. शुच्यिता । Caus. शुच्ययति । Aorist अशुशुच्यत् । Desi. शुशुच्यिषति । Inten. शोशुच्यते । Noun in तृच्—शोशुचिता or शोशुच्यिता । Noun शुक्तः ॥

546. √ Suchyi, Yañ luk conjugation. Pre. शोशुच्यीति or शोशोक्ति । d. शोशुक्तः । Pl. शोशुच्यति । 2. S. शोशुच्यीषि or शोशोक्षि । 1. S. शोशुच्यीमि or शोशोच्मि । शोशुच्वः । Imper. शोशोक्तु or शोशुग्ध । Imperfect अशोशुच्युः । अशोशुच्यम् ॥

546. A √ Chuchyi, to squeeze &c. Pre. चुच्यति ।

हर्य ५४७ गतिकान्त्योः । जहर्य ॥

547. √ Harya, to go; to worship; to be weary or fatigue 1. Pre. हर्यति । Per. जहर्य । I Fut. हर्यिता । Caus. । हर्ययति । Aorist अजहर्यत् । Desi. जिहर्यिषति । Inten. जाहर्य्यते । Trich जाहर्ता or जाहर्य्यिता । Nouns. हः (with kvip) हार्यः । Ger. हर्यित्वा ॥

547. √ Harya, Yañ luk conjugation. Pre. जाहर्य्यीति । जाहर्ति: । d. जाहर्तः । Pl. जाहर्यति । 2. S. जाहर्षि । 1. S. जाहर्मि ? Imperative. जाहर्हि । जाहर्याहि । Im. अजाहर्यीत् । अजाहर्ताम् । अजाहर्युः । अजाहर्यम् ॥

अल ५४८ भूषणपर्याप्तिवारणेषु । अलति । आल ॥

548. √ Ala, to adorn, to be competent or able, to prevent. Pre. अलति । Perfect आल । In forming the Aorist, the following sûtra applies:—

२३३० । अतो र्लान्तस्य । ७ । २ । २ ॥

'रलौ' इति लुप्तषष्ठीकम् । अतः समीपौ यौ रलौ तदन्तस्याङ्गस्याऽतो वृद्धिः स्यात् परस्मैपदे सिचि । 'नेटि' (२२६८) इति निषेधस्य 'अतो हलादेः' (२२८४) इति विकल्पस्य चापवादः । मा भवानालीत् । 'अयं स्वरितेदित्येके । अलतेऽलते इत्याद्यपि ॥

2330. The Vṛiddhi is substituted for the short अ, when it is immediately followed by the final र् or ल् of a root, before the Parasmaipada sich-Aorist.

The "रलौ" in the sûtra is in the Genitive case, the case-affix is elided here.

NOTE: If the word 'anta' in the sûtra be taken to mean a member or a part,' and 'lrânta' be taken as a Bahuvrîhi, meaning "that which has a *l* or a *r* as its member"; and the word aṅga be taken as separate, then there would be no necessity of using the word *anta* in the sûtra; the *ralanta-vṛiddhi* would have been enough, and would have shown that *l* or *r* must be *final*. And in that view the rule would have applied to aśvallit also. If the word *anta* be taken to mean 'proximity' as it is taken by the Kâśika in the above note, then if the compound be genitive Tatpurusha, the rule would apply to √Rap, √Tran, √Śalla &c: because here *r* or *l* is in proximity to the अ of the root stem. But if the compound be Karmadhâraya, meaning "the proximate *l* or *r*" then *anta* being attributive ought to have stood first in the compound. To avoid all these difficulties the author says "*l r* is in the genitive case &c." The sûtra, therefore, means:—

If the *l* or *r* is in the proximity of a short अ, then of a stem ending in such a *l* or *r*, there is the Vṛiddhi of अ, when the Parasmaipada s-aorist follows. This supersedes the prohibition of VII. 2. 4. S. 2268; and the option of VII, 2, 7, S. 2284. Thus the aorist will be आलीत् । (= अ + आलीत्) as in मा भवानालीत् (where the augment अ is elided, but the long आ is held).

Some say the √ अल is svaritet. The root takes the âtmanepada affixes also, according to their view. Thus अलते ॥

518. √ Ala, to adorn; 2. to be competent or able; 3. to prevent. According to Maitreya the root is âtmanepadi also. Pres. अलति । Per. आल । I Fut. अलिता । Aorist आलीत् । Caus. आलयति । Aorist आलिलत् । Desi. अलिलिषति । Past. Part. Pass. अलितः । Ger. अलित्वा । Noun अलकम् । अलः । अलिः । आली । अलीकम् ॥

ञिफला ५४२ विशारणे । 'तृफल—' (२३२१) इत्येत्वम् । फेलतुः । फेलुः । अफालीत् ॥

519. √ Ñiphalâ, to burst open, split or cleave asunder. Pres. फलति । Per. पफाल । फेलतुः । फेलुः । (by VI. 4. 112 S. 2301). Aorist अफालीत् । Caus. फालयति । Aorist अपीफलत् । Desi. पिफलिषति । Inten. पम्फुल्यते । Yaṅ luk पम्फुलीति D. पम्फुलतः । 1. S. पम्फुल्मि । Past Part. Pass. फुल्लः । Past Part. Act. फुल्लवान् । Ger. फलित्वा । Nouns फलम् । फल्गुः ॥

मील ५५०, श्मील ५५१, स्मील ५५२, क्ष्मील ५५३ निमेषणे । निमेषः संकोचः । द्वितीयस्तालव्यादिः । तृतीयो दन्त्यादिः ॥

550. √ Mila, 551 √ Śmila, 552 √ Smila, 553 √ Kshmila, to close (as the eyes), close or contract the eyelids: nimeshaṇa means contraction. The second √ śmil begins with the palatal sibilant, the third √ smil begins with a dental

tal. Thus मीलति, प्रमीलति, संमीलति, उन्मीलति । Pre. मीलति । Per. मिमील । I Fut. मीलिता । Caus मीलयति । Aorist अमीमिलत् । Desi. मिमीलिषति । Inten. मेमील्यते । Yaṅ luk. मेमीलीति or मेमील्ति ॥

पील ५५४ प्रतिष्टम्भे । प्रतिष्टम्भो रोधनम् ॥

554. √Pila, to check, obstruct, hinder. Pratishṭambha means obstruction. Pre. पीलति । Per. पिपील । I Fut. पीलिता । Noun पीला । पैलः । पीलुः । पीलुकुणः ॥

णील ५५५ वर्णे । निनील ॥

555. √Nila or ṇila, to colour or dye blue. Mâdhava reads the root as णील । Pre. नीलति । प्रणीलति । Per. निनील । I Fut. नीलिता । Nouns नीलः F. नीली or नीला ॥

शील ५५६ समाधौ । शीलति ॥

556. √Śila, to meditate, contemplate. Pre. शीलति । Nouns शीलम् । शैली ।

कील ५५७ बन्धने ।

557. √Kila, to bind, 'to stake.' Pre. कीलति । Nouns कीलः । कीलकं ॥

कूल ५५८ आवरणे ।

558. √Kûla, to cover. कूलति । Noun कूलं ॥

शूल ५५९ रुजायां संघोषे च ।

559. √Śûla, to be ill, to make loud noise, to impale. According to Mâdhava संघाते च । Pre. शूलति । Noun शूलम् ॥

तूल ५६० निष्कर्षे । निष्कर्षो निष्कोषणम् । तच्चान्तर्गतस्य बहिर्निःसारणम् । तुतूल ॥

560. √Tûla, to draw out. Nishkarsha means unsheathing, bringing out that which is within: hence 'to extract.' Pre. तूलति । Per. तुतूल । Derivative Nominal root: तूलेनानुकुष्णाति=अनुतूलयति । The णिच् added by III. 1. 25. Aorist अतुतूलत् । Noun तूलम् ॥

पूल ५६१ संघाते ।

561. √Pûla, to heap up, collect. Pre. पूलति । Noun. पूलः ॥

मूल ५६२ प्रतिष्ठायाम् ।

562. √Mûla, to be firm, stand fast, to take root. Pre. मूलति । Nouns. मूलम् । मूल्यम् । मूलकः ।

फल ५६३, निष्पत्तौ । फेलतुः । फेलुः ।

563. √Phala, to bear fruit, accomplish. Pre. फलति । Per. पफाल । फेलतुः । फेलुः । Nouns. फलं । फलकं । Past. Part. Pass. फलितम् ॥

चुल्ल ५६४ भावकरणे । भावकरणमभिप्रायाविष्कारः ।

564. √Chulla, to intimate one's desire, to sport. Pre. चुल्लति । Noun चुल्लिः । चुल्ली ॥

फुल्ल ५६५ विकसने ।

565. √Phulla, to bloom, expand. Pre. फुल्लति । Noun. फुल्लः । Past. Part. Pass. फुल्लितः । Ger. फुल्लित्वा ॥

चिल्ल ५६६ शैथिल्ये भावकरणे च ।

566. √Chilla, to become loose, to intimate one's desire. Pre. चिल्लति । Noun. चिल्लः ॥

तिल ५६७ गतौ । तेलति । तिल्ल इत्येके । तिल्लति ॥

567. √Tila, to go, move. Some read it as तिल्ल and conjugate it as तिल्लति । Pre. तेलति । Noun. तिलः । तिलिनम् ॥

वेलृ ५६८, चेलृ ५६९, केलृ ५७०, खेलृ ५७१, क्ष्वेलृ ५७२, वेल्ल ५७३, चलने । पञ्च ऌदितः षष्ठो लोपधः ॥

568. √Velṛi, 569. √Chelṛi, 570. √Kelṛi, 571 √Khelṛi, 572 √Kshvelṛi 573 √Vella, to move, tremble, shake, play, sport. The first five have an indicatory ऌ; the last ends in ल and has a ल as penultimate. Pre. वेलति । Caus. Aorist अविवेलत् । Noun वेला ।

569. √Chelṛi, Pre. चेलति । Caus. Aorist अचिचेलत् । Noun चेलः ; f. चेली ; n. चेलम् ॥

570. √Kelṛi, Pre. केलति । Caus. Aorist अचिकेलत् । Nouns. केलिः । केलिन्, केला ॥

571. √Khelṛi, Pre खेलति । Caus. Aorist अचिखेलत् । Noun, खेला ॥

572. √Kshvelṛi, Pre. क्ष्वेलति ॥

573. √Vella, Pre. वेल्लति । Caus. Aorist अविवेल्लत् । Noun, वेल्लः 'poison.'

पेलृ ५७४, फेलृ ५७५, शेलृ ५७६ गतौ । षेल इत्येके ॥

574. √Pelṛi, 575 √Phelṛi, 576 √Śelṛi, to go, move, shake. Some read षेल् also. Pre. पेलति । Caus. Aorist अपिपेलत् । Noun पेला ॥

575. √Phelṛi, Pre. फेलति ।

576. √Śelṛi, Pre. शेलति । Caus Aorist अशिशेलत् ॥

NOTE: Here in some texts we find the following three roots also:—viz:—सेलृ, पेलृ, सेलृ ॥

स्खल ५७७ संचलने । चस्खाल । अस्खालीत् ॥

577. √Skhala, to stumble, Pre. स्खलति । Per. चस्खाल । Aorist. अस्खालीत् । Caus. स्खलयति । It is मित् according to Bhoja. See √854.

खल ५७८ संचये ।

578. √Khala, to gather, collect. Also चलने to move, shake. Pre. खलति । Per. चखाल । Aorist अखालीत् । Nouns. खलः 'knave.' खलम् । खलतिः 'bald.'

गल ५७९ अदने । गलति । अगालीत् ॥

579. √Gala, to swallow. Pre. गलति । Aorist. अगालीत् । Noun. गलः ॥

षल ५८० गतौ । सलति ॥

580. √Shala, to go. Pre. सलति । Caus. सालयति, Aorist असीसलत् । Nouns. सालः । सलिलम् ॥

दल ५८१ विशरणे ।

581. √Dala, to burst open, split, cleave, crack. Pre. दलति । Caus. दलयति । It is मित् according to Bhoja. See √854. Nouns. दाडिमम् । कुद्दालः ॥

श्वल ५८२, श्वल्ल ५८३, आशुगमने । शश्वाल । अश्वालीत् । शश्वल्ल । अश्वल्लीत् ॥

582. √Śvala, to run, go quickly. Pre. श्वलति । Per. शश्वाल । Aorist. अश्वालीत् । Caus. श्वालयति । Aorist अशिश्वलत् । Desi. शिश्वलिषति । Inten. शाश्वल्यते ॥

583. √Śvalla, Pre श्वल्लति । Per. शश्वल्ल । Aorist अश्वल्लीत् ।

खोलृ ५८४, खोर्ऋ ५८४ क, गतिप्रतिघाते । खोलति । खोरति ॥

584. √Kholṛi, 584 A. √Khorṛi, to limp, to be lame. Pre. खोलति । Per. चुखोल । Caus. खोलयति, Aorist अचुखोलत् । *Noun*, खोडः 'lame.'

584. A. √Khorṛi. Pre. खोरति ॥

धोर्ऋ ५८५, गतिचातुर्ये । धोरति ॥

585. √Dhorṛi, to go quickly, to be skilful, to trot. Pre. धोरति । I Fut. धोरिता । Caus. Aorist अदुधोरत् । *Noun* धोरितकः ॥

त्सर ५८६ छद्मगतौ । तत्सार । अत्सारीत् ॥

586. √Tsara, to go or approach gently or stealthily, creep, crawl, to proceed crookedly, or fraudulently. Per. त्सरति । Per. तत्सार । तत्सरतुः । I Fut. त्सरिता । Aorist अत्सारीत् । Desi. तित्सरिषति । Inten. तात्सर्यते । Yaṅ luk तात्सरीति or तात्सर्ति, 2. S. तात्सर्षि । Imperfect अतात्सः । *Nouns* त्सरुः । त्सरुकः ॥

क्मर ५८७ हूर्छने । चक्मार ॥

587. √Kmara, to be crooked, act dishonestly, decieve. Per. क्मरति । Per. चक्मार । I Fut. क्मरिता । Aorist अक्मारीत् ॥

अभ्र ५८८, वभ्र ५८९, मभ्र ५९०, चर ५९१, गत्यर्थाः । चरतिर्भक्षणेऽपि । अभ्रति । आनभ्र । मा भवानभ्रीत् । अङ्गान्त्यरेफस्यातः समीपत्वाभावान्न ।

588. √Abhra, 589 √Babhra, 590 √Mabhra, 591 √Chara, to go to move. √चर means also to eat. Pre. अभ्रति । Per. आनभ्र । I Fut. अभ्रिता । Aorist अ + अभ्रीत् as मा भवानभ्रीत् । The र here is final of an aṅga, yet as it is not in the proximity of अ, because भ intervenes, it does not cause the vṛiddhi of the अ of √अभ्र (See S. 2330) Caus. अभ्रयति Aorist आबिभ्रत् । Desi. अबिभ्रिषति । Nouns. अभ्रम् । अभ्री । आभ्रकम् ॥

589. √Babhra, Pre. बभ्रति । Per. बबभ्र । I Fut. बभ्रिता । Desi. बिबभ्रिषति । Inten. बाबभ्र्यते । Yaṅ luk बाबभ्र्ति । âbabhrti. Imperfect अबाबभ्ः or अबाबभ्रीत् ॥

590. √Mabhra, Pre. मभ्रति । ॥

591. √Chara, Pre. चरति । Per. चचार । चेरतुः । चेरुः । I Fut. चरिता । Aorist. अचारीत् । Desi. चिचरिषति । Inten. चञ्चूर्यते । Yaṅ luk चञ्चुरीति or चञ्चूर्ति । Imperfect अचञ्चूः । Nouns. चाचार्यः । चरः f. चरी । चराचरः । चरिष्णुः । चरकः । चरित्रम् । चरः । चरणः । चर्म । चारः । Adj. in य चर्यम् । आचार्यः । उपचार्यम् ॥

ष्ठिवु ५९२ निरसने । ष्ठिवुक्लमु-' (२३२०) इति दीर्घः । ष्ठीवति । अस्य द्वितीयस्य ठकारो थेति वृत्तिः । तिष्ठेव । तिष्ठिवतुः । तिष्ठिवुः । टिष्ठेव । टिष्ठिवतुः । टिष्ठिवुः । हलि च (३५४) इति दीर्घः । ष्ठीव्यात् ॥

592. √Shṭhivu, to spit. The short इ becomes long ई by VII, 3. 75. S. 2320. As ष्ठीवति । According to the Vṛitti the second letter of this root is

either ष or स dental or lingual. In other words the root is ष्ठिव or ष्टिव । Of course, by sandhi ष ष्ठिव will become ष्ठिव, but this स will reappear for the purposes of reduplication. Thus from √ष्ठिव where स is changed to ष we have तिष्ठेव &c. But from √ष्टिव where the ष is original we have टिष्टेव, टिष्टिवतुः । Pre. ष्ठीवति । Per. तिष्ठेव or टिष्ठेव । तिष्ठिवतुः or टिष्ठिवतुः । तिष्ठिवुः or टिष्ठिवुः । I Fut. ष्ठेविता । II Fut. ष्ठेविष्यति । Imper. ष्ठीवतु । Bene. ष्ठीव्यात् । Before the affixes beginning with a consonant the व is lengthened by VII. 2. 77. S 354 Aorist. अष्ठेवीत् । Caus. ष्ठेवयति । Aorist अतिष्ठिवत् । Desi. तिष्ठेविषति or तुष्ठ्यूषति or टिष्ठेविषति &c. Inten. तेष्ठीव्यते or टेष्ठीव्यते &c. Noun. ष्ठीवनम् or ष्ठेवनम् । Past Part. Pass. ष्ठ्यूतः । Ger. ष्ठेवित्वा or ष्ठ्यूत्वा ॥

जि ५९३ जये । अयमजन्तेषु पठितुं युक्तः । जय उत्कर्षप्राप्तिः । अकर्मकोऽयम् । जयति ॥

593. √जि जये 'to surpass, excel.' This root ends in a vowel, and appropriately ought to have been classed with vowel-ending roots, and not here among consonant ending roots. Jaya means to get excellence. This is Intransitive, the root जय 'to obtain victory' is Transitive. Pre. जयति ॥

In forming the Perfect, the following sûtra applies.

२३३१ । सन्लिटोर्जेः । ७ । ३ । ५७ ॥

जयतेः सन्लिटोर्निमित्तो योऽभ्यासस्ततः परस्य कुत्वं स्यात् । जिगाय । जिग्यतुः । जिग्युः । जिगयिथ-जिगेथ । जिगाय-जिगय । जिग्यिव । जिग्यिम । जेता । जीयात् । अजैषीत् ।

2331. A guttural is substituted for the ज in √जि after a reduplication before the Desiderative affix सन्, and in the Perfect.

As जिगाय । Why in the Desiderative and Perfect only ? Observe जेजीयते । Though the root ज्या also assumes the form जि by vocalisation (VI. 1. 16, 17) yet that जि is not to be taken here. That will form जिज्यतुः । जिज्युः ॥

593. √Ji, to surpass, excel. Pre. जयति । Per. जिगाय । जिग्यतुः । जिग्युः । जिगयिथ or जिगेथ । जिगाय or जिगय । जिग्यिव । जिग्यिम । I Fut. जेता । II Fut. जेष्यति । Imve जयतु । Imper. अजयत् । Poten. जयेत् । Bene. जीयात् । Aorist, अजैषीत् । Caus. जापयति । Aorist अजीजपत् । Desi. जिगीषति । Inten. जेजीयते । Yaṅ luk जेजयीति or जेजेति, D. जेजितः, Pl. जेज्यति ॥

जीव ५९४ प्राणधारणे । जिजीव ॥

594. √Jiva, to live; or to breathe. This is intransitive. Pre. जीवति । Per. जिजीव । I Fut. जीविता । Caus. जीवयति । Aorist अजिजीवत् । Desi. जिजीविषति । Inten. जेजीव्यते । No Yaṅ luk. Nouns. जीवम् as in यावज्जीवम् । जीविका । जीमूतः । जीवातुः । जैवातृकः । जीवन्तः ॥

पीव ५९५, मीव ५९६, तीव ५९७, णीव ५९८ स्थौल्ये । पिपीव । मिमीव । तितीव । निनीव ॥

595. √Piva, 596 √Miva, 597 √Tiva, 598 √ṇiva, to grow fat. Pre. पीवति । Per. पिपीव । I Fut. पीविता । Caus. पीवयति । Aorist. अपीपिवत् । Desi. पिपीविषति । Inten. पेपीव्यते । *Noun.* पीवरः 'fat.'

596. √Miva, to grow fat. Pre. मीवति । Per. मिमीव । Noun. मीवरः 'a moral' 'venerable.'

597. √Tiva, to grow fat. Pre. तीवति । Per. तितीव । Noun. तीवरः 'a hunter.'[1]

598. √Niva, Pre. नीवति । Per. निनीव । Noun. नीवरः 'a trader.'[1]

क्षीवु ५९९, क्षेवु ५९९ क, निरसने ।

599. √Kshivu (Kshivu) to spit; eject from the mouth. According to Chandra the root is क्षेवु । Pre. क्षीवति or क्षेवति । Past Part. Pass. क्षूतः । Ger. क्षीवित्वा or क्षूत्वा ।

599 A. √Kshevu, Pre. क्षेवति; ॥

उर्वी ६००, तुर्वी ६०१, थुर्वी ६०२, दुर्वी ६०३, धुर्वी ६०४ हिंसार्थाः । ऊर्वाञ्चकार । 'उपधायां च' (२२६५) इति दीर्घः । तुतूर्व ॥

600. √Urvi, 601 √Turvi, 602 √Thurvi, 603 √Durvi, 604 √Dhurvi, to hurt. Pre. ऊर्वति । The lengthening is by VIII. 2. 78. S. 2265. Per. ऊर्वांचकार । I Fut. ऊर्विता । II Fut. ऊर्विष्यति । Impve. ऊर्वतु । Imper. और्वत् । Poten. ऊर्वेत् । Bene. ऊर्व्यात् । Aorist. और्वीत् । Caus. ऊर्वयति । Aorist औ+ऊर्विवत् । Desi. ऊर्विविषति । Noun. ऊः d. उरौ Pl. उरः । Past. Part. Pass. ऊर्वः । Active ऊर्ववान् ॥

601. √Turvi, Pre. तु(तू)र्वति । Per. तुतूर्व । I Fut. तूर्विता । Caus. तूर्वयति । Aorist अतुतूर्वत् । Desi. तुतूर्विषति । Inten. तोतूर्व्यते । Past. Part. Pass. तूर्णः । Active तूर्णवान् । Ger. तूर्वित्वा ।

Yan luk. Pre. तोतूर्वीति or तोतोर्ति । (VI. 4, 21. S. 2655; and I. 1. 4. S. 2656). तोतूर्तः । (VIII. 2, 77, S. 354) ; तोतूर्वति । Imper. अतोतोः or अतोतूर्वीत् । 2. S. तोतूर्वि । d. तोतूर्तम् । Aorist. अतोतोः । अतोतूर्तुः ॥

602. √Thurvi, Pre. थुथूर्वति or थूर्वति ॥

603. √Durvi, Pre. दुर्वति or दूर्वति ।

604. √Dhurvi, Per. धूर्वति । Noun. धूः d. धुरौ । धूर्पतिः or धूःपतिः । धौरेयः । धुर्यः ।

गुर्वी ६०५ उद्यमने । गूर्वति । जुगूर्व ॥

605. √Gurvi, to endeavour, Pre. गूर्वति । Per. जुगूर्व । Noun गुर्वः ॥

मुर्वी ६०६ बन्धने ।

606. √Murvi (Mûrvi), to bind, tie, Pre. मूर्वति । Per. मुमूर्व । Noun. मौर्वी ।

पुर्व ६०७, पर्व ६०८, मर्व ६०९ पूरणे ।

607. √Purva (Pûrva), 608. √parva, 609 √Marva, to fill. Pre. पूर्वति (S. 2265). Nouns. पूः । पूर्वः ॥

608. √Parva, Pre. पर्वति । Per. पपर्व । I Fut. पर्विता । Desi. पिपर्विषति । Inten. पापर्व्यते । Yan luk पार्पर्ति Imperfect अपापः । Noun. पः d. परौ Pl. परः । पर्विता । पार्वती ॥

609. √Marva, Pre. मर्वति ।

चर्व ६१० अदने ।

610. √Charva. to chew. Pre. चर्वति । Caus. चर्वयति ।

भर्व ६११ हिंसायाम् ।

611. √Bharva, to hurt, Pre. भर्वति ।

कर्व ६१२, खर्व ६१३, गर्व ६१४ दर्पे ।

612. √Karva, 613. √Kharva, 614. √Garva, to be proud, to boast. Pre. कर्वति ।

613. √Kharva, Pre. खर्वति ।

614. √Garva, Pre. गर्वति ।

अर्व ६१५, शर्व ६१६ षर्व ६१७ हिंसायाम् । आनर्व । शर्वति । सर्वति ॥

615. √Arva, 616, √Sarva, 617, √Sharva, to kill, Pre. अर्वति । Per. आनर्व । I Fut. अर्विता । Desi. अर्विविषति ।

616 √Sarva, Pre. शर्वति । Noun. शर्वः f. शर्वाणी ॥

617. √Sharva, Pre. सर्वति । Caus. सर्वयति । Des. of Caus. सिसर्वयिषति । Ordinary Desi. सिसर्विषति । Noun. सर्वः । सर्वदा ॥

इवि ६१८ व्याप्तौ । इन्वति । इन्वां चकार ॥

618. √Ivi, to pervade, surround, Pre. इन्वति । Per. इन्वां चकार । I Fut. इन्विता । II Fut. इन्विष्यति । Imperative इन्वतु । Imper. ऐन्वत् । Bene. इन्व्यात् । Aorist; ऐन्वीत् । Caus. इन्वयति । Aorist ऐन्विवत् । Desi. इन्विविषति । Noun. इन्वकाः । 'stars.'

पिवि ६१९, मिवि ६२०, णिवि ६२१ सेचने । तृतीयो मूर्धन्योष्मादिरित्येके । सेवने इति तरङ्गिण्याम् । पिन्वति । पिपिन्व ॥

619. √Pivi, 620, √Mivi, 621, √ṇivi, to wet, to moisten. According to some the third root is षिवि । According to Taranginî these mean 'to serve' also; Pre, पिन्वति । Per. पिपिन्व । I Fut. पिन्विता । Caus. पिन्वयति । Aorist अपिपिन्वत् । Desi. पिपिन्विषति । Inten. पेपिन्व्यते ।

620. √Mivi, to sprinkle, to honor, Pre. मिन्वति ।

621. √ṇivi, Pre. निन्वति प्रणिन्वति ।

621 A. षिवि √Shivi, Pre. सिन्वति ।

हिवि ६२२, दिवि ६२३, धिवि ६२४, जिवि ६२५ प्रीणनार्थाः । हिन्वति । जिन्वति ॥

622. √Hivi (Ivi), 623. √Divi, 624, √Dhivi, 625, √Jivi, to be glad to gladden. Pre. हिन्वति । Per. जिहिन्व । I Fut. हिन्विता ।

623. √Divi, Pre. दिन्वति ।

624. √धिवि 'to gladden, to be glad.' In conjugating this root the following sûtra applies :—

२३३२ । धिन्विकृण्व्योर च ।३। १ । ८० ।

अनयोरकारोऽन्तादेशः स्यादुप्रत्ययश्च कर्तरि सार्वधातुके । अतो लोपः, (२३०८) । तस्य स्थानिवद्भावाल्लघूपधगुणो न । धिनोति । धिनुतः । धिन्वन्ति ।

2332. The vikaraṇa उ comes (instead of शप्) after the roots धिन्वि 'to please', and कृण्वि 'to hurt', when a sârvadhâtuka affix denoting the agent follows; and in these verbs अ is the substitute of the final व of these two roots.

The roots धिन्व् and कृण्व् belong both to the Bhuâdi class. Thus धिन्व्+उ+ति = धिन्+अ+उ+ति = धिन्+0+उ+ति (The अ is elided by VI. 4. 48. S. 2308) = धिनोति 'he pleases.' It might be asked, why there is no *guna* of the short penultimate इ of धिन् by rule VII. 3, 86 which requires the base to be *gunated* before the sârvadhâtuka affix उ । The answer is to be found in sûtra I. 1. 57 the zero substitute of अ, though a blank, is like the former occupant (*sthânivat*) and thus prevents guṇa and इ is not considered penultimate.

While the उ itself is gunated before the पित् affix तिप्, though it is not gunated before non-pit affixes, as धिनुतः, धिन्वन्ति ॥ In forming the First Person dual and plural, the next sûtra gives an option.

NOTE.—Though the root धिन्व् √ Dhinv originally is not one that ends in उ and it assumes the form धिन dhina subsequently, yet at the time of applying the ârdhadhâtuka affix उ, it is अ ending, so the lopa rule VI. 4. 48 S. 2308 applies.

२३३३ । लोपश्चास्यान्यतरस्यां म्वोः । ६ । ४ । १०७ ॥

असंयोगपूर्वो यः प्रत्ययोकारस्तदन्तस्याङ्गस्य लोपो वा स्यात् म्वोः परयोः । धिन्वः-धिनुवः । धिन्मः-धिनुमः । मिपि तु परत्वाद्गुणः । धिनोमि ॥

2333. The उ of the vikarana उ and श्नु, where not preceded by a conjunct consonant, may be elided optionally before a personal ending beginning with म or व ॥

Thus धिन्वः or धिनुवः, धिन्मः or धिनुमः । Before the affix मिप्, however, there will be guna, by the subsequent rule because the affix is पित् and thus we have धिनोमि ॥

In forming the Imperative the following rule applies,

२३३४ । उतश्च प्रत्ययादसंयोगपूर्वात् । ६ । ४ । १०६ ॥

असंयोगपूर्वो यः प्रत्ययोकारस्तदन्तादङ्गात्परस्य हेर्लुक् स्यात् । धिनु । मिप्यपि तुकारलोपो धिनवाव । धिनवाव । धिनवाम । जिन्वतीत्यादि ॥

2334. The Imperative हि is elided after the उ of an affix, in the vikarana with which the Present-stem is made, provided that the उ is not preceded by a conjunct consonant.

The affix उ with which the Present-stem is made is उ and श्नु ॥ After this उ, the imperative हि is elided. Thus धिनु ॥

NOTE:—Why after 'उ'? Observe लुनीहि, पुनीहि । Why do we say "उ being part of the vikarana or affix"? Observe यहि, युहि, here उ is part of the root itself, and not of the vikarana. Why do we say 'not preceded by a conjunct consonant? Observe प्राप्नुहि, राध्नुहि, तक्ष्णुहि ॥

NOTE:—The elision of हि after the उ of the vikarana उ and श्नु is optional in the Vedas; as श्रानुहि यातुधानान्, धिनुहि यज्ञपतिम्, तेन मा भागिनं कृणुहि ॥

The augment आट् being nitya (compulsory and never set aside by any rule) takes effect prior to the application of the rule requiring elision of उ । Thus म and व being preceded by आ, there is no occasion for applying VI. 4. 107 S. 2333; for उ is not followed by व or म but by आव or आम । Thus we have in the Dual and Plural धिनवाव and धिनवाम ॥

624. √ Dhivi, Pre. धिनोति । धिनुतः । धिन्वन्ति । धिनोषि । धिनुथः । धिनुथ । धिनोमि । धिनुवः or धिन्वः । धिनुमः or धिन्मः । Impve. धिनोतु । धिनुताम् । धिन्वन्तु । धिनु । धिनवानि । धिनवाव । धिनवाम । Imper. अधिनोत् । अधिनुताम् । अधिनोः । अधिनवम् । अधिनुव or अधिन्व । Pote. धिनुयात् । Caus. धिन्वयति ॥

625. √ Jivi, Per. जिन्वति ॥

रिवि ६२६, रवि ६२७, धवि ६२८ गत्यर्थाः । रिण्वति । रण्वति । धन्वति ॥

626. √ Rivi, 627 √ Ravi, 628 √ Dhavi, to go, move. Pre. रिण्वति । Per. रिरिण्व । I Fut. रिण्विता । Aorist अरिण्वीत् । Caus. रिण्वयति, रिण्वयते । Desi. रिरिण्विषति । Inten. रेरिण्व्यते ॥

627. √Ravi, Pre. रण्वति । Per. ररण्व । I Fut. रण्विता । Aorist अरण्वीत् Desi. रिरण्विषति । Inten. रारण्व्यते ॥

628. √Dhavi, Pre. धन्वति । Per. दधन्व । I Fut. धन्विता । Aorist अधन्वीत् । Caus. धन्वयति, धन्वयते । Desi. दिधन्विषति । Inten. दाधन्व्यते । Nouns धुन्वना । धन्वि: ॥

कृवि ६२९ हिंसाकरणयोश्च । चकाराद्गतौ । कृणोति, इत्यादि धिनोतिवत् । अयं स्वादौ च ॥

629. √Krivi, to injure, to do. By force of च the root means 'to move' also. It is conjugated like √धिन्व, and it also belongs to Svâdi class. Pre. कृणोति । (The sûtra III. 1. 80 S. 2332 applies here also). Per. चकृण्व । I Fut. कृण्विता । Imperative कृणोतु । Imper. अकृणोत् । Pote. कृणुयात् । Aorist अकृण्वीत् ॥

मव ६३० बन्धने । मवति । मेवतुः । मेवुः । अमवीत्—अमावीत् ॥

630. √Mava, to fasten, bind. Pre. मवति । Per. ममाव । मेवतुः । मेवुः I Fut. मविता । Aorist अमवीत् or अमावीत् । Caus. मावयति, मावयते । Aor. अमीमवत् । Desi. मिमविषति । Inten. मामव्यते । Noun:—मूः, d. मुवौ ॥

630. √Mava, Yaṅ luk. conjugation, Pre. मामवीति or मामोति । मामूतः । मामवति । मामोषि । मामूथः । मामूथ । मामोमि । मामावः । मामूमः । Impor. मामोतात् or मामोतु । मामूहि । मामवानि । Imper. अमामोत् । अमामोः । अमामवम् ॥

अव ६३१ रक्षणगतिकान्तिप्रीतितृप्त्यवगमप्रवेशश्रवणस्वाम्यर्थयाचनक्रियेच्छादीप्त्यवाप्त्यालिङ्गनहिंसादानभागवृद्धिषु ॥ अवति । आव । मा भवानवीत् ॥

631. √Ava, 1. to protect, 2. to go, 3. to be beautiful or brilliant, desire, please, 5. to be satisfied, 6. to understand. 7 to enter, 8 to hear, 9 to rule or lord of, 10 to beg, 11 to act, 12 to wish, 13 to shine, 14 to obtain, 15 to embrace, 16 to injure or kill, 17 to accept (the word is âdâna and not dâna) 18 to share; 19 to prosper. Pre. अवति । Per. आव । आवतुः । I Fut. अविता । Aorist आवीत् (अवीत् without augment). Caus. आवयति, आवयते । Aorist आविवत् (without augment). Desi. अविविषति । Nouns ऊतिः 'help' (III. 3. 97) अर्णवः (Uṇ. I. 45) 'ocean' ऊनः 'wanting' (Uṇ. III. 2), अवनिः 'earth' (Uṇ. II. 102) ओम् 'Om' (Uṇ. I. 142). अविः 'a sheep' 'the sun' ओतुः 'the woof; 'a cat.'

धावु ६३२ गतिशुद्ध्योः । स्वरितेत् । धावति—धावते । दधाव—दधावे ॥

632. √Dhâvu, to run, 2. to purify. This root is svaritet and so it is both Atmane and Parasmaipadi. Pre. धावति or धावते । Per. दधाव । दधावतुः । I Fut. धाविता । Caus. धावयति, धावयते । Desi. दिधाविषति or ते । Inten°. दाधाव्यते । Past. Part. Pass. धौतः । Act. धौतवान् । Ger. धावित्वा or धौत्वा ॥

Here end the roots ending in व ॥

Now we give the Atmanepadi roots ending in a sibilant.

अथोष्मान्ता आत्मनेपदिनः ॥

धुक्ष ६३३ धिक्ष ६३४ संदीपनक्लेशनजीवनेषु । धुक्षते । दुधुक्षे । धिक्षते । दिधिक्षे ॥

633. √Dhukṣha, 1. To kindle, 2. To be weary. 3. To live. Pre. धुक्षते । Per. दुधुक्षे । I Fut. धुक्षिता । II Fut. धुक्षिष्यते । Imperative धुक्षताम् । Imper. अधुक्षत । Poten. धुक्षेत । Bene. धुक्षिषीष्ट । Aorist अधुक्षिष्ट । Cond. अधुक्षिष्यत । Caus. धुक्षयति धुक्षयते । Aorist. अदुधुक्षत् । Desi. दुधुक्षिषते । Inten. दोधुक्ष्यते । Noun धुक्षः ॥

633. √Dhukṣha, Yaṅ luk conjugation. Pre. दोधुक्षीति or दोधुक्ष्टि । दोधुक्षि । Imperative दोधुक्षु । दोधुग्ढि । दोधुक्षाणि । Imper. अदोधोक् । अदोधोट् ॥

634. √Dhikṣha, to kindle. 2. to harass, 3. to live. Pre. धिक्षते । Per. दिधिक्षे । I Fut. धिक्षिता ॥

वृक्ष ६३५ वरणे । वृक्षते । ववृक्षे ॥

635. √Vṛikṣha, to accept; select; to cover. Pre. वृक्षते । Per. ववृक्षे । I Fut. वृक्षिता । Desi. विवृक्षिषते । Inten. वरीवृक्ष्यते । Yaṅ luk वरिवृक्षीति or ववृक्ष्टि । Noun वृक्षः 'a tree.'

शिक्ष ६३६ विद्योपादाने । शिक्षते ॥

636. √Śikṣha, to learn, to teach. According to Tarangini this root is Parasmaipadi in senses other than that of learning. This is not approved by the Mâdhaviya. Pre. शिक्षते । Per. शिशिक्षे ॥

भिक्ष ६३७ भिक्षायामलाभे लाभे च । भिक्षते ॥

637. √Bhikṣha, 1. to beg. 2 to ask without obtaining. 3. to obtain. This root takes two accusatives. Pre. भिक्षते । Noun भिक्षुः 'a beggar, a mendicant.' भिक्षाकः 'a beggar.' Past Part. Pass. भिक्षितः । Act. भिक्षितवान् । Adjec. भिक्षितव्यं ॥

क्लेश ६३८ अव्यक्तायां वाचि । बाधने इति दुर्गः । क्लेशते । चिक्लेशे ॥

638. √Kleśa, 1. to speak inarticulately. 2. To impede or hinder, according to Durga. According to Swâmî the root means also 'to speak articulately.' pre. क्लेशते । Per. चिक्लेशे । I Fut. क्लेशिता । Pass. क्लेश्यते । Desi. चिक्लेशिषते ॥

दक्ष ६३९ वृद्धौ शीघ्रार्थे च । दक्षते । ददक्षे ।

639. √Dakṣha, 1. To grow. 2 To do, go or act quickly. Pre. दक्षते । Per. ददक्षे । I Fut. दक्षिता । Noun. दक्षिणः f. णा । दक्षिणः । दाक्षिणात्यः ॥

दीक्ष ६४० मौण्ड्येज्योपनयननियमव्रतादेशेषु । दीक्षते । दिदीक्षे ॥

640. √Dikṣha, 1. To shave one's head. 2. To sacrifice 3. To invest with the sacred thread. 4. To practise self-restraint. 5. To dedicate one self to, or to vow (6. To consecrate oneself for the performance of a sacred rite. 7. To initiate) Pre. दीक्षते । Per. दिदीक्षे ॥

ईक्ष ६४१ दर्शने । ईक्षां चक्रे ॥

641 √Ikṣha, 1. To see, behold, view, perceive, observe, look or gaze at. Pre. ईक्षते । Per. ईक्षांचक्रे । I Fut. ईक्षिता । II Fut. ईक्षिष्यते । Imperative ईक्षताम् । Imper. ऐक्षत । Poten. ईक्षेत । Bene. ईक्षिषीष्ट । Aorist ऐक्षिष्ट । Condi. ऐक्षिष्यत । Caus. ईक्षयति, । Aorist ऐचिक्षत् । Desi. ईचिक्षिषते । Noun सुक्ष्मेक्षिका ॥

ईष ६४२ । गतिहिंसादर्शनेषु । ईषां चक्रे ॥

642. √Iṣha, to fly away, escape. 2. To attack, hurt, kill, 3. To look, see Pre. ईषते । Per. ईषांचक्रे । I Fut. ईषिता । Noun. ईषा । मनीषा ॥

भाष ६४३ व्यक्तायां वाचि । भाषते ॥

643. √Bhásha, 1. To speak articulately. Pre. भाषते । Per. बभाषे । I Fut. भाषिता । II Fut. भाषिष्यते । Caus. भाषयति, भाषयते । Aorist अबीभषत् or अबभाषत् (VII. 4. 3. S. 2565) Inten. बाभाष्यते । Yaṅ luk. बाभाष्टि । Noun. भाषकः ॥

वर्ष ६४४ स्नेहने । दन्त्योष्ठ्यादिः । ववर्षे ॥

644. √Varsha, 1. to anoint. The root begins with व dento—labial. The root वृष 'to rain' is Parasmaipadî, as will be shown hereafter. When meaning 'to be strong' it belongs to Churâdi class. Pre. वर्षते । Per. ववर्षे । I Fut. वर्षिता । Desi. विवर्षिषते । Inten वावर्ष्यते । Yaṅ luk वावर्ष्टि । लङ् अवावर्ट् ॥

गेषृ ६४५ अन्विच्छायाम् । 'ग्लेषृ' इत्येके । अन्विच्छा अन्वेषणम् । जिगेषे ॥

645. √Geshṛi, 1. To seek, search, investigate. According to Maitreya, it is ग्लेषृ । Pre. गेषते । Per. जिगेषे । I Fut. गेषिता । Caus. गेषयति । Aorist अजिगेषत् । Desi. जिगेषिषते । Inten. जेगेष्यते । Yaṅ luk जेगेष्टि । जेगेष्टः ॥

पेषृ ६४६ प्रयत्ने । पेषते ॥

646. √Peshṛi, 1. to strive diligently for. In the Mádhavíya the root is यषृ and the form given is यषते । Pre. पेषते । Per. पिपेषे ।

जेषृ ६४७, णेषृ ६४८, एषृ ६४९, प्रेषृ ६५० गतौ । जेषते । नेषते । एषां चक्रे । पिप्रेषे ॥

647. √Jeshṛi, 648, √ṇeshṛi, 649, √Eshṛi, 650, √Preshṛi, 1. to go to move. Pre. जेषते ।

648. √ṇeshṛi, Pre. नेषते, प्रणेषते ॥

649. √Eshṛi, Pre. एषते । Per. एषांचक्रे । I Fut. एषिता । II Fut. एषिष्यते । s. एषयति । Aorist ऐषिषत् (without the augment).

650. √Preshṛi, 1. to go, move, Pre. प्रेषते ।

रेषृ ६५१, हेषृ ६५२, ह्रेषृ ६५३ अव्यक्ते शब्दे । आद्यो वृकशब्दे । इतरौ द्वौ अश्वशब्दे । रेषते । हेषते । ह्रेषते ॥

651. √Reshṛi, 652, √Heshṛi, 653, √Hreshṛi, 1. To howl or yell. The root रेषृ is specially confined to the howling of the wolf. Pre. रेषते ।

652. √Heshṛi, to neigh. The neighing of a horse. Pre. हेषते ।

653. √Hreshṛi, to neigh. Pre. ह्रेषते ॥

कासृ ६५४ शब्दकुत्सायाम् । कासां चक्रे ॥

654. √Kásṛi, to cough, or make a sound indicatory of any disease. Pre. कासते । Per. कासांचक्रे । I Fut. कासिता । II Fut. कासिष्यते । Impertive, कासताम् । Imper. अकासत । Pote. कासेत । Bene. कासिषीष्ट । Aorist अकासिष्ट । Condi. अकासिष्यत । Caus. कासयति । Aorist अचकासत । Desi. चिकासिषते । Inten. चाकास्यते । Yaṅ luk चाकास्ति । लोट्, चाकाधि । लङ्, अचाकत् । 2. S. अचाकाः । Nouns :—कासारः, कासः । कासूः । कासूतरी । कासृतिः ॥

भासृ ६५५ दीप्तौ । बभासे ॥

655. √Bhásṛi, to shine. Pre. भासते । Caus. भासयति । Aorist अबीभसत् । or अबभासत् (VII. 4. 3. S. 2565) Nouns :—भाः D. भासौ Pl. भासः । भास्करः ॥

णासृ ६५६, रासृ ६५७ शब्दे । नासते, प्रणासते ॥

656. √ṇâsṛi, 657, √Râ ṛi, to sound. Pre. नासते । प्रणासते । Nouns :— नास्यम् । नासिका ॥

657. √Râsṛi, to sound. Pre. रासते । Nouns :—रासः । रासभः 'an ass.' रासा ॥

णस ६५८ कौटिल्ये । नसते ॥

658. √ṇasa, to be crooked or curved, to bend. Pre. नसते । प्रणसते । Per. नेसे । I Fut. नसिता । Caus. नासयति । Aorist अनीनसत् ॥

भ्यस ६५९ भये । भ्यसते । बभ्यसे ॥

659. √Bhyasa, to fear. Pre. भ्यसते । Per. बभ्यसे । I Fut. भ्यसिता । II Fut. भ्यसिष्यते । Caus. भ्यासयति । Aorist अबिभ्यसत् । Inten. बाभ्यस्यते । Yaṅ luk बाभ्यसिति बाभ्यस्ति, बाभ्यसि ॥

आङः शसि ६६० इच्छायाम् । आशंसते । आशशंसे ॥

660 √â śasi, to wish, desire The root must always be preceded by the Upasarga आ । Durga reads it as आशस्‌ without indicatory इ । So also Swâmi. शंस to praise is Parasmaipadi. It belongs to the Adâdi class also. Pre. आशंसते । Per. आशशंसे । I Fut. आशंसिता । Caus. आशंसयति । Aorist आशशंसत् । Desi. आशिशंसिषते । Inten. आशाशंस्यते । Past Part. Pass. आशंसितः । Adj. आशंस्यम् । Nouns :—आशंसुः । आशंसा ॥

660. √Aśaṅs, Yaṅluk. Pre. आशाशंस्ति । Impve आशाशंसिध । Imper. आशाशन् ॥

ग्रसु ६६१, ग्लसु ६६२ अदने । जग्रसे । जग्लसे ॥

661. √Grasu, 662, √Glasu, to swallow, devour, eat up, consume. Pre. ग्रसते । Per. जग्रसे । I Fut. ग्रसिता । Caus. ग्रासयति, ग्रासयते । Past Part. Pass. ग्रस्तः । Ger. ग्रसित्वा or ग्रस्त्वा । Nouns ग्रासः । ग्रसिष्णुः ॥

ईह ६६३ चेष्टायाम् । ईहां चक्रे ॥

663. √Îha, to endeavour. Pre. ईहते । Per. ईहांचक्रे । I Fut. ईहिता । II Fut. ईहिष्यते । Imperative ईहताम् । Imper. ऐहत । Pote. ईहेत । Bene. ईहिषीष्ट । Aorist ऐहिष्ट । Condi. ऐहिष्यत । Caus. ईहयति, Aorist ऐजिहत् । (without the augment) Desi. ईजिहिषते । Nouns ईहा. ऐहा, पर्येहा ॥

बहि ६६४, महि ६६५ वृद्धौ । बंहते । बबंहे । मंहते ॥

664. √Bahi, to increase. Pre. बंहते । Per. बबंहे । I Fut. बंहिता । Bene. बंहिषीष्ट । Caus. बंहयति, । Aorist अबबंहत् । Desi. बिबंहिषते । Inten. बाबंह्यते ॥

664. √Bahi, Yaṅ luk. Pre. बाबंहिति । d. बाबण्ढः । pl. बाबंहति । बाबण्ढि बाबंहि । बाबंहुः ॥

665. √Mahi, to increase. Pre. मंहते ॥

अहि ६६६ गतौ । अंहते । आनंहे ॥

666. √Ahi, to go, approach, set out. Pre. अंहते । Per. आनंहे । I Fut. अंहिता Caus. आंहयति, । Aorist आञ्जिहत् । Desi. अञ्जिहिषते । Nouns—अंहः ॥

गर्ह ६६७, गल्ह ६६८ कुत्सायाम् । जगर्हे । जगल्हे ॥

667. √Garha, 668, √Galha, to blame. Pre. गर्हते । Per. जगर्हे । I Fut. गर्हिता । Desi. जिगर्हिषते । Inten. जागर्ह्यते । Yaṅ luk जागर्हिति । Imperfect अजागर्ट ॥

668. √Galha, to blame. Pre. गल्हते । Per. जगल्हे । I Fut. गल्हिता । Desi. जिगल्हिषते । Inten. जागल्ह्यते । Yaṅ luk Imperfect अजागल्ट् ॥

बर्ह ६६९, बल्ह ६७० प्राधान्ये । ओष्ठ्यादी ॥

669. √Barha, 670, √Balha, to be pre-eminent or excellent. These roots commence with ब (labial). Pre. बर्हते । Per. बबर्हे । I Fut. बर्हिता । Noun बर्हिणः । बर्हि ॥

670. √Balha, to be pre-eminent. Pre. बल्हते । Per. बबल्हे । I Fut. बल्हिता ।

वर्ह ६७१, वल्ह ६७२ परिभाषणहिंसाच्छादनेषु । दन्त्योष्ठ्यादी केचित्तु । पूर्वयोर्दन्त्योष्ठ्यादितामनयोरोष्ठ्यादितां चाहुः ॥

671. √Varha, 672, √Valha, 1. To speak. 2. To hurt. 3. To cover. Mâdhaviya reads 'dâneshu' 'to give' as the third meaning. The root begins with व (dento-labial). Some read the last two roots with व, and the present two with ब (b). Pre. वर्हते । Per. ववर्हे । I Fut. वर्हिता ॥

672. √Valha. Pre. वल्हते । Per. ववल्हे । I Fut. वल्हिता ॥

प्लिह ६७३ गतौ । पिप्लिहे ॥

673. √Pliha, to go, move. Pre. प्लेहते । Per. पिप्लिहे । I Fut. प्लेहिता । Desi. पिप्लिहिषते । Ger. प्लिहित्वा or प्लेहित्वा । Noun प्लीढा ॥

वेहृ ६७४, जेहृ ६७५, बाहृ ६७६ प्रयत्ने । आद्यो दन्त्योष्ठ्यादिः । अन्त्य ओष्ठ्यादिः । उभावप्योष्ठ्यादी इत्येके । दन्त्योष्ठ्यादी इत्यपरे । जेहतिर्गत्यर्थोऽपि । बबाहे ॥

674. √Vehri, 675, √Jehri, 676, √Bâhri, to endeavour.

The root 'vehri' begins with dento-labial व । बाहृ 676 begins with the labial ब । Some say both begin with ब (labial). Others say both begin with व (dento labial). Pre. वेहते । Per. विवेहे । I Fut. वेहिता । Caus. वेहयति । Aorist अविवेहत्

675. √Jehri, to endeavour. It also means 'to go.' Pre. जेहते ।

676. √Bâhri, to endeavour. Pre. बाहते । Per. बबाहे । Nouns. बाढं, बाहा ॥

द्राहृ ६७७ निद्राक्षये । निक्षेपे इत्येके ।

677. √Drâhri, to wake. According to some it means 'to throw.' Pre द्राहते । Inten. दाद्राह्यते । Yañ luk दाद्राढि । d. दाद्राह्वः । 2. S. दाद्राक्षि । Imperfect अदाद्राट् ॥

काशृ ६७८ दीप्तौ । चकाशे ॥

678. √Kâśri, to shine. Pre. काशते । Per. चकाशे । I Fut. काशिता । II. Fut. काशिष्यते । Impve. काशताम् । Imper. अकाशत । Poten. काशेत । Bene. काशिषीष्ट । Aorist. अकाशिष्ट । Condi. अकाशिष्यत । Caus. काशयति । Aorist अचकाशत् । Desi. चिकाशिषते । Inten. चाकाश्यते । Nouns. काशी । नीकाशः । काशिः । काष्टम् । काशिका । काशः ।

678. √Kâśri, Yañ luk conjugation. Pre. चाकाष्टि । चाकाशि । चाकाशिम । चाकाश्वः । चाकाश्मः । Impve. चाकाड्ढि । Imperfect. अचाकाट् ॥

ऊह ६७९ वितर्के । ऊहां चक्रे ॥

679. ûha, to reason, infer, deliberate about. Pre. ऊहते । Per. ऊहांचक्रे । I Fut. ऊहिता । II Fut. ऊहिष्यते । Imperative. ऊहताम् । Imper. औहत । Poten. ऊहेत । Bene. ऊहिषीष्ट । Aorist. औहिष्ट । Condi. औहिष्यत । Caus. ऊहयति । Aorist औजिहत् । Desi. ऊजिहिषते ॥

गाहू ६८० विलोडने । गाहते । जगाहे । जगाहिषे । जघाक्षे । जगाहिढ्वे–जगाहिध्व–जघाढ्वे ॥

680. √गाहूविलोडने 'to shake, stir up, churn, agitate' Pre. गाहते। Per. जिगाहे। 2nd. Per. S. जगाहिषे or जघाक्षे Pl. जगाहिढ्वे-ध्वे or जघाढ्वे। I Future गाहिता। When इ is not added then the following applies.

२३३५ । ढो ढे लोपः । ८ । ३ । १३ ॥

ढस्य लोपः स्याड्ढे परे । गाहिता–गाढा । गाहिष्यते–घाक्ष्यते । गाहिषीष्ट–घाक्षीष्ट । अगाहिष्ट –अगाढ । अघाक्षाताम् । अघाक्षत । अगाढाः । अघाढ्वम् । अघाक्षि ॥

2335. There is elision of ढ् when ढ् follows.

Though this sûtra is read in the division of Grammar which is governed by पदाधिकार, yet this elision takes place only when the ढ is not at the end of a pada. Thus गाढा from गाह्+ता। The ह is changed to ढ by VIII. 2. 31 S. 324. and the त is first changed to ध by VIII. 2. 40 S. 2280 and then to ढ by VIII. 4. 41. S 113. Thus गाढ्+ढा। The first ढ् is elided by this sûtra and we get गाढा। The change of ध into ढ by VIII. 4. 41, should be considered as valid and siddha for the purposes of this rule, otherwise this rule will find no scope.

NOTE :—The form जघाक्षे is thus evolved :—गाह्+गाह् = गाह्+से (III. 4. 80, S 2236) = गाढ्+से (VIII. 2. 31. S 324) = घाढ्+से (VIII. 2. 37 S. 326) = घाक्+से (VIII. 2. 41 S. 295) = घाक्षे, and with reduplication जघाक्षे ॥

680. √Gâhu, to stir up. Pre. गाहते। Per. जगाहे। जगाहिषे or जघाक्षे। जगाहिढ्वे, ध्वे or जघाढ्वे। I Fut. गाहिता or गाढा। II Fut. गाहिष्यते or घाक्ष्यते। Imperative. गाहताम्। Imper. अगाहत। Poten. गाहेत। Bene. गाहिषीष्ट or घाक्षीष्ट। Aorist. अगाहिष्ट or अगाढ। अघाक्षाताम्। अघाक्षत। अगाढाः। अगाढ्वम्। अघाक्षि। Caus. गाहयति। Aorist अजीगहत्। Desi. जिघाक्षते or जिगाहिषते। Inten. जागाह्यते। Yaṅ luk जागाढि। Ger. गाढ्वा or गाहित्वा।

गृहू ६८१ ग्रहणे । गर्हते । जगृहे ॥

*ऋदुपधेभ्यो लिटः कित्वं गुणात् पूर्वविप्रतिषेधेन * ॥

जगृहिषे–जघृक्षे । जघृढ्वे । गर्हिता–गर्ढा । गर्हिष्यते–घर्क्ष्यते । गर्हिषीष्ट–घृक्षीष्ट । लुङि । अगर्हिष्ट । इडभावे ॥

681. √गृहू ग्रहणे 'to take,'

Thus Pre. गर्हते। Per. जगृहे। Before the augment इट् the following Vârtika applies:

Vârt :—The affixes of लिट् (Perfect) are कित् in the case of roots that have a penultimate ऋ; and this कित्—condition takes effect before the application of Guṇa rule, by debarring the subsequent in anticipation. The sûtra requiring Guṇa, namely, पुगन्तलघू (VII. 3. 86 S. 2189) being subsequent to the *kitva* rule, would have applied first, but it is set aside by this vârtika. Thus we have जगृहिषे or जघृक्षे। जघृढ्वे। &c. Aorist. अगर्हिष्ट।

But when it does not take the augment इट्, the following rule applies in forming its aorist.

२३३६ । शल इगुपधादनिटः क्सः । ३ । १ । ४५ ॥

इगुपधो यः शलन्तस्तस्मादनिटश्च्लेः क्सादेशः स्यात् । अघुक्षत ॥

2336. After a verb that ends in a शल् consonant (श, ष, स, and ह) and has an इक् vowel for its penultimate letter, and does not take इट् (VII. 2. 10), क्स is the substitute of च्लि.

Thus अगुह् + क्स + त = अघुक्षत ।

Before the affixes beginning with a vowel, the अ of क्स is elided by the following sûtra.

२३३७ । क्सस्याचि । ७ । ३ । ७२ ।

अजादौ तङि क्सस्य लोपः स्यात् । 'अलोऽन्त्यस्य' (४२) । अघुक्षाताम् । अघुक्षन्त ॥

2337. The (अ of the Aorist characteristic) क्स is elided before an affix beginning with a vowel.

The elision is of the final अ of Ksa, and not of the whole affix, (See I. 1. 52. S 42). Thus अघुक्षाताम् । अघुक्षन्त ॥

Note:—Why do we say 'when ending in श, ष, स and ह'? Observe. अभैत्सीत्, अच्छैत्सीत्; here सिच् is employed. Why do we say 'having for its penultimate इ, उ, ऋ or ऌ'? Observe अधाक्षीत् । Why do we say 'not having an intermediate इट्'? Observe अकोषीत and अमोषीत । See VII 2. 4. and VIII. 2. 28.

Had the अ not been elided before आताम्, and आथाम्, then इय must have been substituted for it according to VII. 2. 81. Why do we say before an affix beginning with a vowel? Observe अधुक्षत्, अधुक्षताम् । Why do we say क्स and not only स? So that the elision should not take place here, as वत्सौ, वत्साः, वत्सौ, वत्साः, वृक्षौ, वृक्षाः ॥

681. √Grihu, to take. Pre. गर्हते । Per. जगृहे । जगृहिषे or जघृक्षे । जगृहिध्वे । जघृढ्वे । I Fut. गर्हिता, गर्ढा । II Fut. गर्हिष्यते, घर्क्ष्यते । Imperative. गर्हताम् । Imper. अगर्हत । Poten. गर्हेत । Bene. गर्हिषीष्ट or घृक्षीष्ट । Aorist. अगर्हिष्ट or अघृक्षत । अगर्हिषाताम् or अघृक्षाताम् । अगर्हिषत । अगृढाः or अघृक्षथाः । अगर्हिढ्वम् or अघृढ्वम् or अघृक्षध्वम् । अगर्हिषि or अघृक्षि । अगर्हिष्वहि or अघृक्षावहि । Desi. जिगर्हिषते, जिघृक्षते । Inten. जरीगृह्यते । Yan luk जर्गृहीति or जर्गर्ढि d. जर्गृढः । Noun गृहम् । Ger. गर्हित्वा । गढ्वा ।

ग्लह ६८१ च । ग्लहते ॥

681. A. √Glaha cha, to take, Swâmi, Kâśyapa and Sammata read glaha Pre. ग्लहते । Noun. ग्लहः ॥

घुषि ६८२ कान्तिकरणे । घुंषते । जुघुंषे । केचित् 'घष' इत्यनुपधं पठन्ति ॥

682. √Ghushi, to be beautiful or brilliant. Some read it as √Ghas, Chandra and Kâśyapa read it as घिषि with a penultimate इ । Pre. घुंषते । Per. जुघुंषे । I Fut. घुंषिता । Desi. जुघुंषिषते । Inten. जोघुंष्यते । Yan luk. जोघुंष्टि । जोघुड् 2nd P. जोघुंषिष । लङ्. अजोघुन् ॥

Here end the roots whose final is a sibilant and which are Âtmanepadi.

Herewith commence roots ending with a sibilant and which are Parasmaipadi.

अथार्हन्त्यन्ताः परस्मैपदिनः ॥

घुषिर् ६८३ अविशब्दने । विशब्दनं प्रतिज्ञानं ततोऽन्यस्मिन्नर्थे इत्येके । 'शब्दे' इत्यन्ये पेठुः । घोषति । जुघोष । घोषिता । इरित्वादङ् वा । अघुषत्-अघोषीत् ॥

683. √Ghushir, not to proclaim [illegible] To sound. The word aviśabdana means no-viśabdana, The word viśabdana means 'promise.' According to others the word is śabda only and the root means 'to sound'. The indicatory इर् makes the rule III. 1. 57, S. 2269 applicable in the aorist. When the root has all other meanings except that of 'proclaiming' (viśabdana) it is read here. When it has the meaning of viśabdana (proclaiming), it belongs to Churâdi class (X 187). Pre. घोषति । Per जुघोष । I Fut. घोषिता । Aorist अघुषत् or अघोषीत् । अघुषताम् । or अघोषिष्टाम् । Caus. घोषयति । Aorist अजूघुषत् । Desi. जुघुषिषति, or जुघोषिषति. Inten. जोघुष्यते । Yaṅ luk जोघोष्टि । लोट् 2nd S. जोघुड्ढि । लङ् अजोघोट् । Past Part. Pass. घुष्टः (VII. 2. 23 S. 3063). Ger. घुषित्वा or घोषित्वा । Noun घुष्टा ॥

अक्षू ६८४ व्याप्तौ ।

684. अक्षू व्याप्तौ 'to pervade.' As अक्षति । But by the following sûtra, it takes the vikaraṇa श्नु also.

२३३८ । अक्षोऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ७५ ॥

अक्षो वा श्नुप्रत्ययः स्यात्कर्त्रर्थे सार्वधातुके परे । पक्षे शप् । अक्ष्णोति । अक्ष्णुतः । अक्ष्णुवन्ति । अक्षति । अक्षतः । अक्षन्ति । आनक्ष । आनक्षिथ-आनष्ठ । अक्षिता-अष्टा । अक्षिष्यति । 'स्कोः' (३८०) इति कलोपः । 'षढोः कः सि' (२९५) । अक्ष्यति । अक्ष्णोतु । अक्ष्णुहि । अक्ष्णवानि । आक्ष्णोत् । आक्ष्णुवम् । अक्ष्णुयात् । अक्ष्यात् । ऊदित्त्वादिट् वा । 'नेटि' (२२६८) । मा भवान् अक्षीत् । अक्षिष्टाम् । अक्षिषुः । इडभावे तु मा भवानाक्षीत् । आष्टाम् । आक्षुः ॥

2338. The vikaraṇa श्नु is optionally employed after the root अक्ष 'to pervade.' when a sârvadhâtuka affix denoting an agent, follows.

Thus अक्ष्णोति or अक्षति 'he pervades or obtains.' D. अक्ष्णुतः । Pl, अक्ष्णुवन्ति ।

684. √Akshû, to pervade. Because the root has an indicatory long ऊ. the इट् augment is optional. Pre. अक्षति । अक्षतः । अक्षन्ति । Per. आनक्ष । आनष्ठ or आनक्षिथ । आनक्ष्व or आनक्षिव । I Fut. अक्षिता, or अष्टा । II Fut, अक्षिष्यति or अक्ष्यति (= अक्ष्+स्यति=अक्क्ष्+स्यति VIII. 2. 41 S. 295 = अक्+स्यति the क् is elided by VIII. 2. 29 S. 380 = अक्ष्यति) । Imperative अक्षतु or अक्ष्णोतु । अक्ष्णुहि । अक्ष्णवानि । Imper. आक्षत् or आक्ष्णोत् । 1. S. आक्ष्णुवम् । Pote. अक्षेत् or अक्ष्णुयात् । Bene. अक्ष्यात् । Aorist आक्षीत् (अक्षीत् without augment by VII. 2. 4 S. 2268). D. आक्षिष्टाम् । P. आक्षिषुः । When इट् is not added, we have आक्षीत् । आष्टाम् । आक्षुः । Caus. अक्षयति । Aorist आचिक्षत् । Desi. अचिक्षिषति or अचिक्षति । Past Part. Pass. अष्टः । Ger. अक्षित्वा । अष्ट्वा । Noun अक्षि: 'eye.'

तक्षू ६८५, त्वक्ष ६८६ तनूकरणे ।

685. तक्षू तनूकरणे 'to make thin.' As तक्षति । This root also take श्नु optionally by the following sûtra.

२३३९ । तनूकरणे तक्षः । ३ । १ । ७६ ॥

श्नुः स्याच्छब्विषये । तक्ष्णोति-तक्षति वा काष्ठम् । ततक्षिथ-ततष्ठ । अतक्षीत् । अतक्षिष्टाम्

अतक्षत् । अताक्षीत् । 'तनूकरणे' किम् । वाग्भिः संतक्षति । भर्त्सयतीत्यर्थः ।

2339. The affix श्नु is optionally employed after the root तक्ष 'to make thin' when a sârvadhâtuka affix denoting an agent, follows.

Thus तक्ष्णोति or तक्षति काष्ठं 'he planes the wood.' Why do we say 'when meaning to make thin'? Observe, वाग्भिः संतक्षति । 'he cuts with speech.'

685. √Takshâ, to make thin. Pre. तक्षति or तक्ष्णोति । Per. ततक्ष । ततक्षिथ or ततष्ठ । Aorist अतक्षीत् or अताक्षीत् । अतक्षिष्टाम् or अताष्टाम् । Noun तष्टा ॥

686. √Tvakshâ, Pre. त्वक्षति । Per. तत्वक्ष । I Fut. त्वक्षिता ॥

उक्ष ६८७ सेचने । उक्षां चकार ॥

687. √Uksha, to sprinkle. Pre. उक्षति । Per. उक्षां चकार । I Fut. उक्षिता । Nouns :—महोक्ष. वैशवक्रम् । जातोक्षः । वृद्धोक्षः ॥

रक्ष ६८८ पालने ।

688. √Raksha, to protect. Pre. रक्षति । Per. ररक्ष । I Fut. रक्षिता । Nouns रक्षणं, राक्षसः । रक्षः । निरक्षो ॥

णिक्ष ६८९ चुम्बने । प्रणिक्षति ॥

689. √ṇiksha, to kiss. Pre. निक्षति । With प्र we have प्रणिक्षति invariably by VIII. 4. 14. S. 2287. But in Kridanta we have प्रणिक्षणम् or प्रनिक्षणम् by VIII. 4. 33. S. 2839). Per. निनिक्ष । I Fut. निक्षिता ॥

तृक्ष ६९०, स्तृक्ष ६९१, णक्ष ६९२, गतौ । तृक्षति । स्तृक्षति । नक्षति ॥

690. √Triksha, 691 √Striksha, 692 √ṇaksha, to go, to move. Pre. तृक्षति । Per. ततृक्ष । I Fut. तृक्षिता । Caus. तृक्षयति, Aorist अततृक्षत् । Desi. तितृक्षिषति । तरीतृक्ष्यते । Yaṅ luk. तरीतृक्षि । Nouns तार्क्ष्यः । तृक्षः Name of Kâśyapa.

691. √Striksha, Pre. स्तृक्षति । Per. तस्तृक्ष । I Fut. स्तृक्षिता । Inten, तरीस्तृक्ष्यते ॥

692. √ṇaksha, to go, to move. Pre. नक्षति । प्रणक्षति । Per. ननक्ष । I Fut. नक्षिता । Noun नक्षत्रम् ॥

वक्ष ६९३ रोषे । संघाते इत्येके ।

693. √Vaksha, to be angry. Some say it means 'to accumulate'. Pre. वक्षति । Per. ववक्ष । I Fut. वक्षिता । Noun वक्षः ॥

मृक्ष ६९४ संघाते । म्रक्ष इत्येके ।

694. √Mriksha, to accumulate. Some say the root is म्रक्ष । Pre. मृक्षति । or म्रक्षति । Per. ममृक्ष or मम्रक्ष । I Fut. मृक्षिता or म्रक्षिता । Noun म्रक्षिता ॥

तक्ष ६९५ त्वचने । त्वचनं संवरणं त्वचो ग्रहणं च ॥

695. √Taksha, to cover. The tvachana means 'to cover,' and also 'to appropriate.' Some read it as √paksha with the meaning to accept. The root तक्षू meaning 'to make thin' has already been taught before. Pre. तक्षति । Per ततक्ष । I Fut. तक्षिता । See no 685.

पक्ष ६९६ परिग्रहे इत्येके ।

696. √Paksha, to accept. Pre. पक्षति । Per. पपक्ष । I Fut. पक्षिता । Noun पक्षः ॥

शूर्क्ष ६९७ आदरे । शुशूर्क्ष । 'अनादरे' इति तु क्वाचित्कोऽपपाठः । 'अवज्ञावहेलनमसूर्क्षणम्' इत्यमरः ॥

697. √Shûrksha, to respect. 'To disregard' according to some. But this is wrong. See Amarakosha where the author gives the meaning of the word असूर्क्षणम् as 'disregard' and 'dishonor', (I, 7, 23 verse). Pre. शूर्क्षति ॥

काक्षि ६९८, वाक्षि ६९९, माक्षि ७०० काङ्क्षायाम् ।

698. √Kâkshi, 699 √Vâkshi, 700 √Mâkshi, to desire, to wish for. Pre. काङ्क्षति । Per. चकाङ्क्ष । I Fut. काङ्क्षिता । Caus. काङ्क्षयति, Aorist अचकाङ्क्षत । Desi. चिकाङ्क्षिषति । Inten चाकाङ्क्ष्यते । Yan luk चाकांक्षि ॥

699. √Vâkshi, Pre. वाङ्क्षति ॥

700. √Mâkshi, Pre. माङ्क्षति ॥

द्राक्षि ७०१, ध्राक्षि ७०२, ध्वाक्षि ७०३ घोरवासिते च ।

701. √Drâkshi, 702. √ Dhrâkshi, 703 √Dhvâkshi, to make a discordant sound. By force of च, it means 'to desire' also. Pre, द्राङ्क्षति । Noun द्राक्षा ॥

702. √Dhrâkshi, Pre. ध्राङ्क्षति । Noun ध्राक्षा ॥

703. √Dhvâkshi, to crow, to caw, 2. To desire. Pre. ध्वाङ्क्षति । Per. दध्वाङ्क्ष । I Fut. ध्वाङ्क्षिता । Noun. तीर्थध्वांक्षः (II. 1. 42. S. 719). ध्वाक्षाणाम् । (VII. 2. 9. S. 1897).

चूष ७०४ पाने । चुचूष ॥

704. √Chûsha, to drink, to suck. Pre. चूषति । Per. चुचूष । I Fut. चूषिता । Caus. चूषयति । Aor. अचूचुषत् । Desi. चुचूषिषति । Inten. चोचूष्यते । Yan luk चोचूष्टि ।

तूष ७०५ तुष्टौ ।

705. √Tûsha, to be satisfied, to satisfy. Pre. तूषति ॥

पूष ७०६ वृद्धौ ।

706. √Pûsha. to nourish, to increase, to grow. Note. This root belongs to Divâdi and Kryâdi classes also. Pre. पूषति । Nouns. पूषा 'Sun.' (Un. I. 156). पूषी a niche for placing the lamp'.

मूष ७०७ स्तेये ।

707. √Mûsha, to steal, rob, plunder. Note. मुष with short उ belongs to Kryâdi class. Pre. मूषति । Nouns. मूषकः 'mouse thief.' मूषिका ॥

लूष ७०८, रूष ७०९ भूषायाम् ।

708. √Lûsha, to adorn, decorate. Pre. लूषति ॥

709. √Rûsha, to adorn, Pre. रूषति ॥

शूष ७१० प्रसवे । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । तालव्योष्मादिः ॥

710. √Śûsha, (to produce, beget). The word prasava means permission. Therefore the root means 'to permit.' The root begins with the palatal sibilant and not with the dental sibilant as some wrongly read it. Pre. शूषति ॥

यूष ७११ हिंसायाम् । जूष च ।

711 A. √Jûsha cha, to injure. This root is found in the Churâdi also. Pre. जूषति ।

711 √Yûsha, to injure. Some read the root as जूष । It is conjugated similary to जूषति । Per. जुजूष । Noun यूष 'soup : broth.' So also यूषम् ।

भूष ७१२, तसि ७१३ अलंकारे । भूषति ॥

712. √Bhûsha, to adorn. *It is* found in the Churâdi class also. Pre. भूषति ॥

713. √Tasi, to adorn. It is not found in the Siddhânta or the Mâdhavîya. Pre. तंसति ॥

ऊष ७१४ रुजायाम् । ऊषां चकार ॥

714. √ûsha, to be ill, Pre. ऊषति । Per. ऊषांचकार । Caus. ऊषयति । Aorist without augment ऊषिषत् as मामवानूषिषत् । Desi. ऊषिषिषति । Nouns :—ऊषः 'Salt ground' ऊषरः 'a saline soil.'

ईष ७१५ उञ्छे ।

715. √isha, to glean. Pre. ईषति । Per. ईषांचकार । I Fut. ईषिता । Aorist ऐषीत् । Nouns. ईषा 'the pole or shaft of a carriage or a plough'.

कष ७१६, खष ७१७, शिष ७१८, जष ७१९, झष ७२०, शष ७२१, वष ७२२, मष ७२३, रुष ७२४, रिष ७२५, हिंसार्थाः । तृतीयषष्ठौ तालव्योष्मादी । सप्तमो दन्त्योष्ठ्यादिः । चकाष । चखाष । शिशेष । शिशेषिथ । शेष्टा । कृषः । अशिषत् । अशेक्ष्यत् । जेषतुः । जझषतुः । शेषतुः । ववषतुः । मेषतुः ॥

716. √Kasha 717 √Khasha, 718 √Śisha. 719 √Jasha, 720 √Jhasha, 721 √Śasha, 722 √Vasha, 723 √Masha, 724 √Rusha, 725 √Risha. To injure, to kill. The third (no 718) and the sixth (No. 721) begin with a Palatal sibilant. The seventh (No. 722) begins with a dento-labial. Pre. कषति Per. चकाष । I Fut. कषिता । Aorist अकाषीत् or अकषीत् । Past Part. Pass. कषितः or कष्टम् । Nouns [illegible]ः । स्वकषः or °कषः । [illegible] कषम् । कषायिन् (III. 2. 143. S. 3123).

717. √Khasha, to injure. Pre. खषति । Per. चखाष । Nouns खष्यः 'anger violence'. (Un III. 28).

718. √Śisha, to injure. Pre. शेषति । Per. शिशेष । शिशेषिथ । I Fut. शेष्टा । II Fut. शेक्ष्यति । Imperative शेषतु । Imper. अशेषत् । Pote. शेषेत् । Bene. शिष्यात् । Aorist अशिक्षत् (with क्स III. 1. 45 S. 2336). Or अशेषीत् । Condi. अशेक्ष्यत् । Caus शेषयति । Aorist अशीशिषत् । Desi. शिशिक्षति । Inten. शेशिष्यते । Yañ luk. शेशेष्टि । Past Part. Pass, शिष्टः । Past Part Act. शिष्टवान् । Ger, शिष्ट्वा । Nouns शिष्यः अशिषोरः ॥

719. √Jasha, to injure. Pre जषति । । Per. जजाष । जेषतुः । I Fut. जषिता । Imperative जषतु ॥

720. √Jhasha, to injure. Pre. झषति । Per. जझाष । जझषतुः ॥

721. √Śasha, to injure. Pre. शषति । Per. शशाष । शेषतुः । Noun. शष्पः ॥

722. √Vasha, to injure. Per. वषति । Per. ववाष. ववषतुः । ववषुः । I Fut. वषिता ॥

723. √Masha, to injure Pre. मषति Per. ममाष । मेषतुः ॥

724. √Rusha, to injure, Pre. रोषति । Per. रुरोष । रुरोषिथ । I Fut. रोषिता or रोष्टा । In forming the First Future the augment इट् is optional by the following sûtra. II Fut. रोषिष्यति । Past. Part. Pass. रोषितम् । रुषितम् or रुष्टः । Ger. रुषित्वा

२३४० । तीषसहलुभरुषरिषः ७ । २ । ४८ ॥

इच्छत्यादेः परस्य तादेरार्धधातुकस्येड्वा स्यात् । रेषिता—रेष्टा । रेषिष्यति । रेषिता—रेष्टा । रेषिष्यति ॥

2340. An ârdhadhâtuka affix beginning with a त may optionally take the इट्, after the roots इष्, सह्, लुभ्, रुष्, and रिष् ॥

Therefore we have in the First Future two forms रेषिता or रेष्टा ॥

725. √Risha, to injure. Some read the root रुष along with these roots. The Mâdhavîya does not approve it. Pre. रेषति । Per. रिरेष । I Fut. रेषिता, or रेष्टा । Past. Part. Pass. रिष्टः ॥

भष ७२६ भर्त्सने । इह भर्त्सनं श्वरवः । भषति । बभाष ॥

726 √Bhasha, (to abuse, reproach) 2. To bark. The word bhartsana here means the 'sound of a dog.' The root therefore means 'to bark, growl' Pre. भषति । Per. बभाष । Noun. भषकः ॥

उष ७२७ दाहे । ओषति ॥

727 √Usha, to burn. Pre. ओषति । In forming the Perfect, the following sûtra allows an option: Per. ओषांचकार । उवोष । ऊषतुः । उवोषिथ । I Fut. ओषिता । II Fut. ओषिष्यति । Imperative ओषतु । Imper. औषत् । Pote. ओषेत् । Bene उष्यात् । Aorist. औषीत् । Caus. ओषयति, Aorist औषिषत् (without augment.) Desi. ओषिषिषति । Nouns: उष्मा । उष्मः । उष्णिका 'gruel.' उष्णोष्ठः । ओष्ठः 'lips' बिम्बोष्ठी । उष्ट्रः camel.

२३४१ । उषविदजागृभ्योऽन्यतरस्याम् । ३ । १ । ३८ ॥

एभ्यो लिट्याम्वा स्यात् । ओषांचकार - उवोष । ऊषतुः । उवोषिथ ॥

2341. The affix आम् is optionally employed after these roots, viz:—उष् 'to burn,' विद् 'to know,' and जागृ 'to wake,' when लिट् follows.

Thus ओषांचकार or उवोष । So also विदांचकार or विवेद, जागरांचकार or जजागार । As there is an agreement in the present instance to regard the verb विद् as ending in a short अ, *guna* is not substituted, as it would otherwise have been, by rule VII. 3. 86.

जिषु ७२८, विषु ७२९, मिषु ७३०, णिषु ७३१, सेचने । जिजेष । क्रादिनियमादिट् । जिजेषिथ । जिजेषिव । जेष्टा । जेष्यति । अजेषत् ॥

728. √Jishu, 729 √Vishu, 730 √Mishu, 731 √nishu to sprinkle. Pre. जेषति । Per. जिजेष । I Fut. जेषिता । Caus. जेषयति, Aor. अजीजिषत् । Desi. जिजिषिषति । जिजेषिषति । Inten. जेजिष्यते । Yaṅ luk जेजेष्टि । Past. Part. Pass. जिष्टम् । Ger. जेषित्वा । जिषित्वा (I. 2. 26) जिष्ट्वा (VII. 3. 56).

729. √Vishu, to sprinkle. The root विष्लृ व्याप्तौ belongs to the Juhotyâdi class: and विष विप्रयोगे to Kryâdi class. Pre. वेषति । Per. विवेष । विविषतुः । विविषुः । विवेषिथ । विविषिव । I Fut. वेष्टा । II Fut. वेक्ष्यति । Aorist. अविक्षत् (III. 1, 45). Desi. विविक्षति (I. 2. 10). Past. Part. Pass. विष्टम् । Ger. विषित्वा । वेषित्वा । विष्ट्वा । Adj. वैष्यम् (V. 1. 100).

NOTE:—Though it is given in the list of anit roots, yet it takes इट् in the Perfect by VII. 2. 13.

√730. Mishu, to sprinkle. When it means 'to emulate,' it belongs to Tudâdi class. Pre. मेषति । Per. मिमेष । I Fut. मेषिता । Nouns. मेषः । मेषी । Past. Part. Pass. मिषष्टः । Aor. मिषष्टवान् । Ger. मिषित्वा or मेषित्वा ॥

731. √ushu, to sprinkle. (Not given by Bhattoji). Pre. ओषति ॥

पुष ७३२ पुष्टौ । पोषति । पोषिता । पोषिष्यति । अपोषीत् । अनिट्केषु पुष्य इति श्यना निर्देशादयं सेट् । अतो न क्सः । अङ्विधौ दैवादिकस्य ग्रहणात्राङ् ॥

732. √Pusha, to nourish. Per. पोषति । Per. पुपोष । पुपोषिथ । I Fut. पोषिता । II Fut. पोषिष्यति । Aorist. अपोषीत् । This root is सेट्; for the पुष् which is anit belongs to Divâdi class, as it is exhibited in the Anit list as पुष्यति । Therefore the aorist is not formed by क्स । Nor is the aorist formed by अङ् under III. 1. 55, for that पुष् is also of the Divâdi class. Past. Part. Pass. पुषितः । पोषितः । पुष्टम् ॥

श्रिषु ७३३, श्लिषु ७३४, प्रुषु ७३५ प्लुष ७३६, दाहे । श्रेषति । शिश्रेष । श्रेषिता । श्लेषति । शिश्लेष । श्लेषिता । अयमपि सेट् । अनिट्सु दैवादिकस्यैव ग्रहणम् । इति कैयटादयः । यत्त्वनिट्कारिकान्यासे द्वयोर्ग्रहणमित्युक्तं तत्स्वोक्तिविरोधात्ग्रन्थान्तरविरोधाच्चोपेक्ष्यम् । पुप्रोष । पुप्लोष ॥

733. √Śrishu, 734 √Ślishu, 735, √Prushu, 736 √Plushu, to burn. Pre. श्रेषति । Per. शिश्रेष । I Fut. श्रेषिता ॥

734. √Ślishu, to burn. This root is also सेट् । The root ślish read in the Anit list in Divâdi according to Kaiyaṭa and others. The opinion of the author of Anit Kârikânyâsa is that both roots are anit. That is however wrong, as it is against his former opinion, and against other books. See III. 1. 46 and comments on it by Kaiyaṭa and Haradatta. Pre. श्लेषति । Per. शिश्लेष । शिश्लेषिथ । I Fut. श्लेषिता । Past. Part. Pass. श्लिष्टः । Nouns, श्लेष्मकः । श्लेष्मलः । श्लेषः ॥

735. √Prushu, to burn. Pre. प्रोषति । Per. पुप्रोष ॥

736. √Plushu, to burn Pre. प्लोषति । Per. पुप्लोष ॥

पृषु ७३७, वृषु ७३८, मृषु ७३९ सेचने । मृषु सहने च । इतरौ हिंसासंक्लेशनयोश्च । पर्षति । पपर्ष । पृष्यात् ॥

737. √Prishu, 738 √Vrishu, 739 √Mrishu, to sprinkle. The root मृषु means 'to endure' also. The other two (prish and vrish) mean 'to hurt,' and 'to vex' also. According to Kâśyapa they mean 'to give' also. Pre. पर्षति । Per. पपर्ष । I Fut. पर्षिता । II Fut. पर्षिष्यति । Imperative. पर्षतु । Imper. अपर्षत् । Pote. पर्षेत् । Bene. पृष्यात् । Aorist अपर्षीत् । Condi. अपर्षिष्यत् । Caus. पर्षयति, Aor. अपपर्षत् or अपीपृषत् । Desi. पिपर्षिषति । Inten. परीपृष्यते । Past. Part. Pass. पृष्टम् । पर्षितम् । Ger. पर्षित्वा । पृष्ट्वा । Nouns. पार्षिः । पार्षितः ॥

737. √Prishu, yaṅ luk conjugation. Pre. पर्पृषीति or पर्पर्ष्टि । पर्पर्ष्टि । Imperative पर्पृष्टि । पर्पृषाणि । Imper. अपर्पट् । अपर्पट् । Aorist. अपर्पर्षीत् ॥

738. √Vrishu, to sprinkle. Pre. वर्षति । Per. ववर्ष । Nouns. वर्षः । वृषिः । वृषभः । वृषकः । वृषलः । वृषिकः ॥

739. √Mrishu, to sprinkle. Per. मर्षति । Pre. ममर्ष । Ger. मृषित्वा । मर्षित्वा । मृष्ट्वा ॥

घृषु ७४० संघर्षे ।

740. √Ghrishu, to rub Pre. घर्षति । Per. जघर्ष । I Fut. घर्षिता । Noun. घृष्टम्

हृषु ७४१ अलीके ।

741. √Hrishu, to tell a lie, to become erect, to bristle, to be delighted. As हृष्टानि or हृषितानि लोमानि 'the hair bristling up with delight.' Pre. हर्षति । Nouns. हर्षुकः । हर्षियुः ॥

तुस ७४२, ह्रस ७४३, ह्लस ७४४, रस ७४५ शब्दे । तुतोस । जह्रास । जह्लास । ररास ॥

742. √Tusa, 743. √Hrasa, 744. √Hlasa, 745. √Rasa, to sound. Pre. तोसति । Per. तुतोस । 1 Fut. तोसिता । II Fut. तोसिष्यति । Imperative तोसतु । Imper. अतोसत् । Poten. तोसेत् । Bene. तुस्यात् । Aorist. अतोसीत् । Caus. तोसयति । Aorist अतूतुसत् । Desi. तुतुसिषति । तुतोसिषति । Inten. तोतुस्यते Yan luk. तोतोस्ति । Imperative 2nd S. तोतुधि । (VIII. 2. 25). Imper. 2nd or 3rd. S. अतोतोद् (VIII. 2. 73) or 2. S. अतोतोः । Ger. तुसित्वा or तोसित्वा (I. 2. 26).

743. √Hrasa, Pre. ह्रसति । Per. जह्रास । I Fut. ह्रसिता । Desi. जिह्रसिषति Inten. जाह्रस्यते । Yañ luk. जाह्रस्ति ॥

744. √Hlasa, Pre. ह्लसति । Per. जह्लास । I Fut. ह्लसिता ॥

745. √Rasa, to make sound. The root रस meaning 'to taste' belongs to Churâdi class. Pre. रसति । Per. ररास ॥

लस ७४६ श्लेषणक्रीडनयोः ।

746. √Lasa, to embrace, to play. This root belongs also to the Churadi (189) Pre. लसति । Nouns लालस्यम् । लसकः । लसः । विलासिन् (III. 2. 143).

घस्लृ ७४७ अदने । अयं न सार्वत्रिकः । लिट्यन्यतरस्याम् (२४२४) इत्यादेर्घसादेशविधानात् । ततश्च यत्र लिङ्गं वचनं वास्ति तत्रैवास्य प्रयोगः । भ्वादौ पाठः शपि परस्मैपदे लिङ्गम् । लृदित्करणमङि । अनिट्कारिकासु पाठो वलादावार्धधातुके । क्मरचि तु विशिष्योपादानम् । घसति । घस्ता ॥

747. √Ghaslṛi, to eat. This root is defective and is not conjugated in all tenses and moods. Because it is ordained as the substitute of अद in the Perfect (see II. 4. 40). Had it been an independent root, perfect in all its conjugation, there would have been no necessity of that sûtra. Therefore this root घस् is used in those tenses and moods only where it is either specifically ordained or where its presence may be deduced. Its being read in the Bhvâdi class shows that it is conjugated as a Bhvâdi root, and not as an Adâdi root though a substitute of अद । Moreover it is Parasmaipadi. The indicatory लृ shows that the Aorist is formed with अङ् । This root is read in the list of the Anit. roots (see p 73) : in order that no इट् augment is to be added in Ardhadhâtuka affixes beginning with a वल् consonant. Thus by III. 2. 160 it takes the affix क्मरच् ; but no augment is added before this affix. As घस्मरः । Pre. घसति । Per. जघास । I Fut. घस्ता । In forming the 2nd Future the following sûtra 2342 applies :—II Fut. घत्स्यति । (VII. 4. 49) Imperative . घसतु । Imper. अघसत् । Poten. घसेत् । The root is not found in the Benedictive. The Aorist is formed by the following sûtra 2343. Aorist अघसत् । Nouns घस्मरः । घासः । घासिः ॥

२३४२ । सः स्यार्द्धधातुके । ७ । ४ । ४९ ॥

सस्य तः स्यात्सादावार्धधातुके । घत्स्यति । घस्तु । अघसत् । घसेत् । सिजाद्यभावात् सिच्या प्रयोगः ॥

2342. त् is substituted for the final स् of a root before an Ardha-dhâtuka affix beginning with स ॥

As घस् + स्यति = घत् + स्यति = घत्स्यति । Why do we say 'when ending in स्'? Observe वक्ष्यति ॥ Why do we say 'beginning with स'? Observe घासः, वासः ॥ Why an ârdhadhâtuka ? Observe आस्से, वस्से, from आस् 'to sit' and वस्, to cover'; both Adâdi roots.

२३४३ पुषादिद्युताद्यॢदितः परस्मैपदेषु । ३ । १ । ५५ ॥

श्यन्विकरणपुषादेर्द्युतादेॢदितश्च परस्य च्लेरङ् स्यात्परस्मैपदेषु । अघसत् ॥

2343. अङ् is the substitute of च्लि, after the verbs पुष 'to nourish' and the rest, द्युत 'to shine', and the rest, and the verbs having an inidcatory ॡ, when the affixes of the Parasmaipada follow.

Thus अघसत् । The verbs classed as पुषादि, are a sub-division of the 4th conjugational verbs; and द्युतादि verbs belong to the 1st conjugation. As पुष अपुषत् 'he nourished'; द्युत्, अद्युतत् 'he shone'; गम्ॢ, अगमत् 'he went'. But not so in the Atmanepada; as अद्योतिष्ट, अलोतिष्ट.

जर्ज ७४८, चर्च ७४९, झर्झ ७५० परिभाषणहिंसातर्जनेषु ।

748. √Jarja, 749 √Charcha, 750 √Jharjha, to say, 2, to injure, 3, to threaten.

The roots चर्च and झर्झ belong to the Tudâdi class also, and give rise to the same forms. The difference is in the accent only. 'चर्च to study' is Churâdi. Pre. जर्जति ॥

749. √Charcha, Pre. चर्चति ॥

750. √Jharjha, Pre. झर्झति । Noun. झर्झरः ॥

पिसृ ७५१, पेसृ ७५२, विसृ ७५३, वेसृ ७५४, पिशृ ७५५, पेशृ ७५६ गतौ । पिपिसतुः । पिपेसतुः ॥

751. √Pisṛi, 752 √Pesṛi, to go, to move. The root पिस would become पेस by guṇa; the reading two roots separately is for the sake of कित् affixes, such a those of Perfect. Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपिसतुः । Caus. पेसयति, Aor. अपिपेसत् । the Inten. पेपिस्यते । Nouns :—पेस्वरः । (III. 2. 175.)

752. √Pesṛi, Pre. पेसति । Per. पिपेस । पिपेसतुः । Inten. पेपेस्यते ॥

753. √Visṛi, to go. Pre. वेसति । Per. विवेस । विविसतुः । Inten. वेविस्यते ॥

754. √Vesṛi, to go. Pre. वेसति । Per. विवेस । विवेसतुः ॥

755. √Piśṛi, to go, to move. Pre. पेशति । Per. पिपेश । पिपिशतुः । Inten. पेपिश्यते ।

756. √Peśṛi, to go, Pre. पेशति । Per. पिपेश । पिपेशतुः । Inten. पेपेश्यते ॥

हसे ७५७ हसने । एदित्त्वान्न वृद्धिः । अहसीत् ॥

757. √Hase, to laugh. Pre. हसति । Per. जहास । I Fut. हसिता । Aorist. अहसीत् । (There is no Vṛiddhi, as the root has got an indicatory ए । VII. 2. 5.) Nouns :—हसः ; हासः । हासितः । हसतः । हसी । हासितकम् । हसम् ॥

णिश ७५८ समाधौ । तालव्योष्मान्तः । प्रणेशति ॥

758. √Niśa, to meditate. This root begins with a dental न and ends with a sibilant of the palatal class. Pre. नेशति or प्रणेशति । Per. निनेश । I Fut. नेशिता । Caus. नेशयति, Aorist अनीनिशत् । Desi. निनिशिषति, or निनेशिषति । Inten. नेनिश्यते । Yaṅ luk. नेनेष्टि । Ger. निशित्वा । नेशित्वा । Nouns. निशा । नेशम् ॥

मिश ७५९, मश ७६० शब्दे रोषकृते च । तालव्योष्मान्तौ ॥

759. √Miśa, 760 √Maśa, to make a sound or noise, 2. to be angry. These two roots end in a palatal sibilant. Pre. मेशति । Per. मिमेश । I Fut. मेशिता ॥

760 √Maśa, Pre. मशति । Per. ममाश । I Fut. मशिता ॥

शव ७६१ गतौ । दन्त्योष्ठ्यान्तस्तालव्योष्मादिः । शवति । अशवीत्–अशावीत्

761. √Śava, to go, approach. This root begins with a palatal Sibilant and ends with a dentolabial व । Pre. शवति । Per. शशाव । I Fut. शविता । Nouns. शवम् । शैः ॥

शश ७६२ प्लुतगतौ । तालव्योष्माद्यन्तः । शशाश । शेशतुः । शेशुः । शेशिथ ॥

762. √Śaśa, to leap, bound, jump. The root ends in the palatal sibilant. Pre. शशति । Per. शशाश । शेशतुः । शेशुः । शेशिथ । I Fut. शशिता । Nouns. शशः शशनः ॥

762 A. √Kaśa, or √Kasha, to go. Some read this root here. But it belongs to Adâdi class properly. Pre. कशति । Per. चकाश ॥

शसु ७६३ हिंसायाम् । दन्त्योष्मान्तः । न शसदद–(२२६३) इत्येत्वं न । शशसतुः । शशसुः । शशसिथ ॥

763. √Śasu, to injure, kill. This root ends in a dental sibilant. Pre. शसति । Per. शशास । शशसतुः । शशसुः । शशसिथ । There is no ए nor elision of the reduplicate, because of the prohibition of VI. 4. 126. S. 2263. Noun. शस्त्रम् । Ger. शसित्वा or शस्त्वा ॥

शंसु ७६४ स्तुतौ । अयं दुर्गतावपीति दुर्गः । नृशंसो घातुकः क्रूरः' इत्यमरः । शशंस । आशिषि नलोपः । शस्यात् ॥

764. √Śaṃsu, to praise. Durga says 'the root means misfortune also. Pre. शंसति । Per. शशंस । I Fut. शंसिता । Bene. शस्यात् । The nasal is elided by VI 4. 24. Caus. शंसयति । Aor. अशशंसत् । Desi. शिशंसिषति । Inten. शाशस्यते । Yaṅ luk शाशंसीति । The nasal is not elided. Dual शाशस्तः । Here the nasal is dropped. Imperative 2nd Per. S. शाशद्धि । Past Part. Pass. शस्तम् । Past Part. Act. शंसितवान् । Ger. शंसित्वा or शस्त्वा । Nouns नृशंसः 'cruel.' नराशंसः । शस्त्रम् ॥

चह ७६५ परिकल्कने । कल्कनं शाठ्यम् । अचहीत् ॥

765. √Chaha, to cheat, deceive. The word parikalkana means duplicity. Pre. चहति । Per. चचाह । चेहतुः । I Fut. चहिता । Aorist अचहीत् । Desi. चिचहिषति । Inten. चाचह्यते । Yaṅ luk. चाचढि । The ह is changed to ढ by VIII. 2. 31, then applies VIII. 2. 40, then 4. 41, and VIII. 3. 13.

महँ ७६६ पूजायाम् । अमहीत् ॥

766. √Maha, to honor, respect. Pre. महति । Per. ममाह । Aorist अमहीत् । Nouns महाजातीयाः, महिषः, महिमा, महिमान् देवः, माहिषम् । महान् । महती ॥-

रह ७६७ त्यागे ।

767. √Raha, to quit, abandon. Pre. रहति । Per. रराह । I Fut. रहिता । Nouns. रहः । रहसी । रहस्यम् । राहुः । अवरहम् । समरहम् ॥

रहि ७६८ गतौ । रंहति । ररंह ॥

768. √Rahi, to move with speed, hasten. Pre. रंहति । Per. ररंह । I Fut. रंहिता । Noun रंहः ॥

दृह ७६९, दृहि ७७०, बृह ७७१, बृहि ७७२ वृद्धौ । दर्हति । ददर्ह । ददृहतुः । दृंहति । बर्हति । बृंहति । बृहि शब्दे च । बृंहितं करिगर्जितम् इत्यमरः । बृहिर् इत्येके । अबृहत्—अबर्हीत् ॥

769. √Driha, 770 √Drihi, 771 √Briha, 772 √Brihi, to grow, increase. The root बृहि (772) means also 'to make sound' As बृंहितं करिगर्जितम् "the sound of an elephant'. (A. K. II. 8. 107). Some read it as बृहिर् । The aorist therefore will अबृहत् or अबर्हीत् । Pre. दर्हति । Per. ददर्ह । ददृहतुः । I Fut. दर्हिता । Caus. दर्हयति । Aor. अददर्हत् or अदीदृहत् । Desi. दिदृहिषति । Inten. दरीदृह्यते । (VII. 4. 90. S. 2644.) Yan luk दर्दृहीति or दर्दर्ढि । Past Part. Pass. दर्हितम् । Past Part. Act. दृंहितवान् । Ger. दर्हित्वा । Nouns दृढः । दृढिष्ठः ॥

770. √Drihi, Pre. दृंहति । Per. ददृंह । I Fut. दृंहिता । Desi दिदृंहिषति । Inten. दरीदृंह्यते । Yan luk दर्दृंहीति । दर्दृंढि । दर्दृंढः । Imperfect अदर्दृन् । Past Part. Pass. दृंहितम् or दृढः । Past Part. Act. दृंहितवान् । Ger. दृंहित्वा ॥

771. √Briha, Pre. बर्हति । Per. बबर्ह । I Fut. बर्हिता ॥

772. √Brihi, Pre. बृंहति । Per. बबृंह । I Fut. बृंहिता ॥

तुहिर् ७७३, दुहिर् ७७४, उहिर् ७७५ अर्दने । तोहति । तुतोह । अतुहत्—अतोहीत् । दोहति । अदुहत्—अदोहीत् । अनिट्कारिकास्वस्य दुहेर्ग्रहणं नेच्छन्ति । ओहति । उवोह । ऊहतुः । ओहिता । मा भवानुहत् । औहीत् ॥

773. √Tuhir, 774 √Duhir, 775. √Uhir, to distress, pain. Pre. तोहति । Per. तुतोह । I Fut. तोहिता । Aor. अतोहीत् or अतुहत् (III. 1. 57) Caus. तोहयति । Aor. अतूतुहत् । Desi. तुतुहिषति । तुतोहिषति । Inten. तोतुह्यते । Yan luk तोतोढि । तोतुढः । Past Part Pass. तुहितम् । Past Part. Act. तुहितवान् । Ger. तुहित्वा । तोहित्वा । (I. 2. 26).

774. √Duhir, According to Maitreya and others this root should not be included in the anit list. Pre. दोहति । Per. दुदोह । I Fut. दोहिता । Aorist अदुहत् or अदोहीत् ॥

775. √Uhir, Pre. ओहति । Per. उवोह । ऊहतुः । ऊहुः । I Fut. ओहिता । Aorist औहत् or औहीत् मा भवानुहत् । Here the aorist is formed by अङ् of इरितो वा (III. 1. 57) The other form is औहीत् ॥

अर्ह ७७६ पूजायाम् । आनर्ह ॥

776. √Arha, to honor, worship. Pre. अर्हति । Per. आनर्ह । I Fut. अर्हिता । Desi. अर्जिहिषति । Nouns कुमार्हः । दुःखार्हः ॥

Here ends this sub-section.

अथ कृपूपर्यन्ता अनुदात्तेतः ॥

The roots up to कृपू are anudâtteta.

द्युत ७७७ दीप्तौ । द्योतते ॥

777. द्युत दीप्तौ 'To shine. Pre. द्योतते । In the Perfect, the following applies.

२३४४ । द्युतिस्वाप्योः संप्रसारणम् । ७ । ४ । ६७ ॥

अनयोरभ्यासस्य संप्रसारणं स्यात् । दिद्युते । दिद्युताते । द्योतिता ॥

2344. There is vocalisation of the half-vowel of the reduplicate of द्युत् and स्वापि (Causative of स्वप्) ॥

As दिद्युते । वि दिद्योतिषते. विदिद्युतिषते, (I. 2. 26) वि देद्युत्यते ॥

In forming the aorist the following sûtra applies.

२३४५ । द्युद्भ्यो लुङि । १ । ३ । ९१ ॥

द्युतादिभ्यो लुङः परस्मैपदं वा स्यात् । पुषादित्वादङ् । अद्युतत्-अद्योतिष्ट ॥

2345. After the verbs dyut 'to shine,' and the rest the terminations of the Parasmaipada are optionally employed, when the affixes of luṅ (aorist) follow.

The Dyutâdi verbs are 22 in number (Bhuâdi 777 and twenty one that follow it up to घट 'to try.' By the the use of the word द्युद्भ्यः in the plural in the sûtra, the force is that of "and the rest" These verbs are anudâtteta and so by sûtra, I. 3. 12 they would have been invariably âtmanepadî, this aphorism makes them optionally so.

777. √Dyuta, to shine. The roots beginning with dyut and ending with Kripû are udâtta and anudâttet. Pre. द्योतते । In forming the Perfect there is vocalisation by VII. 4. 67 S. 2344. Per. दिद्युते । दिद्युताते । I Fut. द्योतिता । II Fut द्योतिष्यते । Impera. द्योतताम् । Imper. अद्योतत । Pote. द्योतेत । Bene. द्योतिषीष्ट । Aorist. अद्युतत् or अद्योतिष्ट । The root is optionally Parasmaipadi by I. 3. 91. S. 2345. When Parasmaipadi the Aorist is formed by अङ् because it belongs to पुषादि class. Caus. द्योतयति, Aor. अदिद्युतत् । Desi. दिद्युतिषते, दिद्योतिषते । Inten. देद्युत्यते । Yaṅ luk देद्युतीति or देद्योत्ति । Ger. द्युतित्वा or द्योतित्वा । Nouns. विद्युत् । दिद्युत् । ज्योतिः ॥

श्विता ७७८ वर्णे । श्वेतते । शिश्विते । अश्वितत्–अश्वेतिष्ट ॥

778. √Svitâ, to become white, be white. Pre. श्वेतते । Per. शिश्विते । I Fut. श्वेतिता । Aorist, अश्वितत् or अश्वेतिष्ट । Past. Part. Pass. श्वितम् । (VII. 2. 16) श्वितितम् (VII. 2. 17).

ञिमिदा ७७९ स्नेहने । मेदते ॥

779. √Ñimidâ, to be unctuous or greasy. This root is found in the Divâdi and the Churâdi classes also. Pre. मेदते । In forming the Perfect, the following sûtra 2346 required guṇa : but it is not so. See explanation. Per. मिमिदे । I Fut. मेदिता । Aorist. अमेदिष्ट or अमिदत् । Past. Part. Pass. मिन्न । Nouns. मेदुरः । मिन्न ॥

२३४६ । मिदेर्गुणः । ७ । ३ । ८२ ॥

मिदेरिको गुणः स्यादित्संज्ञकशकारादौ । 'शः' इति शित्त्वाभावादनेन गुणः । मिमिदे । अमिदत् - अमेदिष्ट ॥

2346. For इ in मिद् there is substituted a guṇa before such a शित् affix, where the indicatory श stands in the beginning of the affix.

NOTE:—As मेद्यति, मेद्यतः, मेद्यन्ति ॥ Why मिद् only? Observe क्लिद्यन्ति क्लिद्यन्ति। The root ञिमिदा belongs both to the Bhvâdi and the Divâdi classes The Bhvâdi मिद् will get guṇa before by शप् virtue of VII. 3. 86, but the Divâdi मिद् would not have got guṇa before श्यन्, as this affix is ङित् (I. 2. 4): hence the necessity of this sûtra. Before non शित् affixes there is no guṇa, as मिद्यते, मेमिद्यते ॥

The phrase शिति 'where the affix has an indicatory श' is understood here from the preceding Ashṭâdhyâyí sûtra VII. 3. 75. The word शित् should be explained as a Karmadhâraya compound meaning श indicatory (शश्चासौ इच्चेति)। Then शिति would mean by यस्मिन् विधि स्तदादौ and the affix that *begins* with an indicatory श। Therefore the affix श्नम् (III. 4. 81) though a शित् affix, does not *begin* with an indicatory श, and hence before this affix there will be no guṇa. Hence we have मिमिदे in the Perfect.

ञिष्विदा ७७४ स्नेहनमोचनयोः। मोहनयोः इत्येके। स्वेदते। सिष्विदे। अस्विदत्-अस्वेदिष्ट। ञिक्ष्विदा च इत्येके। अक्ष्विदत्-अक्ष्वेदिष्ट॥

780. √Ñi shvidâ, to be greasy; to be disturbed. Some give the reading as मोहनयोः। Some read here the root ञिक्ष्विदा also. Its forms in the aorist are अक्ष्विदत् or अक्ष्वेदिष्ट। Pre. स्वेदते। Per. सिष्विदे। I Fut. स्वेदिता। Aorist. अस्विदत् or अस्वेदिष्ट। Caus. स्वेदयति, Aor. असिस्विदत्। Desi. सिस्विदिषते। Inten. सेष्विद्यते। Yaṅ luk सेष्वेत्ति। Past. Part. Pass. स्विन्नः ॥

रुच ७८१ दीप्तावभिप्रीतौ च। रोचते सूर्यः। हरये रोचते भक्तिः। अरुचत्-अरोचिष्ट॥

781. √Rucha, to shine; to like, to be pleased, Pre. रोचते, as रोचते सूर्यः। हरये रोचते भक्तिः। Per. रुरुचे। I Fut. रोचिता। Aorist. अरुचत् or अरोचिष्ट। Caus. रोचयति, रोचयते, Desi. रुरुचिषते, रुरोचिषते, Ger. रोचित्वा or रुचित्वा। Nouns. रोचनम्। रोकः। रुक्म्। रोचकः॥

घुट ७८२ परिवर्तने। घोटते। जुघुटे। अघुटत्-अघोटिष्ट॥

782. √Ghuṭa, to barter, exchange. Pre. घोटते। Per. जुघुटे। I Fut. घोटिता। Aorist. अघुटत् or अघोटिष्ट। Caus. घोटयति, Aor. अजूघुटत्. Desi. जुघुटिषते। Inten. जोघुट्यते। Yaṅ luk जोघोट्टि। Past. Part. Pass. घुटितः or घोटितम्। Ger. घोटित्वा or घुटित्वा। Nouns. घुटिका। घोटकः। घोटः॥

रुट ७८३, लुट ७८४, लुठ ७८५ प्रतिघाते। अरुटत्-अरोटिष्ट॥

783. √Ruṭa, 784 √Luṭa, 785 √Luṭha, to strike against, resist The roots ruṭ and luṭ end with ṭ ट; the last लुठ luṭh ends with ṭh ठ। Pre. रोटते। Per. रुरुटे। I Fut. रोटिता। Aorist. अरोटिष्ट or अरुटत्॥

784. √Luṭa, Pre. लोटते। Per. लुलुटे। I Fut. लोटिता। Aorist. अलुटत्॥

785. √Luṭha, Pre. लोठते। Per. लुलुठे। I Fut. लोठिता। Aorist. अलुठत् or अलोठिष्ट॥

शुभ ७८६ दीप्तौ ।

786. √Śubha, to shine. Pre. शोभते । Per. शुशुभे । Aor. अशुभत् । Caus. शोभयति । Desi. शुशुभिषते । शुशोभिषते । Inten. शोशुभ्यते । Yaṅ luk शोशोभीति । Ger. शोभित्वा or शुभित्वा ॥

क्षुभ ७८७ संचलने ।

787. √Kshubha, to shake, tremble, to be agitated or disturbed.

Mâdhavîya gives the meaning of sañchalana as "[illegible]" । This root belongs to Divâdi and Kryâdi classes also. Pre. क्षोभते । Per. चुक्षुभे । Aorist अक्षोभिष्ट or अक्षुभत् । Past Part. Pass. क्षुब्धः or क्षुभितः ॥

णभ ७८८, तुभ ७८९ हिंसायाम् । आद्योऽभावेऽपि । 'नभन्तामन्यके समे' । 'मा भूवन्नन्यके सर्वे' इति निरुक्तम् । अनभत् । अनभिष्ट । इमौ दिवादौ क्र्यादौ च ॥

788. √Ṇabha, 789 √Tubha, to injure, to hurt. णभ means 'deprivation' also. Thus in the Nirukta we find "नभन्ताम् अन्यके समे" explained as "मा भूवन्नन्यके सर्वे" । So also the Bhâshya explains the word नभन्ताम् by मा भवन्तु in the following नभन्तामन्यके । [illegible] । Pre. नभते (प्रणभते) । Per. नेभे । Aorist अनभिष्ट or अनभत् । Noun नभः "sky," "Ocean."

789. √Tubha, to hurt, injure. This and the last root belong to Divâdi and Kryâdi classes also. Pre. तोभते । Per. तुतुभे । I Fut. तोभिता । Aorist अतुभत् or अतोभिष्ट

स्रंसु ७९०, ध्वंसु ७९१, भ्रंसु ७९२ अवस्रंसने । ध्वंसु ७९३ गतौ च । अङि न लोपः । अस्रसत्—अस्रंसिष्ट । 'नास्रसत्करिणां ग्रैवम्' इति रघुकाव्ये । 'भ्रंशु' इत्यपि केचित्पेठुः । अत्र तृतीय एव तालव्यान्त इत्यन्ये । 'भ्रंसु भ्रंशु अधःपतने' इति दिवादौ ॥

790. √Sraṅsu, 791 √Dhvaṅsu, 792 √Bhraṅsu, to fall or drop down, slip off or down. ध्वंसु means 'to go' also. Before the Aorist in अङ् there is elision of the nasal, and the form is अस्रसत् as in the following verse of Raghuvaṅśa, नास्रसत् करिणां ग्रैवम् । Some read here भ्रंशु also. Pre. स्रंसते । Per. सस्रंसे । I Fut. स्रंसिता । Aorist अस्रसत् or अस्रंसिष्ट । Desi. सिस्रंसिषते । Inten. सनीस्रस्यते । Yaṅ luk सनीस्रंसीति । सनीस्रस्तः । Past Part. Pass. स्रस्तम् । Gerund स्रंसित्वा or स्रस्त्वा । Noun उखास्रत् ॥

791. √Dhvaṅsu, to fall down. Pre. ध्वंसते । Per. दध्वंसे । I Fut. ध्वंसिता ॥

792. √Bhraṅsu, to fall down. Pre. भ्रंसते । Per. बभ्रंसे । I Fut. भ्रंसिता ॥

793. √Dhvaṅsu, to go. Pre. ध्वंसते । Per. दध्वंसे । I Fut. ध्वंसिता ॥

स्रम्भु ७९४ विश्वासे । अस्रभत्—अस्रम्भिष्ट । दन्त्यादिरयम् । तालव्यादिस्तु प्रमादे गतः ॥

794. √Srambhu, to confide. This root begins with a dental sibilant (स), that which begins with a palatal sibilant (श) has already been taught before in the sense of carelessness. See root no. 420. Pre. स्रम्भते । Per. सस्रम्भे । I Fut. स्रम्भिता । Aorist अस्रभत् or अस्रम्भिष्ट । Caus. स्रम्भयति । Aor. असस्रम्भत् । Desi. सिस्रम्भिषते । Intensive सास्रभ्यते । Ger. स्रम्भित्वा or स्रब्ध्वा । Noun विस्रब्धिः ॥

वृतु ७९५ वर्त्तने । वर्त्तते । ववृते ॥

795. Vṛitu, to be, exist, abide, remain, stay. Pre. वर्त्तते । Per. ववृते । I Fut. वर्तिता । II Fut. वर्तिष्यते । This is optionally Parasmaipadi by I. 3. 92. S. 2347 below वर्त्स्यति । When Parasmaipadi, the root does not take the augment इट् by VII. 2. 59. S. 2348 below. Imperative. वर्त्तताम् । Imper. अवर्त्तत । Poten. वर्तेत । Bene. वर्तिषीष्ट । Aorist अवृतत् or अवर्तिष्ट । Condi. अवर्तिष्यत or अवर्त्स्यत् । Caus. वर्त्तयति । Aorist अववर्तत् or अवीवृतत् । Desi. विवर्तिषते or विवृत्सति । Inten. वरीवृत्यते । Nouns वर्तिष्णुः । वृत्त, वर्त्मन् । वृत्तिः ॥

२३४७ । वृद्भ्यः स्यसनोः । १ । ३ । ९२ ॥

वृता दिभ्यः परस्मैपदं वा स्यात्स्ये सनि च ॥

2347. After the verbs 'vṛit' to exist &c., Parasmaipada is optionally employed when the affixes sya (second Future and conditional) and san (Desiderative) follow.

The वृतादि verbs are five in number and are included in the द्युतादि subclass. They are वृत् 'to be,' वृध् 'to grow', शृधु 'to fart or break wind'; स्यन्द् 'to ooze,, and कृपू 'to be able.' As Future वर्त्स्यति or वर्तिष्यते, 'it will be,' Conditiona अवर्त्स्यत् or अवर्तिष्यत ; Desiderative विवृत्सति or विवर्तिषते &c.

In other tenses than the above, they are always Atmanepadi. As वर्तते 'It is.

२३४८ । न वृद्भ्यश्चतुर्भ्यः । ७ । २ । ५९ ॥

एभ्यः सकारादेरार्धधातुकस्य इट् न स्यात्तङानयोरभावे । वर्त्स्यति-वर्तिष्यते । अवर्त्स्यत्-अवर्तिष्यत । अवर्त्स्यत्-अवर्तिष्यत ॥

2348. The Parasmaipada ârdhadhâtuka affixes beginning with स do not get the augment इट् after वृत् and the three roots that follow it.

Thus वृत्—वर्त्स्यति, अवर्त्स्यत्, विवृत्सति । वृध् वर्त्स्यति । अवर्त्स्यत् । विवृत्सति शृधु । शर्त्स्यति । अशर्त्स्यत् । शिशृत्सति । स्यन्दू । स्यन्त्स्यति । अस्यन्त्स्यत् ॥

The वृतादि roots are four वृत्, वृध्, शृध्, and स्यन्द् (Bhu. 795-798). In the examples, the Parasmaipada forms are shown, because these roots are optionally Parasmaipadi by I. 3. 92 before स्य and सन् ॥

Obj :—The word चतुर्भ्यः may conveniently have been omitted from the sûtra. A reference to the Dhâtupâṭha will show that the वृतादि roots form a subdivision of द्युतादि roots, and stand at the end of Dyutâdi class. So that the sûtra न वृद्भ्यः would have been enough, and there would have been no uncertanity or vagueness about it, for the word वृतादि would mean 'the roots वृत् &c. with which the Dyutâdi class ends.' Thus we shall get the *five* roots 795 वृतु वर्तने 796 वृधु वृद्धौ, 797 शृधु शब्दकुत्सायाम् ; 798 स्यन्दू प्रस्रवणे and कृपू सामर्थ्ये । As regards the last root कृपू, we shall find from the next sûtra, that the present sûtra applies to this root also. Or we can change the order of the roots, putting कृपू first, and वृतु &c. after it, so that वृतादि will mean *four* roots only. Whether vṛitâdi be taken to mean the *five* or the *four* roots, the word चतुर्भ्यः is redundant.

Ans :—The word चतुर्भ्यः is used in order that the prohibition contained in this sûtra may debar the 'option' which the root कृपू would have taken, because

of its indicatory long ऊ (VII. 2. 44). For this 'option' is an antaranga operation, because it applies to *all* ârdhadhâtuka affixes; while the 'prohibition' of the present sûtra is a bahiranga, because it applies to those affixes only which begin with स। So that the 'prohibition' of this sûtra would not have debarred the 'option' of VII. 2. 44: and in the Parasmaipada स्यन्दू would have had two forms; which, however, is not the case because of the word चतुर्भ्यः by which the 'prohibition' is extended to स्यन्दू also. Thus in the Parasmaipada, we have only one form, as, स्यन्त्स्यति; but in the Atmanepada we have *two* forms स्यन्दिष्यते or स्यन्त्स्यते ॥

The word 'Parasmaipada' is understood in this sûtra, so that the prohibition does not apply to âtmanepada affixes: as वर्तिषीष्ट, वर्तिष्यते, अवर्तिष्यत, विवर्तिषते, स्यन्दिषीष्ट or स्यन्त्सीष्ट। Moreover, with regard to Atmanepada also, the इट् is added to these roots when they stand in the same 'pada' with the affixes. But when the Atmanepada affixes are added not to the *roots* 'vṛit &c,' but to the *roots* which are derived from the *nominal* bases formed from 'vṛit &c,' then the '*root*' is not in the same pada with the affix, and the prohibition of this sûtra will apply. As विवृत्सीयते। Moreover, the rule applies, as we have said, to the affixes standing in the same 'pada' with the 'roots'; therefore it will apply to Desiderative roots, as विवृत्सति, though शप् here intervenes between the ârdhadhâtuka affix सन् and the Parasmaipada तिप्; so also, an ekâdeśa though sthânivat and therefore an intervention, will not be considered so for the purposes of this rule, as विवृत्सिष्यति; so also in विवृत्सयति। The prohibition, moreover, applies to शतृ affixes, and where there is luk-elision of Parasmaipada affixes. As विवृत्सता। and विवृत्सत्वम् where the Imperative हि is luk-elided, and being so elided, the force of Parasmaipada does not here remain by न लुमताङ्गस्य (I. 1. 63); hence the above *Isht.*

वृधु ७९६ वृद्धौ ।

796. √Vṛidhu, to grow, increase. The conjugation is like that of वृत। Pre. वर्धते। Per. ववृधे। I Fut. वर्धिता। Noun. वर्धिष्णुः। वर्धनः। वृद्धः ॥

शृधु ७९७ शब्दकुत्सायाम् । इमौ वृतिवत् ॥

797. √Śridhu, to break wind downwards. Conjugated like वृत। Pre. शर्धते। Per. शशृधे। I Fut. शर्धिता ॥

स्यन्दू ७९८ प्रस्रवणे । स्यन्दते। सस्यन्दे। सस्यन्दिषे-सस्यन्त्से। सस्यन्दिध्वे-सस्यन्द्ध्वे। स्यन्दिता-स्यन्ता। 'वृद्भ्यः स्यसनोः' (२३४०) इति परस्मैपदे कृते ऊदित्त्वप्राप्तमपि विकल्पं बाधित्वा चतुर्ग्रहणसामर्थ्यात् 'न वृद्भ्यः' (२३४८) इति निषेधः। स्यन्त्स्यति-स्यन्दिष्यते-स्यन्त्स्यते। स्यन्दिषीष्ट-स्यन्त्सीष्ट। 'द्युद्भ्यो लुङि' (२३४५) इति परस्मैपदपक्षेऽङ्। नलोपः। अस्यदत्-अस्यन्त। अस्यन्त्साताम्। अस्यन्त्सत। अस्यन्त्स्यत्-अस्यन्दिष्यत-अस्यन्त्स्यत ॥

798. √Syandû, to ooze, trickle, drop, distil. The स is changed to ष optionally when preceded by अनु &c. See VIII. 3. 72 S. 2349. Pre. स्यन्दते। Per. सस्यन्दे। सस्यन्दिषे or सस्यन्त्से। सस्यन्दिध्वे or सस्यन्द्ध्वे। सस्यन्दिवहे or सस्यन्द्वहे। I Fut. स्यन्दिता or स्यन्ता। II Fut. स्यन्दिष्यते or स्यन्त्स्यति or स्यन्त्स्यते। Impera. स्यन्दताम्।

Imper. अस्यन्दत । Poten. स्यन्देत । Bene. स्यन्दिषीष्ट or स्यन्त्सीष्ट । Aorist. (1) अस्यन्दिष्ट । (2) अस्यदत् or (3) अस्यन्त । (1) अस्यन्त्साताम् or अस्यन्साताम् । (2) अस्यदताम् । [When the root takes the affixes of the Parasmaipada, then the Aorist is formed by अङ् (S. 2345), before which the nasal is elided]. Condi. (1) अस्यन्दिष्यत or (2) अस्यन्त्स्यत or (3) अस्यन्त्स्यत् । Desi. सिस्यन्दिषते, सिस्यन्त्सते, सिस्यन्त्सति । Inten. सास्यन्द्यते । Past. Pass. स्यन्नः । Ger. स्यन्दित्वा or स्यन्त्वा । Nouns. सिन्धुः । सैन्धवः ॥

२३४९ । अनुविपर्यभिनिभ्यः स्यन्दतेरप्राणिषु । ८ । ३ । ७२ ॥

एभ्यः परस्याप्राणिकर्तृकस्य स्यन्दतेः सस्य षो वा स्यात् । अनुष्यन्दते – अनुस्यन्दते वा जलम् । 'अप्राणिषु' किम् । अनुस्यन्दते हस्ती । 'अप्राणिषु' इति पर्युदासात् 'मत्स्योदके अनुष्यन्देते' इत्यत्रापि पक्षे षत्वं भवत्येव । 'प्राणिषु न' इत्युक्तौ तु न स्यात् ॥

2349. ष is optionally the substitute of the स of स्यन्द्, after the prepositions अनु, वि, परि, अभि and नि, when the subject is not a living being.

The root स्यन्दू प्रस्रवणे is anudâtta. Thus अनुष्यन्दते । विष्यन्दते । परिष्यन्दते । अभिष्यन्दते तैलम् । निष्यन्दते । अनुस्यन्दते । विस्यन्दते । परिस्यन्दते । Thus अनुष्यन्दते or अनुस्यन्दते जलम् ॥

Why do we say 'when the subject is not a living being'? Observe अनुस्यन्दते हस्ती । The option of this sûtra will apply, when the subject is a compound of living and non-living beings. Thus अनुस्यन्देते or अनुष्यन्देते मत्स्योदके । The subject here is a Dvandva compound, and it is not in the singular number because of II. 4. 6. The word अप्राणिषु is a Paryudâsa and not a Prasajya-pratishedha. If it be the latter sort of prohibition, then the force will be on the word *living*, and in a compound like मत्स्योदके, consisting of *living* and *non-living* beings, the prohibition will apply because it has a *living* being in it, and so there will be no षत्व । In the other view, the force is on the word *non living*, and because the compound contains a non-living being, therefore the option will be applied, and the presence of the living being along with it will be ignored.

The anuvritti of परि, नि and वि is understood here from VIII. 3. 70. So these words could well have been omitted from the sûtra, which might have then been अन्वभिभ्यांच स्यन्दतेरप्राणिषु, and by the force of च we would draw in the anuvritti of परि &c.

799 कृपू सामर्थ्ये । In conjugating this root, the following applies.

२३५० । कृपो रो लः । ८ । २ । १८ ॥

'कृपः' 'रः' इति छेदः । 'कृप' इति लुप्तषष्ठीकम् । तच्चावर्तते । कृपेरो रेफस्तस्य लः स्यात् । कृपेर्ऋकारस्यावयवो यो रो रेफसदृशस्तस्य च लकारसदृशः स्यात् । कल्पते । चक्लृपे । चक्लृपिषे – चक्लृप्से इत्यादि स्पष्टम् ॥

2350. For the र of the root कृप् there is substituted ल ॥

The word कृपो is compounded of कृप + उः । The term कृप is used with the force of the genitive, the case-ending is considered as latent. It is repeated. The meaning is "In the place of the र of कृप there is ल । In the place of the र-sound which is a portion of the ऋ of कृप and therefore which may be considered as like-र, there is substituted something which is like ल । That is when कृप assumes by

guṇa &c the form कर्प् &c, then for र is substituted ल and we have कल्प । But even with क्लृप, a l-sound like ऌ is substituted for ऋ, and we have क्लृप" । As कल्पते, चक्लृपे &c like स्वरिद्ध ॥

The र here merely indicates the sound, and includes both the single consonant र and the same consonant of the vowel ऋ । So also with ल । So that for the single र there is substituted ल ; and for र when a portion of ऋ, the ऌ is substituted, i.e. ऋ becomes ऌ । Thus कृप=क्लृप, as in the sûtra लुटि च क्लृपः (I. 3. 93.) कल्प्ता, कल्प्तारौ, कल्प्तारः । कृपणः । कृपणवान् ॥

The word कृपा is derived from the root कृप् by vocalisation, as it has been enumerated in Bhidâdi class (षिद्भिदादिभ्योऽङ् III. 3. 104). The vocalised root-form कृप is not to be taken here, as it is a lâkshaṇika form.

Vârt :—The words कृपण, कृपाण, कृपीट, कर्पूर &c, are also from कृप् । Or by the Uṇâdi diversity, the ल change does not take place.

Vârt :—Optionally so of बाल &c. As, बालः or वारः, मूलम् or मूरम् । लघु or रघु, अङ्गुलि: or अङ्गुरि:, जलम् or जरम्, अङ्गुलिः or अङ्गुरिः ॥

Vârt :—Optionally so in the Vedas, or when names, of कपिलका &c, as कपिरकः or कपिलकः, तिल्पिलीकम् or तिर्पिरीकम्, लोमानि or रोमाणि, पांसुरं or पांसुलं, कर्म or कल्म, शुक्रः or शुक्लः, कल्मषं, कर्मषं ॥

Some say 'र and ल are one': and operations regarding र may be performed with regard to ल ॥

In forming the FirstFuture, the next sûtra applies.

२३५१ । लुटि च क्लृपः । १ । ३ । ९३ ॥

लुटि स्यसनोश्च क्लृपेः परस्मैपदं वा स्यात् ॥

2351. After the verb klip 'to be fit', Parasmaipada is optionally employed, when luṭ (1st Future) is affixed, as well as when sya and san are affixed.

The verb क्लृप् is one of the five verbs of the sub-class, वृतादि । (I. 3. 92. S. 2347). Therefore it will take both Parasmaipada and Atmanepada, when the affixes स्य or सन् follow. The present sûtra makes the additional declaration in the case of the 1st Future or लुट्. Thus in Luṭ we have :—कल्प्तासि or कल्प्तासे ; in the 2nd Future we have :—कल्पिष्यते or कल्प्स्यति, in the Desiderative we have :—चिक्लृप्सति or चिकल्पिषते ; in the Conditional we have :—अकल्प्स्यत् or अकल्पिष्यत ॥

२३५२ । तासि च क्लृपः । ७ । २ । ६० ॥

क्लृपेः परस्य तासेः सकारादेरार्धधातुकस्य चेण्न स्यात्तङानयोरभावे । कल्प्तासि । कल्प्तास्मि । कल्पितासे । कल्प्तासे । कल्प्स्यति । कल्पिष्यते । कल्प्स्यते । कल्पिषीष्ट — क्लृप्सीष्ट । अक्लृपत् — अकल्पिष्ट — अक्लृप्त । अकल्प्स्यत् — अकल्पिष्यत — अकल्प्स्यत । घट । घटः संघुष्टो द्युतादिर्घ — टादिश्चेत्यर्थः ॥

2352. The (Parasmaipada) Ârdhadhâtuka affixes beginning with स, and the affix तास् (the sign of the Periphrastic Future) do not get the augment इट्, after the root क्लृप् except in the Âtmanepada affixes.

Thus कल्प्ता, कल्प्स्यति, अकल्प्स्यत्, चिक्लृप्सति । But कल्पिताहे, कल्पिषीष्ट, कल्पिष्यते, अकल्पिष्यत, चिकल्पिषते in the Atmanepada.

In the case of कृपू also, the इट् is added to the ârdhadhâtuka affixes in the Âtmanepada, when the root stands in the same pada with the affixes and there is prohibition everywhere else. So also there is prohibition before kṛit-affixes, and the luk-elision of Parasmaipada. As चिक्लृपिषिता, चिक्लृप्सु त्वं ॥

According to Padamanjari, these two sûtras could have been shortened thus:—(1) न वृद्भ्यः पञ्चभ्यः, (2) तासि च ; and "कृपः" could well have been omitted. The तास् comes only after कृपू and not after other roots of Vṛitâdi class, in Parasmaipada [1. 3. 92 and 93]. Therefore, there is no fear that the prohibition तासि च will apply to the other roots of vṛitâdi, but only to 'klip,' because the word परस्मैपदेषु is understood here ; and as no roots of vṛitadi class take Parasmaipada in the Periphrastic Future except 'klip', there is no fear of any ambiguity.

कृप ७९९ सामर्थ्ये ।

799 √Kripû, to be fit or adequate for. By VIII. 2. 18 S. 2350 the ऋ of this root is changed to ऌ । Pre. कल्पते । Per. चक्लृपे । चक्लृपिषे or चक्लृप्से । I Fut. कल्प्ता । कल्प्तारौ । कल्प्तारः । कल्प्तासि or कल्पितासे or कल्प्तासे । कल्प्तास्थः । कल्प्तास्थ । II Fut. कल्पिष्यते । कल्प्स्यते । कल्प्स्यति । Imperative कल्पताम् । Imper. अकल्पत । Pote. कल्पेत । Bene. कल्पिषीष्ट । कॢप्सीष्ट । Aorist अक्लृपत् or अकल्पत् or अकल्पिष्ट । Condi. अकल्पिष्यत or अकल्प्स्यत् । Inten. चलीक्लृप्यते । Yan luk चल्कल्प्मि or चलिकल्प्मि or चलीकल्पिम ।

वृत् । "Vṛit" *here means that the Dyutâdi and the Vṛitâdi roots end here.*

अथ त्वरत्यन्तास्त्रयोदशानुदात्तेतः षितश्च ॥

Now the thirteen roots ending with त्वरति No. 812 are anudatteta and ṣhit.

घट ८०० चेष्टायाम् । घटते । जघटे । घटादयो मितः इति वक्ष्यमाणेन मित्संज्ञा । तत्फलं तु मितां ह्रस्वः (२५६८) इति चिण्णमुलोर्दीर्घोऽन्यतरस्याम् (६।४।९२) इति च वक्ष्यते । घटयति । विघटयति । कथं तर्हि 'कमलवनोद्घाटनं कुर्वते ये' 'प्रविघाटयिता समुत्पतन्हरिदश्वः कमलाकरानिव' इत्यादि । शृणु । घट संघाते इति चौरादिकस्येदम् । न च तस्यैवार्थविशेषो मित्त्वार्थमनुवादोऽयमिति वाच्यम् । नान्ये मितोऽहेतौ इति निषेधात् । अहेतौ स्वार्थे णिचि ज्ञपादिपञ्चकव्यतिरिक्ताश्चुरादयो मितो नेत्यर्थः ॥

800 √Ghaṭa, to be busy with, strive after. The Ghaṭâdi roots are मित्, a designation which will be explained further on. The result of their being मित् is that the root is shortened in the causative by VI.4. 92 S. 2568 ; and there is optional lengthening before the affixes चिण् and णमुल् by VI. 4. 93 S. 2762. As घटयति, विघटयति । If so, how do you explain the lengthening in घाटनं and प्रविघाटयिता in "कमलवनोद्घाटनं कुर्वते ये" । and "प्रविघाटयिता समुत्पतन् हरिदश्वः कमलाकरानिव." There is a घट संघाते belonging to the Churadi class. (No. 183). The above forms are from that root. It should not be said that that root is only a particular case of the present root, the sense of संघात being a species under the genus चेष्टा, and therefore that root is also mitâdi. This we say because there is a specific prohibition "no other roots of the Churadi which take णिच् are मित् ।" The meaning of अहेतौ is that except the five roots ज्ञप &c no Churâdi root which takes णिच् without change of sense is a मित् । For the अहेतु or स्वार्थ णिच् is added only to Churâdi roots. Pre. घटते । Per. जघटे । I Fut. घटिता । II Fut. घटि-

घ्यते । Bene. घटिषीष्ट । Aorist अघटिष्ट । Condi. अघटिष्यत् । Pass. घट्यते । Aor. अघाटि or अघटि । Caus. घटयति । Aor. अजीघटत् । Before स्य, तास् &c the lengthening is optional : as घटिष्यते or घाटिष्यते &c. Desi. जिघटिषते । Inten. जाघट्यते । Yaṅ luk जाघट्टि । Nouns घटी । घटिका । घटना ॥

व्यथ ८०१ भयसंचलनयोः । व्यथते ॥

801. व्यथ भयसंचलनयोः ॥

In conjugating this root in the Perfect, the following applies.

२३५३ । व्यथो लिटि । ७ । ४ । ६८ ॥

व्यथोऽभ्यासस्य संप्रसारणं स्याल्लिटि । हलादिः शेषापवादः । यस्य हलादिः शेषेण निवृत्तिः । विव्यथे ॥

2353. There is vocalisation of the half-vowel of the reduplicate of व्यथ् in the Perfect.

As विव्यथे, विव्यथाते, विव्यथिरे । This ordains the vocalisation of य, which otherwise would have been elided as being a non-initial consonant (VII. 4. 60) The vocalisation of व् is prevented by VI. 1. 37. Why do we say in the Perfect? Observe वाव्यथ्यते ॥

801. √Vyatha, 1. to be afraid, 2. to tremble. Pre. व्यथते । As व्याघ्राद्व्यथते । In forming the Perfect, the sûtra VII. 4. 68 S. 2353 applies, which causes vocalisation. Per. विव्यथे । I Fut. व्यथिता । Caus. व्यथयति, Aor. अविव्यथत् । Inten. वाव्यथ्यते । Yaṅ luk वाव्यथीति or वाव्यत्ति । Nouns विथुरः । विधुरः । व्यथिः ॥

प्रथ ८०२ प्रख्याने । पप्रथे ॥

802. √Pratha, to become famous or celebrated. Pre. प्रथते । Per. पप्रथे । I Fut. प्रथिता । Pass. प्रथ्यते । Aor. अप्रथि or अप्राथि । Caus. प्रथयति, Aor. अपप्रथत् । Nouns. पृथिवी । पार्थिवः । पार्थिवी । पृथुः । प्रथिमा ॥

प्रस ८०३ विस्तारे । पप्रसे ॥

803. √Prasa, to spread. Pre. प्रसते । Per. पप्रसे । Pass. प्रस्यते । Aor. अप्रसि or अप्रासि । Caus. प्रसयति, Aor. अपिप्रसत् । Desi. पिप्रसिषति, Inten. पाप्रस्यते । Yaṅ luk, पाप्रस्ति । Imperfect 3rd S. अपाप्रद् । 2nd. S. अपाप्रत् or अपाप्रः । Noun, प्रसा ॥

म्रद ८०४ मर्दने ।

804. √Mrada, to pound, crush, grind. Pre. म्रदते । Per. मम्रदे । I Fut. म्रदिता । Caus. म्रदयति. Aor. अमम्रदत् । Desi. मिम्रदिषते । Inten. माम्रद्यते । Yaṅ luk, माम्रदीति or माम्रत्ति । Nouns. म्रदुः । मार्दवम् । म्रद्वी । म्रदिका । म्रदिमा ॥

स्खद ८०५ स्खदने । स्खदनं विद्रावणम् ॥

805 √Skhada, to cut, to tear to pieces. Pre. स्खदते । Per. चस्खदे । I Fut. स्खदिता । Pass. स्खद्यते । Aor. अस्खदि or अस्खादि । Caus. स्खदयति, स्खादयति, Aor. अचिस्खदत् ॥

क्षजि ८०६ गतिदानयोः । मित्त्वमप्यर्थविनुपधात्वेऽपि 'चिण्णमुलोः—' (२७६२) इति दीर्घविकल्पः । अक्षञ्जि—अक्षाञ्जि । क्षञ्जं क्षञ्जम् । क्षाञ्जं क्षाञ्जम् ॥

806. √Kshaji, 1. to go 2. give. Pre. क्षञ्जते । Per. चक्षञ्जे । I Fut. क्षञ्जिता । Pass. क्षञ्ज्यते । Aor. अक्षञ्जि or अक्षाञ्जि । With णमुल् we have क्षञ्जम् क्षञ्जम् or क्षाञ्जम् क्षाञ्जम् । See S. 2762. Caus. क्षञ्जयति. क्षञ्जयते । Aor. अचक्षञ्जत् । Desi. चिक्षञ्जिषते. । Inten. चाक्षञ्ज्यते । Yaṅ luk. चाक्षङ्क्ति ॥

दक्ष ८०७ गतिहिंसनयोः । योऽयं वृद्धिशैघ्र्ययोरनुदात्तेत्सु पठितस्तस्येहार्थविशेषे मित्त्वार्थोऽनुवादः ॥

807. √Daksha, 1 to go, 2, to injure The root दक्ष meaning वृद्धिशैघ्र्ययोः (No. 639) read in the anudattet class is also a मित् root, that meaning being included in the meaning of the present root. Pre. दक्षते । Per. ददक्षे । I Fut. दक्षिता । Pass. दक्ष्यते । Aor. अदाक्षि or अदक्षि । Caus. दक्षयति, दक्षयते । Aor. अददक्षत् ॥

क्रप ८०८ कृपायां गतौ च ।

808. √Krapa, 1. to pity, 2. to go. Pre. क्रपते । Per. चक्रपे । I Fut. क्रपिता । Pass. क्रप्यते । Aor. अक्रपि or अक्रापि । Caus. क्रपयति, Aor. अचिक्रपत् । Desi. चिक्रपिषते । Inten. चाक्रप्यते । Yan luk चाक्रप्ति । Nouns. क्रपणः । कर्पूरः । क्रपीटः ॥

कदि ८०९, क्रदि ८१०, क्लदि ८११ वैक्लव्ये । वैकल्ये इत्येके । त्रयोऽप्यनिदित इति नन्दी । इदित इति स्वामी । कदि क्रदी इदितौ क्रद क्लद इति चानिदिताविति मैत्रेयः । कदिक्रदिक्लदीनामाह्वानरोदनयोः परस्मैपदिषूक्तानां पुनरिह पाठो मित्त्वार्थ आत्मनेपदार्थश्च ॥

809. √Kadi, 810. √Kradi, 811. √Kladi, to be confounded or perplexed, to confound. Some read it as वैकल्ये । 'According to Nandi, all these three roots are without the indicatory इ । According to Swami they have an indicatory इ । According to Maitreya कदि and क्रदि have an indicatory इ ; while क्रद and क्लद are without it. These three roots have been read in the Parasmaipada subclass. See *ante*. Their repetition here is for the sake of showing that they are मित् and also atmanepadi. Pre. कन्दते । Per. चकन्दे । I Fut. कन्दिता । Pass. कन्द्यते । *Aor.* अकान्दि or अकन्दि । Namul. कन्दंकन्दं or कान्दंकान्दम् । Caus. कन्दयति, कन्दयते । *Aor.* अचकन्दत् । Desi चिकन्दिषते, Inten. चाकन्द्यते । Yan luk चाकन्ति ॥

810. √Kradi, to confound, Pre. क्रन्दते । Per. चक्रन्दे । I Fut. क्रन्दिता ॥

811. √Kladi, to confound, When these three roots are अनिदित् then we have कदयति, अकादि &c. Pre. क्लन्दते । Per. चक्लन्दे । I Fut. क्लन्दिता । Nouns, क्रन्दनं । कन्दलः । कदली ॥

ञित्वरा ८१२ संभ्रमे । घटादयः षितः । षित्त्वादङ् कृत्सु वक्ष्यते ॥

813. √Ñitvarā, to hurry, make haste. Pre. त्वरते । Per. तत्वरे । I Fut. त्वरिता । Pass. त्वर्यते । *Aor* अत्वरि or अत्वारि । Namul त्वरंत्वरं or त्वारंत्वारं । Caus. त्वरयति । त्वरयते । *Aor.* अतत्वरत् । Desi तित्वरिषते । Inten. तात्वर्यते । Yan luk तातूर्ति । तातूर्तः । तात्वरीषि । तातूर्षि । तातूर्थः । तात्वरीमि । तातूर्मि । Imperative तातूर्हि । Past. Part. Pass. त्वरितः or तूर्णः । Nouns. तूः, तुरी ॥

Here end those Ghatâdi roots which are षित् । *The force of* षित् *will be mentioned hereafter in the krit subdivision.*

अथ फणान्ताः परस्मैपदिनः ॥

Sub-section. Now the roots that are given here after upto फण, *are Parasmaipadi*

ज्वर ८१३ रोगे । ज्वरति । जज्वार ॥

812. √Jvara, to be diseased, to be feverish. Pre. ज्वरति । Per. जज्वार । I Fut. ज्वरिता । II Fut. ज्वरिष्यति । Imperative. ज्वरतु । Impar. अज्वरत् । Pote. ज्वरेत् । Bene. ज्वर्यात् । Aorist. अज्वारीत् । Condi. अज्वरिष्यत् । Pass. ज्वर्यते । *Aor.* अज्वारि or

जज्वारिद । Caus. ज्वरयति, ज्वरयते । *Aor.* अजिज्वरत् । Desi. जिज्वरिषति । Inten. जाज्वर्यते । Yaṅ luk जाजूर्ति, जाजूर्तः । Past. Part. Pass. ज्वरितः । ज्वरितवान् । Nouns. जूः, जुरौ, जुरः । संज्वारी ॥

गड ८१४ सेचने । गडति । जगाड ॥

814. √Gaḍa, to distil, draw out. Pre. गडति । Per. जगाड । I Fut. गडिता । Pass. गड्यते । *Aor.* अगाडि or अगडि । Caus गडयति, गडयते । *Aor.* अजीगडत् । Desi, जिगडिषति । Inten. जागड्यते । Yaṅ luk जागड्डि । Nouns. गडुलः ॥

हेड ८१५ वेष्टने । हेडृ अनादरे इत्यात्मनेपदिषु गतः स एवोत्सृष्टानुबन्धोऽनूद्यतेऽर्थविशेषे मित्त्वार्थम् । परस्मैपदिभ्यो ज्वरादिभ्यः प्रागेवानुवादे कर्तव्ये तन्मध्येऽनुवादसामर्थ्यात्परस्मैपदम् । हेडति । जिहेड । हिडयति । अहिडि–अहीडि । अनादरे तु हेडयति ॥

815. √heḍa, to surround. The root हेडृ अनादरे is âtmanepadi. That very root without its indicatory ऋ is repeated here for the sake of including it in the मित्त्व class. That root ought to have been included in the preceding list which gives atmanepadi roots, and not here in the Parasmaipadi subdivison? The very fact of its so given here shows that it is Parasmaipadi also. Pre. हेडति । Per. जिहेड । I Fut. हेडिता Pass. हेड्यते । Aor. अहिडि or अहीडि । Caus. हिडयति, Aor. अजीहिडत् । But from the root हेडृ अनादरे (No. 304) we have हेडयति । Desi. जिहेडिषति ॥

वट ८१६ भट ८१७ परिभाषणे । वट वेष्टने भट भृतौ इति पठितयोः परिभाषणे मित्त्वार्थोऽनुवादः ॥

816. √vaṭa. 817 √bhaṭa to speak, converse. These two roots have already been taught before in वट वेष्टने no 322, and भट भृतौ no 329. They are repeatedly here, in order to give them the additional meaning of paribhâshaṇa; and make them मित् । Caus. वटयति । भटयति । No lengthening. Aor. अवटि or अवाटि । अभटि or अभाटि ॥

नट ८१८ नृत्तौ । इत्थमेव पूर्वमपि पठितं तत्रायं विवेकः । पूर्वं पठितस्य नाट्यमर्थः । यत्कारिषु नटव्यपदेशः । वाक्यार्थाभिनयो नाट्यम् । घटादौ तु नृत्तं नृत्यं चार्थः । यत्कारिषु नर्तकव्यपदेशः । पदार्थाभिनयो नृत्यम् । गात्रविक्षेपमात्रं नृत्तम् । केचित्तु घटादौ नट नतौ इति पठन्ति । नतौ इत्यस्य । [illegible]दासवाक्यभाष्य-कृतो नाटि इति दीर्घपाठाद्धटादिर्षोपदेश एव ॥

818. √naṭa to dance. This root has also been taught before. See No. 332. The difference is this, the root taught before means nâṭyam or dramatic representation: and a person who does that is called naṭa 'an actor.' The representation on the stage by spoken words to express the sense of something is nâṭyam or drâma. But the root given here means to dance, the appropriate verbal nouns being nṛityam or nṛittam, and not nâṭyam. The person who does this is called नर्तकः 'a dancer', and not नटः 'an actor'. The difference between nṛityam and nṛittam is this. Representing of an action or object such as by pantomime or gesticulation is nṛityam; while nṛittam is dancing pure and simple, mere movement of the body.

Some read नट नतौ 'to bend, to bow'; in the Ghaṭâdi list, and say the ghaṭâdi naṭa means to bow. They give the illustration नटयति शाखा 'He causes the branch to bend'. Others say that it means to go.

The ghaṭâdi naṭa (i. e, the present root) is to be understood to have been enunciated with an initial ण, that is it is णट नृत्तौ । The reason for this is that in the exceptions to the roots that are taught with an initial ण, the author of the Mâhabhâshya gives नाटि, i. e the nâta with long आ । The मित root can never have long आ in the causative. See VI. 1. 65. already gone before. In other words, the present root नट् and the root no 322 are both णोपदेश and the Churâdi root नट् is not so and is the root mentioned in sûtra VI. I. 65.

Note :—The representation of a scene may be by words (vâkyârtha abhinaya) and then it is drama or nâṭyam. Or it may be by gesticulation without words (padârtha abhinaya), and then it is called nṛityam. Or there may be no representation at all, but mere rhythmic movements of limbs according to rules and then it is called nṛitta. Their respective nouns are naṭa 'an actor,' and narttaka 'a pantomime' or 'a dancer.'

The Causative of the Ghaṭâdi नट् is नटयति 'he causes to dance' The aorist is अनटि or अनाटि ॥

ष्टक ८१९ प्रतीघाते । स्तकति ॥

819. √ Shṭaka to resist, repel, push back, strike against. Pre. स्तकति । Per. तस्ताक । I Fut. स्तकिता । Caus. स्तकयति, स्तकयते । Aor. अतिष्टकत् । Pass aor अस्तकि or अस्ताकि । Desi. तिस्तकिषति । Inten. तास्तक्यते । Yañ luk तास्तक्ति ॥

चक ८२० तृप्तौ । तृप्तिप्रतीघातयोः पूर्वं पठितस्य तृप्तिमात्रे मित्त्वार्थोऽनुवादः । आत्मनेपदिषु पठितस्य परस्मैपदित्वज्ञापनार्थः परस्मैपदम् ॥

820. √ Chaka to be satiated, satisfied. This root has already been taught before as चक तृप्तौ प्रतिघाते । No. 93. 'to be satisfied', and 'to resist.' It is âtmanepadî there. It is repeated here in order to make it a मित् root, and then to confine its meaning to satisfaction only. It is moreover Parasmaipadi now; because of its repetition in this list. Pre. चकति । Per चचाक । I Fut चकिता । Aorist अचाकीत् or अचकीत् । Caus. चकयति, चकयते । Aor. अचीचकत् । Pass. aor. अचकि or अचाकि ।

कखे ८२१ हसने । एदित्वान्न वृद्धिः । अकखीत् ॥

821. √ Kakhe to laugh. As it has an indicatory ए, there is no Vṛiddhi in the aorist. As अकखीत् । Pre. कखति । Per. चकाख । चकखतुः । I Fut कखिता । Aorist अकखीत् । Caus. कखयति, कखयते । Pass. Aor. अकखि or अकाखि । Desi चिकखिषति । Inten. चाकख्यते । Yaṇ luk चाकक्ति ॥

रगे ८२२ शङ्कायाम् ।

822. √ Rage to doubt. Pre. रगति । Per. रराग ॥

लगे ८२३ संगे ।

823. √ Lage to adhere or stick to. Pre. लगति । Noun लग्नः ॥

ह्रगे ८२४, ह्लगे ८२५, षगे ८२६, ष्ठगे ८२७ संवरणे ।

824. √ Hrage. 825 √ Hlage, 826 √ Shage, 827 √ Shṭhage 'to hide, cover.' Some read ह्लगे instead of ह्रगे । But it is incorrect, Pre. ह्रगति । Per. जह्राग ।

Aorist अह्रगीत् । Caus. ह्रगयति, ह्रगयते । Aor. अजिह्रगत् । Pass. Aor. अह्रगि । or अह्रागि । Desi. जिह्रगिषति । Inten. जाह्रग्यते । Yaṅ luk जाह्रगीति ॥

825. √Hlage, Pre. ह्लगति । Per. जह्लाग । I Fut. ह्लगिता । Aorist अह्लगीत् ॥

826. √Shage, Pre. सगति । Per. ससाग । सेगतुः । सेगुः । Aorist असगीत् । Caus. सगयति, सगयते । Aor. असीसगत् । Pass. Aor. असगि or असागि । Desi. सिसगिषति । Inten. सासग्यते । Yaṅ luk सासगीति ॥

827. √Shṭhage Pre. स्थगति । Per. तस्थाग । I Fut. स्थगिता । Aorist. अस्थगीत् । Caus. स्थगयति, स्थगयते । Aor. अतिस्थगत् । Pass. Aor. अस्थगि or अस्थागि । Desi. तिस्थगिषति । Inten. तास्थग्यते । Yaṅ luk तास्थगीति ॥

कगे ८२८ नोच्यते । अस्यायमर्थ इति विशिष्य नोच्यते । क्रियासामान्यार्थत्वात् । अनेकार्थत्वादित्यन्ये ॥

828. √Kage to act, perform. The word no'chyate means 'nothing is said. That is we do not give any specific meaning to the √Kage, because it denotes action in general. Some say it has many meanings and therefore no particular meaning is assigned. Pre. कगति । Per. चकाग । I Fut. कगिता । Aorist अकगीत् । Desi. चिकगिषति ॥

अक ८२९, अग ८३० कुटिलायां गतौ ।

829. √Aka, 830 √Aga. To go or move tortuously like a serpent. Pre. अकति । Per. आक । I Fut. अकिता । Aorist आकीत्, as मा भवानकीत् । Caus. आकयति । Aor. मा भवान् अचकत् । Pass. Aor. मा भवान् अकि or आकि । Desi. अचिकिषति ॥

830. √Aga, Pre. अगति । Per. आग । I Fut. अगिता । Aorist आगीत् । Caus. आगयति, अगयते । Desi. अजिगिषति ॥

कण ८३१, रण ८३२ गतौ । चकाण । रराण ॥

831. √Kaṇa, 832 √Raṇa to go, to move. These two roots have the meaning 'to make noise' also. See Nos. 476 and 472. When they have that sense their causative is काणयति and राणयति । Pre. कणति । Per. चकाण । I Fut. कणिता । Caus. कणयति, कणयते । Pass. Aor. अकणि or अकाणि । Desi चिकणिषति ॥

832. √Raṇa, to go. Pre. रणति । Per. रराण । I Fut. रणिता । Caus. रणयति । रणयते ॥

चण ८३३, शण ८३४, श्रण ८३५ दाने च । शण गतौ इत्यन्ये ॥

833. √Chaṇa, 834 √Śaṇa, 835 √Śraṇa. To go as well as to give. According to some √Śaṇa means to go. Pre. चणति । Per. चचाण । चेणतुः । चेणुः I Fut. चणिता । Aorist अचाणीत् or अचणीत् । Caus. चणयति, चणयते । Aor. अचीचणत् । Pass. Aor. अचणि or अचाणि । Desi. चिचणिषति । Inten. चाचण्यते । Yaṅ luk चञ्चणीति ।

834. √Śaṇa, Pre. शणति । Per. शशाण । I Fut. शणिता । Aorist अशणीत् । अशाणीत् ॥

835. √Śraṇa, Pre. श्रणति । Per. शश्राण । I Fut. श्रणिता । Aorist अश्राणीत् । अश्रणीत् ॥

श्रथ (श्नथ) ८३६, (क्नथ) क्लथ ८३७, क्रथ ८३८, क्लथ ८३९ हिंसार्थाः । जासिनिप्रहण—(६१०) इति सूत्रे क्राथेति मित्त्वेऽपि वृद्धिर्निपात्यते । क्राथयति । मित्त्वं तु निपातनात्परत्वात् चिण्णमुलोः—(२७६२) इति दीर्घे चरितार्थम् । अक्रथि— अक्राथि । क्रथं क्रथम् । क्राथं क्राथम् ॥

836. √Śratha (√śnatha), 837 √Ślatha (√Knatha) 838 √Kratha, 893 √Klatha. To injure. Though the root √क्रथ is a मित root, yet it takes vṛiddhi in the Causative, because it has been particularised so in the sûtra II. 3. 56. S. 613. As क्राथयति । The मित operation takes place on this root in the चिण् and णमुल् affixes by VI. 4. 93 S. 2762, because that is a sûtra subsequent to the nipâtana sûtra II 3. 56. This मित causes the lengthening before चिण् and णमुल् । As अक्रथि or अक्राथि । क्रथंक्रथम् or क्राथंक्राथम् । Pre. श्रथति । Per. शश्राथ । I Fut. श्रथिता । Caus. श्राथयति, श्राथयते । Aor. अशिश्रथत् । Pass. aor. अश्रथि or अश्राथि । Desi. शिश्रथिषति । Inten. शाश्रथ्यते । Yaṅ luk शाश्रथीति ॥

837. √Ślatha, Pre. श्लथति । Per. शश्लाथ । I Fut. श्लथिता । Desi. शिश्लथिषति । Inten. शाश्लथ्यते ॥

838. √Knatha, to injure. Pre. क्नथति । Per. चक्नाथ । I Fut. क्नथिता ॥

839. √Klatha, Pre. क्लथति । Per. चक्लाथ । I Fut. क्लथिता ॥

'वन ८४० च' । हिंसायामित्येव शेषः ॥

840. √Vana (chana) to injure. By the force of the word च, the meaning of 'to injure' is drawn into it from the last. Some read it as √Chana. Pre. चनति । Per. चचान । I Fut. चनिता । Caus. चनयति, चनयते । Pass. Aor. अचनि or अचानि ॥

वनु च ८४१ नोच्यते । 'वनु' इत्यपूर्व एवायं धातुर्न तु तानादिकस्यानुवादः । उदित्करणसामर्थ्यात् । तनेः क्रियासामान्ये वनतीत्यादि । प्रवनयति । अनुपसृष्टस्य तु मित्त्वविकल्पो वक्ष्यते ॥

841. √Vanu. And √Vanu also is not mentioned. That is to say that this √Vanu is an original root and not a repetition of the Tanâdi root √Vanu to beg (VIII. 8). This we say because this √Vanu has an indicatory उ and scope must be given to it. For had it been merely a repetition of the Tanâdi √Vanu, that root has already an indicatory उ so that letter need not have been repeated here. The conjugation is वनति and not वनुते । With a preposition we have प्रवनयति without lengthening. When the root does not take any preposition, it is optionally मित् and then the Causative is वनयति or वानयति । See Gaṇa sûtra ज्वलह्वलह्मलनमामनुपसर्गाद्वा lower down. The root √Vanu means action in general. Pre. वनति । Per. ववान । I Fut. वनिता । Caus. प्रवनयति । Aor. प्रावीवनत् । Pass. Aor. प्रावनि or प्रावानि ॥

ज्वल ८४२ दीप्तौ । घप्रत्ययार्थे पठिष्यमाण एवायं मित्त्वार्थमनूद्यते । प्रज्वलयति ॥

842. √Jvala to shine. With this root also begins a sub-class called jvalâdi which by III. 1. 140 take ण in forming verbal nouns, and it will be taught later on, see No. 884. That root, to be taught subsequently, is repeated here in order to make it मित् । As प्रज्वलयति । When it does not take a preposition it is optionally मित् । See Gaṇa Sûtra later down. Pre. ज्वलति । Caus. प्रज्वलयति । Pass. Aor. अज्वालि or प्राज्वलि ॥

ह्वल ८४३, ह्मल ८४४ चलने । प्रह्वलयति । प्रह्मलयति ॥

843. √Hvala, 844 √Hmala to walk, move, Pre. ह्वलति । Per. जह्वाल ।

I Fut. कुलिता । Aorist. अकुलीत् । There is no optional vriddhi. See VII. 2. 2. Caus अकुलयति । Without any preposition the root is optionally मित् । See below, Aorist. Pass. अकुलि or अकुलि । Desi. चिकुलिषति । Inten. चाकुल्यते । Yañ luk चाकुलति ॥

844. √Hmala. Pre. ह्मलति । Per. जह्माल । I Fut. ह्मलिता ॥

'स्मृ ८४५ आध्याने' । चिन्तायां पठिष्यमाणस्य आध्याने मित्त्वार्थोऽनुवादः । आध्यानमुत्कण्ठापूर्वकं स्मरणम् ॥

845. √Smṛi. To remember with regret or anxiety. This root is taught further on in the sense of 'remembering.' It is repeated here for the sake of making it मित् when it has the sense of remembering with regret. Adhyâna means 'remembering with anxiousness.' Pre. स्मरति । Caus. माधुः स्मरयति । Pass. Aor. अस्मरि or अस्मारि ॥

दृ ८४६ भये । 'दृ विदारणे' इति क्र्यादेरयं मित्त्वार्थोऽनुवादः । दृणन्तं प्रेरयति दरयति । भयादन्यत्र दारयति । धात्वन्तरमेवेदमिति मते तु दरतीत्यादि । केचित्तु टादौ 'ऋतस्मृदृत्वर–' (२५६६) इति सूत्रे च 'दृ' इति दीर्घस्थाने ह्रस्वं पठन्ति तदेति माधवः ॥

846. √Dṛi to fear. Deva, Dhanapala and Purṇa Chandra are of opinion that this is an original root. But Maitreya holds that it is the same root as दृविदारणे 'to burst' of the Kryâdi class No. 23 and that it is repeated here to give it the designation of मित् । This is the opinion endorsed by the anthor of Siddhanta. Thus the causative दरयति means दृणन्तं प्रेरयति "Causes to burst or split up'. When it has not the meaning of fear, we have दारयति । According to those who hold it to be a Bhuâdi root, it is conjugated as दरति &c. Some read this root as दृ with a short ऋ in the sûtra VII. 4 95 S. 2566 instead of long ॠ ॥ But that is wrong according to Mâdhava. Pre. दरति Per ददार । दद्रतुः or ददरतुः । I Fut. दरिता । Caus दरयति ॥

नॄ ८४७ नये । क्र्यादिषु पठिष्यमाणस्यानुवादः । नयादन्यत्र नारयति ॥

847. √Nṛi to lead. This is a repetition of the root which will be taught in the Kryâdi class. When the meaning is not that of to lead, the causative is नारयति । See Kryâdi No. 25 Pre. नरति or नृणाति । Per. ननार । I Fut. नरिता । Aorist. अनारीत् । Caus. नरयति । Pass. Aor. अनरि or अनारि ॥

श्रा ८४८ पाके । श्रै इति कृतात्त्वस्य 'श्रा' इत्यदादिकस्य च सामान्येनानुकरणम् ॥

× लुग्विकरणालुग्विकरणयोरलुग्विकरणस्य ×

× लक्षणप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् × इति परिभाषाभ्याम् । श्रपयति विक्लेदयतीत्यर्थः । पाकादन्यत्र श्रापयति । स्वेदयतीत्यर्थः ॥

848. √Srâ, to cook. The √Śrai to cook will be taught later on. See No. 966. It is that root with its ऐ changed to आ, so that Śrâ may include both the Bhuâdi No. 966, and the Adâdi Śrâ No. 44. The following two Paribhâshâs should be remembered in connectien with forms like these.

Paribhâshâ 1. :—If a root occurring in a rule be such that it belongs to two classes, one in which there is no elision of the characteristic (Vikaraṇa), and the other in which there is an elision of the vikaraṇa (such as the roots of the Adâdi class), then we must interpret the rule to mean the root which is not Adâdi. Thus here श्रा belongs both to Bhuâdi and Adâdi ; we must take it to mean Bhuâdi, and not Adâdi; in accordance with this maxim.

Paribhâshâ 2.:—Whenever a term is employed which might denote both something original and also something else resulting from a rule of Grammar—or when a term is employed in a rule which might denote both something by another rule in which the same individual term has been employed, and also something else formed by a general rule—such a term should be taken to denote, in the former case, only that which is original, and in the latter case, only that which is formed by that rule in which the same individual term has been employed. Thus in accordance with this maxim, the *original* root श्रा of the Adâdi class is to be taken, and not the root श्रै of the Bhuâdi class which assumes the form श्रा by the application of a rule of Grammar. The combined result of these two maxims is that we take *both* roots—the श्रै of Bhuâdi and the श्रा of Adâdi. Thus the Caus. श्रपयति means 'causes to boil.' When not meaning to cook, we have श्रापयति 'he causes to perspire' Pre. श्रायति। Per. शिश्राय। I Fut. श्रायिता। Caus. श्रापयति। Aor. अश्रपि or अश्रापि॥

मारणतोषणनिशामनेषु ज्ञा ८४९। 'निशामनं चाक्षुषज्ञानम्' इति माधवः। 'ज्ञापनमात्रम्' इत्यन्ये। 'निशानेषु' इति पाठान्तरम्। निशानं तीक्ष्णीकरणम्। एष्वेवार्थेषु जानातिर्मित्। 'ज्ञप मिच्च' इति चुरादौ। ज्ञापनं मारणादिकं च तस्यार्थः। कथं 'विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति' इति 'तज्ज्ञापयत्याचार्यः' इति च। शृणु। माधवमतेऽचाक्षुषज्ञाने मित्त्वाभावात्। ज्ञापनमात्रे मित्त्वमिति मते तु 'ज्ञा नियोगे' इति चौरादिकस्य। धातूनामनेकार्थत्वात्। निशानेष्विति पठतां हरदत्तादीनां मते तु न काप्यनुपपत्तिः॥

849. √Jñâ to kill, to satisfy, to observe or behold. According to Mâdhava, niśâmana means visual perception. Others say it means to inform in general. Another reading is Niśâneshu. The root will then mean 'to sharpen'. The root √ज्ञा is मित् in these senses only. The Churâdi √ज्ञप is also मित्। See Churâdi No. 81. That also means to make known, to kill &c. If the root in these senses be मित्, how do you explain the forms विज्ञापयति and ज्ञापयति instead of विज्ञपयति and ज्ञपयति in the following sentences:--विज्ञापना भर्तृषु सिद्धिमेति "Respectful statement made to superiors brings success,' or ज्ञापयति आचार्य: 'thus announces or proclaims the Achârya'? Listen. According to Mâdhava the √Jñâ is मित् when it means seeing with eyes, and not intellectual conception. The root is therefore not मित् in the above examples, where it means to inform &c. and not visual perception. But in the opinion of those who hold the view that √Jñâ is मित् in the sense of 'to see, to inform' in general, the above forms are explained by saying that they are derived from the √Jñâ niyoga of the Churâdi class No. 193. For roots have many meanings; and so √Jñâ is not confined to niyoga only. Of course, no such difficulties arise in the case of Haradatta

and others who read निशानेषु 'to sharpen,' and not the ambiguous word निशामनेषु in the text.

NOTE:—The different meanings of this root are illustrated by the following examples. Thus पशुं संज्ञपयति 'He causes the sacrificial animal to be killed;' विष्णुं विज्ञपयति 'He propitiates Vishṇu'; संज्ञपयति रूपं 'He shows the form', (according to Mâdhava), 'He explains the form' (according to others). शाणयति शरम् 'He sharpens the arrow.'

कम्पने चलिः ८५० । 'चल कम्पने' इति ज्वलादिः । चलयति शाखाम् । कम्पनादन्यत्र तु शीलं चालयति । अन्यथा करोतीत्यर्थः' । 'हरतीत्यर्थः' इति स्वामी । सूत्रं चालयति । क्षिपतीत्यर्थः ॥

850. √Chali to shake. The √Chala to shake is a root belonging to the Jvalâdi sub-division. Thus चलयति शाखां 'He shakes the branch.' But when it does not mean to shake, the Causative is châlayati, as शीलं चालयति 'He deviates from good conduct. That is, he does what is not proper.' According to Svâmi it means 'to take away.' So also सूत्रं चालयति 'he throws the thread.' Here चालयति means क्षिपति according to Sudhâkara. Pre. चलयति । Per चचाल, चेलतुः, चेलुः । I Fut. चलिता ॥

छदिर ८५१ ऊर्जने । 'छद अपवारणे' इति चौरादिकस्य स्वार्थणिजभावे मित्वार्थोऽयमनुवादः । अनेकार्थत्वादूर्जने वृत्तिः । छदन्तं प्रयुङ्क्ते छदयति । बलवन्तं प्राणवन्तं वा करोतीत्यर्थः । अन्यत्र छादयति । अपवारयन्तं प्रयुङ्क्त इत्यर्थः । स्वार्थे णिचि तु छादयति । बलीभवति । प्राणीभवति अपवारयति वेत्यर्थः ।

851. √Chhadir to strengthen, to animate. This is a repetition of the √Chhada 'to cover over,' of the Churâdi class No. 290, without the णिच्, in order to make it a मित् root. As the roots have many meanings, the sense of ऊर्जन is attached to it here. Thus छदयति means 'he strengthens or animates.' In other senses, the causative is छादयति which means 'he causes to cover.' When the root is Churâdi and takes णिच् without change of sense, we have छादयति meaning 'he becomes strong,' 'he becomes animated' or 'he covers.'

जिह्वोन्मथने लडिः ८५२ । 'लड विलासे' इति पठितस्य मित्वार्थोऽनुवादः । उन्मथनं तापनम् । जिह्वाशब्देन षष्ठीतत्पुरुषः । लडयति जिह्वाम् । तृतीयातत्पुरुषो वा । लडयति जिह्वया । अन्ये तु जिह्वाशब्देन तद्व्यापारो लक्ष्यते । समाहारद्वन्द्वोऽयम् । लडयति शत्रुम् । लडयति दधि । अन्यत्र लाडयति पुत्रम् ।

850 √Lad to loll the tongue. This is a repetition of the √Lad 'to play' (see No 381), in order to make it मित् when it has this particular sense. The word unmathana means 'to strike'. It forms with the word jihvâ a Genitive Tatpurusha compound: meaning 'striking or shaking of the tongue.' Thus लडयति जिह्वाम् 'He lolls the tongue.' Or the word unmathana may form an Instrumental Tatpurusha compound with the word jihvâ. As लडयति जिह्वया 'He strikes by the tongue any other object.' Others hold that by the word jihvâ is indicated the action of the tongue. They say jihvonmathane is a Samâhâra Dvândva compound meaning 'the action of the tongue' and 'to strike.' Thus लडयति शत्रुम् 'He abuses the enemy'; and लडयति दधि 'he licks the curd or churns the curd.'

Note : Thus for the purposes of मित् the root must mean (1) to loll the tongue, (2) to strike with the tongue, (3) to blame or abuse, (4) to lick &c (any action of the tongue) or to churn, orshake. When it has not these meanings, we have लाडयति पुत्रम् 'He fondles his son.'

Note. Another reading is जिह्वोन्मथनयोः। The word मथन is same as मन्थन The ञ in the three roots ञलि, ञदि and ञदि is not indicatory of नुम् augment, but merely marks the root.

मदी ८५३ हर्षग्लेपनयोः । ग्लेपनं दैन्यम् । दैवादिकस्य मित्त्वार्थोऽयमनुवादः । मदयति । हर्षयति । ग्लेपयति वेत्यर्थः । अन्यत्र मादयति । चित्तविकारमुत्पादयतीत्यर्थः ।

853. √Madi 'to rejoice', 'to be poor' Glepan means poverty. This is a repetition of the Divâdi root No. 99, for the sake of making it मित् । Thus मदयति means 'He causes to rejoice', or 'he causes to be poor.' When not denoting 'to rejoice or to be poor', we have मादयति 'It produces mental confusion.' So also निमादयति 'He pronounces the vowels and consonants clearly.' As we find in the Prâtiśâkhyam उदात्तस्य निमाद इति । स्वरव्यञ्जनानामिति शेषः ॥

ध्वन ८५४ शब्दे । आव्ययं मित्त्वार्थमनूद्यते । ध्वनयति घण्टाम् । अन्यत्र ध्वानयति । अस्पष्टाक्षरमुच्चारयतीत्यर्थः । अत्र भोजः 'दलि वलि स्खलि रणि ध्वनि त्रपि क्षपयश्च' इति पपाठ ।

854. √Dhvana to sound. This is a repetition, for the sake of मित्, of the root No. 881 to be taught hereafter, see its conjugation there. Thus the Causative is ध्वनयति घण्टाम् 'He sounds the bell.' In any other sense we have ध्वानयति meaning 'He causes to articulate indistinctly.'

Here Bhoja adds the following seven roots also, namely, दलि, वलि, स्खलि, रणि, ध्वनि, त्रपि and क्षपि । Of these ध्वनि and रणि have already been mentioned before in this list see No. 854, and 832. The √Dala to split (No. 581), √vala 'to cover' (No. 520), √skhala 'to stumble (No. 577), and √trap 'to be ashamed' (No. 399), have already been taught before, though not in the मित् sub-division. The causatives of these will be दलयति, वलयति, स्खलयति and त्रपयति ॥

The root क्षपि is the same as the √Kshai to waste, to be mentioned later on (see No. 961) : the ऐ has been changed to आ and पुक् augment has been added. As क्षपयति ॥

तत्र ध्वनि ८५५ रणी उदाहृतौ ।

855. √Rana to sound. Caus. रणयति ॥

दल विशरणे ८५६ ।

856. √Dala to split. Caus. दलयति ॥

वल संवरणे ८५७ ।

857. √Vala, to cover. Caus. वलयति ॥

स्खल संचलने ८५८ ।

858. √Skhala to stumble. Caus. स्खलयति ॥

त्रपि ८५९, क्षपयश्च ८६० । त्रपूष् लज्जायाम् इति गताः । तेषां घौ त्रपयति । क्षपयति । स्वनयति । चपयति । 'क्षै क्षये, इति वक्ष्यमाणस्य कृतात्वस्य पुका निर्देशः । क्षपयति ।

859. √Trap to be ashamed. Caus. त्रपयति । Cf. √Trapush 399.

860 √Kshai, to waste. Caus. क्षपयति with the पुक् augment.

स्वन ८६१ अवतंसने । शब्दे इति पठिष्यमाणस्यानुवादः । स्वनयति । अन्यत्र स्वानयति ।

861. √Svana, 'to adorn.' This is a repetition of the √Svana 'to sound,' No 879 to be taught later on. Thus the causative is स्वनयति 'He causes to adorn.' But in any other sense we have स्वानयति 'He causes to resound.'

घटादयो मितः । मित्संज्ञा इत्यर्थः ।

"Gaṇa-sûtra" A. The roots beginning with घट No. 800 and ending with स्वन (No. 861) are as if they had an indicatory म् ॥

The result of which is that sûtras VI. 4. 92. &c. apply to them. They get the disignation मित् ॥

जन ८६२, जृष ८६३, क्नसु ८६४, रञ्जो ८६५, अमन्ताश्च ८६६ । 'मितः' इत्यनुवर्तते । 'जृष' इति षित्वनिर्देशाज्जीर्यतेर्ग्रहणम् । जृणातेस्तु जारयति । केचित्तु 'जनी जृ ष्णसु—, इति पठित्वा 'ष्णसु निरसने' इति दैवादिकमुदाहरन्ति ।

"Gaṇa sûtra" B. The roots √Janî, √Jṛisha, √Knasu, √Rañja and those whose final is अम् are also मित् ॥

The word मित् is understood in this sûtra. The root जॄ is exhibited in the sûtra with an indicatory ष, as जृष् ; and therefore it means the root जॄ that is conjugated as जीर्यते i. e. the Divâdi जॄ । The Kṛyâdi जॄ (जृणाति) is not मित् and its causative is जारयति । Some read this sûtra as, "The roots √Janî, √Jṛi, and √Shṇasu &c"; and they take the Divâdi root √Shṇasu No. 5 and give example of it as स्नसयति ॥

862. √Janî 'to be produced.' It is a root of the Divâdi class and is conjugated there. See No. 41. It being a मित् the Causative is जनयति ॥

863. √Jṛish, 'to grow old.' This is also a Divâdi root (see No. 22) Its causative is जरयति । Some read जॄ instead of जृ ॥

864. √Knasu, This is also a Divâdi root (see No. 6). The causative is क्नसयति ॥

865. √Rañja 'to color.' This is a root belonging to both Divâdi and Bhvâdi classes. Its causative is रञ्जयति or रजयति । As रजयति मृगान् = रमयति । The न् is elided by the vârtika under VI. 4. 91. रञ्जयति पक्षिणः । No elision, as the object is 'birds' and not beasts.

866. The roots ending in अम् are मित् ॥

As the roots कम, गम्, रम्, &c. Thus their causatives are कामयति, गमयति, रमयति ॥

ज्वलह्वलह्मलनमामनुपसर्गाद्वा । ८६७ । एषां मित्त्वं वा । प्राप्तविभाषेयम् । ज्वलयति । ज्वालयति । उपसृष्टे तु नित्यं मित्त्वम् । प्रज्वलयति । कं 'तार्हे प्रज्वालयति । उज्ज्वालयतीति । घटादित्वात् 'तत्करोति—' इति णौ । कं' संक्रामयतीति । 'मितां

ह्रस्वः' (२५६८) इति सूत्रे 'वा चित्तविरागे' (२६०४) इत्यतो 'वा' इत्यनुवर्त्य व्यव-स्थितविभाषाश्रयणादिदं रूपमिति वृत्तिकृत् । एतेन 'रज्ञो विशामयन्राज्ञां' 'धूर्यान्विशामयेति सः' इत्यादि व्याख्यातम् ।

867. "Gaṇa sûtra C. The roots √Jvala, √Hvala, √Hmala, and √Nama, are optionally मित् when not preceded by any preposition.

When they are connected with a preposition they are optionally मित् । This is an example of prâptavibhâshâ. For these roots have already been declared as मित् by the previous rules. नम ends in अम् and is मित् by the last sûtra. The present sûtra declares an option under certain circumstances. As ज्वलयति or ज्वालयति ॥

But when they are preceded by an upasarga they are *necessarily* मित् and no option is allowed. As प्रज्वलयति ॥

How do you explain the non-mit causatives like प्रज्वालयति and प्रणामयति । These are not from the roots ज्वल् and नम्, but from the nouns ज्वल and नम formed by अच् added to the above roots. To the nouns ज्वल and नम is added the Denominative affix णि with the force of तत्करोति । (See Churâdi Gaṇa sûtra तत् करोति तदाचष्टे after the root कथ) How do you explain the form संज्ञामयति ? According to the author of Kâśikâ Vṛitti, it is explained as an example of option. For he reads in the sûtra मितां ह्रस्वः (VI. 4. 92. S. 2568), the anuvṛitti of वा 'optionally' from वा चित्तविरागे (VI. 4. 91. S. 2604); and makes that rule a vyavasthita-bibhâshâ. On that theory is explained also the forms रज्ञो विशामयन् राज्ञाम् and धूर्यान् विशामयेति सः &c.

ग्लास्नावनुवमां च । ८६८ । अनुपसर्गाणामेषां मित्त्वं वा स्यात् । आद्ययोरप्राप्ते इतरयोः प्राप्ते विभाषा ।

868. "Gaṇa sûtra" D. The roots Glâ, Snâ, Vanu and Vama are optionally मित् ॥

These roots are optionally मित् when not preceded by any preposition. In the case of the first two roots, it is an aprâpta-vibhâshâ, for no rule has as yet declared √Glâ and √Snâ to be मित् । In the case of the last two roots, it is prâpta-vibhâshâ, for they were already मित् by the previous sûtra. Caus. ग्लपयति, ग्लापयति, स्नपयति, स्नापयति, वनयति, वानयति, वमयति, वामयति ॥

न कम्यमिचमाम् । ८६९ । अमन्तत्वात् प्राप्तं मित्त्वमेषां न स्यात् । कामयते । आमयति । चामयति ।

869. "Gaṇa sûtra" E. The roots √Kam 'to love' √Am 'to go' and √Cham 'to eat' are not मित् ॥

These roots all end in अम् and, therefore, by the Gaṇa-sûtra अमो &c they would have been मित् । Thus Caus. कामयते । आमयति । चामयति ॥

शमो दर्शने । ८७० । शाम्यति दर्शने मित् न स्यात् । निशामयति रूपम् । अन्यत्र तु "[illegible] निशमय्य वधूजयाः" । कथं तर्हि "निशामय तदुत्पत्तिं विस्तराद्गदतो मम" इति । शाम आलोचने इति चौरादिकस्य धातूनामनेकार्थत्वाद्वा वृत्तिः शाम्यति वत् ।

870. "Gaṇa sûtra" F. The root √Śama meaning 'to see,' is not मित् ॥

This root belongs to the Divâdi class. As निशामयति रूपम् । 'He shows the form.' अत्युत्कृष्टमिदं तीर्थं भारद्वाज निशामय । "This is a very excellent holy place, see it O! Bhâradvâja.' When not meaning to see, it is मित्, as it ends with अम् । Thus शमयति रोगं: How do you explain the form निशामय in the following verse : निशामय तदुत्पत्तिं विस्तराद् गदतो मम । "Hear from me in detail the account of his birth." This is a from of the Churâdi root शम् No. 156. As roots have multiple meanings, it means here 'to listen'; like शृणु ॥

यमोऽपरिवेषणे । ८७१ । यच्छतिर्भोजनतोऽन्यत्र मित् न स्यात् । आयामयति । द्राघयति । व्यापारयति वेत्यर्थः । परिवेषणे तु—यमयति ब्राह्मणान् । भोजयतीत्यर्थः । 'पर्यवसितं नियमयन्' इत्यादि तु नियमवच्छब्दात् तत्करोतीति णौ बोध्यम् ।

871. "Gaṇa-sûtra." G. The root √yama, when not meaning to eat, is not मित् ॥

When not meaning to eat, the root यम उपरमे (यच्छति &c). is not मित् । Thus आयामयति which is equivalent to द्राघयति or व्यापारयति । But when it means 'to eat,' we have यमयति ब्राह्मणान् । 'He feeds the Brâhmaṇas.' The form नियमयन् is not the causative Present Participle of √यम, but to the noun नियमवत् is added the Denominative affix णि under तत् करोति sûtra. When this affix is added, the वत् is elided. From the Denominative root thus formed, we get the Present Participle नियमयन् ॥

स्खदिर् ८७२ अवपरिभ्यां च । मित्त्वेव । अवस्खादयति । परिस्खादयति । 'अपाऽपरिभ्यः' इति न्यासकारः । स्वामी तु 'न कमि—' इति नञ्मनुवर्त्य सूत्रमिदं नानुवर्त्य शमः 'अदर्शने' इति विच्छेद । यमस्तु 'अपरिवेषणे' मित्त्वमाह । तन्मते 'पर्यवसितं नियमयन्' इत्यादि सम्यगेव । 'उपसृष्टस्य स्खदेः स्खेरवादिपूर्वस्य' इति नियमात् स्खादयतीत्याह । तस्मात् स्वमते उदाहरणप्रत्युदाहरणयोर्व्यत्यासः फलितः । इदं च मतं वृत्तिन्यासादिविरोधादुपेक्ष्यम् ।

872. "Gaṇa sûtra." H. The root Skhada when preceded by the Prepositions *'ava'* or *'pari'* is not मित् ॥

The words 'it is not मित्' are understood here also. Thus अवस्खादयति and परिस्खादयति ॥

According to Bodhi Nyâsa, the three prepositions अप, अव and परि are taken for the purposes of this rule.

In the opinion of Svâmi the anuvṛitti of 'not' from the sûtra न कमि &c Gaṇa sûtra E is not to be read in the subsequent sûtras F, G, and H, as we have done. According to him the sûtra F is not शमो दर्शने but शमोऽदर्शने meaning "the root √शम when denoting 'not-seeing' is मित् " । He explains sûtra G as "the root √यम when not meaning *to eat* is मित् ." । In his opinion the examples पर्यवसितं नियमयन् &c are perfectly valid examples under the rule, with nothing exceptional about them. With regard to the present sûtra H. he explains it by saying 'the

√Skhada which is always मित् without a preposition, is conditionally मित् when preceded by the Prepositions अव, and परि but it is not मित् when preceded by any other Preposition than these two." In other words he makes the present sûtra a Niyama rule, restricting the मित् = hood of the compound verb √Skhada to the Prepositions अव and परि । Therefore प्रस्खादयति is not मित् because the upasarga is प्र । Thus of the three sûtras F, G and H. asregards F, there is no ultimate difference between the Swâmî and us. With regards to G and H his view is diametrically opposed to us: so that the examples we have given under these sûtras are his counter-examples, and our counter-examples are his examples. This opinion should be rejected as opposed to the author of the Kâśikâ Vritti, and Nyâsa Kâra &c.

फण ८७३ गतौ । 'न' इति निवृत्तमसंभवात् । निषेधात्पूर्वमसौ न पठितः । फणादिकार्यानुरोधात् ।

873. √Phaṇa, to go. The anuvrittti of न of the Gaṇa-sûtra E which was current in the previous sûtras, is not to be read in this, and its anuvritti ceases; for it is not possible to read it into this sûtra. This sûtra could well have been inserted prior to the commencement of the prohibitory sûtras E, F, G, H. But it has not been so read, because of the necessity of those rules which ordain specific operations with regards to फणादि roots: such as the next sûtra.

२३५४ । फणां च सप्तानाम् । ६ । ४ । १२५ ॥

एषां वा एत्वाभ्यासलोपौ स्तः किति लिटि सेटि थलि च । फेणतुः । फेणुः । फेणिथ । पफणतुः । पफणुः । फाणयति ॥

2354. ए is optionally substituted for the अ and आ of the seven roots फण्, राज्, भ्राज्, भ्राश्, भ्लाश्, स्यम् and स्वन्; and the reduplicate is elided thereby, before the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or ङ्) as well as before the थ with the इट् augment.

Thus फेणतुः, फेणुः, फेणिथ or पफणतुः, पफणुः, पफणिथ ॥ So also the causative फाणयति. ॥

'वृत्'। घटादिः समाप्तः । फणेः प्रागेव वृदित्येके । तन्मते फाणयतीत्येव ।

End. The word vrit means that the Ghaṭâdi roots end here or they remain only upto this place. It marks the end of this subdivision. Some read this word वृत् just before फण; and so in their opinion it is not a मित् root. Their causative is फाणयति ।

Pre. फणति । Per. पफाण । फेणतुः । फेणुः । पफणिथ । पफण । पफणिव or फेणिव । पफणिम or फेणिम । I Fut. फणिता । Aorist अफाणीत् । अफणीत् । Caus. फणयति । Caus. Aor. अपीफणत् । When not meaning, to go, we have फाणयति सक्तून् 'He skims the gruel', Desi. पिफणिषति । Inten. पंफण्यते । Yan luk. पम्फणीति or पम्फण्टि । D. पम्फण्टः । Imperative पम्फण्हि । Noun फाण्टः 'a decoction.'

राज ८७४ दीप्तौ । स्वरितेत् । राजति–राजते । रेजतुः– रराजतुः । रेजे रराजे । 'अतः' इत्यनुवृत्तावपि विधानसामर्थ्यात् एत्वम् ।

874. √Rajṛi to shine. It is svaritet and consequently is conjugated in both Padas. Pre. राजति। A. राजते। Per. रराज। रेजतुः or रराजतुः। A. रराजे or रेजे। Though by VI. 4. 120, the ए substitution can take place only where there is short अ, and not where there is long आ as in राज, yet it is so here, because of the specific rule VI. 4. 125 S. 2354, which causes the आ to be changed to ए। I Fut. राजिता। A. राजिता। Caus. राजयति ; A. राजयते। Aor. अरराजत्। Desi. रिराजिषति। A. रिराजिषते। Inten. राराज्यते। Yaṅ luk राराष्टि। Nouns : सम्राट् 'an emperor.' राष्ट्रम्। राजन्। राजन्यः॥

'टुभ्राजृ ८७५, टुभ्राशृ ८७६, टुभ्लाशृ ८७७ दीप्तौ'। अनुदात्तेतः। भ्राजतेरिह पाठः फणादिकार्यार्थः। पूर्वं पाठस्तु षत्वादिविषयत्वाभावार्थः। तत्र हि राजिसाहचर्यात्फणादेरेव ग्रहणम्। भ्रेजे-बभ्राजे। 'वा भ्राश-' (२३२१) इति श्यन्वा। भ्राश्यते-भ्राशते। भ्रेशे-बभ्राशे। भ्लाश्यते-भ्लाशते। भ्लेशे-बभ्लाशे। द्वावपीमौ तालव्यान्तौ॥

875. √Ṭu bhrâjṛi, 876 √Ṭu Bhrâśṛi, 877 √Ṭu Bhlâś ṛi to shine. These are anudâttet. The root √Bhrâj is repeated here to make it applicable the Phaṇâdi rule S. 2354. Its enumeration in the preceding root No. 194 is to prevent the application to it of the षत्व rule VIII. 2. 36. The ज of that भ्राज is not changed to ष ; but the ज of this bhrâj is so changed. For in the sûtra VIII. 2. 36 the root bhrâj is read in the company of राज and so indicates that it is the Phaṇâdi √Bhrâj which is the subject of that rule. Pre. भ्राजते। Per. भ्रेजे or बभ्राजे। I Fut. भ्राजिता। Inten. बाभ्राज्यते। Yaṅ luk बाभ्राष्टि। Imperfect. अबाभ्राट्। Noun. भ्राजथुः। भ्राष्ट्रम्॥

876. √Bhrâś to shine. Pre. भ्राश्यते or भ्राशते। The श्यन् is added optionally by III. 1 70. S. 2321. Per. भ्रेशे, बभ्राशे। I Fut. भ्राशिता। II Fut. भ्राशिष्यते। Imperative. भ्राश्यताम्। भ्राशताम्। Imper. अभ्राश्यत। अभ्राशत। Pote भ्राश्येत। भ्राशेत। Bene. भ्राशिषीष्ट। Aorist. अभ्राशिष्ट। Caus. भ्राशयति। Aor. अबभ्राशत्। Desi. बिभ्राशिषते। Inten. बाभ्राश्यते। Yaṅ luk. बाभ्राष्टि। Nouns. भ्राशथुः॥

877. √Bhlâś to shine. Pre. भ्लाश्यते। भ्लाशते। Per. भ्लेशे। बभ्लाशे। I Fut. भ्लाशिता। II Fut. भ्लाशिष्यते। Imperative. भ्लाश्यताम्। भ्लाशताम्। Imper. अभ्लाश्यत। अभ्लाशत। Pote. भ्लाश्येत। भ्लाशेत। Bene. भ्लाशिषीष्ट। Aorist. अभ्लाशिष्ट। Desi. बिभ्लाशिषते। Nouns. भ्लाशथुः॥

'स्यमु ८७८, स्वन ८७९, ष्टन or स्तन ८८०, ध्वन ८८१ शब्दे'। स्यमादयः क्षरत्यन्ताः परस्मैपदिनः। स्येमतुः-सस्यमतुः। अस्यमीत्। स्वेनतुः-सस्वनतुः। सस्वनुः। अस्वानीत्-अस्वनीत्। [illegible]। [illegible]। [illegible] इत्यर्थः। 'वेश्च स्वनः-' (२२७४) इति षत्वम्। फणादयो गताः। [illegible]॥

The roots commencing with √Syam and ending with √Ksharate are Parasmaipadi, 878. √Syamu, 879 √Svana 880. √Shṭana 881. √Dhvana to sound. Pre. स्यमति। Per. सस्याम। स्येमतुः or सस्यमतुः। स्येमिथ or सस्यमिथ। स्येमुः। I Fut. स्यमिता। Aorist. अस्यमीत्। Caus. स्यमयति। Aorist. असिस्यमत्। It is a मित् root as it ends with अम। Desi. सिस्यमिषति। Inten. सेस्यम्यते। Yaṅ luk. संस्यमीति or संस्यन्ति। Ger. स्यमित्वा or स्यान्त्वा॥

879. √Svana to sound. Pre. स्वनति । With वि or अव, we have विष्वणति अवष्वणति । The स is changed to ष by S. 2274. Per. सस्वान । सस्वनतुः or स्वेनतुः । I Fut. स्वनिता । Aorist. अस्वानीत् or अस्वनीत् । Caus. स्वानयति । Aor. असिस्वनत् । It is a मित् root as read in the Ghatâdi list. Desi. सिस्वनिषति । Inten. संस्वन्यते । Yaṅ luk. संस्वन्ति ॥

880. √Shṭana to sound. Pre. स्तनति । Per. तस्तान । I Fut. स्तनिता ॥

881. √Dhvana to sound. Pre. ध्वनति । Per. दध्वान । I Fut. ध्वनिता । Noun, ध्वनिः ॥

Here ends Phaṇâdi subdivision.

षम ८८२, ष्टम ८८३ अवैकल्ये । ससाम । तस्ताम ॥

882. √Shama, 883 √Shṭama 'to be confused,' or 'not to be confused' Pre. समति । Per. ससाम । सेमतुः । सेमिथ । I Fut. समिता । Caus. समयति । Aor. असीसमत् । Desi. सिसमिषति । Inten. संसम्यते । Yaṅ luk संसमीति or संसन्ति । d. ससान्तः ॥

883. √Shṭâma 'not to be confused.' Pre. स्तमति । Per. तस्ताम । तस्तमतुः । I Fut. स्तमिता । Caus. स्तमयति । Aor. अतिष्टमत् । Inten. तंस्तम्यते । Yaṅ luk, तंस्तन्ति ॥

ज्वल ८८४ दीप्तौ । अतो ल्रान्तस्य (२३३०) । अज्वालीत् ॥

884. √Jvala, to shine, to burn. Pre. ज्वलति । Per. जज्वाल । जज्वलतुः । I Fut. ज्वलिता । II Fut. ज्वलिष्यति । Imperative. ज्वलतु । Imper. अज्वलत् । Pote. ज्वलेत् । Bene. ज्वल्यात् । Aorist. अज्वालीत् । See S. 2330 for Vṛiddhi. Condi. अज्वलिष्यत् । Caus. ज्वलयति, or ज्वालयति । प्रज्वलयति । No option, it is necessarily मित् here. Desi. जिज्वलिषति । Inten. जाज्वल्यते । Yaṅ luk जाज्वलीति । Nouns. ज्वालः । ज्वलः । ज्वलनः ॥

चल ८८५ कम्पने ।

885. √Chala, to shake, tremble, move. Pre. चलति । Per. चचाल । चेलतुः । I Fut. चेलिता । Aorist. अचालीत् । Caus. चलयति, चालयति । Nouns, चलः । चालः । चलः ॥

जल ८८६ घातने । घातनं तैक्ष्ण्यम् ॥

886. √Jala, to be sharp. Ghâtana means sharpness. Pre. जलति । Per. जजाल । I Fut. जलिता । Aorist. अजालीत् । Nouns. जलः । जालः । जडः ॥

टल ८८७, ट्वल ८८८ वैक्लव्ये ।

887. √Ṭal, 888 √Ṭval, to become confused or disturbed. Pre. टलति । Per. टटाल । I Fut. टलिता ॥

888 √Ṭval to become disturbed or confused. Pre. ट्वलति । Per. टट्वाल । टट्वलतुः । I Fut. ट्वलिता । Aorist. अट्वालीत् । Nouns. ट्वालः । ट्वलः ॥

स्थल ८८९ स्थाने । Or ष्ठल स्थाने ।

889. √Sthala to stand firm, be firm. Pre. स्थलति । Per. तस्थाल । I Fut. स्थलिता । Aorist. अस्थालीत् । Caus. स्थालयति । Aor. अतिष्ठलत् । Inten. तास्थल्यते । Yaṅ luk तास्थलीति । Nouns, स्थलः । स्थालः । स्थलं । स्थली । स्थला । स्थाली । विष्ठलम् । कपिष्ठलम् ॥

हल ८९० विलेखने ।

890. √Hal, to plough. Pre. हलति । Per. जहाल । I Fut. हलिता । Aorist. अहालीत् । Nouns. हलः । हालः । हलिः ॥

णल ८९१ गन्धे । बन्धने इत्येके ॥

891. √ṇal to smell. Kâśyapa says it means 'to bind.' Pre. नलति । प्रणलति । Per. ननाल । I Fut. नलिता । Aorist. अनालीत् or अनलीत् । Nouns. नलः । नालः । नाली । प्रणाली । नडः । नड्वलः । नड्वान् ॥

पल ८९२ गतौ । पलति ॥

892. √Pala, to go, move Pre. पलति । Per. पपाल । I Fut. पलिता । Aorist. अपालीत् or अपलीत् । Nouns. पलम् । पललं 'meat.' पलालम् । पलाली ॥

बल ८९३ प्राणने धान्यावरोधने च । बलति । बेलतुः । बेलुः ॥

893. √Bala 1. to breathe or live. 2. To hoard grain. Pre. बलति । Per. बबाल । बेलतुः । बेलुः । I Fut. बलिता । Aorist. अबालीत् or अबलीत् । Nouns. बालम् । बलम् । बाला । बलूलः । बलिः ॥

पुल ८९४ महत्त्वे । पोलति ॥

894. √Pula, to be great, to be lofty. Pre. पोलति । Per. पुपोल । I Fut. पोलिता । Caus. पोलयति । Aor. अपूपुलत् । Desi. पुपुलिषति, पुपोलिषति । Inten. पोपुल्यते । Yan luk पोपुलीति or पोपोल्ति । Past. Part. Pass. पुलितम् or पोलितम् । Ger. पुलित्वा or पोलित्वा । Nouns. पुलः । पुलकः । पुलिनः । पुलाकः ॥

कुल ८९५ संस्त्याने बन्धुषु च । संस्त्यानं संघातः । बन्धुशब्देन तद्व्यापारो लक्ष्यते । कोलति । चुकोल ॥

895. √Kula, to accumulate collect, (2) to behave as a kinsman, to be related. Saṁstyâna means collection. By the word bandhu or kinsman is taken here the act or behaviour of a Kinsman. Some read santâna instead of saṁstyâna. Santâna means an uninterrupted flow, as of father, son and grandson &c. Per. कोलति । Per चुकोल । I Fut. कोलिता । Desi. चुकोलिषति, चुकुलिषति । Inten. चोकुल्यते । Nouns. कुलीनः । कुल्यः । कौलेयः ॥

शल ८९६, हुल ८९७, पत्लृ ८९८ गतौ । शशाल । जुहोल । पपात । पेततुः । पतिता ॥

896. √Śal, 897 √Hula, 898 √Patlṛi to go. The root √Hula means to kill and to cover also (हिंसा संवरणयोश्च). Some texts read this sûtra as √Śala, √hvala, √hmala, √patlṛi gatau, √hula hinsâ samvaraṇayoś cha. Pre. शलति । Per. शशाल । I Fut. शलिता । Nouns. शालः । शाला ॥

897. √Hula to go. Pre. होलति । Per. जुहोल । I Fut. होलिता । Caus. होलयति । Desi. जुहोलिषति, जुहुलिषति, Inten. जोहुल्यते । Ger. हुलित्वा or होलित्वा ॥

898. √Patlṛi to fall, Pre. पतति । Per. पपात । पेततुः । पेतुः । I Fut. पतिता । II Fut. पतिष्यति । Imperative. पततु । Imper. अपतत् । Pote. पतेत् । Bene. पत्यात् । Aorist. अपप्तत् । In forming the Aorist, the next sûtra applies which inserts a प । Condi. अपतिष्यत् । Caus. पातयति । Desi. पिपतिषति or पित्सति । This root is optionally सेट् । See *ante.* Inten. पापत्यते । Yan luk पनीपतीति or पनीपत्ति । Past. Part. Pass. पतितः । Ger. पतित्वा । Infini. पतितुम् । Nouns. पतनः । पातुकः । पत्रम् । पत्रम् । पतङ्गः । पत्तनम् । पातालः । पताका । पक्ष्मा । पत्रिकः ॥

२३५५ । पतः पुम् । ७ । ४ । १९ ॥

अङि परे । अपप्तत् । नेगद–' (२२८५) इति णत्वम् । प्रण्यपप्तत् ॥

2355. The augment पु is added after the vowel of the root पत, in the अङ् Aorist.

As अपप्तत्, अपप्तताम्, अपप्तन् । The पत् takes the अङ् Aorist as it has an indicatory ऌ in the Dhátupâṭha (III. 1. 55).

The न of the upasarga नि is changed to ण after an alterant preposition by S. 2285. As प्रण्यपप्तत् ॥

क्वथे ८९९ निष्पाके । क्वथति । चक्वाथ । अक्वथीत् ॥

899. √Kvathe to boil, decoct, digest, Pre. क्वथति । Per. चक्वाथ । I Fut. क्वथिता । Aorist अक्वथीत् । Caus. क्वथयति । It belongs to the Ghaṭâdi class and is hence मित् । Noun. क्वाथः ॥

पथे ९०० गतौ । अपथीत् ॥

900. √Pathe to go. Pre. पथति । Per. पपाथ । पेथतुः । I Fut. पथिता । Aorist अपथीत् । Noun. पथ! । पाथः ॥

मथे ९०१ विलोडने । मेथतुः । अमथीत् ॥

901. √Mathe to churn. Pre. मथति । Per. ममाथ । मेथतुः । I Fut. मथिता । Aorist अमथीत् । Nouns. माथः । मथः ॥

टुवमु ९०२ उद्गिरणे । इहैव निपातनात् ऋतः ह्रस्वमिति सुधाकरः । ववाम । ववमतुः । वादित्वादेत्वाभ्यासलोपौ न । भागवृत्तौ तु वेमतुरित्याद्युदाहृतं तद्भाष्यादौ न दृष्टम् ॥

902. √Tuvama, to vomit. The word उद् गिरणे is from the root √गॄ । The short ऋ could not be changed to ॠ by any rule of Grammar. The *Grammatical form* would have been उद्गरणे with the Guṇa of ऋ । But Pâṇini uses the word उद्गि रण in this sûtra. So Sudhâkara says "the Nipâtana of this sûtra is the authority for changing the short ऋ of गृ into ॠ । " Pre. वमति । Per. ववाम । ववमतुः । There is no एत्व* or the elision of abhyâsa, because the root begins with व । In Bhagavṛitti the forms वेमतुः &c. are given. They are not found in the Bhâshya &c. I Fut. वमिता । Aorist अवमीत् । No Vṛiddhi. Caus. वामयति, वमयति । *See Gaṇa sûtra D. of the Ghaṭâdi. Desi. विवमिषति । Inten. वंवम्यते । Yaṅ luk. वंवन्ति । d. वंवान्ति : Imperative वंवग्धि । Imperfect अवंवन् । Past. Part. Pass. वान्तः । Act. वान्तवान् । Nouns. वामः । वमथुः ॥

भ्रमु ९०३ चलने । 'वा भ्राश–' (२३२१) इति श्यन्वा । भ्राम्यति–भ्रमति । 'भ्राम्यति' इति तु दिवादेर्वक्ष्यते ॥

903. √Bhramu to move, to walk.

This root is optionally conjugated as a Divâdi root with श्यन् Vikaraṇa. (See 2321). Thus भ्राम्यति or भ्रमति । The form भ्राम्यति will be taught later on in the Divâdi. The Perfect is बभ्राम ।

In forming its dual the following sûtra applies.

२३५६ । वा जॄभ्रमुत्रसाम् । ६ । ४ । १२४ ॥

एषामेत्वाभ्यासलोपौ वा स्तः किति लिटि सेटि थलि च । भ्रेमतुः-बभ्रमतुः । अभ्रमीत् ॥

2356. ए is optionally substituted for the अ of the stems जॄ (जॄ) भ्रम, and त्रस, and the reduplicate is thereby elided, before the affixes of the Perfect having an indicatory क् (or ङ), as well as before the थल् with the augment इट् ॥

Thus (जेरतुः, जेरुः, जेरिथः, जजरतुः, जजरुः, जजरिथ) भ्रेमतुः, भ्रेमुः, भ्रेमिथ, or बभ्रमतुः, बभ्रमुः, बभ्रमिथ । त्रेसतुः, त्रेसुः, त्रेसिथ, or तत्रसतुः, तत्रसुः, तत्रसिथ ॥

903. √Bhramu to move, to walk. Pre. भ्रमति or भ्राम्यति । Per. बभ्राम । बभ्रामतुः or भ्रेमतुः । I Fut. भ्रमिता । II Fut. भ्रमिष्यति । Imper. भ्रमतु or भ्राम्यतु । Imper. अभ्रमत् or अभ्राम्यत् । Poten. भ्रमेत् or भ्राम्येत् । Bene. भ्रम्यात् । Aorist. अभ्रमीत् । Condi. अभ्रमिष्यत् । Caus. भ्रमयति । As it ends in अम् so it is मित् । Desi. बिभ्रमिषति । Inten. बम्भ्रम्यते । Yan luk बम्भ्रन्ति । d. बम्भ्रान्तः । Imperative बम्भ्रान्हि । Imperfect अबम्भ्रन् । Past. Part. Pass. भ्रान्तः । Act. भ्रान्तवान् । Ger भ्रमित्वा or भ्रान्त्वा । Nouns. भ्रमः । भ्रमरः । भ्रूः ॥

क्षर ९०४ संचलने । अक्षारीत् ॥

904. √Kshara, to ooze, to flow. Some read this sûtra as क्षल संचलने √क्षल is conjugated like √क्षर । Pre. क्षरति । Per. चक्षार । I Fut. क्षरिता । Aoirst. अक्षारीत् । Desi. चिक्षरिषति । Inten. चाक्षर्यते । Yan luk. चाक्षर्ति । Imperative चाक्षर्हि । Imperfect अचाक्षर् । Nouns. । क्षारः । क्षरः । क्षरेजः ॥

Here end the roots beginning with Sama, which were Udâtta and Udâttet.

SUB-SECTION.

अथ द्वावनुदात्तेतौ ॥

Now the next two roots are Anudatteta.

षह ९०५ मर्षणे । परिनिविभ्यः (२२७५) इति षत्वम् । परिषहते । सेहे । सहिता । 'तीषसह–' (२३४०) इति वा इट् । इडभावे ढत्वधत्वष्टुत्वढलोपाः ॥

905. √Shaha to endure, forbear.

The स is changed to ष by VIII. 3. 70. S. 2275 when preceded by pari, vi, or ni. As परिषहते । The Perfect is सेहे । The first future सहिता । The इट् augment is optional by VII. 2. 48. S. 2340. When इट् is not added, then we have the equation. सह् + ता = सढ् + ता (VIII. 2. 31 S. 324) = सढ् + धा (VIII. 2. 40. S. 2280) = सढ् + ढा (VIII. 4. 40 S. 111) = स+ढा (VIII. 3. 13 S. 2335).

Now applies VI. 3. 112 S. 2 357 by which the अ of स is changed to ओ ॥

२३५७ । सहिवहोरोदवर्णस्य । ६ । ३ । ११२ ॥

अनयोरवर्णस्य ओत्स्याड्ढलोपे सति ॥

2357. When ढ् or र् are elided, there is the substitution of ओ for the अ or आ of the verbs सह and वह ॥

Thus स + ढा = सोढा ॥

This स of Sodhâ however is not changed to ष after परि &c., because of the following sûtra:—

२३५८ । सोढः । ८ । ३ । ११५ ॥

सोढ्रूपस्य सहेः सस्य षत्वं न स्यात् । परिसोढा ॥

2358. The स of सोढ form of the root सह is not changed to ष ॥

As परिषोढा । This is an exception to VIII. 3. 70.

NOTE:— Why do we say 'when सह assumes the form of सोढ' । Observe परिसहते, विसहते ॥

The change of स to ष of √सह is optional by the following sûtra when the augment अट् intervenes between the verb and the preposition परि &c.

२३५९ । सिवादीनां वाड्व्यवायेऽपि । ८ । ३ । ७१ ॥

परिनिविभ्यः परेषां सिवादीनां सस्य षो वा स्यादड्व्यवायेऽपि । पर्यषहत–पर्यसहत ॥

2359. The ष-change may take place optionally in the सिव् and the rest (of sûtra VIII. 3. 70 S. 2275), even when the augment अ intervenes between the prepositions परि, नि or वि and the verb.

The सिवादि are the four roots सिव सह, स्तु and स्वञ्ज, as well as the augment सुट् । This is an example of ubhayatra-vibhâshâ. In the case of स्तु and स्वञ्ज it is prâpta-vibhâshâ, in the case of others it is aprâpta. Thus परि + असहत (Imperfect) = पर्यषहत or पर्यसहत ॥

905. √Shaha, to endure, to forbear. Pre. सहते । Per. सेहे । I Fut. सहिता; सोढा । II Fut. सहिष्यते or सोक्ष्यते । Imperative सहताम् । Aorist असहिष्ट । Causative साहयति । Aor. असीषहत् । Desi. सिसहिषते । Inten. सासह्यते । Yan luk सासोढि । Dual सासोढः 2. S. सासहि । Adjective सह्यम् । Nouns : साहः । सहः । सहिष्णुः । सहनः । सासहिः ॥

रमु ९०६ क्रीडायाम् । रेमे । रेमिषे । रन्ता । रंस्यते । रंसीष्ट । अरंस्त ॥

906. √Ramu, to play, sport, dally. Pre. रमते । Per. रेमे । I Fut. रन्ता । II Fut. रंस्यते । Imperative रमताम् । Imper. अरमत । Poten. रमेत । Bene. रंसीष्ट । Aorist अरंस्त । Condi. अरंस्यत । Caus. रमयति । Aor. अरीरमत् । Desi. रिरंसते । Inten. रंरम्यते । Yan luk. रंरन्ति । D. रंरतः (the nasal is elided by VI. 4. 37) 2. S. रंरसि । S. रंरमि । 1. Pl. रंरण्मः । Nouns : रमः । रामः । रमणः । रन्तिः । रम्यम् । रतः ॥

SUB-SECTION.

अथ कसन्ताः परस्मैपदिनः ।

The roots upto √कस are Parasmaipadi.

षद्लृ ९०७ विशरणगत्यवसादनेषु ।

907. √Shadlri, 1. To split or burst, 2. to go. 3. to be dejected. In conjugating this root, सद is replaced by सीद by the following sûtra :—

२३६० । पाघ्राध्मास्थाम्नादाण्दृश्यर्तिसर्तिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यर्च्छधौशीयसीदाः । ७ । ३ । ७८ ॥

पादीनां पिबादयः स्युरित्संज्ञकशकारादौ प्रत्यये परे । सीदति । ससाद । सेदतुः । सेदिथ–ससत्थ । सत्ता । सत्स्यति । लृदित्वादङ् । असदत् । 'सदिरप्रतेः' (२०७१) । निषीदति । न्यषीदत् ॥

2360. Before a Present-character (शित्), the following substitutions take place :—पिब् for पा, जिघ्र for घ्रा, धम for ध्मा, तिष्ठ for स्था, मन् for म्ना, यच्छ for दा (दाण्), पश्य for दृश्, ऋच्छ for ऋ, धौ for सृ, शीय for शद and सीद for सद ॥

Thus we have सीदति in the Present. The Perfect is ससाद । सेदतुः । सेदिथ or ससत्थ । The First Future is सत्ता । The Second Future is सत्स्यति । The Aorist formed by अङ्, as the root has an indicatory लृ lri as असदत् ॥

The स is changed to ष when preceded by an alterant Preposition except प्रति (VIII. 3. 66 S. 2271) as निषीदति and न्यषीदत् । But the स coming after the reduplicate is not so changed because the following applies :—

२३६१ । सदेः परस्य लिटि । ८ । ३ । ११८ ॥

सदेरभ्यासात्परस्य षत्वं न स्याल्लिटि । निषसाद । निषेदतुः ॥

2361. The स of सद् after the reduplicate in the Perfect is not changed to ष ॥

In the Perfect, when root is reduplicated, there are two स' s, as ससाद । After a preposition, the first स will be changed to ष, but not so the second. Thus अभिषसाद, परिषसाद, निषसाद, विषसाद । Pre. सीदति । Per. ससाद । सेदतुः । 2. S. ससत्थ or सेदिथ । 1. d. सेदिव । 1. pl. सेदिम । I Fut. सत्ता । II Fut. सत्स्यति । Imperative सीदतु । Imper. असीदत् । Poten. सीदेत् । Bene. सद्यात् । Aorist असदत् । Caus. सादयति । Aor. असीषदत् । Desi. सिषत्सति । Inten. सासद्यते । Yañ luk. सासत्ति । Per. Part. Parasmai सेदिवान् । Nouns : परिषद् । सदः । सादः । निषादः । सत्रं । सद्म ॥

शद्लृ ९०८ शातने । विशीर्णतायामयम् । शातनं तु विषयतया निर्दिश्यते ॥

908. √Śadḷṛi, to fall, perish, decay, wither. The root means 'to decay.' Here Maitreya has the following. "The root śadḷṛi means rending asunder, (विशातन) The root has the meaning of decay. The form शातने however is given as its meaning and not विशीर्णतायाम्, because शातन is derived from this very root śad with ल्युट् affix, and is a well-known word." This root, however, is Atmanepadi before शित् affixes by the following :—

२३६२ । शदेः शितः । १ । ३ । ६० ॥

शिद्भाविनोऽस्मादात्मनेपदं स्यात् । शीयते । शशाद । शेदतुः । शेदिथ-शशत्थ । शत्ता । अशदत् ॥

2362. After the verb śad to decay, when it has one of the affixes with an indicatory ś (śit) the Atmanepada is used.

NOTE :—The root 'sad' when taking any affix which is marked with an indicatory श, is conjugated in the âtmanepadi. In connection with this, must be read sûtra VII. 3. 78. S. 2360 पाघ्राध्मास्थाम्नादाण्दृश्यर्त्तिसर्त्तिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यर्च्छधौशीयसीदाः by which the root शद् is replaced by शीय before affixes having an indicatory श । Thus शद् + श + ते = शीय + अते = शीयते 'he decays or withers,' शीयेते they two decay शीयन्ते they decay. Pre. शीयते । Per. शशाद । शेदतुः । शेदिथ or शशत्थ । शेदिव । I Fut. शत्ता । II Fut. शत्स्यति । Imperative. शीयताम् । Imper. अशीयत । Poten. शीयेत । Bene. शद्यात् । Aorist अशदत् । Caus. शातयति । Desi. शिशत्सति । Inten. शाशद्यते । Yañ luk शाशत्ति । Nouns शादः । शाद्वलम् । शद्रुः । शत्रुः ॥

क्रुश ९०९ आह्वाने रोदने च । क्रोशति । क्रोष्टा । शल इगुपधादनिटः क्सः । अक्रुक्षत् ॥

909. √Kruśa 1. To cry out (2) to weep. Pre. क्रोशति । Per. चुक्रोश । चुक्रुशतुः । 2. S. चुक्रोशिथ । 1. d. चुक्रुशिव । 1. Pl. चुक्रुशिम । I Fut. क्रोष्टा (The root is Anit. See Anit list). II Fut. क्रोक्ष्यति । Imperative. क्रोशतु । Poten. क्रोशेत् । Bene. क्रुश्यात् । Aorist अक्रुक्षत् । The aorist is formed by the affix क्स by III. 1. 45. Caus. क्रोशयति ।

Aor. अचुकुचत् । Desi. चुकुचिषति । Inten. चोकुच्यते । Yań luk. चोकोचिति । Imperative चोकोक्त्ति । Imperfect अचोकोक् । Past. Part Pass. कुचः । Nouns :— चाकोचकः । कोचः । कोचः । कुचः ॥

कुच ९१० संपर्चनकौटिल्यप्रतिष्टम्भविलेखनेषु । कोचति । चुकोच ॥

910. √Kucha (1.) To connect (2.) To make crooked or curve, (3) to stop (4) to delineate. Pre. कोचति । Per. चुकोच । I Fut. कोचिता ॥

बुध ९११ अवगमने । बोधति । बोधिता । बोधिष्यति ॥

911. √Budha to know, understand. Pre. बोधति Per. बुबोध । I Fut. बोधिता । II Fut. बोधिष्यति । Caus. बोधयति । Aor. अबूबुधत् । Desi. बुबुधिषति । Inten. बोबुध्यते । Yaṅ luk. बोबोधि । Imperative बोबुद्धि । बोबुधानि । Imperfect 3 S. अबोबोत् । 2. S. °द् Past. Part. Pass. बुधितम् or बोधितम् । Ger. बुधित्वा or बोधित्वा ॥

रुह ९१२ बीजजन्मनि प्रादुर्भावे च । रोहति । रुरोह । रुरोहिथ । रोढा । रोक्ष्यति । अरुक्षत् ॥

912. √Ruha to grow, germinate, shoot forth. Pre. रोहति । Per. रुरोह । 2. S. रुरोहिथ । I. d. रुरुहिव । I Fut. रोढा । II Fut. रोक्ष्यति । Imperative. रोहतु । Imper. अरोहत् । Poten. रोहेत् । Bene. रुह्यात् । Aorist. अरुक्षत् । Caus. रोहयति । Aor. अरूरुहत् । Or Caus. Pre. रोपयति । Aor. अरूरुपत् । Desi. रुरुक्षति । Inten. रोरुह्यते । Yań luk रोरोढि । d. रोरूढः । 2. S. रोरोक्षि । Imperative 2. S. रोरूढि । Imp. अरोरोट् । अरोरूढाम् । Past. Part. Pass. रूढः । Nouns. रोहितः । रोहितः ॥

कस ९१३ गतौ । अकासीत्–अकसीत् । वृत् । ज्वलादिगणः समाप्तः ॥

913. √Kasa, to move, to go, approach Pre. कसति । Per. चकास । I Fut. कसिता । Aorist. अकासीत् or अकसीत् । Caus. कासयति । Aor. अचीकसत् । Desi. चिकसिषति. Inten. चनीकस्यते । Yań luk. चनीकसीति । Imperfect. अचनीकत् । Noun. कस्वरः ॥

वृत् । *End. Here ends the Jvaladi Gana.*

अथ गूहत्यन्ताः स्वरितेतः ॥

The roots upto √Gûha are svaritet and consequently are both Parasmai and Atmanepadi.

हिक्क ९१४ अव्यक्ते शब्दे । हिक्कति–हिक्कते ॥

914. √Hikka to hiccough. Pre. हिक्कति । A. हिक्कते । Per. जिहिक्क । A. जिहिक्के । I Fut. हिक्किता । A. हिक्किता । II Fut. हिक्किष्यति । A. हिक्किष्यते । Imp. हिक्कतु । A. हिक्कताम् । Imp. अहिक्कत् । A. अहिक्कत । Pot. हिक्केत् । A. हिक्केत । Ben. हिक्क्यात् । A. हिक्किषीष्ट । Aor. अहिक्कीत् । A. अहिक्किष्ट । Caus. हिक्कयति । Aor. अजिहिक्कत् । Desi. जिहिक्किषति । जिहिक्किषते । Inten. जेहिक्क्यते । Yań luk जेहिक्ति ॥

अञ्चु ९१५ गतौ याचने च । अञ्चति–अञ्चते । 'अचु' इत्येके । 'अचि' इत्यपरे ॥

915. √Añchu to go, move, (2) to request, ask, or call for. Some read it as √achu, while others as √achi. Compare √añchu *ante*. Pre. अञ्चति । A. अञ्चते । Per. आनञ्च । A. आनञ्चे । I Fut. अञ्चिता । A. अञ्चिता । Desi. अञ्चिचिषति । अञ्चिचिषते ।

टुयाचृ ९१६ याच्ञायाम् । याचति—याचते ॥

916. √ Ṭuyāchṛi to beg, ask, solicit. Pre. याचति । A. याचते । Per. ययाच । A. ययाचे । I Fut. याचिता । A. याचिता । Caus. याचयति । याचयते । Aor. अययाचत् । Desi. यियाचिषति । यियाचिषते । Inten. यायाच्यते । Yaṅ luk यायाक्ति । Past. Part. Pass. याचितः । Act. याचितवान् । Adj. याच्यम् । Nouns. याचथुः । याच्ञा ॥

रेटृ ९१७ परिभाषणे । रेटति । रेटते ॥

917. √ Reṭṛi to speak. Pre. रेटति । A. रेटते । Per. रिरेट । A. रिरेटे । I Fut. रेटिता । A. रेटिता । Caus. रेटयति । रेटयते । Aor. अरिरेटत् । Desi. रिरेटिषति, रिरेटिषते । Inten. रेरेट्यते । Yaṅ luk रेरेट्टि । Past. Part. Pass. रेटितः । Ger. रेटित्वा ॥

चते ९१८, चदे ९१८(क) याचने । चचात । चेते । अचतीत् । चचाद । चेदे । अचदीत् ॥

918. √ Chate, 919 √ Chade to ask, beg, request. Pre. चतति । A. चतते । Similary चदति । चदते &c. Per. चचात । चेततुः । A. चेते । I Fut. चतिता । A. चतिता । Aorist. अचतीत् । अचतिष्ट । Caus. चातयति । चातयते, Aor. अचीचतत् । Desi. चिचतिषति । चिचतिषते । Inten. चाचत्यते । Yaṅ luk. चाचत्ति । Past. Part. Pass. चतितः । चतितवान् । Ger. चतित्वा । Adj. चत्यम् । Nouns. चतुरः । चत्वारः ॥

प्रोथृ ९१९ पर्याप्तौ । पुप्रोथ । पुप्रोथे ॥

919. √ Prothṛi 'to be equal to, 'to be match for.' Pre. प्रोथति । A. प्रोथते । Per. पुप्रोथ । A. पुप्रोथे । I Fut. प्रोथिता । A. प्रोथिता । II Fut. प्रोथिष्यति । A. प्रोथिष्यते । Caus. प्रोथयति । प्रोथयते । Aor. अपुप्रोथत् । Desi. पुप्रोथिषति । पुप्रोथिषते । Inten. पोप्रोथ्यते । Yaṅ luk पोप्रोत्ति । Nouns. प्रोथः ॥

मिदृ ९२० मेदृ ९२०(क) मेधाहिंसनयोः । मिमेद । मिमेदे । 'धान्ताविमौ' इति स्वामी । मिमेध । 'धान्तौ' इति न्यासः ॥

920. √ Midṛi, 920. A √ Medṛi, 1. 'to be wise 2. to injure. According to Swami these two roots end in ध instead of द ; as मिमेध । According to Nyâsa they end in ध । Pre. मेदति । A. मेदते । Per. मिमेद । मिमिदतुः । A. मिमेदे । I Fut. मेदिता । II Fut. मेदिष्यति । Caus. मेदयति । Aorist. अमिमेदत् । Desi. मिमिदिषति । मिमेदिषति । Inten. मेमिद्यते । Yaṅ luk मेमेत्ति । Ger. मिदित्वा or मेदित्वा ॥

NOTE :—Medṛi is conjugated like √ midṛi. Its Perfect dual is मिमेदतुः । for ए is heard here.

मेधृ ९२० (ख) संगमे च । मेधति । मिमेधे ॥

920. B. √ Medhṛi 'to be fat' 2. 'to injure' 3. To meet. Pre. मेधति or ते । Per. मिमेध or धे । I Fut. मेधिता । II Fut मेधिष्यति or ते ॥

णिदृ ९२१ णेदृ ९२१ क । कुत्सासंनिकर्षयोः । निनेद । निनिदतुः । निनेदे ॥

921. √ ṇidṛi, 921 A. √ ṇedṛi 'to blame' 2. to approach. Pre. नेदति । Per. निनेद or दे । निनिदतुः ।

शृधु ९२२, मृधु ९२३ उन्दने । उन्दनं क्लेदनम् । शर्धति—शर्धते । शर्धिता । मर्धति—मर्धते ॥

922. √Śṛidhu, 923 √Mṛidhu 'to be moist' or 'moisten'; 'undanam' means 'moistening.' Pre. शर्धति । A. शर्धते । Per. शशर्ध । A. शशृधे । d. शशृधतुः । I Fut. शर्धिता । A. शर्धिता । Caus. शर्धयति, शर्धयते । Aor. अशशर्धत् or अशीशृधत् । Desi. शिशर्धिषति, शिशर्धिषते । Inten. शरीशृध्यते । Yaṅ luk शरीशर्द्धि । Imperative शरीशृद्धि । Imperfect अशरीशर्त् । Past. Part. Pass. शृद्धः । Ger. शर्धित्वा or शृध्वा ॥

923. √Mridhu to moisten. Pre. मर्धति । A. मर्धते । Per. ममर्ध । ममर्ध । I Fut. मर्धिता । A. मर्धिता । II Fut. मर्धिष्यति । A. मर्धिष्यते । Caus मर्धयति, मर्धयते, । Desi. मिमर्धिषति । मिमृर्धिषते । Inten. मरीमृध्यते । Past. Part. Pass. मृद्धः । Ger. मर्धित्वा or मृध्वा ॥

बुधिर ९२४ बोधने । बोधति—बोधते । इरित्वादङ्वा । अबुधत्—अबोधीत्—अबोधिष्ट । 'दीपजन—' (२३२८) इति चिण्तु न भवति पूर्वोत्तरसाहचर्याद्दैवादिकस्यैव तत्र ग्रहणात् ॥

924. √Budhir to know, to understand. Pre. बोधति । A. बोधते । Per. बुबोध । A. बुबुधे । I Fut बोधिता । A. बोधिता । II Fut. बोधिष्यति । A. बोधिष्यते । Imperative. बोधतु । A. बोधताम् । Imper. अबोधत् । A. अबोधत । Poten. बोधेत् । A. बोधेत । Bene. बुध्यात् । A. बोधिषीष्ट । Aorist. अबुधत् । अबोधीत् । A. अबोधिष्ट । The Parasmaipadi Aorist is optionally formed by अङ्, as the root has an indicatory इर । See. III. 1. 57. S. 2269. The root occurs in the sûtra III. 1. 61 S. 2328, and therefore ought to have taken चिण् also. But it does not take it, because the √बुध there refers to the Divâdi √budh (No. 63), as it is read there (in S. 2328) with other roots of the Divâdi class. Caus. बोधयति , बोधयते ॥

उबुन्दिर ९२५ निशामने । निशामनं ज्ञानम् । बुबुन्दे । अबुदत् । अबुन्दीत् ॥

925. √U bundir to perceive, to know. The word niśâmana means knowledge. According to Madhava knowledge derived from visual perception. Pre. बुन्दति । A. बुन्दते । Per. बुबुन्द । A. बुबुन्दे । I Fut. बुन्दिता । A. बुन्दिता । Aorist. अबुन्दत् । or अबुन्दीत् । A. अबुन्दिष्ट । Desi. बुबुन्दिषति, बुबुन्दिषते । Inten. बोबुन्द्यते । Yaṅ luk बोबुन्त्ति । Imperative बोबुन्द्धि । Past. Part. Pass. बुन्नम् (VIII. 2. 42. S. 3016) Ger. बुन्दित्वा or बुन्त्वा । Noun. बुद्बुदः ॥

वेणृ ९२६ गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रग्रहणेषु । वेणति—वेणते । नान्तोऽप्ययम् ।

926. √Veṇṛi, 1. to go, 2 to know. 3. to reflect. 4. to perceive. 5. to play on an instrument. 6. to take. Some read this root with a न also. Mâdhava reads vâditra-grahaṇa as a compound meaning "to take up a musical instrument in order to play upon it." Pre. वेणति । A. वेणते । Per. विवेण । A. विवेणे । I Fut. वेणिता । A. वेणिता । Aorist. अवेणीत् A. अवेणिष्ट । Caus. वेणयति । Aorist. अविवेणत् । Desi. । विवेणिषति । Inten. वेवेण्यते । Yaṇ luk वेवेण्टि । Nouns. वेणुः । वेणी ॥

खनु ९२७ अवदारणे । खनति—खनते ॥

927. √Khanu to dig. Pre. खनति । A. खनते । Per. चखान । A. चख्ने । In forming the dual, the following sûtra applies, which gives us चख्नतुः । I Fut. खनिता । A खनिता । II Fut खनिष्यति । A. खनिष्यते । Imper. अखनत् । A. अखनत ।

Poten. खनेत् । A खनेत । Bene. खायात् or खन्यात् । A. खनिषीष्ट । There is आ optionally by VI. 4. 43. S. 2319. Aorist. अखनीत् or अखानीत् । A. अखनिष्ट । Caus. खानयति । Aor. अचीखनत् । Desi. चिखनिषति । Inten. चंखन्यते । चाखायते । Yan luk चङ्खन्ति । d. चङ्खातः । Past. Part. Pass. खातः । Ger. खनित्वा or खात्वा । Nouns:— खनकः । परिखा । आखानः ॥

२३६३ । गमहनजनखनघसां लोपः क्ङित्यनङि । ६ । ४ । ९८ ॥

एषामुपधाया लोपः स्यादजादौ क्ङिति न त्वङि । चख्नतुः । 'ये विभाषा' (२३१९) । खायात्-खन्यात् ॥

2363. The root-vowel of गम्, हन्, जन्, खन् and घस् is elided before an affix beginning with a vowel, when it has an indicatory क् or ङ् ; but not before the Aorist affix अङ् ॥

Thus चख्नतुः, चख्नुः । Bene. खायात् or खन्यात् ॥

चीवृ ९२८ आदानसंवरणयोः । चिचीव-चिचीवे ॥

928. √Chîvṛi to take or receive 2. to cover, Pre. चीवति A. चीवते । Per. चिचीव । A. चिचीवे । I Fut. चीविता । A. चीविता । Caus. चीवयति । Aor. अचिचीवत् । Desi. चिचीविषति । Inten. चेचीव्यते । There is no Yan luk. Noun. चीवरम् ॥

चायृ ९२९ पूजानिशामनयोः ।

929. √Châyṛi to worship. 2. To observe, Pre. चायति । A चायते । Per. चचाय । A. चचाये । I Fut. चायिता । A. चायिता । Aorist. अचायीत् । A. अचायिष्ट । Caus. चाययति । Aor. अचचायत् । Desi. चिचायिषति । चिचायिषते । Inten. चेकीयते (VI. 1. 21, S. 2467). Yan luk. चेकयीति or चेकेति । d. चेकीतः । Past. Part. Pass. अपचायितः or अपचितः । Ger. चायित्वा । Noun : चनः ॥

व्यय ९३० गतौ । अव्ययीत् ॥

930. √Vyaya 'to go, to move.' Pre. व्ययति । A. व्ययते । Per. वव्याय । A. वव्यये । I Fut. व्ययिता । A. व्ययिता । Pas. व्यय्यते । Caus व्याययति, व्याययते Aor. अविव्ययत् ॥

दाशृ ९३१ दाने । ददाश-ददाशे ॥

931. √Dâśṛi 'to give.' Pre. दाशति । A. दाशते । Per. ददाश । A. ददाशे । I Fut. दाशिता । A. दाशिता । Caus. दाशयति, दाशयते । Aorist. अददाशत् । Desi. दिदाशिषति, दिदाशिषते । Inten. दादाश्यते Yan luk दादाष्टि । Past. Part. Pass. दाशवत् । *Nouns.* दाशः । पुरोडाशः ॥

भेषृ ९३२ भये । गतावित्येके । भेषति-भेषते ॥

932. √Bheshṛi 'to fear.' According to some this root also means to go to move. Pre. भेषति । A. भेषते । Per. बिभेष । बिभेषे । I Fut. भेषिता । A. भेषिता । Caus. भेषयति, भेषयते । Aor. अबिभेषत् । Desi. बिभेषिषति, बिभेषिषते । Inten. बेभेष्यते । Yan luk बेभेष्टि ।

भ्रेषृ ९३३, भ्लेषृ ९३३ (क) गतौ ।

933. √Bhreshṛi 'to go.' 933 A. √Bhleshṛi 'to go. Pre. भ्रेषति । A. भ्रेषते । Per. बिभ्रेष । A. बिभ्रेषे । I Fut. भ्रेषिता । A. भ्रेषिता । Inten. बेभ्रेष्यते । *Noun.* भ्रेषः ॥

अस ९३४ गतिदीप्त्यादानेषु । असति-असते । आस-आसे । अयं षान्तोऽपि ॥

934. √Asa 1. 'to go.' 2. to shine, 3. to accept, take or seize.' Kshiraswâmi and Maitreya read this root as अष । Pre. अषति । A. अषते । Per. आष । A. आषे । I Fut. अषिता । A. अषिता । Caus. आषयति । A. आषयते । Aor. आषिषत् । Desi. अषिषिषति । A. अषिषिषते ॥

अय ९३५ गतौ ।

935. √Aya 'to go' Swami and Kâśyapa read this root after 931 √Dâśṛi. But this appears anârsha, for Haradatta commenting on VIII. 2. 19 S. 2326 says अयति is anudâttet. Pre. अयते । Per. अयांचक्रे । I Fut. अयिता ।

स्पश ९३६ बाधनस्पर्शनयोः । स्पशनं ग्रथनम् । स्पशति—स्पशते ॥

936. √Spaśa 1. to obstruct 2. to touch. 3. to string together. Spaśana here means stringing together according to Swâmi. Some read the root as Pasha, others as paśa. Pre. स्पशति । A. स्पशते । Per. पस्पाश । A. पस्पशे । I Fut. स्पशिता । A. स्पशिता । Aorist. अस्पाशीत् or अस्पशीत् । Caus. स्पाशयति । Aor. अपस्पशत् । Desi. पिस्पशिषति । Inten. पास्पश्यते । Yan luk पास्पष्टि । *Noun.* पस्पशः ॥

लष ९३७ कान्तौ । वा भ्राश (२३२१) इति श्यन्वा । लष्यति । लषति । लेषे ॥

937. √Lasha 'to wish, to desire.' By III. 1. 70. S. 2321 this root takes śyan vikaraṇa also. Pre. लषति । A. लषते । With श्यन् we get लष्यति or लष्यते । Per. ललाष । A. लेषे । I Fut. लषिता । A. लषिता । Aorist. अलाषीत् or अलषीत् । Caus. लाषयति । Aor. अलीलषत् । Desi. लिलषिषति । Inten. लालष्यते । Yan luk लालष्टि । Nouns. लषकः । लाषुकः । लिलाषी ॥

चष ९३८ भक्षणे ।

938. √Chasha 'to eat.' Pre. चषति । A. चषते । Per. चचाष । A. चेषे । I Fut. चषिता । A. चषिता । *Nouns.* चषकः चाषः ॥

छष ९३९ हिंसायाम् । चच्छषतुः । चच्छषे ॥

939. √Chhasha 'to hurt, to injure.' Pre. छषति । A. छषते । Per. चच्छाष । D. चच्छषतुः । A. चच्छषे । I Fut. छषिता ॥

झष ९४० आदानसंवरणयोः ।

940. √Jhasha 1. to take, 2. to put on or wear. In the sense of 'to injure or hurt,' this root is Parasmaipadi only. (See No. 720) Pre. झषति । A. झषते । Per. जझाष । I Fut. झषिता । Aorist. अझाषीत् or अझषीत् ॥

भ्रक्ष ९४१ भ्लक्ष ९४१ (क) अदने । भक्ष इति मैत्रेयः ॥

941. √Bhraksha, 941 A. √Bhlaksha 'to eat, to devour.' According Kshiraswami, the root is Bhlaksha; Maitreya reads it Bhaksha. Pre. भ्रक्षति A. P. भ्लक्षति । A. भ्लक्षते । Per. बभ्रक्ष । A. बभ्रक्षे । P. बभ्लक्ष । A. बभ्लक्षे I Fut. भ्रक्षिता । A. भ्रक्षिता । P. भ्लक्षिता । A. भ्लक्षिता । Aorist. अभ्रक्षीत् । Caus. भ्रक्षयति । भ्लक्षयति । Aor. अबभ्रक्षत् । अबभ्लक्षत् Desi. बिभ्रक्षिषति । बिभ्लक्षिषति । Inten. बाभ्रक्ष्यते । Yan luk बाभ्रष्टि । बाभ्लष्टि । Imp. बाभ्रड्ढि । बाभ्लड्ढि । Imperfect. अबाभ्रट् ॥

दासृ ९४२ दाने ।

942. √Dâsṛi 'to give.' Pre. दासति । A. दासते । Per. ददास । A. ददासे । I Fut. दासिता । A. दासिता । Aorist. अदासीत् । A. अदासिष्ट ॥

माहृ ९४३ माने ।

943. √Mâhṛi to measure, Per. माहति । A. माहते । Per. ममाह । A. ममाहे । 1 Fut. माहिता । A. माहिता । Aorist. अमाहीत् । A. अमाहिष्ट । Caus. माहयति । A. माहयते । Aor. अममाहत् । Desi. मिमाहिषति । A. मिमाहिषते । Inten. मामाह्यते । Yañ luk मामाढि ।

गुहू ९४४ संवरणे ॥

944. √Guhû 'to cover.'

In conjugating this root the following sûtra applies.

२३६४ ऊदुपधाया गोहः । ६ । ४ । ८९ ॥

गुह उपधाया ऊत् स्यादजादौ प्रत्यये । गूहति-गूहते । ऊदित्त्वाद्वेट् । गूहिता-गोढा । गूहिष्यति-घोक्ष्यति । गूहेत् । गुह्यात् । अगूहीत् । इडभावे क्सः । अघुक्षत् ॥

2364. For the penultimate ओ of the guṇated stem गोह् (from गुह्), there is substituted ऊ before an affix beginning with a vowel.

Thus गुह् + शप् + ति = गोह् + अ + ति = गूह् + अ + ति = गूहति । Atmanepada गूहते । In the First Future the इट् augment is optional, as the root has an indicatory long ऊ (VII. 2. 44). Thus गूहिता or गोढा । So also in the Second Future, as गूहिष्यति or घोक्ष्यति । The Potential is गूहेत् । The Benedictive is गुह्यात् । The Aorist is अगूहीत् । But when it does not take इट्, we have क्स, and then the form is अघुक्षत् ॥

In the Atmanepada, this क्स is optionally elided by the following.

२३६५ । लुग्वा दुहदिहलिहगुहामात्मनेपदे दन्त्ये । ७ । ३ । ७३ ॥

एषां क्सस्य लुग्वा स्यात् दन्त्ये तङि । ढत्वधत्वष्टुत्वढलोपदीर्घाः । अगूढ । अघुक्षत । 'क्सस्याचि' (२३३७) इत्यन्तलोपः । अघुक्षाताम् । अघुक्षन्त । अगुह्वहि—अघुक्षावहि । अगुह्महि—अघुक्षामहि ॥

2365. The whole of the affix क्स is elided optionally before the personal endings of the Atmanepada beginning with a dental, after दुह्, दिह्, लिह् and गुह् ॥

Thus अगुह् + क्स + त = अगुह् + 0 + त = अगुढ् + त (VIII. 2. 31. S. 324) = अगुढ् + ध (VIII. 2. 40 S. 2280) = अगुढ् + ढ (VIII. 4. 40. S. 111) = अगु + ढ (VIII. 3. 13. S. 2335) = अगूढ (VI. 3. 111. S. 174.)

The other form is अघुक्षत । Before the dual आताम् the final अ of क्स is elided by S. 2337 and we have the form अघुक्षाताम् । The Plural similarly is अघुक्षन्त । The 1st Person dual is अगुह्वहि or अघुक्षावहि । The Plural is अगुह्महि or अघुक्षामहि ॥

NOTE:—As अदुग्ध or अधुक्षत, अदुग्धाः or अधुक्षथाः, अधुग्ध्वम्, or अधुक्षध्वम्, अदुह्वहि or अधुक्षावहि, अदिग्ध or अधिक्षत, अलीढ or अलिक्षत, अगूढ or अघुक्षत ॥

Why दुह् &c. only? Observe व्यत्यक्षत । Why in the Atmanepada? Observe अघुक्षत only. Why before an affix beginning with a dental? Observe अघुक्षामहि only. Though the anuvṛitti of लोप was understood in this sûtra; the employment of the term लुक् indicates that the *whole* of the affix is to be elided. For लोप would have elided only the final अ of स । But even with the elision of अ alone we would have got all the above forms, except those in वहि । For अ being elided, we have स् between (a consonant of झल् class) and a dental (which is also a letter of झल् class). This स् situate between two झल् will be elided by VIII. 2. 26. Nor can it be objected that the elided अ is sthânivat, for by पूर्वत्रासिद्धम् VIII. 2. 1, such an

elision cannot be sthânivat. Though व् is a dento-labial, yet it is included in the word dental. Had it not been meant to be so included, तेः (letters of त class) would have been taken in the sûtra See III. 1. 45, for this Aorist-affix.

914. ✓ Guhû 'to cover, hide, conceal.' Pre. गूहति । A. गूहते । Per. जुगूह । A. जुगुहे । But the dual is जुगुहतुः for here गुह never assumes the form गोह । I Fut. गूहिता or गोढा । A गोढा । It optionally takes इट् as the root has an indicatory long ऊ । II Fut. गूहिष्यति, or घोक्ष्यति । A गूहिष्यते or घोक्ष्यते । Imperative. गूहतु । A. गूहताम् । Imper. अगूहत् । A. अगूहत । Poten. गूहेत् । A. गूहेत । Bene गुह्यात् । A. गूहिषीष्ट or घुक्षीष्ट । Aorist. अगूहीत् । or अघुक्षत् । A. अगूहिष्ट or अगूढ or अघुक्षत । Condi. अगूहिष्यत् । अघोक्ष्यत् । A. अगूहिष्यत अघोक्ष्यत । Caus. गूहयति । A. गूहयते । Aor. अजूगुहत् । Desi. जुघुक्षति । जुघुक्षते । Inten. जोगुह्यते । Yañ luk. जोगुहीति or जोगोढि । Past. Part. Pass. गूढः । Ger. गूढ्वा or गूहित्वा । Adj. गोहनीयं । गुह्यम् । Noun. गुहा ॥

Here end the hikkâdi roots which are ubhayapadi and end in a Consonant.

अथाजन्ता उभयपदिनः ।

Now we take up the conjugation of roots ending in a vowel and which are ubhayapadi.

श्रिञ् ९४५ सेवायाम् । श्रयति–श्रयते । शिश्रियतुः । श्रयिता । णिश्रि– (२३१२) इति चङ् । अशिश्रियत् ॥

945. ✓ Sriñ to serve.' Pre. श्रयति । A. श्रयते । Per. शिश्राय । शिश्रियतुः । शिश्रियुः । शिश्रयिथ । शिश्राय or शिश्रय । शिश्रियिव । A. शिश्रिये । I Fut. श्रयिता । A. श्रयिता । II Fut. श्रयिष्यति । A. श्रयिष्यते । Imperative. श्रयतु । A. श्रयताम् । Imper. अश्रयत् । A. अश्रयत । Poten. श्रयेत । A. श्रयेत् । Bene श्रीयात् । A. श्रयिषीष्ट । Aorist. अशिश्रियत् । The Aorist is formed by चङ् (III. 1. 48. S 2312). Caus. श्राययति or श्राययते । Aor. अशिश्रयत् । Desi. शिश्रयिषति, शिश्रीषति (VII. 2. 49. S. 2618 or VI. 4. 16 S. 2614). A. शिश्रयिषते, शिश्रीषते । Intensive शेश्रीयते । Yañ luk. शेश्रयीति or शेश्रेति । Past. Part. Pass. श्रितः । Ger. श्रित्वा । Noun. श्रायः । श्रीः । श्रमः ॥

भृञ् ९४६ भरणे । भरति । बभार । बभ्रतुः । बभर्थ । बभृव । बभृषे । भर्ता ॥

946. ✓ Bhriñ to fill, to support.

The present is भरति । Per. बभार । d. बभ्रतुः । 2. S. बभर्थ । 1. d. बभृव । The Atm. Per. 2nd S. is बभृषे । The First Future is भर्ता । In forming the Second Future the following sûtra applies:

२३६६ । ऋद्धनोः स्ये । ७ । २ । ७० ॥

ऋतो हन्तेश्च स्यस्य इट् स्यात् । भरिष्यति ॥

2366. स्य the sign of the Future and Conditional gets the augment इट्, after a root ending in short ऋ and after हन् ॥

Thus भरिष्यति । In forming the Benedictive the following sûtra applies:

२३६७ । रिङ् शयग्लिङ्क्षु । ७ । ४ । २८ ॥

शे यकि यादावार्धधातुके लिङि च ऋतो रिङादेशः स्यात् । रीङि प्रकृते रिङ्विधिसामर्थ्यात् दीर्घो न । भ्रियात् ॥

2367. For the final short ऋ of a root, there is substituted रि, before the Present-character श (अ), before the Passive-character य, and before the augment यास् in the Benedictive.

2372. The final आ of a root is elided before an Ârdhadhâtuka affix with the augment इट् as well as when it begins with a vowel and has an indicatory क् or ङ् ॥

Thus दा + अतुस् । Here the rule of elision (V. 4. 64. S. 2372) is *subsequent* in the Ashtâdhyâyi order to the rule of doubling (VI. 1. 1. and 8. S. 2175 and 2177), hence elision ought to take place *first* and then doubling. But this is prevented by S. 2243. We double the root first and then elide the आ । Thus the dual is ददतुः । Pl. ददुः । 2nd S. ददिथ or ददाथ । 1st. d. ददिव ॥

The First Future is दाता । In forming the Benedictive the following two sûtras apply.

२३७३ । दाधा घ्वदाप् । १ । १ । २० ॥

दारूपा धारूपाश्च धातवो घुसंज्ञाः स्युर्दाप्दैपौ विना ॥

2373. The verbs having the form of dâ 'to give' and dhâ 'to place,' are called ghu.

NOTE:—This defines the word ghu. Four verbs have the form of दा, or assume it by the application of VI. 1. 45. S. 2370 and two, of धा; they are called घु। The ghu verbs have certain peculiarities of conjugation to be described hereafter.

The घु verbs are the following—डुदाञ् "to give," as प्रणिददाति; दाण् "to give," as, प्रणिदाता; दो "to cut," as, प्रणिद्यति; देङ् "to pity" as, प्रणिदयते, डुधाञ् "to place" as, प्रणिदधाति. धेट् to "feed" as, प्रणिधयति। In these examples, because of the verbs being घु, the न of प्रनि is changed into ण by VIII. 4. 17.

Similarly दाप् "to cut" and दैप् "to clean" not being called घु, rules VII. 4. 46 and 47 do not apply to them. Thus दा + क्त=दातं 'what is cut,' as, दातं बर्हिः। So also अवदातं "washed" as, अवदातं मुखं "a bright face." But with दा "to give," &c. दा + क्त = दद् + तं (VII. 4. 46)=दत्तः "given," so also we have प्र+दा+क्त= प्रत्तम् (VII. 4. 47). The word घु occurs in sûtra VI. 4. 66, &c. The word dâp includes also daip by the paribhâshâ given under III. 4. 19, ऐ changed into आ by VI. 1. 45. S. 2370.

The root having got the designation घु, now applies the next sutra.

२३७४ । एर्लिङि । ६ । ४ । ६७ ॥

घुसंज्ञानां मास्थादीनां चैत्वं स्यादार्धधातुके किति लिङि । देयात् । देयास्ताम् । देयासुः ॥

2374. ए is substituted for the आ of the above roots in the Benedictive mood Active.

NOTE:—Thus देयात्, मेयात्, धेयात्, स्थेयात्, गेयात्, पेयात्, and अवसेयात्। Before non-कित् and non-ङित् we have दासीष्ट and धासीष्ट। By the word लिङ् is here meant the आशीर्लिङ् or the Precative mood; the Personal endings of which mood are ârdhadhâtuka by III. 4. 116. More-over by III. 4. 104 the Parasmaipada affixes only of the Benedictive are कित्, so the present rule does not apply to the Atmanepada affixes of the Precative.

Thus धा + यात् = धेयात् । D. धेयास्ताम् । Pl. धेयासुः ॥

In forming the Aorist there is optionally चङ् by the following.

२३७५ । विभाषा धेट्श्व्योः । ३ । १ । ४९ ॥

आभ्यां च्लेश्चङ् वा स्यात्कर्त्रर्थे लुङि परे । 'चङि' (२३१५) इति द्वित्वम् । अदधत् । अदधताम् ॥

2375. After the roots धे 'to suck,' and श्वि, 'to grow,' चङ् is optionally the substitute of च्लि, when लुङ् follows signifying an agent.

As, अदधत् 'he sucked' dual अदधताम्। The reduplication is by S. 2315. When it takes the alternative सिच्, then the next sûtra. II. 4. 78 S. 2376 comes into operation, and we have अधात् and अधासीत् 'he sucked.' So also of श्वि, we have अशिश्वियत् 'he grew.' It also takes the अङ्, (III. 1. 58) and then its form is अश्वत् or अश्वयीत्॥

२३७६। विभाषा घ्राधेट्शाच्छासः। २। ४। ७८॥

एभ्यः सिचो लुग्वा स्यात्परस्मैपदे परे। अधात्। अधाताम्। अधुः॥

2376. After the verbs घ्रा 'to smell,' धेट् 'to drink.' शा (शो) 'to pare,' छा (छो) 'to cut,' and सा (षो) 'to destroy,' there is optionally the elision of सिच्, when parasmaipada terminations are employed.

Thus we have अधात्। d. अधाताम्। Pl. अधुः। When सिच् is not elided, the following applies.

NOTE:—Thus (अघ्रात् or अघ्रासीत् 'he smelled,') अधात् or अधासीत् 'he drank;' अशात् or अशासीत् 'he pared,' अच्छात् or अच्छासीत् 'he cut' and असात् or असासीत् 'he destroyed. There is no option allowed in Atmanepada; thus, अधासातां सुमनसौ देवदत्तेन। The root धेट् is a Ghu verb, and in its case, the सिच् would have been elided by the last rule also. The present declares an option.

२३७७। यमरमनमातां सक् च। ७। २। ७३॥

एषां सक्स्यादेभ्यः सिच इट् स्यात्परस्मैपदेषु। अधासीत्। अधासिष्टाम्। अधासिषुः॥

2377. The सिच् of the Aorist in the Parasmaipada takes the augment इट् after यम्, रम्, नम् and roots ending in long आ, and स् (सक्) is added at the end of these stems.

Thus अधासीत्। D. अधासिष्टाम्। Pl. अधासिषुः॥

NOTE:—Thus अयंसीत्, अयंसिष्टाम्, अयंसिषुः। व्यरंसीत्। व्यरंसिष्टाम्। व्यरंसिषुः। The root रम् is Parasmaipadi when preceded by वि or आ (I. 3. 83). अनंसीत्, अनंसिष्टाम्, अनंसिषुः। Of roots ending in long आ:—अयासीत्। अयासिष्टाम्; अयासिषुः। यमादीनां क्ङित्त्वलक्षणा वृद्धिः प्राप्ता सा नेटीति प्रतिषिध्यते। When the conjugation is Atmanepadi, the rule does not apply. As आयंस्त। आरंस्त। आनंस्त॥

The Vriddhi in the case of यम् &c. ordained by VII. 2. 3, does not take place by VII. 2. 4. In the Atmanepada we have आयंस्त। The root यम् is âtmanepadi, as it is preceded by आ (I. 3. 75) आरंस्त, आनंस्त (III. 1. 85). Exception to VII. 2. 10. 44.

धेट् ९५१ पाने। धयति॥

951. √Dheṭ 'to drink, to suck.' Pre. धयति। Per. दधौ। दधतुः। दधुः। दधिथ or दधाथ। दधिव। I Fut. धाता। II Fut धास्यति। Imperative. धयतु। Imper. अधयत्। Poten. धयेत्। Bene. धेयात्। Aorist. अधासीत् or अदधत्, or अधात्। d. अधासिष्टाम् or अदधताम् or अधाताम्। Condi. अधास्यत्। Pass. धीयते। Aorist. S. अधायि (VII. 3. 33. S. 2761). d अधायिषाताम् or अधिषाताम्। Caus. धापयति। Desi. धित्सति। Inten. देधीयते। Yaṅ luk. दाधेति or दाधाति। D. दाधः। Nouns. धयः। धाना। धेनुः॥

ग्लै ९५२, म्लै ९५३ हर्षक्षये । हर्षक्षयो धातुक्षयः । ग्लायति । जग्लौ । जग्लिय-जग्लाथ ॥

952. √Glai, 953 √Mlai 'to despond,' 'to be dejected in spirit.' The word harsha-Kshaya means the exhaustion of the vital humours, Pre. ग्लायति । Per. जग्लौ । जग्लिथ or जग्लाथ । जग्लैा । जग्लिव । जग्लिम । I Fut. ग्लाता । II Fut. ग्लास्यति Imper. ग्लायतु । Imper. अग्लायत् । Poten. ग्लायेत् । Bene. ग्लेयात्, or ग्लायात् (See VI. 4 68 S. 2378 for these forms.) Aorist. अग्लासीत् । Caus. ग्लापयति । Aorist अजिग्लपत् Desi. जिग्लासति । Inten. जाग्लायते । Yañ luk जाग्लेति । d. जाग्लीत । Imp. जाग्लीहि Nouns, ग्लानः । ग्लानिः । ग्लैः ॥

२३७८ । वान्यस्य संयोगादेः । ६ । ४ । ६८ ॥

घुमास्थादेरन्यस्य संयोगादेर्धातोरात एत्वं वा स्यादार्धधातुके किति लिङि । ग्लायात्-ग्लेयात् । अग्लासीत् । ग्लायति ॥

2378. For the final आ of any other root than those mentioned in VI. 4. 66, ए may optionally be substituted, in the Benedictive active, when the root begins with a conjunct consonant.

The स्था was the only root of VI. 4. 66, which could have been affected by this rule. It has been, however, specially exempted by the word अन्यस्य । Thus ग्लेयात्, or ग्लायात्. म्लेयात्, or म्लायात्, but only स्थेयात् (VI. 4. 66), and यायात् (not commencing with a double consonant). The phrase क्ङिति is understood here and therefore the rule applies to Parasma pada affixes (III. 4. 104). Thus ग्लासीष्ट in Atmanepada. The root considered as an anga, should consist of a double consonant, therefore in निर्वायात् (from निर् + वा), र्व is not to be considered as a root having a double consonant, for र is no part of the anga, but of the preposition.

953. √Mlai to be sad or dejected. Pre. म्लायति । Per. मम्लौ । I Fut. म्लाता । Noun. म्लानः ॥

दै ९५४ न्यक्करणे । न्यक्करणं तिरस्कारः ॥

954. √Djai to treat with contempt; to disfigure. Nyakkaraṇa means humiliation, contempt &c. Pre. दायति । Per. दद्यौ ॥

द्रै ९५५ स्वप्ने ।

955. √Drai to sleep. Pre. द्रायति । Per. दद्रौ । Nouns. निद्रालुः । निद्रा ॥

ध्रै ९५६ तृप्तौ ।

956. √Dhrai 'to be pleased' Pre. ध्रायति । Per. दध्रौ ॥

ध्यै ९५७ चिन्तायाम् ।

957. √Dhyai 'to think of, meditate upon,' Pre. ध्यायति । Per. दध्यौ । Nouns. ध्यानम् । सुधीः । धीवरी ॥

रै ९५८ शब्दे ।

958. √Rai 'to sound,' 'to bark at,' Pre. रायति । Per. ररौ । I Fut. राता । Noun. रैः ॥

स्त्यै ९५९, ष्ट्यै ९५९ (क) शब्दसंघातयोः । स्त्यायति । षोपदेश-स्यापि सत्त्वे कृते रूपं तुल्यम् । षोपदेशफलं तु तिष्ट्यासति । अतिष्ट्यपदित्यत्र बत्वम् ॥

959. √Styai 959 A. √Shṭyai '1. to sound, echo' 2. to be collected into a heap.

The conjugation will be the same whether the root be taken as स्त्यै or ष्ट्यै, because ष is changed to स । The difference however appears in the Desiderative and the Causative, as तिष्ट्यासति (Des), अतिष्ट्यपत् (Causative Aorist). Pre. स्त्यायति । Per. तस्त्यौ । I Fut. स्त्याता । Past, Part, Pass. स्त्यानः । प्रस्तीतः । प्रस्तीमः । Nouns. स्त्री । स्तूपः

खै ९६० खदने ।

960. √Khai 1. to be steady or firm. 2. to strike, hurt, kill. Pre. खायति । Per. चखौ । I Fut. खाता ॥

क्षै ९६१, जै ९६२, षै ९६३ क्षये । क्षायति । चक्षौ । ससौ । क्षाता । 'घुमास्था–' (२४६२) इत्यत्र 'विभाषा घ्राधेट्–' (२३७६) इत्यत्र च स्यतेरेव ग्रहणं न स्यस्य । तेन एत्वसिज्लुकौ न । सायात् । असासीत् ॥

961. √Kshai, 962. √Jai, 963. √Shai, to wane, waste, decline. Pre. क्षायति Per. चक्षौ । I Fut. क्षाता । Past. Part. Pass. क्षामः, Active क्षामवान् । (VIII. 2. 53, S, 3032).

962. √Jai to wane, decline, decay. Pre. जायति । Per. जजौ । I Fut. जाता ॥

963. √Shai to decline. The √सा in VI. 4. 66, S. 2462 and II. 4. 78, S. 2376 refers to the Divadi √सा and not to the present root. Therefore there is not the ए substitution of VI. 4. 67 S. 2374 or the elision of सिच् by II. 4. 78 S. 2376. Thus the Ben: is सायात् and not सेयात् and the Aorist is असासीत् and not असात् । Pre. सायति । Per. ससौ । I Fut. साता । Bene. सायात् । Aorist. असासीत् । Pass: सायते । Caus. साययति । Aorist असीषयत् । Desi. सिसासति । Inten. सासायते ॥

कै ९६४, गै ९६५ शब्दे । गेयात् । अगासीत् ॥

964. √Kai, 965. √Gai to sound, to caw. The word शब्द means a particular kind of sound, such as, singing, cawing &c. Pre. कायति । Per. चकौ । I Fut. काता । Noun. काकः ॥

965. √Gai to sing, to speak. Pre. गायति । Per. जगौ । I Fut. गाता । Bene. गेयात् । (VI. 4. 66, S. 2462.) Aorist, अगासीत् । Past. Part. Pass. गीत । Active गीतवान् । Ger. गीत्वा । Nouns. गायकः । गायकः । गाथकः । संगीतिः । गाथा उद्गीतः ॥

शै ९६६, श्रै ९६७ पाके ।

966. √Śai 967, √Śrai to cook Pre. शायति । Per. शशौ । I Fut. शाता ॥

967. √Śrai to cook, boil. Pre. श्रायति । Per. शश्रौ । I Fut. श्राता । Caus. श्रपयति । Past. Part. Pass. श्रतम् । श्राणम् । (VIII, 2. 43. S. 3017) श्रपितम् । Noun : श्राणा ॥

पै ९६८, ओवै ९६९ शोषणे । पायात् । अपात् । अपासीत् । 'घुमास्था–' (२४६२) इतीत्वं तदपवाद । 'एर्लिङि' (२३७४) इत्येत्वं 'गातिस्था–' (२२२३) इति सिज्लुक् च न । पाकपस्य लाक्षणिकत्वात् ॥

968. √Pai, 969. √Ovai to dry, wither.

The √Pâ though occuring in VI. 4. 66. S. 2462, does not refer to this √Pâ as it is Lâkshanika and not original, for the same reason, VI 4. 67. S. 2374 does not cause the ए change in the Benedictive. Nor does II. 4. 77 S. 2223 cause the elision of the सिच् in the Aorist. Pre. पायति । Per पपौ । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative. पायतु । Imper. अपायत् । Poten. पायेत् । Bene. पायात् । Aorist. अपासीत् or अपात् । Desi. पिपासति । Inten. पापायते । Yañ luk. पापाति or पापेति । D. पापीतः । Imperfect. अपापेत् or अपापात् । D. अपापीताम् । Pl. अपापुः । Bene.—पापायात् ॥

969. √Ovai to dry, to be languid or weary. Pre. वायति । Per. ववौ । Caus. वापयति । Noun. वानं ॥

ष्टै ९७० वेष्टने । स्तायति ॥

970. √Shṭai to put on, adorn, Pre. स्तायति । Per. तस्तौ । I Fut. स्ताता । Caus. स्तापयति । Aorist अतिष्टपत् ॥

ष्णै ९७० वेष्टने । 'शोभायांच' इत्येके । स्नायति ॥

970 A. √Shṇai to put on, some say that it means to adorn. Pre. स्नायति ॥ Noun:—उष्णीषम् ॥

दैप् ९७१ शोधने । दायति । अघुत्वादेत्वसिज्लुकौ न । दायात् । अदासीत् ॥

971 √Daip to purify, to cleanse.

As this root is specifically excluded from the designation of ghu (I. 1. 20. S. 2373), it does not take the ए in Benedictive nor does it elide its सिच् in the Aorist, as दायात् and not देयात्; अदासीत् and not अदात् । Pre. दायति । Per. ददौ । I Fut. दाता । Bene. दायात् । Aorist अदासीत् । Caus. दापयति । Aorist अदीदपत् ॥

पा ९७२ पाने । 'पाघ्राध्मा—' (२३६०) इति पिबादेशः । तस्यादन्तत्वान्नोपधागुणः ॥

972. √Pâ to drink. Pre. पिबति । (The √Pâ is replaced by √piba by VII. 3. 78. S. 2360. As पिब ends with अ, the इ is not penultimate and is therefore not gunated.) Per. पपौ । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative. पिबतु । Imper. अपिबत् । Poten. पिबेत् । Bene. पेयात् । Aorist अपात् । Caus. पाययति or पाययते । Aorist अपीप्यत् Desi. पिपासति । Inten. पेपीयते । Yañ luk पापेति or पापाति or पापति । D. पापीतः । Imperfect Pl. अपापुः । Pot. पापायात् । Bene. पापेयात् । Aorist अपापात् । Plural अपापुः । Nouns: पः as सुरापः । पानम् । संपीतिः । पायुः । पेयः । पायम् । पाथः । पयः । पात्रम् ॥

घ्रा ९७३ गन्धोपादाने । जिघ्रति । घ्रायात्—घ्रेयात् । अघ्रासीत् । अघ्रात् ॥

973. √ghrâ to smell, 2. to kiss. Pre. जिघ्रति । (S. 2360). Per. जघ्रौ । जघ्रिथ I Fut. घ्राता । Bene. घ्रेयात् । or घ्रायात् । Aorist अघ्रासीत् or अघ्रात् । Caus. घ्रापयति । Aor. अजिघ्रपत् or अजिघ्रिपत् । Desi. जिघ्रासति । Inten. जेघ्रीयते । yañ luk जाघ्रेति or जाघ्राति D. जाघ्रीतः । Past Part. Pass. घ्राणः । घ्रातः । Active घ्राणवान् । घ्रातवान् । Nouns. घ्राणः । घ्राणम् । घ्रातम् ॥

ध्मा ९७४ शब्दाग्निसंयोगयोः । धमति ॥

974. √Dhmâ to blow (as a wind instrument), 2 to blow a fire. Here agnisanyoga means to blow a fire with the mouth. Pre. धमति । (S. 2360). Per. दध्मौ । I Fut. ध्माता । Poten. धमेत् । Bene. ध्मायात् or ध्मेयात्, । Caus. ध्मापयति Aorist

अतिध्मपत् । Desi. दिध्मासति । Inten. देध्मीयते । yañ luk दाध्माति । Past. Part. Pass ध्मातः । Active ध्मातवान । Ger. ध्मात्वा । Noun. ध्माः ॥

ष्ठा ९७५ गतिनिवृत्तौ । तिष्ठति । 'स्थादिष्वभ्यासेन–' (२२८०) इति षत्वम् । अधितष्ठौ । 'उपसर्गात्–' (२२७०) इति षत्वम् । अधिष्ठाता । स्थेयात् ॥

975. √Shṭhâ to resort or go to, 2. to stop, to be restrained. Pre. तिष्ठति । स्था is replaced by तिष्ठ (under VII 3. 78. S. 2360). With सं &c. the root is Atmanepadi as संतिष्ठते, तिष्ठ संतस्थे &c.) Per. तस्थौ । The स will be changed to ष after an alterant letter, even though the reduplicate त intervenes, As अधितष्ठौ । See VIII 3. 64. S. 2277. I Fut. स्थाता । The स will be changed to ष after an alterant Preposition. As अधिष्ठाता । See VIII. 3. 65. S. 2270 A. संस्थाता । II Fut. स्थास्यति । अधिष्ठास्यति । A. संस्थास्यते । Imperative तिष्ठतु । A. संतिष्ठताम् । Imper. अतिष्ठत् । A. समतिष्ठत । Poten. तिष्ठेत् A. संतिष्ठेत । Bene. स्थेयात् । The ए is not optional, as the rule VI. 4. 68. S. 2378 does not specifically apply to √Sthâ. A. संस्थासीष्ट । Aorist अस्थात् । The सिच् is elided by II. 4. 77. S. 2223 With an alterant Preposition अध्यष्ठात् (VIII 3. 63. S. 2276). A. समस्थित । D. समस्थिषाताम् । Caus. स्थापयति । Aor. अतिष्ठिपत् (VII. 4. 5. S 2588), and not अतस्थपत् । Desi. तिष्ठासति । Inten. तेष्ठीयते (VI. 4. 66. S 2462). Yañ luk. तास्थाति । D. तास्थीतः (VI. 4 113. S 2497). Pl. तास्थति (VI. 4. 112 S. 2483) Past. Part. Pass. स्थितः । Act. स्थितवान् । Ger. स्थित्वा । Nouns. स्थाणी । चन्द्रस्थः । युधिष्ठिरः । स्थाणुः । स्थविरः । कपि स्थः ॥

म्ना ९७६ अभ्यासे । मनति ॥

976. √Mnâ to learn diligently, to repeat in mind. Pre मनति । मन replaces म्ना by VII. 3. 78. S. 2360. Per. मम्नौ । Nouns. आम्नायः । निम्नः । सुम्नम् ॥

दाण् ९७७ दाने । प्रणियच्छति । देयात् । अदात् ॥

977. √Dâṇ to give. Pre. यच्छति । यच्छ is substituted for दा by VII. 3. 78 S. 2360. The root being ghu, we have प्रणियच्छति by VIII. 4. 17. S 2285. Per ददौ । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Imperative यच्छतु । Imper. अयच्छत् । प्रायच्छत् Poten. यच्छेत् । Bene. देयात् । (VI. 4 67. S 2374). Aorist. अदात् । (II. 4. 77. S. 2223). प्रादात् । Caus. दापयति । Aor. अदीदपत् । Desi. दित्सति (VII. 4. 54. S 2623 and VII. 4. 58. S. 2620) Inten. देदीयते । Yañ luk दादेति or दादाति । D. दात्तः । Imperative देहि । Past. Part. Pass. दत्तः । Act. दत्तवान् । Ger. दत्त्वा । Adj दानीयं । देयम् । Nouns. दीवः । दानुः । देष्णुः ॥

ह्वृ ९७८ कौटिल्ये । ह्वरति ॥

978. √Hvṛi to be crooked.

The present is ह्वरति । The Perfect is ह्वृ + णल् । Now applies the following sûtra

२३७९ । ऋतश्च संयोगादेर्गुणः । ७ । ४ । १० ॥

ऋदन्तस्य संयोगादेरङ्गस्य गुणः स्याल्लिटि । किदर्थमपीदं परत्वाण्णल्यपि भवति । रपरत्वम् । उपधावृद्धिः । जह्वार । जह्वरतुः । जह्वर्थ । जह्वर । ह्वर्ता । 'ऋद्धनोः स्ये' (२३२४) । ह्वरिष्यति ॥

2379. A root ending in short ऋ and preceded by a conjunct consonant, gets Guṇa in the Perfect.

Though this rule is primarily for the sake of कित् affixes even, yet being subsequent it applies to णल् also. By I. 2. 5. S. 2242, the affixes of the Perfect,

other than कित् are ङित् and consequently would not have caused Guṇa. This sûtra prevents that.

Then comes the question, does this sûtra prevent the Vṛiddhi of ऋत्? According to the Kâśika, it does not debar the Vṛiddhi of ऋत् caused by VII. 2. 115 S. 254. But according to the Siddhânta the present sûtra VII. 4 10. being subsequent in order of the Ashṭâdhyâyî to the Vṛiddhi sûtra, VII. 2. 115 S. 254. applies to that latter also. Thus we get hvṛi + ṇal = hva + ṇal (Guṇa caused by the present sûtra) = hvar + ṇal (I. 1. 70 S. 51) = hvâr + ṇal (there is Vṛiddhi of the penultimate अ by VII. 2. 116. S. 2282) = जह्वार। Dual जह्वरतुः। Pl. जह्वरुः। 2nd S. जह्वर्थ।

First Future ह्वर्ता। In the Second Future there is इट् augment by VII. 2. 70. S. 2366. Thus we have ह्वरिष्यति ॥

In forming the Benedictive, the following sûtra causes Guṇa.

२३८० । गुणोऽर्तिसंयोगाद्योः । ७ । ४ । २९ ॥

अर्तेः संयोगादेर्ऋदन्तस्य च गुणः स्याद्यकि यादावार्धधातुके लिङि च । ह्वर्यात् । अह्वार्षीत् । अह्वार्ष्टाम् ॥

2380. Guṇa is substituted for the final ऋ in the root ऋ (अर्ति), and in those roots ending in ऋ, in which the vowel is preceded by a conjunct consonant, when the Passive character यक् or the Benedictive augment यास् follows.

NOTE:—The words ऋतः, यकि and लिङि are understood here. Not so the word च as its anuvṛitti is impossible. Thus अर्यते, अर्यात्, स्मर्यते and स्मर्यात्। This is an exception to I. 1. 5.

Thus ह्वर्यात्। The Aorist is अह्वार्षीत्, d. अह्वार्ष्टाम् ॥

978. √Hvṛi to be crooked Pre. ह्वरति। Per. जह्वार। जह्वरतुः। जह्वर्थ। जह्वरिव। I Fut. ह्वर्ता। II Fut. ह्वरिष्यति। Imper. ह्वरतु। Imper. अह्वरत् Poten. ह्वरेत्। Bene ह्वर्यात्। Pass. ह्वर्यते। Desi. जुहूर्षति (VI. 4 16. S. 2614. causes lengthening, VII. 1. 102. S. 2494 substitutes उर्, which becomes ऊर् by VIII. 2. 77. S. 354). Inten. जाह्वर्यते (VII. 4. 30. S. 2633). Yaṅ luk जर्ह्वर्ति। D. जर्ह्वृतः। Imperative जर्ह्वृहि। Jarhvṛihi. 1st. S. जर्ह्वराणि। Imperfect अजर्ह्वुः। Past, Part, Pass. ह्वृतम्। Act. ह्वृतवान् ॥

स्वृ ९७९ शब्दोपतापयोः । 'स्वरतिसूति—' (२२७९) इति वेट् । सस्वरिथ—सस्वर्थ । वमयोस्तु ॥

979. √Svṛi to sound, to pain.

The Present is स्वरति। The Perfect 3rd. S. is सस्वार। D. सस्वरतुः। 2nd S. सस्वरिथ or सस्वर्थ। The इट् augment is optional by VII. 2. 44. S. 2279. But this इट् option is set aside in the 1st Person Dual and Plural by the following sûtra.

२३८१ । श्र्युकः किति । ७ । २ । ११ ॥

श्रिञ एकाच उगन्ताच्च परयोर्गित्कितोरिण्न स्यात् । परमपि स्वरत्यादिविकल्पं बाधित्वा पुरस्तादपवादन्यायेनानेन निषेधे प्राप्ते क्रादिनियमान्नित्यमिट् । सस्वरिव । सस्वरिम । परत्वात् 'ऋद्धनोः स्ये' (२३६६) इति नित्यमिट् । स्वरिष्यति । स्वर्यात् । अस्वारीत् । अस्वारिष्टाम् ॥

2281. The augment इट् is not added to an affix having an indicatory क or ग when it comes after the root श्वि, or after a monosyllabic root ending in उ, ऊ, ऋ or ॠ in the Dhâtupâṭha.

This sûtra VII. 2. 11. is prior in Ashṭâdhyâyî order to the sûtra स्वरतिसूति &c. VII. 2. 44. S. 2279 that ordains option; but never-the-less it debars that option: because this rule occurs in the general section of prohibition of इट् which commences with नेड्वशि कृति (VII. 2. 8) and is prior to the इट् ordinance of VII. 2. 35. The present sûtra, therefore, would have totally debarred इट् as in the Nishṭhâ स्वृतः सृत &c.

The augment however is added compulsorily in the Perfect, by the general restrictive rule of Kṛâdi. (VII. 2. 13. S. 2293) for स्वृ is not within the exception of that rule. Thus we get सस्वरिव and सस्वरिम ॥

In the Second Future there is compulsory इट् augment by VII. 2. 70. S 2366. As स्वरिष्यति । The Benedictive is स्वर्यात् । The Aorist is अस्वारीत् or अस्वार्षीत् । D. अस्वारिष्टाम् or अस्वार्ष्टाम् ॥

979. √Svṛi 1. to sound 2. to pain or be pained. Pre स्वरति । With सम् the root is Atmanepadi. As संस्वरते । Per. सस्वार । सस्वरतुः । सस्वर्थ or सस्वरिथ । सस्वरिव । सस्वरिम । A. संसस्वरे । संसस्वरिषे । I Fut. स्वर्ता । A. संस्वरिता or संस्वर्ता । II Fut. स्वरिष्यति । A. संस्वरिष्यते । Imperative स्वरतु । A. संस्वरताम् । Imper. अस्वरत् । Poten. स्वरेत् । A. संस्वरेत । Bene. स्वर्यात् । A. संस्वरिषीष्ट । Caus. स्वारयति । Aor. असिस्वरत् । Desi. सिस्वरिषति, सुस्वूर्षति । Inten. सास्वर्यते । Yañ luk सास्वर्ति । D. सास्वर्तः । Past. Part. Pass. स्वृतः । Act. स्वृतवान् । Ger. स्वृत्वा । Noun. स्वरः ॥

स्मृ ९८० चिन्तायाम् ।

980. √Smṛi to remember. Some texts read the √Dvṛi at this place next to √Smṛi. It is conjugated like √hvṛi. As द्वरति &c. Noun द्वारः । Pre. स्मरति । Per. सस्मार । I Fut. स्मर्ता । II Fut. स्मरिष्यति । Imperative. स्मरतु । Impor. अस्मरत् । Poten स्मरेत् । Bene. स्मर्यात् । Aorist. अस्मार्षीत् । Caus. स्मारयति । When Ghaṭâdi स्मरयति । Aor. असस्मरत् । Desi. सुस्मूर्षते ॥

ह्वृ ९८१ संवरणे ।

981. √Hvṛi to cover (?) It is conjugated like √hvṛi No. 978. Pre. ह्वरति ॥

सृ ९८२ गतौ । कादित्वान्नेट् । ससर्थ । ससृव । स्रिङ् । स्रियात् । असार्षीत् । असार्ष्टाम् ॥

982. √Sṛi to go. As this root is specially mentioned in VII. 2. 13. it does not take इट् in the Perfect. As ससर्थ and ससृव । In the Benedictive there is रि substitution in the room of the vowel ऋ, as स्रियात् ॥

In the Aorist we have असार्षीत् । dual असार्ष्टाम् ॥

The following sûtra requires अङ् in the Aorist of सृ ॥

२३८२ । सर्तिशास्त्यर्तिभ्यश्च । ३ । १ । ५६ ॥

एभ्यश्च्लेरङ् स्यात्कर्तरि लुङि । इह लुप्तश्नपा शास्तिना साहचर्यात् 'सर्त्ति' जौहोत्यादिकस्यैव गृह्यते । तेन भ्वादेरसार्षीत् । शीघ्रगतौ तु 'पाघ्राध्मा-' (२३६०) इति धिति धौरादेशः । धावति ॥

2382. After the verbs सृ 'to go,' शास् 'to order,' and ऋ 'to go,' अङ् is the substitute of च्लि in the Parasmaipada as well as in the Atmanepada.

NOTE:—Thus असरत्, 'he went;' अशिषत्, 'he ordered'; आरत्, 'he went.' This sûtra has been separately enunciated in order to make the rule applicable to Atmanepada; as समरत (I. 3. 29). The च in the text is for the sake of drawing the anuvritti of the phrase 'in the Parasmaipada' of the last sûtra, into the present and its anuvritti will extend to future sûtras also.

The roots सर्ति and अर्ति here being read along with the लृदित्—elided root शासु, mean the Juhotyâdi roots सृ and ऋ and not the सृ and ऋ of the Bhvâdi class. Therefore in the Bhvâdi there is no अङ् Aorist.

When the root √Sṛi means to move quickly, it is replaced by धौ in conjugational tenses by S. 2360. As धावति ॥

982. √Sṛi to go, to move. Pre. सरति । Per. ससार । सस्रतुः । सस्रुः । ससर्थ । सस्रथुः । सस्र । ससार । ससर । सस्रिव । सस्रिम । As this root is specifically mentioned in the Krâdi rule VII. 2. 13, there is no इट् augment in the Perfect. As ससर्थ सस्रव । I Fut सर्ता । II Fut. सरिष्यति । Imperative सरतु । Imper. असरत् । Poten. सरेत् । Bene. स्रियात् । There is रिङ् for ṛi by VII. 4. 28. Caus. सारयति । Aor. असीसरत् । Desi. सिसीर्षति । Inten. सेस्रीयते । Yañ luk सर्सर्ति । d. सर्सरीति । Nouns : सरः । सरणः । समरः । सारः । सर्वः । सरित् ॥

ऋ ९८३ गतिप्रापणयोः । ऋच्छति ॥

983. √Ṛi to go. The Present is ऋच्छति । The ऋ is replaced by ऋच्छ् by S. 2360. In the Perfect there is Guṇa by the following :

२३८३ । ऋच्छत्यॄताम् । ७ । ४ । ११ ॥

तौदादिकस्यर्च्छतेर्ऋधातोॠतां च गुणः स्याल्लिटि । णलि प्रागप्युपधावृद्धिः । आर । आरतुः । आरुः ॥

2383. There is guṇa in the Perfect of √ऋच्छ, of the Tudadi class, and of √ऋ and roots ending in long ॠ ।

NOTE:—As आनर्च्छ, आनर्च्छतुः, आनर्च्छुः from ऋच्छ, आर, आरतुः, आरुः from ऋ, and नि चकरतुः, नि चकरुः, नि जगरतुः, नि जगरुः from कॄ and गॄ । ऋच्छ not having light vowel in the penultimate, would not have received guṇa by VII. 3. 86, this sûtra ordains it; roots in long ॠ never receive guṇa, but इर् substitution; this ordains guṇa. The Vṛiddhi of VII. 2. 115 supersedes this rule, within its own jurisdiction, a prior superseding the posterior as निचकार, नि जगार ॥

Thus ऋ + णल् = अर् + णल् । Now there is Vṛiddhi of the penultimate अ by VII. 2. 116, and with reduplication we get आर । Thus 3rd. S. आर । D. आरतुः । Pl. आरुः ॥

In the 2nd Per. S. the इट् augment is compulsory by the following sûtra.

२३८४ । इडत्यर्तिव्ययतीनाम् । ७ । २ । ६६ ॥

'अद्' 'ऋ' 'व्येञ्' एभ्यस्थलो नित्यमिट् स्यात् । आरिथ । अर्ता । अरिष्यति । ऋच्छतु । आर्च्छत् । आर्च्छेत् ॥

2384. The affix थल् gets always the augment इट् after अद्, ऋ and व्येञ् ॥

Note:—As आरिथ, आरिव, and व्'विव्ययिथ । The root व्येञ् is not changed to वा (VI. 1. 46) in the Perfect. By VII. 2. 63, the roots अद् and व्ये would have *optionally* been सेट्, and ऋ never; therefore, the present sûtra makes the इट् augment compulsory. The इट् is repeated in the aphorism for the sake of clearness, the rule could have stood without it, for the anuvṛitti of 'optionally' could not have run into it from the last sûtra: *for* if it was an optional sûtra, the enumeration of अद् and व्ये was useless, as they were already provided for by VII. 2. 63. Therefore, this sûtra makes an invariable rule. Thus आरिथ ॥

983. √Ṛi to go, 2. to obtain. Pre. ऋच्छति । I Fut. अर्ता । II Fut. अरिष्यति । Imperative. ऋच्छतु । Imper. आर्च्छत् । Poten. ऋच्छेत् । Bene. अर्यात् । Aorist आर्षीत् । आर्ष्टाम् । Caus अर्पयति (VII. 3. 36). Aor. मा भवानर्पिपत् । Desi. अरिरिषति । Inten. अरार्यते । Yañ luk अरर्ति or अरियर्ति or अररीति । D अरृतः or अरियृतः । Pl. आररति । 2nd. S. अरर्षि or अरियर्षि । 1st. S. अरर्मि or अरियर्मि । D. अरृवः । or अर्युवः । Pl. अरृमः or अर्युमः । Nouns. अर्यः । आर्यः । आरी । अरित्रम् । अयाम् । ऋतः । ऋकः । अर्णः । अरकः । ऊर्मिः । अर्थः । ऊर्मिः । अर्वा । अरणिः । ऋक्थः । ऋतुः । अररं । इरिणं । अर्णः । अर्णवः ।

गृ ९८४, घृ ९८५ सेचने । गरति । जगतुः । जगार । जगर्थ । जग्रिव । रिङ् । ग्रियात् । अगार्षीत् ।

984. √Gṛi, 985. √Ghṛi to sprinkle. Pre. गरति । Per. जगार । जगतुः । जगर्थ । जग्रिव । I Fut. गर्ता । II. Fut. गरिष्यति । Imperative. गरतु । Imper. अगरत् । Poten. गरेत् । Bene. ग्रियात् । There is रिङ् by VII 4. 28. Aorist अगार्षीत् । Caus. गारयति । Aorist. अजीगरत् । Desi. जिगीर्षति । Inten. जेग्रीयते । Yañ luk जर्गर्ति । Noun. गर्तः ॥

985. √Ghṛi, to sprinkle. Pre. घरति । *Nouns* घर्तं । घृणा । घर्म ॥

ध्वृ ९८६ हूर्छने ।

986. √ Dhvṛi, to bend. 2. to Kill. Pre. ध्वरति ॥

स्रु ९८७ गतौ । सुस्रोथ । सुस्रुव । स्रूयात् । 'णिश्रि—' (२३१२) इति चङ् । लघूपधगुणादन्तरङ्गत्वादुवङ् । असुस्रुवत् ॥

987. √Sru, to go, to move. The motion must however be of liquids. As स्रवति घृतम् 'The butter flows.' Pre. स्रवति । Per. सुस्राव । सुस्रुवतुः । सुस्रोथ । सुस्रुव । I. Fut. स्रोता । II. Fut. स्रोष्यति । Imperative. स्रवतु । Imper. अस्रवत् । Poten. स्रवेत् । Bene. स्रूयात् । Caus. स्रावयति । Aor. असुस्रुवत् । or असिस्रवत् । (VII. 4. 81). The aorist takes चङ्, by S. 2312. There is no guṇa caused by S. 2189 as उवङ् is antaranga and supersedes guṇa. Desi. सुस्रूषति । Inten. सोस्रूयते । Yañ luk सोस्रोति । D. सोस्रुतः । Pl. सोस्रुवति । Nouns स्रावः । स्रुक् । स्रोतः ॥

षु ९८८ प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । सुषोथ—सुषविथ । सोता ॥

988. √Ṣhu to permit, to be glorious.

The word प्रसव here means to permit, to approve, to command; as in the sentence देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ॥

The Perfect 2nd S. is सुषोथ । or सुषविथ । 1st d. सुषुविव । First Future सोता ॥

In the Aorist the following sûtra applies.

२३८५ । स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मैपदेषु । ७ । २ । ७२ ॥

एभ्यः सिच इट् स्यात्परस्मैपदेषु । असावीत् । सूतेसुवत्योः सिचा साहचर्यात्सुनोतेरेव ग्रहणमिति पक्षे असौषीत् ॥

2385. The सिच् of the s-Aorist gets the इट् in the Parasmaipada after the roots स्तु, सु and धूञ् ॥

As अस्तावीत्, असावीत्, अधावीत् । But अस्तोष्ट, असोष्ट, अधोष्ट or अधविष्ट in Atmanepada. Exception to VII. 2. 10 and 44.

The root स्तु, has an indicatory ञ्, as it is read in the Adâdi class as ष्टुञ्, स्तुते, (No. 32): the root धूञ्, has also an indicatory ञ्; therefore the root सु, of this sûtra, according to some, refers to षुञ्, having an indicatory ञ् because it is read in the company of two roots one before and one after, each of which has an indicatory ञ् । According to them the present is confined to the षुञ् of the Svâdi class. Therefore the Aorist would be असौषीत् of this Bhvâdi √su; and असावीत् of the the Svâdi √su.

षु ९८८ प्रसवैश्वर्ययोः । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । सुषाव–सुषविथ । सोता ॥

988. √Shu, Pre. सवति । Per. सुषाव । सुषुवतुः । सुषोथ । सुषुविव । सुषुविम । I Fut. सोता । Aorist. असावीत् or असौषीत् । Pass. सूयते । Aor. असावि । Desi. सुसूषति । Inten. सोषूयते । Yaṅ. luk सोषोति । Past. Part. Pass. सुतः । Ger. सुत्वा । Noun. सवनम् ॥

श्रु ९८९ श्रवणे ।

989. √Śru to hear.

In conjugating this root the following sûtra applies.

२३८६ । श्रुवः शृ च । ३ । १ । ७४ ॥

श्रुवः शृ इत्यादेशः स्यात् श्नुप्रत्ययश्च । शपोऽपवादः । श्नोति त्वात्गुणो न । शृणोति । शृणुतः ॥

2386. And शृ is the substitute of श्रु, and there is the affix श्नु after it, when a sârvadhâtuka affix denoting an agent, follows.

This debars the Bhu-Class vikaraṇa शप् । As the vikaraṇa श्नु is ङित् (as it has no indicatory प् I. 2. 4.), there is no guṇa of the vowel of the root. Thus श्रु + श्नु + तिप् = शृ + नु + ति = शृणोति 'he hears'; शृणुतः 'they two hear'.

In forming the plural, the following sûtra applies.

२३८७ हुश्नुवोः सार्वधातुके । ६ । ४ । ८७ ॥

हुश्नोतेः श्नुप्रत्ययान्तस्य चानेकाचोऽसंयोगपूर्वोवर्णस्य यण् स्यादजादौ सार्वधातुके । उवङोऽपवादः । शृण्वन्ति । शृणोषि । शृणुवः–शृण्वः । शृणुमः–शृण्मः । शुश्रोथ । शुश्रुव । शृणु । शृणवानि । शृणुयात् । श्रूयात् । अश्रौषीत् ॥

2387. The semi-vowel व् is substituted for the उ of हु, and for that of श्नु (the characteristic of the fifth class roots), before a sârvadhâtuka affix (III. 4. 113) beginning with a vowel, when the stem consists of more than one syllable and the उ is not preceded by a conjunct consonant.

NOTE:—Thus हु—जुह्वति, जुह्वतुः; अजुह्वन् so also with श्नु—as सुन्वन्ति, सुन्वन्तु । असुन्वन् । Why do we say "of हु and श्नु formed stems"? Observe योयुवति, रोरुवति from Intensive bases, by the elision of the यङ् affix. The यङ् elided is in the

secular literature also, by the implication (jnâpaka) of this aphorism, for no counter-example can be formed of a root consisting of more than one syllable and ending in उ, not preceded by a conjunct consonant and followed by a Sârvadhâtuka affix, unless the Intensive roots with the elision of यङ् be taken. Nor can we get examples from the Chhandas, for the preceding rule applies only to ârdhadhâtuka affixes? Why do we say before a Sârvadhâtuka? Observe शुश्रुवतुः, शुश्रुवुः (VI. 4. 77). So also not in आप्नुवन्ति and राध्नुवन्ति as the उ is preceded by a conjunct consonant.

This debars the उवङ् substitute. Thus श्र + नु + अन्ति = शृण्वन्ति (and not शृणुवन्ति).

989. √Śru to hear. Pre. शृणोति । शृणुतः । शृण्वन्ति । शृणोषि । शृणुथः । शृणुथ । शृणोमि । शृणुवः or शृण्वः । शृणुमः or शृण्मः । With सं the root is âtmanepadi. As संशृणुते । D. संशृण्वाते । P. संशृण्वते । Per. शुश्राव । A. संशुश्रुवे । शुश्रुवतुः । शुश्रोथ । शुश्रुव । शुश्रुम । I Fut. श्रोता । A. संश्रोता । II Fut. श्रोष्यति । A. संश्रोष्यते । Imperative शृणोतु । A. संशृणुताम् । शृणु । शृणवानि । Imper. अशृणोत् । अशृणुताम् । A. समशृणुत । Poten. शृणुयात् । A. संशृण्वीत । Bene. श्रूयात् । A. संश्रोषीष्ट । Aorist. अश्रौषीत् । A. समश्रोष्ट । Caus श्रावयति । Aor. अशिश्रवत् or अशुश्रवत् (VII. 4. 81. S. 2578). Desi. शुश्रूषते । Inten. शोश्रूयते । Yan luk. शोश्रवीति or शोश्रोति । Per. Part. Parasmai. शुश्रुवान् । Nouns. श्रुतिः । श्रवणं । श्रोत्रं । श्रवः । श्रोत्रियः ॥

ध्रु ९९० स्थैर्ये । ध्रवति । अयं कुटादौ गत्यर्थोऽपि ॥

990. √Dhru to be firm or fixed. This root is read in the Kuṭâdi sub-division also, where it has the sense of motion. Pre. ध्रवति । Per. दुध्राव । दुध्रुवतुः । दुध्रोथ or दुध्रुविथ । Noun. ध्रुव ॥

दु ९९१, द्रु ९९२ गतौ । दुदोथ—दुदविथ । दुदुविथ । दुद्रोथ । दुद्रुव 'णिश्रि—' (२३१२) इति चङ् । अदुद्रुवत् ॥

991. √Du, 992 √Dru to go, move. Pre. दवति । Per. दुदाव । दुदुवतुः । दुदोथ or दुदविथ । दुदुविथ । I Fut. दोता । Nouns. दवः । संदावः । दूनः । दूतः ॥

992. √Dru, to go, move. Pre. द्रवति । Per. दुद्राव । दुद्रुवतुः । दुद्रोथ । दुद्रुव । I Fut. द्रोता । II Fut. द्रोष्यति । Aor. अदुद्रुवत् । The चङ् affix is used here. (S. 2312) Caus. द्रावयति । Aorist अदुद्रुवत् or अदिद्रवत् (VII. 4 81. S. 2578). Desi. दुद्रूषति । Inten. दोद्रूयते । Yan. luk दोद्रोति । *Nouns.* द्रावः । द्रविणम् । अद्रिः ॥

जि ९९३, ज्रि ९९४ अभिभवे । अभिभवो न्यूनीकरणं न्यूनीभवनं च । आद्ये सकर्मकः । शत्रुञ्जयति । द्वितीये त्वकर्मकः । 'अध्ययनात्पराजयते' । अध्येतुं ग्लायतीत्यर्थः । 'विपराभ्यां जेः' (२६८५) इति तङ् । 'पराजेरसोढः' (५८९) इत्यपादानत्वम् ॥

993. √Ji 994, √Jri to conquer, overcome. The word abhibhava means both to conquer and to be conquered. In the first sense, the root is Transitive. As शत्रून् जयति 'he conquers the enemies.' In the second sense it is Intransitive. As अध्ययनात् पराजयते which means he is tired of or weary of study. It is atmanepadi because of S. 2685. The object takes the ablative case by S. 589. Pre. जयति । Per. जिगाय । See जि already given before. Nouns:—धनञ्जयः । शत्रुजित् । जयी ॥

994 √ Jri, to conquer. Pre. ज्रयति । Per. जिज्राय । जिज्रयतुः । जिज्रयिथ or जिज्रेथ । जिज्रयिव । I. Fut. ज्रेता । II. ज्रेष्यति । Imperative. ज्रयतु । Imper. अज्रयत् । Poten. ज्रयेत् । Bene. ज्रीयात् । Aorist. अज्रैषीत् । Caus. ज्रापयति । Aor. अजिज्रपत् । Desi. जिज्रीषति । Inten. जेज्रीयते ॥

जु ९९५ इति सौत्र धातुः, अयं गत्यर्थः, वेगवचन इत्यपरे ।

995. √ Ju, to go, to move quickly. It is not in the Dhâtupâṭha, but it is a Sûtra root. Pre. जवति । Caus. जावयति । Aor. अजीजवत् । (VII. 4. 80 S. 2577) Nouns जवनम् । जूः । जवः । जूतिः ॥

Here ends this subsection.

SUB-SECTION.

अथ डीङन्ता ङितः ॥

Now the roots up to डीङ् (No. 1017) are ङितः and Atmanepadî.

ष्मिङ् ९९६ ईषद्धसने । स्मयते । सिष्मिये । सिष्मियिढ्वे=सिष्मियिध्वे ॥

996. √ Smiṅ, to smile, Pre. स्मयते । Per. सिष्मिये । सिष्मियिढ्वे (°ध्वे) । सिष्मिये । सिष्मियते । I. Fut. स्मेता । II. Fut. स्मेष्यते । Imperative. स्मयताम् । Imper. अस्मयत । Poten. स्मयेत । Bene. स्मेषीष्ट । Aorist. अस्मेष्ट । Caus. स्माययते । Aor. असिष्मयत् । Desi. सिस्मयिषति । Inten. सेष्मीयते । Yaṅ luk. सेस्मेति । Past, Part, Pass. स्मितः । Ger. स्मित्वा । Noun. स्मेरम् ॥

गुङ् ९९७ अव्यक्ते शब्दे । गवते जुगुवे ॥

997. √ Guṅ, to speak indistinctly. Some read √ घङ् धारणे after this root is wrong. Pre गवते । Per. जुगुवे । जुगुविषे । जुगुविढ्वे । I Fut. गोता । II. Fut. गोष्यते । Imperative. गवताम् ; Imper. अगवत । Poten. गवेत । Bene. गोषीष्ट । Aorist. अगोष्ट । Condi. अगोष्यत । Caus. गावयति । Aor. अजूगवत् । Desi. जुगूषते । (VI. 4. 16. S. 2614) Inten. जोगूयते । Yaṅ luk. जोगोति । Past Part. Pass. गुतः । Ger. गुत्वा । Nouns. गोत्रम् । गवाक्षः । गवनम् ॥

गाङ् ९९८ गतौ । गाते । गाते । गाते । टट एत्वे कृते वृद्धिः । गै । लङि । अगे । गेत । गेयाताम् । गेरन् । गासीष्ट । 'गाङ्कुटादिभ्यः--' (२४६१) इति सूत्र इङादेशस्यैव गाङो ग्रहणं न त्वस्य । तेनाङित्त्वात् 'घुमास्था--' (२४६२) इतीत्वं न । अगास्त । भ्वादिकोऽयमिति हरदत्तादयः । फले तु न भेदः ॥

998 √ Gâṅ, to go.

It is thus conjugated. गा + शप् + ते = गा + अ + ते = गाते । The dual is गा + शप् + आते = गाते । The Plural is गा + शप् + अ = गा + अ + अते (VII. 1. 5. S. 2258)=गाते । In the dual गा + शप् becomes by coalescence गा for the rule of सवर्णदीर्घः being antaraṅga applies first, and so the rule VII. 2. 81. S. 2235 finds no scope, for there remains no longer any आ which is a portion of a ङित् affix. In the First Person Singular the affix इट् is changed to ए, and we have गा + शप् + ए = गा + अ + ए = गा + ए = गै ॥

In the First Person Imperfect we have अगा + इ = अगे by VI. 1. to 87. S. 69. The Benedictive is गासीष्ट । The sûtra गाङ्कुटादिभ्यः (S. 2461) refers to that √ गा which is the substitute of √ इङ् ; and not to this √ गा । Therefore this √ गा is not ङित्, and consequently the sûtra घुमास्था &c. (S. 2462) does not apply, and so there is no ई । In other words the form is not गेयात ॥

According to Haradatta (See Padamanjari on III. 2. 8. गापोष्टक्) this root belongs to the Adâdi class. This makes no difference however in the ultimate result. *Quere.* What is the necessity of reading it in the Bhuâdi list.

998. √Gâṅ to go. Pre. गाते । गाते । गाते । गासे । गाथे । गाध्वे । गे । गावहे । गामहे । Per. जगे । जगाते । जगिरे । जगिषे । जगिध्वे । जगे । जगिवहे । I Fut. गाता । II Fut. गास्यते । Imperative गाताम् । गाताम् । गाताम् । गास्व । गै । गावहै । गामहै । Imper. अगात । अगाताम् । अगात । अगाथाः । अगे । अगावहि । Poten. गेत । गेयाताम् । गेरन् । गेथाः । गेय । Bene. गासीष्ट । Aorist. अगास्त । अगासाताम् । अगासत । अगास्थाः । अगासि । Caus. गापयति । Aor. अजीगपत् । Desi. जिगासते । Inten. जेगीयते ॥

कुङ् ९९९, घुङ् १०००, उङ् १००१, ङुङ् १००२, खुङ् १००३ शब्दे । अन्ये तु 'उङ्कुङ्खुङ्गुङ्घुङ्ङुङ्' इत्याहुः । कवते । चुकुवे । घवते । अवते । ऊवे ॥'× वार्णादाङ्गं बलीय: ×' इत्युवङ् । ततः सवर्णदीर्घः । ओता । ओष्यते । ओषीष्ट । औष्ट । ङवते । ङुङुवे । ङोता ॥

999. √Kuṅ, 1000 √Ghuṅ, 1001 √Uṅ, 1002 √ḍuṅ, 1003 √Khuṅ to sound, make an indistinct noise. Others read it as Uṅ-Kuṅ-Khuṅ-Guṅ-Ghuṅ-ṅuṅ Pre. कवते । Per. चुकुवे ॥

1000. √Ghuṅ 'to sound, make an indistinct noise.' Pre. घवते । Per. जुघुवे ।

1001. √Uṅ to sound. Pre. अवते । अवसे । Per. ऊवे । Here there is उवङ्, on the maxim "a rule of anga or stem is stronger than that relating to a letter." See S. VI. 4. 78. S. 2290. Thus उ + उवङ् = ऊव by the rule of lengthening of homogenous letters. I Fut. ओता । II Fut. ओष्यते । Imperative अवताम् । Imper. आवत । Poten. अवेत । Bene. ओषीष्ट । Aorist. औष्ट । Caus. आवयति । Aor मा भवान् अविवत् । Desi ऊविषते ॥

1002. √ṅuṅ to sound. Pre. ङवते । Per. ङुङुवे । I Fut. ङोता ॥
.1003. √Khuṅ to sound. Pre. खवते । Per. चुखुवे । I Fut. खोता ॥

च्युङ् १००४, ज्युङ् १००५, प्रुङ् १००६, प्लुङ् १००७ गतौ । 'क्लुङ्' इत्येके ॥

1004. √Chyuṅ, 1005. √Jyuṅ, 1006 √Pruṅ, 1007 √Pluṅ 'to cause, to go away.' Some read √Kluṅ also here. Pre. च्यवते । Per. चुच्युवे । चुच्युविषे । चुच्युविध्वे । चुच्युढ्वे । I Fut. च्योता । II Fut. च्योष्यते । Imperative च्यवताम् । Imper. अच्यवत । Poten. च्यवेत । Bene. च्योषीष्ट । Aorist. अच्योष्ट । Condi. अच्योष्यत । Caus. च्यावयति । Aor. अचुच्यवत् or अचिच्यवत् (VII. 4. 81 S. 2578). Desi. चुच्यूषते । Inten. चोच्यूयते । Yaṅ luk चोच्योति । Nouns : च्यवनम् । च्योत्नम् ॥

1005. √Jyuṅ to go near, to approach. Pre. ज्यवते । Per. जुज्युवे । I Fut. ज्योता ॥
1006. √Pruṅ to go, move, jump. Pre. प्रवते । Per. पुप्रुवे । I Fut. प्रोता । Caus प्रावयति । Aorist अपिप्रवत् or अपुप्रवत् (VII. 4. 81 S. 2578)

1007. √Pluṅ to float, swim, to leap, jump &c. Pre. प्लवते । Per पुप्लुवे । Caus. प्लावयति । Aorist अपिप्लवत् or अपुप्लवत् (VII 4 81. S. 2578)

रुङ् १००८ गतिरेषणयोः । रेषणं हिंसा । रवते । रुरुवे । रविताहे ॥

1008. √Ruṅ 1 to go, to move 2 to hurt, kill, injure. Pre. रवते । Per. रुरुवे । रविताहे । Caus. रावयति ॥

धृङ् १००९ अवध्वंसने । धरते । दध्रे ॥

1009. √Dhriṅ, to hold, to suffer, to destroy. It is conjugated like √Dhriñ Pre. धरते । Per. दध्रे ॥

मेङ् १०१० प्रणिदाने । प्रणिदानं विनिमयः प्रत्यर्पणं च । प्रणिमयते । 'नेर्गद–' (२२८५) इति णत्वम् । तत्र घुप्रकृतिमाङिति पठित्वा ङितो मांप्रकृतेरपि ग्रहणस्येष्टत्वात् ॥

1010. √Meṅ to exchange or barter. The word praṇidâna means exchanging, to give something in return. Pre. मयते । With the Prepositions प्र and नि we have प्रणिमयते । The न is changed to ण by S. 2285. The form माङ of that sûtra includes the मेङ् also. For मे also assumes the form मा by VI. 1. 45, and moreover it has the indicatory ङ । In fact we read the following ishṭi under VIII. 4. 17, S. 2285. मा इति माङ् मेङो ग्रहणमिष्यते 'By the word मा in the sûtra, both the verbs माङ् and मेङ् are to be taken, and not the roots मी or मि or मा माने though they also assume the form मा by VI. 1. 50." The general rule is गा माद्दा ग्रहणेषु अविशेषः "the forms gâ, mâ, and dâ include all roots that are originally gâ, mâ, dâ or which assume these forms by VI. 1. 45 and 50." This rule wuld have included √मी, √मि and √मा माने also. The ishṭi prevents this. In explaining I. 1. 21, दाधाध्वदाप् Patanjali refers to VIII. 4. 17, and states that the word घु मा of that aphorism should be taken to mean घुप्रकृतिमाङ्, i. e घुश्च प्रकृतिश्च माङ् च "Ghu roots, the originals of ghu roots and the root माङ् and the orignals that assume the form माङ् ।" Thus the sûtra VIII, 4. 17. applies not only to that ghu दा and धा as प्रणिदाता, प्रणिधाता ; but to the originals दे and धे also as प्रणिदयते, प्रणिधयते though here दे and धे have not assumed the form दा and धा and are not strictly ghu. Similarly VIII. 4. 17 applies not only to the root मा but to the originals also; with this proviso that the originals must have an indicatory ङ. Thus not only we have प्रणिमाता but प्रणिमयते also. The rule VIII. 4. 17, mentions मा only; the root मे assumes the form मा before ârdhadhâtuka affixes by VI. 1. 45; but not before शप् of the Present. Therefore that rule strictly cannot apply to मयते । Hence the necessity of explaining the sûtra घुमा (VIII. 4. 17) by घुप्रकृति माङ् । Per. ममे । 2nd. S. ममिषे । I Fut. माता । 2nd. S. मातासे । II. Fut. मास्यते । Imperative मयताम् । Imper अमयत । Poten. मयेत । Bene. मासीष्ट । Aorist. अमास्त । Caus. मापयति । Aor. अमीमपत् । Desi. मित्सते । VII. 4. 54. S. 2623, and VII. 4. 49. S, 2312. Inten. मेमीयते (VI. 4. 66. S. 2462). Yaṅ luk मामाति । D. मामीतः । Past. Part. Pass. मितम् । Ger. अपमाय मायते । अपमित्य ॥

देङ् १०११ रक्षणे । दयते ॥

11 √Deṅ to protect, cherish.

The Present is दयते । In forming the Perfect, the following sûtra applies,

२३८८ । दयतेर्दिगि लिटि । ७ । ४ । ९ ॥

'दिग्यादेशेन द्वित्वबाधनमिष्यते' इति वृत्तिः । दिग्ये ॥

2388. दिगि is substituted for दे (दयते), in the Perfect.

As अव दिग्ये, अव दिग्याते, अव दिग्यिरे ॥ The root देङ् 'to protect' (Bhu. 1110) is to be taken, and not दय 'to give' (Bhu. 510), for that root forms its Perect by

आम् (Periphrastic Perfect) as taught in III. I. 37. The substitute लिङ् debars reduplication according to the Kâśikâ.

In forming the aorist the following sûtra applies.

२३८९ । स्थाघ्वोरिच्च । १ । २ । १७ ॥

स्थाघ्वोरिदन्तादेशः स्यात् सिच्च कित्स्यात् । अदित । अदिथाः । अदिषि ॥

2389. The affix *sich* before the Atmanepada affixes, is *kit* after *sthâ* "to stand" and *ghu* (I. 1. 20) verbs, and these verbs change their आ into इ before these terminations.

Note : The roots स्था 'to stand,' दा 'to give,' धा 'to place' दे 'to pity' धे 'to feed' दो 'to cut' change their vowels into इ before the terminations of the Aorist of the Atmanepada ; and those terminations are also *kit*. As उपास्थित, 'he worshipped' उपास्थिषाताम्. उपास्थिषत ; अदित 'he gave' अधित 'he fed.'

The root देङ् is ghu. So its Aorist is अदित । 2nd S. अदिथाः । 1st S. अदिषि ॥

1011. √Deṅ to protect, cherish. Pre. दयते । Per. दिग्ये । दिग्याते । दिग्यिरे । दिग्ये I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Imperative दयताम् । Imper. अदयत । Poten दयेत । Bene. दासीष्ट । Aorist अदित । Ger. प्रदाय ॥

श्यैङ् १०१२ गतौ । श्यायते । शश्ये ॥

1012. √Śyaiṅ to go, move. Pre. श्यायते । Per. शश्ये । शश्याते । शश्यारे । I Fut. श्याता । II Fut. श्यास्यते । Imperative श्यायताम् । Imper. अश्यायत । Poten. श्यायेत । Bene. श्यासीष्ट । Aorist अश्यास्त । Caus. श्याययति । Aor. अशिश्ययत । Desi. शिश्यासते । Inten. शाश्यायते । Yaṅ luk शाश्याति । Ger. अवश्यायः । Nouns शीत 'fat.' शीनः or श्यानः

प्यैङ् १०१३ वृद्धौ । प्यायते । पप्ये । प्याता ॥

1013 √Pyaiṅ, 1014 √traiṅ to grow, increase, swell. Pre. प्यायते । Per. पप्ये I Fut. प्याता ॥

त्रैङ् १०१४ पालने । त्रायते । तत्रे ॥

1014 √Traiṅ to protect, cherish. Pre. त्रायते । Per. तत्रे । Past Part. Pass. त्रातं । त्राणं ॥

पूङ् १०१५ पवने । पवते । पुपुवे । पविता ॥

1015 √Pûṅ to cleanse, purify. Pre. पवते । Per. पुपुवे । I Fut. पविता । II Fut. पविष्यते । Imperative पवताम् । Imper. अपवत । Pote. पवेत । Bene. पविषीष्ट । Aorist. अपविष्ट । Caus. पावयति । Aor. अपीपवत । Desi. पिपविषते । Inten. पोपूयते । Yaṅ luk पोपोति । Past Part. Pass. पूतम् । पवितम् । Past Part. Act. पूतवान् । पवितवान् । Ger. पवित्वा or पूत्वा । Nouns: पोत्रम् 'mouth of a hog.' पवित्रम् 'sacred grass.

मूङ् १०१६ बन्धने । मवते ॥

1016 √Mûṅ to bind, fasten, tie. Pre. मवते । Per. मुमुवे । I Fut. मविता । Caus. मावयति । Aorist अमीमवत (VII. 4. 80 S 2577). Desi. मुमूषते । Ger. मूत्वा ॥

डीङ् १०१७ विहायसा गतौ । डयते । डिड्ये । डयिता ॥

1017 √Ḍiṅ 1. to fly, pass through the air. 2. to go. Pre. डयते । Per. डिड्ये । डिड्यिषे । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Imperative डयताम् । Imper. अडयत । Pote. डयेत Bene. डयिषीष्ट । Aorist अडयिष्ट । Caus. डाययति Aor. अडीडयत् । Desi. डिडयिषते । Inten. डेडीयते । Yaṅ luk डेडेति । Past Part. Pass. डयितः । Ger. डयित्वा ॥

Here end the Atmanepadi roots.

तॄ १०१८ प्लवनतरणयोः ॥

1018. √Tṝ to float, to cross over.

In conjugating this root the following sûtra applies :

२३९० । ॠत इद्धातोः । ७ । १ । १०० ॥

ॠदन्तस्य धातोरङ्गस्य इत्स्यात् ॥

+इत्वोत्वाभ्यां गुणवृद्धी विप्रतिषेधेन + । तरति । 'ऋच्छत्यॄताम्' (२३८३) इति गुणः । 'तॄफल–' (२३०१) इत्येत्वम् । तेरतुः । तेरुः ॥

2390. For the final long ॠ of a root, there is substituted इ I. 1. 51).

NOTE:—As किरति गिरति from कॄ and गॄ of the Tudâdi class. आस्तीर्णम् विस्तीर्णम् from स्तॄ, the lengthening is by VIII. 2. 77. Why do we say of a root? Observe पितॄणाम्, मातॄणाम् । This substitution will apply to Derivative roots also, as चिकीर्षति from कॄ 'to scatter.'

Thus तॄ + शप्+ति = तिर् + शप् + ति । Now applies the following.

Vârtika – The rules of इ and उ are set aside by the rules of guṇa and vṛiddhi, on the maxim that the subsequent debars a preceding rule. The general rule that a subsequent debars a precedent would not have applied here, because the इत्व rule being antaranga is stronger than the guṇa rule. Hence the necessity of this vârtika. Therefore we have तॄ+शप्+ति = तर्+शप्+ति (Guṇa)=तरति ।

In the Perfect, the sûtra VII. 4. 11, S. 2383 applies and we have ततार । In the dual, the sûtra VI. 4. 122 S. 2301 applies, and we have तेरतुः । तेरुः ॥

In the first Future, there is optional lengthening of the इट् by the following.

२३९१ । वॄतो वा । ७ । २ । ३८ ॥

वृङ्वृञ्भ्यामॄदन्ताच्चेटो दीर्घो वा स्यान्न तु लिटि । तरीता--तरिता । 'अलिटि' इति किम् । तेरिथ । 'हलि च' (३५४) इति दीर्घः । तीर्यात् ॥

2391. The इट् is optionally lengthened after वृङ्, वृञ् and after roots ending in long ॠ, except in the Perfect.

Thus तरिता or तरीता । Why do we say except in the Perfect? Observe तेरिथ । Before consonantal affixes there is lengthening (VIII. 2. 77. S. 354). As तीर्यात् ॥

NOTE :—As वरिता । वरीता । प्रावरिता । प्रावरीता । ॠकारान्तेभ्यः । तरिता । तरीता । आस्तरिता । आस्तरीता । वॄत इति किम् । करिष्यति । हरिष्यति । असटीत्येव । ववरिथ । तेरिथ ।

Why do we say 'after वृ and long ॠ ending roots'? Observe करिष्यति and हरिष्यति ॥

In forming the Aorist the following sûtra applies:—

२३९२ । सिचि च परस्मैपदेषु । ७ । २ । ४० ॥

अत्र वॄत इटो दीर्घो न । अतारिष्टाम् ॥

2392. The इट् is not lengthened after वृ and ॠ ending roots, in the s-Aorist of the Parasmaipada.

As प्रावारिष्टाम्, प्रावारिषुः, अतारिष्टाम्, from तॄ प्लवनतरणयोः । आस्तारिष्टाम्, आस्तारिषुः, from स्तॄञ् आच्छादने ; but प्रावरिष्ट, प्रावरीष्ट in the Atmanepada.

1018. √Tṝ; 1. to float, 2. to cross over. Pre. तरति । Per. ततार । तेरतुः । तेरुः । तेरिथ । तेरथुः । तेर । ततार or ततर । तेरिव । तेरिम । I Fut. तरिता, तरीता । II Fut,

तरिष्यति, तरीष्यति । Imperative तरतु । Imper. अतरत् । Poten. तरेत् । Bene. तीर्यात् । Aor. अतारीत् । अतारिष्टाम् । अतारीः अतारिष्टम् । अतारिष्ट । Desi. तितीर्षति । तितरिषति । तितरीषति । Inten. तातीर्यते । Yan luk तातर्ति । D. तातीर्तः । P. तातिरति । 2nd S. तातर्षि । D. तातीर्थः । Imperative तातर्तु or तातीर्तात् D. तातीर्ताम् P. तातिरतु । 2nd S. तातीर्हि । 1st S. तातराणि ॥

अथाष्टावनुदात्तेतः ॥

गुप १०१९ गोपने ।

1019. √Gupa to hide, (*to despise* according to Maitreya).

तिज १०२० निशाने ।

1020. √Tija to sharpen (*to endure or forgive.*)

मान १०२१ पूजायाम् ।

1021. √Manâ to worship, (*to ask*).

बध १०२२ बन्धने ।

1022. √Badha to bind, (*to loathe*).

In conjugating these roots, the following three sûtras apply.

२३९३ । गुप्तिज्किद्भ्यः सन् । ३ । १ । ५ ॥

2393. After the verbs गुप "to despise" तिज् "to forgive" and कित् "to heal" comes the affix सन् ॥

२३९४ । मान्बधदान्शान्भ्यो दीर्घश्चाभ्यासस्य । ३ । १ । ६ ॥

सूत्रद्वयेऽप्येभ्यः स्वार्थे मानादीनामभ्यासस्येकारस्य दीर्घश्च । 'गुपेर्निन्दायाम्' । 'तिजेः क्षमायाम्' । 'कितेर्व्याधिप्रतीकारे' 'निग्रहे' 'अपनयने' 'नाशने' 'संशये' च' । 'मानेर्जिज्ञासायाम्' । 'बधेश्चित्तविकारे' । 'दानेरार्जवे' । 'शानेर्निशाने' ॥ 'सनाद्यन्ताः–' (२३०४) इति धातुत्वम् ॥

2394. The affix सन् comes after the verbs मान 'to honor,' बध 'to bind,' दान 'to cut' and शान 'to whet', and long ई is the substitute of the इ (VII. 4. 79) of the reduplicative (VI. 1. 4) syllable.

This affix is to be added to the above verbs when they have the following meaning √Gup to 'despise,' √Tij 'to endure' and √Kit 'to heal,' 'to curb' 'to remove', 'to destroy,' 'to doubt,' √Man 'to ask' √Badh 'to loathe' √Dan 'to straighten' √Śana 'to whet' according to the following vârtikas :—

Vârtika ; The affix *san* is added to √Gup when it has the sense of to blame or despise.

Vârtika : The affix *san* is added to √Tij when it means 'to forbear.'

Vârtika : The affix *san* is added to √Kit when it means 'to heal' 'to restrain or punish,' 'to remove,' 'to destroy,' 'to doubt'.

Vârtika : The affix *san* is added to √Mân when it means 'to ask.'

Vartikâ ; The affix *san* is added to √Badh when it means mental perturbation.

Vârtika : The affix *san* is added to √Dân when it means to straighten.

Vârtika The affix *san* is added to √*śân* when meaning 'to sharpen.'

The stems ending in सन् &c. are dhâtus or roots by S. 2304. When सन् is added there is reduplication by the following.

२३९५ । सन्यङोः । ६ । १ । ९ ॥

सनन्तस्य यङन्तस्य च प्रथमैकाचो द्वे स्तोऽजादेस्तु द्वितीयस्य । अभ्यासकार्यम् । गुपिप्रभृतयः किच्च । निन्दाद्यर्थका यथानुदात्तेतो दानशानौ च स्वरितेतौ । एते नित्यं सन्नन्ताः । अर्थान्तरे त्वननुबन्धकाश्चुरादयः । अनुबन्धस्य केवलेऽचरितार्थत्वात्सन्नन्तात्तङ् । धातोरित्यविहितत्वात्सनोऽनार्धधातुकत्वम् । तेनेड्गुणौ न । जुगुप्सते । जुगुप्सांचक्रे । तितिक्षते । मीमांसते । भभावः । चर्त्वम् । बीभत्सते ॥

2395. Of a non-reduplicate root ending in सन् (Desiderative) or यङ् (Intensive) affixes, there is reduplication of the first syllable if it begins with a consonant, and of the second syllable if the root begins with a vowel.

NOTE :—The word सन् यङोः should be construed as genitive dual and not as Locative dual. In the latter case, the meaning would be "when the affixes सन् and यङ् follow, a non-reduplicate root is reduplicated." The difficulty would be that while the root alone would be reduplicated, the augment इट् would not, as in अटिटिषति, अशिशिषति । The phrase धातोरनभ्यासस्य is understood here also. The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or vowel. Thus पच् + सन् (III. 1. 7) पच, reduplicate पिपक्षति (VII. 4. 79).

The roots √Gupâ &c, with the exception of √Kit, when having the senses of 'despising' &c are anudatteta and not otherwise. The roots √Dânâ and √ śânâ are svaritet. These roots are always found with सन् added to them. Without सन् we never find them conjugated either in the Âtmanepada or the Parasmaipada. When they have different meanings from those given to them in the above vârtikas, namely when they have the Dhâtupâtha meaning of गोपन &c. they are considered to have no indicatory letters attached to them, and then they belong to the Churâdi class. Thus √Gup to speak is Churâdi No. 231 ; √Tij 'to sharpen' No. 110, √Mâna 'to honor' No. 299, √Badh 'to bind' No. 14. The Atmanepada affixes are added to the roots ending in सन्, because in the case of these roots having the indicatory letter अ anudâtta as final there is no scope for the Atmanepada affixes. For the simple roots गुप &c. are never found conjugated as गोपते, and so the Anudâtta indicatory अ in गुप &c, does not mean, as it does every where else, that the simple roots √Gupa &c, should be conjugated in the Atmanepada ; but that the san-added root √Gup is to be so conjugated.

The affix सन् here is not an Ârdhadhâtuka affix, as it is in the regular Desideratives : because this सन् is not ordained to be added to *roots* : but to specific *terms* 'gup' 'tij' &c. It is only where सन् is added by force of the sûtra धातोः (III 1. 7. S. 2608) that it is Ardhadhâtuka. The significant use of the word dhâtoh in III. 1. 7, while its absence from the two immediately preceding sûtras III. 1. 5 and 6, shows that the सन् of these two latter sûtras is not an Ardhadhâtuka affix, Therefore it does not take the augment इट् nor does it cause Guṇa.

As जुगुप्सते 'he censures or despises' ; तितिक्षते 'he endures patiently' ; चिकित्सते 'he heals'. But गोपायति 'he protects'; तेजयति 'he sharpens' ; संकेतयति 'he makes sign,'

When सन् is added, there is reduplication of the root, by VI. 1. 9. Thus, गुप्+सन् = जुगुप् + स (VII. 4. 62) = जुगुप्स् to which is added the third person singular termination ते = जुगुप्सते ॥

The सन् is to be added only then, when the sense of the desiderative verb is as below: मीमांसते 'he investigates', बीभत्सते 'he loathes', दीदांसते 'he straightens', शीशांसते 'he sharpens.' The verbs given in this and the preceding sûtra, are Desiderative in form, but not in meaning. The word 'optionally' in the next sûtra, may be read into this also, whereby the addition of सन् becomes optional. Thus मानयति, बाधयति, दानयति and निशानयति are also valid forms.

NOTE. The √Gup 'to be agitated,' (Divâdi No. 123), and √Gupû to protect' (Bhuâdi 422), are not to be taken for the purposes of this sûtra, because √Gup here is read along with √Tij, and therefore it refers to that √Gup of the Dhâtupâtha which is followed by √Tij: and which is anudatteta. In fact the anubandhas अ in √Gupa, √Tija, &c is specially added to these roots in order to make them take âtmanepada affixes. For the letter अ being anudâtta, makes these √Gup &c âtmanepadi. Though √Gup &c are not *full* roots, but root elements, for the full root is gup + san, yet the âtmanepada ordained for the element applies to the root also, on the maxim अवयवे कृतं लिङ्गं समुदायस्य विशेषकं भवति। (See Kâsikâ I. 3. 62) For if a mark (such as the anudâtta अ in √Gupa) finds no scope in the part, it qualifies the whole, because scope must be given to it. Therefore though the simple root-element √Gupa connot be conjugated in the Atmanepada, the full root √Jugupsa is Atmanepadi by virtue of the indicatory anudâtta anubandha अ of √Gup.

1019. √Gup, to hide. Pre. जुगुप्सते। Per. जुगुप्सांचक्रे। I Fut. जुगुप्सिता II Fut. जुगुप्सिष्यते। Imperative जुगुप्सताम्। Imper. अजुगुप्सत। Poten. जुगुप्सेत Bene. जुगुप्सिषीष्ट। Aorist अजुगुप्सिष्ट॥

1020. √Tij, to sharpen, whet: but here 'to forgive.' Pre. तितिक्षते। Per. तितिक्षांचक्रे। I Fut. तितिक्षिता। II Fut. तितिक्षिष्यते। Imperative तितिक्षताम्। Imper. अतितिक्षत। Poten. तितिक्षेत। Bene. तितिक्षिषीष्ट। Aorist अतितिक्षिष्ट॥

1021. √Mâna 'to worship' 'to honor,' but here 'to investigate.' Pre. मीमांसते। Per. मीमांसांचक्रे। I Fut. मीमांसिता॥

1022. √Bandha to bind, fasten: but here 'to loathe.' Pre. बीभत्सते। Thus बधँ + सन् + शप्+ते = बबध्+सन्+शप्+ते = बिबध्+स+ते (VII. 4. 79. S. 2317) = बीबध्+स+ते (III. 1. 6. S. 2394) = बीभध्+सते (VIII. 2. 37. S. 326) = बीभत्+सते (VIII. 4. 55. S. 121).

रभ १०२३ राभस्ये । आरभते । आरेभे । रब्धा । रप्स्यते ॥

1023. √Rava to long for, be eager, 2. to embrace. Pre. आरभते। Per. आरेभे। आरेभिषे। आरेभिवहे। I Fut. आरब्धा। II Fut. आरप्स्यते। Imperative. आरभताम्। Imper. आरभत। Bene. आरप्सीष्ट। Aorist. आरब्ध। Caus. आरम्भयति। Aor. आररम्भत्। Desi. आरिप्सते। Inten. आरारभ्यते। Yaṅ luk आरारभीति। आरारब्धि। d. आरारब्धः। Pl. आरारभति। लोट् आरारब्धि। लङ्। आरारप्। Nouns: आरम्भः। आरम्भकम्। रब्धा। रभसः॥

डुलभष् १०२४ प्राप्तौ । लभते ॥

1024. √Dulabhash to get, obtain. Pre. लभते ॥

ष्वञ्ज १०२५ परिष्वङ्गे ।

1025. √Shvañja to embrace.

In conjugating this root, the following sûtra causes the elision of the nasal before the affix शप् ॥

२३९६ । दंशसञ्जस्वञ्जां शपि । ६ । ४ । २५ ॥

2396. The nasal of दंश्, संज् and स्वञ्ज, is elided before the vikaraṇa शप् of the roots of the Bhû class.

NOTE: Thus दशति, सजति and परिष्वजते for the change of the स् of स्वंज्, to ष see VIII. 3. 65.

२३९७ । रञ्जेश्च । ६ । ४ । २६ ॥

शपि नलोपः । स्वजते । परिष्वजते । 'श्रन्थिग्रन्थिदम्भिस्वञ्जीनां लिटः कित्त्वं वा' इति व्याकरणान्तरम् । सस्वजे इति भाष्योदाहरणादेकदेशानुमत्या इहाप्याश्रीयते । 'सदेः परस्य लिटि' (२३६१) इति सूत्रे ' * स्वञ्जेरुपसंख्यानम् *' । अतोऽभ्यासात्परस्य षत्वं न । परिषस्वजे-परिषस्वञ्जे । सस्वजिषे—सस्वञ्जिषे । स्वङ्क्ता । स्वङ्क्ष्यते । स्वजेत । स्वङ्क्षीष्ट । प्रत्यवङ्क्त 'प्राक्सितात्–' (२२७८) इति षत्वम् । परिनिविभ्यस्तु 'सिवादीनां वा–' (२३५८) इति विकल्पः । एतदर्थमेव 'उपसर्गात्सुनोति–' (२२७०) इत्येव सिद्धे सुस्वञ्जयोः 'परिनिवि–' (२२७५) इत्यत्र पुनरुपादानम् । पर्यष्वङ्क्त–पर्यस्वङ्क्त ॥

2397. The nasal of रञ्ज is also elided before शप् ॥

NOTE:—As रजति, रजतः, रजन्ति । The separation of this from the preceding is for the sake of the subsequent sûtras in which the anuvṛitti of rañj only runs and not of dañs &c.

Thus स्वजते । परिष्वजते । In another grammar we find the following

Rule. The roots श्रन्थ, ग्रन्थि, दम्भ and स्वञ्ज are optionally कित् when the affix of the Perfect follow.

[Note:—See I. 2. 6. in Kâśikâ, where however वा 'optionally' is omitted.]

Thus देभतुः । Moreover we find the example सस्वजे in the Mahâbhâshya See VIII. 3. 118 S. 2361. Therefore we adopt the above rule here also, though it is the opinion of a particular school only.

The स is not changed to ष after the reduplicate in the case of परिषस्वजे owing to the following.

Vartika:—In the sûtra VIII. 3. 118 S. 2361 (सदेः परस्य लिटि) we must enumerate स्वञ्ज also, *i. e.*, the prohibition of that sûtra applies to the √स्वञ्ज also. Therefore there is no ष change after the reduplicate.

Thus परिषस्वजे where the लिट् is कित् and causes the elision of the nasal; or परिषस्वञ्जे where the लिट् is not treated as कित् ॥

Similary 2nd Person Singular of the Perfect is सस्वजिषे or सस्वञ्जिषे ॥

1st. Future स्वङ्क्ता । 2nd. Future स्वङ्क्ष्यते ॥

Pot: स्वजेत । Benedictive स्वङ्क्षीष्ट । Aorist. प्रति + अस्वङ्क्त । Here स is changed to ष by VIII. 3. 63 S. 2276. read with VIII. 3. 65 S. 2270. But this change is optional by the VIII. 3. 73 and 71 S. 2275 and 2359 when the upasargas are परि, नि and वि । For this purpose of विकल्प only, the roots सु and स्वञ्ज have been repeated in the sûtra VIII. 3. 70 S. 2275, though their स would have been changed

to ष by VIII. 3, 65 S. 2270 after pari, ni and vi also. Thus we have :—पर्यष्वजत or पर्यस्वजत ॥

1025. √Shvañja to embrace, clasp. Pre. स्वजते । Per. सस्वजे or सस्वञ्जे । सस्वजिषे or सस्वञ्जिषे । सस्वजिवहे । I Fut. स्वङ्क्ता । II Fut स्वङ्क्ष्यते । Imperative स्वजताम् । Imper. अस्वजत । Poten. स्वजेत । Bene. स्वङ्क्षीष्ट । Aorist. अस्वङ्क्त । Caus. स्वञ्जयति । Aor. अससञ्जत् । Desi. सिस्वङ्क्षते । Inten. सास्वज्यते । Yañ luk सास्वञ्जि or सास्वञ्जीति । d. सास्वक्तः । Pl. सास्वजति । Imperative 2nd. P. S. सास्वग्धि । Imp. 3rd. P. S. असास्वन् ॥

हद् १०२६ पुरीषोत्सर्गे । हदते । जहदे । हत्ता । हत्स्यते । हदेत । हत्सीष्ट । अहत्त ॥

1026. √Hada to void excrement, Pre. हदते । Per. जहदे । जहदिषे । I Fut. हत्ता । II Fut. हत्स्यते । Imperative हदताम् । Imper. अहदत । Poten. हदेत । Bene. हत्सीष्ट । Aorist. अहत्त । Caus. हादयते । Aor. अजीहदत् । Desi. जिहत्सते । Inten. जाहद्यते । Yañ luk जाहदीति or जाहत्ति । Past. Part. Pass. हन्नः । (VIII. 2. 42 S. 3016).

Here end the conjugations of the four roots beginning with स्वं ॥

Sub-section.

अथ परस्मैपदिनः ॥

Now the Parasmaipadi roots.

ञिक्ष्विदा १०२७ अव्यक्ते शब्दे ।

1027. √ñikshvidâ to sound indistinctly. Pre. क्ष्वेदति । Per. चिक्ष्वेद । चिक्ष्वेदिथ । चिक्ष्विदिव । I Fut. क्ष्वेदिता । II Fut. क्ष्वेदिष्यति । Imperative. क्ष्वेदतु । Imper अक्ष्वेदत् । Poten. क्ष्वेदेत् । Bene. क्ष्विद्यात् । Aprist. अक्ष्वेदीत् । Caus. क्ष्वेदयति । Aor. अचिक्ष्विदत् । Desi. चिक्ष्विदिषति or चिक्ष्वेदिषति । Yañ luk चेक्ष्वेत्ति । Past. Part. Pass. क्ष्विण्णः or क्ष्वेदितम् । Ger. क्ष्विदित्वा or क्ष्वेदित्वा ॥

स्कन्दिर् १०२८ गतिशोषणयोः । चस्कन्दिथ–चस्कन्थ । स्कन्ता । स्कन्त्स्यति । नलोपः । स्कद्यात् । इरित्वादङ् वा । अस्कदत्–अस्कान्त्सीत् । अस्कान्ताम् । अस्कान्त्सुः ॥

1028. √Skandir 1. to go move 2. To become dry.

The present स्कन्दति । Perfect 2nd. P. S. चस्कन्दिथ or चस्कन्थ । Ist. Ft. स्कन्ता । 2nd. F. स्कन्त्स्यति । In the Benedictive the nasal is elided (III. 4. 104 S. 2216 and VI. 4. 24 S. 415) as स्कद्यात् । In the aorist there is optionally अङ् because the root has the indicatory इर् (III. 1. 57 S. 2269).

Thus अस्कदत् or अस्कान्त्सीत् । d. अस्कान्ताम् । Pl. अस्कान्त्सुः । When preceded by the preposition वि, the स is optionally changed to ष by the following sûtra.

२३९८ । वेःस्कन्देरनिष्ठायाम् । ८ । ३ । ७३ ॥

षत्वं वा स्यात् । कृत्येतदम् । 'अनिष्ठायाम्' इति पर्युदासात् । विष्कन्ता–विस्कन्ता । निष्ठायां तु विस्कन्नः ॥

2398. The ष is optionally substituted for the स of स्कन्द्, after the preposition वि, but not in the participles in त and तवत् ॥

This rule is confined to क्त्वा affixes only, because of the prohibition of the क्त affix निष्ठा । Thus विष्कन्ता or विस्कन्ता, विष्कन्तुम् or विस्कन्तुम्, विष्कन्तव्यम् or विस्कन्तव्यम् ॥

Why do we say 'but not in the Nishṭhâ'? Observe विस्कन्नः ॥

The same is the case when the prefix is परि by the following sûtra.

२३९९ । परेश्च । ८ । ३ । ७४ ॥

अस्मात्परस्य स्कन्देः सस्य षो वा । योगविभागात् 'अनिष्ठायाम्' इति न संबध्यते । परिष्कन्दति-परिस्कन्दति । परिष्कण्णः-परिस्कन्नः । अस्यपदे ऽणत्वम् । न च पदद्वयापेक्षतया बहिरङ्गत्वात्षत्वस्यासिद्धत्वात् । 'धातूपसर्गयोः कार्यमन्तरङ्गम्' इत्यभ्युपगमात् । 'पूर्वं धातुरुपसर्गेण युज्यते ततः साधनेन' इति भाष्यम् । 'पूर्वं साधनेन-' इति मतान्तरे तु न णत्वम् ॥

2399. ष् is optionally substituted for the स् of स्कन्द after the preposition परि every where.

Thus परिष्कन्दति or परिस्कन्दति । परिष्कन्ता or परिस्कन्ता, परिष्कन्तुम् or परिस्कन्तुम्, परिष्कन्तव्यम् or परिस्कन्तव्यम् ॥

The word परि could well have been included in the last sûtra as विपरिभ्यां स्कन्देः &c. The very fact that it has not been so included, indicates that the prohibition of अनिष्ठायाम् does not apply to it. Thus परिष्कण्णः or परिस्कन्नः ॥

When स is changed to ष, then न is also changed to ण । It cannot be said that the ष change depends upon two words, viz, the preposition and the word that follows it and therefore it is बहिरङ्ग and consequently असिद्ध or non-effective in applying an अन्तरङ्ग rule by the change of न to ण । For we have already said that an operation depending upon a verbal root and a preposition is an अन्तरङ्ग operation.

Moreover we find in the Bhâshya, the following rule laid down :—

The root is first joined with its preposition and then conjugated and affixes joined to it. But in the opinion of those who hold that the root is conjugated first and then the preposition added to it, there will be no ण change, and we shall get the form परिष्कन्नः ॥

1028. √Skandir 1. to go, move, 2. to become dry. Pre. स्कन्दति । Per. चस्कन्द । चस्कन्दिथ or चस्कन्थ । चस्कन्दिव । I Fut. स्कन्ता । II Fut. स्कन्त्स्यति । Imperative स्कन्दतु । Imper. अस्कन्दत् । Poten. स्कन्देत् । Bene. स्कद्यात् । Aorist अस्कदत् or अस्कान्त्सीत् । अस्कान्ताम् । अस्कान्त्सुः । Caus. स्कन्दयति । Aor. अचस्कन्दत् । Desi. चिस्कन्त्सति । Inten. चनीस्कद्यते (VII. 4. 84. S. 2642) Yañ luk चनीस्कन्ति । D. चनीस्कन्तः । Past Part. Pass. स्कन्नः । Ger. स्कन्त्वा । Noun उत्स्कन्दः 'a kind of disease.'

यभ १०२९ मैथुने । येभिथ । ययब्ध । यब्धा । यप्स्यति । अयाप्सीत् ॥

1029. √Yabha, to cohabit, to have sexual intercourse with. Maitreya reads this root as जभ । Dhanapâla and Śâkatâyana read both जभ and यभ । Śâkatâyana further reads जप and जभ । Pre. यभति । Per. ययाभ । येभतुः । येभिथ or ययब्ध । येभिव । I Fut. यब्धा । II Fut. यप्स्यति । Imperative यभतु । Imper. अयभत् । Poten. यभेत् । Bene. यभ्यात् । Aorist अयाप्सीत् । अयाब्धाम् । Caus. याभयति । Aorist अयीयभत् । Desi. यियप्सति । Inten. यायभ्यते । Yañ luk यायब्धि । Ger. यब्ध्वा । Adj. यभ्यम् ॥

णम १०३० प्रह्वत्वे शब्दे च । नेमिथ-ननन्थ । नन्ता । अनंसीत् । अनंसिषाताम् ॥

1030. √ṇama 1. To bow to, salute, bend, 2. to sound. Pre. नमति । Per. ननाम । नेमतुः । नेमिथ or ननन्थ । I Fut. नन्ता । II Fut. नंस्यति । Impertive नमतु ।

Imper. नमतु । Poten. नमेत् । Bene. नम्यात् । Aorist अनंसीत् । अनंसिष्टाम् । Caus. नामयति, or नमयति । (See √842 &c). With the preposition it is always मित् as प्रणमयति । Aorist अनीनमत् । Desi. निनंसति । (VII. 2. 73, S. 2377). Inten. नंनम्यते । Yañ luk. नंनमीति or नंनन्ति । D. नंनतः । Pl. नंनमति । 1st. D. नंनन्वः । 1st. Pl. नंनमः । Imper. नंनन्तु । नंनताम् । Ger. नत्वा । Nouns :—नतः । नेमिः । नमः । नम्रता ॥

गम्लृ १०३१ सृप्लृ १०३२ गतौ ।

1031. √Gam lṛi, 1032 √Sṛiplṛi 'to go.' In the conjugation of the √Gam, the following sûtra applies.

२४०० । इषुगमियमां छः । ७ । ३ । ७७ ॥

एषां छः स्याच्छिति परे । गच्छति । जगाम । जग्मतुः । जग्मुः । जगमिथ—जगन्थ । गन्ता ॥

2400. छ is substituted for the final of इषु, गम् and यम् before a Present-character (शित्) ॥

Note :—As इच्छति, गच्छति, यच्छति । The इषु with the indicatory उ is taken here, (Tud. 59), and not इष् of Divâdi (19) class or of Kryâdi class (53). There we have इष्यति and इष्णाति respectively. Those who do not read the sûtra as इषु &c, but as इषगमि &c, read the anuvṛitti of the word अचि from VII. 3. 72 into this sûtra; so that the शित् is qualified by the word अच्, i. e. a शित् affix which is merely a vowel, and has no consonant in it; (and not a शित् affix which *begins* with a vowel.) Therefore though शानच् is a शित् affix beginning with a vowel, yet as it contains a consonant, the छ substitution does not take place, as इषाणः (III. 1. 83). The reading of the text according to Patanjali and Kâtyâyana is इषगमियमां छः, and hence the necessity of the above explanation. The reading इषु, though convenient, is not ârsha.

Thus Pre. 3rd S. गच्छति । Perfect, जगाम । जग्मतुः । जग्मुः । 2nd S. जगमिथ or जगन्थ । 1st Future गन्ता ॥

In forming the 2nd Future, the following sûtra applies :—

२४०१ । गमेरिट् परस्मैपदेषु । ७ । २ । ५८ ॥

गमेः परस्य सकारादेरिट् स्यात् । गमिष्यति । लृदित्वादङ् । 'अनङि' इति पर्युदासान्नोपधालोपः । अगमत् । सर्पति । ससर्प ॥

2401. An ârdhadhatuka affix beginning with a स, gets the इट् augment, after गम् in the Parasmaipada.

As गमिष्यति, अगमिष्यत्, जिगमिषति ॥

Note :—Why of गम् ? Observe चेष्यति । The repetition of इट् shows that the rule is invariable. Why 'in the Parasmaipada' ? Observe संगंसीष्ट, संगसीष्ट, संगंस्यते, संजिगंसते, संजिगंसिष्यते, अधिजिगांसते अधिजिगांसिष्यते ॥

As the √Gam has an indicatory lṛi, it forms its Aorist with अङ् । There is not the elision of the penultimate by VI. 4. 98 S. 2363 ; because of the special prohibition contained in that very sûtra in the case of the affix अङ् । Thus Aorist is अगमत् ॥

The √Sṛip is thus conjugated :—Present सर्पति । Perfect ससर्प । In forming the 1st Future, the following sûtra applies :—

२४०२ । अनुदात्तस्य चर्दुपधस्यान्यतरस्याम् । ६ । १ । ५९ ॥

उपदेशेऽनुदात्तो य ऋदुपधस्तस्याम्वा स्याज्झलादावकिति परे । स्रप्ता—सर्प्ता । स्रप्स्यति—सर्प्स्यति । असृपत् ॥

2402. The augment अम् comes optionally after the ऋ of those roots which are exhibited in the Dhâtupâṭha as anudâtta, when such roots end in a consonant having a ऋ as penultimate, and are followed by an affix beginning with a mute or sibilant and not having an indicatory क ॥

NOTE:—The word उपदेश is understood here, so also झल्यकिति। Thus त्रप्ता or तर्पिता or तर्प्ता, द्रप्ता, दर्पिता or दर्प्ता। The roots तृप् 'to satisfy,' and दृप् 'to be happy to release,' belong to Divâdi class, sub-class Radhâdi, and they take the augment इट् optionally (VII. 2 45), so we have the three forms given above: for these roots are also anudâtta in their first enunciation.

Why do we say "which are anudâtta in the Upadeśa or the system of grammatical instruction"? Observe वर्ढा, वर्ढुम्, वर्ढव्यम्, from वृहू उद्यमने which is exhibited as उदात्त, and because it has an indicatory ऊ it takes इट् optionally. Why do we say 'having a penultimate ऋ letter'? Observe भेत्ता, छेत्ता। Why do we say 'before an affix beginning with a mute or a sibilant'? Observe तर्पणम्, दर्पणम्। Why do we say 'not having an indicatory क'? Observe तृप्तः, दृप्तः। Before affixes not beginning with a झल् consonant this augment will not be inserted, as तर्पणम्। दर्पणम् ॥

Thus 1st Future स्रप्ता or सर्प्ता। 2nd Future स्रप्स्यति or सर्प्स्यति। Aorist, असृपत्।

1031. √Gamlṛi to go. Pre. गच्छति। Per. जगाम। जग्मतुः। जग्मुः। जगन्थ or जगमिथ। जग्मिव। जग्मिम। I Fut. गन्ता। II Fut. गमिष्यति। Imperative. गच्छतु। Imper. अगच्छत्। Poten गच्छेत् Bene. गम्यात्। Aorist अगमत्। Pas. गम्यते। Caus. गमयति। Aorist, अजीगमत्। Inten. जंगम्यते। Yaṅ luk जंगमीति। or जङ्गन्ति। D. जङ्गतः Pl. जङ्गमति। Ist. S. जङ्गन्मि D. जङ्गन्वः। *Nouns*:—जङ्गमः। गमः। जगत् गीः। गन्ता ॥

1032. √Sṛiplṛi to go. Pre. सर्पति। Per ससर्प। ससृपतुः। ससर्पिथ। ससृपिव I Fut. स्रप्ता, सर्प्ता। II Fut. स्रप्स्यति, सर्प्स्यति। Imper. सर्पतु। Imper. असर्पत्। Pote सर्पेत्। Bene. सृप्यात्। Aor. असृपत्। असृपताम्। Caus. सर्पयति। Aorist असीसृपत्। or असस्र्पत्। Deside. सिसृप्सति। Intin. सरीसृप्यते। Yaṅ luk सरीसृपीति। or सरीसर्प्ति। or सरासृप्ति। Aorist सरासृपः। Adj. सृ। सृप्यः। Nouns:—सर्पः। सर्पिः। सरीसृपः।

यम १०३३ उपरमे। यच्छति। येमिथ-ययन्थ। यन्ता। अयंसीत् अयंसिष्टाम्।

1033. √Yama to check, curb, restrain. 'According to Maitreya, the root has an indicatory ष। Pre यच्छति। (VII. 3. 77 S. 2400). Per. ययाम। येमतुः। येमुः। येमिथ or ययन्थ। I Fut. यन्ता। II Fut. यंस्यति। Imperative यच्छतु। Imper. अयच्छत्। Poten. यच्छेत्। Bene. यम्यात्। Aorist. अयंसीत्। अयंसिष्टाम्। Caus. यमयति। Aorist, अयीयमत्। Desi. यियंसति। Inten. यंयम्यते। Yaṅ luk. यंयन्ति। यंयतः। Adj. याम्यम्। Nouns. यमुना। यमः। संयत्। संयमः ॥

तप १०३४ संतापे। तप्ता। अताप्सीत् ॥

1034. √Tapa to suffer pain.

As 1st. Future तप्ता। Aorist अताप्सीत् ॥

The स of the preposition निस् is changed to ष when followed by this root by the following sûtra:—

२४०३ । निसस्तपतावनासेवने । ८ । ३ । १०२ ॥

षः स्यात् । आसेवनं पौनः पुन्यं ततोऽन्यस्मिन्विषये । निष्टपति ॥

2403. ष is substituted for the स of निस before the verb तप, when the meaning is not that of 'repeatedly making red hot.'

The word आसेवन means doing a thing repeatedly and here it means making it red-hot repeatedly. Thus निष्टपति: सुवर्णम् = सकृत् अग्निम् स्पर्शयति i. e., he puts the gold into fire only once.

Why do we say when not meaning repeatedly. Observe निस्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः=पुनः पुनरग्निं स्पर्शयति ॥

Note:—In the sentences निष्टप्तं रक्षः, निष्टप्ता अरातयः the change has taken place either as a Vaidic irregularity or because the sense of repeatedness is not implied here.

1034. √Tapa, to suffer pain; to mortify the body. Pre. तपति । Per. तताप । तेपिथ or ततप्थ । I Fut. तप्ता । Imperative तपतु । Imper. अतपत् । Poten. तपेत् । Bene. तप्यात् । Aorist. अताप्सीत् । अताप्ताम् । Pas. तप्यते । Caus. तापयति । Aorist अतीतपत् । Desi. तितप्सति । Inten. तातप्यते । Yañ luk तातप्ति । Adj. तप्यम् । Nouns:—संतापः । तापकः । तपः । तपस्या । तपस्वी ॥

त्यज १०३५ हानौ । तत्यजिथ—तत्यक्थ । त्यक्ता । अत्याक्षीत् ॥

1035. √Tyaj to abandon. Pre. त्यजति । Per. तत्याज । तत्यजतुः । तत्यजिथ or तत्यक्थ । तत्यजिव । I Fut. त्यक्ता । II Fut. त्यक्ष्यति । Imperative त्यजतु । Imper. अत्यजत् । Poten. त्यजेत् । Bene. त्यज्यात् । Aorist अत्याक्षीत् । अत्याक्ताम् । Caus. त्याजयति । Aorist. अतित्यजत् । Desi. तित्यक्षति । Inten. तात्यज्यते । Yañ luk तात्यक्ति । Nouns:—त्यागिन् । त्यागः । त्यक् ॥

षञ्ज १०३६ सङ्गे । 'दंशसञ्जस्वञ्जां शपि' (२३९६) इति न लोपः । सजति । सङ्क्ता ।

1036. √Shanj, to stick or adhere to, cling to. The nasal is elided by VI. 4, 25 S. 2396. Pre. सजति । (With the preposition अभि, we have अभिषजति) । Per. ससञ्ज । ससञ्जतुः । ससङ्क्थ or ससञ्जिथ । ससञ्जिव । I Fut. सङ्क्ता । II Fut. सङ्क्ष्यति । Imperative सजतु । Imper. असजत् । Poten. सजेत् । Bene. सज्यात् । Aorist. असाङ्क्षीत् । असाङ्क्ताम् । Desi. सिसङ्क्षति । Nouns. निषङ्गः, संगः । प्रसङ्गः । सक्थि ॥

दृशिर १०३७ प्रेक्षणे । पश्यति ॥

1037. √Driśir 'to see.' The root is replaced by पश्य by VII. 3. 78 S. 2360. Thus Present is पश्यति ॥

In the conjugation of the Perfect (2nd Person. Singular) the following two sûtras apply:—

२४०४ । विभाषा सृजिदृशोः । ७ । २ । ६५ ॥

आभ्यां थल इड्वा ॥

2404. थल् the Personal ending of the Perfect, optionally gets the augment इट् after सृज् and दृश् ॥

Note:—As ससर्ष्ठ or ससर्जिथ, दद्रष्ठ or ददर्शिथ । See VI. 1. 58 below for the अम् augment.

२४०५ । सृजिदृशोर्झल्यमकिति । ६ । १ । ५८ ॥

अनयोरमागमः स्याज्झलादावकिति । ददृष्ठ–ददर्शिथ । द्रष्टा । द्रक्ष्यति । दृश्यात् । इरित्वादङ् वा ॥

2405. The augment अम् (अ) comes after the ऋ of सृज् 'to create,' and दृश् 'to see,' when an affix beginning with a झल् letter (the Mute and the Sibilant) follows: provided that it has no indicatory क् ॥

Thus where there is इट् augment we have ददर्शिथ; but when there is no इट् augment, we have the अम् and thus get ददृष्ठ ॥

1st. Fut. द्रष्टा; 2nd. Fut. द्रक्ष्यति । Ben. दृश्यात् । As the root has an indicatory इर् the aorist is formed optionally by अङ् (III. 1. 57. S. 2269). When there is अङ् the following sûtra applies:—

NOTE:—Thus सृज् + तृच्=स + ऋ+अ + ज् + तृ = स्रष्टृ । Nom. sing. स्रष्टा, so also स्रष्टुम्, स्रक्ष्यम्, द्रष्टा, द्रष्टुम्, द्रष्टव्यम् । This अम् augment prevents the guṇa substitute ordained by VII. 3. 86. But in असाक्षीत् and अद्राक्षीत् the Vṛiddhi takes place in the Aorist, after the augment अम् had taken effect.

Why do we say when beginning with a Mute or a Sibilant? Observe सर्जनम्, दर्शनम् with ल्यु । Why do we say not having an indicatory क्? Observe सृष्टः, दृष्टः, before the affix क्त । The forms of roots being exhibited in the sûtra, the rule applies when affixes relating to verbs come after these, and not when other affixes relating to nouns follow. Thus रज्जुसृड्भ्याम्, । देवदृग्भ्याम् । Here the words are used as nouns rather than verbs. For the maxim धातोः स्वरूपग्रहणे तत्प्रत्यये कार्यं applies here.

२४०६ । ऋदृशोऽङि गुणः । ७ । ४ । १६ ॥

ऋवर्णान्तानां दृशेश्च गुणः स्यादङि । अदर्शत् । अङभावे ॥

2406. Guṇa is substituted for the vowel of the root, before the affix अङ्, in the roots ending in ऋ or ॠ, as well as in दृश् ॥

Thus अदर्शत् । But when अङ् is not added the following sûtra applies:—

NOTE:—As शकलाङ्गुष्ठकोऽकरत्, मा त्वेभ्योऽकरं नमः, असरत्, आरत्, अदर्शत्, अदर्शताम्, अदर्शन् । The affix अङ् means the Aorist character अङ् of which the above examples are given. It also is the kṛit-affix (III. 3. 104), of which we have जृ—जरा ॥

The word अकरत् is अङ् Aorist formed from कृ by III. 1. 59. The word असरत् is सृ (III. 1. 56). अदर्शत् by VI. 1. 57.

२४०७ न दृशः । ३ । १ । ४७ ॥

दृशश्च्लेः क्सो न । अद्राक्षीत् ॥

2407. क्स is not the substitute of च्लि after the verb दृश् 'to see.' Thus अद्राक्षीत् ॥

NOTE:—This is an exception to the sûtra III. 1. 45. enjoining क्स । The root दृश् will form its Aorists by III. 1. 57. and will take अङ्, and सिच्; as अदर्शत् or अद्राक्षीत् 'he saw.'

1037. √ Driśir to see. The root is Âtmanepadi, with the preposition सम् । As सम्पश्यते । Pre. पश्यति । Per. ददर्श । ददृशतुः । ददर्शिथ or ददष्ठ । ददृशिम । I Fut. द्रष्टा । II Fut. द्रक्ष्यति । (VIII. 2. 41. S. 295). Imperative पश्यतु । Poten. पश्येत् । Bene. दृश्यात् । Aorist अदर्शत् or अद्राक्षीत् । Pass. दृश्यते । Aorist अदर्शि । Caus. दर्शयति । Aorist. अदीदृशत् or अददर्शत् । Desi. दिदृक्षते । (1. 3. 57 S. 2731). Inten. दरीदृश्यते । Yaṅ luk

दर्दृंष्ठि । ददंष्ठः । Imperative. ददंदंष्ठि । 1st. S. ददृशामि । Imperfect. अदर्दन् । Nouns दृशनम् । दर्शनम् । दशुः । दृष्टिः । दृश्वरी ॥

दंश १०३८ दशने । दशनं दंष्ट्राव्यापारः । पृषोदरादित्वादनुनासिकलोपः । अत एव निपातनादित्येके । तस्याप्ययमेव तात्पर्यम् । अर्थनिर्देशस्याधुनिकत्वात् । 'दंशसञ्ज—' (२३९६) इति न लोपः । दशति । ददंशिथ—ददंष्ठ । दंष्टा । दंक्ष्यति । दश्यात् । अदांक्षीत् ।

1038. √Danśa to bite. The word daśana 'actions of the teeth' i. e. biting The word दशन is derived from this root. The nasal is elided by VI. 3. 109. S. 1034. Others say, the nasal is elided as a nipâtana or anomaly, because the word दशन् is so exhibited here.' They also refer to this because the particularising of the meaning is modern. In other words, they also mean that दशन has lost its nasal because such is the usage of the masters of language, for Prishodarâdi only validates the usage of the shishtas. But in the Dhâtupâṭha sûtra दंश दशने the meaning दशन given to दंश is not the work of any ancient author: for all Dhâtupâtha *meanings* are recent additions to the bare list of *roots* prepared by Pâṇini: so any form occurring in these *meanings* cannot *ipso facto* be a standard. Therefore those who say that दशन is valid by nipâtana here must be presumed to mean that standard writers have used the word *dasana*, which has been repeated here by the person or persons who have added these meaning to the roots. There they also indirectly mean that the form is valid under the Prisodarâdi class.

Thus दंश + शप् + ति = दश् + अ + ति (the nasal is elided by VI. 4. 25. S. 2396)= दशति । The 2nd. Per. Singular of the perfect is ददंशिथ or ददंष्ठ । First Future दंष्टा । Second Future दङ्क्ष्यति । Benedictive दश्यात् । Aorist अदाङ्क्षीत् ॥

1038. √Danśa to bite, sting. Pre. दशति । *Per. ददंश । ददंशतुः । ददंशिथ or ददंष्ठ । ददंशिव । I Fut. दंष्टा । II Fut. दङ्क्ष्यति । Imperative दशतु । Imper. अदशत् । Poten. दशेत् । Bene. दश्यात् । Aorist अदांक्षीत् । अदांष्टाम् । Caus. दंशयति । Aorist अद । दंशत् । Desi. दिदङ्क्षति । Inten दंदश्यते । (III. 1. 24, S. 2635. VII. 4. 84, S. 2638) Yañ luk. दन्दशीति or दन्दष्टि । Nouns दंष्ट्रा । दंष्ट्री । दंदशूकः ॥

कृष १०३९ विलेखने । विलेखनमाकर्षणम् । क्रष्टा—कर्ष्टा । क्रक्ष्यति— कर्क्ष्यति । * स्पृशमृशकृषतृपदृपां च्लेः सिज्वा वाच्यः * । अक्राक्षीत् । अक्राष्टाम् । अकार्क्षीत् । अकार्ष्टाम् । अकार्क्षुः । पक्षे क्सः । अकृक्षत् । अकृक्षताम् । अकृक्षन् ।

1039. √Krish to plough, till. The word vilekhana means tilling. The First-Future is क्रष्टा or कर्ष्टा । Second Future is क्रक्ष्यति or कर्क्ष्यति । The Aorist sign सिच् is optional under the following

Vârtika. The सिच् of the Aorist is optional after the roots √Spriś; √Mriś, √Krish, √Trip, and √Drip. Thus अक्राक्षीत् or अकार्क्षीत् । D. अक्राष्टा or अकार्ष्टाम् । When सिच् is not added we have क्स, as अकृक्षत् । &c. Pre. कर्षति । Per. चकर्ष । चकृषतुः । चकर्षिथ । चकृषिव । I Fut. क्रष्टा, कर्ष्टा । (VI. 1. 59. S. 2402). II Fut. क्रक्ष्यति, कर्क्ष्यति । Imperative कर्षतु । Imper. अकर्षत् । Poten. कर्षेत् । Bene. कृष्यात् । Aorist. अक्राक्षीत्, or अकार्क्षीत् । Dual. अकृक्षताम् or अक्राष्टाम् or अकार्ष्टाम् । Plural अकार्क्षुः or अकृक्षन् । Con. अक्रक्ष्यत् । Caus. कर्षयति । Aorist. अचीकृषत् or अचकर्षत् । Desi. चिकृक्षति । Inten. चरीकृष्यते । Yañ luk चरिकर्ष्टि । चरिकर्ष्टि or चरिकृषीति । D. चरीकृष्टः or चरिकृष्टः । Imperative चरीकृड्ढि । Imperfect अचरीकर्ट् or अचरीकट् । Noun:—कर्षः ॥

दह १०४० भस्मीकरणे । देहिथ—ददग्ध । दग्धा । धक्ष्यति । अधाक्षीत् । अदाग्धाम् । अधाक्षुः ॥

1040. √Daha to burn. Pre. दहति। Per. ददाह। देहतुः। देहिथ or ददग्ध (VIII. 2. 32. S. 325; VIII. 2. 40. S. 2280; VIII. 4. 53. S. 52). I Fut. दग्धा। II Fut. धक्ष्यति (VIII. 2. 32. S. 325, VIII. 2. 37. S. 326, VIII. 4. 55. S. 121).--Imperative दहतु। Imper. अदहत्। Poten. दहेत्। Bene. दह्यात्। Aorist. अधाक्षीत्। अदाग्धाम्। अधाक्षुः। Caus. दाहयति। Aorist. अदीदहत्। Inten. दंदह्यते। Yan luk दंदग्धि। Nouns:—परिदाही। निदाघः। अवदाघ। परिदाघः। दहनः॥

मिह १०४१ सेचने । मिमेह। मिमेहिथ। मेढा। मेक्ष्यति। अमिक्षत् ॥

1041. √Miha to wet, moisten, sprinkle. Pre. मेहति। Per. मिमेह। मिमेहिथ। मिमेढिथ। I Fut. मेढा। II Fut मेक्ष्यति। Imper. मेहतु। Imper. अमेहत्। Poten. मेहेत्। Bene. मिह्यात्। Aorist. अमिक्षत्। Caus. मेहयति। Aorist. अमीमिहत्। Desi. मिमिक्षति। Inten. मेम्मिह्यते। yan luk मेमेढि। मेमीढः। Perfect. Parti. मीढ्वान्। मेढम्। मेढ। मिहिरः। प्रमेहः।

Here end the Skandadi roots.

-:o:-

कित १०४२ निवासे रोगापनयने च । चिकित्सति। संशये प्रायेण विपूर्वः। 'विचिकित्सा तु संशयः' इत्यमरः। अस्यानुदात्तेत्त्वमाश्रित्य 'चिकित्सते' इत्यादि कश्चिदुदाजहार। निवासे तु केतयति ॥

1042. √Kita to live' 2. to heal, cure. when meaning to doubt, it is generally preceded by वि। Thus विचिकित्सा means doubt. see Amarakosha I. 5. 3 It is Parasmaipadi but some take it to be anudâtteta and so conjugate it in the Âtmanepadi. As चिकित्सते। when meaning to dwell, it is conjugated as केतयति। This root is *always* सन् ending in the sense of 'to heal.' 'to doubt.' See III. 1. 5. S. 2396. This सन् not being an Ardhadhâtuka affix, does not take इट् augment or cause Guṇa. Pre. चिकित्सति। "He cures." or केतयति। 'He dwells.' II Fut. चिकित्सिष्यति। Desi. चिकित्सिषति। As a general rule सन् is not added to a root which has already taken सन्। But that rule applies to the Desiderative सन् and not to the Svârtha सन्॥

दान १०४३ खण्डने ।

शान १०४४ तेजने । इतो वहत्यन्ताः स्वरितेतः। दीदांसति—दीदांसते शीशांसति—शीशांसते। अर्थविशेषे सन्। अन्यत्र दानयति। शानयति ॥

1043. √Dâna (to straighten) to cut, divide. 1044. √Śâna to sharpen. From this upto √Vaha the roots are svariteta. These roots are also *always* सन् ending (See III. 1. 6. S. 2394) When not meaning 'to straighten' and 'to whet' respectively, we have दानयति। शानयति in the Churâdi. Pre. दीदांसति A. दीदांसते। Caus. दानयति॥

1044. √Śan to sharpen, whet. Pre. शीशांसति। A. शीशांसते। Caus. शानयति॥

डुपचष् १०४५ पाके । पचति—पचते। पेचिथ—पपक्थ। पेचे। पक्ता। पचीष्ट।

1045. √Dupachash to cook, boil. Pre. पचति। A. पचते। Per. पपाच। पेचतुः। पपक्थ or पेचिथ। A. पेचे। I Fut. पक्ता। A. पक्ता। II Fut. पक्ष्यति। A. पक्ष्यते।

Imperative. पचतु । A. पचताम् । Imper. अपचत् । A. अपचत । Pote. पचेत् A. पचेत । Bene. पच्यात् A. पक्षीष्ट । Aorist. अपाक्षीत् । A. अपक्त । अपक्षाताम् । Desi. पिपक्षति or पिपक्षते । Inten. पापच्यते । Yan luk पापक्ति । D. पापक्तः । Past. Part Pass. पक्वः (VIII. 2. 52, S. 3031). Act. पक्ववान् । Nouns. पचः । अपचः । पाकिमम् । पाकः । पचनम् ।

षच १०४६ समवाये । सचति । सचते ॥

1046. √Shacha to be associated with. Pre. सचति । A. सचते । Per. ससाच । सेचतुः । सेचिथ । सेचिव । I Fut. सचिता । II Fut. सचिष्यति । Imper. असचत् । Bene. सच्यात् । Aorist. असचीत् or असाचीत् । (VII. 2. 7. S. 2284). Caus. साचयति । Aorist. असीषचत् । Desi. सिसचिषति । (VIII. 3. 61. S. 2627). Inten. सासच्यते । Yan luk सासक्ति ॥

भज १०४७ सेवायाम् । बभाज । भेजतुः । भेजुः । भेजिथ—बभक्थ । भक्ता । भक्ष्यति । भक्ष्यते । अभाक्षीत् । अभक्त ॥

1047. √Bhaja to serve. Pre. भजति । A. भजते । Per. बभाज । A. भेजे । भेजतुः भेजिथ or बभक्थ । भेजिव । I Fut. भक्ता । A. भक्तासे । II Fut. भक्ष्यति । A. भक्ष्यते । Imperative भजतु । A. भजताम् । Imper. अभजत् । A. अभजत । Poten. भजेत् । A भजेत । Bene. भज्यात् । A. भक्षीष्ट । Aorist अभाक्षीत् । A. अभक्त । अभक्षाताम् । Caus. भाजयति । Aorist अबीभजत् । Desi. बिभक्षति । A. बिभक्षते । Inten. बाभज्यते । Yan luk बाभक्ति । Adj. भजनीया । बिभक्षुः । Nouns :—भागः । भागी । भगिनी । सौभाग्यम् । भक्ता । भक्तिः ॥

रञ्ज १०४८ रागे । नलोपः । रजति—रजते । अराङ्क्षीत्—अरङ्क्त ॥

1048. √Ranj to be dyed or colored. Pre. रजति । A. रजते । The nasal is elided by VI. 4. 26. S. 2397. Per. ररञ्ज । ररञ्जतुः । ररङ्क्थ or ररञ्जिथ । A. ररञ्जिषे । I Fut. रङ्क्ता । A. रङ्क्तासे । II Fut. रङ्क्ष्यति । A. रङ्क्ष्यते । Imperative रजतु । A. रजताम् । Imper. अरजत् । A. अरजत । Poten. रजेत् । A. रजेत । Bene. रज्यात् । A. रङ्क्षीष्ट । Aorist. अराङ्क्षीत् । Dual अराङ्क्ताम् । A. D. अरङ्क्षाताम् । Pl. अराङ्क्षुः । A. अरङ्क्त । Desi रिरङ्क्षति । A. रिरङ्क्षते । Inten रारज्यते । Yan luk रारङ्क्ति । D. राङ्क्तः । Nouns :—रञ्जकः । रञ्जनं । रजनी । रागी । रागः । रंगः । रक्तः । सरजसम् । रजतम् । राजसम् ॥

शप १०४९ आक्रोशे । आक्रोशो विरुद्धानुध्यानम् । शशाप—शेपे । अशाप्सीत्—अशप्त ॥

1049. √Śapa to curse. Pre. शपति । A. शपते । Per. शशाप । शेपतुः । शशप्थ or शेपिथ । A. शेपे । I. Fut. शप्ता । A. शप्तासे । II. Fut. शप्स्यति । Imperative शपतु । A. शपताम् । Imper. अशपत् । A. अशपत । Poten. शपेत् । A शपेत । Bene. शप्यात् । A. शप्सीष्ट । Aorist. अशाप्सीत् । अशाप्ताम् । A. अशप्त । A. अशप्साताम् । Caus. शापयति । Aor. अशीशपत् । Desi. शिशप्सति । Inten. शाशप्यते । Yan luk शाशप्ति । Nouns. शपथ । शपनः । शप्तः ॥

त्विष १०५० दीप्तौ । त्वेषति—त्वेषते । तित्विषे । त्वेक्ष्यति । त्विक्षीष्ट । अत्विक्षत । अत्विक्षाताम् ॥

1050. √Tvish to shine, glitter, blaze. Pre. त्वेषति । A. त्वेषते । Per. तित्वेष । तित्विषतुः । तित्वेषिथ । तित्विषिव । A. तित्विषे । I Fut. त्वेष्टा । A. त्वेष्टासे । II Fut. त्वेक्ष्यति । A. त्वेक्ष्यते । Imperative त्वेषतु । A त्वेषताम् । Imper. अत्वेषत् । A. अत्वेषत । Poten. त्वेषेत् । A. त्वेषेत । Bene. त्विष्यात् । A. त्विक्षीष्ट । Aorist. अत्विक्षत् । अत्विक्षाताम् । A. अत्विक्षत । A. Dual अत्विक्षाताम् । A. Pl. अत्विक्षन्त । Caus. त्वेषयति । Aorist अतित्विषत् । Desi. तित्विक्षति । A. तित्विक्षते । Inten. तेत्विष्यते । Yan luk तेत्वेष्टि । Dual तेत्विष्टः । Nouns. त्विट् । त्वाष्ट्रम् ॥

यज १०५१ देवपूजासंगतिकरणदानेषु । यजति-यजते ॥

1051. √Yaja 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, 3. to bestow. Thus the Present is यजति or यजते । In forming the Perfect the following sûtra applies:—

२४०८ । लिट्यभ्यासस्योभयेषाम् । ६ । १ । १७ ॥

वच्यादीनां ग्रह्यादीनां चाभ्यासस्य संप्रसारणं स्याल्लिटि । इयाज ॥

2408. There takes place vocalisation of the semivowel of the reduplicate (abhyâsa) of both vachyâdi (VI. 1. 15) and grahâdi (VI 1. 16) words, when the affixes of लिट् follow.

Thus इयाज । In forming the Dual and Plural, the following sûtra applies.

NOTE:—Thus वच—उवाच, उवचिथ, स्वप्-सुष्वाप, सुष्वपिथ, यज—इयाज, इयजिथ, टुवप्-उवाप, उवपिथ । As regards ग्रहादि verbs; ग्रह—जग्राह, जग्रहिथ (there is no speciality in the case of this verb, as these forms would have been evolved without even this rule). ज्या—जिज्यौ, जिज्यिथ, वयि—उवाय, and उवयिथ; व्यध—विव्याध, विव्यधिथ, वश—उवाश, उवशिथ, व्यच्—विव्याच, विव्यचिथ, प्रच्छ—पप्रच्छ and पप्रच्छिथ ॥

This vocalisation of the reduplicate is taught with regard to those affixes which are not कित् । With regard to कित् affixes, the Rule VI. 1. 15 will apply.

२४०९ । वचिस्वपियजादीनां किति । ६ । १ । १५ ॥

वचिस्वप्योर्यजादीनां च संप्रसारणं स्यात्किति । पुनः प्रसङ्गविज्ञानाद्द्वित्वम् । ईजतुः । ईजुः । इयजिथ—इयष्ठ । ईजे । यष्टा । यक्ष्यति । इज्यात् । यक्षीष्ट । अयाक्षीत् । अयष्ट ॥

2409 The semivowels of the roots वच्, स्वप् and यजादि verbs are vocalised when followed by an affix having an indicatory क ॥

Thus यज् + अतुस (which is कित् by I. 2. 5) = इज् + अतुस् = इज् इज्+अतुस् = ईजतुः । The reduplication takes place after vocalisation.

And as the rule of vocalisation is subsequent to that of reduplication in order, therefore by the maxim of परत्व 1. 4. 2, vocalisation will take place first and then reduplication, according to the maxim पुनः प्रसङ्ग विज्ञानात्सिद्धम् "occasionally the formation of a particular form is accounted for by the fact that a preceding rule is allowed to apply again, after it had previously been superseded by a subsequent rule."

NOTE:—The anuvritti of ग्रह does not run into this sûtra. The root वच includes the वच परिभाषणे of the Adâdi class (II. 54) and the वच् substitute of ब्रू (II. 4. 53) स्वप् is the root ञिष्वप् शये of the Adâdi class (II 59). The यजादि verbs are the last nine roots of the Bhvâdi class viz. यज्, वप्, वह्, वस्, वेञ्, व्येञ्, ह्वेञ्, वद् and श्वि ॥ The semivowels of these eleven verbs are changed into the corresponding vowels, when an affix having an indicatory क is added to them. Thus with the Past Participle affixes क्त and क्तवतु we have the following forms:—1. वच्—उक्तः, उक्तवान्, (VIII. 2. 30,) 2 स्वप् = सुप्तः, सुप्तवान् 3 यज्—इष्टः, इष्टवान्, (VIII. 2. 36) 4 वप—उप्तः, उप्तवान्. 5 वह्—ऊढ, ऊढवान् (VIII. 2 31, 40, VIII. 3. 13 and VI. 3. III) 6 वस्-उषितः उषितवान्, (VII. 2. 56 VIII. 3. 60) 7 वेञ्—उतः, उतवान्, 8 व्येञ्—संवीतः, संवीतवान्, 9 ह्वेञ्—हूतः, हूतवान्, 10 वद्—उदितः, उदितवान्, 11 टुओश्वि—शूनः, शूनवान् ॥

1051. √Yaja 1. to worship with sacrifices, 2. to consecrate, dedicate, 3. to bestow. Pre. यजति । A. यजते । Per. इयाज । ईजतुः । इयजिथ or इयष्ठ । ईजिम । I Fut. यष्टा । II Fut यक्ष्यति । A. यक्ष्यते । Imper. यजतु । A. यजताम् । Imper. अयजत् । A. अयजत । Poten यजेत् । A यजेत । Bene. इज्यात् । A. यक्षीष्ट । Aor. अयाक्षीत् । अयाष्टाम् । अयष्ट । A. अयक्षाताम् । Pas. इज्यते । Cause. याजयति । Aorist अयीयजत् । Desi. यियक्षति । A. यियक्षते । Inten. यायज्यते । yaṅluk यायष्टि । Nouns. यागः । यायजूकः । इज्या । यज्ञः । यजुः । यट् । यष्टा । याज्ञिक । यज्वा । ऋत्विक् । इष्टिः ॥

डुवप् १०५२ बीजसंताने । बीजसंतानं क्षेत्रे विकिरणं गर्भाधानं च । अयं छेदनेऽपि । केशान्वपति । उवाप—ऊपे । वप्ता । उप्यात् । वप्सीष्ट । अवाप्सीत्—अवप्त ॥

1052. √Ṭu vap 1. to sow, 2. to beget, produce. The word vija—santâna literally means scattering the seeds—whether the seeds of grain &c. in a field or in the womb. This root also means to cut as केशान् वपति he cuts the hair; Pre. वपति । The preposition नि is changed to णि by VIII. 4. 17 S. 2285, As प्रणिवपति । Per. उवाप । A. ऊपे । उवप्थ or उवपिथ । ऊपिम । I Fut. वप्ता । Imper. वपतु । Bene. उप्यात् । A. वप्सीष्ट । Nouns. वापी । वापिः । वप्रः ।

वह १०५३ प्रापणे । उवाह । उवहिथ । 'सहिवहोरोदवर्णस्य' (२५५७) उवोढ—ऊहे । वोढा । वक्ष्यति । अवाक्षीत् । अवोढाम् । अवाक्षुः । अवोढ । अवक्षाताम् । अवक्षत । अवोढाः । अवोढ्वम् ॥

1053. √Vaha to carry, to convey. Pre, वहति । A. वहते । Per. उवाह । ऊहतुः । उवहिथ । उवोढ । ऊहिव । A. ऊहे । ऊहिवे । I Fut. वोढा । II Fut. वक्ष्यति । A वक्ष्यते । Imperative वहतु । A. वहताम् । with प्र we have प्रवहाणि । Imper. अवहत् । A अवहत । Poten. वहेत् । A. वहेत । Bene. उह्यात् । A. वक्षीष्ट । Aorist. अवाक्षीत् । D अवोढाम् । Pl. अवाक्षुः । A. अवोढ । D. अवक्षाताम् । A. Pl. अवक्षत । A. 2 S. अवोढाः । A. Pl. अवोढ्वम् । A. 1. S. अवक्षि । Cond. अवक्ष्यत् । Pas. उह्यते । Caus. वाहयति । Aorist अवीवहत् । Desi. विवक्षते । Inten. वावह्यते । Yaṅ luk वावोढः वावहति । Nouns:—ऊढः । ऊढिः Marriage. अपोढः । प्रौढः । वहः । वधूः । अनडुही ॥

वस १०५४ निवासे । परस्मैपदी । वसति । उवास ॥

1054. √Vasa to dwell.

This root is Parasmaipadi. The present is वसति । The Perfect 3rd S. is उवास । In the dual the स is changed to ष by the following sûtra.

२४१० । शासिवसिघसीनां च । ८ । ३ । ६० ॥

इण्कुभ्यां परस्यैषां सस्य षः स्यात् । ऊषतुः । ऊषुः । उवसिथ—उवस्थ । वस्ता । 'सः स्यार्धधातुके' (२३४७) वत्स्यति । उष्यात् । अवात्सीत् । अवात्ताम् ॥

2410. The ष is substituted for the स of शास्, वस् and घस् when it is preceded by an इण् vowel or a guttural.

Note:—Thus अन्वशिषत्, अन्वशिषताम्, अन्वशिषन्, the Aorist of शास्; the च्लि is replaced by अङ् (III. 1. 56), and the आ changed to इ by VI. 4. 34. So also शिष्टः, शिष्टवान् । From वस् उषितः, उषितवान्, उषित्वा । The Samprasârana takes place by VI. 1. 15 as it belongs to Yajâdi class. From घस् we have जक्षतुः, जक्षुः in the Perfect. घस् is the substitute of अद् (II. 4. 30), the penultimate अ is elided by

VI. 4. 98. So also अक्षन् in अक्षन्नमीमदन्त पितरः (Rig. I. 82. 2). This is the Aorist form of अद् the घस् is substituted for अद् (II. 4. 37): the Aorist sign is elided by II. 4. 80.

Thus ऊषतुः । Pl. ऊषुः । 2nd. S. उवसिथ or उवस्थ । The First Future is वस्ता । The second Future is thus formed वस्+स्यति । Here the स् of √वस् is changed to त् by VII. 4. 49. S. 2342. We have therefore, वत्स्यति । The Benedictive is उष्यात् । The aorist is अवात्सीत् । अवात्ताम् ॥

1054. √Vasa to live, to dwell Pre. वसति । Per. उवास । ऊषतुः । उवसिथ or उवस्थ । ऊषिव । I Fut. वस्ता । II Fut. वत्स्यति । Imperative वसतु । Imper. अवसत् । Bene. उष्यात् । Aorist. अवात्सीत् । अवात्ताम् । अवात्सुः । Caus. वासयति । Aorist अवीवसत् । Desi. विवत्सति । Inten. वावस्यते । Yaṅ luk वावस्ति । Imperfect अवावत् । Past. Part. Pass. उषितः । Act. उषितवान् । Ger. उषित्वा । Nouns. वास्तव्यः । अमावस्यम् । आवासी । प्रवासी । वत्सरः । वसतिः । वसन्तः । वासं । वस्तिः । वस्त्रम् । वासिः । वसुः । वसिष्ठः ॥

वेञ् १०५५ तन्तुसंताने । वयति-वयते ॥

1055. √Veñ to weave.

The Present is वयति । A. वयते । In the Perfect √वे is replaced optionally by √वय by the following sûtra.

२४११ । वेञो वयिः । २ । ४ । ४१ ॥

वा स्याल्लिटि । इकार उच्चारणार्थः । उवाय ॥

2411. When लिट् follows, वयि is optionally the substitute of वेञ् 'to weave.'

The इ in वयि is for the sake of pronunciation only. The substitute is वय । Thus वय + णल् = वय् + वय् + अ (VI. 1. 8. S. 2177) = उय् + वय् + अ (VI. 1. 17. S. 2408) = उवाय । In the dual we have वय + अतुः = उय् + अतुः ॥

The dual affix अतुस् being कित् (I. 2. 5) the following sûtra would have applied and caused the vocalisation of य्; but it is not so by the sûtra that follows, namely S. 2413.

२४१२ । ग्रहिज्यावयिव्यधिवष्टिविचतिवृश्चतिपृच्छतिभृज्जतीनां ङिति च । ६ । १ । १६ ॥

एषां किति ङिति च संप्रसारणं स्यात् । यकारस्य प्राप्ते ॥

2412. There is vocalisation of the semi-vowels of the following verbs, when an affix having an indicatory क् or ङ् follows:—ग्रह 'to take', ज्या 'to become old', वेञ् 'to weave', व्यध 'to strike', वश 'to shine', व्यच 'to deceive', व्रश्च 'to cut,' प्रच्छ 'to ask', and भ्रस्ज 'to cook, to fry.'

The य required vocalisation, which is however prevented by

२४१३ । लिटि वयो यः । ६ । १ । ३८ ।

वयो यस्य संप्रसारणं न स्याल्लिटि । ऊयतुः । ऊयुः ।

2413. In the substituted root वय (II. 4. 41), the य in the Perfect is not vocalised.

The phrase सम्प्रसारणं is understood here. Thus उवाय ऊयतुः, ऊयुः । The word लिट् is employed in this aphorism for the sake of subsequent sûtras, this one could have done well without it even.

Though the य is not vocalised, it is optionally replaced by व by the following sûtra.

२४१४ । वश्चास्यान्यतरस्यां किति । ६ । १ । ३९ ॥

वयो यस्य वो वा स्यात्किति लिटि । ऊवतुः । ऊवुः । वयस्तासत्वभावात्थलि नित्यमिट् । उवयिथ । स्थानिवद्भावेन ङित्वात्तङ् । ऊये । ऊवे । वयादेशाभावे ॥

2414. Before the tense-affixes of the Perfect that have an indicatory क (I. 2. 5), for the य् of वय् may optionally be substituted a व् ॥

Thus ऊयतुः or ऊवतुः, ऊवुः or ऊयुः ॥

NOTE:—According to Pâtanjali, the phrase वश्चास्य of this sûtra could have been dispensed with; this much would have been enough:—अन्यतरस्यां किति वेञः । Thus वे + अतुस् = वा + वा + अतुस् = ववतुः and ववुः (the vocalisation being prohibited). In the alternative:—वा + अतुस् = उ + अतुस् = उ + उवङ् + अतुस् (VI. 1. 77) = ऊवतुः, ऊवुः ॥ Here there is vocalisation. In the case of वय् substitute, the य is never vocalised, so we have ऊयतुः, ऊयुः । Thus all the three forms have been evolved without using वश्चास्य ॥

In the 2nd S. there is always इट् augment, in spite of VII. 2. 62, S. 2295, because √वय is defective and can never be conjugated in the First Future with तास् । Thus we have उवयिथ ॥

The defective root वय being the substitute of वेञ् is considered to have an indicatory ञ् by I. 1. 56. S. 49 and so is conjugated in the Parasmai and Atmane both. Thus Atmane—Perfect is ऊये or ऊवे ॥

When there is no वय substitution for वे in the Perfect, the following sûtra applies.

२४१५ । वेञः । ६ । १ । ४० ॥

वेञो न संप्रसारणं स्याल्लिटि । ववौ । ववतुः । ववुः । वविथ-ववाथ । ववे । वाता । ऊयात् । वासीष्ट । अवासीत् ॥

2415. The semivowel of वे 'to weave' is not vocalised in the Perfect.

Thus ववौ, ववतुः, ववुः । This root belongs to यजादि class and would have been vocalised before कित् affixes by VI. 1. 15; and before non-कित् affixes the Reduplicate syllable of the Perfect would have been vocalised by VI. 1. 17. Both vocalisations are prohibited here.

1055. √Veñ to weave. Pre. वयति । A. वयते । Per. उवाय or ववौ । Dual. ऊयतुः or ऊवतुः । ऊयुः or ऊवुः । 2nd S. उवयिथ । ऊयथुः । ऊय । उवाय or उवय । ऊयिव । ऊयिम । A. ऊये । A. ऊयाते । A. ऊयिढ्वे or ध्वे । A. ऊयिवहे । I Fut. वाता । A. वाता । II Fut. वास्यति । A. वास्यते । Imperative. वयतु । A. वयताम् । Imper. अवयत् । A. अवयत । Pote. वयेत् । A. वयेत । Bene. ऊयात् । A. वासीष्ट । Caus. वाययति । Aorist अवीवयत् । Desi. विवासति । A. विवासते । Inten. वावायते । Yañ luk वावाति or वावेति । वावोतः । वावति । Imperative वावीहि । Adj. वानीयः । वायः । Noun :—तन्तुवायः ॥

व्येञ् १०५६ संवरणे । व्ययति ॥

1056. √Vyeñ to cover.

The Present is व्ययति । In the Perfect, the sûtra VI. 1. 45. S. 2370 required the ए to be changed into आ; but the following sûtra prevents that.

२४१६ । न व्यो लिटि । ६ । १ । ४६ ॥

व्येञ आत्वं न स्याल्लिटि । वृत्तिः । परमपि हलादिःशेषं बाधित्वा यस्य सम्प्रसारणम् । उभयेषां ग्रहणसामर्थ्यात् । अन्यथा वच्यादीनां ग्रहादीनां चानुवृत्त्यैव सिद्धे किं तेन । विव्याय । विव्यतुः । विव्युः । 'इडत्यर्ति—' (२३८४) इति नित्यमिट् । विव्ययिथ । विव्याय—विव्यय । विव्ये । व्याता । वीयात् । व्यासीष्ट । अव्यासीत् । अव्यास्त ॥

2416. There is not the substitution of आ for the Diphthong of the root व्ये when the affixes of the Perfect follow.

Thus संविव्याय, संविव्ययिथ । The reduplicate of the Perfect is vocalised here by VI. 1. 17. The Vriddhi in संविव्याय takes place by VII, 2. 115 before the णित् affix णल् ॥

Though in the reduplicate, the य् required to be elided by VII. 4. 60. S. 2179 because it is subsequent to the rule of samprasâraṇa ; yet the latter prevails and the य is vocalised to इ । (Had VII. 4. 60. S. 2179 applied then the vocalisation would have been of व ।) This we do, because of the word ubhayeshâm being used in the sûtra VI. 1. 17. S. 2408. For there was no necessity of using this word in the sûtra VI. 1. 17, S. 2408, as the anuvṛitti of Vachyâdi and grâdi was already current in it.

Though the phrase उभयेषाम् could have been supplied into this sûtra by the context and the governing scope of the preceding sûtras, its express mention in this sûtra is for the sake of indicating, that the rule of vocalisation supersedes even the rule of हलादिः शेषः VII. 4. 60, the vocalisation must take place at all events. Thus व्ये + णल् = व्ये + व्ये + अ । Here by VII. 4. 60, the second consonant य of व्ये ought to have been elided, and the equation would have stood वे + व्ये + अ and there would have been vocalisation of व by VI. 1. 17. S. 2408. But that is not intended. There is vocalisation of य and we have विव्याय । In fact the universal maxim of vocalisation is :—" The samprasâraṇa and the operation dependent on it possess greater force than other operations which are simultaneously applicable."

1056. √Vyeñ to cover. Pre. व्ययति । A. व्ययते । Per. विव्याय । A. विव्ये । विव्यतुः । A. विव्याते । विव्युः । विव्ययिथ । A. विव्यिषे । A. विव्यिध्वे or विव्यिढ्वे । विव्याय । A. विव्ययवहे । I Fut. व्याता । A. व्याता । II Fut. व्यास्यति । A. व्यास्यते । Imperative व्ययतु । A. व्ययताम् । Imper. अव्ययत् । A. अव्ययत । Poten. व्ययेत् । A. व्ययेत । Bene. वीयात् । A. व्यासीष्ट । Aorist अव्यासीत् । अव्यासाताम् । A. अव्यास्त । Caus. व्याययति । Desi. विव्यासति । A. विव्यासते । Inten. वेवीयते । Yañ luk वाव्येति or वाव्याति । Dual वाव्यीतः । Plural. वीव्यति । Adj. व्यानीय । व्यायम् । व्यातव्यम् । Noun.—वीतिः ॥

ह्वेञ् १०५७ स्पर्धायां शब्दे च ।

1057. √Hveñ . To emulate, to call by name.

The following sûtra applies in forming its Perfect.

२४१७ । अभ्यस्तस्य च । ६ । १ । ३३ ॥

अभ्यस्तीभविष्यतो ह्वेञः संप्रसारणं स्यात् । ततो द्वित्वम् । जुहाव । जुहुवतुः । जुहुवुः । जुहोथ or जुहविथ । जुहुवे । ह्वाता । हूयात् । ह्वासीष्ट ॥

2417. There is vocalisation of the semivowel of ह्वा in the reduplicated form, in both the syllables.

NOTE :—The abhyasta means the reduplicate and the reduplicated, both the syllables. The vocalisation takes place before reduplication. Thus जुहाव, जोहूयते,

and जुहुवति । This and the last sûtra are one, in the original of Pânini, they have deen divided into two by the authority of a Vârtika.

The root ह्वे is vocalised *first* and then reduplicated. In other words, when such an affix follows which will cause reduplication, then ह्वे becomes हु by vocalisation first, and it is reduplicated afterwards. For the purposes of reduplication हु is the proper stem. Thus जुहाव, Dual जुहुवतुः, (VI. 4. 77 S. 271) Pl. जुहुवुः । 2nd S. जुहोथ or जुहविथ । Atm. 3. S. जुहुवे । First Future ह्वाता । Ben. हूयात् । A. ह्वासीष्ट ॥

In forming the Aorist the following applies.

२४१८ । लिपिसिचिह्वश्च । ३ । १ । ५३ ॥

च्लेरङ् स्यात् ॥

2418. After the verbs लिप् 'to paint,' सिच् 'to sprinkle' and ह्वे "to call,' अङ् is the substitute of च्लि when लुङ् follows signifying the agent.

Note :—Thus अलिपत् 'he painted or wrote'; असिचत् 'he sprinkled'; and आह्वत् 'he called or challenged.'

But there is option in the âtmanepada.

२४१९ । आत्मनेपदेष्वन्यतरस्याम् । ३ । १ । ५४ ॥

आतो लोपः । अह्वत । अह्वेताम् । अह्वन्त । अह्वत । अह्वास्त ॥

2419. After the verbs लिप्, सिच् and ह्वे, अङ् is optionally the substitute of च्लि, when the affixes of the Atmanepada follow.

Thus (अलिपत or अलिप्त 'he painted'; असिचत or असिक्त 'he sprinkled';) अह्वत or अह्वास्त 'he challenged.' There is elision of आ by VI. 4. 44. S. 2372.

1057. √ Hveñ 1. To vie with, emulate 2. To call by name. Pre. ह्वयति । A. ह्वयते । Per. जुहाव । A. जुहुवे । जुहुवतुः । A. जुहुवाते । जुहविथ (by guna of उ) or जुहोथ । A. जुहुविषे । A. जुहुविध्वे or ढ्वे । I Fut. ह्वाता । A. ह्वातासे । II Fut. ह्वास्यति । A. ह्वास्यते । Imperative. ह्वयतु । A. ह्वयताम् । Imper अह्वयत् । Poten. ह्वयेत् । Bene. हूयात् । A. ह्वासीष्ट । Aorist. अह्वत् । अह्वताम् । A. अह्वत । A. अह्वेताम् । A. अह्वन्त । Or. अह्वास्त । A. अह्वासाताम् । A. अह्वासत । Caus. ह्वाययति । Aor. अजूहवत् । Dual. अजूहवताम् । अजूहवन् । *Nouns* :—आहुः । निहवः । विहवः । आह्वायः । आह्वा । आहूतिः । संहूतिः ॥

अथ द्वौ परस्मैपदिनौ ॥

वद् १०५८ व्यक्तायां वाचि । वदति । उवाद । ऊदतुः । उवदिथ । वदिता । उद्यात् । 'अतहल' (२२६७) इति वृद्धिः । अवादीत् ॥

The next two roots are Parasmaipadî.

1058. √ Vada to speak distinctly. Pre. वदति । Per. उवाद । ऊदतुः । ऊदुः । उवदिथ । उवाद or उवद । ऊदिव । I Fut. वदिता । II Fut. वदिष्यति । Imperative वदतु । Imper. अवदत् । Poten. वदेत् । Bene. उद्यात् । Aorist. अवादीत् । Here the vriddhi is by VII. 2. 3. S. 2267. Caus. वादयति । Aorist. अवीवदत् । A. वादयते । Aorist. अवीवदत । Desi. विवदिषति । Inten. वावद्यते । Yañ luk वावदीति or वावत्ति । *Nouns* :—वदनम् । प्रवादी । विवंद । परिवादी । वदंवदः । वादिः । वावदूकः । परिवादकः ॥

टुओश्वि १०५९ गतिवृद्ध्योः । श्वयति ॥

1059. √ Ṭuośvi 1. to go, 2. increase.

The Present is श्वि+शप्+ति = श्वयति । In the Perfect there is vocalisation optionally by the following.

२४२० । विभाषा श्वेः । ६ । १ । ३० ॥

श्वयतेः संप्रसारणं वा स्याल्लिटि यङि च । शुशाव । शुशुवतुः । श्वयतेर्लिट्यभ्यासस्य प्रतिषेधः । तेन 'लिट्यभ्यासस्य–' (२४०८) इति संप्रसारणं न । शिश्वाय । शिश्वियतुः । श्वयिता । श्वयेत् । शूयात् । 'जॄस्तम्भु–' (२२९१) इत्यङ् वा ॥

2420. There is optionally the vocalisation of the semivowel of श्वि before the affixes of the Perfect and the Intensive.

The phrases लिड् यङोः and सम्प्रसारणं are to be read into this sûtra. Thus शुशाव । श्वि + णल् = (श् उइ+णल् VI. 1. 30) = शु + णल् (VI. 1. 108) = शु + शु + अ (VI. 1. 8) = शुशाव । (with vriddhi). Or शिश्वाय, शुशुवतुः or शिश्वियतुः । So also in the Intensive as शोशूयते or शेश्वीयते । The root श्वि would not have taken vocalisation before यङ् by any previous rule, this sûtra teaches optional vocalisation. The root would have taken vocalisation before लिट्, which is a कित् affix, invariably by VI. 1. 15, this sûtra modifies that by making the substitution optional.

Vârtika :—In the alternative, when the root does become vocalised, the reduplicate is also not vocalised in spite of VI. 1. 17. This explains the form शिश्वाय, which by VI. 1. 17 would have been शुश्वाय ॥

The aorist is optionally formed by अङ् (III. 1. 58. S. 2291) when the aorist is formed by अङ्, the following sûtra applies.

२४२१ । श्वयतेरः । ७ । ४ । १८ ॥

श्वयतेरिकारस्याकारः स्यादङि । पररूपम् । अश्वत् । अश्वताम् । अश्वन् । 'विभाषा धेट्श्व्योः' (२३१५) इति चङ् । इयङ् । अशिश्वियत् । 'ह्म्यन्त–' (२२९९) इति न वृद्धिः । अश्वयीत् । यत् । यजादयो वृतः । भ्वादिराकृतिगणः । तेन चुलुम्पतीत्यादिसंग्रहः ॥

2421. The अ is substituted for the final of श्वि in the अङ् Aorist.

As अश्वत्, अश्वताम्, अश्वन् । For the अ of the stem and the अ of the affix there is the single substitute of the last by VI. 2. 97. See III. 1. 58.

Optionally the Aorist is formed by reduplication (चङ्) by III. 1. 49. S. 2375. Thus अशिश्वियत् । Here there is इयङ् substitution by VI. 4. 77. S. 271, as it is antaranga and therefore stronger than guṇa.

When the ordinary aorist is formed with सिच्, then by VII. 2. 5. S. 2299 there is no Vṛiddhi and we get the form अश्वयीत् ॥

• वृत् 'End.' Here end the yajadi roots.

The Bhuâdi class is an Akritigaṇa. All roots not otherwise classified, fall under this class. As चुलुम्पति &c.

1059. √ Ṭuośvi 1. to go. 2. to increase. Pre. श्वयति । Per. शुशाव । शुशुवतुः । शुशुवुः । शुशविथ । शुशुवथुः । शुशुव । or शुशाव । शुशुविव । शुशुविम । शिश्वाय । शिश्वियतुः । शिश्वियुः । शिश्वयिथ । शिश्वियथुः । शिश्वाय or शिश्वय । शिश्वियिव । शिश्वियिम । I Fut. श्वयिता । II Fut. श्वयिष्यति । Imperative श्वयतु । Imper. अश्वयत् । Poten श्वयेत् । Bene. शूयात् । Aorist, अश्वयत् । अशिश्वियत् । अशिश्वियताम् । अशिश्वियन् । अशिश्वियः । अशिश्वियतम् । अशिश्विय । अशिश्वियाव । अश्वयीत् । अश्वयिष्टाम् । Desi. शिश्वयिषति । Inten. शेश्वीयते, शोशूयते, । Yaṅ luk शेश्वयीति or शेश्वेति । Dual. शेश्वितः । Pl. शेश्वियति । Past. Part. Passive शूनः । Act. शूनवान् । Nouns:—श्वयथुः । श्वन् 'dog.' । श्वापदः ॥

इति तिङन्तभ्वादिप्रकरणम् ॥ Here ends the conjugation of roots belonging to the Bhvâdi class.

-:0:-

CHAPTER II.

अथ तिङन्तादादिप्रकरणम् ।

THE ADÂDI VERBS (72)

Before we take up the conjugation of the regular roots commencing with अद् to ....; we shall show the conjugation of the sautra root ऋति, which is treated like the roots of this class.

२४२२ । ऋतेरीयङ् । ३ । १ । २९ ॥

ऋतिः सौत्रस्तस्मादीयङ् स्यात्स्वार्थे । 'जुगुप्सायामयं धातुः' इति बहवः । 'कृपायाम्' इत्येके 'सनाद्यन्ताः'–(२३०४) इति धातुत्वम् । ऋतीयते । ऋतीयांचक्रे आर्धधातुकविवक्षायां तु 'आयादय आर्धधातुके वा' (२३०५) इतीयङभावे 'शेषात्कर्तरि–' (२१५९) इति परस्मैपदम् । आनर्त । अर्तिष्यति । आर्तीत् ॥

2422. The affix ईयङ् comes after the sûtra root ऋति 'to reproach' without changing the sense.

NOTE—The indicatory ङ् shows that the verb will take the affixes of the Atmanepada ; as ऋतीयते 'he pities or reproaches'; so also, ऋतीयाते, ऋतीयन्ते ॥

Many say that the meaning of this root is 'to reproach. But others say it means 'to pity. The whole form ऋतीय gets the designation of dhâtu and is called 'root,' by S. 2304.

Thus the Preent is ऋतीयते, the Perfect is ऋतीयांचक्रे ॥

The addition of ईयङ् is optional when the affix of the Ardhadhâtuka follows (S. 2305). So when the ईयङ् is not added, the root is Parasmaipadi by the universal sûtra 2159. Thus another from of the Perfect is आनर्त ॥

The Future in अर्तिष्यति । The Aorist is आर्तीत् ॥

Pre. ऋतीयते । Per. ऋतीयांचक्रे or आनर्त । I Fut. ऋतीयिता । अर्तिता II Fut. ऋतीयिष्यति । अर्तिष्यति । Aorist. आर्तीयिष्ट । आर्तीत् ॥

अद् भक्षणे । द्वौ परस्मैपदिनौ ॥

Now we take up the conjugation of the root अद 'to eat.' This and the next root are parasmaipadii. The vikaraṇa शप् is elided by the following:—

२४२३ । अदिप्रभृतिभ्यः शपः । २ । ४ । ७२ ॥

लुक् स्यात् । अत्ति । अत्तः । अदन्ति ॥

2423. After the verb अद् 'to eat' and the rest, there is luk elision of the Vikaraṇa शप् (III. 1. 68).

Thus अद्+शप्+ति = अत्ति 'he eats'; हन्ति 'he kills'; द्वेष्टि 'he envies.' The Adâdi verbs belong to the second conjugation. In this class of verbs, therefore, the terminations are added direct to the root.

लट् PERSENT.

	Singular.	*Dual.*	*Plural.*
Third Person.	अत्ति ।	अत्तः ।	अदन्ति ।
Second Person.	अत्सि ।	अत्थः ।	अत्थ ।
First. Person.	अद्मि ।	अद्वः ।	अद्मः ॥

—:o:—

In forming the Perfect, the following sútra applies.

२४२४ । लिट्यन्यतरस्याम् । २ । ४ । ४० ॥

अदो घस्लृ वा स्याल्लिटि । जघास 'गमहन-'(२३६३) इत्युपधालोपः । तस्य अचिविधि इति स्थानिवद्भावनिषेधात् चर्त्वम् । 'शासिवसि-'(२४१०) इति षत्वम् । जक्षतुः । जक्षुः । घसेः क्रादिनियमात्प्राप्ति नित्यमिट् । जघसिथ । आद । आदतुः । 'इडत्यर्ति-'(२३८४) इति नित्यमिट् । आदिथ । अत्ता । अत्स्यति ॥

2424. When लिट् (Perfect) follows घस्लृ is optionally the substitute of अद्.

जघास or आद 'he ate,' जक्षतुः or आदतुः 'they two ate,' जक्षुः or आदुः 'they all ate.' The word जक्षतुः is thus formed :—घस् + अतुस् = घस् + घस् + अतुस् (VI. 1. 8) = घ + घस् + अतुस् (VII. 4. 60) = झ + घस् + अतुस् (VII. 4. 62) = ज + घस् + अतुस् (VIII. 4. 53) = ज + घ्स् + अतुस् = (VI. 4. 98) = जक्षतुः (VIII. 3. 60). The penultimate अ of घस् is elided by S. 2363; this lopa being considered as not sthânivat for the purposes of the application of चर्विधि, the घ is changed to क by खरि च । See I. 1. 57. The स is changed to ष by S. 2410.

The Second Person Sing. is जघसिथ the augment इट् is Nitya and not optional, because √Ghas being a Defective verb has no First Future (लुट्) See S. 2294 to 2296.

PERFECT.

	Singular.	*Dual.*	*Plural.*
Third Per.	जघास ।	जक्षतुः ।	जक्षुः ।
Second Per.	जघसिथ ।	जक्षथुः ।	जक्ष ।
First Per.	जघास or जघस ।	जक्षिव ।	जक्षिम ॥

—:o:—

Third Per.	आद ।	आदतुः ।	आदुः ।
Second Per.	आदिथ । (The इट् is compulsory S. 2384).	आदथुः ।	आद ।
First Per.	आद ।	आदिव ।	आदिम ॥

लुट् I. FUTURE.

	Singular.	*Dual.*	*Plural.*
Third Person.	अत्ता ।	अत्तारौ ।	अत्तारः ।
Second Person.	अत्तासि ।	अत्तास्थः ।	अत्तास्थ ।
First Person.	अत्तास्मि ।	अत्तास्वः ।	अत्तास्मः ॥

लृट् II. FUTURE.

Third Person.	अत्स्यति ।	अत्स्यतः ।	अत्स्यन्ति ।
Second Person.	अत्स्यसि ।	अत्स्यथः ।	अत्स्यथ ।
First Person.	अत्स्यामि ।	अत्स्यावः ।	अत्स्यामः ॥

In the Imperative the follwing sûtra applies.

२४२५ । हुझल्भ्यो हेर्धिः । ६ । ४ । १०१ ॥

होर्झलन्तेभ्यश्च हेर्धिः स्यात् । अद्धि । अत्तात् । अदानि ॥

2425. After हु and after a consonant (with the exception of semi-vowels and nasals), धि is substituted for the Imperative affix हि, when the latter does not take the augment इट् ॥

Thus अद्+हि=अद्+हि=अद्+धि=अद्धि ॥

लोट् IMPERATIVE.

	Sing.	*Dual.*	*Plural.*
Third Person.	अत्तु or अत्तात् ।	अत्ताम् ।	अदन्तु ।
Second Person.	अद्धि or"	अत्तम् ।	अत्त ।
First Person.	अदानि ।	अदाव ।	अदाम ।

—:o:—

Informing the Imperfect, the following sûtra applies.

२४२६ । अदः सर्वेषाम् । ७ । ३ । १०० ॥

अदः परस्यापृक्तसार्वधातुकस्याडागमः स्यात् सर्वमतेन । आदत् । आत्ताम् । आदन् । आदः आत्तम् । आत्त । आदम् । आद्व । आद्म । अद्यात् । अद्याताम् अद्युः । अद्यास्ताम् । अद्यासुः ॥

2426. After अद् 'to eat', comes the augment अट् before a Sârvadhâtuka affix consisting of a single consonant, according to the opinion of all grammarians.

As आदत् and आदः । Before a non-aprikta we have अत्ति, अत्सि । The word सर्वेषाम् makes it a necessary rule and not optional, like the last Ashṭâdhyâyî rule VII, 3. 99.

लङ् । IMPERFECT.

	Sing.	*Dual.*	*Plural.*
Third Person.	आदत् ।	आत्ताम् ।	आदन् ।
Second Person.	आदः ।	आत्तम् ।	आत्त ।
First Person.	आदम् ।	आद्व ।	आद्म ।

लिङ् । POTENTIAL.

Third Person.	अद्यात् ।	अद्याताम् ।	अद्युः ।
Second Person.	अद्याः ।	अद्यातम् ।	अद्यात ।
First Person.	अद्याम् ।	अद्याव ।	अद्याम ।

आशीर्लिङ् । BENEDICTIVE.

Third Person.	अद्यात्	अद्यास्ताम्	अद्यासुः ।

Second Person.	अद्याः ।	अद्यास्तम् ।	अद्यास्त ।
Fist Person.	अद्यासम् ।	अद्यास्व ।	अद्यास्म ।

In the Aorist, the following rule applies.

२४२७ लुङ्सनोर्घसॢ । २ । ४ । ३७ ॥

अदो घसॢ स्याल्लुङि सनि च । ऌदित्वादङ् । अघसत् ॥

2427. When luṅ (aorist) or san (desiderative) follows, घसॢ is the substitute of अद् 'to eat.'

Thus :—अघसत्, अघसताम्, अघसन् 'he ate'. The ॢ in घसॢ is servile and indicates the substitution of अङ् for च्लि of the Aorist. (III. 1. 55.) So also in the Desiderative, as जिघत्सति, जिघत्सतः, जिघत्सन्ति 'wishes to eat.

Note :—The verb अद् is replaced by घस् when the affix, अच् follows, प्र + अद् + अच् = प्र घस् + अच् = प्रघसः 'voracious.'

AORIST.

	Sing.	*Dual.*	*Plural.*
Thir dPerson.	अघसत् ।	अघसताम् ।	अघसन् ।
Second Person.	अघसः ।	अघसतम् ।	अघसत ।
First Person.	अघसम् ।	अघसाव ।	अघसाम ॥

1. √ Ad. 'to eat.'

Pre. अत्ति । अत्तः । अदन्ति अत्सि । अत्थः । अत्थ । अद्मि । अद्वः । अद्मः । Per. जघास or आद । जक्षतुः or आदतुः । जक्षुः or आदुः । जघसिथ or आदिथ । जक्षथुः or आदथुः । जक्ष or आद । जघास or जघस । जक्षिव or आदिव । जक्षिम or आदिम । I Fut. अत्ता । अत्तारौ । अत्तारः । अत्तासि । अत्तास्थः । अत्तास्थ । अत्तास्मि । अत्तास्वः । अत्तास्मः । II Fut. अत्स्यति । अत्स्यतः । अत्स्यन्ति । अत्स्यसि । अत्स्यथः । अत्स्यथ । अत्स्यामि । अत्स्यावः । अत्स्यामः । Imperative, अत्तु or अत्तात् । अत्ताम् । अदन्तु । अद्धि । अत्तम् । अत्त । अदानि । अदाव । अदाम । Imper. आदत् । आत्ताम् । आदन् । आदः । आत्तम् । आत्त । आदम् । आद्व । आद्म । Poten. अद्यात् । अद्याताम् । अद्युः । अद्याः । अद्यातम् । अद्यात । अद्याम् अद्याव । अद्याम । Bene. अद्यात् । अद्यास्ताम् । अद्यासुः । अद्याः । अद्यास्तम् । अद्यास्त । अद्यासम् । अद्यास्व । अद्यास्म । Aorist. अघसत् । अघसताम् । अघसन् । अघसः । अघसतं । अघसत । अघसम् । अघसाव । अघसाम । Cond. आत्स्यत् । आत्स्यताम् । आत्स्यन् । आत्स्यः । आत्स्यतम् । आत्स्यत । आत्स्यम् । आत्स्याव । आत्स्याम । Pass. अद्यते । Caus. आदयति । Aor. आदिदत् । Desi. जिघत्सति । Pre. part. Parasmai. अदन् । अदती । Past Part Pass. जग्धः । Ger. जग्ध्वा । Infini. अत्तुम् । Nouns. अदनम् । अदनम् ॥

हन २ हिंसागत्योः । प्रणिहन्ति ॥

2. √ Hana. To kill, to go.

Now we take up the conjugation of हन् 'to kill' 'to go', Thus the 3rd Person Singluar हन्ति with the preposition, प्रणिहन्ति । The न is changed to ण by VIII. 4. 17.

In forming the dual, we have हन् + तस् । Now applies the following sûtra:—

२४२८ । अनुदात्तोपदेशवनतितनोत्यादीनामनुनासिकलोपो झलि क्ङिति । ६ । ४ । ३७ ॥

'अनुनासिक-' इति लुप्तषष्ठीकं पदम् । अनुनासिकान्तानामेषां वनतेश्च लोपः स्याज्झलादौ क्ङिति परे । यमिरमिनमिगमिहनिमन्यतयोऽनुदात्तोपदेशाः । तनुक्षणुक्षिणुऋणुतृणुघृणुवनुमनुतनोत्यादयः । हतः । घ्नन्ति ॥

2428. The final nasal of those roots which in the Dhâtupâṭha have an unaccented root-vowel, as well as of वन and तन &c., is elided before an affix beginning with a consonant (except a semi-vowel or nasal), when these have an indicatory क् or ङ् ॥

NOTE :—Thus यम् gives us यत्वा (with क्त्वा), यतः (with क्त , यतवान् (with क्तवतु), यतिः (with क्तिन्). Similarly रम् gives us रत्वा, रतः, रतवान्, रतिः । यम्, रम्, नम्, गम्, हन् and मन् which end in a nasal are to be considered as unaccented roots, though taught as accented in the Dhâtupâṭha. So also of वन्: *i.*, *e.*, वतिः with क्तिन्, with क्तिच् the nasal is not elided as वन्ति (VI. 4. 39); and before other jhalâdi affixes व, retains न् as all those affixes take the augmet इट् । The तनादि roots belong to the eighth class. Thus ततः, ततवान् । The Tanâdi roots are ten in number, तन् सन्, क्षण्, क्षिण्, ऋण्, तृण्, घृण्, वन्, मन् and कृञ् । Of these सन् takes long आ also (VI. 4. 45) क्षण्...क्षतः, क्षतवान्, क्षिण्...क्षितः, क्षितवान् ; तृण्...तृतः, तृतवान् ; घृण्...घृतः, घृतवान् ; वन्... वतः, वतवान् ; मन्...मतः, मतवान् ॥

The word अनुनासिकस्य is in the genitive case the sign of the genitive being suppressed. This qualifies all but one word वनति of the sûtra. The roots √Yam, √Kam, √Nam, √Gam, √Han and √Manya are taught as Anudâtta. The Tanâdi roots are √Tan, √Kshaṇ, Kshiṇ √Riṇ, √Tṛiṇ, √Ghṛiṇ, √Van, and √Man. Thus हन् + तः = ह+0+तः = हतः ॥

The Third Person Plural is formed thus:—हन् + अन्ति = ह्न् + अन्ति (VI. 4. 98 S. 2363) = घ्न् + अन्ति(VII. 3. 54. S. 358) = घ्नन्ति ॥

When an alterant upasarga is added, the न is changed to ण by the following Sûtra.

२४२९ । वमोर्वा । ८ । ४ । २३ ॥

उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्य हन्तेर्नस्य णो वा स्याद्वमयोः परयोः । प्रहण्मि–प्रहन्मि । प्रहण्वः— प्रहन्वः । हो हन्तेः – (३५८) इति कुत्वम् । जघान । जघ्नतुः । जघ्नुः ॥

2429. Optionally when व or म follows, the न of √*han* is changed to ण, when preceded by an upasarga competent to cause change.

Thus प्रहण्वः, परिहण्वः, or प्रहन्वः and परिहन्वः, प्रहण्मः or प्रहन्मः, परिहण्मः or परिहन्मः ।

This sûtra enjoins an option in certain cases, where it would have been obligatory by the last Ashṭâdhyâyi rule VIII. 4. 22.

In forming the perfect, the ह is changed to a guttural by VII. 3.54 S. 35.8.

PRESENT.

	Sing.	*Dual.*	*Plural.*
Third Person.	हन्ति ।	हतः ।	घ्नन्ति ।
Second Person.	हंसि ।	हथः ।	हथ ।
First Person.	हन्मि ।	हन्वः	हन्मः ।

Now we take up लिट् or the Perfect.

हन्+लिट् = हन् हन्+अ = ह + हान् + अ=अ + घान्+अ by VII. 3. 54. S. 358 = जघान । The dual is जघ्नतुः and the Plural जघ्नुः ॥

In forming the 2nd Pers. Singular, the following sûtra applies:—

२४३० । अभ्यासाच्च । ७ । ३ । ५५ ।

अभ्यासात्परस्य हन्तेर्हस्य कुत्वं स्यात् । जघनिथ-जघन्थ । हन्ता । 'ऋद्धनोः स्ये' (२३६६) इतीट् । हनिष्यति । हन्तु । हतात् । घ्नन्तु ।

2430. A Guttural is substituted for the ह in हन् after a reduplication also.

NOTE:—As जिघांसति, जङ्घन्यते, जघ्ने जघान ॥ The rule applies when such an affix follows which causes the reduplication of the stem (aṅga) हन्, therefore not in हन्नीयितुमिच्छति = जिहन्नीयिषति ॥

Thus we get जघनिथ or जघन्थ ।

NOTE:—Although this sûtra could apply to the third person singular as well, yet VII-3-54 alone has been mentioned simply because it is antaraṅga.

लिट् PERFECT

	sing.	*Dual.*	*Plural.*
Third Person.	जघान ।	जघ्नतुः ।	जघ्नुः ।
Second Person.	जघनिथ or जघन्थ ।	जघ्नथुः ।	जघ्न ।
First Person	जघान or जघन ।	जघ्निव ।	जघ्निम ।

लुट् I. FUTURE.

Third Person.	हन्ता ।	हन्तारौ ।	हन्तारः ।
Second Person.	हन्तासि ।	हन्तास्थः ।	हन्तास्थ ।
First Person.	हन्तास्मि ।	हन्तास्वः ।	हन्तास्मः ।

लृट् II. FUTURE (before स्य the augment इट् comes by VII-2-70 S. 2366.)

Third Per.	हनिष्यति ।	हनिष्यतः ।	हनिष्यन्ति ।
Second Per.	हनिष्यसि ।	हनिष्यथः ।	हनिष्यथ ।
First Per.	हनिष्यामि ।	हनिष्यावः ।	हनिष्यामः ।

In forming the Imperative 2nd Per. Sing. the following applies:—

२४३१ । हन्तेर्जः । ६ । ४ । ३६ ।

हौ परे । आभीयतया असिद्धत्वाद्धेर्न लुक् । जहि । हनानि । हनाव । हनाम । अहन् । अहताम् । अघ्नन् । अहनम् ।

2431. ज is substituted for हन् before हि ॥

Thus जहि जहुन् ॥

This ज substitute of हन् is ordained by VI.4-36, a rule belonging to the Âbhiya section (asiddha vat atrâbhât VI. 4. 22. S. 2193): therefore it is considered asiddha or not to have taken efect for the purposes of theeletion of हि । For had ज been considered as valid, then हि would have been elided by VI-4-105 S. 2202.

Thus the Conjugation of हन् in the Imperative is:—

IMPERATIVE.

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	हन्तु or हतात् ।	हताम् ।	घ्नन्तु ।
Second Person.	जहि ।	हतम् ।	हत ।
First Person.	हनानि ।	हनाव ।	हनाम ॥

• In conjugating हन् in लङ् ; the Third Person Sing is thus formed अ + हन्+ त् = अ+हन्+० = अहन् the letter त being elided by VI-1-68. Thus we conjugate the root :—

IMPERFECT.

	Sing.	Dual.	Plural.
Third Person.	अहन् ।	अहताम् ।	अघ्नन् ।
Second Person.	अहन् ।	अहतम् ।	अहत ।
First Person.	अहनम् ।	अहन्व ।	अहन्म ॥

—:o:—

लिङ् POTENTIAL.

Third Person.	हन्यात् ।	हन्याताम् ।	हन्युः ।
Second Person.	हन्याः ।	हन्यातम् ।	हन्यात ।
First Person.	हन्याम् ।	हन्याव ।	हन्याम ।

—:o:—

In the Benedictive वध replaces हन् by the following sûtras.

२४३२ । आर्द्धधातुके । २ । ४ । ३५ ।

इत्यधिकृत्य ।

2432. The clause 'when the affix is ardha-dâtuka' is understood in the following aphorisms up to the aphorism 58 of the fourth chapter of the second Book of Pâṇini.

२४३३ । हनो वध लिङि । २ । ४ । ४२ ।

2433. वध is the substitute of हन् 'to kill' when the ârdhadâtuka लिङ् (Benedictive) follows.

२४३४ । लुङि च । २ । ४ । ४३ ।

वधादेशोऽदन्तः । 'आर्धधातुके' (२३०७) इति विषयसप्तमी । तेनार्धधातुकोपदेशेऽकारान्तत्वात् 'अतो लोपः' (२३०८) । वध्यात् । वध्यास्ताम् । 'आर्धधातुके' किम् । विध्यादौ हन्यात् 'हन्तेः–' (३५८) इति णत्वम् । प्रहण्यात् । अवधीत् ।

अथ चत्वारः स्वरितेतः । 'द्विष २ अप्रीतौ' । द्वेष्टि–द्विष्टे । द्वेष्टा । द्वेष्टा । द्वेक्ष्यति–द्वेक्ष्यते । द्वेष्टु–द्विष्टात् । द्विड्ढि । द्वेषाणि । द्वेषै । द्वेषावहै । अद्वेट् ।

2434. And when लुङ् (Aorist) follows वध is the substitute of हन् ॥

The substitute is *vadha* ending with an अ । Thus वध्यात् "may he kill" वध्यास्ताम् 'may they two kill,' वध्यासुः 'may they all kill.'

As the substitute वध ends in short अ, this अ is elided by S. 2308 because वध ends in an अ, at the time when the ardhadhâtuka affix is taught. This elision being like the original (Sthânivat I, 1, 56), in forming the Aorist लुङ्, we

have अवध + ० + ईत् = अवधीत् । Here zero being sthânivat prevents the vriddhi of अ of ध which otherwise would have taken place by VII. 2. 7.

Note:—अवधीत् 'he killed,' अवधिष्टाम् 'they all killed.' The division of this aphorism from the last sûtra (*yoga-vivâga*) indicates that the next Ashtâdhyâyi rule II. 4. 44 applies to the Aorist only and not to the Benedictive as well. There is no option in the Benedictive Atmanepada.

The word आर्धधातुके in S. 2432 is in the 7th case ; the force of this case affix here is not that given in I. 1. 66. *i. e.* the sûtra does not mean 'when an ârdhadhâtuka affix follows.' But the 7th case has the force of indicating the subject (विषय) the meaning of the sûtra being 'when the subject is an ârdhadhâtuka affix.' The result of this explanation is, that the various substitutions enjoined hereafter, should be made first, and then the respective affixes should be applied. Thus whenever we want to affix any Ardhadhatuka affix to अस् 'to be,' we must first sbstitute भू for it, and then take the proper ârdhadhâtka affix which would come with regard to भू. Thus we can apply यत् to भू by rule III. 1. 97. which says 'after verbs ending in vowels यत् is applied .' But this affix could never have been applied to अस् which ends in a consonant. Thus we have भव्यम्. So the substitution does not depend upon any particular affix, but ârdhadhâtuka affixes as a class.

Or to take the example of वध । This vadha ends with अ and is the substitute of हन् which ends with a consonant. . But to वध will be applied all those rules which can apply to a root ending with a vowel, when an ârdhadhâtuka affix is to be added. Thus अतः लोपः of 2308 will apply to this final अ of वध and cause its elision. Thus वध्यात्, वध्यास्ताम् ।

Why do we say 'when an ârdhadhâtuka affix is to be added' ? There will be no वध substitution before the sârvadhâtuka affixes, such as the Potential &c. Thus the Potential is हन्यात् । The न is changed to ण before an alterant letter. See S. 359. As प्रहण्यात् । The aorist is अवधीत् ॥

Pre. हन्ति । हतः । घ्नन्ति । हंसि । हथः । हथ । हन्मि । हन्वः । हन्मः । Per. जघान । जघ्नतुः । जघ्नुः । जघनिथ or जघन्थ । जघ्नथुः । जघ्न । जघान । or जघन । जघ्निव । जघ्निम । I Fut. हन्ता । II Fut. हनिष्यति । Imperatve हन्तु or हतात् । हताम् । घ्नन्तु । जहि हतम् । हत । हनानि । हनाव । हनाम । Imper. अहन् । अहताम् । अघ्नन् । अहन् । अहतम् । अहत । अहनम् । अहन्व । अहन्म । Poten. हन्यात् । हन्याताम् । हन्युः । हन्याः । हन्यातम् । हन्यात । हन्याम् । हन्याव । हन्याम । Bene. वध्यात् । वध्यास्ताम् । वध्यासुः । वध्याः । वध्यास्तम् । वध्यास्त । वध्यासम् । वध्यास्व । वध्यास्म । Aorist. अवधीत् । अवधिष्टाम् । अवधिषुः । अवधीः । अवधिष्टम् । अवधिष्ट । अवधिषम् । अवधिष्व । अवधिष्म । Cond. अहनिष्यत् ।

With the upasarga आ, the root is âtmanepadi. Thus:—

Pre. आहते । आघ्नाते । आघ्नते । आहसे । आघ्नाथे । आहध्वे । आघ्ने । आहन्वहे । आहन्महे । Per आजघ्ने । आजघ्नाते । आजघ्निरे । आजघ्निषे । I Fut. आहन्ताहे । II Fut. आहनिष्यते । Imperative. आहताम् । आघ्नाताम् । आघ्नते । आहस्व । Imper. आहत । आघ्नाताम् । आहथाः । आघ्नि । आहन्वहि । आहन्महि । Poten. आघ्नीत । आघ्नीयाताम् । आघ्नीरन् । Bene. आवधिषीष्ट । आवधिषीयास्ताम् । Aorist. आवधिष्ट or आवधिषाताम् । आवधिष्ठाः । आवधिढ्वम् । आवधिषि । Cond. आहत । आघ्नाताम् । आघ्नत । आहथाः । आहध्वम् । आहवि । आहन्वहि ।

Sub-section III. The following four roots are conjugated in both forms 3. √dvisha to hate;

Thus the present parasmai is द्वेष्टि, Atm. द्विष्टे । First Fut, द्वेष्टा । Second. Future Parasmai, is द्वेक्ष्यति, Atm. द्वेक्ष्यते । Imperative Parasmai 3rd S. द्वेष्टु or द्विष्टात् 2nd S. द्विड्ढि. 1st S. द्वेषाणि । Atm. 1. S. द्वेषै; 1. D. द्वेषावहै । Imperfect 3. S. अद्वेट् । In forming the plural the following sûtra applies.

२४३५ । द्विषश्च । ३ । ४ । ११२ ।

लङो झेर्जुस् वा स्यात् । अद्विषुः । अद्विषन् । अद्वेषम् । द्विषीत । द्विषीष्ट । अद्विक्षत् । 'दुह ४ प्रपूरणे' । दोग्धि । दुग्धः । धोक्षि । दुग्धे । धुक्षे । धुग्ध्वे । दोग्धु । दुग्धि । दोहानि । दुहै । अधोक् । अदोहम् । अधुग्ध्वम् । अधुक्षत्-अधुक्षत । 'लुग्वा दुह-' (२३६४) इति लुक्पक्षे तथोर्ध्वमश्चाविशेषः । अदुग्धदपि । 'दिह ५ उपचये' । उपचयो वृद्धिः । प्रतिदेग्धि । 'लिह ६ आस्वादने' । लेढि । लीढः । लिहन्ति । लेक्षि—लीढे । लिक्षे । लिढ्वे । लेढु । लीढाम् । लेहानि । अलेट् । अलिक्षताम् । अलीढ । अलिक्षावहि । 'चक्षिङ् ७ व्यक्तायां वाचि' । अयं दर्शनेऽपि । इकार ऽनुदात्तो नुमर्थः । 'विचक्षणः प्रथयन्' । नुम्तु न । 'अनिदितः' इति व्याख्यानात् । ङकारस्तु '× अनुदात्तेत्त्वप्रयुक्तमात्मनेपदमनित्यम् ×' इति ज्ञापनार्थः । तेन 'स्फायचिमोक्षगतिक्रिया—' इत्यादि सिध्यति । चष्टे । चक्षाते । 'आर्धधातुके' (२३७७) इत्यधिकृत्य ।

2435. In the opinion of Sâkaṭâyana only, 'jus' is the substitute of 'jhi', in the Imperfect after the verb 'dvish' (to hate).

Thus अद्विषुः ॥ But according to others, अद्विषन् । 1st S. अद्वेषम् ।

The Potential Atm. is द्विषीत । Benedictive Parasmai द्विषीष्ट, Aor. is अद्विक्षत् ।

द्विष ३ अप्रीतौ ॥

Pre. द्वेष्टि । द्विष्टः । द्विषन्ति । द्वेक्षि । द्विष्ठः । द्विष्ठ । द्वेष्मि । द्विष्वः । द्विष्मः । Perf. दिद्वेष । दिद्विषतुः । दिद्विषुः । दिद्वेषिथ । दिद्विषथुः । दिद्विष । दिद्वेष or दिद्विष । दिद्विषिव । दिद्विषिम । I Fut. द्वेष्टा । द्वेष्टारौ । द्वेष्टारः । द्वेष्टासि । द्वेष्टास्थः । द्वेष्टास्थ । द्वेष्टास्मि । द्वेष्टास्वः । द्वेष्टास्मः । II Fut. द्वेक्ष्यति । द्वेक्ष्यतः । द्वेक्ष्यन्ति । द्वेक्ष्यसि । द्वेक्ष्यथः । द्वेक्ष्यथ । द्वेक्ष्यामि, द्वेक्ष्यावः । द्वेक्ष्यामः । Imperative. द्वेष्टु or द्विष्टात् । द्विष्टाम् । द्विषन्तु । द्विड्ढि । द्विष्टम् । द्विष्ट । द्वेषाणि । द्वेषाव । द्वेषाम । Imper अद्वेट् । अद्विष्टां । अद्विषुः or अद्विषन् । अद्वेट् । अद्विष्टं । अद्विष्ट । अद्वेषम् । अद्विष्व । अद्विष्म । Poten द्विष्यात् । द्विष्याताम् । द्विष्युः । द्विष्याः । द्विष्यातं । द्विष्यात । द्विष्याम् । द्विष्याव । द्विष्याम । Bene. द्विषीष्ट । द्विषीयास्ताम् । द्विषीरन् । द्विषीष्ठाः । द्विषीयास्थां । द्विषीध्वम् । द्विषीय । द्विषीवहि । द्विषीमहि । Aorist अद्विक्षत् । अद्विक्षताम् । अद्विक्षन् or अद्विषुः । अद्विक्षः । अद्विक्षतम् । अद्विक्षत । अद्विक्षम् । अद्विक्षाव । अद्विक्षाम । Cond अद्वेक्ष्यत् ॥

Pre. द्विष्टे । द्विषाते । द्विषते । द्विक्षे । द्विषाथे । द्विड्ढ्वे । द्विषे । द्विष्वहे । द्विष्महे । Per. दिद्विषे । दिद्विषाते । दिद्विषिरे । दिद्विषिषे । दिद्विषाथे । दिद्विषिढ्वे । दिद्विषे । दिद्विषिवहे । दिद्विषिमहे । I. Fut द्वेष्टा । द्वेष्टारौ । द्वेष्टारः । द्वेष्टासे । द्वेष्टासाथे । द्वेष्टाध्वे । द्वेष्टाहे । द्वेष्टास्वहे । द्वेष्टास्महे । II. Fut. द्वेक्ष्यते । द्वेक्ष्येते । द्वेक्ष्यन्ते । द्वेक्ष्यसे । द्वेक्ष्येथे । द्वेक्ष्यध्वे । द्वेक्ष्ये । द्वेक्ष्यावहे । द्वेक्ष्यामहे । Imper. । द्वेष्टां । द्विषाताम् । द्विषताम् । द्विक्ष्व । द्विषाथां । द्विड्ढ्वम् । द्वेषै । द्वेषावहै । द्वेषामहै । Imperfect. अद्विष्ट । अद्विषातां । अद्विषत । अद्विष्ठाः । अद्विषाथां । अद्विड्ढ्वम् । अद्विषि । अद्विष्वहि । अद्विष्महि । Poten. द्विषीत । द्विषीयाताम् । द्विषीरन् । द्विषीथाः । द्विषीयाथां । द्विषीध्वम् । द्विषीय । द्विषीवहि । द्विषीमहि

Aorist. अद्विक्षत । अद्विक्षाताम् । अद्विक्षन्त । अद्विक्षथाः । अद्विक्षाथां । अद्विक्षध्वम् । अद्विक्षि । अद्विक्षावहि । अद्विक्षामहि । Pass. द्विष्यते । Caus. द्वेषयति । Aor. अदिद्विषत् । Desider. दिद्विक्षते or ति । Inten. देद्विष्यते । yan luk. देद्विषीति or देद्वेष्टि । Imperfect Pl. अदेद्विषुः or अदेद्विषन् । Aor. अदेद्विषीत् । Noun. मित्रद्विट् । प्रद्विट् । द्वेषः । द्वेषणः । Past part. द्विष्टः । द्विष्टवान् । Ger. द्विष्ट्वा ।

दुह ४ प्रपूरणे ।

4 √duha To milk. Pre. दोग्धि । दुग्धः । दुहन्ति । धोक्षि । दुग्धः । दुग्ध । दोह्मि । दुह्वः । दुह्मः ।। Per. दुदोह । दुदुहतुः । दुदुहुः । दुदोहिथ । दुदुहथुः । दुदुह । दुदोह । दुदुहिव । दुदुहिम । I Fut. दोग्धा । दोग्धारः II Fut धोक्ष्यति । धोक्ष्यतः । धोक्ष्यन्ति । Imper. दोग्धु । or दुग्धात् । दुग्धाम् । दुहन्तु । दुग्धि । दुग्धम् । दुग्ध । दोहानि । दोहाव । दोहाम । Imper. अधोक् । अदुग्धाम् । अदुहन् । अधोक् । अदुग्धम् । अदुग्ध । अदोहम् । अदुह्व । अदुह्म । Poten. दुह्यात् । दुह्याताम् । Benedic. दुह्यात् । दुह्यास्ताम् । Aorist. अधुक्षत् । अधुक्षताम् । अधुक्षन् । अधुक्षः । अधुक्षतम् । अधुक्षत । अधुक्षम् । अधुक्षाव । अधुक्षाम । Caus. दोहयति । Aor. अदूदुहत् । Deside दुधुक्षति or ते । Intens. दोदुह्यते Yan luk. दोदुहीति or दोदोग्धि ॥

Pre. दुग्धे । दुहाते । दुहते । धुक्षे । दुहाथे । धुग्ध्वे । दुहे । दुह्वहे । दुह्महे । Per. दुदुहे । दुदुहाते । दुदुहिरे । दुदुहिषे । दुदुहाथे । दुदुहिध्वे । दुदुहे । दुदुहिवहे । दुदुहिमहे । I Futur. दोग्धा । दोग्धारौ । दोग्धारः । दोग्धासे । II Fut. धोक्ष्यते । Impera. दुग्धाम् । दुहाताम् । दुहताम् । धुक्ष्व । दुहाथाम् । धुग्ध्वम् । दोहै । दोहावहै । दोहामहै । Imperfect. अदुग्ध । अदुहाताम् । अदुहत । अदुग्धाः । अदुहाथाम् । अदुग्ध्वम् । अदुहि । अदुह्वहि । अदुह्महि । Poten दुहीत । दुहीथाः । दुहीय । Benedic. धुक्षीष्ट । धुक्षीध्वम् । Aor. अधुक्षत । अधुक्षाताम् । अधुक्षन्त । अधुक्षथाः । अधुक्षाथाम् । अधुक्षध्वम् । अधुक्षि । अधुक्षावहि । अधुक्षामहि ॥

दिह ५ उपचये ।

5 √diha, to thrive. The word upachaya means increase. Pre देग्धि with प्र and नि we have प्रणिदेग्धि । The न changed to ण by VIII. 4.17. S. 2285. But not in प्रनिदेदेग्धि because in VIII. 4, 17 S. 2285 the form degdhi is taken, with श्तिप् and so the rule does not apply to yanluk. See. VII. 2. 10. S 2246. Per दिदेह । I Future देग्धा । II Future धेक्ष्यति । Imperative देग्धु । Imper अधेक् । Poten दिह्यात् । Bene दिह्यात् । Aorist अधिक्षत् । Cond अधेक्ष्यत् । Pass दिह्यते । Caus देहयति । Deside दिधिक्षति । Inten देदिह्यते । Yanluk देदेग्धि । Nouns देहिनी देही । देहः Pre. Part दिहन् । past. दिग्धम् । Paras. दिग्धवान् । Fut- Part. धेक्ष्यन् । Ger. ध्यात्वा । Adj. देग्धव्यं । देहनीयं । देह्यम्।

लिह ६ आस्वादने ।

6 √Liha to lick. Pre लेढि । लीढः । लिहन्ति । लेक्षि । लीढः । लीढ । लेह्मि । लिह्वः । लिह्मः । Per लिलेह । लिलिहतुः । लिलिहुः । लिलेहिथ । लिलेह । लिलिहिव । लिलिहिम ॥ I Fut. लेढा । II Fut लेक्ष्यति । Imper लेढु । लीढाम् । लिहन्तु । लीढि । लीढम् । लीढ । लेहानि लेहाव । लेहाम ॥ Imper अलेट् । अलीढाम् । अलिहन् । अलेट् । अलीढम् । अलीढ । अलेहम् । अलिह्व । अलिह्म । Poten लिह्यात् । लिह्याः । लिह्याम् । Benedi लिह्यात् । लिह्यास्ताम् । Aorist. अलिक्षत् । अलिक्षताम् । अलिक्षन् । अलिक्षः । अलिक्षतम् । अलिक्षत । अलिक्षम् । अलिक्षाव । अलिक्षाम ॥ Condi अलेक्ष्यत । Pass लिह्यते । Caus लेहयति । Aor. अलीलिहत् । Desidera. लिलिक्षति । Inten. लेलिह्यते । yan. luk. लेलिहीति or लेलेढि । Nouns मधुलिहः । मधुलेहः । लिहा । मधुलिहः । Pre part paras. लिहन् । Per part. लिलिहान् । Atm. लीढः Per part pass. लीढवान् । Act. लेक्ष्यन् Fut part. लीढ्वा Ger. लेढुम् Adj. लेढव्यं । लेहनीयं । लेह्यम् ।

PreAtm लीढे । लिहाते । लिहते । लिक्षे । लिहाथे । लीढ्वे । लिहे । लिह्वहे । लिह्महे Per

चिचिरे । चिचिषे । चिचिढ्वे । चिचिध्वे । I Fut चेता । चेतारौ । II Fut चेष्यते । Imper । चिनुताम् । चिन्वाताम् । चिन्वताम् । चिनुष्व । चिन्वाथां । चिनुध्वम् । चिनवै । चेनावहै । चेनामहै । Imper अचिनुत । अचिन्वाताम् । अचिन्वत । अचिनुथाः । अचिन्वाथां । अचिनुध्वम् । अचिन्वि । अचिन्वहि । अचिनुवहि । Poten चिन्वीत । चिन्वीयाः । चिन्वीय । Benedic चेषीष्ट । Aorist अचि- षत or अचेष्ट । अचिषाताम् । अचिषत । अचिषथाः or अचेष्ठाः । अचिषाथाम् । अचिढ्वम् or अचेढ्वम् । अचिषि । अचिष्वहि or अचेष्वहि Condi अचेष्यत ।

√चक्षिङ् ७ व्यक्तायां वाचि ।

7. √Chakshiṅ व्यक्तायां वाचि । 'to speak articulately." This root also means to see, as दिदृक्षा अयमिति चष्टे अनीतिः । The letter इ in चक्षिङ् । is indicatory of the fact that the affix युच् is added to the root by III 2. 149 S. 3129: which would not have been the case had the root not contained this anudâttâ इ ॥ Thus विचक्षणः पण्डितः ॥

This इ though indicatory, does not cause the insertion of the nasal नुम् because we have explained the word इदितः by धातोः इदितः in the sûtra VII. 1. 58. S. 2262 because the word धातोः is understood here from the preceding Ashtâdhyâyi sûtra 'goh padânte' VII. 1. 57. S. 3574. So that only those roots are इदित् for the purposes of नुम् augment, which contain the इ as their *Final*. The इ in चक्षिङ् is not final and so the root is not इदित् for the purposes of that sûtra.

What is the use of the letter ङ when the root is already *ubhayapadi* ? Ans. The ङ indicates by implication the existence of the following maxim :—

The atmanepada which is caused by an anudatteta letter, is *anitya*. Thus the Present Participle form स्फायन् is valid ; as in the example स्फायन् विमानैकविधिः । &c. Here स्फाय is used as parasmaipadi though ordinarily it is âtmanepadi because the root स्फायी has anudattâ long ई as indicatory. See Bhvâdi No. I. 516.

Thus we have चष्टे (the क् is elided be स्कोः VIII. 2. 29. S. 380). चक्षाते &c. In forming the Perfect, the following two sûtras apply: which are governed by the anuvritti of ârdhadhâtuka of the rule 2377.

√२४३६ । चक्षिङः ख्याञ् । २ । ४ । ५४ ॥

2436. ख्याञ् is the substitute of चक्षिङ् 'to perceive, to tell, when any ârdhadhâtuka affix is to be applied.

२४३७ । वा लिटि । २ । ४ । ५५ ॥

* अत्र भाष्ये क्शादिरयमादेशः । असिद्धकाण्डे 'यस्य वो वा' इति स्थितम् । सिद्धान्तस्त्वनुक्तम् ॥ चक्शौ-चक्शे-चख्यौ-चख्ये । '+ चयो द्वितीयाः-+' इति तु न सर्वसम्मतिकत्वात् । क्शाता-ख्याता । क्शास्यति-ख्यास्यते । क्शास्यति-ख्यास्यते । अख्यत् । अख्यत । क्शायात्-ख्यायात् । ख्येयात्

2437. ख्याञ् is optionally the substitute of चक्षिङ् when लिट् (Perfect) follows.

In the Mahâbhâshya the substitute begins with क्शाञ् Ká. The श is changed to य optionally by the vârtika 'यस्य वो वा ॥ This vârtika he reads in the section of asiddhas. As the substitute has an indicatory ञ it is conjugated in both padas. Thus the perfect is चक्शौ or चक्शे । or चख्यौ or चख्ये ॥

Note:—In the Mahâbhâshya on II. 4. 54 S. 2436 we find Patanjali saying that the substitute begins with क and is क्शाञ्। This substitute Khśâñ assumes the form Khyâñ also. Thus ख्शाञ् becomes ख्याञ् by substituting य for श under the following vârtika:—असिद्धे शस्य यवचनं विभाषा "The letter य optionally replaces the श of this substitute; and this य is asiddha, because this vârtika ought to be put in the section of asiddhas (VIII. 2. 1.) just at the close of the rules relating to the change of ष to क।" That being so, for the application of the prior rules the य is considered asiddha, but for the application of the subsequent चर्त्व rule, it is considered siddha. Thus पर्याख्यानम्, here श changed to य is asiddha and so the sûtra चर्त्वः does not apply and ख is not changed to क ॥

Note:—Prohibition must be stated when वर्ज means 'exclusion'; as दुर्जनाः संचक्ष्याः 'bad men should be excluded.'

Note:—Prohibition must be stated when the affixes असु and अन follow; as नृचक्षा राक्षसाः 'the Râkshasas are cruel.' This is Vedic Sanskrit; modern नृचक्षसः. The meaning of the root चक्ष् here, is 'to injure.' So also विचक्षणः पण्डितः; here the affix is अन.

The substitute ख्शाञ् becomes क्शाञ् by VIII. 4. 55. S. 121. This क्शाञ् is conjugated as चक्शौ। A. चक्शे।

The vârtika यणो द्वितीयाः (See S. 130. and 294) required क् to be changed to ख; giving the form, चख्शौ; चख्शे but that vârtika also does not apply because चर्त्व rule VIII. 4. 55. S. 121. by which the root ख्शाञ् was changed to क्शाञ् is considered asiddha, so that for the purposes of that vârtika, क्शाञ् is still ख्शाञ् ॥ From the root चक्ष itself, we get the perfect regularly. Thus चचक्षे।

The First Future is ख्याता or क्शाता ॥ The Second Future is ख्यास्यति or ख्यास्यते। Or क्शास्यति or क्शास्यते ॥ The Imperfect is अचष्ट। The Potential is चक्षीत। The Benedictive is ख्यायात् or क्शायात् or क्शेयात्।

In forming the Aorist the following sûtra applies:—

२४३८। अस्यतिवक्तिख्यातिभ्योऽङ्। ३। १। ५२।

एभ्यश्च्लेरङ्। अख्यत्-अख्यत-अक्शासीत्-अक्शास्त। + वर्जने क्शाञ्नेष्टः +। समचक्षिष्टेत्यादि।

अथ एधन्ता अनुदात्तेतः। 'ईर ८ गतौ कम्पने च'। ईर्ते। ईरांचक्रे। ईरिता। ईरिष्यते। ऐर्ताम्। ईर्ष्व। ईर्ध्वम्। ऐरिष्ट। 'ईड ६ स्तुतौ'। ईट्टे।

2438. After the verbs अस् 'to throw', वच् 'to speak', and ख्या 'to speak', अङ् is the substitute of च्लि, when the Aorist follows signifying the agent.

NOTE:—वच् may be either the root, or the substitute of ब्रू (II. 4. 53) and so also ख्या may be the root, or the substitute of चक्ष् (II. 4. 54). The root अस् belonging to the दिवादि or the Fourth conjugation, falls under the subdivision पुषादि, and therefore it would have taken अङ् in the Parasmaipada by rule III. 1. 55. The repetition is to indicate that it takes अङ् in the Atmanepada also; as पर्यास्थत (VII. 4. 17), अवोचत and आख्यत. In the Passive, we have पर्यासिषाताम्.

Thus the aorist is P. अख्यत् or A. अख्यत or अक्शासीत् or अक्शास्त ॥

Ishti: The substitute ख्शाञ् does not take place when the meaning is 'exclusion,' as समचक्षिष्ट &c.

Note:—The following from Mâdhaviya Dhâtuvritti will make this clear. In the Mahâbhâsya the author has given the *two* substitutes ख्याञ् and क्शाञ् first, and then he, in the alternative, gives *one* substitute ख्शाञ् which includes both ख्याञ् and क्शाञ्, for it can assume both these forms. For ख्शाञ् becomes क्शाञ् by the चर्त्व rule (VIII. 4, 55. S. 121). And ख्शाञ् also becomes ख्याञ् by the operation of a vârtika which changes the श् into य्, and this य is considered asiddha when a prior rule is to be applied, because that Vârtika is read in the section of asiddhas, just after the ष change rules.

The necessity of taking the substitute to be ख्शाञ् will be manifest from the following considerations:—

(*a*) In forming an abstract noun from सुख्यातः, such as सुख्यातस्य भावः=सौख्यातम्। This is formed by अण् affix V. 1. 124. S. 1788. But if ख्या be considered to have a penultimate य (as in fact it has, but which under the above rule we consider as श) then the affix would have been वुञ् by V. 1. 132. S. 1797: and the form ought to have been सौख्यातकम्। But we never have this form: because V. 1. 132. S. 1797: does not apply, as the existence of य in ख्या is ignored by it and to it, it is श। This is summed up in the vârtika: प्रयोजनं सौख्याये वुञ् विधिः।

(b) Similarly पुंसः ख्यानं=पुंख्यानं। Here the स् of पुंस् being elided as the final of a conjunct consonant (VIII. 2. 23. S. 54): we have पुम्+ख्यानम्। Now by the vârtika under S. 139, the म् of पुम् would be changed to रु, because ख्या begins with ख a letter of खय् pratyâhâra, and is followed by य a letter of अम् pratyahara and so S. 139 ought to apply. The form ought to be पुंस्ख्यानम्। But this is not so, because the य in ख्या is considered asiddha and so ख is not followed by a letter of अम् pratyâhâra; and so the condition for the application of S. 139 does not exist. This is summed up by the vârtika रुविधौ पुंख्याने।

(c) Similarly [illegible]। We get this form thus: [illegible] + स्द् + ध्वे= [illegible] + ष + ध्वे। Here ष् a letter of इण् pratyâhâra is followed by स्द्, and therefore VIII. 3. 79. S. 2325 requires the ध to be changed to ढ। But this is not done, because य is asiddha, and so there is no letter of इण् pratyâhâra in ख्य्, and so VIII. 3. 79 S. 2325 does not apply.

(d) Similarly नमः ख्यात्रे। Here the visarga is followed by ख a letter of खर् pratyâhâra; and the ख् itself is followed by श् (for य् is श्), a letter of शर् pratyâhâra, and so VIII. 3. 35. S. 150 applies, and the visarga remains unchanged. But if the substitute were not ख्शाञ्, then ख् being followed by य् would have brought in the application of VIII. 3. 37 S. 142. and the visarga would be changed to ≍ jihvâmûliya. But this is not so. This is summed up in the vârtika:—संस्थानत्वं नमः ख्यात्रे। Samsthâna means the jihvâmuliya change.

(e) Similarly the Nishthâ is ख्यातम् with त। Had the य been really य and not श in disguise, then the root ख्या would be a यण् or semi-vowel having root, and VIII. 2. 43. S. 3017 would apply, and त would by changed to न। This is

summed up by the vârtika णिव्रद्धा मत्स्यमासाभ्यां । The prohibition of VIII. 2. 57 S. 3040, does not apply to this ख्या but to no. 39 ख्या ॥

(f) Similarly पर्यचक्षाणम् । Here न is not changed to ण, though between the र of पर्य and न, there are only अट् pratyâhara letters य, आ, च, आ, and one letter क्ष; and so the Sutra VIII. 4. 2. S. 197 read with VIII. 4. 29. S. 2835 would have applied. But श of क्शा is not considered an अट् letter as it is श । and therefore that sûtra does not apply. This is summed up in the vârtika: अस्ये प्रयोजनाभावे ।

Pre. चष्टे । चक्षाते । चक्षते । चक्षे । Per. चचक्षे । चचक्षाते । चचक्षिरे । चचक्षिषे । चचक्षिध्वे । चचक्षे । चचक्षिवहे । Impera. चष्टाम् । चक्षाताम् । चक्षत । चक्षाथाम् । चड्ढ्वम् चक्षै । Imper. अचष्ट । अचक्षाताम् । अचक्षत । अचष्ठाः । अचड्ढ्वम् । अचक्षि । अचक्ष्वहि । Poten. चक्षीत । चक्षीयाताम् । चक्षीरन् । चक्षीथाः । चक्षीयाथां । चक्षीध्वम् । चक्षीय ।

Nouns. विचक्षणः । नृचक्षाः । चक्षुः । संचक्ष्यः सर्वमीयः ।

7 (b) √Khyâñ to speak. Parasmai. Per. चख्यौ । चख्यतुः । चख्युः । चख्यिथ or चख्याथ । चख्यथुः । चख्य । चख्यौ । चख्यिव । II Fut. ख्याता । ख्यातासि । ख्यातास्मि । II Fut. ख्यास्यति । Bene. ख्येयात् or ख्यायात् । ख्येयास्ताम् or ख्यायास्ताम् । ख्येयासुः । ख्येयाः or ख्यायाः । ख्येयास्ताम् । ख्येयास्म । or ख्यायास्म । Aorist. अख्यत् । अख्यताम् । अख्यन् । अख्यः । अख्यम् । अख्याम । Cond. अख्यास्यत् ।

Pass. ख्यायते । Aor. अख्यायि or अख्यत । Dual. अख्येताम् । Caus. ख्यापयति । Aor. अचिख्यपत । Desider. चिख्यासति । Inten. चाख्यायते ।

Nouns. सुख्याः प्रख्यानः व्याख्येयम् ।

7 (c) √Khyâñ. Atm. Per. चख्ये । चख्याते । चख्यिरे । चख्यिषे । चख्याथे । चख्यिध्वे । चख्ये । चख्यिवहे । चख्यिमहे । I Fut. ख्याता or ख्यायिता । ख्यातासे । ख्याताहे । II fut. ख्यास्यते or ख्यायिष्यते । Bene. ख्यासीष्ट । ख्यासीयास्ताम् । ख्यासीष्ठाः । ख्यासीध्वम् । ख्यासीय । Aorist. अख्यत । अख्येताम् । अख्यन्त । अख्यथाः । अख्यध्वम् । अख्ये । अख्यावहि । Condi. अख्यास्यत or अख्यायिष्यत । Desi. चिख्यासते ।

7 (d) Kśân to speak. Per. चक्शौ । चक्शतुः । चक्शुः । चक्शिथ । चक्शाथ । चक्शथुः । चक्श । चक्शौ । चक्शिव । चक्शिम । I Fut. क्शाता । क्शातासि । क्शातास्मि । Bene क्शायात् । or क्शेयात् । Aorist अक्शासीत् । अक्शासिष्टाम् । अक्शासिषुः । अक्शासीः अक्शासिषम् । Condi. अक्शास्यत् । Passive. क्शायते । Aor. अक्शायि or अक्शायिषाताम् or अक्शासाताम् । Dual. अक्शायिषाताम् or अक्शासाताम् । Caus. क्शापयति । Aor. अचिक्शपत । Desi. चिक्शासति । Inten. चाक्शायते । Adj. चक्शेयम् ।

Per. चक्शे । चक्शाते । चक्शिरे । चक्शिषे । चक्शाथे । चक्शिध्वे । चक्शे । चक्शिवहे । I Fut. क्शाता । क्शातासे । क्शाताहे । II Fut. क्शास्यते । क्शास्यसे । क्शास्ये । Bene. क्शासीष्ट । क्शासीयास्ताम् । Aorist. अक्शास्त । अक्शासाताम् । अक्शासत । अक्शासथाः अक्शासि । Condi. अक्शास्यत । चिक्शासते ।

Sub-section IV. The roots upto √prichi are anudâtteta.

ईर ८ गतौ कम्पने च ॥

8 √Ir a to go. 2. to agitate. Pre. ईर्ते । ईराते । ईरते । ईर्षे । ईराथे । ईर्ड्ढ्वे । Per. ईरयाञ्चक्रे । Some give the form ईरिरे । I Fut. ईरिता । ईरितासे । ईरिताहे । II Fut. ईरिष्यते । ईरिष्ये । ईरिष्ये । Imper. ईर्ताम् । ईर्ष्व । ईर्ध्वम् । ईरै । Imper. ऐर्त । ऐराताम् । ऐरत । ऐर्थाः । ऐरि । ऐर्वहि । Poten. ईरीत । ईरीयाताम् । ईरीरन् । ईरीथाः । ईरीय । Bene. ईरिषीष्ट । ईरिषीयास्ताम् । ईरिषीष्ठाः । ईरिषीध्वम् । or ईरिषीढ्वम् । Aorist. ऐरिष्ट । ऐरिषाताम् । ऐरिष्ठाः । ऐरि-

ध्वम् । or ऐरिढ्वम् । ऐरिषि । ऐरिष्वहि । Pass. ईर्यते । Caus. ईरयति । ईरयते । Aor. मा भवान् ईरिरत् । Desi. ईरिरिषते । Nouns: ईरसमीरः; समीरणः; and ईर्मः

ईड ९ स्तुतौ ॥

9 √ida to praise. Now we take up the conjugation of ईड to praise. Thus ईड् + ते = ईड्टे । ईड्+से ॥ Now applies the following two sûtras :—

२४३९ । ईशः से । ७ । २ । ७७ ।

2439. The sârvadhâtuka affix से (the ending of the second Person Present and Imperative Atmanepada) gets the augment इट् after ईश् (Ad. 9)

NOTE :—As ईशिषे and ईशिष्व ॥ से becomes स्व by III. 4. 91 and 80. The से is exhibited in the sûtra without any case ending.

२४४० । ईडजनोर्ध्वे च । ७ । २ । ७८ ।

ईडजनोः 'से' 'ध्वे' प्रत्यययोः सार्वधातुकयोरिट् स्यात् । योगविभागो वैचित्र्यार्थः । ईडिषे । ईडिध्वे । + एकदेशविकृतस्यानन्यत्वात् + । ईडिष्व । ईडिध्वम् । + विकृतिग्रहणेन प्रकृतेरग्रहणात् + । ऐड्ढ्वम् । ईश १० ऐश्वर्ये । ईष्टे । ईशिषे । ईशिध्वे । 'आस ११ उपवेशने' । आस्ते 'दयायासश्च' (२३२४) । आसांचक्रे । आस्स्व । आध्वम् । आसिष्ट । 'आङःशासु १२ इच्छायाम्' । आशास्ते । आशासाते । आङ्पूर्वत्वं प्रायिकम् । तेन 'नमोवाकं प्रशास्महे' इति सिद्धम् । 'वस १३ आच्छादने' । वस्ते । वस्से । वध्वे । ववसे । वसिता । 'कसि १४ गतिशासनयोः' कंस्ते । कंसाते । कंसते । 'अयमनिदित् इत्येके' । कस्ते । तालव्यान्तोऽप्यनिदित् । कष्टे कशाते कक्षे । कड्ढ्वे । 'णिसि १५ चुम्बने' । निंस्ते । दन्त्यान्तोऽयम् । माधवकारस्तु तालव्यान्त इति बभ्राम । 'णिजि १६ शुद्धौ' । निङ्क्ते । निङ्क्षे निञ्जिता । 'शिजि १७ अव्यक्ते शब्दे' । शिङ्क्ते । 'पिजि १८ वर्णे' । 'संपर्चन इत्येके' । उभयार्थमित्यन्ये । 'अवयवे' इत्यपरे । 'अव्यक्ते शब्दे' इतीतरे । पिङ्क्ते 'पृजि' इत्येके । पृङ्क्ते । 'वृजी १९ वर्जने' । दन्त्योष्ठ्यादिः । ईदित् । वृक्ते । वृजाते । वृक्षे । 'इदित्' इत्यन्ये । वृङ्क्ते । 'पृची २० संपर्चने' । पृक्ते ।

'षूङ् २१ प्राणिगर्भविमोचने' । सूते । सुषुवे । सोता-सविता । 'भूसुवोः–' (२२२४) इति गुणनिषेधः । सुवै । सविषीष्ट । असविष्ट-असोष्ट । 'शीङ् २२ स्वप्ने' ।

2440. The sârvadhâtuka affix से and ध्वे, (the endings of the Present and the Imperative Atmanepadi) get the augment इट् after the roots ईड् (Ad. 9) and जन् ॥

NOTE :—Thus ईडिध्वे, ईडिध्वम्, ईडिषे, ईडिष्व, जनिध्वे, जनिध्वम्, जनिषे, जनिष्व । The root जनी (IV. 41) is taken here. The Vikaraṇa श्यन् has been elided in this case, as a Vedic irregularity, and so also there is not elision of the penultimate

• This sûtra could well have been included in the last. The making of it a separate sûtra is a mere amplification and a variety. Thus ईड् + से = ईडिषे । ईडिध्वे ॥ The affix इट् will come before the स्व of the Imperative also: for though स्व is not strictly speaking से and these rules do not strictly apply to स्व, yet they would apply on the maxim "a form modified in a portion of it is not different from the original." So से and स्व ध्वे and ध्वम् are one and the same, as ईडिष्व and ईडिध्वम् ॥ By using the word विकृति in the above vârtika, the original affix ध्वम् (prakriti) is not to be taken. Therefore we have ऐड्ढ्वम् in लङ् where no augment इट् is added, in other words when ध्वे is changed to ध्वम् by III. 4. 91 S. 2252 this ध्वम् is

vikriti or a *modified* form of ध्वे, and a rule applicable to ध्वे will apply to *this* ध्वम्। But when ध्वम् is not a modified form of ध्वे but an *original* affix (prakriti) the rule applicable to ध्वे will not apply to it. The ध्वम् of the imperfect (लङ्) is such an original affix: and therefore no ढ् is added to it.

9√*iḍa* To praise.

Pre. ईड्टे। ईडाते। ईडते। ईडिषे। ईडाथे। ईडिध्वे। ईडे। ईड्वहे। ईड्महे। Per. ईडांचक्रे। I Fut. ईडिता। ईडितासे। ईडिताहे। II Fut. ईडिष्यते। Imp. ईड्टाम्। ईडाताम्। ईडिष्व। ईडाथाम्। ईडिध्वम्। ईडै। ईडावहै। ईडामहै। Imp. ऐड्ट। ऐडाताम्। ऐडत। ऐड्ठाः। ऐडाथाम्। ऐड्ढ्वम्। ऐडि। ऐड्वहि। ऐड्महि। Poten. ईडीत। ईडीथाः। ईडीध्वम्। ईडीय। Bene. ईडिषीष्ट। ईडिषीष्ठाः। ईडिषीध्वम्। ईडिषीय। Aorist. ऐडिष्ट। ऐडिषाताम्। ऐडिषत। ऐडिष्ठाः। ऐडिषाथाम्। ऐडिढ्वम्। ऐडिषि। ऐडिष्वहि। ऐडिष्महि। Pass. ईड्यते। Caus ईडयति। Aor. मा भवान् ईडिडत्। Desi। ईडिडिषते।

ईश १० ऐश्वर्ये ॥

10√*íśa* To rule over. Pre. ईष्टे। ईशाते। ईशते। ईशिषे। ईशाथे। ईशिध्वे। ईशे। ईश्वहे। ईश्महे। Per. ईशांचक्रे। I Fut. ईशिता। II Fut. ईशिष्यते। Imp. ईष्टाम् ईशाताम् ईशताम्। ईशिष्व। ईशाथाम्। ईशिध्वम्। ईशै। ईशावहै। ईशामहै। Imper. ऐष्ट। ऐशाताम् ऐशत ऐष्ठाः। ऐशाथां। ऐड्ढ्वम्। ऐशि - ऐश्वहि। ऐश्महि। Poten. ईशीत। Bene. ईशिषीष्ट Aor ऐशिष्ट। ऐशिषातां। ऐशिषत। ऐशिष्ठाः। ऐशिषाथां। ऐशिध्वम् ऐशिष्वहि ऐशिष्महि Pass ईश्यते। Caus. ईशयति ईशयते। ईशकः Desi. ईशिशिषते। Noun : ईश्वरः॥

आस ११ उपवेशने।

11√*âsa* To sit down. Pre. आस्ते। आसाते। आसते। आस्से। आसाथे। आध्वे आसे। आस्वहे। आस्महे। Per. आसांचक्रे। The Perfect is formed periphrastically by III. 1. 37. S. 2324. I Fut. आसिता। आसितासे। आसिताहे। II Fut. आसिष्यते। Impera. आस्ताम्। आसाताम्। आसताम्। आस्स्व। आसाथां। आध्वम्। आसै। आसावहै। आसामहै Imperf. आस्त। आसाताम्। आसत। आस्थाः। आसाथां। आध्वम्। आसि। आस्वहि। आस्महि Poten. आसीत। आसीथाः। आसीय। Bene. आसिषीष्ट। आसिषीष्ठाः। आसीषीय। Aor. आसिष्ट। आसिषत। आसिष्ठाः। आसिषाथां। आसिढ्वम्। आसिषि। आसिष्वहि। आसिष्महि। Caus. आसयति :। Aor. मा भवान् आसिसत्। Desi. आसिसिषते।

Nouns. आसीनः। उपासितः। कैलासः। //

आङ् शासु १२ इच्छायाम्।

12√*śâs u* To wish for, long for. The root शास् is generally found preceded by आ; but is not universally so: for we find it preceded by प्र also: as in the sentence अमोघाशं प्रशास्महे।

Pre. आशास्ते। आशासाते। आशासते। आशास्से। आशासाथे। आशाध्वे। आशासे। आशास्वहे। आशास्महे। Per. आशशासे। आशशासाते। आशशासिरे। आशशासिषे। आशशासाथे। आशशासिध्वे। आशशासे। आशशासिवहे। आशशासिमहे। Imper. आशास्ताम्। आशासाताम्। आशास्स्व। आशासाथाम्। आशाध्वम्। आशासै। आशासावहै। आशासामहै। Imper. आशास्त। आशासाताम्। आशासत। आशास्थाः आशासाथाम् आशाध्वम्। आशासि आशास्वहि। आशास्महि। Aor. आशसिष्ट। आशसिषातां। आशासिषत। आशासिष्ठाः। आशासिषाथां। आशासिढ्वम्। आशासिषि। आशासिष्वहि। आशासिष्महि। Caus. आशासयति। Desider. आशशासिषते। Inten. आशाशास्यते। yaṅluk आशाशासीति। or आशाशास्ति।

वस १३ आच्छादने।

13.√ vas a To wear, to put on.

Pre. वस्ते । वसाते । वसते । वस्से । वसाथे । वध्वे । वसे । वस्वहे । वस्महे । Per. ववसे । ववसाते । ववसिरे । ववसिषे । ववसाथे । ववसिध्वे । ववसे । ववसिवहे ववसिमहे । I. Fut. वसिता । Impera. वस्ताम् । वसाताम् । वसताम् । वस्स्व । वसाथाम् । वध्वम् । वसै । वसावहै । वसामहै । Imper. अवस्त । अवसाताम् । अवसत । अवस्थाः । अवसाथाम् । अवध्वम् । अवसि । अवस्वहि । अवस्महि । Aorist. अवसिष्ट । अवसिषाताम् । अवसिषत । अवसिष्ठाः । अवसिषाथाम् । अवसिढ्ढ्वम् । अवसिषि । अवसिष्वहि । अवसिष्महि । Causa. वासयति । Desider विवसिषते । Inten. वावस्यते । yań luk. वावसीति or वावस्ति ।

Nouns: वसनम् । वस्त्रम् । वासः । वसा । Past. Part. वसितं । Gerund. वसित्वा ।

कसि १४ गतिशासनयोः

14.√ Kas i To go, to destroy. Some read this root without इ, so that no nasal is added as कस्ते । The root has also final श without nasal, as कष्टे ।

Pre. कंस्ते । कंसाते । कंसते । कंसे or कंस्से । कन्ध्वे । Per. चकंसे । चकंसिषे । चकंसिवहे । Fut. कंसिता । II Fut. कंसिष्यते । Impera. कंस्ताम् । कंस्व । कन्ध्वम् । कंसै । Imper अकंस्त । अकंस्थाः । अकंसि । Poten. कंसीत । कंसीथाः । कंसीय । Benedic. कंसिषीष्ट । Aoris अकंसिष्ट । अकंसिष्ठाः । अकंसिषि । Caus. कंसयति । Aor. अचकंसत् । Desidera. चिकंसिषते Inten चाकंस्यते । yań luk. चाकंसीति or चाकंस्ति । Imperfect. अकासत् ।

14a.√ Kasa. Pre. कस्ते । कसाते । कसते ।

14b.√ Kaśa.

Pre. कष्टे । कशाते । कशते । कक्षे । कशाथे । कड्ढ्वे । कशे । कश्वहे । कश्महे । Per. चकशे चकशिषे । चकशिवहे । I Fut कशिता । II Fut. कशिष्यते । Impera. कष्टां । कशाताम् । कशताम् । कक्ष्व । कशाथाम् । कड्ढ्वम् । कशै कशावहै । कशामहै । Imper. अकष्ट । अकशाताम् । अकशत । अकष्ठाः । अकशाथाम् । अकड्ढ्वम् । अकशि । अकश्वहि । अकश्महि । Poten. कशीत । कशीथाः । कशीय । Benedic कशिषीष्ट । Aorist. अकशिष्ट । अकशिषातां । अकशिषत । अकशिष्ठाः । अकशिषाथां । अकशिढ्वम् । अकशिषि । अकशिष्वहि । अकशिष्महि । Causa. काशयति Aor. अचीकशत् । Desidera चिकशिषते । Inten. चाकश्यते । yańluk. चाकशीति or चाकष्टि ।

Nouns:—कशा । कश्यम् । प्रतिकशः ।

णिसि १५ चुम्बने

15.√ ṇisi to kiss. The final स is dental. The author of Âbharaṇa mistook it to be a palatal ending निश् । Pre. निंस्ते । Per. निनिंसे । I Fut. निंसिता ।

णिजि १६ शुद्धौ

16.√ ṇiji to wash. The root is सेट् । The juhotyâdi √ ṇij is aniṭ.

Pre. निङ्क्ते निञ्जाते । निञ्जते । निङ्क्षे । Per. निनिञ्जे । निनिञ्जिषे । I Fu. निञ्जिता । II Fut. निञ्जिष्यते । Imper. निङ्क्ताम् । Imper. अनिङ्क्त । Poten. निञ्जीत । Bene. निञ्जिषीष्ट । Aorist. अनिञ्जिष्ट । Caus. निञ्जयति, निञ्जयते । Aor अनिनिञ्जत् । Desi. निनिञ्जिषते, । Intens. नेनिञ्ज्यते । Yań luk नेनिञ्जीति or नेनिङ्क्ति ।

शिजि १७ अव्यक्ते शब्दे ।

17√śiji to tinkle, rattle, to roar.

Present. शिंक्ते । Perfect. शिशिंजे । I Future. शिंजिता । Nouns. शिञ्जा । शिञ्जिनी ।

पिजि १८ वर्णे

18√piji to tinge, dye, to color. According to Śākaṭāyana it means 'to uch.' Sanmata says it has both these meanings. Kāśyapa says it means 'to join arts.' He also says it means to utter inarticulate sound. According to Maitreya he root is√ṛiji, as पृङ्क्ते ।

Present. पिंक्ते । Perfect. पिपिंजे । I Future पिंजिता । Nouns पिंजः । पिञ्जरः । पिंगलः । पैंगल्यम् ।

वृजि १९ वर्जने

19√vṛiji to avoid, shun, abandon. The root begins with the dento-labial व v, and has an indicatory long ई । Ātreya and Durga read it as having an indicatory short इ ।

Pre. वृक्ते or वृङ्क्ते । वृञ्जाते or वृज्जाते । वृञ्जते । वृक्षे or वृङ्क्षे । वृग्ध्वे । वृंजे । Per. ववृजे or ववृञ्जे । ववृजिषे । ववृजिवहे । I Fut. वर्जिता or वृञ्जिता । II Fut. वर्जिष्यते or वृञ्जिष्यते । Impera. वृक्ताम् or वृङ्क्ताम् । वृक्ष्व । वर्जै । वर्जावहै । Imper. अवृक्त or अवृङ्क्त । अवृक्थाः । अवृजि । Poten. वृजीत or वृञ्जीत वृञ्जीथाः । वृञ्जीय । Benedic. वर्जिषीष्ट or वृञ्जिषीष्ट । Aoris. अवर्जिष्ट or अवृञ्जिष्ट । अवर्जिष्ठाः । अवर्जिषि । Condi. अवर्जिष्यत । Pass. वृज्यते । Causa. वर्जयति, वर्जयते । Aor. अवीवृजत् or अववर्जत् । √vriji वृञ्जयति । Aor. अववृञ्जत् । Desider. विवर्जिषते or विवृञ्जिषते । Intens. वरीवृज्यते । Yaṅluk. वर्वर्ति or वरीवर्ति or वरिवर्ति । √vriji. वरीवृञ्ज्यते । वरीवृङ्क्ति ।

Nouns:—वर्गः । कवर्गीयः । वृजनम् । Past Parti. वृक्तः । वृक्तवान् । Gerund वर्जित्वा । Infini वर्जितुम् । Adj. वर्जितव्यं । वर्जनीयं । वर्ज्यम् ।

पृची २० संपर्चने

20√pṛichi to come in contact with. It has an indicatory long ई । According to Durga, Kāśyapa, Nandi and Dhanapāla the root has an indicatory short इ । According to Kausika the root is पृचि । Present. पृक्ते ।

षूङ् २१ प्राणि गर्भ विमोचने ।

सोता-सविता । 'भूसुवोः-'(२२२४) इति गुणनिषेधः । सुवे । सविषीष्ट । असविष्ट-असोष्ट ।

21√Shuṅ to bring forth, to beget: to give birth to.

Present. सूते । सुवाते । सुवते । सूषे । सूध्वे । सुवे । सूवहे । सूमहे । Perfect. सुषुवे । सुषुवाते । सुषुविषे । सुषुविढ्वे or ध्वे । सुषुविवहे । I Future. सोता । सविता । II Future सोष्यते, सविष्यते । Imperative. सूताम् । सुवाताम् । सूष्व । सुवै । (The लोट् being पित् is not ङित् and so it ought to have caused Guṇa. But the Guṇa is prevented by VII. 3. 88 S. 2224). Imperfect. असूत । असुवाताम् । असूथाः । असूध्वम् । असुवि । असुवहि- Potential सुवीत । सुवीयाताम् । सुवीथाः । सुवीय । Benedictive सोषीष्ट, सविषीष्ट । सविषीयास्ताम्, सोषीयास्ताम् । सविषीरन् or सोषीरन् । सविषीष्ठाः or सोषीष्ठाः । सवीषीध्वम् or सोषीढ्वम् । सविषीय or सोषीय । Aorist. असविष्ट, असोष्ट । असविषाताम् or असोषाताम् असविष्ठाः or असोष्ठाः । असवि‌ध्वम् or ढ्वम् or असोढ्वम् । असविषि or असोषि । असविष्वहि

Conditionl अशोष्यत, अशविष्यत । Passive, शूयते । Aor. अशावीत् or अशावि or अशविष्ट or अशाविषाताम् or अशोष्ट । Causative. शावयति, Aor. अशूशवत् । Desiderative. शुशूषते । Intensive शोशूयते । Yaṅ luk शोशवीति or शोशोति । शूतवान् । शूत्वा । Nouns:—शुनुः, शूरिः, शुतका । शूरः । प्रशुः । शूतः । प्रशवः, सुशूतिः, विशूतिः, निःशूतिः, दुःशूतिः,

शीङ् २२ स्वप्ने

22 √śiṅ to sleep. In conjugating this root the following sûtra applies.

२४४१ । शीङः सार्वधातुके गुणः । ७ । ४ । २१ ।

'क्ङिति च' (२२१७) इत्यस्यापवादः । शेते । शयाते ।

2441. For the vowel of शी there is substituted guṇa, when a Sârvadhâtuka affix follows.

This is an exception to S. 2217. As शेते, शयाते ॥

NOTE:—But शिश्ये before the ârdhadhâtuka affix (III. 4, 115). Though these sârvadhâtuka affixes were ङित् (I. 2. 4. S. 2234) and would not have caused guṇa (I. 5. S. 2217), they do so by virtue of the present sûtra. The word शीङ् is read in the sûtra with the anubandha ङ् in order to indicate that the rule does not apply to यङ् लुक् as शेशीतः, शेश्यति । In forming the plural the following rule applies.

२४४२ । शीङो रुट् । ७ । १ । ६ ।

शीङः परस्य झादेशस्यातो रुडागमः स्यात् । शेरते । शेषे । शेध्वे । शये । शेवहे । शिश्ये शयिता । अशयिष्ट ।

2442. The अत् substitute of झ, gets the augment रुट्, after the root शी ॥

Thus शेरते, शेरताम्, अशेरत ॥

Note:—The augment र् is added at the beginning of the affix, making अत्+रत् ॥ Had this र् been an augment of झ, then like the आट् augment in अयास्ते, it would have intervened between the शी and झ, and झ not immediately follwing a non-अ stem, अत् would not have been substituted for झ at all. Therefore रुट् is made the augment of the *substitute* अत्, and not of झ ॥ The root शी is read in the sûtra with its anubandha ङ् in order to indicate, that there is no रुट् augment when there is elision of the Intensive affix यङ्, nor any Guṇa. As शेश्यति शेश्यते ॥

22 √śiṅ to slêep, to lie down.

Pre. शेते । शयाते । शेरते । शेषे । शेध्वे । शये । शेवहे । Per. शिश्ये । शिश्याते । शिश्यिरे । शिश्यिढ्वे or ध्वे । शिश्ये । शिश्यिवहे । I Fut. शयिता । II Fut. शयिष्यते । Imperative. शेताम् । शयाताम् । शेरताम् । शेष्व । शेध्वम् । शयै । शयावहै । Imper. अशेत । अशयाताम् । अशेरत । अशेथाः । अशयि । अशेवहि । Poten. शयीत । शयीथाः शयीय । Bene. शयिषीष्ट । शयिषीष्ठाः । शयिषीढ्वम् or ध्वम् । शयिषीय । Aorist. अशयिष्ट । अशयिष्ठाः । अशयिढ्वम् or ध्वम् । अशयिषि । Cond. अशयिष्यत । Pass. शय्यते । Aor. अशायि or अशायिषत or अशयिषत । Caus. शाययति । Aor. अशीशयत् । Desi. शिशयिषते । Inten.

शाशय्यते । yan luk शोशयीति or शोशेति । Dual शोशीतः । Pl. शोशयति or शोशीयते । Fut. Part. शयिष्यमाणः । Ger. शयित्वा । Infini. शयितुम् । Adje. शयितव्यं शयनीयं शेयम् । Nouns:—शयालुः, शयथ । शिशयिषुः । शय्या । शयानकः । शिवा । शिवालयः । शिविः ।

अथ स्तौत्यन्ताः । परस्मैपदिनः । ऊर्णुस्तूभयपदी ।

Now the roots up to स्तौति are Parasmaipadi. But the root ऊर्णु is both Atmane padi and Parasmaipadi.

यु २३ मिश्रणेऽमिश्रणे च

23 √yu. 'To join, mix' 'to loosen.

It is thus conjugated. यु+ति । Now applies the following sûtra which causes the vriddhi of the उ of यु ।

२४४३ । उतो वृद्धिर्लुकि हलि । ७ । ३ । ८९ ॥

लुग्विषय उकारस्य वृद्धिः स्यात्पिति हलादौ सार्वधातुके न त्वभ्यस्तस्य । यौति । युतः । युवन्ति । युयाव । यविता । युयात् । इह 'उतो वृद्धिः—'न । भाष्ये 'पिच्च ङिन्न ङिच्च पिन्न' इति व्याख्यानात् । विशेषविहितेन ङित्त्वेन पित्त्वस्य बाधात् । यूयात् । अयावीत् ।

2443. A root ending in short उ, which has no Present characteristic (i. e. the vikarana is dropped by luk elision), gets vriddhi, before a पित् Sârvadhâtuka affix beginning with a consonant, but not if the stem is reduplicated.

Thus यौति । युतः । युवन्ति । The Perfect is युयाव । The First Future is यविता । The Potential is युयात् । The augment यासुट् being ङित् (III. 4. 103), prevents पित् action in युयात् . Because in the Mahâbhâshya the explanation is "and पित् not ङित्, and ङित् not पित् ॥" Because a specific ङित् would debar पित् action. The phrase अभ्यस्तस्य should be read into the sûtra from VII. 3. 87: therefore Vriddhi does not take place here योयोति नोनोति ॥ Here there is luk-elision of यङ् ॥

23 √yu to join, unite, mix

Pre. यौति । युतः । युवन्ति । यौषि । युथः । युथ । यौमि । युवः । युमः । Per. युयाव । युयुवतुः । युयुवुः । युयविथ । युयुवथुः । युयुव । युयाव or युयव । युयुविव । युयुविम । I Fut यविता । II Fut यविष्यति । Imperative यौतु or युतात् । युताम् । युवन्तु । युहि । यवानि । यवाव । Imper. अयौत् । अयुताम् । अयुवन् । अयौः । अयवम् । Poten. युयात् । युयाताम् । युयुः । युयाः । युयातम् । युयात । युयाम् । युयाव । Bene. यूयात् । यूयास्ताम् । Aorist. अयावीत् । अयाविष्टाम् । अयाविषुः । अयावीः । अयाविषम् । Cond. अयविष्यत् । Pass. Pre. यूयते । Imperative यूयताम् । Imperfect. अयूयत । Pot. यूयेत । Caus. यावयति । Aor. अयीयवत् । (VII. 4. 80 S. 2577). Desi. यियविषति । युयूषति । Inten. योयूयते । yan luk. योयवीति or योयोति । Nouns. [यवमान् । यूका । यौवनिका । यूपः । यविष्ठः । यौवनम् । युवतिः । यावकः । यवः । यवनः ॥ Past Parti. युतः । युतवान् । Fut. Part. यविष्यमाणः । Ger. युत्वा । Inf. योतुम् । Adj यौतव्यं । यवनीयं । यव्यम् ।

23 √Yu, Passive.

Pre यूयते । I Fut याविता or यविता । II Fut याविष्यते or यविष्यते । Imperative यूयताम् Imper. अयूयत । Pot. यूयेत Bene. याविषीष्ट or यविषीष्ट । Aorist. अयावि or अय-

क्षिष्ट or अयाचिष्ट । अयाचिषाताम् or अयाचिषाताम् ।

रु २४ शब्दे

Thus रु + ति । Now applies the following Sûtra.

२४४४ । तुरुस्तुशम्यमः सार्वधातुके । ७ । ३ । ९५ ।

एभ्यः परस्य सार्वधातुकस्य हलादेस्तिङ ईड्वा स्यात् । 'नाभ्यस्तस्य–' (२५०३) इत्यतो लुग्विकरणे पुनः सार्वधातुकग्रहणमपिदर्थम् । रवीति–रौति । रवीतः–रुतः । 'हलादेः' किम् । रुवन्ति । 'तिङः' किम् । शाम्यति । 'सार्वधातुके' किम् । आशिषि रूयात् । लिङादौ तु रुयात्–रवियात् । अरावीत् । अरविष्यत् । 'तु' इति सौत्रो धातुर्गतिवृद्धिहिंसासु । 'अयं च लुग्विकरणः' इति स्मरन्ति । तवीति–तौति । तुवीतः–तुतः । तोता तोष्यति । 'णु २४ स्तुतौ' । नौति । नविता । 'टुक्षु २७ शब्दे' । क्षौति । क्षविता । 'क्ष्णु २८ तेजने' । क्ष्णौति । क्ष्णविता । 'स्नु २९ प्रस्रवणे' । स्नौति । स्नुयात् । स्नविता । स्नूयात् । 'ऊर्णुञ् ३० आच्छादने' ।

2444. A sârvadhâtuka conjugational tense affix, beginning with a consonant, optionally gets ईट् augment, after the roots तु, रु, स्तु, शम् and अम् ॥

Note:—The root तु (Adâdi 25) means 'to increase,' रु (Adâdi 24) 'to make a sound,' स्तु (Adâdi 34) 'to praise', शम् 'to be satisfied', and अम् 'to go'. According to Kâśika तु is a Sautra dhâtu. Thus स्तवीति or स्तौति, उपस्तौति or उपस्तवीति, उपस्तौति उपस्तवीति, शाम्यध्वम् or शमीध्वम्, अभ्यमति or अभ्यमीति ॥ शम् and अम् can then be followed by a consonant beginning sârvadhatuka affix, when they lose their Present character (vikarana) as a Vedic anomaly (bahulam chhandasi).

Note:—The Apiśalâs read the sûtra as तुरुस्तुशम्यमः सार्वधातुकासुच्छन्दसि ॥ This will then become a विधि rule for the Vedic forms. The word सार्वधातुका is here exhibited in the feminine. Thus स्तवीति or स्तौति, स्तवीतः or स्तुतः ।

The repetition of 'sârvadhâtuka', though its anuvritti was present from 2503 is for the sake of stopping the anuvritti of पित्, and this rule applies to अपित् affixes also, as स्तुवीत, शमिध्वम् ॥

Why do we say "beginning with a consonant." Observe रुवन्ति । Why do we say तिङः "tense affix." Observe शाम्यति । Why do we say 'a Sarvadhâtuka affix. Observe रूयात् in the Benedictive. While the Potential is रुयात् or रवीयात् । The aorist is अरावीत् । The conditional is अरविष्यत् ॥ तु is a sautra Dhâtu; meaning 'to go, to increase, to injure.' They say the vikarana after is luk-elided. Thus तवीति or तौति । तुवीतः or तुतः । I. Fu. तोता । II. Fu. तोष्यति ॥

24 √ru to cry, howl, to sound in general.

Pre रौति, रवीति । रुतः or रुवीतः । रुवन्ति । रौषि । or रवीषि । रुथः or रुवीथः । रुथ or रुवीथ । रौमि or रवीमि । रुवः or रुवीवः । रुमः or रुवीमः । Per. रुराव । I Fut. रविता । II Fut. रविष्यति । Imperative. रौतु ; रवीतु । Imper. अरौत्, अरवीत् । Poten. रुयात् or रुवीयात् । Bene. रूयात् । Aorist. अरावीत् । Desider. रुरूषति । Inten. रोरूयते । yañ luk रोरवीति or रोरोति । d. रोरुवीतः or रोरुतः । Past Part. रुतः । रुतवान् । Fut. Part. । रविष्यमाणः Gerund रुत्वा । Nouns रवणः । रविः । आरावः । संरावः ।

तु २५ गति वृद्धि हिंसासु

25 √Tu 1. to go 2. to increase. 3. to injure, hurt. This is a sûtra root, not found in the Dhâtu pâṭha. They say it belongs to the adâdi class.

Pre. तवीति, तौति, । तुवीतः or तुतः । Per. तुताव । तुतोय or तुतविथ । I Fut. तोता । II Fut. तोष्यति । Caus. तावयति, तावयते । Desider. तुतूषति or तुतावयिषति । Inten. तोतूयते ।

णु २६ स्तुतौ

26 √ṇu to praise.

Pre. नौति । प्रणौति (VIII. 4. 14. S. 2287). Per. नुनाव । प्रणुनाव or प्रनुनाव । Desider. नुनूषति । or नुनावयिषति ।

26 √ṇu, with the preposition आ the root is atmanepdi.

Pre. आनुते । आनुवाते । आनुवते । आनुवे । आनुवे । आनुवहे । Per. आनुनुवे । आनुनुविषे । आनुनुविध्वे or ढ्वे । आनुनुवहे । I Fut. आनविता । II Fut. आनविष्यते । Imperative. आनुताम् । आनुष्व । आनवै । Impre. आनुत । आनुथाः । आनुवि । Poten. आनुवीत । आनुवीथाः । आनुवीय । Bene. आनविषीष्ट । Aorist. आनविष्ट । आनविष्ठाः । आनविषि । Desider. आनुनूषते । Inten. yañ luk आ नोनुते ।

टुक्षु २७ शब्दे ।

27 √ṭukshu 1. to sneeze. 2. to cough.

Pre. क्षौति । Per. चुक्षाव । I Fut. क्षविता । Inten. चोक्षूयते । Nouns :—क्षुतम् । क्षुत् ।

क्ष्णु २८ तेजने ।

28 √Kshṇu to sharpen, whet. With सम्, it is âtmanepadi. I. 3. 65. S. 2736.

Per. क्ष्णौति । A. संक्ष्णुते । Per. चुक्ष्णाव । चुक्ष्णुवतुः । चुक्ष्णुवुः । A. संचुक्ष्णुवे I Fut. क्ष्णविता । A. संक्ष्णविता । II Fut. क्ष्णविष्यति A. संक्ष्णविष्यते । Imperative क्ष्णौतु । A. संक्ष्णुताम् । Imper. अक्ष्णौत् । A. समक्ष्णुत । Poten. क्ष्णुयात् । A. संक्ष्णुवीत । Bene. क्ष्णूयात् । A. संक्ष्णविषीष्ट । Pass. क्ष्णूयते । Caus. क्ष्णावयति । Desi. चुक्ष्णूषति । A. संचुक्ष्णूषते । Inten. चोक्ष्णूयते ॥

ष्णु २९ प्रस्रवणे ।

29 √shṇu to tickle, ooze.

Pre. स्नौति । Per. सुष्णाव । I Fut. स्नविता । II Fut. स्नविष्यति । Imperative. स्नौतु । Imper. अस्नौत् । Poten. स्नुयात् । Bene. स्नूयात् । Aorist. अस्नावीत् Pass. स्नूयते । Caus. स्नावयति । Aor. असुष्णवत् । Desi. सुस्नूषति । Inten. सोष्णूयते । yañ luk सोष्णवीति or सोष्णोति । Nouns:—प्रस्नुता, स्नुषा, प्रास्नोष्ट ।

29 √shṇu Passive.

Pre. स्नूयते । Per. सुष्णुवे । सुष्णुवे । सुष्णुध्वे । सुष्णुवहे । I Fut. स्नोता । स्नोताहे II Fut. स्नोष्यते or स्नविष्यते । Imperative स्नूयताम् । Imper. अस्नूयत । Poten. स्नूयेत । Bene. स्नोषीष्ट । Aorist अस्नावि । अस्नोषाताम् ।

ऊर्णुञ् ३० आच्छादने ।

30 √ûrṇu ñ to cover. In conjugating this root, the following applies:

२४४५ । ऊर्णोतेर्विभाषा । ७ । ३ । ९० ।

वा वृद्धिः स्याद्धलादौ पिति सार्वधातुके । ऊर्णौति । ऊर्णोति । ऊर्णुतः । ऊर्णुवन्ति । ऊर्णुते । ऊर्णुवाते । ऊर्णुवते । * ऊर्णोतेराम्नेति वाच्यम् * ।

2445. Before a पित् Sârvadhâtuka affix beginning with a consonant, the final उ of ऊर्णु gets optionally vṛiddhi.

As प्रोर्णौति or प्रोर्णोति, प्रोर्णौषि or प्रोर्णोषि, प्रोर्णौमि or प्रोर्णोमि; but प्रोर्णुवानि before an affix beginning with a vowel.

In forming the Perfect, there is no addition of the Periphrastic आम्, by the following

Vartika. It must be stated that the root urṇû does not take the affix आम्, ॥

The root is therefore, reduplicated. The following is the particular sûtra that applies to its reduplication.

२४४६ । न न्द्राः संयोगादयः । ६ । १ । ३ ।

अचः पराः संयोगादयो नदरा द्विर्न भवन्ति । नुशब्दस्य द्वित्वम् । णत्वस्यासिद्धत्वात् । '× पूर्वत्रासिद्धीयमद्विर्वचने ×' इति त्वनित्यम् । 'उभौ साभ्यासस्य' (२४०४) इति णत्वात् । ऊर्णुनाव । ऊर्णुनुवतुः । ऊर्णुनुवुः ।

2446. the letters न, द, or र, when preceded by a vowel, and forming the first letter of a conjunct consonant, are not reduplicated.

Note:—The word dvitiyasya "of the second syllable," is understood here This sûtra debars the doubling of the consonants *n*, *d*, and *r* when forming parts of the second syllable, provided these letters occur in the beginning of a conjunct (sañyoga) letter. Thus the Desiderative root of उन्द् is उन्दिष, formed by adding सन् and इट् ॥ The second syllable here is न्दिष which is to be reduplicated by the last rule. But in doing so, न् will not be doubled. Thus we get the form उन्दिदिषति; so also from अड्ड् and अर्च् we have अड्डिडिषति, and अर्चिचिषति ।

Note:— Why do we say "when न् द् and र् are the letters"? Observe ईचिक्षिषते from ईक्ष् in which क् is the initial letter and has been reduplicated in to क्ष ॥ Why do we say "being the first letter in a conjunct consonant"? Observe. प्राणिणिषति from the root अन् 'to breathe', the न् being changed into ण् by VIII 4.19 and 21. The phrase अचः परः of the last sûtra is understood in this sûtra also. Thus अरिरिषति ॥ Some explain the word अजादेः understood in this sûtra in the same way as in the last, namely as a karmadhâraya compound in the Ablative singular. They do so, in order to explain the form इन्द्रिद्रीयिषति, which is thus evolved इन्द्रमिच्छति = इन्द्र + क्यच् III 1. 8 = इन्द्रीय ॥ Then इन्द्रिद्रीयिषति = इन्द्रीय + सन् ॥ Here though the second syllable consists of n, d and r, yet न् alone is rejected in reduplication and not द and र also, as द and र are not immediately *after* the *initial vowel* (अजादि) इ in this case.

Therefore in ऊर्णु the syllable नु will be reduplicated and not the र of र्णु । Thus ऊर्णु + णल् = । Here the syllable णु is considered as नु for the perposes of doubling;

because the ण in ऊर्णु was obtained by changing न into ण by applying the Tripâdî sûtra VIII. 4. 1. S. 235. and such a change is asiddha for the application of 7 ½ Pada rules. (See VIII. 2. 1 S. 12). Thus we get ऊर्णुनु + अ ॥

Q. What of the maxim which says that in the case of reduplication the Sûtra VIII. 2. 1. S. 12. does not hold good: and which therefore required that णु should be reduplicated into णु ?

Ans. To this we answer that the maxim quoted by you (पूर्वत्रासिद्धीयमद्विर्वचने) is not of universal application. This we infer from the implication of VIII. 4. 21 S 2606. That sûtra says "Both the न' s are changed into ण in the reduplicated forms of the root अन, when preceded by an alterant preposition". Thus the root प्र+अन = प्राण । The Desiderative root from it is प्राणिणिष । If the maxim above given were of universal application then the reduplicated form would be प्राणिणिष and there would have been no necessity of the sûtra. The very fact that sutra requires both न s to be changed to ण shows the limited scope of this maxim. The following note on VIII. 4. 21. S. 2606 will explain the point better:—

Note. If the maxim पूर्वत्रासिद्धीयमद्विर्वचने be not applied here; then we have the following dilemma in, प्रानि + स + नि ॥ Here the affix सन् requires reduplication, and the present sûtra requires ण change of न ॥ The णत्व being asiddha, the reduplication being made first, we have प्राणिनि + स + नि, and then the reduplicate न intervenes between the cause र and root-न् of नि, and so this न would not be changed to ण ॥ If however the above maxim be applied, we first apply the णत्व rule as प्राणि + स + नि, and then reduplicate णि; and we get the form प्राणिणिषति even without this sutra.

Note. If we could get this form by the application of the above maxim where is the necessity of the present sûtra? The sûtra is necessary in order to indicate that the above maxim is *anitya* or not of universal application. And because it is *anitya*, that the form औणवत् is evolved by reduplicating णप् (See VIII 2. 1).

Therefore णु in the reduplicate here becomes नु । and we get ऊर्णुनाव by vriddhi. Dual ऊर्णुनुवतुः । Plural ऊर्णुनुवुः । In forming 2nd Person singular the following sutra applies.

२४४७ । विभाषोर्णोः । १ । २ । ३ ।

इडादिप्रत्ययो वा ङित्स्यात् । ऊर्णुनुविथ-ऊर्णुनविथ । ऊर्णुविता-ऊर्णविता । ऊर्णोतु-ऊर्णौतु ऊर्णवानि-ऊर्णवै ।

2447. After the verb ûrṇu 'to cover,' the affix beginning with the augment इट् is regarded optionally like ṅit.

Thus before the इडादि termination थल of the 2nd Per. we may have either ऊर्णुनुविथ or ऊर्णुनविथ । The 1st Future is ऊर्णुविता or ऊर्णविता । The equation of the form is:—ऊर्णु + इ + ता = ऊर्णुव् + इता (VI. 4. 77) = ऊर्णुविता. When the affix is not regarded as ङित्, it produces guṇa, and we have the second form ऊर्णविता ॥

NOTE:—Of course there is no option allowed before those affixes which do not take the augment इट् and before those terminations, consequently, we have only one form: as प्रोर्णु + ल्युट् = प्रोर्णो + अनम् = प्रोर्णवनम् 'covering,' प्रोर्णवनीयम् 'which ought to be covered.'

In forming the Imperfect, the following rule applies:

२४४८ । गुणोऽपृक्ते । ७ । ३ । ९१ ।

ऊर्णोतेर्गुणः स्यादपृक्ते हलादौ पिति सार्वधातुके । वृद्ध्यपवादः । और्णोत् । और्णोः । ऊर्णुयात् । ऊर्णुयाः । वच वृद्धिर्न । 'ङिच्च पिन्न' इति भाष्यात् । ऊर्णूयात् । ऊर्णविषीष्ट-ऊर्णुविषीष्ट । और्णु-वीत्—और्णुविष्टाम् ।

2448. Before a पित् Sârvadhâtuka affix which is a single consonant, Guṇa is substituted for the final of ऊर्णु ॥

This debars Vṛiddhi. As और्णोत्, और्णोः ॥ Though the anuvṛitti of हलि was understood in this sûtra from the last aphorism VII. 3. 90 the employment of the term अपृक्त implies the existence of the following maxim:—यस्मिन् विधिस्त-दादावल् ग्रहणे "when a term which denotes a letter is exhibited in a rule, in the form of a Locative case, and qualifies something else which likewise stands in the Locative case, that which is qualified by it must be regarded as beginning with the letter which is denoted by the term in question, and not as ending with it".

In the Potential we have ऊर्णुयात्, ऊर्णुयाः etc. Here there is no Vṛiddhi even in the 3rd singular numbers. For though तिप्, सिप्, मिप् are पित् and so also their substitutes; and though they ought to cause Vṛiddhi by VII. 3. 89. S. 2443, yet as we have already said before, according to the Bhâshya an affix which is *specifically* called ङित् loses its *general* character of पित्; and *vice versa*, an affix which is specifically called a पित् loses its *general* character of ङित् ॥

In the Benedictive we have ऊर्णूयात् or ऊर्णविषीष्ट or ऊर्णुविषीष्ट ॥ In the Aorist the 3rd. P. Sing. is और्णुवीत्, dual. और्णुविष्टाम् । The following sûtra gives alternative forms.

२४४९ । ऊर्णोतेर्विभाषा । ७ । २ । ६ ।

इडादौ सिचि परस्मैपदे परे वा वृद्धिः स्यात् । पक्षे गुणः । और्णावीत् । और्णाविष्टाम् । और्णा-विषुः । और्णवीत् ।

'ष्टु २६ अभिगमने' । ष्टौति । ष्टोता । 'यु २२ प्रसवैश्वर्ययोः' । प्रसवोऽभ्यनुज्ञानम् । सोता । असावीत् । 'कु २३ शब्दे' । कोता । 'ष्टुञ् २४ स्तुतौ' । स्तौति--स्तवीति । स्तुतः--स्तुवीतः । स्तुते--स्तुवीते । 'स्तुसुधूञ्भ्यः--' (२३८५) इतीट् । अस्तावीत् । 'प्राक्सितात् (२२७८) इति षत्वम् । अभ्यष्टौत् । 'सिवादीनां वा--' (२३५६) । पर्यष्टौत्-पर्यस्तौत् । 'ब्रूञ् २५ व्यक्तायां वाचि' ।

2449. Before an इट्-beginning s-Aorist of the Parasmaipada, there is optional Vṛiddhi of the vowel of ऊर्णु ॥

As और्णावीत् or और्णवीत् ॥ This option applies when the सिच् is not treated as ङित् ॥ But after ऊर्णु, सिच् is optionally ङित्, (I.2.6): when it is ङित्, there being neither guṇa nor vṛiddhi; we have उवङ् substitution, as और्णुवीत् (VI,

4. 77). Thus we have three forms in the Parasmai-Aorist.

AORIST. I. FORM

	Sing.	*Dual.*	*Plural.*
Third person.	और्णावीत् ।	और्णाविष्टाम् ।	और्णाविषुः ।
Second person.	और्णावीः ।	और्णाविष्टम् ।	और्णाविष्ट ।
First person.	और्णाविषम् ।	और्णाविष्व ।	और्णाविष्म ।

II. FORM.

	Sing.	*Dual.*	*Plural.*
Third person.	और्णवीत्	और्णविष्टाम्	और्णविषुः
Second person.	और्णवीः	और्णविष्टम्	और्णविष्ट
First person.	और्णविषम्	और्णविष्व	और्णविष्म

THIRD FORM.

	Sing.	*Dual.*	*Plural.*
Third person.	और्णुवीत्	और्णुविष्टाम्	और्णुविषुः
Second person.	और्णुवीः	और्णुविष्टम्	और्णुविष्ट
Third person.	और्णुविषम्	और्णुविष्व	और्णुविष्म

30√ ûrnuñ, (Parasmaipadi) to cover.

Pre. ऊर्णौति, or ऊर्णोति । ऊर्णुतः । ऊर्णुवन्ति । ऊर्णौषि or ऊर्णोषि । ऊर्णुथः । ऊर्णुथ ऊर्णौमि or ऊर्णोमि । ऊर्णुवः । ऊर्णुमः । Per. ऊर्णुनाव । ऊर्णुनुवतुः । ऊर्णुनुवुः । ऊर्णुनुविथ or ऊर्णुनविथ । ऊर्णुनुवथुः । ऊर्णुनुव । ऊर्णुनाव । ऊर्णुनुविव or ऊर्णुनविव । ऊर्णुनविम । I Fut. ऊर्णविता or ऊर्णुविता । II Fut. ऊर्णविष्यति or ऊर्णुविष्यति । Imperative ऊर्णौतु or ऊर्णोतु । ऊर्णुताम् । ऊर्णुवन्तु । ऊर्णुहि । ऊर्णुतम् । ऊर्णुत । ऊर्णवानि । ऊर्णवाव । ऊर्णवाम । Imper. और्णौत् । और्णुताम् । और्णुवन् । और्णोः । और्णुतम् । और्णुत । और्णवम् । और्णुव । और्णुम । Poten. ऊर्णुयात् । ऊर्णुयाः । ऊर्णुयाम् । Bene. ऊर्णूयात् । Aorist. और्णुवीत् । और्णावीत् Cond. और्णुविष्यत् और्णविष्यत् । Pass. ऊर्णूयते । Caus. ऊर्णावयति । Aor. और्णुनवत् । Desidera. ऊर्णुनूषति, ऊर्णुनविषति, ऊर्णुनुविषति । Inten. ऊर्णोनूयते । (See Vârtika under S. 2630). yañ luk. ऊर्णोनोति (VII. 3. 89. S. 2443). Nouns :—ऊरुः, उरुः, संहितोरुः शफोरुः, वामोरुः, वरीयान्, वरिमा, ऊर्णायुः, ऊर्णा, वरा, वरिष्ठः Pres. Part. ऊर्णुवन् Past Part. Pass. ऊर्णुतः Act. ऊर्णुतवान् Fut. Part. ऊर्णविष्यन् or ऊर्णुविष्यन् । Grund. ऊर्णुत्वा ।

30√ ûrnuñ (Atmanepadi)

Pre. ऊर्णुते । ऊर्णुवाते । ऊर्णुवते । ऊर्णुषे । ऊर्णुवाथे । ऊर्णुध्वे । ऊर्णुवे । ऊर्णुवहे । ऊर्णुमहे । Per. ऊर्णुनुवे । ऊर्णुनुवाते । ऊर्णुनुविरे । ऊर्णुनुविषे । ऊर्णुनुवाथे । ऊर्णुनुविध्वे or ढ्वे । ऊर्णुनुवे । ऊर्णुनुविवहे । ऊर्णुनुविमहे । I Fut. ऊर्णुविता । ऊर्णविता । II Fut ऊर्णुविष्यते । ऊर्णविष्यते । Imperative. ऊर्णुताम् । ऊर्णुवाताम् । ऊर्णुवताम् । ऊर्णुष्व । ऊर्णुवाथाम् । ऊर्णुध्वम् । ऊर्णवै । ऊर्णवावहै । ऊर्णवामहै । Impera. और्णुत । और्णुवाताम् । और्णुवत । और्णुथाः । और्णुवाथाम् । और्णुध्वम् । और्णुवि । और्णुवहि । और्णुमहि । Poten. ऊर्णुवीत । ऊर्णुवीयाताम् । ऊर्णुवीथाः । ऊर्णुवीय । ऊर्णुविवहि । Bene. ऊर्णुविषीष्ट, or ऊर्णविषीष्ट । ऊर्णुविषीध्वं or ढ्वम् । ऊर्णुविषीय ।

Aorist. और्णुविष्ट । और्णुविषाताम् । और्णुविषत । और्णुविष्ठाः । और्णुविषाथां । और्णुविढ्वम् । और्णुविषि । और्णुविष्वहि । और्णुविष्महि । और्णविष्ट । और्णविषाताम् । और्णविषत । और्णविष्ठाः । और्णविषाथां । और्णविढ्वम् । और्णविषि । और्णविष्वहि । और्णविष्महि । Condi. और्णुविष्यत, or और्णविष्यत । Pas. ऊर्णूयते । Casu. ऊर्णावयते, Desider. ऊर्णुनूषते । ऊर्णुनविषते, ऊर्णुनुविषते Pre. Part. Atmane. ऊर्णुवानः Past. Part. Pass. ऊर्णुतः Active, ऊर्णुतवान् । Fut. Part. ऊर्णुविष्यमाणः or ऊर्णविष्यमाणः Ger. ऊर्णुत्वा । Infini. ऊर्णुवितम् । Adj. ऊर्णुविव्यं । ऊर्णुवनीयं ऊर्णव्यम् ।

द्यु ३१ अभिगमने ।

31 √dyu to advance towards, encounter, attack, assail.

* Pre. द्यौति । Per. दुद्याव । दुद्युवतुः । दुद्यविथ or दुद्योथ । दुद्युव । दुद्याव । or दुद्यव । दुद्युविव । I Fut. द्योता । II द्योष्यति । Imperative. द्यौतु or द्युतात् । द्युहि । द्यवानि । Imper. अद्यौत् । अद्युताम् । अद्यौः । अद्यवम् । Poten. द्युयात् द्युयाताम् । द्युयाः । द्युयाम् । Bene. द्यूयात् । Aorist. अद्यौषीत् । अद्यौष्टाम् । अद्यौषीः । अद्यौषम् । Condi. अद्योष्यत् । Pass. द्यूयते । Causative. द्यावयति । Aorst. अदुद्यवत् । Desi. दुद्यूषति । Inten. दोद्यूयते । yanluk दोद्योति or दोद्यवीति । Passive. द्युतः । Ger. द्युत्वा ।

षु ३२ प्रसवैश्वर्ययोः ।

32 √shu 1. to consent, or permit. 2. to possess power or supremacy. The word prasava here means 'consent, approval, permission.' As सोमिति अक्षाः असौति ।

Pre. सौति । Per. सुषाव । I Fut. सोता । Aorst. असौषीत् । Noun.:—सुवती ॥

कु ३३ शब्दे ।

33 √Ku, to hum, to coo (as a bee).

Pre. कौति । Per. चुकाव । चुकविथ or चुकोथ । चुकुविव । I Fut. कोता । Inten. चोकूयते । yan luk चोकोति or चोकवीति । Nouns:—कविः । काव्यम् ॥

√ष्टुञ् ३४ स्तुतौ ।

34 √shṭuñ (Parasmaipadi) to praise.

Pre. स्तौति, or स्तवीति, । स्तुतः or स्तुवीतः । स्तुवन्ति । स्तोषि or स्तवीषि । स्तुथः or स्तुवीथः । स्तुथ or स्तुवीथ । स्तौमि or स्तवीमि । स्तुवः or स्तुवीवः । स्तुमः or स्तुवीमः । Per. तुष्टाव । तुष्टोथ । तुष्टव । I Fut. स्तोता । II Fut. स्तोष्यति । Imperative. स्तौतु or स्तवीतु or स्तुतात् or स्तुवीतात् । Dual. स्तुतां or स्तुवीतां । Pl. स्तुवन्तु । 2nd. s. स्तुहि or स्तुवीहि । 1st. s. स्तवानि । Imper. अस्तौत् or अस्तवीत् । d. अस्तुताम् or अस्तवीताम् । Pl. अस्तुवन् । 2nd. s. अस्तौः or अस्तवीः । 1st. s. अस्तवम् । d. अस्तुव or अस्तवीव । Poten. स्तुयात् or स्तुवीयात् । d. स्तुयाताम् or स्तुवीयाताम् Pl. स्तुयुः or स्तुवीयुः । 2nd. s. स्तुयाः or स्तुवीयाः । d. स्तुयाताम् or स्तुवीयाताम् । 1st. s. स्तुयाम् or स्तुवीयाम् । Bene. स्तूयात् । Aorist. अस्तावीत् । अस्ताविष्टाम् । अस्तावीः । अस्ताविषम् । Condi. अस्तोष्यत् । Pass. स्तूयते । Causa. स्तावयति । Desi. तुष्टूषति । Inten. तोष्टूयते Pre. Par. स्तुवन् । Past. Pass. Par. स्तुतः । Act. स्तुतवान् । Fu. स्तोष्यन् । Ger. स्तुत्वा । Infini. स्तोतुम् Adj. स्तोतव्यं स्तवनीयं, स्तव्यम् ॥

The ईट् is added in अस्तावीत् by S. 2385. The स is changed to ष after an alterant upasarga अभि etc. by S. 2276; as अभ्यष्टौत् । This is optional under S. 2359, as पर्यष्टौत् or पर्यस्तौत् ॥

34. Shṭuñ (Atmanepadi)

Pre. स्तुते। स्तुवाते। स्तुवते। स्तुषे। स्तुध्वे। स्तुवे। स्तुवहे। Per. तुष्टुवे। तुष्टुवाते। तुष्टुविरे। तुष्टुषे। तुष्टुध्वे। तुष्टुवहे। I. Fut. स्तोता। Impera. स्तुताम्। स्तुवाताम्। स्तुष्व। स्तुध्वम्। स्तवै। Imper. अस्तुत। अस्तुवाताम्। अस्तुथाः। अस्तुवि। Poten. स्तुवीत। स्तुवीयाताम्। स्तुवीथाः। स्तुवीय। Bene. स्तोषीष्ट। Aorist. अस्तोष्ट। अस्तोषाताम्। अस्तोष्ठाः। अस्तोढ्वम्। अस्तोषि। Past. Part. Pass. स्तुतः Active. स्तुतवान्। Ger. स्तुत्वा। Nouns:—ज्योतिष्टोमः। ग्रावस्तुत्। प्रस्तावः। स्तुतिः। संस्तवः।

Present. स्तुवीते। स्तुवीषे। स्तुवीध्वे। स्तुवीवहे। Impera. स्तुवीताम्। स्तुवीष्व। स्तुवीध्वम्। Imper. अस्तुवीत। अस्तुवीथाः। अस्तुवीध्वम्। अस्तुवीवहि।

ब्रूञ् ३५ व्यक्तायां वाचि।

In the conjugation of this root we have double forms in the Present tense, by the following sûtra.

२४५० । ब्रुवः पञ्चानामादित आहो ब्रुवः । ३ । ४ । ८४ ।

ब्रुवो लटः परस्मैपदानामादितः पञ्चानां णलादयः पञ्च वा स्युर्ब्रुवश्चाहादेशः। अकार उच्चारणार्थः। आह। आहतुः। आहुः।

2450. Instead of the first five tense-affixes, in the Present tense of the Parasmaipada coming after the verb 'brû' (to speak) there may optionally be the affixes of the Perfect; and 'âha' is at the same time, the substitute in the room of 'brû'.

The अ is for the sake of utterance only; the real substitute is आह्॥

Thus आह 'he says'; आहतुः 'they two say'; आहुः 'they say'; आत्थ 'thou sayst'; आहथुः 'you two say'; the rest like ब्रू as shown below:—

	Third Person.	*Second Person.*	*First Person.*
Singular.	आह or ब्रवीति	आत्थ or ब्रवीषि	ब्रवीमि
Dual.	आहतुः or ब्रूतः	आहथुः or ब्रूथः	ब्रूवः
Plural.	आहुः or ब्रुवन्ति	ब्रूथ	ब्रूमः

——:0:——

The word आदितः 'first' is used in the sûtra to indicate that the substitution should not take place in the case of the last four affixes. The repetition of the word ब्रुवः in the sûtra indicates the original expression which is to be replaced; and shows that this change occurs in the Parasmaipada affixes only.

In forming the second Person singular आह् + थ the following sûtra applies.

२४५१ । आहस्थः । ८ । २ । ३५ ।

झलि परे। चर्त्वम्। आत्थ। आहथुः।

2451. For the ह of the root आह्, there is substituted थ before a jhal letter.

Thus आह् + थ = आथ् + थ = आत्थ ॥

As इदमात्थ, किमात्थ. The word आथथ becomes आत्थ by VIII. 4.55, S. 121.

The word झलि is understood here. Hence there is no change before vowel affixes, as आह, आहतुः, आहुः ॥

In the alternative, when there is no आह् substitution, we have ब्रू + तिप् । Now applies the following.

२४५२ । ब्रुवः ईट् । ७ । ३ । ९३ ॥

ब्रुवः परस्य हलादेः पित ईट् स्यात् । 'आह' इत्यत्र स्थानिवद्भावात्प्राप्तोऽयं झलीति आह-विधानान्न भवति । ब्रवीति । ब्रूतः । ब्रुवन्ति । ब्रूते । आर्धधातुकाधिकारे ।

2452. Before a पित् Sârvadhâtuka affix beginning with a consonant, the augment ईट् is placed after ब्रू ॥

As ब्रवीति, ब्रवीषि, ब्रवीमि, अब्रवीत् ॥ But ब्रवाणि before such an affix beginning with a vowel, and ब्रूतः before an affix which is not पित् ॥

The augment ईट् ought to have come in आह्+थ also, because थ being a substitute of the पित् affix सिप् will be considered as पित् by the rule of sthânivat (I. 1. 56. S. 49) But the augment does not come, because the थ substitution for स by the last aphorism takes place only before a non-vowel affix for झलि is understood. That rule would have become redundant, if we could make the form आहीथ ॥

In the Section treating of the rules that apply to ârdhadhâtuka affixes, we have the following sûtra, which applies to this root when an ârdhadhâtuka affix follows, such as the affixes of the Perfect.

२४५३ । ब्रुवो वचिः । २ । ४ । ५३ ॥

उवाच । ऊचतुः । ऊचुः । उवचिथ-उवक्थ । ऊचे । वक्ता । ब्रवीतु । ब्रूतात् । 'ङिच्च पिच्च' इत्यपित्त्वादीण्न । ब्रवाणि । ब्रवै । ब्रूयात् । उच्यात् । 'अस्यतिवक्ति-' (२४३८) इत्यङ् ॥

2453. वचि is the substitute of ब्रू 'to speak' when any ârdhadhâtuka affix is to be applied.

Thus the Perfect of brû is formed from √vach; as उवाच । ऊचतु । ऊचुः 2nd. उवचिथ or उवक्थ 1st. ऊचे । The First Fut. is वक्ता 'he will speak.' The इ of वचि is for the sake of articulation only. The substitute being like the principal, वच् is Atmanepadi when the fruit of the action accrues to the agent, as ऊचे 'he spoke,' वक्ष्यते 'he will speak.'

In the Imperative one form is ब्रवीतु with the ईट् of S. 2452: but the affix तातङ् VII. 1. 35. S. 2197. which replaces तु is not considered पित्, because of the maxim already mentioned before "a ङित् is not पित्, nor a पित् should be considered ङित् for the purposes of operations depending on them." Therefore we have ब्रूतात् and not ब्रवीतात् । 1st Sing. ब्रवाणि । A. ब्रवै । Pot. ब्रूयात् । Ben. उच्यात् ।

In the Aorist, the affix अङ् is added by III. 1. 52. S. 2438. When अङ् is added the following applies.

२४५४ । वच उम् । ७ । ४ । २० ॥

अङि परे । अवोचत्-अवोचत ।

2454. The augment उ is added after the व of वच् in the अङ्-Aorist.

As अवोचत्, अवोचताम्, अवोचन् ॥ See III.1. 52. S. 2438.

ब्रूञ् ३५ व्यक्तायां वाचि ।

35 √brûñ (Parasmaipadi) to speak distinctly.

Para. ब्रवीति । ब्रूतः । ब्रुवन्ति । ब्रवीषि । ब्रूथः । ब्रूथ । ब्रवीमि । ब्रूवः । ब्रूमः । Per. उवाच । ऊचतुः । ऊचुः । उवचिथ or उवक्थ । ऊचथुः । ऊच । उवाच or उवच । ऊचिव । ऊचिम । I Fut. वक्ता । II Fut. वक्ष्यति । Imperative. ब्रवीतु । ब्रूताम् । ब्रुवन्तु । ब्रूहि । ब्रूतम् । ब्रूत । ब्रवाणि । ब्रवाव । ब्रवाम । Imper. अब्रवीत् । अब्रूताम् । अब्रवीः । अब्रवम् । अब्रूव । Poten. ब्रूयात् । ब्रूयाताम् । ब्रूयाम् । ब्रूयाव । Bene. उच्यात् । उच्यास्ताम् । Aorist. अवोचत् । अवोचताम् । अवोचन् । अवोचः । अवोचतम् । अवोचत । अवोचम् अवोचाव । अवोचाम । Condi अवक्ष्यत् । Pass. उच्यते । Caus. वाचयति । Desider. विवक्षति or ते । Inten वावच्यते । Perf. Part. Atmane. ऊचानः । Nouns :—वाच्यम् । वाग्मी । वाचा, वाचाटः । नैकटम् ॥

35. √brûñ (Atmanepada). to speak distinctly.

Present. ब्रूते । ब्रुवाते । ब्रुवते । ब्रूषे । ब्रूवे । Per. ऊचे । ऊचाते । ऊचिरे । ऊचिषे । ऊचाथे । ऊचिध्वे । ऊचे । ऊचिवहे । ऊचिमहे । I. Fut. वक्ता । वक्तासे । वक्ताहे । II Fut. वक्ष्यते । Imper. ब्रूताम् । ब्रुवाताम् । ब्रुवताम् । ब्रूष्व । ब्रुवाथाम् । ब्रूध्वम् । ब्रवै । ब्रवावहै । ब्रवामहै । Imper. अब्रूत । अब्रूथाः । अब्रुवि । Poten. ब्रुवीत । ब्रुवीयाताम् । ब्रुवीथाः । ब्रुवीय । ब्रुवीमहि । Bene. वक्षीष्ट । वक्षीयास्ताम् । वक्षीष्ठाः । वक्षीय । Aorist. अवोचत । अवोचेताम् । अवोचन्त । अवोचथाः । अवोचे । अवोचावहि । Condi. अवक्ष्यत । Pass. उच्यते । वाचयते । विवक्षते । Inten. वावच्यते । Nouns वाग्मी । वाच । वाचिकम् ।

अथ शास्यन्ताः परस्मैपदिनः । इङ् त्वात्मनेपदी ।

The following roots upto शास् are Parasmaipadi. But the root इङ् is Âtmanepadi.

इण् ३६ गतौ । एति । इतः ॥

The Present 3rd. S. is एति । D. इतः । In forming the plural, the following rule applies.

२४५५ । इणो यण् । ६ । ४ । ८१ ।

अजादौ प्रत्यये परे । इयङोऽपवादः । यन्ति । इयाय ।

2455. For the इ of the root इण् (एति) is substituted a semivowel (य), before an affix beginning with a vowel.

Thus यन्ति, यन्तु, आयन् ॥ This supersedes इयङ् substitution, and is, itself superseded by VII 2. 115, and VII. 3. 84 which ordain Vṛiddhi and Guṇa : on the maxim मध्येऽपवादाः पूर्वान् विधीन् बाधन्ते, नोत्तरान् ॥ "Apavâdas that are surrounded by the rules which teach operations that have to be superseded by the apavâda operations, supersede only those rules that precede, not those that follow them." So we have अयनम् and आयकः ॥

The perfect 3rd. S. is इयाय । In forming the dual the following sûtra applies.

२४५६ । दीर्घ इणः किति । ७ । ४ । ६९ ।

इणोऽभ्यासस्य दीर्घः स्यात् किति लिटि । ईयतुः । ईयुः । इययिथ--इयेथ । एतु । एताम् । आयन् । इयात् । ईयात् ।

2456. A long vowel is substituted in the reduplicate of the root इ (इण्), before a Personal ending of the Perfect, which has an indicatory क् ॥

As ईयतुः, ईयुः ॥ These are thus formed इ + अतुस् = य् + अतुः (य् substituted for इ by VI.4.81. S. 2455.) Then there is reduplication, the य becomes sthânivat to इ by I. 1. 59, S. 2243 and we have इ य्+अतुः and then by the present rule ईयतुः ॥ Why do we say before a कित् affix ? Observe इयाय, इययिथ ॥

The 2nd S. is इययिथ or इयेथ । The First Fut. is एता । The Imperative 3rd S. is एतात् । 2nd S. इहि 1st. S. अयानि । The Imperfect is ऐत्, d. ऐताम्, Pl. आयन् ॥ Pot. इयात् । Ben. ईयात् । But this long ई which was obtained by VII.4. 25. S. 2298 is shortened after an upasarga by the following.

२४५७ । एतेर्लिङि । ७ । ४ । २४ ।

उपसर्गात्परस्य इणोऽणो ह्रस्वः स्यादार्धधातुके किति लिङि । निरियात् । × उभयत आश्रये नान्तादिवत् × । अभीयात् । 'अणः' किम् । समेयात् । 'समीयात्' इति प्रयोगस्तु भौवादिकस्य ।

2457. The short is substituted for the simple (अण्) vowel of the stem इ (इण्) before the augment यासु in the Benedictive, when a Preposition percedes it.

As निरियात् । उदियात् । समियात् । अन्वियात् ॥ This is an exception to VII. 4. 25 S. 2298 by which a long would have been substituted. But ईयात् without a Preposition. The अण् (VII.4.13. S 834.) is understood here also. Therefore ए form of ई will not be shortened, as आ+ ईयात् = एयात्, समेयात् ॥

But in अभि + ईयात् = अभि + इयात् = अभीयात्, the long ई obtained by ekâdeśa is not shortened, because it is not preceded by an upasarga; for अभ् is no upasarga ; and there is no *long* ई after अभि, for the analysis of अभीयात् gives us अभि + इयात् । Nor can you say that the rule of अन्तादिवत् (VI.1.85 S.75) should apply here, and this ekâdeśa long ई should be considered as the beginning of the succeeding form, because the present rule of shortening depends upon the fulfilment of *two* conditions—1. A preposition to precede, and 2. A long vowel ई to succeed. They being so mutually inter-dependent, that VI.1.85 S.75 cannot apply.

Why do we say the simple अण् vowels are shortened ? Observe सम् + एयात् = समेयात् । The ए obtained by अ + ई is not shortened, because it is not an अण् vowel.

The समीयात् is not from this root, but from the Bhvâdi root ई गतौ (no 342.A.) The proper form of the Benedictive from the Adâdi is समियात् ।

The Aorist is formed by substituting √गा in the place of √इ by the following.

२४५८ । इणो गा लुङि । २ । ४ । ४५ ।

'गातिस्था—' (२२२३) इति सिचो लुक् । अगात् । अगाताम् । अगुः ।

2458. गा is the substitute of the root इण्, when लुङ्, follows.

When गा is substituted, the aorist sign सिच् is elided by II.4.77.S.2223. अगात् 'he went.' अगाताम् 'they two went' अगुः 'they all went.'

NOTE:—The repetition of the word लुङ्, in this sûtra, though its anuvritti was current from the last Ashtâdhyâyi aphorisms, indicates that there is no option allowed even in the Atmanepada, गा being the invariable substitute in all the Padas. Thus अगायि अगसा 'you went.' The form अगात्, is thus evolved अ + गा+सिच् + त् =अगात्, (II.4.77. S. 2223.)

इण् ३६ गतौ ।

36 इण् to go.

Pre. एति । इतः । यन्ति । एषि । इथः । इथ । एमि । इवः । इमः । Per. इयाय । ईयतुः ईयुः । इययिथ or इयेथ । ईय, इयाय or इयय । ईयिम । I Fut. एता । II Fut. एष्यति Imperative. एतु or इतात् । इताम् । यन्तु । इहि । अयानि । अयाव । अयाम । Imper. ऐत् ऐताम् । आयन् । ऐः । ऐतम् । ऐत । आयम् । ऐव । ऐम । Poten. इयात् । इयाताम् । इयतः । इयाम । इयाव । Bene ईयात् । ईयास्ताम् । Aorist अगात् । अगाताम् । अगुः । अगाः । अगातम् अगाम् । अगाव । अगाम । Condi. ऐष्यत् । Pass. ईयते । Aorist. अगायि । Causa. आययति as in प्रत्याययति ; or गमयति (II. 4. 46 S. 2607). Desi. जिगमिषति । (II.4.47.S 26-15.) or इयिषति । as in प्रतीषिषति । Per. Part. Para. उपेयिवान् (III.2.109 S. 3098).

Nouns:—इत्वरः । इत्वरी (F.) । इभः । एकः एयका । ईयिका । एनी ॥

इङ् ३७ अध्ययने ।

नित्यमधिपूर्वः । अधीते । अधीयाते । अधीयते ।

37. इङ् to study. This root is invariably found preceded by अधि । The Present S. is अधीते, D. अधीयाते, pl. अधीयते । In forming the perfect, following sûtra applies.

२४५९ । गाङ् लिटि । २ । ४ । ४९ ।

इङो गाङ् स्याल्लिटि लावस्थायां विवक्षिते वा । अधिजगे । अधिजगाते । अधिजगिरे । अध्येता । अध्येष्यते । अध्यये । गुणायादेशयोः कृतयोरुपसर्गस्य यण् 'पूर्वं धातुरुपसर्गेण–' इति दर्शनेऽन्तरङ्गत्वाद्गुणात्पूर्वं सवर्णदीर्घः प्राप्तः । 'गोरध्ययने वृत्तम्' (३०४४) इति निर्देशान्न भवति । अध्यैत । परत्वादियङ् । तत आट् । वृद्धिः । अध्यैयाताम् । अध्यैयि । अध्यैवहि । अधीयीत । अधीयीयाताम् । अधीयीध्वम् । अधीयीय । अध्येषीष्ट ।

2459. गाङ् is the substitute of इङ् when लिट् (Perfect) follows.

Or rather the substitution takes place in anticipation of the adding of the लिट् affixes. Therefore in reduplication, गा is not considered as sthânivat to इ, for if it were so, then the sûtra I.1.59.S.2243 would require इ in the reduplicate.

The Perfect 3rd S. is अधिजगे, dual. अधिजगाते, pl. अधिजगिरे । The First Future is अध्येता । The Second Future is अध्येष्यते । The Imperative अध्यये formed thus: अधि + इ + ऐ = अधि+ए+ऐ=अधि+अय्+ऐ = अध्यये । The guna and अय् substitutions take place first, and then the conjunction takes place with the upasarga, whose इ is then changed to य् । This is in contravention to the general maxim that a root must first combine with the Preposition: for in that view,

the rule of सवर्णे दीर्घः being antaraṅga would have applied prior to the application of the guṇa rule : namely अधि+इ+ये would have become अधी+ये first and then guṇa अधे+ये=अध्येये । But this is not the correct form ; and this we infer from Pâṇini himself using the form अध्ययन in the sûtra णेरध्ययने वृत्तम् (VII. 2. 26 S. 3066). The form अध्ययन is thus evolved अधि+इ+अन=अधि+ए+अन= अध्ये+अन=अध्ययन । Had the root combined first with the preposition, then this form could not have been got. The employment of the form अध्ययन by Pâṇini himself shows that the rule पूर्वं धातुरुपसर्गेण &c. does not apply to अधि+इ ।

The Imperfect (लङ्) third person singular is अध्यैत (अधि+आट्+इ+त VI. 4. 72.S. 2254 = अधि+ऐ+त S. 269. =अध्यैत) । In forming the dual, the equation stands thus अधि+आट्+इयङ्+आताम् । Here the इयङ् substitution for इ takes place first, because it is taught by VI. 4. 77 S. 271, a rule subsequent in Ashtâdhyâyî order to the rule ordaining आट् namely VI. 4. 72 S. 2254. When इ is thus replaced by इयङ् then comes आट् । Then आ and इ of इयङ् coalesce into Vriddhi by S. 269. Thus अधि+आ+इय+आताम्=अधि+ऐय+आताम् (VI. 1. 90 S. 269) अध्यैयाताम् । The plural is अध्यैयत (अधि+आ+इय+अत the झ is replaced by अत VII. 5. S. 2258). The first person Singular is अधि+आ+इय्+इ=अधि+ऐय्+इ अध्यैयि । The dual is अध्यैवहि ।

The Potential 3rd Per. S. is अधीयीत and is thus formed अधि+इ+सीयुट्+त= अधि+इ+ईय्+त the स is elided by VII. 2. 79 S. 2211 = अधि+इय्+ईय्+त the इयङ् substitution by VI. 4. 77 S. 271 = अधीयीत the य् is elided by VI. 1. 66. S. 873.

The dual is अधीयीयाताम् । The Second person plural is अधीयीध्वम् । The first person Singular is अधीयीय ।

The Benedictive 3rd pers. Singular is अध्येषीष्ट । Thus अधि+इ+सीयुट्+सुट्+त ॥ Here by III. 4. 107 S. 2210 there is सुट् । The dual is अध्येषीयास्ताम्, and the plural is अध्येषीरन् ॥

The Aorist (लुङ्) of अधि+इ is optionally formed from another stem, namely from √गा as the following sûtra shows.

२४६० । विभाषा लुङ्लृङोः । २ । ४ । ५० ।
इङो गाङ् वा स्यात् ।

2460. In the Aorist and the Conditional Tenses, गाङ् is optionally substituted for the root इङ् ।

Thus अधि+इ+त=अधि+आट्+इ+सिच्+त VI. 4. 72 S. 2254 = अधि+अट्+गा+स+सिच्+त ।

This Substitute गाङ् should not be confounded with the root गाङ् । A peculiarity of this substitute गाङ् is that all affixes except ञित् or णित् after it are considered as ङित् and so cause no guṇa or vṛiddhi &c. This is done by the following sûtra :

२४६१ । गाङ्कुटादिभ्योऽञ्णिन्ङित् । १ । २ । १ ॥
गाङादेशात् कुटादिभ्यश्च परेऽञ्णितः प्रत्यया ङितः स्युः ॥

2461. All affixes after गाङ् (the substitute of इ) and after the कुटादि roots are treated as if they had an indicatory ङ, except ञित् or णित् affixes.

Thus अधि+अट्+इ+सिच्+त=अधि+अट्+गा+सिच्+त । Now the following sûtra applies by which गा is changed to गी ।

२४६२ । घुमास्थागापाजहातिसां हलि । ६ । ४ । ६६ ।

एषामात ईत् स्यात् हलादौ क्ङित्यार्धधातुके । अध्यगीष्ट । अध्यैष्ट । अध्यगीष्यत–अध्यैष्यत । 'इक् १८ स्मरणे' । अयमप्यधिपूर्वः । अधीगर्थदयेशाम्–'(६१३) लिङ्गात् । अन्यथापि. 'इगर्थ'–इत्येव ब्रूयात् । * इणवदिक इति वक्तव्यम् * । अधियन्ति । अध्यगात् । केचित्तु आर्धधातुकाधिकारोक्तस्यैवातिदेशमाहुः । तन्मते यणन । तथा च भट्टिः–'समीतयो राघवयोरधीयन्' इति ।

'वी ३९ गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु' । प्रजनं गर्भग्रहणम् । असनं क्षेपणम् । वेति । वीतः । वियन्ति । वेषि । वेमि । वीमहि । अवेत् । अवीताम् । अवियन् । अडागमे कृते अनेकाच्त्वाद्यणिति केचित् । अव्यन् ।

अस्येकारोऽपि धात्वन्तरं प्रश्लिष्यते । एति । ईतः । इयन्ति । ईयात् । ऐषीत् ।

या ४० प्रापणे । प्रापणमिह गतिः । प्रणियाति । यातः । यान्ति ।

2462. For the final of the roots called ghu, as well as of mâ, sthâ, gâ, pâ, hâ, and sâ, there is substituted ई before an ârdhadhâtuka affix beginning with a consonant, which has an indicatory क or ङ ।

By the preceding sûtra, affixes after गा are ङित् ; and therefore by the present sûtra गा becomes गी । Thus अधि+अट्+गा+सिच्+त=अध्यगीष्ट ।

But the substitution of गा for इ is optional. When there is no substitution, we have अधि+आट्+इ+सिच्+त=अधि+ऐ+ष्+त (VI. 1. 90 S. 269)=अध्यैष्ट ।

The Conditional is अध्यगीष्यत or अध्यैष्यत ।

इङ् ३७ अध्ययने.

37 √iṅ (Atmanepadi) to study.

Pre अधीते । अधीयाते । अधीयते । अधीषे । अधीयाथे । अधीध्वे । अधीये । अधीवहे । अधीमहे । Per. अधिजगे । अधिजगाते । अधिजगिरे । अधिजगिषे । अधिजगाथे । अधिजगिध्वे । अधिजगे । अधिजगिवहे । अधिजगिमहे । I Fut. अध्येता । II Fut. अध्येष्यते । Imperative अधीताम् । अधीयाताम् । अधीष्व । अध्ययै । अध्ययावहै । Imper. अध्यैत । अध्यैयाताम् । अध्यैयत । अध्यैथाः । अध्यैयि । अध्यैवहि । Poten. अधीयीत । अधीयीयाताम् । अधीयीथाः । अधीयीध्वम् । अधीयीय । अधीयीवहि । Bene. अध्येषीष्ट । अध्येषीयास्ताम् । अध्येषीष्ठाः । अध्येषीध्वम् । अध्येषीय । Aorist अध्यगीष्ट or अध्यैष्ट । अध्यगीषाताम् or अध्यैषाताम् । अध्यगीष्ठाः or अध्यैष्ठाः । अध्यगीढ्वम् । अध्यैढ्वम् । अध्यगीषि or अध्यैषि । अध्यैष्वहि । Cond. अध्यैष्यत । अध्यगीष्यत । अध्यगीष्येताम् । अध्यगीष्यन्त । अध्यगीष्यथाः । अध्यगीष्यध्वम् । अध्यगीष्ये । अध्यगीष्यावहि । Passive अधीयते । Caus. अध्यापयति । Aorist अध्यजीगपत् or अध्यापिपत् । Desi. अधिजिगांसते । Nouns:— अध्यायः । स्वाध्यायः । कठाध्यापकः ।

√ इक् ३८ स्मरणे.

38 √ ik (Parasmaipadi) to remember. This root like the preceding, is also invariably found with the preposition adhi. Because we find Pâṇini himself using the word adhigârtha in sûtra II. 3.52. S. 613 in the sense of remembering, with the preposition adhi. If this root conveyed the sense of remembering without *adhi*, then Pâṇini would have used the word igartha इगर्थ in that sûtra, and not adhigartha.

Vart: It should be stated that √ ik is treated like √ iṇ: so that there is यण् (S. 2455) substitutions here also. Thus Present Pl. अधियन्ति। The aorist is अध्यगात्। But according to some this rule is confined to ârdhadhâtuka affixes only i. e., इक् is like इण् so far as ârdhadhâtuka affixes go; but not to sârvadhâtuka affixes. Therefore there is no यण् of VI. 4. 81. S. 2455 in their opinion: on the contrary इयङ् comes. As the present participle अधीयन् used by Bhatti in the following verse वसीतयोः राघवयोरधीयन्=स्मरन्। (2). This is the view of Atreya. According to him the Pre. Pl. is not अधियन्ति, but अधि + इयन्ति or अधीयन्ति॥ Haradatta is against this view.

Pre. अध्येति। अधीतः। अधीयन्ति or अधियन्ति। Per. अधीयाय। I Fut. अध्येता। II Fut. अध्येष्यति। Imperative अध्येतु। Imper. अध्यैत्। Poten अधीयात्। Bene. अधीयात्। Aorist अध्यगात्। Con. अध्यैष्यत्। Pas. अधीयते। Caus. अधिगमयति। Deside. अधिजिगमिषति। Pre. Part. Parasmai. अधियन्। Past Part. Pas. अधीतः। Act. अधीतवान्।

वी ३९ गतिव्याप्तिप्रजनकान्त्यसनखादनेषु.

39 √ vî 1 to go. 2. to pervade. 3. to conceive, bring forth. 4. to shine, be beautiful. 5. to throw, cast. 6 to eat. The root वी is split up, by some, into वी+ई। The long ई is conjugated as: एति, ईतः, इयन्ति। ईयात्, ईयाताम्। Aor. ऐषीत्। &c.

Pre. वेति। वीतः। वियन्ति। वेषि। वीथः। वीथ। वेमि। वीवः। वीमः। Per. विवाय। विव्यतुः। विव्युः। विवयिथ or विवेथ। विव्यथुः। विव्य। विवाय or विवय। I Fut. वेता। II Fut. वेष्यति। Imperative वेतु। वीतां। वियन्तु। वीहि। वयानि। वयाव। Imper. अवेत्। अवीताम्। अवियन्। When there is अट् augment, the root becomes अनेकाच् (of more than one syllable), and so there is यण् âdeśa of VI 4.82. S. 272. according to Atreya and the proper form is अव्यन् and not अवियन्। अवेः। अवीतम्। अवीत्। अवयम्। अवीव। अवीम। Poten. वीयात्। वीयाताम्। वीयुः। Bene. वीयात्। वीयास्ताम्। Aorist अवैषीत्। अवैष्टाम्। अवैषीः। अवैषम्। Con. अवेष्यत्। Pas. वीयते। Caus. वाययति। Aorist अवीवयत्। In the sense of conceiving, we have वापयति (VI. 1. 55 S. 2603). Deside. विवीषति। Inten. वेवीयते। yaṅ luk वेवेति or वेवयीति। D. वेवीतः। Pl. वेव्यति Nouns. वेतम्। वेतकोयम्। Pre. Part. Parasmai. वियन् Past. Part. Pas. वीतः Act. वीतवान्।

39 A. √ î to go.

Pre. एति। ईतः। इयन्ति। Poten. ईयात्। ईयाताम्। Aorist. ऐषीत्।

या ४० प्रापणे । प्रापणमिह गतिः । प्रणियाति । यातः । यान्ति ।

40. √yâ to go. The word prâpaṇa here means motion. The नि is changed to णि by VIII. 4. 17, S. 2285. and so we have प्रणियाति । D. यातः । Pl. यान्ति ।

Pre. याति । यातः । यान्ति । यासि । याथः । याथ । यामि । यावः । यामः । Per. ययौ । ययतुः । ययुः । ययाथ or ययिथ । ययथुः । यय । ययौ । ययिव । ययिम । I Fut. याता । II Fut. यास्यति । Imperative यातु or यातात् । याताम् । यान्तु । याहि । यातम् । यात । यानि । याव । याम । Imper. अयात् । अयाताम् । अयुः or अयान् । The Imperfect Plural is optionally formed by जुस् by the sûtra given below. अयाः । अयातम् । अयात । अयाम् । अयाव । अयाम । Poten. यायात् । यायाताम् । यायुः । Bene. यायात् । यायास्ताम् । यायासुः । Aorist अयासीत् । अयासीः । अयासिषम् । Condi. अयास्यत् । Pass. यायते । Caus. यापयति । Aorist अयीयपत् । Deside. यियासति । Inten. यायायते । yaṅ luk. यायेति or यायाति । D. यायीतः । Pl. यायति । Nouns ययाति । यामः । यात्रा । यायावरः । शुभयाः । यातुः । मृगयुः । अध्वर्युः । देवयुः ।

२४६३ । लङः शाकटायनस्यैव । ३ । ४ । १११ ।

आदन्तात्परस्य लङो झेर्जुस्वा स्यात् । अयुः-अयान् । यायात् । यायाताम् । यायास्ताम् ।

'वा ४१ गतिगन्धनयोः' । गन्धनं सूचनम् । 'भा ४२ दीप्तौ' । 'ष्णा ४३ शौचे' । 'श्रा ४४ पाके' । 'द्रा ४५ कुत्सायां गतौ' । 'प्सा ४६ भक्षणे' ।

'पा ४७ रक्षणे' । पायास्ताम् । अपासीत् ।

'रा ४८ दाने' । 'ला ४९ आदाने' । द्वावपि दाने' इति चन्द्रः

'दाप् ५० लवने' । प्रणिदाति-प्रनिदाति । दायास्ताम् । अदासीत् ।

'ख्या ५१ प्रकथने' । अयं सार्वधातुकमात्रविषयः । '* संख्याने ख्ये नमः ख्याञ् *' इति वार्तिकम् । तत्राद्यं चेह लिङ्गम् । संख्यानो जिह्वामूलीयः । स नेति ख्याञादेशस्य ख्यातित्वे प्रयोजनमित्यर्थः । 'संपूर्वस्य ख्यातेः प्रयोगो न' इति न्यासकारः ।

'प्रा ५२ पूरणे' । 'मा ५३ माने' । अकर्मकः । 'तनौ ममुस्तत्र न कैटभद्विषः' इति माघः । उपसर्गवशेनार्थान्तरे सकर्मकः । 'उदरं परिमाति मुष्टिना' । 'नेर्गद-' (२२८५) इत्यत्र मास्य ग्रहणम् । प्रणिमाति-प्रनिमाति ।

'वच ५४ परिभाषणे' । वक्ति । अयमन्तिपरो न प्रयुज्यते । 'बहुवचनपरः' इत्यन्ये । 'झिपरः' इत्यपरे । वग्धि । वच्यात् । उच्यात् । अवोचत् । 'विद ५५ ज्ञाने' ।

2463. In the opinion of Śâkaṭâyana only, 'jus' is the substitute of 'jhi', in the Imperfect of the roots which end in a long 'â'.

Thus अयुः । In the alternative, we have अयान्.

NOTE :—Why is लङ् repeated here, when the context would have supplied this word; for the sûtra applies to ङित् tenses, of which लुङ् being dealt with in the last, would leave लङ् only to be dealt with by this aphorism, for no other ङित् tense (like लिङ् or लृङ्) can end in आ ? The repetition shows that the rule applies to those affixes which come after लङ् as लङ्, and not to those which come after another tense which is treated *like* लङ् । Thus लोट् is treated *like* लङ्, but for the purposes of this rule, लोट् would not be so treated. Thus the झि of

झेर् will not be changed into जुस् by III. 4. 109. Thus वियान्, अयान्, वियुः । The word एव has been used in the sûtra for the sake of the subsequent sûtra.

√वा ४१ गतिगन्धनयोः । गन्धनं सूचनम् ।

41 √vâ 1. to go. 2. to blow. The word gandhanam here is synonymous with sûchana.

Pre. वाति । Per. ववौ । I Fut. वाता । II Fut. वास्यति । Imperative. वातु । Imper. अवात् । Poten. वायात् । Bene. वायात् । Aorist अवासीत् । Condi. अवास्यत् । Pass. वायते । Caus. वापयति or वाजयति (VII. 3. 38 S. 2590). Deside. विवासति । Inten. वावायते Nouns. वातूलः । वातकि । वायुः । वातकी । वात्या । वातः । निर्वाणः । निर्वातः । निर्वाणः ।

√भा ४२ दीप्तौ.

42 √bhâ to shine. with the Prepositions वि and अति, the root is Âtmanepadi. Thus Sing. अतिभाते, D. अतिभाते, Pl. अतिभाते । 2nd S. अतिभासे । 1st S. अतिभे ।

Pre. भाति । Per. बभौ । I Fut. भाता । II Fut. भास्यति । Imperative. भातु । Imper. अभात् । Poten. भायात् । Bene. भायात् । Aorist. अभासीत् । Con. अभास्यत् । Pass. भायते । Causa. भापयति । Deside. बिभासति । Inten. बाभायते । Nouns. भाः । विभाः । प्रतिभा । प्रभावनं । प्रभा । प्रभातम् । भानुः ।

√ष्णा ४३ शौचे.

43 √shṇâ to bathe.

Pre. स्नाति । Per. सस्नौ । सस्निथ or सस्नाथ । सस्निव । I Fut. स्नाता । II Fut. स्नास्यति । Imperative. स्नातु । स्नाहि । स्नानि । Imper. अस्नात् । अस्नाताम् । अस्नुः । अस्नाः । Poten. स्नायात् । स्नायाताम् । Bene. स्नेयात् or स्नायात्, । Aorist. अस्नासीत् । Condi. अस्नास्यत् Pass. स्नायते । Caus. स्नापयति, स्नपयति । Deside. सिस्नासति । Inten. सास्नायते । yaṅ luk सास्नाति । Nouns निष्णातः । नदीष्णः । स्नः । स्नानः । स्नायकः ।

श्रा ४४ पाके.

44 √Śrâ to cook, boil, Compare Bhvâdi root श्रै पाके (No. 966).

Pre. श्राति । Per. शश्रौ । I Fut. श्राता । II Fut. श्रास्यति । Imperative श्रातु । Imper. अश्रात् । Poten. श्रायात् । Bene. श्रेयात्, श्रायात् । Aorist. अश्रासीत् । Condi. अश्रास्यत् Pass. श्रायते, Caus. श्रपयति, श्रापयति । Deside. शिश्रासति । Inten. शाश्रायते । Nouns. श्राता । श्रपिता । शृतम् । Pre. Part. Parasmai. श्रात् । Past Part. Pass. श्राणः । श्रितम् । Act. श्राणवान् ।

द्रा ४५ कुत्सायां गतौ.

45 √drâ 1. to be ashamed. 2. to run, make haste. According to Swâmî it means to sleep also. In this sense it is generally preceded by नि ।

Pre. द्राति । निद्राति । प्रणिद्राति । Per. दद्रौ । I Fut. द्राता । II Fut. द्रास्यति । Imperative. द्रातु । Imper. अद्रात् । Poten. द्रायात् । Bene. द्रेयात् । द्रायात् । Aorist. अद्रासीत् । Condi. अद्रास्यत् । Pass. द्रायते । Caus. द्रापयति Deside. दिद्रासति Inten. दाद्रायते Nouns निद्रालुः । तन्द्रालुः । निद्रा । तन्द्रा । Past Part. Pass. द्राणः । Act. द्राणवान् ।

प्सा ४६ भक्षणे.

46 √ psâ to eat, devour.

Pre. प्साति । प्रतिप्साति । Per. पप्सौ । I Fut. प्साता । II Fut. प्सास्यति । Imperative. प्सातु । Imper. अप्सात् । Poten. प्सायात् । Bene. प्सेयात्, प्सायात् । Aorist. अप्सासीत् । Condi. अप्सास्यत् । Pass. प्सायते । Caus. प्सापयति । Deside. पिप्सासति । Inten. पाप्सायते । Nouns विप्सप्स । द्रप्सः ।

√पा ४७ रक्षणे । पायास्ताम् । अपासीत् ।

47 √ pâ to protect.

Pre. पाति । Per. पपौ । I Fut. पाता । II Fut. पास्यति । Imperative पातु । Imper. अपात् । Poten. पायात् । Bene. पायात् । पायास्ताम् । Aorist. अपासीत् । Condi. अपास्यत् । Pass. पायते Aorist अपासीत् । Caus. पालयति । Desi. पिपासति । Inten. पापायते । Nouns. पतिः । पितृव्यः । गोपालकः । पितामहः । बृहस्पतिः । पित्र्यम् । वाचस्पतिः । दिवस्पतिः । नपात् । पिता । सपत्नः ।

रा ४८ दाने ।

48 √ râ to give, grant, bestow.

Pre. राति । Per. ररौ । I Fut. राता । II Fut. रास्यति । Imper. रातु । Imper. अरात् । Poten. रायात् । Benedic. रायात् । Aorist. अरासीत् । Con. अरास्यत् । Pass. रायते । Causa. रापयति । Desidera. रिरासति । Inten. रारायते । Nouns :—रातिः । (friend) रातिभटः । रात्रिः । असुरः । (life-giver.) द्विरात्रः । द्वैरात्रिकम् ।

ला ४९ आदाने । "द्वावपि दाने" इति चन्द्रः ।

49 √ lâ to take, receive, obtain. According to Chandra, both √ râ and √ lâ mean to give.

Pre. लाति । Perfect ललौ । I Fut. लाता । II Fut. लास्यति । Impera. लातु । Imper. अलात् । Poten. लायात् । Bene. लायात् । Aorist. अलासीत् । Con. अलास्यत् । Pass. लायते । Cau. लापयति or लालयति (VII. 3. 39 S. 2591). Desi. लिलासति । Inten. लालायते । Nouns:—कपालुः । लंघिमा । ब्यालः । लालुलकम् । लंघिष्ठः । लंघीयान् ।

√दाप् ५० लवने । प्रणिदाति–प्रनिदाति । दायास्ताम् । अदासीत् ।

50 √ dâp to cut.

Pre. दाति । प्रणिदाति or प्रनिदाति (VIII. 4. 18. S. 2232). Perfect. ददौ । I Future. दाता । II Future. दास्यति । Impera. दातु । Imper. अदात् । Poten. दायात् । Benedic. दायात् । दायास्ताम् । Aorist अदासीत् । The सिच् is not elided, as the root is not *ghu*. Con. अदास्यत् । Pass दायते । Aorist अदासीत् । Cau. दापयति । Desi. दिदासति । Inten. दादायते । Noun :—दात्रम् ।

ख्या ५१ प्रकथने ।

51 √ Khyâ to tell.

This root is conjugated in the Sârvadhâtuka tenses only. It never takes the affixes of the ârdhadhâtuka class. Thus it is a defective root, not having all the tenses. It should not be confounded with the substitute √Khyâ that replaces √chakshiṅ (See. Adâdi 4.) That khyâ, of course, takes ârdhadhâtuka affixes.

The reason of our confining this root to Sârvadhâtuka affixes is this. If this root were capable of taking ârdhadhâtuka affixes, then we could form the noun ख्यातृ from it by adding the ârdhadhâtuka affix तृच् । But we cannot do so : if we want to get the word ख्यातृ we must derive it from ख्या of √चक्षिङ् (II 4. 54. S. 2436). For that ख्या is really ख्शा, the श is changed to य, and this य is considered asiddha. Therefore in नमः ख्यात्रे the visarga is not changed to the jihvâmulîya ᳵ, by VIII, 3. 37. S. 142 ; because ख is considered to be followed by श, a शर् letter, and so the visarga retains its form by VIII. 3. 35. S. 150. Had however ख्यात्रे in नमः ख्यात्रे been derived from this √ख्या, then nothing could have prevented the application of VIII. 3, 37. S. 142. and we would have got jihvâmulîya in नमःख्यात्रे ।

Under the sûtra चक्षिङः ख्याञ् (II. 4. 54. S. 2436) the Mahâbhâshya reads several vartikas : one of them is *Vart* : The substitute is ख्शादि ; i. e. ख्शाञ् । The reason of this is given in the subsequent vartikas : one of which is दृश्यार्थं नमः ख्यात्रे । *Vart* : The substitute is to be considered as khśâñ, in order to prevent samsthâna modification of visarga in namaḥ khyâtre. Samsthâna is the technical term for jihvâmulîya, in the terminology of ancient grammarians. The necessity of making ख्याञ् substitute ख्शादि is to prevent this jihvâmulîya change.

We learn from the implication of this vartika and its explanation in the Mahâbhâshya that the present root never takes ârdhadhâtuka affixes.

This root, according to the author of Nyâsa, can never be preceded by the preposition सम् । That is we never find the form संख्याति । The form संख्येः &c., is from the *substitute* √ख्याञ् and not from this *root*. See. III. 2. 7. S. 2921.

According to the Mâdhavîya Vritti, this *root* ख्या should also be considered as if it was ख्शा, just like the *substitute* ख्याञ् for the purposes of ârdhadhâtuka affixes. According to Atreya it is conjugated only in the ârdhadhâtuka form, others conjugate it generically, without confining it to ârdhadhâtuka affixes.

The word सखा is derived from this root. The word समान is changed to स by Upadi IV. 136.

According to the Mâdhavîya, this root when taking ârdhadhâtuka affixes, is treated just like ख्याञ् obtained from ख्शाञ् ; and so the noun ख्यातृ formed from this root is just like ख्यातृ derived from ख्याञ् root. But Bhattoji does not agree with this opinion. According to the Mâdhavîya it would be conjugated in all Moods and Tenses ; and not confined to Sârvadhâtuka only.

ख्या ५१ प्रकथने (अयं सार्वधातुक मात्र विषयः) ।

51 √ Khyâ to tell, declare, communicate. This root is conjugated in the Sârvadhâtuka tenses only.

Pre. ख्याति । Im. ख्यातु । Imp. अख्यात् । Poten. ख्यायात् । Nouns :—सख्या । सखी । परमसख्यः ।

प्रा ५२ पूरणे ।

52 √ prâ to fill.

Pre. प्राति । Per. पप्रौ । I Fut. प्राता । II Fut. प्रास्यति । Im. प्रातु । Imper. अप्रात् । Po. प्रायात् । Bene. प्रायात्, प्रेयात् । Ao. अप्रासीत् । Con. अप्रास्यत् । Pass. प्रायते । Cau. प्रापयति । Desi. पिप्रासति । Inten. पाप्रायते । Nouns :—प्राणः (VIII. 2. 43. S. 3017), प्राणवान् । प्रायः । (III. 1. 141. S. 2203).

मा ५३ माने ।

53 √ mâ, to be contained or comprised in. It is Intransitive. As we find in Mâgha. तनौ ममुस्तत्र न कैटभद्विषः तपोधनाभ्यागम सम्भवा मुदः (Sis. I. 23.) The delights produced from the arrival of the austere sage could not be *contained* (mamuḥ) within the body of Hari the killer of Kaiṭava. The root is transitive when preceded by particular prepositions and having senses other than that given in the Dhâtupâṭha. As उदरं परिमाति मुष्टिना "With the fist he estimates the capacity of the stomach." So also मुखमुपमाति । अभिममुमाति । शतम् निर्माति । मलान् प्रमाति ।

The मा in sûtra VIII. 4. 17. S. 2285 is not this root. Therefore we have प्रणिमाति or प्रनिमाति, which is governed by VIII. 4. 18. S. 2232.

Pre. माति । Per. ममौ । I Fut. माता । II Fut. मास्यति । Imper. मातु । Im. अमात् । Poten. मायात् । Bene. मेयात् । Aor. अमासीत् । Con. अमास्यत् । Pass. मीयते । Cau. मापयति । Desi. मित्सति (VII. 4. 84. S. 2623. read with VII. 4. 58. S. 2620.) The स is changed to त् । Int. मेमीयते । (VI. 4. 66. S. 2462). Nouns—मायः । माया । प्रमः । प्रमा । मायिकः । मास्यन् । मायावी । मायी ।

वच ५४ परिभाषणे ।

54 √ vacha to speak. This root is not conjugated in the 3rd person Plural, when the affix is अन्ति । Therefore the following are wrong :—वचन्ति, वचन्ति, वचन्तु, अवचन् or अवोचन् । Others say it is not conjugated in any Plural. Therefore वक्थ 2nd Pl, वच्मः । 1st Pl. ऊचुः Per. Pl. ऊच । Per. 2nd Pl. ऊचिम । Per. 1st Pl वक्तारः । Fut. Pl. वच्यासुः । उच्यासुः are wrong. While some hold that the Plural so debarred is the affix झि only. In this view वक्थ, वच्मः, ऊच, ऊचिम are correct.

Pre. वक्ति । वक्तः । वक्षि । वक्थः । वक्थ । वच्मि । वच्वः । वच्मः । Per. उवाच । ऊचतुः । ऊचुः । उवक्थ or उवचिथ । ऊच । उवाच or उवच । ऊचिम । I Fut. वक्ता । II Fut. वक्ष्यति । Imp. वक्तु, वक्तात् । वक्तां । वचन्तु । वग्धि । वचानि । Imper. अवक् or अवग् । अवक्ताम् । अवचन् । अवचम् । Po. वच्यात् । वच्याताम् । वच्युः । वच्याः । वच्याम् । वच्याव । Bene. उच्यात् ।

उच्यास्ताम् । Aorist अवोचत् । अवोचताम् । अवोचन् । Con. अवक्ष्यत् । Pass. उच्यते । Cau. वाचयति । Des. विवक्षति । In. वावच्यते । Nouns :—[illegible] । [illegible] । [illegible] । [illegible] ।

विद ५५ ज्ञाने ।

55 vida to know. In the Present Tense, the ordinary affixes are optionally replaced by those of the Perfect by the following:—

२४६४ । विदो लटो वा । ३ । ४ । ८३ ।

वेत्तेर्लटः परस्मैपदानां णलादयो वा स्युः । वेद । विदतुः । विदुः । वेत्थ । विदथुः । विद । वेद । विद्व । विद्म । पक्षे वेत्ति वित्तः इत्यादि । विवेद । विविदतुः । 'उषविद–' (२३४१) इत्याम्पक्षे 'विद' इत्यकारान्तनिपातनान्न लघूपधगुणः । विदांचकार । वेदिता ।

2464. The nine affixes of the Perfect tense, are optionally added in the Present tense also, after the verb 'vid'.

Thus :—

Singular.	वेद or वेत्ति	वेत्थ or वेत्सि	वेद or वेद्मि
Dual.	विदतुः or वित्तः	विदथुः or वित्थः	विद्व or विद्वः
Plural.	विदुः or विदन्ति	विद or वित्थ	विद्म or विद्मः

लिट्

Singular.	*Dual.*	*Plural.*
विवेद ।	विविदतुः ।	विविदुः ।
विवेदिथ ।	विविदथुः ।	विविद ।
विवेद ।	विविदिव ।	विविदिम ।
	or	
विदांचकार ।	विदाञ्चक्रतुः ।	विदांचक्रुः ।
विदाञ्चकर्थ ।	विदाञ्चक्रथुः ।	विदाञ्चक्र ।
विदाञ्चकार ।	विदाञ्चकृव ।	विदाञ्चकृम ।

When we form the Periphrastic Perfect with आम् by III. 1. 38. S. 2341, there is no guṇa of the इ of विद् because it is not penultimate, as the root given in S. 2341 is विद ending with अ and not विद् ending in a consonant.

The First Future is वेदिता । In the Imperative, we have the optional form, विदांकुर्वन्तु &c. also by the following:—

२४६५ । विदांकुर्वन्त्वित्यन्यतरस्याम् । ३ । १ । ४१ ।

वेत्तेर्लोट्याम् गुणाभावो लोटो लुक् लोडन्तकरोत्यनुप्रयोगश्च वा निपात्यते । पुरुषवचने न विवक्षिते इति भाष्यात् ।

2465. The form विदांकुर्वन्तु is optionally employed as an irregular form in the Imperative.

This irregular form is obtained by adding the affix आम् to the root विद् 'to know,' when followed by लोट् or the Imperative tense; the tense affixes of लोट् are then elided by *luk*; moreover there is no substitution of *guṇa* as required by VII. 3. 86; and when we have thus obtained the form विदाम्, we annex to it the

लोट् of the verb कृ; thus we have विदाङ्कुर्वन्तु or विदन्तु 'let them know.' The third person plural is not only intended to be spoken of by the employment of the form विदाङ्कुर्वन्तु in the aphorism; on the contrary, the word इति shows that all the numbers and persons of the Imperative may be so employed; as विदाङ्करोतु विदांकुरुताम् &c.

In other words the Periphrastic Imperative is formed by adding to विदां the Imperative of the root कृ । To form the Imperative of √kṛi, the following sûtras apply; it being remembered that the root √kṛi belongs to the Tanâdi class.

२४६६ । तनादिकृञ्भ्य उः । ३ । १ । ७९ ।

तनादेः कृञश्च 'उ'प्रत्ययः स्यात् । शपोऽपवादः । तनादित्वादेव सिद्धे कृञ्ग्रहणं 'गणकार्यमनित्यम्' इति ज्ञापनार्थम् । तेन 'न विश्वसेदविश्वस्तम्' इत्यादि सिद्धम् । विदां करोतु ।

2466. The affix उ comes after the roots of the Tanâdi class and after the verb कृ 'to make' when a sârvadhâtuka affix follows, signifying the agent.

This debars शप्. As तन्+उ+ति=तनोति 'he expands'; कृ+उ+ति=करोति 'he makes'. Though the root कृ is included in the list of the Tanâdi verbs, for which see Dhâtupâṭha, yet its separate enunciation in the present sûtra is for the sake of showing that the operations dependent upon a word being included in a gaṇa or class, are not of universal validity. Therefore forms like विश्वसेत् are valid, as in the sentence, न विश्वसेदविश्वस्तम् । Here there is not the elision of शप् in विश्वसेत् though the root श्वस् belongs to the adâdi class (No. 60). According to the Kâsikâ, the separate enunciation of कृ in this sûtra is for the sake of making a restrictive rule with regard to this verb; that is to say, the root कृ is a Tanâdi root only for the purposes of taking the affix उ; all the other operations of Tanâdi verbs are not to be performed upon it. Thus the rule II. 4. 79. does not apply to कृ. Thus अकृत and अकृथाः; the सिच् elision is compulsory and not optional.

Thus the 3rd Person Singular is विदांकरोतु । In forming the 3rd Per. Singular with तातङ् or of the Dual. &c. of the Imperative of कृ the following applies.

२४६७ । अत उत्सार्वधातुके । ६ । ४ । ११० ।

उप्रत्ययान्तस्य कृञोऽकारस्य उत्स्यात्सार्वधातुके क्ङिति । उविति तपरकरणसामर्थ्यान्न गुणः । विदां कुरुतात् विदां कुरुताम् । 'उतश्च-' (२३३४) इति हेर्लुक् । आभीयत्वेन लुकोऽसिद्धत्वादुत्वम् । विदां-कुरु । विदांकरवाणि । अवेत् । अविताम् । 'सिजभ्यस्त-' (२२२६) इति झेर्जुस् । अविदुः ।

2467. Before a Sârvadhâtuka affix* with an indicatory क् or ङ्, short उ is substituted for the अ of कृ (कर्+उ) when gunated.

Note:—Thus कृ + उ + तस् = कर् + उ + तस् (VII. 3. 84) = कुर् + उ + तस् = कुरुतः (VI. 4.110). The तस is कित् by I. 2.4. So also कुर्वन्ति, कुरु । Why do we say 'before a Sârvadhâtuka'? So that the rule may apply to what was once a Sârvadhâtuka, though no longer existent. Thus कुरु where the personal ending हि is elided, but it leaves its effect behind.

The त् in उत् shows that this उ is not to be gunated by VII. 3.86. When the affix is not कित् or ङित् we have करोति, करोषि and करोमि (1. 2. 4).

Thus we have विदांकुरुतात् । D. विदांकुरुताम् ।

In forming the 2nd Person Singular, the हि is elided by VI. 4. 106. S. 2334. This elision of हि is ordained by a sûtra which falls in the subdivision of asiddhas, under असिद्धवदत्राभात् (VI. 4. 22. S. 2183); and therefore, it is considered to have not taken place for the purposes of उ change required by VI. 4.110. S. 2467. Therefore we have the form कुरु though no sârvadhâtuka affix follows. Thus विदांकुरु । 1st Sing. विदांकरवाणि ।

The Imperfect 3rd S. is अवेत्; D. अवित्ताम् । The Plural is formed by झुस् under III. 4. 109. S. 2226. Thus अविदुः । In the 2nd Singular, there is रु substitution of द by the following:—

२४६८ । दश्च । ८ । २ । ७५ ।

धातोर्दस्य पदान्तस्य सिपि परे रुः स्याद्वा । अवेः-अवेत् । 'अस भुवि' । अस्ति ।

2468. द् or, रु may optionally be substituted for the final द् of a root, before the Personal-affix सि, when such द् stands at the end of a Pada.

Thus अवेः or अवेत्.

55 विद ज्ञाने (Parasmaipadi).

55 √ vida to know.

Pre. वेत्ति, वेद । विदतुः or वित्तः । विदन्ति or विदुः । वेत्सि or वेत्थ । वित्थः or विदथुः । वित्थ or विद । वेद्मि or वेद । विद्व or विद्वः । विद्म or विद्मः । Per. विवेद, विदांचकार । विविदतुः । विविदुः । विवेदिथ । विवेद । विविदिव । I Fut. वेदिता । II Fut. वेदिष्यति । Imperative वेत्तु or वित्तात् or विदांकरोतु । वित्तां । विदन्तु । विद्धि । वित्तं । वित्त । वेदानि । वेदाव । वेदाम । Imper. अवेत् । अवित्ताम् । अविदुः । अवेत् or अवेः । अवित्तम् । अवित्त । अवेदम् । अविद्व । अविद्म । Poten. विद्यात् । विद्याताम् । विद्युः । विद्याः । विद्याम् । Bene. विद्यात् । विद्यास्ताम् । Aorist अवेदीत् । अवेदिष्टाम् । अवेदिषुः । अवेदीः । अवेदिष्टम् । अवेदिष्ट । अवेदिषम् । अवेदिष्व । अवेदिष्म । Condi. अवेदिष्यत् । Pass. विद्यते । Caus. वेदयति । Aorist अवीविदत् । Deside. विविदिषति । Inten. वेविद्यते । yaṅ luk वेवेत्ति or वेविदीति । Nouns :— वेदः । वेद्यः । विदुरः । वित्तिः । वैदिकः । वेदना । विन्दुः । विद्या । चातुर्वैद्यः । Pre. Part. Parasmai. विदन् । विद्वान् Per. Part. Parasmai. विद्वान् । Past Part. Pass. विदितः । Act. विदितवान् Gerund विदित्वा (I. 2, 8. S. 2609)

55 √ vida. The root is Átmanepadi with the Preposition सम् (I. 3. 29. S. 2669).

Pre. संवित्ते । संविदाते । संविदते or संविद्रते । (VII. 1. 7. S. 2701). संवित्से । संविद्वे । Per. संविविदे । संविदांचक्रे । संविविदिषे । संविविदे । संविविदिवहे । I Fut. संवेदिता । संवेदितासे । II. Fut. संवेदिष्यते । Imperative संवित्तां । संविदातां । संविदतां or संविद्रतां । संवित्स्व । संवेदै । Imper. समवित्त । समविदातां । समविदत or समविद्रत । समवित्थाः । समविदि । Poten. संविदीत । संविदीयाताम् । Bene. संवेदिषीष्ट । संवेदिषीयास्ताम् । Aorist समवेदिष्ट । समवेदिषाताम् । Inten. । संवेवित्ते । D. संवेविदाते । संवेविदते ।

√अस ५६ भुवि । अस्ति ।

56 √asa, to be. The Present 3rd S. is अस्ति । In the dual अ is elided by the following :—

२४६९ । श्नसोरल्लोपः । ६ । ४ । १११ ।

श्नस्यास्तेश्चाकारस्य लोपः स्यात्सार्वधातुके क्ङिति । स्तः । सन्ति । 'तासस्त्योः-' (२१९१) इति सलोपः । असि । स्थः । स्थ । अस्मि । स्वः । स्मः । 'आर्धधातुके' (२४३२) इत्यधिकृत्य ।

2469. Before a Sârvadhâtuka कित् or ङित् affix, the अ of श्न and अस् is elided.

श्न is the characteristic of the roots of the Rudhâdi class, while अस् is the root itself. Thus रुन्धः ; रुन्धन्ति, भिन्तः, भिन्दन्ति ; So also of अस् :—स्तः, सन्ति । But भिनत्ति and अस्ति before non—कित् and non—ङित् affixes. श्न+अस् ought to be श्नास्, instead of that we have श्नसं in the sûtra. The पररूप single substitution is an irregularity.

	Sing.	*Dual.*	*Plural.*
	अस्ति ।	स्तः ।	सन्ति ।
(अस् + सि =)	असि । (The स is elided by VII. 4. 50. S. 2191).	स्थः ।	स्थ ।
	अस्मि ।	स्वः ।	स्मः ।

Before ârdhadhâtuka affixes, the root अस् is replaced by भू by the following sûtra which falls in the section governed by आर्धधातुके (II. 4. 35. S. 2432).

२४७० । अस्तेर्भूः । २ । ४ । ५२ ।

अभूत । भविता । अस्तु । स्तात् । स्ताम् । सन्तु ।

2470. भू is the substitute of the verb अस् 'to be,' when an ârdhadhâtuka affix is to be applied.

Thus अभूत । Fut. भविता 'he will be,' भवितुम् 'in order to be,' भवितव्यम् 'must be.' *Note* :—Now the Perfect tense affixes are also ârdhadhâtuka affixes (III. 4. 115). The Perfect of अस् is therefore the same as that of भू, namely, बभूव &c. There is, however, an important exception to this rule, namely, when अस् is employed as an auxiliary verb in forming Periphrastic Perfect of other verbs. In that case अस् forms its Perfect tense regularly, आस, आसतुः, आसुः &c. This apparent breach of the present sûtra is explained by taking the term अस् in III.

1. 40. as a Pratyâhâra including स, धु, and अस्, and if अस् could not form its Perfect in the regular way, its inclusion in this Pratyâhâra would be useless; hence we conclude, that as an auxiliary verb, अस् forms its Perfect regularly.

The Imperative is अस्तु or स्तात् । 3rd स्ताम् । Pl. सन्तु । In the Second Person Singular अस् + हि the following applies :—

२४७१ । घ्वसोरेद्धावभ्यासलोपश्च । ६ । ४ । ११९ ।

घोरस्तेश्चैत्वं स्याद्धौ परेऽभ्यासलोपश्च । आभीयत्वेनैत्वस्यासिद्धत्वाद्धेर्धिः । 'श्नसोः-' (२४६९) इत्यल्लोपः । एधि । तातङ्पक्षे एत्वं न । परेण तातङा बाधात् । '× सकृद्गतौ-×' इति न्यायात् । स्तात् । स्तम् । स्त । असानि । असाव । असाम । 'अस्तिसिचः-' (२२२५) इतीट् । आसीत् । 'श्नसोः-' (२४६९) इत्यल्लोपस्याभीयत्वेनासिद्धत्वादाट् । आस्ताम् । आसन् । स्यात् । भूयात् । अभूत् । सिचोऽस्तित्व विद्यमानत्वेन विशेषणादीत्वम् ।

2471. For the final vowel of the roots दा and धा (घु), and for the स् of अस्, is substituted ए before the Imperative ending हि ; and thereby the reduplicated syllable of दा and धा is elided.

Thus (देहि, and धेहि, of घु, and) एधि of अस, the स is elided by this sûtra, and अ is elided by VI. 4. 111. S. 2469. This लोप of the present sûtra should be considered as having an indicatory श् so that the *whole* of the reduplicate and not only the final letter of the abhyâsa (I. 1. 55) is elided.

Sing.	*Dual.*	*Plural.*
अस्तु	स्ताम्	सन्तु
एधि	स्तम्	स्त
असानि	असाव	असाम
	आट्	
आसीत्	आस्ताम्	आसन्
आसीः	आस्तं	आस्त
आसम्	आस्व	आस्म

This ए ordained by the present sûtra is considered asiddha, as it falls in the âbhîya section (VI. 4. 22. S. 2183) and therefore हि is changed to धि by VI. 4. 101. S. 2425, for it is considered to have come after a झल् letter स्, though this स् no longer exists. But when तातङ् is added in the Imperative Second Singular, there is no ए change of the स of अस् । Because the तातङ् is ordained by a subsequent sûtra, and debars it. Even after the adding of तातङ्, there is no ए change by considering it as sthânivat to its principal हि, on the maxim that a rule once set aside, is set aside for good.

Thus we have स्तात् । स्तम् । स्त । असानि । असाव । असाम । In the Imperfect we have ईट् by VII. 3. 96. S. 2225. as आसीत् । In the dual, there is आट् augment before स्ताम् (VI. 4. 72. S. 2254), because the elision of अ by S. 2469 is asiddha, it being an âbhîya rule, and hence स्ताम् is considered as beginning with vowel. Thus we have आस्ताम् । Pl. आसन् । Pot. स्यात् । Ben. भूयात् । Aor. अभूत् । This is thus derived. अभू + सिच् + त् = अभू + ० + त् (the सिच् is elided by II.

4. 77. S. 2223). Now the aprikta स् required ईट् by VII. 3. 96. S. 2225. But it is not added, as we have already explained under that sûtra, that ईट् comes only then when सिच् and अस् exist as सिच् and अस् । See page 31. of this volume. Therefore we have अभूत् ।

The स of अस् is changed to ष् when preceded by an alterant preposition, by the following :—

२४७२ । उपसर्गप्रादुर्भ्यामस्तिर्यच्परः । ८ । ३ । ८७ ।

उपसर्गेभ्यः प्रादुसश्च परस्यास्तेः सस्य षः स्याद्यकारेऽचि च परे । निष्यात् । प्रादुःष्यात् । निषन्ति । प्रादुःषन्ति । 'यच्परः' किम् । अभिस्तः । 'मृजू ५७ शुद्धौ' ।

2472. The स् of the verb अस् is changed to ष्, when it is followed by a vowel or य् and is preceded by प्रादुः, or an upasarga having इ or उ in it.

The word यच् परः means 'followed by य् or अच्' ॥ The word प्रादुः is an Indeclinable, meaning 'evidently.'

Thus अभिषन्ति, निषन्ति विषन्ति, प्रादुःषन्ति; अभिष्यात्, निष्यात्, विष्यात्, प्रादुःष्यात् ॥

Why do we say "when it is followed by a vowel or य्" ? Observe निस्तः, विस्तः, प्रादुस्तः ॥

५६ अस भुवि ।

56 √asa, to be.

Pre. अस्ति । स्तः । सन्ति । असि । स्थः । स्थ । अस्मि । स्वः । स्मः । Per. बभूव or आस । आसतुः । आसुः । आसिथ । आसथुः । आस । आस । आसिव । आसिम । I Fut. भविता । II Fut. भविष्यति । Imp. अस्तु or स्तात् । स्ताम् । सन्तु । एधि or स्तात् । स्तं । स्त । असानि । असाव । Imper. आसीत् । आस्ताम् । आसन् । आसीः । आसम् । आस्व । Pot. स्यात् । स्यातां । स्युः । स्याः । स्याम् । स्याव । Bene. भूयात् । Aor. अभूत् । अभूवन् । अभूः । Cond. अभविष्यत् । Pass. भूयते । Cau. अस्तेःस्थाने भूरादेशात् अन्यानि रूपाणि भूधातोर्ज्ञेयानि । Nouns :—आस्तिकः नास्तिबाधकः आस्तिनास्ती ।

56 √asa. This root is Atmanepadi, also, when preceded by व्यति ।

Pre. व्यतिस्ते । व्यतिषाते । व्यतिषते । व्यतिसे । व्यतिषाथे । व्यतिध्वे । व्यतिहे । व्यतिस्वहे । Imper. व्यत्यसै ।

57 √mṛijû to wipe, wash off, cleanse. The ऋ gets vṛiddhi by the following sûtra :—

२४७३ । मृजेर्वृद्धिः । ७ । २ । ११४ ।

मृजेरिको वृद्धिः स्याद्धातुप्रत्यये परे । 'क्ङित्यजादौ वेष्यते' । 'व्रश्च-' (२९४) इति षः । मार्ष्टि । मृष्टः । मृजन्ति-मार्जन्ति । ममार्ज । ममार्जतुः-ममृजतुः । ममार्जिथ-ममार्ष्ठ । मार्जिता-मार्ष्टा । मृड्ढि । अमार्ट् । अमार्जम् । अमार्जीत्-अमार्क्षीत् । 'वचिर् ५८ परिभाषणे' ।

2473. The Vṛiddhi (आर्) is substituted for the root vowel (ऋ) of the stem मृज् before any affix that is ordained after a root, provided it is not कित् or ङित् ।

As मार्ष्टा, मार्ष्टुम्, मार्ष्टव्यम् । The मृज् here is a root, and the affixes before which this Vṛiddhi takes place are those which come after *roots*, and not which come after Prâtipadikas. Therefore, not before the affixes भ्यां &c. as कंसपरिमृड्भ्याम्, मृड्भिः । The anuvṛitti of the word vibhakti has ceased. This sûtra debars guṇá of VII. 3. 84.

Ishṭi:—The vṛiddhi is optional before a कित् or ङित् affix whose first letter is a vowel.

The ज is changed to ष् by VIII. 2. 36. S. 294. Thus मृज् + ति = मार्ज् + ति = = मार्ष् + ति = मार्ष्टि ।

मृजू ५७ शुद्धौ ।

57 √ mṛijû, to wipe or wash off, cleanse.

Pre. मार्ष्टि । मृष्टः । मृजन्ति or मार्जन्ति । मार्क्षि । मृष्ठः । मृष्ठ । मार्ज्मि । मृज्वः । मृज्मः । Per. ममार्ज । ममार्जतुः or ममृजतुः । ममृजुः or ममार्जुः । ममार्जिथ or ममार्ष्ठ । ममार्जिव, ममृजिव or ममृज्व । I Fut. मार्जिता, मार्ष्टा । II Fut. मार्जिष्यति, मार्क्ष्यति । Imp. मार्ष्टु or मृष्टात् । मृष्टां । मृजन्तु or मार्जन्तु । मृड्ढि । मार्जानि । मार्जाव । मार्जाम । Imper. अमार्ट् । अमृष्टाम् । अमृजन् or अमार्जन् । अमार्ट् । अमार्जम् । अमृज्व । Pot. मृज्यात् । मृज्याताम् । मृज्युः । मृज्यां । Bene. मृज्यात् । मृज्यास्ताम् । Aor. अमार्जीत् or अमार्क्षीत् । अमार्जिष्टाम् or अमार्ष्टाम् । अमार्जिषुः or अमार्क्षुः । अमार्जीः or अमार्क्षीः । अमार्जिषम् or अमार्क्षम् । Con. अमार्जिष्यत्, अमार्क्ष्यत् । Pass. मृज्यते । Cau. मार्जयति । Aorist. अमीमृजत् or अममार्जत् । Des. मिमृक्षति, मिमार्जिषति । Int. मरीमृज्यते । yañluk मरीमार्ष्टि or मरिमार्ष्टि or मरीमर्जीति । Nouns :—अपामार्गः । मार्जारः । मार्जारीयः । मज्जा । Pre. Part. Par. मार्जन्, मृजन् । Past. Par. Pass. मृष्टः । Act. मृष्टवान् । Ger. मार्जित्वा, मृष्ट्वा ।

58 √ rud ir, to weep, to shed tears.

This रुद् + ति । Now applies the following sûtra by which इट् is added even in Sârvadhâtuka affixes :—

२४७४ । रुदादिभ्यः सार्वधातुके । ७ । २ । ७६ ।

'रुद्' 'स्वप्' 'श्वस्' 'अन्' 'जक्ष्' एभ्यो वलादेः सार्वधातुकस्येट् स्यात् । रोदिति । रुदितः । ङ्गे परत्वादिटि ङित्वं न । रुदिहि ।

2474. A sârvadhâtuka affix beginning with a consonant other than a य, gets the augment इट् after the root रुद्, and the four that follow it namely स्वप्, श्वस्, अन् and जक्ष् ।

Thus रोदिति, स्वपिति, श्वसिति, अनिति, जक्षिति । But जाग्रति which is beyond the five, and स्वप्ता before ârdhadhâtuka affixes, and रुदन्ति before a vowel beginning affix.

The dual is रुदितः । The हि is not changed to धि by VI. 4. 101. S. 2425 by the असिद्धवत् paribhâsha, as the इट् augment is subsequently taught. Or in the sûtra VI. 4 101. S. 2425 we may read the anuvṛitti of झल्, and it is only when हि begins with a झल्, that the rule will apply. Here by the addition of इट् the affix हि becomes ajâdi; and so that rule has no scope. Thus रुदिहि ।

In the Imperfect there are ईट् and अट् augments by the following two sûtras.

२४७५ । रुदश्च पञ्चभ्यः । ७ । ३ । ९८ ।

रुदादेः पञ्चकात् सार्वधातुकस्यापृक्तस्य ईट् स्यात् ।

2475. After रुद् and the four roots that follow it, comes the augment ईट् to a sârvadhâtuka affix consisting of a single consonant.

२४७६ । अड् गार्ग्यगालवयोः । ७ । ३ । ९९ ।

अरोदीत्-अरोदत् । अरुदिताम् । अरुदन् । अरोदीः-अरोदः । प्रकृतिप्रत्ययविशेषापेक्षाभ्यामीडड्भ्यामन्तरङ्गत्वाद्यासुट् । रुद्यात् । अरुदत्-अरोदीत् ।

'ञिष्वप् ५९ शये' । स्वपिति । स्वपितः । सुष्वाप । सुषुपतुः । सुषुपुः । सुष्वपिथ-सुष्वप्थ ।

2476. According to the opinion of Gârgya, and Gâlava, the augment अट् comes before a Sârvadhâtuka affix consisting of a single consonant, after the above five roots रुद &c. .

Thus we have अरोदीत् with ईट्, or अरोदत् with अट् added to त् । Similarly अरोदीः or अरोदः ।

Note :—As अरोदीत्, अरोदीः, अस्वपीत् and अस्वपीः, अश्वसीत्, अश्वसीः, प्राणीत्, प्राणीः, अजक्षीत्, अजक्षीः ॥ Why of these five only ? Observe अजागर् भवान् ॥ Why an aprikta affix ? Observe रोदिति ॥ The word रुदः in the preceding sûtra is singular, though it ought to have been plural.

Note :—As अरोदत् अरोदः, अस्वपत् अस्वपः, अश्वसत् अश्वसः, प्राणत् प्राणः, अजक्षत् अजक्षः ॥ The names of Gârgya aud Gâlava are mentioned for honoris causa.

Note :—The mention of these names is not for the sake of "option" (विकल्पार्थम्). Because the very injunction about अट्, would make the ईट् of the preceding sûtra optional. The meution of more than one Achârya in the sûtra is also for this very reason.

In the Potential, the यासुट् augment is added first to the affix, because it is antaranga, as it depends merely on the Mood लिङ्, while with regard to it, the ईट् and अट् augments are Bahiranga, because they depend on a particular base (prakṛiti such as √*rud &c.*) and a particular affix (pratyaya, namely only those which are apṛikta). Therefore ईट् and अट् augments, though taught subsequent to यासुट् augment, do not debar it, because they are of weaker force compared with it. Therefore यासुट् is added first, and the 3rd Per. S. affix becomes यात्, which being no longer apṛikta, there is no occasion for adding to it the augments ईट् or अट् of these two sûtras. Thus we have रुद्यात् ।

The aorist is अरुदत् or अरोदीत्.

रुदिर् ५८ अश्रुविमोचने ।

58√ rudir to weep, to cry.

Pre. रोदिति । रुदितः । रुदन्ति । रोदिषि । रुदिथः । रुदिथ । रोदिमि । रुदिवः । रुदिमः । Per. रुरोद । रुरुदतुः । रुरुदुः । रुरोदिथ । रुरुदथुः । रुरुद । रुरोद । रुरुदिव । रुरुदिम । I Fut. रोदिता । II Fut. रोदिष्यति । Imp. रोदितु or रुदितात् । रुदिताम् । रुदन्तु । रुदिहि । रुदितम् । रुदित । रोदानि । रोदाव । रोदाम । Imp. अरोदीत् or अरोदत् । अरुदिताम् । अरुदन् । अरोदीः or अरोदः । अरुदितं । अरुदित । अरोदम् । अरुदिव । अरुदिम । Pot. रुद्यात् । रुद्यातां । रुद्युः । रुद्याः । रुद्यातम् । रुद्यात । रुद्याम् । Ben. रुद्यात् । रुद्यास्ताम् । Aor. अरुदत् or अरोदीत् । अरुदताम् or अरोदिष्टाम् । अरुदन् । अरुदः अरुदम् । अरुदाव । Con. अरोदिष्यत् । Pass. रुद्यते । Cau. रोदयति । Aorist. अरूरुदत् । Des. रुरुदिषति । In. रोरुद्यते । Yaṅ luk रोरुदीति or रोरोत्ति । Du. रोरुत्तः । Imper. अरोरोत् । Nouns :—रोदसी । रुद्राणी । रुद्रः । शतरुद्रीयम् ।

59√ ñi ṣhvap to sleep.

The Present is स्वपिति । स्वपितः &c. The Perfect is सुष्वाप । सुषुपतुः । सुषुपुः &c. When the root takes the upasargas सु or वि or निर् or दुर् then the स of the vocalised सु in the Perfect is changed to ष by the following :—

२४७७ । सुविनिर्दुर्भ्यः सुपिसूतिसमाः । ८ । ३ । ८८ ।

एभ्यः सुप्यादेः सस्य षः स्यात् । 'पूर्वं धातुरुपसर्गेण युज्यते' । किति लिटि परत्वात्संप्रसारणे कृते द्वित्वम् । × पूर्वत्रासिद्धीयमद्विर्वचने × । सुषुषुपतुः । सुषुषुपुः । अकिति तु द्वित्वेऽभ्यासस्य संप्रसारणम् । षत्वस्यासिद्धत्वात्ततः पूर्वं 'हलादिः शेषः' (२१७९) । नित्यत्वाच्च । ततः सुपि रूपाभावान्न षः । सुषुष्वाप । सुस्वप्ता । अस्वपीत्–अस्वपत् । स्वप्यात् । सुप्यात् । सुषुप्यात् । अस्वाप्सीत् । 'श्वस ६० प्राणने' । श्वसिति । श्वसिता । अश्वसीत्–अश्वसत् । श्वस्यातम् । श्वस्यास्ताम् । 'ह्म्यन्तक्षण–' (२२९९) इति न वृद्धिः । अश्वसीत् । 'अन ६१ च' । अनिति । आन । अनिता । आनीत्–आनत् ।

2477. The स् of स्वप् when it assumes the form सुप्, and of सूति, and सम is changed to ष् after सु, वि, निर् and दुर् ॥

The maxim is that the root is first joined with the upasarga, and then grammatical rules applied. Thus the compound verbs are सुस्वप्, विस्वप् &c. To this when the affixes of the Perfect which are कित् are added, then first there is vocalisation of व into उ, and स changed to ष, and then reduplication. That is the steps are (1) सुसुप (2) सुषुप, (3) सुषुप षुप । For the purposes of reduplication the स changed to ष by the rule of Tripâdi ought to have been considered asiddha by VIII. 2. 1. This is prevented by the maxim already given under S. VI. 1. 3, *i. e.*, for the purposes of reduplication, the Tripâdi rules are not asiddha. Therefore ष is reduplicated. Thus we have the following equation: सु + स्वप् + अतुस् = सु-सुप + अतुस् (VI. 1. 15. S. 2409) = सु + षुप + अतुस् (VIII. 3. 88. 2477) = सुषुपषुप + अतुस् (पूर्वत्रासिद्धीयमद्विर्वचने) = सुषुषुपतुः । So also सुषुषुपुः ।

Before those affixes of लिट् which are not कित्, there is reduplication first, and then vocalisation of the abhyâsa. The ष change ordained by the present Tripâdi sûtra being considered asiddha (VIII. 2. 1.); the हलादिः शेषः (S. 2179) rule

applies prior to it. And because it is a *nitya* rule also, therefore it applies first. When हलादिशेषः has applied, there remains no *form* सुप् but only सु, and therefore the present rule does not apply, and there is no ष change. Thus सुस्वप् + णल् = सुस्वप्स्वप् + णल् = सुसुप्स्वप् + णल् = सुसुस्वप् + णल् (S. 2179). Now the second सु cannot be changed to षु by the present sûtra because the condition for the application of this rule, namely the existence of the form सुप् is absent. Thus we get सुसुष्वाप and सुष्वप्त ।

Note :—The word सुपि is exhibited in the sûtra as the form of स्वप् with vocalisation. Thus सुषुप्तः, विः सुप्तः, दुः सुप्तः ॥ The word सूति is the क्तिन् ending form of सू; the rule applies to this form only, as सुषूतिः, विषूतिः, निषूतिः and दुःषूतिः ॥ The word सम also means the *noun* सम and not the verb षम ष्टम वैक्लव्ये ॥ Thus सुषमम्, विषमम्, निःषमम्, दुःषमम् ॥

Note :—The following kârikâ sums up the above discussion.

Kârikâ:—सुपेः षत्वं स्वपेर्मा भूद्विसुष्वापेति केन न ।
हलादिशेषान्न सुपिरिष्टं पूर्वं प्रसारणम् ॥
स्थादीनां नियमो नात्र प्राक्सितादुत्तरः सुपिः ।
अनर्थके विषुषुपः सुपिभूतो द्विरुच्यते ॥

Kârikâ—Why is षत्व taught with regard to the सुप् form of स्वप् ? *Ans.* सुपेः षत्वं स्वपेर्मा भूत्, so that the षत्व change should not take place in स्वप् form, as विस्वप्नः and विस्वप्नक् (III. 2. 172). *Q.* विसुष्वापेति केन न ? For what reason the षत्व change has not taken place in the reduplicate विसुष्वाप, for here also in the reduplicate, is the form सुप्, as विसुप्स्वप्, and then by applying हलादिशेष rule, the प् is elided, and एकदेशविकृतस्यानन्यत्वात् applies ? *Ans.* हलादि शेषान् न सुपिः, we reduplicate the form स्वप्, as विस्वप्स्वप् and then elide प् as विस्वस्वप्, and then vocalise, as विसुस्वप्, so that there being no form सुप्, there is no षत्व ॥ इष्टं पूर्वं प्रसारणं, in fact, the vocalisation takes place first, and then elision according to an ishṭi. See VI. 1. 17. Otherwise, in स्वप् स्वप्, as प् is elided, व् would also have been elided. Why is the स of विसुष्वाप not changed to ष by VIII. 3. 64 ? स्थादीनां नियमो नात्र प्राक् सितादुत्तरः सुपि, the rule VIII. 3 64 does not apply, because that rule is confined only to verbs up to सित in VIII. 3. 70, while सुप् is *after* that verb. Moreover the प् of सुप् being elided, the mere सु is अनर्थक, and the maxim is अर्थवद् ग्रहणे नानर्थकस्य ॥ *Q.* If this maxim is applied, how do you form विषुषुपः ? *Ans.* अनर्थके विषुषुपः सुपिभूतो द्विरुच्यते, here the form सुप् is doubled, and not सु ॥ The root is first joined with the affix वि + स्वप्, then there is vocalisation विसुप्; then there is ष change, as विषुप्, then reduplication, as विषुषुप् ॥ Now षत्व being considered asiddha, the doubling should take place first ? No, for we have already shown that for the purposes of doubling, the षत्व change is not asiddha (VIII. 2. 3 Vârt.)

√ञिष्वप ५९ शये ।

59 √ñishvap to lie down, to sleep.

Pre. स्वपिति । स्वपितः । स्वपन्ति । स्वपिषि । स्वपिथः । स्वपिथ । स्वपिमि । स्वपिवः । स्वपिमः । Per. सुष्वाप । सुषुपतुः । सुषुपुः । सुष्वप्थ or सुष्वपिथ । सुषुपथुः । सुषुप । सुष्वाप । सुषुपिव । सुषुपिम । I Fut. स्वप्ता । II Fut. स्वप्स्यति । Imp. स्वपितु । स्वपिताम् । स्वपन्तु । स्वपिहि । स्वपितम् । स्वपित । स्वपानि । स्वपाव । स्वपाम । Imperfect अस्वपत् or अस्वपीत् । अस्वपिताम् । अस्वपन् । अस्वपः or अस्वपीः । अस्वपितम् । अस्वपित । अस्वपम् । अस्वपिव । अस्वपिम । Pot. स्वप्यात् । स्वप्याताम् । Bene. सुप्यात् । सुप्यास्ताम् । Aorist अस्वाप्सीत् । अस्वाप्ताम् । अस्वाप्सुः । अस्वाप्सीः । अस्वाप्सम् । Con. अस्वप्स्यत् । Pass. सुप्यते । With the Preposition सु, we have सुषुप्यते । Cau. स्वापयति । Aorist असूषुपत् । Des. सुषुप्सति । With वि, we have विषुषुप्सति । Inten. सोषुप्यते । (VI. 1. 19. S. 2645.) विषोषुप्यते । Yañ luk. सास्वपीति । Nouns :—स्वप्नः ।

√श्वस ६० प्राणने ।

60 √śvas to breathe. In the Potential, the root is conjugated like the Bhuadi, the vikaraṇa शप् is not elided. This is the view of the Mâdhaviya. Bhattoji would elide शप् here also. The Potentials would according to him be श्वस्यात्, D. श्वस्याताम् &c.

Pre. श्वसिति । श्वसितः । श्वसन्ति । श्वसिषि । श्वसिमि । Per. शश्वास । शश्वसतुः । शश्वसिथ । शश्वस । शश्वास । शश्वसिव । I Fut. श्वसिता । II Fut. श्वसिष्यति । Imperative श्वसितु । श्वसिहि । श्वसानि । Imper. अश्वसत् or अश्वसीत् । अश्वसिताम् । अश्वसीः । अश्वसः । अश्वसम् । अश्वसिव । Poten. श्वसेत् । श्वसेतां । श्वसेयुः । श्वसेः । श्वसेयम् । Bene. श्वस्यात् । श्वस्यास्ताम् । Aorist अश्वसत् । or अश्वसीत् । (There is no vṛiddhi because of S. 2299). अश्वसिष्टाम् । अश्वसिषुः । अश्वसिषम् । Condi. अश्वसिष्यत् । Pass. श्वस्यते । Caus. श्वासयति । Aorist अशिश्वसत् । Deside. शिश्वसिषति । Inten. शाश्वस्यते । yañ luk शाश्वसीति । Nouns:—श्वसनः । आश्वस्तः । श्वासः ।

61 √ana to breathe.

The Pre. is अनिति, Perf. आन, I Fut. अनिता, Imper. आनीत् or आनत् ।

The न of this root is changed to ण after an alterant preposition by the following sûtra.

२४७८ । अनितेः । ८ । ४ । १९ ।

उपसर्गस्थान्निमित्तात्परस्यानितेर्नस्य णः स्यात् । प्राणिति ।

'अन अव अभिषवनयोः' । अनिति । अनितः ।

2478. The न of the verb अन् 'to breathe', is changed into ण, when preceded by an upasarga competent to produce the change.

Thus प्र+अनिति=प्राणिति 'he breathes.' पराणिति । For इट् augment, see VII. 2 76.

√अन ६१ च (प्राणने)।

61 √ana to breathe.

Pre. अनिति । अनितः । अनन्ति । अनिषि । अनिमि । Per. आन (प्र+आन=प्राण) प्राणतुः । प्राणुः । प्राणिथ । प्राणिव । I Fut. अनिता । II Fut. अनिष्यति । Imperative प्र+अनितु or प्राणितात् । Imper. आनीत्, आनत् । Poten. अन्यात् । प्राण्यात् । Bene. अन्यात् । प्राण्यात् । प्राण्यास्ताम् । Aorist आनीत् । प्राणीत् । प्राणिष्टाम् । प्राणीः । Condi. आनिष्यत् Pass. अन्यते । Caus. आनयति । प्राणयति । Aorist प्राणिणत् । Deside. अनिनिषति । प्राणिनिषति । Nouns—प्राणः ।

62. √jakṣha 'to eat,' when it is the reduplicated form of घस्; and 'to laugh,' when it is the reduplicated form of हस् ।

The Pre. Sing. is जक्षिति, Dual. जक्षितः । In the plural the अन्त् is replaced by अत् by the following.

२४७९ । अदभ्यस्तात् । ७ । १ । ४ ।

झस्य अत्स्यात् । अन्तापवादः । जक्षति । 'सिजभ्यस्त–' (२२२६) इति जुस् । अजक्षुः । अयमन्तःस्थादिरित्युज्ज्वलदत्तो भ्रान्तः । रुदादयः पञ्च गताः ।

2479. अत् is substitute for झ after a reduplicated verbal stem.

This debars the अन्त substitution required by VII. 1. 3. S. 2169. Thus जक्ष्+झि=जक्षति । In the Imperfect Plural however जुस् replaces झि by III. 4. 109. S. 2226. As अजक्षुः ।

Ujjvaladatta gives this root as यक्ष, and not जक्ष which is a mistake.

जक्ष ६२ भक्षहसनयोः ।

62 √jaksha 1. to eat 2. to laugh.

Pre. जक्षिति । जक्षितः । जक्षति । जक्षिषि । जक्षिमि । Per. जजक्ष । जजक्षिथ । जजक्षिव । I Fut. जक्षिता । II Fut. जक्षिष्यति । Imperative जक्षितु । जक्षितां । जक्षतु । जक्षिहि । जक्षाणि । Imper. अजक्षीत्, अजक्षत् । अजक्षिताम् । अजक्षुः । Poten. जक्ष्यात् । जक्षेत् according to Chandra. जक्ष्याताम् । Bene. जक्ष्यात् । जक्ष्यास्ताम् । Aorist अजक्षीत् । अजक्षिष्टाम् । अजक्षीः । अजक्षिषं । Condi. अजक्षिष्यत् । Pass. जक्ष्यते । Caus. जक्षयति । Aorist अजजक्षत् । Deside. जिजक्षिषति । Inten. जाजक्ष्यते । yaṅ luk जाजक्षीति or जाजक्ष्टि । Noun:—जक्षत् ।

Here end the five roots beginning with √rud.

'जागृ ६३ निद्राक्षये' । जागर्ति । जागृतः । जाग्रति । 'उषविद–' (२३४१) इत्याम्वा । जागरांचकार–जजागार ।

63 √jâgṛi to awake.

The Pre. is जागर्ति, Dual. जागृतः, Pl. जाग्रति । In the Perfect there is optionally Periphrastic आम् by III. 1. 38. S. 2341.* As जागरां चकार or जजागार । In the dual, we have guṇa by the following:

२४८० । जाग्रोऽविचिण्णल्ङित्सु । ७ । ३ । ८५ ।

जागर्तेर्गुणः स्याद्विचिण्णल्ङिद्भ्योऽन्यस्मिन्वृद्धिविषये प्रतिषेधविषये च । अजागरुः । अजागः । अजागृताम् । अभ्यस्तत्वाज्जुस् ।

2480. The Guṇa (instead of Vṛiddhi or its prohibition) is substituted for the ऋ of the stem जागृ, except before the affix वि, before the Aorist character चिण्, before the Personal ending णल् of the Perfect, and before an affix with an indicatory ङ् ॥

Thus अजागरुः । The Imperfect is अजागः । D. अजागृताम् । In the plural, the root being a reduplicated one we have जुस् by VII. 1. 4. S. 2479. Before this जुस्, the ऋ of jâgṛi takes guṇa by the following:

२४८१ । जुसि च । ७ । ३ । ८३ ।

अजादौ जुसीगन्ताङ्गस्य गुणः स्यात् । अजागरुः । 'अजादौ' किम् । जागृयुः । आशिषि तु जागर्यात् । जागर्यास्ताम् । जागर्यासुः । लुङि अजागरीत् । 'जागृ स ईत्' इत्यत्र सत्पाप्तुः, तं सार्वधातुकगुणो बाधते, तं सिचि वृद्धिः, तां जागर्तिगुणः, तत्र कृते हलन्तलक्षणा प्राप्ता, 'नेटि' (२२६८) इति निषिद्धा, ततः 'अतो हलादेः-' (२२८४) इति आधित्वा 'अतो ल्रान्तस्य' (२२३०) इति प्राप्ता, 'ह्म्यन्त-' (२२९९) इति निषिध्यते । तदाहुः—

'गुणो वृद्धिर्गुणो वृद्धिः प्रतिषेधो विकल्पनम् ।

पुनर्वृद्धिर्निषेधोऽतो यण्पूर्वाः प्राप्तयो नव ॥'

इति । 'दरिद्रा ४४ दुर्गतौ' । दरिद्राति ।

2481. Before the personal-ending जुस् (उस्) of the Imperfect when it begins with a vowel, guṇa is substituted for the final इ, ई, उ, ऊ, ऋ, ॠ, and ऌ of the stem.

Note:—As अजुहवुः, अबिभयुः, अबिभरुः, अजागरुः ॥ This Personal ending is ङित् according to I. 2. 4, and would not have caused guṇa (I. 1. 5), but for this sûtra. The ending जुस् (III. 4. 108) comes in the लिङ् also. There, however, it does not cause guṇa. As बिभृयुः, जुहुयुः ॥ Here there are two ङित् affixes, the augment यासुट्, and the sârvadhâtuka जुस्; and the यासुट् prevents guṇa. The इक् is read into the sûtra from I. 1. 3.

As अजागरुः । Why do we say that the affix जुस् must be ajâdi or vowel-beginning? When this affix takes the augment यासुट् of the Potential, it assumes the form युस्, and is no longer vowel-beginning. Before it, there will be no guṇa. As जागृयुः । The Ben. forms are जागर्यात्, D. जागर्यास्ताम्, Pl. जागर्यासुः । The Aorist is अजागरीत् । It is thus evolved:

जागृ+स+ई+ईत्. The ऋ followed by स required to be changed to र् by VI. 1. 77. This is prevented by the Guṇa rule VII. 3. 84. S. 2168. The ऋ ought to become अर् । This guṇa however is set aside by the Vṛiddhi rule VII. 2. 1. S. 2297.

This vṛiddhi, however, is set aside by peculiar guṇa of jâgṛi under VII. 3. 85. S. 2480. Thus we get जागर् +इ+स्+ईत्

Now the root being जागृ ending in a consonant, sûtra VII. 2. 3. S. 2267 requires the vṛiddhi of ऋ; but this vṛiddhi, in its turn is set aside by VII. 2. 4. S. 2268. But now VII. 2. 7. S. 2284 requires *optional* vṛiddhi; but it is restricted by VII. 2. 2. S. 2330, and the vṛiddhi becomes compulsory. But VII. 2. 5. S. 2299 sets aside this vṛiddhi also. Thus.

जागृ+इस्=जागृ+इस्(VI.1. 77. S 47)=जागर्+इस् (VII. 3. 84. S. 2168)=जागार्+इस् (VII. 2. 1. S. 2297)=जागर्+इस् (VII. 3.85. S. 2480)=जागार्+इस् (VII. 2.3. S. 2267) =जागर्+ इस् (VII. 2. 4. S. 2268)= जागार or जागर्+इस् (VII. 2. 7. S. 2284) =जागार्+इस् (VII. 2. 2. S. 2330)=जागर्+इस् (VII. 2. 5. S. 2299).

The following verse sums up these.

"Guṇa Vṛiddhi, Guṇa, Vṛiddhi, prohibition, option, again Vṛiddhi and then exception, these, with the change of ṛi into a semi vowel in the first instance, are the nine results."

√ जागृ ६३ निद्राक्षये ।

63. √ jâgṛi to wake.

Pre. जागर्ति । जागृतः । जाग्रति । जागर्षि । जागर्मि । जागृवः । Per. जागराञ्चकार, जजागार । जजागरतुः । जजागरुः । जजागरिथ । जजागरथुः । जजागर । जजागार । जजागरिव । I Fut. जागरिता । II Fut. जागरिष्यति । Imperative जागर्तु or जागृतात् । जागृतां । जाग्रतु । जागृहि । जागराणि । Imper. अजागः । अजागृताम् । अजागरुः । अजागः । अजागरम् । अजागृव । Poten. जागृयात् । जागृयाताम् । जागृयुः । जागृयाः । जागृयां । जागृयाव । Bene. जागर्यात् । जागर्यास्ताम् । Aorist अजागरीत् । अजागरिष्टाम् । अजागरिषुः । अजागरीः । अजागरिषं । Condi. अजागरिष्यत् । Pass. जागर्यते । Caus. जागरयति । Aorist अजजागरत् । Deside. जिजागरिषति । Inten. जाजागर्यते । Nouns :—जागरूकः । जागरा । जागर्या । जागृविः । जजागृवान् । Past. Part. Pass. जागरितः । Act. जागरितवान् । Fut. Part. जागरिष्यन् । Gerund जागरित्वा । Infini. जागरितुं । Adj. जागरितव्यं । जागरणीयं । जागर्यम् ।

64. √ daridrâ to be poor. The Present 3rd Singular is दरिद्राति । In forming the Dual, the आ is replaced by इ, by the following :

२४८२ । इद्दरिद्रस्य । ६ । ४ । ११४ ।

दरिद्रातेरिकारः स्याद्धलादौ क्ङिति सार्वधातुके । दरिद्रितः ।

2482. इ is substituted for the आ of दरिद्रा before a Sârvadhâtuka कित् or ङित् affix beginning with a consonant.

Thus दरिद्रितः, दरिद्रिथः, दरिद्रिवः, दरिद्रिमः ॥ But दरिद्रति before a vowel affix (VI. 4. 112) and दरिद्राति before a non-ङित् affix.

In forming the plural, the आ is elided before the affix अति (VII. 1. 4. S. 2479), by the following sûtra:—

२४८३ । श्नाभ्यस्तयोरातः । ६ । ४ । ११२ ।

अभ्यस्तयोरातो लोपः स्यात्क्ङिति सार्वधातुके । दरिद्रति । अनेकाच्त्वादाम् । दरिद्रांचकार । 'आत औ णलः' (२३७१) इत्यत्र 'ओ' इत्येव सिद्धे औकारविधानं दरिद्रातेरालोपे कृते श्रवणार्थम् । अत एव ज्ञापकाण्णलेत्येके । ददरिद्रौ । ददरिद्रतुरित्यादि । यत्तु णलि ददरिद्रेति तदप्रमाणमेव । * दरिद्रातेरार्धधातुके विवक्षित आलोपो वाच्यः * । * लुङि वा * । * सनि ण्वुलि ल्युटि च न * । दरिद्रिता । अदरिद्रात् । अदरिद्रिताम् । अदरिद्रुः । दरिद्रियात्-दरिद्र्यात् । अदरिद्रीत् । इट्सकौ । अदरिद्रासीत् ।

2483.* Before a Sârvadhâtuka कित् or ङित् affix beginning with a vowel, the long आ of श्ना (the vikaraṇa of the 9th class) and of the reduplicate stems is elided.

Note:—Thus लुनते, लुनताम्, अलुनत, मिमते, मिमताम्, अमिमत, संजिहते, संजिहताम् and समजिहत ॥ Why do we say 'of श्ना and the reduplicates?' Observe यान्ति वान्ति ॥ Why 'of long आ?' Observe बिभ्रति ॥ Why 'before कित् and ङित्?' Observe, अलुनात्, अजहात् ॥

Thus दरिद्रा+झि=दरिद्रा+अति (VII. 1. 4. S. 2479)=दरिद्रति (VI. 4. 112. S. 2486).

As the root is polysyllabic, its Perfect is formed periphrastically by आम् by the vârtika under III. 1. 35. S. 2306. Thus दरिद्रांचकार । Some say the Perfect is formed regularly, because of the implication of the sûtra आत औ णलः (VII. 1. 34. S. 2371). There the sûtra teaches the substitution of औ for णल्, while the same form like पपौ, ददौ &c. could have been evolved by the substitution of ओ for णल् । The fact that औ is taught there and not ओ indicates that औ is to be heard even in the root daridrâ when the final आ is elided. They form the Perfect as ददरिद्रौ । Dual ददरिद्रतुः &c. But the form ददरिद्र in णल् is wrong and without authority.

Vârt.—The final of दरिद्रा is elided before an Árdhadhâtuka affix. And this elision should be considered as siddha, in applying rules relating to affixes. Thus दरिद्रा by loosing आ becomes दरिद्र्, and we should apply those affixes which would come after a form like 'daridr', and not what would have come after a form like 'daridrâ.' Thus ण comes after roots ending in long आ (III. 1. 141): but this affix would not be applied here, but the general affix अच् (III. 1. 134). Thus दरिद्राति=दरिद्रः

Vârt.—Optionally so in the Aorist (adyatana-past) as अदरिद्रीत् or अदरिद्रासीत् ॥ The latter form is evolved by adding सक् of VII. 2. 73. S. 2377 and elision of सिच् ॥ The form दरिद्रस्य in the sûtra is Vedic, the root being shortened from दरिद्रा to दरिद्र ॥

Vârt.—The elision does not take place in the forms दरिद्रायक and दरिद्राण, and the Desiderative may be either दिदरिद्रासति or दिदरिद्रिषति ॥ To sum up "आ of दरिद्रा should be considered as elided when applying an ârdhadhâtuka affix, but optionally so before लुङ् (Aorist), and not at all before सन् (Desiderative), ण्वुल् and ल्युट्" ॥

Therefore the first Future is दरिद्रा+इट्+ता=दरिद्र्+इ+ता (*vârtika*)=दरिद्रिता The Imperfect is अदरिद्रात्, D. अदरिद्रिताम्, pl. अदरिद्रुः ।

दरिद्रा ६४ दुर्गतौ ।

64. daridrâ to be poor.

Pre. दरिद्राति । दरिद्रितः । दरिद्रति । दरिद्रासि । दरिद्रिथः । दरिद्रिथ । दरिद्रामि दरिद्रिवः । Per. दरिद्राञ्चकार । I Fut. दरिद्रिता । II Fut. दरिद्रिष्यति । Imperative दरिद्रातु or दरिद्रितात् । दरिद्रितां । दरिद्रिहि । दरिद्राणि । Imper. अदरिद्रात् । अदरिद्रिताम् । अदरिद्रुः । अदरिद्राः । अदरिद्राम् । Poten. दरिद्रियात् । दरिद्रियाताम् । Bene. दरिद्रियात् or दरिद्र्यात् । दरिद्र्यास्ताम् । Aorist अदरिद्रीत् or अदरिद्रासीत् । अदरिद्रिष्टाम् । अदरिद्रिषुः । अदरिद्रीः । अदरिद्रिषम् । Condi. अदरिद्रिष्यत् । Pass. दरिद्र्यते । Aor. अदरिद्रि । or अदरिद्रायि । Both with चिण् । Caus. दरिद्रयति । Deside. दिदरिद्रासति, दिदरिद्रिषति । Inten. दिदरिद्रायते । Nouns:—दर्द्रु । दरिद्रुः । दर्द्रुषः । दरिद्राणः । दरिद्रायकः । Past Part. दरिद्रितः । Act. दरिद्रितवान् ।

'चकासृ ६५ दीप्तौ' । अस्य अत् । चकासति । चकासां चकार । 'धि च' (२२४९) इति सलोपः । सिप एवेत्येके । चकाद्धि । 'चकाधि' इत्येव भाष्यम् ।

65. chakâ ṛi to shine. In the 3rd Person plural, the झ is replaced by अत् by VII. I. 4. S. 2479. as चकासति । The Perfect is चकासां चकार । In the 2nd Person Singular of the Imperative, the स् of चकास् is elided by VIII. 2. 25. S. 2249. As चकाधि । Others say that the स of सिप् only is elided by that sûtra, and they give the form as चकाद्धि . where स् is changed to द । But in the Mahâbhâshya the form given is चकाधि । In the Imperfect 3rd Singular, the स् becomes द by the following sûtra.

२४८४ । तिप्यनस्तेः । ८ । २ । ७३ ।

पदान्तस्य धातोः सस्य दः स्यात्तिपि न त्वस्तेः । अचकात्-अचकाद् । अचकासुः ।

2484. द is substituted for the final स् of a root, with the exception of अस्, before the Personal ending ति (त्), when it stands at the end of a word.

Note:—The स् of a root can stand at the end of a word when the Personal-ending is dropped. Thus अचकाद् भवान्, अन्वशाद् भवान्, from the roots चकास् and शास् ॥ The Personal affix is elided by VI. 1. 68, and thereby स् comes to stand at the end of a Pada.

Note:—Why do we say 'before तिप्'? Observe चकास् formed by क्विप् affix added to the root.

Note:—Why do we say 'with the exception of अस्'? See आप एवेदं सलिलं सर्वम् आः ॥ Here आः is the Imperfect 3rd Person singular of अस् ॥ The ईट् is not added as a Vedic irregularity. See VII. 3. 93, 97.

This sûtra is an exception to ससजुषोः (VIII. 2. 66. S. 162). Thus we have अचकाद् or अचकात् । The Plural is अचकासुः by जुस् (S. 2226). In the 2nd Person singular, the स् is either changed to द or रु by the following:—

२४८५ सिपि धातो रुर्वा । ८ । २ । ७४ ॥

पदान्तस्य धातोः सस्य रुः स्याद्वा । पक्षे [जश्त्वेन] दः । अचकाः-अचकात् ।

2585. रु or द may optionally be substituted for the स् of a root, before the Personal ending सि (स्), when such स् stands at the end of a Pada.

Thus अचकास् त्वम् or अचकात् त्वम्, अन्वशास् त्वम् or अन्वशात् त्वम् ॥ For the स is first substituted visarjaniya, which is then changed to स् ॥

The word धातोः is employed in the sûtra for the sake of the subsequent sûtras: so also the word रु ॥

√चकासृ ६५ दीप्तौ ।

65 √chakâsṛi to shine.

Pre. चकास्ति । चकास्तः । चकासति । चकास्सि । चकास्मि । चकास्वः । Per. चकासाञ्चकार । I Fut. चकासिता । II Fut. चकासिष्यति । Imperative चकास्तु । चकास्ताम् । चकासतु । चकाधि । Imper. अचकात् । अचकास्ताम् । अचकासुः । अचकात् or अचकाः । अचकास्तं । अचकास्त । अचकासम् । अचकास्व । अचकास्म । Poten. चकास्यात् । चकास्यातां । Bene. चकास्यात् । चकास्यास्ताम् । Aorist अचकासीत् । अचकासिष्टाम् । अचकासीः । अचकासिषम् । Condi. अचकासिष्यत् । Des. चिचकासिषति । Caus. चकासयति । Aorist अचीचकासत् ।

'शासु ६६ अनुशिष्टौ' । शास्ति ।

66 √Śasu to teach.

The Present 3rd Person Singular is शास्ति । In forming the Dual, the आ is replaced by इ by the following sûtra.

२४८६ शास इदङ्हलोः ॥ ६ । ४ । ३४ ॥

शास उपधाया इत्स्यादङि हलादौ क्ङिति च । 'शासिवसि-' (सू २४१०) इति षः । शिष्टः । शासति । शशास । शशासतुः । शास्तु । शिष्टात् । शिष्टाम् । शासतु ।

2486. Before the Aorist in अङ् and before an affix beginning with a consonant having an indicatory क् or ङ्, there is the substitution of इ for the vowel of शास् ॥

Thus शास+तस्=शिस्+तस्=शिष्+तस् (VIII. 3. 60. S. 2410) =शिष्टः । The 3rd Pl. is शासति ।

The Perfect is शशास, D. शशासतुः ।

The Imperative 3rd Singular is शास्तु or शिष्टात् D. शिष्टाम्, Pl. शासतु । In forming 2nd singular, the root शास् assumes the form शा by the following sûtra:

२४८७ शा हौ ॥ ६ । ४ । ३५ ॥

शास्तेः शादेशः स्याद्धौ परे । तस्याभीयत्वेनासिद्धत्वाद्धेर्धिः । शाधि । अशात् । अशिष्टाम् । अशासुः । अशात्-अशाः । शिष्यात् । 'सर्तिशास्ति-' (सू २३८२) इत्यङ् । अशिषत् । अशासिष्यत् ।

2487. Before the Imperative affix हि, शा is substituted for शास् ॥

Thus अनुशाधि, शाधि । The हि is changed to धि by VI. 4. 101. S. 2425, though strictly speaking that rule ought not to apply, as हि does not come after a झल् letter but after the vowel आ of शा । But the substitution of शा for शास् is by a rule of âbhiya section and is asiddha for the purposes of धि substitution. Thus we have शाधि । See VI 4. 22.

Note:—The anuvritti of उपधायाः is not here; so शा is substituted in the room of the full word शास् and not only for the penultimate vowel of शास् । The anuvritti of क्ङित् and ङित् also is not here. Therefore, when this हि is treated as पित् (III. 4. 88), then too the substitution takes place, though a पित् Sârvadhâtuka is not ङित् (1. 2. 4). Thus शाधि is also found in the Vedas as having acute on the first syllable, which can only be when धि is पित् and consequently anudâtta (III. 1. 4)

√शासु ६६ अनुशिष्टौ ।

66 √śasu to teach, instruct, train. This root takes two objects.

Pre. शास्ति । शिष्टः । शासति । शास्सि । शिष्ठः । शिष्ठ । शास्मि । शिष्वः । शिष्मः Per. शशास । शशासतुः । शशासिथ । शशास । शशासिम । I Fut. शासिता । II Fut. शासिष्यति । Imperative शास्तु or शिष्टात् । शिष्टां । शासतु । शाधि । शिष्टं । शिष्ट । शासानि । शासाव । Imper. अशात् । अशिष्टाम् । अशासुः । अशाः, । अशात् । अशिष्टम् । अशासम् । अशिष्व । अशिष्म । Poten. शिष्यात् । शिष्याताम् । Bene. शिष्यात् । शिष्यास्ताम् । Aorist अशिषत् । (by अङ् S. 2382). अशिषताम् । अशिषन् । अशिषः । अशिषतम् । अशिषत । अशिषम् । अशिषाव । अशिषाम । Con. अशासिष्यत् । Pass. शास्यते । Caus. शासयति । Aorist अशशासत् । Deside. शिशासिषति । Inten. शेशिष्यते । yaṅ luk शाशासीति or शाशास्ति । D. शाशिष्टः । Nouns:—शिष्यः । शास्त्रम् । आशीः । शासनं । Pre. Part. Parasmai. शासत् । Past Part. Pass. शिष्टः । Act. शिष्टवान् । Fut. Part. शासिष्यन् । Gerund शिष्ट्वा । शासित्वा । Infini. शासितुं । Adj. शासितव्यं । शासनीयं । शिष्यम् ।

दीधीङ् ६७ दीप्तिदेवनयोः । एतदादयः पञ्चधातवः छान्दसाः । दीधीते । एरनेकाच इति यण् । दीध्यते ।

67. didhiṅ to shine.

The five roots commencing with this are found employed in the Chhandas literature.

The Present 3rd Sg. is दीधीते । The dual is दीधी+आते = दीध्याते the ई is changed to य by VI. 4. 82. S. 272. The First Person Singular is दीधी+इट् । Now the following sûtra requires that the ई should be elided before the 1st Per Sg. affix.

२४८८ यीवर्णयोर्दीधीवेव्योः ॥ ७ । ४ । ५३ ॥

एतयोरन्त्यस्य लोपः स्याद्यकारे इवर्णे च परे । इति लोपं बाधित्वा नित्यत्वाट्टेरेत्वम् । दीध्ये । 'दीधीवेवीटाम्' (सू २१९०) इति गुणनिषेधः । दीध्यांचक्रे । दीधिता । दीधिष्यते ।

2488. The final of दीधी and वेवी falls before an affix beginning with य, व or ई ॥

Note:—Thus आदीध्य and आवेव्य गतः, आदीध्यते, and आवेव्यते before य ॥ आदीधिव, आवेविव; आदीधीत and आवेवीत ॥ Why before य, व or ई? Observe आदीध्यनम् and आवेव्यनम् ॥ The long ई in यी is a sûtra वैचित्र्य, for यिवर्णयोः would have been enough.

But this elision is prevented by the rule which requires the ए to be changed to ऐ (III. 4. 79. S. 2233). because it is a nitya rule. When ए is changed to ऐ there is no occasion for the application of this sûtra. Thus we have दीधी+ए=दीध्ये । The Per. is दीधी+आम्+चक्रे । The आम् does not cause the guna of the final ई because of the prohibition of I. 1. 6. S. 2190. Thus we have दीध्यांचक्रे ।

√दीधीङ् ६७ दीप्तिदेवनयोः ।

67 √dîdhîṅ 1. to shine. 2. to seem, appear.

Pre. दीधीते । दीध्याते । दीध्यते । दीधीषे । दीधीध्वे । दीध्ये । दीधीवहे । Per. दीध्यांचक्रे । I Fut. दीधिता । II Fut. दीधिष्यते । Imperative दीधीताम् । दीध्याताम् । दीधीष्व । दीध्यै । दीध्यावहै । Imper. अदीधीत । अदीध्याताम् । अदीधीथाः । अदीधि । (ई elided by S. 2488). Poten. दीधीत । दीधीयाताम् । Bene. दीधिषीष्ट । Aorist अदीधिष्ट । अदीधिषाताम् । अदीधिषि । Condi. अदीधिष्यत । Pass. दीधीयते । Caus. दीधयति । (दीधी+णिच्+शप्+तिप् No vriddhi by S. 2190 = दीध्+णिच्+शप्+तिप् S. 2488 = दीधि+शप्+तिप् = दीधे+अ+ति). Deside. दिदीधिषते । (ई elided by S. 2488). Inten. देदीध्यते । Nouns:—दीधितिः Pre. Part. Parasmai दीध्यत् । Past Part. Pass. दीधीतः । Act. दीधीतवान् । Fut. Part. दीधिष्यमाणः । Gerund दीधीत्वा । Infini. दीधितुम् । Adject. दीधीतव्यं । दीध्यनीयं । देधीयम् ।

वेवीङ् ६८ वेतिना तुल्ये ।

वीगतीत्यनेन तुल्येऽर्थे वर्तत इत्यर्थः ।

68 √vevîṅ 'to obtain' 'to conceive,' 'to pervade,' 'to cast,' 'to eat,' 'to wish,' 'to shine.' It has the same meaning as the root वी 'to go.' (II 39) It is conjugated like दीधी ।

Pre. वेवीते । Per. वेव्यांचक्रे । I Fut. वेविता । II Fut. वेविष्यते । (S. 2488) Imperative वेवीताम् । Imper. अवेवीत । Poten. वेवीत । Bene. वेविषीष्ट । Aorist अवेविष्ट । Condi. अवेविष्यत । Pass. वेवीयते । Caus. वेवयति । Deside. विवेविषते । Inten. वेवेवीयते । Pre. Atmane. Par. वेव्यानः । Past. Part. Pass. वेवीतः Act. वेवीतवान् । Fut. Part. वेविष्यमाणः Gerund वेवीत्वा । Infini. वेवितुम् । Adject. वेवीतव्यं । वेव्यनीयं । वेवेयम् ।

Here end the roots beginning with अद ।

अथ षषः परस्मैपदिनः । 'षस ६९ षस्ति ७० स्वप्ने' । सस्ति । सस्तः । ससन्ति । ससास । सेसतुः । सस्तु । सधि । 'पूर्वत्रासिद्धम्' (सू १२) इति सलोपस्यासिद्धत्वात् 'अतो हेः' (सू २२०४) इति न लुक् । असत् । असस्ताम् । असुः । ससत् । सस्यात् । असासीत्–अससीत् । सस्ति । सस्तिस्त्वादि [illegible] कृते संस्त्' इति स्थिते 'स्कोः–' (सू ३८०) इति सलोपे 'झरो झरि सवर्णे' (सू ७१) इति तकारस्य

वा लोपः । सन्तः । संसन्ति । बहूनां समवाये द्वयोः संयोगसंज्ञा नेत्याश्रित्य 'स्कोः-' (सू ३८०) इति लोपाभावात् । संस्ति । संस्तः । संस्तन्ति इत्येके ।

षस ६९ षस्ति च स्वप्ने ।

69 √shas 69 (a) √shasti 'to sleep'. The roots सस्, संस्त, वश and the Intensives without यङ् are all Parasmaipadis. Some say that सस् and षस्ति are not two different roots: and that षस्ति is the root षस exhibited with श्तिप् in order to show difference of meaning. Swâmi gives only one root सस् स्वप्ने । ससन means sleep. The second root is सन्स्त् the इ in षस्ति is indicatory.

Pre. सस्ति । सस्तः । ससन्ति । सस्सि । सस्मि । Per. ससास । सेसतुः । सेसुः । सेसिथ । सेस । ससास or ससस । सेसिव । I Fut. ससिता । II Fut. ससिष्यति । Imperative सस्तु । सधि । (सस्+हि = स+हि (VIII. 2. 25. S. 2249). Now अतो हेः S. 2202 required the elision of हि as it follows after a root ending in अ । But it is not so, because the elision of स is by a Tripâdi rule and therefore asiddha before 7½ Pâdî rules. S. 12.) ससानि । Imper. असत् । असस्ताम् । असः । असत् । Poten. सस्यात् । सस्याताम् । Bene. सस्यात् । Aorist असासीत् । or अससीत् । Cond. अससिष्यत् । Pass. सस्यते । Caus. सासयति । Aorist असीससत् । Deside. सिससिषति । Inten. सासस्यते । yaṅ luk सासस्ति ।

Nouns:—सासकः । सस्यं । सास्ता । Pre. Part. Parasmai ससन् । Past Part. Pass. ससितं Act. ससितवान् Fut. Part. ससिष्यमाणः Gerund ससित्वा Infini. ससितुं Adject. ससितव्यं ससनीयं सस्यम् ।

69 (a) √shasti. The इ is indicatory, and causes the addition of the nasal. The root is thus सन्स्त् The Present 3rd Singular is सन्स्त् + ति । (Sanst + ti). The स् is elided by VIII. 2. 29. S. 380: and we have सन्त्+ति । Then the त् is elided by VIII. 4. 65 S. 71. We have then सन् + ति=सन्ति । According to Âtreya and Maitreya, the स is not elided, and they give the forms संस्ति, D. संस्तः, P. संस्तन्ति । They say that in सन्स्त् the conjunct or the saṅyoga consonants are न्स्त्, and therefore the designation of saṅyoga cannot be given to स्त् alone, and so the rule VIII. 2. 29 S. 380 does not apply as in सन्स्त् the स is not the initial of a conjunct consonant. Where there is conjunction of many consonants, the conjunction of two of them is not called saṅyoga, the definition cannot be split up.

Pre. सन्ति । सन्तः । संसन्ति ।

'वश ७१ कान्तौ' । कान्तिरिच्छा । वष्टि । उष्टः । उशन्ति । वक्षि । उष्ठः । उवाश । ऊशतुः । वशिता । वष्टु । उष्टात् । उड्ढि । अवट् । औष्टाम् । औशन् । अवशम् । उश्यातात् । उश्यास्ताम् ।

७० वश कान्तौ

70 √vaśa 'to wish, desire, long for.' कान्ति here means desire.

Pre. वष्टि । उष्टः । उशन्ति । वक्षि । उष्ठः । (VI. 1. 16. S. 2412). वश्मि । उश्वः । Per. उवाश । ऊशतुः । उवशिथ । उवशिव । I Fut. वशिता । II Fut. वशिष्यति । Imperative वष्टु or उष्टात् । उष्टाम् । उड्ढि । वशानि । Imper. अवट् । औष्टाम् । औशन् । अवट् । औष्टम् ।

औष्ट । अवशम् । औश्व । Poten. उश्यात् । उश्याताम् । Bene. उश्यात् । उश्यास्ताम् । Aorist अवाशीत् or अवशीत् । Condi. अवशिष्यत् Pass. उश्यते । Caus. वाशयति । Aorist अवीवशत् । Deside. विवशिषति । Inten. वावश्यते । (VI. 1. 20. S. 2646). yan luk वावष्टि । D. वावष्टः । Nouns:—वशा । गोवशा । वशः । औशिजः । उशीरम् । उशनाः । Pre. Part. Parasmai. उशन् । Past Part. Pass. उशितः । Act. उशितवान् Fut. Part. वशिष्यमाणः । Gerund उशित्वा । Infini. वशितुम् । Adj. वशितव्यं वशनीयं वश्यम् ।

'चर्करीतं च' (ग सू) । यङ्लुगन्तमदादौ बोध्यम् ।

चर्करीतं च । ७१ ।

यङ् लुगन्तमदादौ बोध्यम् ।

71. And Charkarita verbs.

This is a Gaṇa sûtra. The word charkarita is the name given to the Intensive verbs where the यङ् is elided. All yan luk Intensive roots are to be conjugated as Adâdi roots. In fact, they belong to this class. As almost all roots can give birth to yan luk roots, as derivative dhâtus, the scope of the Adâdi class is immensely increased. We have given the illustrations of yan luk under each root already, and so no especial illustrations are given here. The method of the formation of yan luk will be taught in a future chapter.

'ह्नुङ् ७२ अपनयने' । ह्नुते । जुह्नुवे । ह्नुवीत । ह्नोषीष्ट । अह्नोष्ट ।

ह्नुङ् ७२ अपनयने

72. hnun 'to take away, rob, abstract.

Pre. निह्नुते । निह्नुवाते । निह्नुवते । निह्नुषे । निह्नुवे । Per. निजुह्नुवे । निजुह्नुवाते । निजुह्नुविषे । निजुह्नुविध्वे or ढ्वे । I Fut. नि+ह्नोता । II Fut. नि+ह्नोष्यते । Imperative निह्नुताम् । निह्नुष्व । निह्नवै । Imper. नि+अह्नुत । न्यह्नुवाताम् । न्यह्नुथाः । न्यह्नुवि । न्यह्नुवहि । Poten. निह्नुवीत । निह्नुवीयाताम् । Bene. निह्नोषीष्ट । Aorist नि+अह्नोष्ट । न्यह्नोष्ठाः । न्यह्नोध्वम् । न्यह्नोषि । Condi. अह्नोष्यत । Pass. ह्नूयते । Caus. निह्नावयति । Aorist न्यजुह्नवत् । Deside. निजुह्नूषते । Inten. निजोह्नूयते । yan luk निजोह्नवीति । or निजोह्नोति । Pre. Part. Parasmai. Ātmane. ह्नुवानः । Past. Part. Pass. ह्नुतः । Act. ह्नुतवान् । Fut. Part. ह्नोष्यमाणः । Gerund ह्नुत्वा । Infini. ह्नोतुम् । Adject. ह्नोतव्यं । ह्नवनीयं । ह्नव्यम् ।

इति तिङन्तादादिप्रकरणम् ।

Here end the Adâdi roots.

CHAPTER III.

अथ तिङन्तजुहोत्यादिप्रकरणम् ।

THE JUHOTYADI VERBS. (25)

This class of verbs begins with the root हु which by reduplication becomes juhu. The class gets its name from the first root.

हु १ दानादनयोः ।

'आदाने च' इत्येके । 'प्रीणनेऽपि' इति भाष्यम् । दानं चेह प्रक्षेपः । स च वैधे आधारे हविश्चेति स्वभावाल्लभ्यते । इतश्चत्वारः परस्मैपदिनः ॥

1. √hu. To give, to eat. Some read it as âdâne "to accept." In the Mahabhâshya the additional sense of 'to satisfy' is also given to this root. The दान or giving here refers to the giving or throwing (of oblation into fire). The throwing therefore, naturally means the throwing in a proper receptacle (like fire &c.) and of the proper thing (as oblation &c).

The first four roots are Parasmaipadi. Thus हु+शप्+तिप् । Now applies the following :—

२४८९ । जुहोत्यादिभ्यः श्लुः । २ । ४ । ७५ ॥

शपः श्लुः स्यात् ॥

2489. After the verbs हु 'to sacrifice' and others, there is ślu-elision of the Vikaraṇa शप् (III. 1. 68).

Thus हु+o+तिप् । Now applies the following :—

२४९० । श्लौ । ६ । १ । १० ॥

धातोर्द्वे स्तः । जुहोति । जुहुतः । 'अदभ्यस्तात्' (२४७९) इत्यत् । 'हुश्नुवोः-' (२३८७) इति यण् । जुह्वति ॥

2490. Of a non-reduplicate root there is reduplication when the vikaraṇa is elided by ślu (श्लु) ।

NOTE :—The श्लु is the characteristic sign of the roots of the third class, and causes the elision of the vikaraṇa शप् । The reduplication is of the first or second syllable, according as the root has an initial consonant or a vowel. Thus जुहोति (from हु), बिभेति, जिह्रेति ॥

Thus हु+o+तिप्=जुहोति । The dual is जुहुतः । The Plural is जुहु+झि=जुहु+अति (VII. 1. 4. s. 2479)=जुह्व+अति (VI. 4. 87. s. 2387, व् instead of उवङ्)=जुह्वति ॥

In forming the Perfect, we have optionally the Periphrastic form, with आम् added to the reduplicated stem by the following :—

२४९१ । भीह्रीभृहुवां श्लुवच्च । ३ । १ । ३९ ।

एभ्यो लिट्याम्वा स्यादामि श्लाविव कार्यं च । जुहवांचकार । जुहाव । होता । होष्यति । जुहोतु । जुहुतात् । हेर्धिः । जुहुधि । आटि परत्वाद्गुणः । जुहवानि । परत्वात् 'जुसि च' (२४८१) इति गुणः । अजुहवुः । जुहुयात् । हूयात् । अहौषीत् ॥

2491. आम् is optionally affixed, when लिट् follows, after the verbs भी 'to fear,' ह्री 'to be ashamed,' भृ 'to nourish,' हु 'to sacrifice;' and when आम् is affixed, the effect is as if there were श्लु elision and the roots belonged to Hvâdi class.

NOTE :—The effect of श्लु is to cause reduplication by rule VI. 1. 10. As बिभयांचकार or बिभाय, जिह्रयांचकार or जिह्राय, बिभरांचकार or बभार, जुहवांचकार or जुहाव ॥

Thus जुहवांचकार or जुहाव । The First Fut. is होता । The second Future is होष्यति । The Imperative 3rd Sg. is जुहोतु or जुहुतात् । 2nd S. is जुहुधि, the हि is replaced by धि by VI. 4. 101. s. 2425. The 1st Sing. is जुहवानि by आट् (III. 4. 92. s. 2204) ; and as आट् is पित् by the above sûtra, it causes guṇa.

In the Imperfect 3rd Plu. we have अजुहवुः with जुस् । The जुस् causes guṇa under VII. 3. 83. s. 2481; and it debars the semi vowel substitution required by VI. 4. 87. s. 2387, because the guṇa (VII. 3. 83) is taught subsequent in Ashṭâdhyâyi order than the यणादेशः (VI. 4. 87).

	Singular.	Dual.	Plural.
Third Person.	जुहवांचकार	जुहवांचक्रतुः	जुहवांचक्रुः
Second Person.	जुहवांचकर्थ	जुहवांचक्रथुः	जुहवांचक्र
First Person.	जुहवांचकार	जुहवांचकृव	जुहवांचकृम
	or		
Third Person.	जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः
	[होथ	जुहुवथुः	जुहुव
First Person.	जुहाव	जुहुविव	जुहुविम
	लोट्		
Third Person.	जुहोतु	जुहुताम्	जुह्वतु
Second Person.	जुहुधि	जुहुतम्	जुहुत
First Person.	जुहवानि	जुहवाव	जुहवाम
	लुङ्		
Third Person.	अहौषीत्	अहौष्टाम्	अहौषुः
Second Person.	अहौषीः	अहौष्टम्	अहौष्ट
First Person.	अहौषम्	अहौष्व	अहौष्म

1. √hu. to offer or present (as an oblation to fire).

Pre. जुहोति। जुहुतः। जुह्वति। जुहोषि। जुहुथः। जुहुथ। जुहोमि। जुहुवः। जुहुमः। **Per.** जुहवांचकार or जुहाव। जुहुवतुः। जुहुवुः। जुहोथ or जुहविथ। जुहुवथुः। जुहुव। जुहाव, जुहव। जुहुविव। जुहुविम। **I Fut.** होता। **II Fut.** होष्यति। **Impera.** जुहोतु। जुहुतात्। जुहुताम्। जुह्वतु। जुहुधि। जुहुतम्। जुहुत। जुहवानि। जुहवाव। जुहवाम। **Imper.** अजुहोत्। अजुहुताम्। अजुहवुः। अजुहोः। अजुहुतम्। अजुहवम्। **Poten.** जुहुयात्। जुहुयाताम्। जुहुयुः। **Bene.** हूयात्। हूयास्ताम्। The lengthening is by VII. 4. 25. s. 2298. **Aorist.** अहौषीत्। अहौष्टाम्। अहौषुः। अहौषीः। अहौष्टम्। अहौष्ट। अहौषम्। अहौष्व। अहौष्म। **Condi.** अहोष्यत्। **Pass.** हूयते। **Caus.** हावयति। अजूहवत्। **Desid.** जुहूषति। **Intensive** जोहूयते। जोहोति। जुहवति। **Nouns.** होमः। हविः। होत्रम्। हव्यम्। जौहुतः। जौहुतः। होता। होतारौ। वीर होता। जुहूः। होत्रा॥

√ञिभी २ भये। बिभेति॥

2. √ñibhî. to fear.

The Present is बिभेति। In the dual, there are double forms owing to the following sûtra.

२४९२। भियोऽन्यतरस्याम्। ६। ४। ११५।

इकारः स्याद्धलादौ क्ङिति सार्वधातुके। बिभितः-बिभीतः। बिभ्यति। बिभयांचकार। बिभाय। भेता॥

2492. इ is optionally substituted for the ई of भी before a Sârvadhâtuka affix beginning with a consonant and having an indictory क् or ङ्॥

Thus बिभितः or बिभीतः, बिभिथः or बिभीथः, बिभिवः or बिभीवः; बिभिमः or बिभीमः। But बिभ्यति before a vowel-beginning affix and बिभेति before a non ङित् affix and भीयते before an ârdhadhâtuka affix.

2. √ñibhî. to fear, to be afraid.

Pre. बिभेति। बिभितः, बिभीतः। बिभ्यति। बिभेषि। बिभीथः, बिभिथः। बिभीथ, बिभिथ। बिभेमि। बिभिवः, बिभीवः। बिभिमः, बिभीमः। **Pre.** बिभयांचकार or बिभाय। बिभ्यतुः। बिभ्युः। बिभयिथ or बिभेथ। बिभ्यथुः। बिभ्य। बिभाय। बिभ्यिव। बिभ्यिम। **I Fut.** भेता। **II Fut.** भेष्यति। **Impera.** बिभेतु, बिभीतात्। बिभीताम्। बिभ्यतु। बिभिहि, बिभीतात्, बिभीहि। बिभीतम्। बिभयानि। **Imper.** अबिभेत्। अबिभीताम्। अबिभयुः। अबिभेः। अबिभीतम् or अबिभितम्। अबिभयम्। अबिभिव, अबिभीव। **Pot.** बिभीयात्। बिभियाताम्, बिभीयाताम्। बिभीयाः, बिभियाः। बिभीयां। **Bene.** भीयात्। भीयास्ताम्। **Aorist.** अभैषीत्। अभैष्टाम्। अभैषीः। अभैषम्। **Cond.** अभेष्यत्। **Pass.** भीयते। **Caus.** भापयते। (VI 1. 56. s. 2593) भीषयते। (VII. 3. 40. s. 2595) भाययति। **Aor.** अबीभयत। अबीभषत। अबिभयत। **Desi.** बिभीषति। **Intensive.** बेभीयते। **yanluk** बेभेति। बेभीतः बिभितः॥ **Nouns:**—भीतिः। भयम्। भीः। भियौ। भीरुः। भीलुः। भयानकः। भीलुकः। भीष्मः। भेकः। भीरुकः॥

√ह्री ३ लज्जायाम्। जिह्रेति। जिह्रीतः। जिह्रियति। जिह्रयाञ्चकार-जिह्राय॥

3. √hrî. to be ashamed.

Pre. जिह्रेति। जिह्रीतः। जिह्रियति। Per. जिह्रियाञ्चकार or जिह्राय। I Fut. ह्रेता। II Fut. ह्रेष्यति। Impera. जिह्रेतु। Imper. अजिह्रेत्। Poten. जिह्रियात्। Bene. ह्रीयात्। Aorist. अह्रैषीत्। Condi. अह्रेष्यत्। Pass. ह्रीयते। Caus. ह्रेपयति। Aor. अजिह्रिपत्। Desi. जिह्रीषति। Inten. जेह्रीयते। Past Parti. Pass. ह्रीतः। ह्रीणः। Act. ह्रीतवान्। ह्रीणवान्॥ Nouns. ह्रीकः। ह्लीकः। ह्रीः॥

पॄ ४ पालनपूरणयोः॥

4. √prî. 1. to nourish : 2. to fill.

Thus पॄ+ति=पॄ पॄ+ति। Now applies the following sûtra by which इर् is substituted for the ॠ of the reduplicate:—

२४९३। अर्तिपिपर्त्योश्च। ७।४।७७॥

अभ्यासस्येकारोऽन्तादेशः स्याच्छ्लौ॥

2493. इ is substituted for the vowel of the reduplicate of ऋ and पॄ in the reduplicated Present-form.

NOTE :—As इयर्ति (VI. 4. 78) धूमम्, पिपर्ति सोमम्॥

Thus पिपॄ+ति। Now the following sûtra requires that the ॠ of पॄ should be changed to उर्॥

२४९४। उदोष्ठ्यपूर्वस्य। ७।१।१०२॥

अङ्गावयवौष्ठ्यपूर्वो य ॠत् तदन्तस्याङ्गस्य उत्स्यात्। गुणवृद्धी परत्वादिमं बाधेते। पिपर्ति। उत्वम्। रपरत्वम्। 'हलि च' (३५४) इति दीर्घः। पिपूर्तः। पिपुरति। पपार। क्ङिति किति 'ऋच्छत्यॄताम्' (२३८३) इति गुणे प्राप्ते॥

2494. उर् is substituted for the final long ॠ of a root, when it is preceded by a labial consonant belonging to the root-stem.

NOTE :—As पूर्त and पुपूर्षति from पॄ, so also मुमूर्षति॥ The lengthening is by VIII. 2. 77. The rule applies when the dento-labial व precedes : as वुवूर्षति ऋत्विजम् from वॄ so also प्रावुवूर्षति कम्बलम्। The labial consonant must be the consonant of the root. Therefore when ॠ 'to go' is preceded by सम्, the rule will not apply, for म् is not part of the root : as समीर्षति by VII. 1. 100.

NOTE :—*Vârt* :—The Guṇa and Vṛiddhi do take place in supersession of इर् and उर् substitution. Thus आस्तरणम् and आस्तारकः (from स्तॄ with ल्युट् and ण्वुल्), निपरणम्, निपारकः from पॄ, निगरणम्, निगारकः from गॄ॥

Thus पिपॄ+ति ought to be पिपुर्+ति। But the rules of Guṇa and Vṛiddhi being subsequent in the Ashṭâdhyâyî order, supersede this rule.

Thus we get by guṇa पिपर्ति। But in the dual, there will be ऋ of this sûtra, which must be followed by र् (I. 1. 51. s. 70), and is then lengthened by VIII. 2. 77. s. 354. Thus पिपृ+तः=पिपुर्+तः (VII. 1. 102. s. 2494)=पिपुर्+तः (I. 1. 51. s. 70)=पिपूर्तः (VIII. 2. 77. s. 354). The Plural is पिपुरति ॥

The Perfect is पपार। In the dual we have पपृ+अतुस्। Now VII. 4. 11. s. 2383 requires guṇa of ऋ। But the following sûtra allows an option.

२४९५। शृदृप्रां ह्रस्वो वा। ७। ४। १२॥

एषां किति लिटि ह्रस्वो वा स्यात्। पक्षे गुणः। पप्रतुः। पप्रुः। पपरतुः। पपरुः। परिता-परीता। अपिपः। अपिपूर्ताम्। अपिपरुः। पिपूर्यात्। पूर्यात्। अपारीत्। अपारिष्टाम्। 'ह्रस्वा-न्तोऽयम्' इति केचित्। पिपर्ति। पिपृतः। पिप्रति। पिपृयात्। आशिषि। प्रियात्। अपार्षीत्। पाणिनीयमते तु 'तं रोदसी पिपृतम्' इत्यादौ छान्दसत्वं शरणम्॥

2495. In शॄ, 'to injure' दॄ 'to tear' and पॄ 'to protect' the vowel may optionally be shortened in the Perfect.

NOTE :—As वि शश्रतुः by shortening or वि शशरतुः by guṇa, which prevents ए and adhyâsalopa (VI. 4. 126) वि शश्रुः or विशशरुः, विदद्रतुः or विददरतुः, विदद्रुः or विददरुः, निपप्रतुः or नि पपरतुः, नि पप्रुः or नि पपरुः ॥ Why is the word 'short' made optional in the sûtra, and not the word 'guṇa'; for in the absence of guṇa, the long ॠ would have become र before अतुः by यणादेशः, and we would have got the forms विशश्रतुः, विशश्रुः by the regular rules of 'sandhi'? The word 'short' is used in the sûtra in order to debar the इर् and उर् alternatives. Had the sûtra been शॄ दॄ प्रां वा the alternative examples would have been with इर् (VII. 1. 10.) as शिशिरतुः, दिदिरतुः and उर् (VIII. 2. 77) पिपुरतुः ॥ Some say this sûtra is unnecessary. The above forms like विशश्रतुः, विशश्रुः, &c., can be regularly obtained from the roots श्रा 'to cook', द्रा 'to abuse', and प्रा 'to fill' and as the roots have many other senses, besides those assigned to them in the Dhâtupâṭha, the roots श्रा, द्रा and प्रा will give the meanings of शॄ, दॄ and पॄ" ॥ If that were so, the form विशश्रवान् with the affix क्वसु could not be formed, for we should have either विशशर्वान् from शॄ root or विशश्रवान् from श्रा root but never विशश्रिवान् ॥ So the rule about shortening is necessary.

Thus पपृ+अतुस्=पप्र्+अतुस्=पप्रतुः। Pl. पप्रुः। In the other alternative we have पपरतुः and पपरुः by guṇa.

The First Fut. is परिता or परीता। The Imperfect is अपिपूर्ताम्। P. अपिपरुः। Pot. पिपूर्यात्। Ben. पूर्यात्। Aor. अपारीत्। D. अपारिष्टाम्॥

Some read this root as ending in short ऋ namely as पृ। The conjugation then is Pre. 3. s. पिपर्ति। D. पिपृतः। Pl. पिप्रति। Pot. पिपृयात्। Ben. प्रियात्। Aor. अपार्षीत्। The forms like पिपृतं in the तं रोदसी पिपृतं are Vaidic according to the Panineau system.

Pre. पिपर्ति । पिपूर्तः । पिपुरति । पिपर्षि । पिपूर्थः । पिपूर्थ । पिपर्मि । पिपूर्वः । पिपूर्मः । Per. पपार । पप्रतुः or पपरतुः । पप्रुः or पपरुः । पपरिथ । पप्रथुः । पप्र । पपार । पपर । पप्रिव or पपरिव । पप्रिम or पपरिम । I. Fut. परिता । परीता । (VII. 2. 78. s. 2391). II. Fut. परिष्यति । परीष्यति । (VII. 2. 78. s. 2391). Imper. पिपर्तु । पिपूर्तात् । पिपूर्ताम् । पिपुरतु । पिपूर्हि । पिपूर्तम् । पिपूर्त । पिपराणि । पिपराव । पिपराम । Imper. अपिपः । अपिपूर्ताम् । अपिपरुः । अपिपः । अपिपूर्तम् । अपिपूर्त । अपिपरम् । अपिपूर्व । अपिपूर्म । Pot. पिपूर्यात् । पिपूर्याताम् । पिपूर्युः । पिपूर्याम् । Bene. पूर्यात् । पूर्यास्ताम् । Aorist. अपारीत् । अपारिष्टाम् । अपारिषुः । अपारीः । अपारिष्टम् । अपारिष्ट । अपारिषम् । अपारिष्व । अपारिष्म । Cond. अपरिष्यत् । अपरीष्यत् । Pass. पूर्यते । Caus. पारयति । Aor. अपीपरत् । Desi. पिपूर्षति । पिपरिषति । पिपरीषति । Inten. पोपूर्यते । Yanluk पापर्ति । पापरीति । पापूर्तः । Past Part. Pass., पिपूर्तः । पूर्णः । Act. पिपूर्तवान् । पूर्णवान् । Ger. पूर्त्वा । Nouns :—पुरुषः । परुषो । पैरुषेयः । पुरः । परुषः । पर्व । पूः । D. पुरौ । Pl. पुरः । पौरुषम् । पुरुता । पूर्णम् । पुरीषः ।

'डुभृञ् ५ धारणपोषणयोः' ॥

5. √dubhriñ, 1. to support, 2. to nourish.

Thus भृ+श्लु+तिप्=भृभृ+ति=बृभृ+ति । Now the following sûtra causes इ in the reduplicate.

२४९६ । भृञामित् । ७ । ४ । ७६ ॥

'भृञ्' 'माङ्' 'ओहाङ्' एषां त्रयाणामभ्यासस्य इत्स्यात्श्लौ । बिभर्ति । बिभृतः । बिभ्रति । बिभृथे । श्लुवद्भावाद्द्वित्वेत्वे । बिभरामास—बभार । बभर्थ । बभृव । बिभृहि । बिभराणि । अबिभः । अबिभृताम् । अबिभरुः । बिभृयात् । भ्रियात् । भृषीष्ट । अभार्षीत् । अभृत ॥

2496. In the Reduplicated Present-form the three roots भृ, मा (माङ्) and हा (ओहाङ्), इ is substituted for the vowel of the reduplicate, when ślu follows.

NOTE :— As बिभर्त्ति, मिमीते, (VI. 4. 113) जिहीते ॥ The word 'three' is understood here, therefore not in ओहाक्—जहाति ॥ The rule applies in the Reduplicated Present system (श्लु) only : therefore not in बभार ॥

Thus बृभृ+ति=बिभृ+ति=बिभर्ति । D. बिभृतः । Pl. बिभ्रति । The root is Ubhayapadî, and so in the âtmanepada Pre. 2nd Pl. we have बिभृध्वे ॥

In the Perfect we have ślu-vad-bhâva of III. 1. 39. s. 2491, and so reduplication, and the इत्व । As बिभर् । To this we add आम् and get बिभरामास । In the alternative we have बभार &c.

5. √dubhriñ. 1. to hold, 2. to nourish.

Pre. बिभर्ति । बिभृतः । बिभ्रति । बिभर्षि । बिभृथः । बिभृथ । बिभर्मि । बिभृवः । बिभृमः । Per. बिभरां चकार, बभार । बभ्रतुः । बभ्रुः । बभर्थ । बभ्रथुः । बभ्र । बभार । बभृव । बभृम । I Fut. भर्ता । II Fut. भरिष्यति । Imper. बिभर्तु, बिभृतात् । बिभृताम् ।

बिभर्तु । बिभृहि । बिभृतम् । बिभृत । बिभराणि । बिभराव । बिभराम । Imper. अबिभः । अबिभृताम् । अबिभरुः । अबिभः । अबिभृतम् । अबिभृत । अबिभरम् । अबिभृव । अबिभृम । Pote. बिभृयात् । बिभृयाताम् । Bene. भ्रियात् । भ्रियास्ताम् । भ्रियासुः । Aorist अभार्षीत् । अभार्ष्टाम् । अभार्षुः । अभार्षीः । अभार्ष्टम् । अभार्ष्ट । अभार्षम् । अभार्ष्व । अभार्ष्म । Con. अभरिष्यत् । Pass. भ्रियते । Caus. भारयति । Desid. बुभूर्षति । Pre. Parti. Parasmai बिभ्रत् । Atmane बिभ्राणः । Nouns :—भृतिमम् । भरथुः । भृत्यः । भार्या ॥

Atmane. Pre. बिभृते । बिभ्राते । बिभ्रते । बिभृषे । बिभ्राथे । बिभृध्वे । बिभ्रे । बिभृवहे । बिभृमहे । Per. बिभरांचक्रे । बभ्रे । I Fut. भर्ता । II Fut. भरिष्यते । Impera. बिभृताम् । बिभृष्व । बिभरै । Imper. अबिभृत । अबिभ्राताम् । अबिभ्रत । अबिभृथाः । अबिभ्रि । अबिभृवहि । Pot. बिभ्रीत । बिभ्रीयाताम् । बिभ्रीथाः । बिभ्रीय । बिभ्रीवहि । Bene. भृषीष्ट । भृषीयास्ताम् । Aorist. अभृत । अभृषाताम् । अभृथाः । अभृड्ढम् । अभृषि । Condi. अभरिष्यत । Pass. भ्रियते । Caus. भारयते । Desi. बुभूर्षते । Inten. बेभ्रीयते ॥

माङ् ६ माने शब्देच ।

6. √mâṅ 1. to measure. 2. to roar, sound.

Thus मा+श्लु+ते । The affix being ङित् the following sûtra causes the आ to be replaced by ई ॥

२४९७ । ई हल्यघोः । ६ । ४ । ११३ ।

श्नाभ्यस्तयोरात ईस्स्यात्सार्वधातुके क्ङिति हलि न तु घुसंज्ञकस्य । मिमीते । 'श्नाभ्यस्तयोः-' (२४८३) इत्याल्लोपः । मिमाते । मिमते । प्रवयमास्त ॥

2497. Before a Sârvadhâtuka कित् or ङित् affix beginning with a consonant, the आ of श्ना and of the reduplicate stems is replaced by ई, except when the root is दा or धा (घु) ॥

NOTE:—Thus लुनीतः, पुनीतः, लुनीथः, पुनीथः, लुनीते and पुनीते । Of reduplicates we have मिमीते, मिमीषे, मिमीध्वे, संजिहीते, संजिहीषे, संजिहीध्वे । Why do we say 'beginning with a consonant'? Observe लुनन्ति, मिमते । Why with the exception of घु? Observe दत्तः, धत्तः । So also लुनाति and जहाति before non-कित् and non-ङित् affixes.

Thus मा+श्लु+ते=मी+श्लु+ते=मिमीते । In the dual मिमा+आते=मिम्+आते (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483)=मिमाते । So also in the Plural मिमा+अते=मिम्+अते=मिमते । The aorist with प्र+नि is प्रण्यमास्त । The न is changed to ण by VIII. 4. 17. s. 2285.

Pre. मिमीते । मिमाते । मिमते । मिमीषे । मिमाथे । मिमीध्वे । मिमे । मिमीवहे । मिमीमहे । Per. ममे । ममाते । ममिरे । ममिषे । ममाथे । ममिध्वे । ममे । ममिवहे । ममिमहे । I Fut. माता । II Fut. मास्यते । Impera. मिमीताम् । मिमाताम् । मिमताम् । मिमीष्व । मिमाथाम् । मिमीध्वम् । मिमै । मिमावहै । मिमामहै । Imper. अमिमीत । अमिमाताम् ।

अमिमत । अमिमीथाः । अमिमाथाम् । अमिमीध्वम् । अमिमि । अमिमीवहि । अमिमीमहि । Poten. मिमीत । मिमीयाताम् । मिमीथाः । मिमीय । Bene. मासीष्ट । मासीयास्ताम् । Aorist. अमास्त । अमासाताम् । अमासत । अमास्थाः । अमासाथाम् । अमाध्वम् । अमासि । अमास्वहि । अमास्महि । Condi. अमास्यत । Pass. मीयते । Caus. मापयति । Aor. अमीमपत् । Deside. मित्सते । VII. 4. 54. s. 2623 causes इस; then the स is changed to त् । and abhyasa elided by VII. 4. 58. s. 2620. Intensive. मेमीयते । Yan-luk. मामाति । मामेति । Dual. मामीतः । Pl. मामति । Past. Parti, Pass. मितः । Act. मितवान् । Fut, Parti. मास्यमानः । Ger. मित्वा । Nouns:-मायः । मेरुः । मायकः । मेयम् । प्रमितिः । प्रमा । वातप्रमी । माया । मायावी । मितिः । प्रमाय । मायिकः । धान्यमायः । प्रमः । प्रमितिः ॥

✓ ओहाङ् ७ गतौ । जिहीते । जिहाते । जिहते । जहे । हाता । हास्यते ।

7. √ohâṅ, to go.

Pres. जिहीते । जिहाते । जिहते । जिहीषे । जिहाथे । जिहे । जिहिवहे । Per. जहे । I Fut. हाता । II. Fut. हास्यते । Impera. जिहीताम् । जिहाताम् । Imper. अजिहीत । अजिहाताम् । अजिहत । Pot. जिहीत । जिहीयाताम् । Bene. हासीष्ट । हासीयास्ताम् । Aorist अहास्त । अहासाताम् । Condi. अहास्यत । Pass. हीयते । Caus. हापयते । Aor. अजीहपत् । Desidera. जिहासते । Inten. जहायते । Yan-luk. जहातीति । Past. Parti. Pass. हानः । Active. हानवान् ॥ Nouns:-हानिः । हायनः । त्रिहायणी ॥

✓ 'ओहाक् ८ त्यागे' । परस्मैपदी । जहाति ॥

8. √ohâk. to abandon.

This root is Parasmaipadî. The Present 3rd P. S. is जहाति । Before the terminations that are ङित्, there is optional change of the आ into short इ by the following:—

२४९८ । जहातेश्च । ६ । ४ । ११६ ॥

इत्स्याद्वा हलादौ क्ङिति सार्वधातुके । पक्षेईत्वम् । जहितः-जहीतः । जहति ॥

2498. इ is optionally substituted for the आ of हा (जहाति) before a Sârvadhâtuka कित् or ङित् affix, beginning with a consonant.

Thus जहितः or जहीतः (VI. 4. 113. s. 2497) जहिथः or जहीथः (VI. 4. 113) But जहति before a vowel affix, and जहाति before a non-ङित् affix, and हीयते and जिहीयते before an ârdhadhâtuka. The separation of this sûtra from the last, is for the sake of subsequent aphorisms.

Before the Imperative termination हि, there is आ substituted for आ as well as the preceding इ, and ई by the following :—

२४९९ । आ च हौ । ६ । ४ । ११७ ॥

जहातेर्हौ परे आ स्याच्चादिदीतौ । जहाहि-जहिहि-जहीहि । अजहात् । अजहुः ॥

2499. आ as well as इ (VI. 4. 116 s. 2498) and ई (VI. 4. 113. s. 2497) may optionally be substituted for the final of the stem of हा before the Imperative ending हि ॥

Thus जहाहि, जहिहि or जहीहि (VI. 4. 113 s. 2497).

The Imperfect is अजहात् । Pl. अजहुः । In the Potential the आ is elided by the following :—

२५०० । लोपो यि । ६ । ४ । ११८ ॥

जहातेरालोपः स्यादादौ सार्वधातुके । जह्यात् । 'एर्लिङि' (२३७४) । हेयात् । अहासीत् ॥

2500. The final of the stem of हा is elided before an affix beginning with य being a Sârvadhâtuka कित् or ङित् affix.

Thus जह्यात्, जह्याताम् and जह्युः ॥

In the Benedictive the आ is changed to ए by VI. 4. 67 s. 2374. As हेयात् । The Aorist is अहासीत् ॥

Pre. जहाति । जहितः or जहीतः । जहति । जहासि । जहिथः or जहीथः । जहिथ or जहीथ । जहामि । जहिवः or जहीवः । जहिमः or जहीमः । Per. जहौ । जहतुः । जहुः । जहिथ or जहाथ । जहथुः । जह । जहौ । जहिव । जहिम । I Fut. हाता । II Fut. हास्यति । Impera. जहातु or जहितात् । जहिताम् or जहीताम् । जहतु । जहिहि or जहीहि or जहाहि । जहितं or जहीतं । जहीत । जहानि । जहाव । जहाम । Imper. अजहात् । अजहिताम् । अजहुः । अजहाः । अजहि (ही) तम् । अजहीत । अजहाम् । अजहाव । अजहाम । Pote. जह्यात् । जह्याताम् । जह्युः । जह्याः । जह्याम् । जह्याव । Benedi. हेयात् । हेयास्ताम् । Aor. अहासीत् । अहासिष्टाम् । अहासिषुः । अहासीः । अहासिष्टम् । अहासिष्ट । अहासिषम् । अहासिष्व । अहासिष्म । Con. अहास्यत् । Pass. हीयते । Caus. हापयति । Aor. अजीहपत् । Desider. जिहासति । Inte. जेहीयते । Yanluk. जाहीति । जाहेति । Dual. जाहीतः । Pre. Par. Parasmai जहत् । Past Par. Pass. हीनः । Active हीनवान् । Fut. Par. हास्यन् । Ger. हित्वा । Infini. हातुम् । Adj. हातव्यं । हानीयं । हेयम् । Nouns :—हानिः । माहूयः । विहायः । दीर्घाहा । अहः । पूर्वाह्णः । निरहः ॥

√डुदाञ् ९ दाने । प्रणिददाति । दत्तः । ददति । दत्ते । ददते । 'श्नाभ्यस्तयोः-' (२४३१) इत्येत्वाभ्यासलोपौ । देहि । अददात् । अदत्ताम् । अददुः । दद्यात् । देयात् । अदात् । अदाताम् । अदुः । अदित ॥

9. √ḍudâñ. to give, bestôw. It is a *ghu* root.

The Preposition नि is changed to णि after an alterant word when it is joined to this root. As प्रणिददाति (VIII. 4. 17. s. 2285). The कित् dual loses the आ by s. 2483. as ददा+तः=दत्तः । The Imperative 2nd Singular loses

the abhyâsa, and आ is changed to ए (VI. 4. 119. s. 2471). as देहि । But this sûtra will not apply to तातङ् substitute of हि, as दत्तात् त्वम् on the maxim of सकृद्गत &c.

Pre. ददाति । दत्तः (s. 2483). । ददति । ददासि । दत्थः । दत्थ । ददामि । दद्वः । दद्मः Per. ददौ । ददतुः । ददुः । ददाथ or ददिथ । ददथुः । दद । ददौ । ददिव (s. 2372). । ददिम । I Fut. दाता । II Fut. दास्यति । Impera. ददातु, दत्तात् । दत्ताम् । ददतु । देहि । दत्तम् । दत्त । ददानि । ददाव । ददाम । Imper. अददात् । अदत्ताम् । अददुः । अददाः । अदत्तम् । अदत्त । अददाम् । अदद्व । अदद्म । Poten. दद्यात् । दद्याताम् । दद्युः । दद्याः । दद्यातम् । दद्यात् । दद्याम् । दद्याव । दद्याम । Bene. देयात् । देयास्ताम् (s. 2374). । Aor. अदात् । अदाताम् । अदुः । अदाः । अदातम् । अदात । अदाम् । अदाव । अदाम । (s. 2223). Condi. अदास्यत् । Pass. दीयते । Caus. दापयति । Aor. अदीदपत् । Desid. दित्सति । Inten. देदीयते । Pre. Parti. Parasmai ददत् । Past Parti. Pass. दत्तः । Act. दत्तवान् । Fut. Parti. दास्यन् । Ger. दत्वा । Infi. दातुम् । Adjec. दातव्यं । दानीयं । देयम् ॥

9. √dudâñ. Atmanepada.

Pre. दत्ते । ददाते । ददते । दत्से । ददाथे । दद्ध्वे । ददे । दद्वहे । दद्महे । Per. ददे । ददाते । ददिरे । ददिषे । ददाथे । ददिध्वे । ददे । ददिवहे । ददिमहे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Impera. दत्ताम् । ददाताम् । ददताम् । दत्स्व । ददाथां । दद्ध्वम् । ददै । ददावहै । ददामहै Imper. अदत्त । अददाताम् । अददत । अदत्थाः । अददाथां । अदद्ध्वम् । अददि । अदद्वहि । अदद्महि । Poten. ददीत । ददीयाताम् । ददीरन् । ददीथाः । ददीयाथाम् । ददीध्वम् । ददीय । ददीवहि । ददीमहि । Bene. दासीष्ट । Aor. अदित । (s. 2369). अदिषाताम् । अदिषत । अदिथाः । अदिषाथाम् । अदिध्वम् । अदिषि । अदिष्वहि । अदिष्महि । (s. 2389). Condi. अदास्यत । Pass. दीयते । Caus. दापयते । Desid. दित्सते । Inten. देदीयते । Yan. दादेति or दादाति । Dual. दात्तः । Pre. Parti. Atmane. ददानः । Past Patri. Pass. दत्तः । Active दत्तवान् । Fut. Parti. दास्यमानः । Ger. दत्वा । Infini. दातुम् । Adj. दातव्यं । दानीयं । देयम् । Nouns :- दायः । दायादः । आदिः । आद्यः । दत्रिमम् ॥

'डुधाञ् १० धारणपोषणयोः' । 'दानेऽपि' इत्येके । प्रणिदधाति ॥

10. √dudhâñ. 1. to hold. 2. to maintain. Some say it means 'to give' also.

The Present 3rd Singular with the Prepositions प्र and नि is प्रणिदधाति । The न is changed to ण by s. 2285 because it is also a ghu root.

In forming the dual, we have दधा+तस्=दध्+तस् (the आ is elided by VI. 4. 112. s. 2483). Now the following sûtra, changes the द into ध ॥

२५०१ । दधस्तथोश्च । ८ । २ । ३८ ॥

द्विरुक्तस्य झषन्तस्य धाधातोर्बशो भष् स्यात्तथयोः स्ध्वोश्च परतः । 'वचनसामर्थ्यादालोपो न स्थानिवत्' इति वामनमाधवौ । वस्तुतस्तु 'पूर्वत्रासिद्धे न स्थानिवत्' । धत्तः । दधति । धत्थः । धत्थ । धत्सः । धत्ते । धत्से । धद्ध्वे । धेहि । अधित ॥

2501. For the द् of दध (the reduplicated form of धा) is substituted ध, before the affixes beginning with त, थ, स and before ध्वम् ॥

• NOTE :—The word दध is taken in the sûtra as the reduplicate form of धा दधाति and not the root दध धारणे of Bhuâdi class, as शप् intervenes there. By the word च we draw in the words स and ध्व ॥ Thus धत्तः, धत्थः, धत्से, धत्स्व, धध्वम् ॥

In the opinion of Vamana and Mâdhava the elided आ is not considered as sthânivat, because of the express injunction of this sûtra by which a letter of भष् pratyâhâra is substituted in the room of द a letter of बश् pratyâhâra. Had the elided आ been sthânivat, the root will not be झष्-ending, and so this sûtra would have been inapplicable. Not only this but in धध्+o+तस् the elided आ would prevent the application of खरि च (VIII. 4. 55. s. 121). and the second ध् could not be changed to त् ॥

But we need not endorse this view of Vâmana and Mâdhava. As a matter of fact, the rule of sthânivat does not apply to the Tripâdî aphorisms at all. Therefore the elided आ is not sthânivat : and we have ध् changed to त्; as धत्तः ॥

NOTE :—The elided आ is also not sthânivat, because we have to apply here a चर्त्व rule; an express prohibition of sthânivat is made with regard to चर्विधि: by I. 1. 58. s. 51.

NOTE :—The last Pâṇini sûtra VIII. 2. 37. s. 326. could not have applied to दध for two reasons. 1st. It does not begin with a बश् letter, for the real reduplicate is धध, and द is merely a substitute, and is considered asiddha. 2ndly. The form दधा does not end in a jhash consonant, but in a vowel आ and though this आ is elided before these affixes, yet the lopa would be sthânivat. Hence the necessity of च in this sûtra. See contra, the vârtik in Mahâbhâshya.

The word झलि is understood here, and so also झषन्तस्य ; and there can be no affix, but begins with त or थ, that can come after दध् ॥ Why do we employ then the words 'before त and थ' ? Had we not used these, the sûtra would have referred to स and ध्व only, as being in immediate proximity, and the च draws them in. According the Padamanjari the words तथोश्च could have been dispensed with : for before स् and ध्व, the च change would have taken place by the last sûtra, whilst by this sûtra, the same change would have taken place before all other झल्-beginning affixes, and such affixes that can come after दध् are त or थ-beginning affixes.

The word jhash is understood here also, therefore the rule applies to दुध then only, when it assumes the form of दध्, by the elision of आ ; and hence not here in दधाति ॥

डुधाञ् १० धारणपोषणयोः । दानेपि इत्येके । प्रणिदधाति ॥

10. √ḍudhâñ. 1. to hold, contain. 2. to maintain.

Some say it means to give also. The Present 3rd Sg. is प्रणिदधाति ॥

Pre. दधाति । धत्तः । दधति । दधासि । धत्थः । धत्थ । दधामि । दध्वः । दध्मः । Per. दधौ । I Fut. धाता । II Fut. धास्यति । Impera. दधातु or धत्तात् । धत्ताम् । धत्त । धेहि । धत्तम् । धत्त । दधानि । दधाव । दधाम । Imper. अदधात् । अधत्ताम् । अदधुः । अदधाः । अधत्तम् । अधत्त । अदधाम् । अदध्व । अदध्म । Poten. दध्यात् । दध्याः । दध्याम् । Bene. धेयात् । धेयास्ताम् । Aor. अधात् । अधाः । अधाम् । Condi. अधास्यत् । Pass. धीयते । Caus. धापयति । Desid. धित्सति । Inten. देधीयते । Pre. Parti. Parasmai. दधत् । Past Parti. Pass. हितम् । Act. हितवान् । Fut. Parti. धास्यन् । Ger. हित्वा । Infi. धातु । Adj. धातव्यं । धानीयं धेयं । Nouns :—धायः, दधि । उपधिः । हित्रिमम् । धात्री । सुपन्थिः, विधिः, अन्तर्धा, शिरोधिः, धीवरी, धीवा, धातुः, धामा, कर्कन्धुः, सर्वधनी, धीवरः, धानाः ॥

10. √ḍudhâñ. Atmanepada.

Pre. धत्ते । दधाते । दधते । धत्से । दधाथे । धध्वे । दधे । दध्वहे । दध्महे । Per. दधे । दधाते । दधिषे । दधे । I Fut. धाता । II Fut. धास्यते । Impera. धत्ताम् । दधाताम् । दधताम् । धत्स्व । दधाथाम् । धध्वम् । दधै । दधावहै । दधामहै । Imper. अधत्त । अदधाताम् । अदधत । अधत्थाः । अदधाथाम् । अधद्ध्वम् । अदधि । अदध्वहि । अदध्महि । Poten. दधीत । दधीयाताम् । दधीरन् । दधीथाः । दधीयाथाम् । दधीध्वम् । दधीय । दधीवहि । दधीमहि । Bene. धासीष्ट । Aor. अधित । अधिषाताम् । अधिषत । अधिथाः । अधिषि । Con. अधास्यत् । Pass. धीयते । Caus. धापयते । Desid. धित्सते । Inten. देधीयते । दाधेति । दाधाति । धात्तः । Pre. Parti. Atmane. दधानः । Past Parti. Pass. हितं । Act. हितवान् । Fut. Parti. धास्यमानः । Ger. हित्वा । Infi. धातुम् । Adj. धातव्यं । धानीयं । धेयम् । प्रधः । किंकिन्धा । अन्तर्धिः । दुष्पन्धिः । वर्धिः । औपधेयम् । दुर्बन्धिः । श्रद्धालुः । दिधिषूः । धनं ॥

अथ त्रयः स्वरितेतः । Now the next three roots are svaritet,

णिजिर् ११ शौचपोषणयोः ॥

11. √ṇijir. to wash, to nourish. Thus निज्+श्लु+तिप् ॥ Now applies the following sûtra which causes the guṇa of इ ॥

२५०२ । निजां त्रयाणां गुणः श्लौ । ७ । ४ । ७५ ॥

निज्विज्विषामभ्यासस्य गुणः स्याच्छ्लौ । नेनेक्ति । नेनिक्तः । नेनिजति । नेक्ता । नेक्ष्यति । नेनेक्तु । नेनिग्धि ॥

2502. Guṇa is substituted for the vowel of the reduplicate in the Reduplicated Present form (श्लु) of निज्, विज् and विष् ॥

Thus नेनेक्ति, वेवेक्ति, वेवेष्टि ॥ The word त्रयाणां could have been spared in this sûtra, as these three roots stand at the end of a subdivision, and निजां would have denoted these three without the word trayâṇâm. The word is however used here for the sake of the subsequent sûtra. Why do we say in the reduplicated Present form ? Observe निनेज in the Perfect. In the Imperative 1st Person Sg. the following applies.

२५०३ । नाभ्यस्तस्याचि पिति सार्वधातुके । ७ । ३ । ८७ ॥

लघूपधगुणो न स्यात् । नेनिजानि । अनेनेक् । अनेनिक्ताम् । अनेनिजुः । नेनिज्यात् । निज्यात् । अनिजत्—अनैक्षीत् । अनिक्त ॥

2503. The guṇa is ordained by VII. 3. 86 s. 2189, is not substituted for the penultimate light इक् vowel in the reduplicated form of a root, before a Sârvadhâtuka affix beginning with a vowel and having an indicatory प ॥

As नेनिजानि, अनेनिजम् ; परि वेविषाणि, पर्यवेविषम् ॥ Why of a reduplicated root ? Observe वेदानि ॥ Why beginning with a vowel ? Observe नेनेक्ति ॥ The word पित् is read here for the sake of the subsequent sûtras like VII. 3. 92. For here in cases other than पित्, guṇa will be prevented by ङित् because of सार्वधातुकमपित् ॥ Why a sârvadhâtuka affix ? Observe निनेज in the Perfect, the affixes of which are ârdhadhâtuka (III. 4. 115). Why do we say a penultimate light vowel ? Observe जुहवानि, अजुहवम् ॥

11. √nijir. 1. to wash, cleanse. 2. to nourish.

Pre. नेनेक्ति । नेनिक्तः । नेनिजति । नेनेक्षि । नेनिक्थः । नेनिक्थ । नेनेज्मि । नेनिज्वः । नेनिज्मः । Per. निनेज । निनिजतुः । निनिजुः । निनेजिथ । निनिजथुः । निनिज । निनेज । निनिजिव । निनिजिम । I. Fut. नेक्ता । II. Fut. नेक्ष्यति । Imper. नेनेक्तु or नेनिक्तात् । नेनिक्ताम् । नेनिजतु । नेनिग्धि । नेनिक्तम् । नेनिक्त । नेनिजानि । नेनिजाव । नेनिजाम । Imper. अनेनेक् । अनेनिक्ताम् । अनेनिजुः । अनेनेक् । अनेनिक्तम् । अनेनिक्त । अनेनिजम् । अनेनिज्व । अनेनिज्म । Pot. नेनिज्यात् । नेनिज्याताम् । नेनिज्युः । नेनिज्याम् । Bene. निज्यात् । Aor. अनिजत्, अनैक्षीत् । अनिजताम्, अनैक्ताम् । अनिजन्, अनैक्षुः । अनिजः, अनैक्षीः । अनैक्षम् । अनैक्ष्व । Cond. अनेक्ष्यत् । Pass. निज्यते । Caus. नेजयति । Aor. अनीनिजत् । Desi. निनिक्षति । Inten. नेनिज्यते । Pre. Parti. Parasmai नेनिजत् । Past Part. Pass., निक्तः । Act. निक्तवान् । Fut. Parti. नेक्ष्यन् । Ger. निक्त्वा । Infini. नेक्तुम् । Adj. नेक्तव्यं । नेजनीयं । नेज्यम् । Nouns:-निजः । निर्णेजकः ॥

11. √nijir. to wash or clean oneself, to be purified. Atmanepada.

Pre. नेनिक्ते । नेनिजाते । नेनिजते । नेनिक्षे । नेनिजाथे । नेनिग्ध्वे । नेनिजे । नेनिज्महे । Per. निनिजे । निनिजिवहे । I Fut. नेक्ता । II Fut. नेक्ष्यते । Imper. नेनिक्ताम् । नेनिक्ष्व । नेनिग्ध्वे । नेनिजावहै । नेनिजामहै । Imper. अनेनिक्त । अनेनिक्थाः । अनेनिजि । अनेनिज्वहि । अनेनिज्महि । Pote. नेनिजीत । नेनिजीयाताम् । Benedt. निक्षीष्ट । Aor. अनिक्त । अनिक्षाताम् । Condi. अनेक्ष्यत । Pass. निज्यते । Caus. नेजयते । Desid.

निनिक्षते । Inten. नेनिज्यते । नेनिजीति । नेनेक्ति । Pre. parti. Atmane नेनिजानः । Past Parti. Pass. निक्तः । Active निक्तवान् । Fut. Parti. नेक्ष्यमाणः । Ger. निक्त्वा । Infi. नेक्तुम् । Adj. नेक्तव्यं । नेजनीयं । नेज्यम् । Nouns :— निजः । निर्णेजकः ॥

विजिर् १२ पृथग्भावे । वेवेक्ति वेविक्त । विवेजिथ । अत्र विज इट् (२५३६) इति ङित्वं न । ओविजी इत्यस्यैव तत्र ग्रहणात् । विजिविजी रुधादावपि ॥

12. √vijir. to separate, divide. The sûtra I. 2. 2. s. 2536 does not refer to this root, but to ओविजी (Tud. 9.) This root is aniț and so that rule cannot apply to it at all. The roots विज and विज are given in the Rudhâdi list also. See Rudhâdi 23.

Pre. वेवेक्ति । वेविक्तः । वेविजति । Per. विवेज । विवेजिथ । I Fut. वेक्ता । II Fut. वेक्ष्यति । Imper. वेवेक्तु । Imper. अवेवेक् । अवेविजम् । अवेविज्व । अवेविज्म । Pote. वेविज्यात् । Benedi. विज्यात् । Aor. अवैक्षीत्, अविजत् । Con. अवेक्ष्यत् । Pass. विज्यते । Caus. वेजयति । Desid. विविक्षति । Inten. वेविज्यते । Pre. Parti., Parasmai. वेविजत् । Past. Parti. Pass. विक्तः । Act. विक्तवान् । Fut. Parti. वेक्ष्यन् । Ger. विक्त्वा । Infi. वेक्तुम् । Adj. वेक्तव्यं । वेजनीयं । वेज्यम् ॥

12. √vijir. to separate, divide. Atmanepada.

Pre. वेविक्ते । वेविजाते । वेविजते । Per. विविजे । I Fut. वेक्ता । II. Fut. वेक्ष्यते । Impera. वेविक्ताम् Imper. अवेविक्त । Pot. वेविजीत । Bene. विक्षीष्ट । Aorist. अविक्त । Condi. अवेक्ष्यत । Pass. विज्यते । Caus. वेजयते । Desidera. विविक्षते Inten. वेविज्यते Pre. Parti. Atmane. वेविजानः । Past. Parti Pass. विक्तः । Active. विक्तवान् । Fut. Parti. वेक्ष्यमाणः । Ger. विक्त्वा । Infi. वेक्तुम् । Adj. वेक्तव्यं । वेजनीयं वेज्यम् ॥

विष्लृ १३ व्याप्तौ । वेवेष्टि-वेविष्टे । लृदित्वादङ् । अविषत् । तङि क्सः । अजादौ क्सस्याचि (२३३७) इत्यल्लोपः । अविक्षत । अविक्षाताम् । अविक्षन्त ॥

13. √vishṛi, to spread through, extend, pervade.

Pre. वेवेष्टि । वेविष्टः । (VIII. 4. 41. s. 113). Per. विवेष । I Fut. वेष्टा । II Fut. वेक्ष्यति । (VIII. 2. 41. s. 295.) Impe. वेवेष्टु । वेविड्ढि । [वेविष्+हि=वेविष्+धि(VI. 4. 101. s. 2425)=वेविष्+ढि (VIII. 4. 41. s. 113) वेविड्+ढि (VIII. 4. 53. s. 52). Imper. अवेवेट् । (VIII.2. 39. s. 84) Pote. वेविष्यात् । Bene. विष्यात् । Aorist. अविषत् । The aorist is formed with अङ् as the root has an indicatory लृ (III. 1. 55. s. 2343). Cond. अवेक्ष्यत् । Pass. विष्यते । Caus. वेषयति । Desid. विविक्षति । Inten. वेविष्यते । Pre. Parti. Parasmai. वेविषत् । Past. Parti. Pass. विष्टः । Active. विष्टवान् । Fut. Parti वेक्ष्यन् । Ger. विष्ट्वा Infi. वेष्टुम् Adj. वेष्टव्यं । वेषणीयं । वेष्यम् ॥

Pre. वेविष्टे । **Per.** विविषे । **I Fut.** वेष्टा । **II Fut.** वेक्ष्यते । **Impera.** वेविष्टाम् । **Imper.** अवेविष्ट । **Pot.** वेविषीत **Bene.** विक्षीष्ट । **Aorist.** अविक्षत । अविक्षाताम् । अविक्षन्त । The aorist is formed with क्स । Before vowel affixes the अ is elided by s. 2337. **Condi.** अवेक्ष्यत । **Pass.** विष्यते । **Caus.** वेषयते । **Desid.** विविक्षते । **Inten.** वेविष्यते । **Pre. Parti. Atmane.** वेविषाणः । **Past. Parti. Pass.** विष्टः । **Active.** विष्टवान् । **Fut. Parti.** वेक्ष्यमाणः । **Ger.** विष्ट्वा । **Infi.** वेष्टुम् । **Adj.** वेष्टव्यं । वेषणीयं । वेष्यम् ॥ **Nouns** :--विष्णुः । विष्यः । परिवेषः । वेष्या । विषम् ।

वृत् । इत्तानिजादयः । Here ends the Nijâdi sub class.

अथ आगणान्तात् परस्मैपदिनश् छान्दसाश्च ।

All the roots upto the end of this class are Parasmaipadî and found in the chhandas literature.

घृ १४ क्षरणदीप्त्योः । 'जिघर्म्यग्निं हविषा घृतेन' । 'भृञामित्' (२४९६) । 'बहुलं छन्दसि' (३५९८) इतीत्वम् ॥

14. √ghṛi, 1. to sprinkle. 2. to shine.

Pre. जिघर्ति । जिघर्मि । Thus जिघर्म्यग्निं हविषा (मनसा) घृतेन (Rig. II. 11. 4.). Here the reduplicate vôwel is replaced by इत् of VII. 4. 76. s. 2496. by the diversity allowed under VII. 4. 78. s. 3598. The classical form is घरति with शप् see Bhuâdi 985. **Per.** जघार । **I Fut.** घर्ता । **II Fut.** घरिष्यति । **Impera.** जिघर्तु । **Imper.** अजिघः । **Poten.** जिघ्रियात् । **Bene.** घ्रियात् । **Aorist.** अघार्षीत् । **Con.** अघरिष्यत् । **Pass.** घ्रियते । **Caus.** घारयति, **Desi.** जिघीर्षति । **Inten.** जेघ्रियते । **Pre. Parti. Parasmai** जिघ्रत् । **Past. Parti. Pass.** घृतः । **Act.** घृतवान् **Fut. Parti.** घरिष्यन् । **Ger.** घृत्वा । **Infi.** घर्तुम् । **Adj.** घर्तव्यं । घरणीयं । घार्यम् ॥

हृ १५ प्रसह्यकरणे । 'अयं स्रुवोऽभिजिहर्ति होमान्' ॥

15. √hṛi, to take by force.

Pre. जिहर्ति । As in the following अयं स्रुवोऽभिजिहर्ति होमान् (Rig Veda). The classical form is हरति with शप् । See Bhuâdi 947. **Per.** जहार । **I Fut.** हर्ता । **II Fut.** हरिष्यति । **Impera.** जिहर्तु । **Imper.** अजिहः । **Poten.** जिह्रियात् **Bene.** ह्रियात् । **Aor.** अहार्षीत् । **Condi.** अहरिष्यत् । **Pass.** ह्रियते । **Caus.** हारयति । **Desi.** जिहीर्षति । **Inten.** जाह्रियते । **Past. Parti. Parasmai** जिह्रत् । **Past Parti. Pass.** हृतः । **Act.** हृतवान् । **Fut. Parti.** हरिष्यन् । **Ger.** हृत्वा । **Infini.** हर्तुम् । **Adj.** हर्तव्यं । हरणीयं । हार्यम् ॥

√ऋ १६ सृ १७ गतौ । 'बहुलं छन्दसि' (३५९८) इत्येव सिद्धे 'अर्तिपिपर्त्योश्च' (२४९३) इतीत्वविधानादयं भाषायामपि । 'अभ्यासस्यासवर्णे' (२२९०) इतीयङ् । इयर्ति । इयृतः । इयृति । आर । आरतुः । 'ऋद्धनोः स्ये' (२३८४) इति नित्यमिट् । आरिथ । अर्ता । अरिष्यति । इयराणि । ऐयः । ऐयृताम् । ऐयरुः । इयृयात् । अर्यात् । आरत् । ससर्ति ॥

16. √ṛi. 17. √sṛi. to go, to move. Though by the bahulam of VII. 4. 78. s. 3598, the reduplicate would have taken इ, yet the specific rule VII. 4. 77. s. 2493 ordains इ in the reduplicate of ऋ; which shows that this root is found in the classical literature also. Before non-homogeneous vowel, the इ is replaced by इयङ् under VI. 4. 78. s. 2290.

With सम् the root is âtmanepadi also. As sam iyṛte,, D. iyrâte, 2nd S. iyṛshe, 1st S. iyre. Per. आरे, अरिषे, आरिवहे। Imperative इयृतां, इयृातां, इयृष्व, इयरै। Imperfect ऐयृत, ऐयृातां, ऐयृथा:, ऐयि, ऐयृवहि। Pot. इयृीत, इयृीयाताम्, इयृीथा:, इयृीय। Bene. ऋषीष्ट, ऋषीयास्ताम्। Aor. आरत, आरेतां। आरन्त। आरथा:। आरे, आरावहि॥

Pre. इयर्ति। इयृत:। इयृति। (iyrati) इयर्षि। इयर्मि। इयृव:। Per. आर। आरतु:। आरिथ (the इट् is compulsory under s. 2384). आरिव। I Fut. अर्ता। II Fut. अरिष्यति। Impera. इयर्तु, इयृतात्। इयृताम्। इयृतु। इयृहि, इयृतात्। इयराणि। Imper. ऐय:। ऐयृताम्। ऐयरु:। ऐय:। ऐयरम्। ऐयृव। Pot. इयृयात्। इयृयाताम्। इयृयु:। इयृया:। इयृयाम्। Bene. अर्यात्। अर्यास्ताम्। Aor. आरत्। आरताम्। आर:। आरम्। आराव। Codn. आरिष्यत्। Pass. रियते। Caus. आरयति। Desid. रियृषति। Pre. Parti. Parasmai इयृत्। Past Parti. Pass. ऋत:। Active ऋतवान्। Fut. Parti. अरिष्यन्। Ger. ऋत्वा। Infi. अर्तुम्। Adj. अर्तव्यं। अरणीयं। अर्यम्॥

सृ १७ गतौ। ससर्ति॥

17. √sṛi, to go, move.

Pre. ससर्ति। The classical form of these two roots is ऋच्छति and सरति under Bhuâdi. Per. ससार। I Fut. सर्ता। II Fut. सरिष्यति। Imper. ससर्तु। Imper. असस: Pot सस्रियात्। Bened. स्रियात् Aorist असारीत्, असरीत्। Condi. असरिष्यत्। Pass. स्रियते। Caus. सारयति। Disid. सिसीर्षति Inten. सिस्रियते। Pae. Parti. Parasmai. ससत्। Past. Parti. Pass. सृत:। Act. सृतवान् Fut. Parti. सरिष्यन्। Ger. सृत्वा। Infi. सर्तुम् Adj. सर्तव्यं। सरणीयं। सार्यम्॥

भस १८ भर्त्सनदीप्त्योः। बभस्ति। 'घसिभसोर्हलि-' (३५५०) इत्युपधालोपः। 'झलो झलि' (२२८१) इति सलोपः। बब्धः। भप्सति॥

18. √bhasa, 1 to revile, blame, abuse; 2. to shine.

Pre. बभस्ति। As कपिर्बभस्ति ते जनम् (Rig V.) The dual is बभस्+तस्=बभ्स्+तस् (the penultimate अ is elided by VI. 4. 100. s. 3550)=बभ्+तस् (the स् elided by VIII. 2. 26 s. 2281)=बभ्+धस् (VIII. 2. 40 s. 2280)=बब्धस् (VIII. 4. 43. s. 52)=बब्ध:। The Plural is similarly बप्सति formed thus बभस्+अति=बभ्स्+अति (s. 3550) बप्स्+अति (VIII. 4. 55. s. 121). In both these classes, the elided penultimate अ, i.e., the lopâdesa zero is not sthâ-

nivat for the purposes of जश्त्विधि: (VIII. 4. 53. s. 52), or चर्त्विधि: (VIII. 4. 55. s. 121), by the express prohibition of sûtra I. 1. 58. s. 51. **Pre.** बभस्ति । **Nouns:**–भस्त्रा भस्त्रिकः । भस्म । भस्त्रिका । अभस्त्रिका ॥

कि १९ कित २० (Vedic) ज्ञाने । चिकेति ॥

19.√ki, to know.

Pre. चिकेति । चिकितः । चिक्यति । (The यण् is by VI. 4. 82. s. 272).

20.√kita, to know.

This root is not found in the Siddhânta or the Madhaviya.

Pre. चिकित्ति ॥

तुर २१ त्वरणे । तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति ॥

21.√tura, to run.

Pre. तुतोर्ति । तुतूर्तः । तुतुरति । The vowel is lengthened in the Dual by VIII. 2. 77. s. 354. **Nouns:** तुरः ॥

धिष २२ शब्दे । दिधेष्टि । दिधिष्टः ॥

22.√dhisha, to sound.

Pre. दिधेष्टि । दिधिष्टः ॥

धन २३ धान्ये । दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

23.√dhana, to bear fruit.

Pre. दधन्ति । दधन्तः । दधनति ॥

जन २४ जनने । जजन्ति ॥

24.√jan, to beget. The Pre. 3 rd Sg. is जजन्ति । In forming the dual the following sûtra applies.

२५०८ । जनसनखनां सञ्झलोः । ६ । ४ । ४२ ।

एषामाकारोऽन्तादेशः स्याज्झलादौ सनि झलादौ क्ङिति च । जजातः । जज्ञति । जजंसि । जजान । जजन्यात्–जजायात् । जन्यात्–जायात् ॥

2508. The long आ is substituted for the final of जन्, सन् and खन् before the consonant–beginning Desiderative affix सन्, and before any other affix beginning with a jhal consonant, which has an indicatory क or ङ् ॥

Thus जजातः । Pl. जज्ञति । 2nd Sg. जजंसि ॥

24.√jan, to beget, to be born.

Pre. जजन्ति । जजातः । जजति । जजन्ति । Per. जजान । I Fut. जनिता । II Fut. जनिष्यति । Impera. जजन्तु । Imper. अजजन् । Pot. जजन्यात् or जजायात् । Bene. जन्यात्, or जायात् । Aorist. अजनीत्, अजानीत् । Condi. अजनिष्यत् ॥

गा २५ स्तुतौ । देवाञ्जिगाति सुम्नयुः । जिगीतः । जिगति ॥

25. √gâ, to praise, sing.

Pre. जिगाति । जिगीतः । जिगति । As देवान् जिगाति सुम्नयुः (Rig Veda).

Here ends the Juhotyadi class.

CHAPTER IV.

अथ तिङन्त दिवादि प्रकरणम् ।

THE DIVADI ROOTS.

This class contains some 137 roots. The first root is दिव् which gives the name to the class.

दिवु १ क्रीडाविजिगीषाव्यवहारद्युतिस्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु । जूषन्ताः परस्मैपदिनः ॥

1. √divu. 1. to play. &c. The roots up to जूष् are Parasmaipadî In conjugating theꞩe roots, the vikarana śyan is added by the following sûtra.

२५०५ । दिवादिभ्यः श्यन् । ३ । १ । ६९ ॥

शपोऽपवादः । 'हलि च' (३५४) इति दीर्घः । दीव्यति । दिदेव । देविता । देविष्यति । दीव्यतु । अदीव्यत् । दीव्येत् । दीव्यात् । अदेवीत् । अदेविष्यत् ॥

2505. The affix श्यन् comes after a root of the Divâdi class when a sârvadhâtuka affix denoting the agent follows.

This debars शप्. The servile न of श्यन् is for the sake of accent (VI. 1. 197), showing that the *udâtta* accent falls on the radical verb and not on the affix; and the indicatory श makes the affix sârvadhâtuka, but as the affix is non-पित् it does not cause guna of the vowel of the root. (I. 2. 4. s. 2234). It is conjugated as दिव्+श्यन्+तिप्=दीव्+य+ति ॥ The इ is lengthened by VII. 2. 77. s. 354. Thus we have दीव्यति ॥

1. √div. 1. to play, sport; 2. to emulate or desire victory; 3. to sell, to deal in; 4. to shine; 5. to praise; 6. to be glad; rejoice; 7. to be mad or dꞧunk; 8. to be sleepy; 9. to wish for; 10. to go.

Pre. दीव्यति । दीव्यतः । दीव्यन्ति । दीव्यसि । दीव्यामि । **Per.** दिदेव । दिदिवतुः । दिदिवुः । दिदिविथ । दिदिविव । दिदिविम । **I Fut.** देविता । **II Fut.** देविष्यति । **Impera.** दीव्यतु । दीव्यताम् । दीव्य (VI. 4. 105. s. 2202). दीव्यानि । **Imper.** अदीव्यत् । अदीव्यताम् । अदीव्यः । अदीव्यम् । **Poten.** दीव्येत् । दीव्येताम् । दीव्येयुः । दीव्येः । दीव्येयम् । **Bene.** दीव्यात् । दीव्यास्ताम् । **Aor.** अदेवीत् । अदेविष्टाम् । अदेवीः । अदेविषम् । **Con.** अदेविष्यत् । **Pass.** दीव्यते । **Caus.** देवयति । **Aor.** अदीदिवत् । **Desid.** दुद्यूषति । दिदेविषति । **Inten.** देदीव्यते । No yaṅluk. **Ger.** देवित्वा or द्यूत्वा । **Noun** :—देवः ॥

षिवु २ तन्तुसंताने । परिषीव्यति । परिषिषेव । न्यषेवीत्-न्यसेवीत्

2. √shivu. to sew, darn, stitch together.

The स is changed to ष when preceded by the upsargas परि, नि or वि (VIII. 3. 70. 2275).

Pre. सीव्यति। Per. सिषेव। I Fut. सेविता। II Fut. सेविष्यति। Impera. सीव्यतु। Imper. असीव्यत् (with परि we have पर्यषीव्यत् or पर्यसीव्यत् by VIII. 3. 71. s. 2999). Poten. सीव्येत्। सीव्येताम्। Bene. सीव्यात्। Aor. असेवीत्। Condi. असेविष्यत्। Causa. सेवयति। Aor. असीषिवत्। Desid. सिस्यूषति। सिसेविषति। Inten. सेषीव्यते। Past. Parti Pass. स्यूतः। Active स्यूतवान्। Ger. सेवित्वा। स्यूत्वा। Nouns :—सेवनं, सीवनं, सूनः, सूत्रम्॥

स्रिवु ३ गतिशोषणयोः॥

3. √srivu. 1. to go; 2. to become dry.

Pre. स्रीव्यति। Per. सिस्रेव। I Fut. स्रेविता। II Fut. स्रेविष्यति। Impera स्रीव्यतु। Imper. अस्रीव्यत्। Poten. स्रीव्येत्। Bene. स्रीव्यात्। Aor. अस्रेवीत् Condi. अस्रेविष्यत्। Desid. सिस्रेविषति। सुस्रूषति। Inten. सेस्रीव्यते। Yanluk s. सेस्रोति, d. सेस्रूतः, pl. सेस्रिवति, 2 s. सेस्रोषि. 1 s. सेस्रोमि, d. सेस्रीवः, pl. सेस्रूमः। Past. Parti. Pass. स्रूतः। Active स्रूतवान्। Ger. स्रेवित्वा। स्रूत्वा। Nouns :—स्रूतिः। स्रूः। स्रुवौ॥.

ष्ठिवु ४ निरसने। केचिदिहेमं न पठन्ति।

4. √shthivu, to spit, eject saliva from the mouth; to sputter. Atreya reads this root here. Others do not.

Pre. ष्ठीव्यति। Per, तिष्ठेव। I Fut. ष्ठेविता। II Fut. ष्ठेविष्यति। Impera. ष्ठीव्यतु। Imper. अष्ठीव्यत्। Poten. ष्ठीव्येत्। Bene. ष्ठीव्यात्। Aor. अष्ठेवीत्। Con. अष्ठेविष्यत्॥

ष्णुसु ५ अदने। 'आदाने' इत्येके। 'अदर्शने' इत्यपरे। सुष्णोस।

ष्णसु ५ (क) निरसने। स्नस्यति। सस्नास॥

5. √shnusu, 1. to take, 2. accept; 3. to disappear, become invisible. Some give it the sense of âdâna 'to accept'. Others of अदर्शन or disappearance.

Pre. स्नुस्यति। Per. सुष्णोस। सुष्णुसतुः। सुष्णोसिथ। सुष्णुस। सुष्णोस। सुष्णुसिव। I Fut. स्नोसिता। II Fut. स्नोसिष्यति। Impera. स्नुस्यतु। Imper. अस्नुस्यत्। अस्नुस्यः। Pot. स्नुस्येत्। Bene. स्नुस्यात्। Aor. अस्नौसीत्। अस्नौसिषम्। अस्नोसीः। अस्नौसिष। Con. अस्नोसिष्यत्। Caus. स्नोसयति Aor. असुष्णुसत्। Desid. सुस्नुसिषति। सुस्नोसिषति। Inten. सोष्णुस्यते। yanluk. सोष्णुसीति। सोष्णोस्ति। D. सोष्णुस्तः। Ger. स्नुसित्वा। स्नोसित्वा। Noun. स्नुषा॥

5 (a) √shnasu, to spit.

Pre. स्नस्यति। Per. सस्नास॥

क्नसु ६ ह्वरणदीप्त्योः। ह्वरणं कौटिल्यम्। चक्नास॥

6. √knasu, 1. to be crooked; 2. to shine. Hvaraṇa here means crookedness.

Pre. क्नस्यति । Per. चक्नास । I Fut. क्नसिता । II Fut. क्नसिष्यति । Impera. क्नस्यतु । Imper. अक्नस्यत् । Pot. क्नस्येत् । Bene. क्नस्यात् । Aorist अक्नासीत or अक्नसीत् । Condi. अक्नसिष्यत् । Causa. क्नसयति । Aor. अचिक्नसत् । Desid. चिक्नसिषति । Inten. चाक्नस्यते । Yanluk. चाक्नस्ति । Past. Parti. Pass. क्नस्तः । Active. क्नस्तवान् । Ger. क्नसित्वा । क्नस्त्वा । Nouns.-चक्नसः ॥

व्युष ७ दाहे । वुव्योष ॥

7. √vyusha (pyusha), to burn. The root begins with a dento-labial व v; and ends with a palatal sibilant ष sh. It is read further on in the Pushâdi subdivision also. So the aorist is formed by अङ् । Some read this root as byusa ब्युस ॥

Pre. व्युष्यति । Per. वुव्योष । वुव्योषिथ । वुव्युषिव । I Fut. व्योषिता । II Fut. व्योषिष्यति । Impera. व्युष्यतु । Imper. अव्युष्यत् । Poten. व्युष्येत् । Bene. व्युष्यात् । Aor. अव्योषीत् । अव्योषिष्टाम् । Condi. अव्युष्यत् । Causa. व्योषयति । Aor. अवुव्युषत् । Desid. वुव्युषिषति । वुव्योषिषति । Inten. वोव्युष्यते । Yanluk. व्योव्युषीति । वोव्योष्टि । Ger. व्युषित्वा । व्योषित्वा ॥

प्लुष ८ च ।

8. √plusha cha. Plusha also means to burn.

Pre. प्लुष्यति । Per. पुप्लोष । I. Fut. प्लोषिता ॥

नृती ९ गात्र विक्षेपे । नृत्यति । ननर्त ॥

9. √nriti, to dance, move about. Thus the present is नृत्यति । The Perfect is ननर्त । In the Future, the इट् is optionally added by the following.

२५०६ । सेऽसिचि कृतचृतच्छृदतृदनृतः । ७ । २ । ५७ ।

एभ्यः परस्य सिज्भिन्नस्य सादेरार्धधातुकस्य इड्वा स्यात् । नर्तिष्यति । नर्त्स्यति । नृत्येत् । नृत्यात् । अनर्तीत् ॥

2506. An ârdhadhaâtuka affix beginning with a स् (except सिच् the characteristic of the s-Aorist) may optionally take the augment इट्. after the verbs कृत, (Tud 141, Rudh. 11) चृत, (Tud. 35) छृद (Rudh. 8) तृद (Tud. 9) and नृत (Div. 9).

Pre. नृत्यति । Per. ननर्त । ननृततुः । ननर्तिथ । ननृतिव । I Fut. नर्तिता । II Fut. नर्तिष्यति or नर्त्स्यति । Impera. नृत्यतु । Imper. अनृत्यत् । Pot. नृत्येत् । Bene. नृत्यात् । Aorist. अनर्तीत् । अनर्तिष्टाम् । Condi. अनर्तिष्यत् । अनर्त्स्यत् । Caus. नर्तयति, नर्तयते । Aor. अनीनृतत् । अननर्तत् । Desid. निनर्तिषति । निनृत्सति । Inten. नरीनृत्यते । Yanluk. नर्नर्ति । नरिनर्ति । नरीनर्ति । Past. Parti. Pass. नृत्तः । Act. नृत्तवान् । Adj. नर्तितव्यम् । नर्तनीयम् । नर्त्यम् । Noun :-नर्तकः ॥

त्रसी १० उद्वेगे । वाभ्राश- (२३२१) इति श्यन्वा । त्रस्यति-त्रसति । त्रेसतुः-तत्रसतुः ॥

10. √trasi. to fear, tremble, quake. This root optionally takes the vikarana śyan. See 2321.

Pre. त्रस्यति or त्रसति । Per. तत्रास । तत्रसतुः or त्रेसतुः । तत्रसिथ । I Fut. त्रसिता । II Fut. त्रसिष्यति । Impera. त्रस्यतु or त्रसतु । Imper. अत्रस्यत् or अत्रसत् । Poten. त्रस्येत् or त्रसेत् । Bene. त्रस्यात् । Aorist. अत्रासीत् or अत्रसीत् । Condi. अत्रसिष्यत् । Causa. त्रासयति । Aor. अतित्रसत् । Desid. तित्रसिषति ३। Inten. तात्रस्यते । Yanluk. तात्रस्ति । तात्रसीति । Past. Parti. Pass. त्रस्तः । Act. त्रस्तवान् । Nouns:—त्रस्नुः । त्रासः । तरंगापत्रस्तः ॥

कुथ ११ पूतीभावे । पूतीभावो दौर्गन्ध्यम् ॥

11. √kutha, to stink, become putrid, foul. The word पूतीभावः means bad smell.

Pre. कुथ्यति । Per. चुकोथ । चुकोथिथ । I Fut. कोथिता । II Fut. कोथिष्यति । Impera. कुथ्यतु । Imper. अकुथ्यत् । Poten. कुथ्येत् । Bene. कुथ्यात् । Aor. अकोथीत् । Pass. कुथ्यते । Causa. कोथयति । Aor. अचूकुथत् । Desid. चुकुथिषति or चुकोथिषति । (I. 2. 26 s. 2617) Inten. चोकुथ्यते । Yanluk. चोकोत्ति । Ger. कोथित्वा । (I. 2. 23. s. 3324). Nouns:-कुथः । प्रकुथितः ॥

पुथ १२ हिंसायाम् ॥

12. √putha, to injure, hurt. It is conjugated like the last. Compare the √puthi of the Bhuâdi No. 45.

Pre. पुथ्यति ॥

गुध १३ परिवेष्टने ॥

13. √gudha, to wrap up, cover, envelop. This root ends in ध (dh) and not थ (th).

Pre. गुध्यति । Ger. गुधित्वा । Nouns :-गोधा । गोधिका । गौधेरः । गौधारः । गोधूमः । गौधेयः ॥

क्षिप १४ प्रेरणे । क्षिप्यति । क्षेप्ता ॥

14. √kṣhipa. to send.

Pre. क्षिप्यति । Per. चिक्षेप I Fut. क्षिप्ता or क्षेप्ता । (The first form is given in the Mâdhaviya). II Fut. क्षेप्स्यति । Impera. क्षिप्यतु । Imper. अक्षिप्यत् । Poten. क्षिप्येत् । Bene. क्षिप्यात् । Aor. अक्षैप्सीत् । अक्षैप्सम् । Condi. अक्षेप्स्यत् । Caus. क्षेपयति । क्षिपयति । Aorist. अचिक्षिपत् । Desid. चिक्षिप्सति । Inten. चेक्षिप्यते । Yanluk चेक्षेप्ति । Past. Parti. Pass. क्षिप्तः । Ger. क्षिप्त्वा । Nouns :-क्षिपकः । क्षिप्नुः । क्षिप्रम् । क्षिपा ॥

पुष्प १५ विकसने । पुष्प्यति । पुपुष्प ॥

15. √pushpa, to blossom.

Pre. पुष्प्यति । Per. पुपुष्प । पुपुष्पिथ । पुपुष्पिव । I Fut. पुष्पिता । II Fut. पुष्पिष्यति । Impera. पुष्प्यतु । Imper. अपुष्प्यत् । Pot. पुष्प्येत् । Bene. पुष्प्यात् । Aor. अपुष्पीत् । Caus. पुष्पयति Aor. अपुपुष्पत् । Desid. पुपुष्पिषति । Inten. पोपुष्प्यते । Yanluk. पोपुष्प्ति । Nouns :- पुष्पम् । पुष्पकम् ॥

तिम १६ ष्टिम १७ ष्टीम १७ (क) आर्द्रीभावे । तिम्यति-स्तिम्यति-स्तीम्यति ॥

16. √tima. 17. √shṭima, √shṭīma, to become wet. Some read here a fourth root तीम ॥

Pre. तिम्यति । स्तिम्यति । स्तीम्यति । तीम्यति । Per. तितेम । तिष्टेम । I Fut. तेमिता । II Fut. तेमिष्यति । Impera तिम्यतु । Imper. अतिम्यत् । Pot. तिम्येत् । Bene. तिम्यात् । Aor. अतेमीत् । Caus. तेमयति । Aor. अतीतिमत् । Desid. तितिमिषति । तितेमिषति । Inten. तेतिम्यते । Yan luk. तेतेम्ति । Nouns:- तिमि: । तिमिरम् ॥

व्रीड १८ चोदने लज्जायां च । व्रीड्यति ॥

18. √vrīḍa, to throw, cast, send forth; to be ashamed, feel shame.

Pre. व्रीड्यति । Per. विव्रीड । विव्रीडिथ । विव्रीडिव । I Fut. व्रीडिता । II Fut. व्रीडिष्यति । Impera. व्रीड्यतु । Imper. अव्रीड्यत् । Pot. व्रीड्येत् । Bene. व्रीड्यात् । Aorist. अव्रीडीत् । Condi. अव्रीडिष्यत् । Causa. व्रीडयति । Aor. अविव्रीडत् । Desid. विव्रीडिषति । Inten. वेव्रीड्यते । yan luk. वेव्रीडि । Past. Parti. Pass. व्रीडित: । Ger. व्रीडित्वा । Noun:- व्रीडा ॥

इष १९ गतौ । इष्यति ॥

19. √isha, to go. Isha 'to wish' is TudÂdi. Isha to repeat is KryÂdi.

Pre. इष्यति । Per. इयेष । ईषतु । इयेषिथ । ईषिव । I Fut. एषिता । प्रेषिता । (VI. 1. 94. s. 78) II Fut. एषिष्यति । Impera. इष्यतु । इष्य । इष्याणि । Imper. ऐष्यत् । Pot. इष्येत् । Bene. इष्यात् । Aorist. ऐषीत् । Caus. एषयति Aor. अ+इषिषत् । Desid. एषिषिषति । Past. Pass. एषित: । Ger. एषित्वा । Nouns:- मैष: । प्रैष्य: । अन्वेषणा । पर्येषणा । परीष्टि: । एषणी । इषीका । इषीकतूलम् । इष्टकचितम् ॥

षह २० षुह २१ चक्यर्थे । चक्यर्थस्तृप्ति: । सह्यति । सुह्यति ॥

20. √shaha, 21. √shuha, to satisfy, to be pleased. MÂdhaviya does not approve the reading of षह here. The word चक्यर्थ here means 'satisfaction'.

Pre. सह्यते ॥

Pre. सुह्यति । Per. सुषोह । I Fut. सोहिता । II Fut. सोहिष्यति । Impera. सुह्यतु । Imper. असुह्यत् । Pot. सुह्येत् । Bene. सुह्यात् । Aorist. असोहीत् । Caus. सोहयति । Aor. असूषुहत् । Desid. सुसुहिषति । सुसोहिषति । Inten. सोषुह्यते । yanluk. सोषुहीति । सोषोढि । Past. Parti. Pass. सुहिता । Ger. सुहित्वा । सोहित्वा ॥

√जॄष् २२ झॄष् २३ वयोहानौ । जीर्यति । जजरतुः–जेरतुः । जरिता–जरीता । जीर्येत् । जीर्यात् । ऌदित्पुषादि-(२२९१) इत्यङ्वा । ऋदृशोऽङि गुणः (२४०६) । अजरत्–अजारीत् । अजारिष्टाम् । झीर्यति । जझरतुः । अझारीत् ॥

22. √jrish, 23. √jhrish, to become old, to wither.

The aorist is formed optionally by अङ् (s. 2291), and the ऋ is gunated by s. 2406. The ष is indicatory for the purposes of मित operations in the causative.

Pre. जीर्यति । जीर्यतः । जॄ+श्यन्+ति=जिर्+य+ति VII. 1. 100. s. 2390 =जीर्यति । VIII. 2. 77. s. 354). Per. जजार । जजरतुः or जेरतुः । जजरुः or जेरुः । जजरिथ or जेरिथ । जजरथुः or जेरथुः । जजर or जेर । जजार or जजर । जजरिव or जेरिव । I Fut. जरिता or जरीता । (VII. 2. 38. s. 2391). II Fut. जरिष्यति or जरीष्यति । Impera. जीर्यतु । Imper. अजीर्यत् । Poten. जीर्येत् । Bene. जीर्यात् । Aor. अजारीत् or अजरत् । अजारिष्टाम् or अजरताम् । Causa. जरयति । Aor. अजीजरत् । Desid. जिजीर्षति । जिजरिषति । जिजरीषति । Inten. जेजीर्यते । Pre. Parti Parasmai. जीर्यन् । Nouns:—जीर्यन्ती । जरन् । जरती । युवजरती । जरद्गवः । अजर्यम् । जरा । अतिजरांसि अनुजीर्णाः । जारः । जरन्तः ॥

23 √jhrish. to become old.

Pre. झीर्यति । Per. जझार । जझरतुः or झेरतुः । जझरुः or झेरुः । Aor. अझारीत् ॥

√षूङ् २४ प्राणिप्रसवे । सूयते । सुषुवे । स्वरतिसूति-(२२७९) इति विकल्पं बाधित्वा श्र्युकः किति (२३८१) इति निषेधे प्राप्ते क्रादिनियमान्नित्यमिट् । सुषुविषे । सुषुविवहे । सोता–सविता ॥

24. √shûṅ, to beget, to give birth.

In the perfect the इट augment is compulsory. For the prohibition of VII. 2. 11. s. 2381, though it debars the option of VII. 2. 44. s. 2279, yet is in its turn set aside by the restriction of VII. 2. 13. s. 2293.

Pre. सूयते । सूयेते । सूयसे । सूये । सूयावहे । Per. सुषुवे । सुषुविषे । सुषुविवहे । I Fut. सोता or सविता । (VII. 2. 44. s. 2279). II Fut. सविष्यते or सोष्यते । Impera. सूयताम् । सूयेताम् । सूयस्व । सूयै । Imper. असूयत । असूयेताम् । असूयथाः । असूये । असूयावहि । Poten. सूयेत । सूयेयाताम् । सूयेथाः । सूयेय । सूयेवहि । Bene. सोषीष्ट or सविषीष्ट । सोषीयास्ताम् or सविषीयास्ताम् । Aor. असोष्ट or असविष्ट । असोषाताम् । असोष्ठाः । असोषि । Past. Parti. Pass. सूनः । Active. सूनवान् Ger. सूत्वा ॥

दूङ् २५ परितापे । दूयते ॥

25. √dûṅ, to be afflicted, to suffer pain, be sorry.

It is congugated like the last.

Pre. दूयते । Per. दुदुवे । I Fut. दोता ॥

दीङ् २६ क्षये । दीयते ॥

26. √dîṅ, to waste away. The Present is दीयते । The Perfect is दिदी+ए । Now applies the following sûtra by which a य is inserted before ए ॥

२५०७ । दीङो युडचि क्ङिति । ६ । ४ । ६३ ॥

दीङः परस्याजादेः क्ङित आर्धधातुकस्य युट् स्यात् । * वुग्युटावुवङ्यणोः सिद्धौ वक्तव्यौ * । दिदीये ॥

2507. युट् is the augment after दीङ्, of an ârdhadhâtuka affix beginning with a vowel and having an indicatory क् or ङ् ॥

Thus उपदिदीये, उपदिदीयाते and उपदिदीयिरे ॥ The Personal ending is कित् by I. 2. 5. दीङः being in the Ablative case, the augment is applied to the affix. Thus दिदी+युट्+ए । Now this युट् augment is ordained by VI. 4. 63. s. 2507, a rule falling under the âbhîya section (VI. 4. 22. s. 2183) and therefore is as if non-existent, and so by VI. 4. 82. s. 272, the long ई ought to be changed to य् before ए । The form ought to have been दिद्ये like चिक्ये (No. 27). But this is prevented by the following vârtika. This augment, however, is not to be considered as asiddha (VI. 4. 22) for the purposes of semi-vowel subsitution under VI. 4. 82. s. 272. If that substitution were allowed, the augment would become useless.

Vârtika : The augments वुक् and युट् are to be considered as valid or siddha for the purposes of the application of उवङ् and यण् substitutions.

In the Future, the ई of दी is changed to आ by the following aphorism.

२५०८ । मीनातिमिनोतिदीङां ल्यपि च । ६ । १ । ५० ॥

एषामात्वं स्याल्ल्यपि । चकारादशित्येज्निमित्ते । दाता । दास्यते । अदास्त । अदास्थाः ॥

2508. And there is substitution of आ for the finals of मी 'to hurt', मि 'to scatter', and दी 'to decay' when the affix ल्यप् follows, *as well as before those non-शित् affixes which demand the substitution of a diphthong,* for the root-vowel of these verbs.

NOTE:–By force of the word च 'and' in the sûtra, the substitution takes place before all affixes other than शित्, and this substitution takes place, before the occasion for the applying of the affixes arises (उपदेशावस्थायाम् आत्वं

भवति) ॥ So that these verbs should be understood as if they were enunciated with an आ, so that all rules of affixes relating to आ will apply to them. Thus प्रमाता, प्रमातव्यम्, प्रमातुम्, प्रमाय, निमाता, निमातुम्, निमातव्यम्, निमाय, उपदाता, उपदातव्यम्, उपदातुम्, उपदाय ॥ The substitution of आ being understood to have taken place in the very उपदेश (in the dhâtupâṭha) of these roots, the affixes relating to roots ending in इ or ई do not apply to these at all. Thus उपदायो वर्त्तते, ईषदुपदानं, formed by घञ and युच् by taking दी=दा and adding these affixes (III. 3. 128 and III. 3. 18) and not the affixes अच् (III. 3 56) and खल् (III. 3. 126).

Thus दी+ता=दे+ता (This would have been in the ordinary way). But here ए is to be replaced by आ, or, rather no occasion should be given to convert ई to ए, but change the ई at once to आ। Thus we get दाता ॥

26. √dîṅ to waste, decay, diminish.

Pre. दीयते । दीयेते । Per. दिदीये । दिदीयाते । दिदीयिरे । दिदीयिषे । दिदीयिध्वे । दिदीये । दिदीयिवहे । I Fut. दाता । II Fut. दास्यते । Impera. दीयताम् । दीयेताम् । दीयस्व । दीयै । Imper. अदीयत । अदीयेताम् । अदीयथाः । अदीये । Pot. दीयेत । दीयेथाः । दीयेय । Bene. दासीष्ट । Aorist. अदास्त । अदासाताम् । अदास्थाः । अदासि । Condi. अदास्यत । Caus. दापयति । Desid. दिदीषते । दिदासते । Inten. देदीयते । yanluk. देदेति । D. देदीतः । Pl. देद्यति । Past Parti. Pass. दीनः । Active दीनवान् । Ger. दीत्वा ॥

डीङ् २७ विहायसा गतौ । डीयते ॥

27. √ḍîṅ, to fly, pass through the air.

Pre. डीयते । Per. डिड्ये । डिड्यिषे । I Fut. डयिता । II Fut. डयिष्यते । Impera. डीयताम् । Imper. अडीयत । Poten. डीयेत । Bene. डयिषीष्ट । Aor. अडेष्ट । Causa. डाययते । Aor. अडीडयत् । Desid. डिडयिषते । Inten. डेडीयते । Yanluk. डेडेति । Past Parti. Pass. डीनः । Active डीनवान् । Ger. डयित्वा ॥

धीङ् २८ आधारे । धीयते । दिध्ये । धेता ॥

28. √dhîṅ, to hold, contain ; to disregard, disrespect.

Pre. धीयते । Per. दिध्ये । I Fut. धेता । II Fut. धेष्यते । Impera. धीयताम् । Imper. अधीयत । Poten. धीयेत । Bene. धेषीष्ट । Aorist अधेष्ट । Desid. दिधीषते । Past Parti. Pass. धीनः । Active धीनवान् । Ger. धीत्वा ॥

मीङ् २९ हिंसायाम् । हिंसात्र प्राणवियोगः । मीयते ॥

29. √mîṅ, to hurt, kill, injure ; die, perish. It is conjugated like √dhîṅ. Hinsâ here means the giving up of life.

Pre. मीयते । Per. मिम्ये । I Fut. मेता । II Fut. मेष्यते । Impera. मीयताम् । Imper. अमीयत । Poten. मीयेत । Bene. मेषीष्ट । Aor. अमेष्ट ॥

रीङ् ३० श्रवणे । रीयते

30. √rîṅ, to trickle, drip, distil, ooze, flow.

Pre. रीयते । **Per.** रिये । रिरियिषे । **I Fut.** रेता । **II Fut.** रेष्यते । **Impera.** रीयताम् । **Imper.** अरीयत । **Poten.** रीयेत । **Bene.** रेषीष्ट । **Aor.** अरेष्ट । **Caus.** रेपयते । **Aor.** अरीरिपत् । **Desi.** रिरीषते । **Past. Parti. Pass.** रीणः । **Active** रीणवान् । **Ger.** रीत्वा । **Nouns:**–अरीणम् । रीतिः । रतः ॥

लीङ् ३१ श्लेषणे ॥

31. √lîṅ, to stick or adhere firmly to, cling to. In the case of this root the ई is optionally changed to आ by the following.

२५०९ । विभाषा लीयतेः । ६ । १ । ५१ ।

लीयतेरिति यका निर्देशो न तु श्यनः । लीलोजोरात्वं वा स्यादेज्विषये ल्यपि च । लेता-लाता । लेष्यते । लास्यते । 'एज्विषये' किम् । लीयते । लिल्ये ॥

2509. There is optionally the substitution of आ for the final of ली 'to adhere', in the very dhâtupâṭha, when the affix ल्यप् follows or such an affix as would have demanded the substitution of the root vowel to a diphthong.

The lîyateḥ in sûtra is conjugated with यक् and not with śyan, and therefore it includes the lî of Divâdi and Kryâdi both.

The final of ली will take guṇa substitution before शित् affixes, and will become ले, this incipient diphthong ए is changed to आ by this rule. The same is the case with all the roots subsequently taught, thus खिद् will be खेद्, and then ए changed to आ, गुर्=गोर् and ओ changed to आ &c. Therefore we have employed the anuvritti of एच् 'diphthong' in all sûtras. The words ल्यपि and आदेच उपदेशे are understood here. The roots ली belonging to Divâdi and Kriyâdi are both included here. Thus विलाता, विलातुम्, विलास्यम्, विलाय । Why do we say "before an affix which would have changed the ई to ए or ऐ?" Observe लीयते, लिल्ये । The श्यन् causes no change, and ए causes यक् change by s. 272 ; therefore before these affixes there is not आ substitution.

Pre. लीयते । **Per.** लिल्ये । लिलियिषे । **I Fut.** लाता, लेता । **II Fut.** लास्यते, लेष्यते । **Impera.** लीयताम्, लीयस्व, लीयै । **Imper.** अलीयत । **Poten.** लीयेत । **Bene.** लासीष्ट, लेषीष्ट । **Aor.** अलास्त or अलेष्ट । **Condi.** अलास्यत or अलेष्यत । **Causa.** लीनयति । विलापयति । विलीनयति । विलाययति । **Aor.** अलीलपत । **Desid.** लिलीषते । **Inten.** लेलीयते । **Yanluk.** लेलेति ॥

व्रीङ् ३२ वृणोत्यर्थे । व्रीयते । विव्रिये ।

32. √vrîṅ, to choose, select. This root is found in the Kryâdi class also.

Pre. व्रीयते । Per. विव्रिये । I Fut. व्रेता । Parti. Pass. व्रीणः । Act. व्रीणवान् ॥

२५०९ । वा । स्वादय ओदितः । (गणसूत्रः) ॥

तत् फलं तु निष्ठानत्वम् ॥

2509. A. The roots सू and the rest are to be considered as if they had an indicatory ओ ॥

The roots beginning with षूङ् (No. IV. 24) an ending with this root व्रीङ् are ओदित् । The result is that the Past participles are formed by न instead of त (See VIII. 2. 45. s. 3019). We have given examples under each root already.

पीङ् ३३ पाने । पीयते ॥

33. √pîṅ, to drink.

Pre. पीयते । Per. पिप्ये । Causa. पाययति । This is always Parasmaipadî (I. 3. 87. s. 2753). पाययते is from the Bhuâdi पिबति (I. 3. 89. s. 2755). Past Parti. Pass. पीतः । Active पीतवान् । Ger. पीत्वा, आपीय । while the form आपाय is from the Bhvâdi root pibati.

माङ् ३४ माने । मायते । ममे ॥

34. √mâṅ, to measure. Compare Adâdi मा माने No. 53. and Juhotyâdi No. 6. The root मेङ् प्रणिदाने (I. 1010) of the Bhvâdi also assumes the form मा । The sûtra VI. 4. 66. s. 2462 applies to all these मा's.

Pre. मायते । Per. ममे । I Fut. माता । II Fut. मास्यते । Impera. मायताम् । Imper. अमायत । Poten. मायेत । Bene. मासीष्ट । Aor. अमास्त ॥

ईङ् ३५ गतौ । ईयते । अयां चक्रे ॥

35. √îṅ, to go. Compare अयति of the Bhuâdi No. 342 (a); and एति of the Adâdi No. 36.

Pre. ईयते । Per. अयांचक्रे । I Fut. एता । II Fut. एष्यते । Impera. ईयताम् । Imper. ऐयत । Poten. ईयेत । Bene. एषीष्ट । Aor. ऐष्ट । Causa. आययते । Aor. आयियत । Desid. ईयिषते । Ger. प्रेय, प्रतीय with lyap.

प्रीङ् ३६ प्रीतौ । सकर्मकः । प्रीयते । पिप्रिये ॥

36. √prîṅ, to be satisfied or pleased. It is a Transitive verb.

Pre. प्रीयते । Per. पिप्रिये । Causa. प्राययते ॥

अथ परस्मैपदिनश्चत्वारः ।

Now the following four roots are Parasmaipadis.

शो ३७ तनूकरणे ॥

37. √शो to attenuate. In conjugating this root, the vowel ओ is elided by the following sûtra :

२५१० । ओतः श्यनि । ७ । ३ । ७१ ।

लोपः स्याच्छ्यनि । श्यति । श्यतः । श्यन्ति । शशौ । शशतुः । शाता । शास्यति । 'विभाषा घ्राधेट्-' (२३७६) इति सिचो वा लुक् । लुगभावे 'यमरम-' (२३७७) इतीट्सकौ । अशात् । अशाताम् । अशुः । अशासीत् । अशासिष्टाम् ॥

2510. A stem ending in ओ loses its final before the characteristic श्यन् ॥

NOTE :—As निश्यति from शो, अवच्छ्यति from छो, अवद्यति from दो, and अवस्यति from सो ॥ The त् in ओत् is for the sake of euphony or ease of pronunciation.

According to Padamanjari, the sûtra should have been ओतः शिति, and thereby there would be the saving of half a mâtrâ, and also there would be no necessity of repeating the word शिति in VII. 3. 75.

37. √śo, to sharpen, to make thin, attenuate. The सिच् is elided optionally by s. 2376. When it is not elided, in that alternative, we have इट् and सक् augments by s. 2377.

Pre. श्यति । श्यतः । श्यन्ति । श्यसि । श्यथः । श्यथ । श्यामि । श्यावः । श्यामः । Per. शशौ । शशतुः । शशिथ or शशाथ । शश । शशिव । I Fut. शाता । II Fut. शास्यति । Impera. श्यतु । श्यतात् । श्यतां । श्यन्तु । श्यानि । Imper. अश्यत् । अश्यः । अश्यम् । Poten. श्येत् । श्येताम् । श्येयुः । श्येः । श्येयम् । Bene. शायात् । शायास्ताम् । Aor. अशात्, अशासीत् । अशाताम्, अशासिष्टाम् । अशुः । अशाः । Causa. शाययति । Desid. शिशासति । Inten. शाशायते । Yanluk. शाशाति । Past Parti. Pass. शातं, शितं । Act. शातवान्, शितवान् । Ger. शात्वा or शीत्वा । Noun :-शाकः ॥

छो ३८ छेदने । छ्यति ॥

38. √chho, to cut, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pre. छ्यति । Per. चच्छौ । चच्छतुः । I Fut. छाता । II Fut. छास्यति । Impera. छ्यतु । Imper. अच्छ्यत् । Poten. छ्येत् । Bene. छायात् । Aor. अच्छात् or अच्छासीत् । Nonn :-छायः ॥

षो ३९ अन्तकर्मणि । स्यति । ससौ । अभिष्यति । अभ्यष्यत् । अभिषषौ ॥

39. √sho, to finish, complete, bring to an end. It is conjugated like शो ॥

Pre. स्यति । **Per.** ससौ । **I Fut.** साता । **II Fut.** सास्यति । **Impera.** स्यतु । **Imper.** अस्यत् । **Poten.** स्येत् । **Bene.** ~~सेयात्~~ (and not सायात्, because of VI. 4. 67 s. 2374). **Aor.** असात् or असासीत् । **Past Parti. Pass.** सितः । **Active** सितवान् । **Ger.** सित्वा, अवसाय ॥ **Nouns** :--सायः । सायंतनः ॥

दो ४० अवखण्डने । द्यति । ददौ । प्रणिदाता । देयात् । अदात् ॥

40. √do, to cut, divide, mow, reap. It is conjugated like शो ॥

Pre. द्यति । प्रणिद्यति because it is a ghu root. VIII. 4. 17. s. 2285. **Per.** ददौ । **I Fut.** दाता । **II Fut.** दास्यति । **Impera.** द्यतु । **Imper.** अद्यत् । **Poten.** द्येत् । **Bene.** देयात् and not दायात्. VI. 4. 67. s. 2374. **Aor.** अदात् । **Causa.** दापयति । **Desid.** दित्सति । **Inten.** देदीयते । **Past Parti. Pass.** दितः । **Act.** दितवान् । **Ger.** दित्वा, अवदाय ॥

अथात्मनेपदिनः पञ्चदश ।

Now the following fifteen roots are Atmanepadi.

जनी ४१ प्रादुर्भावे ॥

41. √janî to be born. Before the affix śyan the जन् is changed to जा by the following sûtra.

२५११ । ज्ञाजनोर्जा । ७ । ३ । ७९ ॥

अनयोर्जादेशः स्याच्छिति । जायते । जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिरे । जनिता । जनिष्यते । 'दीपजन—' (२३२८) इति वा चिण् ॥

2511. Before a शित् affix, जा is substituted for ज्ञा and जन् ॥

NOTE :—As जानाति and जायते ॥ The जन् here belongs to Divâdi class, meaning 'to be produced', and not जन् of the Juhotyâdi class. Why जा (long) and not ज, for this ज would assume the form जा by VII. 3. 101 ? This long आ of जा indicates the existence of the maxim given above in VII. 3. 78 s. 2360; and had ज been the substitute, VII. 3. 101 s. 2170 could not have lengthened it.

In forming the Aorist, there is optionally चिण् by s. 2328. When चिण् is added the following applies.

२५१२ । जनिवध्योश्च । ७ । ३ । ३५ ॥

अनयोरुपधाया वृद्धिर्न स्याच्चिणि ञ्णिति कृति च । अजनि-अजनिष्ट ॥

2512. The Vriddhi is not substituted for the vowels of जन् and वध् before the Aorist-sign चिण् and the krit-affixes with an indicatory ञ् and ण् ॥

As अजनि and अवधि with चिण्, and जनकः and वधकः (with ण्वुल्), प्रजनः, वधः ॥ This rule refers to the separate and the distinct root वध and not the substitute of हन् ॥ This we see in the line अवधकश्चेन्न विद्येत वधकोऽपि न विद्यते ॥ The form from हन् will be घातकः ॥ Moreover the substitute वध ends with अ i.e., it is of two syllables 'vadha', and as such it also does not admit Vriddhi. (See II. 4. 42). The prohibition refers to चिण् and krit-affixes, therefore not here, as जजान गर्भं महिमानमिन्द्रम् ॥

41.√janî, to be born or produced ; to rise.

Pre. जायते । Per. जज्ञे । जज्ञाते । जज्ञिषे । जज्ञिवहे । I Fut. जनिता । II Fut. जनिष्यते । Impera. जायताम् । जायस्व । जायै । Imper. अजायत । Poten. जायेत । Bene. जनिषीष्ट । Aor. अजनि or अजनिष्ट । अजनिषाताम् । Causa. जनयति । Aor. अजीजनत् । अजनि । अजानि । Desid. जिजनिषते । Inten. जाजायते । जंजन्यते । Yanluk. जंजनीति । जंजन्ति । Nouns :—अनुजाता । जनुः । जनिः । जन्म । जन्तुः । जन्यः । जान्यः । जनः । जनता । द्विजः । पंचजनीनम् । बीजम् ॥

√दीपी ४२ दीप्तौ । दीप्यते । दिदीपे । अदीपि-अदीपिष्ट ॥

42.√dîpî, to shine, blaze.

Pre. दीप्यते । Per. दिदीपे । I Fut. दीपिता । II Fut. दीपिष्यते । Impera. दीप्यताम् । Imper. अदीप्यत । Poten. दीप्येत ॥Bene. दीपिषीष्ट । Aor. अदीपि or अदीपिष्ट । Condi. अदीपिष्यत । Causa. दीपयते । Aor. अदीदिपत् । अदिदीपत् । Desid. दिदीपिषते । Inten. देदीप्यते । Yanluk. देदीप्ति । Past Parti. Pass. दीप्तः । Act. दीप्तवान् ॥ Nouns :—दीप्तिः, दीप्रः, दीपः ॥

√पूरी ४३ आप्यायने । पूर्यते । अपूरि-अपूरिष्ट ॥

43.√pûrî, to fill, satisfy, please. It is conjugted like the above.

Pre. पूर्यते । Per. पुपूरे । I Fut. पूरिता । II Fut. पूरिष्यते । Impera. पूर्यताम् । Imper. अपूर्यत । Poten. पूर्येत । Bene. पूरिषीष्ट । Aor. अपूरि or अपूरिष्ट । Past Parti. Pass. पूर्णः, पूरितः । Act. पूर्णवान्, पूरितवान् ॥ Noun :—पूरः ॥

√तूरी ४४ गतित्वरणहिंसनयोः । तूर्यते । तुतूरे ॥

44.√Tûrî, 1. to go quickly, make haste ; 2. to hurt, kill.

Pre. तूर्यते । Per. तुतूरे । I Fut. तूरिता । II Fut. तूरिष्यते । Impera. तूर्यताम् । Imper. अतूर्यत । Poten. तूर्येत । Bene. तूरिषीष्ट । Aor. अतूरिष्ट । Condi. अतूरिष्यत । Causa. तूरयते । Aor. अतुतूरत् । Desid. तुतूरिषते । Inten. तोतूर्यते । Yanluk. तोतूर्ति । Past Parti. Pass. तूर्णः । Act. तूर्णवान् ॥

धूरी ४५, गूरी ४६ हिंसागत्योः । धूर्यते । दुधूरे । गूर्यते । जुगूरे ॥

45.√dhûrî, 46.√gûrî, to go, to hurt, kill.

Pre. घूर्यते। Per. दुघूरे। I Fut. घूरिता। II Fut. घूरिष्यते। Impera. घूर्यताम्। Imper. अघूर्यत। Poten. घूर्येत। Bene. घूरिषीष्ट। Aor. अघूरिष्ट। Past Parti. Pass. घूर्णः। Act. घूर्णवान्॥

46. √gûrî. to hurt, to go.

Pre. गूर्यते। Per. जुगूरे। I Fut. गूरिता। II Fut. गूरिष्यते। Impera. गूर्यताम्। Imper. अगूर्यत। Poten. गूर्येत। Bene. गूरिषीष्ट। Aor. अगूरिष्ट। Condi. अगूरिष्यत। Past Parti. Pass. गूर्णः। Act. गूर्णवान्॥

घूरी ४७, जूरी ४८ हिंसावयोहान्योः॥

47. √ghûrî, 48. √jûrî, to kill, hurt, 2. to grow old.

Pre. घूर्यते। Per. जुघूरे। I Fut. घूरिता। II Fut. घूरिष्यते। Impera. घूर्यताम्। Imper. अघूर्यत। Poten. घूर्येत। Bene. घूरिषीष्ट। Aor. अघूरिष्ट। Condi. अघूरिष्यत। Past Parti. Pass. घूर्णः। Act. घूर्णवान्॥

48 √jûrî. to hurt, to grow old.

Pre. जूर्यते। Per. जुजूरे। I Fut. जूरिता। II Fut. जूरिष्यते। Impera. जूर्यताम्। Imper. अजूर्यत। Poten. जूर्येत। Bene. जूरिषीष्ट। Aor. अजूरिष्ट। Past Parti. Pass. जूर्णः। Act. जूर्णवान्॥

शूरी ४९ हिंसास्तम्भनयोः॥

49. √śûrî, 1. to injure, hurt, kill, 2. to be firm.

Pre. शूर्यते। Per. शुशूरे। I Fut. शूरिता। II Fut. शूरिष्यते। Impera. शूर्यताम्। Imper. अशूर्यत। Poten. शूर्येत। Bene. शूरिषीष्ट। Aor. अशूरिष्ट। Past Parti. Pass. शूर्णः। Act. शूर्णवान्॥

चूरी ५० दाहे॥

50. √chûrî, to burn.

Pre. चूर्यते। Per. चुचूरे। I Fut. चूरिता। II Fut. चूरिष्यते। Impera. चूर्यताम्। Imper. अचूर्यत। Poten. चूर्येत। Bene. चूरिषीष्ट। Aor. अचूरिष्ट। Condi. अचूरिष्यत। Past Parti. Pass. चूर्णः। Act. चूर्णवान्॥

तप ५१ ऐश्वर्ये वा। अयं धातुरैश्वर्ये वा तङ्श्यनौ लभते। अन्यदा तु शब्विकरणः परस्मैपदीत्यर्थः। केचित्तु वाग्रहणं वृतुधातोरादावपकर्षन्ति। तप्यते। तप्ता। तप्स्यते। 'पत' इति व्यत्यासेन पाठान्तरम्। 'द्युतद्यामानिवृतः पत्यमानः'॥

51. √tapa √pata, to burn, 2. or to be powerful. This verb takes śyan and âtmanepada when it has the meaning of 'to be powerful or lord'. Otherwise it belongs to the BhuAdi class and is Parasmaipadi. According

to some, the word वा of this sûtra is not to be read here, but that it is a portion or a member of the next sûtra वृतुवरणे and should be attached at the beginning there, as वावृतु वरणे। As ततो वावृत्यमाना सा रामशालां न्यविशत। The letters of तप are reversed, and we get the root पत also. That is another reading as we find in the Nirukta :—इरज्यति, पत्यते, क्षयति, राजति these four have the meaning of lordliness and power." So also in Parakshudra : "युत वामा नियुतः पत्यमानः।"

Pre. तप्यते। Per. तेपे। I Fut. तप्ता। II Fut. तप्स्यते। Impera. तप्यताम्। Imper. अतप्यत। Poten. तप्येत। Bene. तप्सीष्ट। Aor. अतप्त। अतप्साताम्। Condi. अतप्स्यत। Caus. तापयति। Aor. अतीतपत्। Desid. तितप्सते। Inten. तातप्यते। Yanluk. तातप्ति। Past Parti. Pass. तप्तः। Act. तप्तवान्। Ger. तप्त्वा। Noun—तपनः॥

वृतु ५२ वरणे। वृत्यते। पक्षान्तरे। वावृत्यते। 'ततो वावृत्यमाना सा रामशालां न्यविशत' इति भट्टिः॥

52. √vṛtu, to select, choose. If the वा of the last sùtra, be really a portion of this, then the root is वावृतु and वृतु॥

Pre. वृत्यते, वावृत्यते। See above. Per. ववृते। I Fut. वर्तिता। II Fut. वर्तिष्यते। Impera. वृत्यताम्। Imper. अवृत्यत। Poten. वृत्येत। Bene. वर्तिषीष्ट। Aor. अवर्तिष्ट, अवर्तिषाताम्। Condi. अवर्तिष्यत। Caus. वर्तयति। Aorist. अवीवृतत्, अववर्तत्। Desid. विवर्तिषते। Inten. वरीवृत्यते। Yanluk. वर्वर्तीति। Past Parti. Pass. वृत्तः। Act. वृत्तवान्। Ger. वृत्वा। वर्तित्वा। Nouns:—वृत्तम्॥

√क्लिश ५३ क। उपतापे। क्लिश्यते। क्लेशिता॥

53. A.√kliśa, to suffer pain.

Pre. क्लिश्यते। Per. चिक्लिशे। I Fut. क्लेशिता। II Fut. क्लेशिष्यते। Impera. क्लिश्यताम्। Imper. अक्लिश्यत। Poten. क्लिश्येत। Bene. क्लेशिषीष्ट। Aor. अक्लिष्ट। Condi. अक्लेशिष्यत। Causa. क्लेशयते। Aor. अचिक्लिशत्। Desid. चिक्लिशिषते। चिक्लेशिषते। Inten. चेक्लिश्यते। Yanluk. चेक्लेष्टि। Past Parti, Pass. क्लेशितः, क्लिष्टः। Active क्लेशितवान्, क्लिष्टवान्। Ger. क्लिशित्वा, क्लेशित्वा॥

√काशृ ५३ दीप्तौ। काश्यते॥

53. √kâśṛi, to shine.

Pre. काश्यते। Per. चकाशे। I Fut. काशिता। II Fut. काशिष्यते। Impera. काश्यताम्। Imper. अकाश्यत। Poten. काश्यते। Bene. काशिषीष्ट। Aor. अकाशिष्ट॥

वाशृ ५४ शब्दे। वाश्यते। ववाशे॥

54. √vâśri, to sound, hum (as birds), roar, cry &c.

Per. वाश्यते । Per. ववाशे । I. Fut. वाशिता । II Fut. वाशिष्यते । Impera. वाश्यताम् । Imper. अवाश्यत । Poten. वाश्येत । Bene. वाशिषीष्ट । Aor. अवाशिष्ट । Condi. अवाशिष्यत । Causa. वाशयते । Aor. अववाशत् । Desid. विवाशिषते । Inten. वावाश्यते । yanluk. वावाष्टि । Nouns :—वाश्रः, वाशिता ॥

अथ पञ्च स्वरितेतः ।

Now the following five roots are svaritet.

मृष ५५ तितिक्षायाम् । मृष्यति-मृष्यते । ममर्ष-ममृषे ॥

55. √mṛisha, to suffer, bear, endure, put up with.

Pre. मृष्यते । P. मृष्यति । Per. ममृषे । P. ममर्ष । A. ममृषिषे । I Fut. मर्षिता । II Fut. मर्षिष्यते । P. मर्षिष्यति । Impera. मृष्यताम् । P. मृष्यतु । Imper. अमृष्यत । P. अमृष्यत् । Poten. मृष्येत । P. मृष्येत् । Bene. मर्षिषीष्ट । P. मृष्यात् । Aor. अमर्षिष्ट । P. अमर्षत् । Condi. अमर्षिष्यत । P. अमर्षिष्यत् । Causa. मर्षयते । Aor. अममर्षत् । अमीमृषत् । Desid. मिमर्षिषते । or ति । Inten. मरीमृष्यते । Yanluk. मरीमृषीति । मर्मृषीति । मर्मर्ष्टि । मरिमर्ष्टि । मरीमर्ष्टि । Past Parti. Pass. मर्षितः । Act. मर्षितवान् । Noun :—दुर्मर्षणः ॥

शुचिर् ५६ पूतीभावे । पूतीभावः क्लेदः । शुच्यति-शुच्यते । शुशोच-शुशुचे । अशुचत्-अशोचीत्-अशोचिष्ट ॥

56. √i śuchir, to bathe, per form ablutions. Pûtibhâva means bathing.

Pre. शुच्यते । P. शुच्यति । Per. शुशुचे । P. शुशोच । I Fut. शोचिता । II Fut. शोचिष्यते । P. शोचिष्यति । Impera. शुच्यताम् । P. शुच्यतु । Imper. अशुच्यत । P. अशुच्यत् । Poten. शुच्येत । P. शुच्येत् । Bene. शोचिषीष्ट । P. शुच्यात् । Aor. अशोचिष्ट । P. अशुचत् or अशोचीत् । Condi. अशोचिष्यत । P. अशोचिष्यत् । P. अशोचिष्यत् । Causa. शोचयते । Aor. अशूशुचत् । Desid. शुशोचिषते । शुशुचिषते or ति । Inten. शोशुच्यते Yanluk. शोशोक्ति । Past. Parti. Pass. शुक्तः । Act. शुक्तवान् । Ger. शुचित्वा । Nouns:—शुक्तिः । शुक्तिका ॥

णह ५७ बन्धने । नह्यति-नह्यते । ननाह । नेहिथ-ननद्ध । नेहे । नद्धा । नत्स्यति । अनात्सीत् ॥

57. √naha, to tie, bind. This is anit.

Pre. नह्यते । मह्यते । P. नह्यति । Per. नेहे । P. ननाह । नेहतुः । नेहुः । P. 2. s. ननद्ध । or नेहिथ । I Fut. नद्धा । [नह्+ता=नध्+ता (by VIII. 2. 34. s. 440)=नध्+धा (VIII. 2. 40 s. 2280)] II Fut. नत्स्यते । P. नत्स्यति । Impera. नह्यताम् । P. नह्यतु । Imper. अनह्यत । P. अनह्यत् । Pot. नह्येत । P. नह्येत् । Bened. नत्सीष्ट Aorist. अनद्ध । अनत्साताम् । P. अनात्सीत् । Causa. नाहयते Aor. अनीनहत् Desid. निनत्सते or ति । Inten. नानह्यते yanluk. नानद्धि । Nouns:—नध्री । उपानह् । नद्धिः । पद्मनाभः ॥

रञ्ज ५८ रागे । रज्यति-रज्यते ॥

58. √rañj, to be dyed or colored, redden. compare the Bhuâdi root रञ्ज (No 1048) also.

Pre. रज्यते । P. रज्यति । The nasal is elided by VI. 4. 24. s. 415.

शप ५९ आक्रोशे । शप्यति । शप्यते ॥

59. √śapa, to curse. This is also conjugated in General Tenses like the Bhuadi root शप् (No 1049).

Pre. शप्यते P. शप्यति ।

अथैकादशानुदात्तेतः ।

Now the following eleven roots are anudâttet. They are aniṭ and âtmanepadi.

पद ६० गतौ । पद्यते । पेदे । पत्ता । पद्येत-पत्सीष्ट ॥

60. √pada, to go, move. The aorist singular is formed by चिण् under the nest sûtra.

२५१३ । चिण् ते पदः । ३ । १ । ६० ॥

पदश्च्लेश्चिण्स्यात्तशब्दे परे । अपादि । अपत्साताम् । अपत्सत ॥

2513. चिण् is the substitute of च्लि after the verb पद् to go, when the affix त follows.

The affix त here means the third person singular tense-affix of the Atmanepada; as अपादि 'he went'; but not so in the dual and plural; as अपत्साताम् they two went; अपत्सत they went; अट्+पद+चिण्+त=अ+पाद्+इ=अपादि (the affix त being elided by VI. 4. 104).

Pre. पद्यते । Pre. पेदे । पेदिरे । I Fut. पत्ता । II Fut. पत्स्यते । Impera. पद्यताम् । Imper. अपद्यत । Pot. पद्येत । Bened. पत्सीष्ट । Aorist. अपादि । अपत्साताम् । अपत्सत । Causa. पादयते Aor. अपीपदत् । Desid. पित्सते । Inten. पनीपद्यते yauluk. पनीपत्ति । Nouns:-उत्पदिष्णुः । पदनः । आपन्नसत्त्विकः । पादः । पेनी । पादुका । पदम् । पद्वती । पदा ॥

खिद ६१ दैन्ये । खिद्यते । चिखिदे । खेत्ता । अखित्त ॥

61. √khida, to suffer pain or misery.

Pre. खिद्यते । Per. चिखिदे । I Fut. खेत्ता । II Fut. खेत्स्यते । Impera. खिद्यताम् । Imper. अखिद्यत । Pot. खिद्येत । Bene. खित्सीष्ट । Aorist. अखित्त । Causa. खेदयते Aor. अचीखिदत । Desid. चिखित्सते । Inten. चेखिद्यते Past. Parti Pass. खिन्नः । Act. खिन्नवान् । Ger. खित्त्वा । Noun:-खिदिरम् ।

√विद ६२ सत्तायाम । विद्यते । वेत्ता ॥

62. √vida, to be, to exist.

Pre. विद्यते । Per. विविदे । I Fut. वेत्ता । II Fut. वेत्स्यते । Impera. विद्यताम् । Imper. अविद्यत । Pot. विद्येत । Bene. वित्सीष्ट । Aorist. अवित्त ॥

√बुध ६३ अवगमने । बुध्यते । बुबुधे । बोद्धा । भोत्स्यते । भुत्सीष्ट । अबोधि-अबुद्ध । अभुत्सातामू ॥

63. √budha, to know, understand, perceive.

Pre. बुध्यते । Per. बुबुधे । I Fut. बोद्धा । II Fut. भोत्स्यते । VIII. 2. 37. s. 326. Impera. बुध्यताम् । Imper. अबुध्यत । Poten. बुध्येत । Bene. भुत्सीष्ट । Aor. अबोधि or अबुद्ध । अभुत्साताम् । Causa. बोधयति । Desid. बुभुत्सते । Inten. बोबुध्यते । Yanluk. बोबोद्धि । Atmane बुबुधानः । Past Parti. Pass. बुद्धः । Act. बुद्धवान् ॥

√युध ६४ संप्रहारे । युध्यते । युयुधे । योद्धा । अयुद्ध । कथं 'युध्यति' इति युधमिच्छतीति क्यच् । '×अनुदात्तेत्वलक्षणमात्मनेपदमनित्यम्×' इति वा ॥

64. √yudha, to fight, struggle. It is conjugated like the last.

QUES :-How do you explain the form युध्यति which is Parasmaipadi ?

ANS :-It is either a denominative verb formed from the noun युधम् as युधमिच्छति=युध्यति with the affix क्यच् ; or the Atmanepada dependent on a root being anudâttet is not of universal validity. Therefore this root is Parasmaipadi also. (See the explanation of this Paribhâshâ under VIII. 2. 19 s. 2326).

Pre. युध्यते । Per. युयुधे । I Fut. योद्धा । II Fut. योत्स्यते । Impera. युध्यताम् । Imper. अयुध्यत । Pten. युध्येत । Bene. युत्सीष्ट । Aor. अयुद्ध । अयुत्साताम् ॥

√अनो रुध ६५ कामे । अनुरुध्यते ॥

65. √ano rudha, 'to desire.' The √rudh preceded by the preposition anu and meaning to desire, belongs to the Divâdi class and is Âtmanepadi. The √rudh itself belongs to the Rudhâdi class.

अण ६६ प्राणने । अण्यते । आणे । अणिता । अन इति दन्त्यान्तोऽयमित्यन्ये ॥

66. √aṇa, √ana, to live, to breathe. Some read this root with a dental n (न).

Pre. अश्यते । Per. आशे । I Fut. अशिता । II Fut. अशिष्यते । Impera. अश्यताम् । Imper. आश्यत । Pot. अश्येत । Bene. अशिषीष्ट । Aorist. आशिष्ट । Causa. आशयति Aor. आशिशत् as in माभवानशिशत् । Desid. अशिशिषते ॥

√मन ६७ ज्ञाने । मन्यते । मेने । मन्ता ॥

67. √mana, to think, believe &c.

Pre. मन्यते । Per. मेने । I Fut. मन्ता । II Fut. मंस्यते । Impera. मन्यताम् । Imper. अमन्यत । Pot. मन्येत । Bene. मंसीष्ट । Aorist. अमंस्त । अमंसाताम् ॥

√युज ६८ समाधौ । समाधिश्चित्तवृत्तिनिरोधः । अकर्मकः । युज्यते । योक्ता ॥

68. √yuja, to concentrate the mind. Samâdhi here means the cessation of the modification of the thinking principle. The root is intransitive.

Pre. युज्यते । Per. युयुजे । I Fut. योक्ता । II Fut. योक्ष्यते । Impera. युज्यताम् । Imper. अयुज्यत । Poten. युज्येत । Bene. युक्षीष्ट । Aor. अयुक्त । Nouns :— प्रयुक् । योगी । योगः ॥

√सृज ६९ विसर्गे । अकर्मकः । 'संसृज्यते सरसिजैररुणांशुभिन्नैः' । ससृजिषे । स्रष्टा । स्रक्ष्यते । 'लिङ्सिचौ–' (२३००) इति कित्त्वान्न गुणो नाप्यम् । सृक्षीष्ट । असृष्ट । असृक्षाताम् ॥

69. √srija to quit, abandon, leave. It is also intransitive as in the verse हन्त-स्वयं हरति पुष्प मनोरुहाणां, संसृज्यते सरसिजैररुणांशुभिन्नैः । There is no guṇa of the vowel in the Benedictive, owing to I. 2. 11 s. 2300, nor is अम् added by VI. 1. 58. s. 2405, because the affixes are कित् ॥

Pre. सृज्यते । Per. ससृजे, ससृजिरे । I Fut. स्रष्टा । II Fut. स्रक्ष्यते । Impera. सृज्यताम् । Imper. असृज्यत । Poten. सृज्येत । Bene. सृक्षीष्ट । Aor. असृष्ट, असृक्षाताम् । Causa. सर्जयते । Aor. असीसृजत or अससर्जत । Desid. सिसृक्षते । Inten. सरीसृज्यते । Yanluk. सरीसर्ष्टि ॥

√लिश ७० अल्पीभावे । लिश्यते । लेष्टा । लेक्ष्यते । लिक्षीष्ट । अलिक्षत । अलिक्षाताम् ॥

70. √liśa, to become small, decrease.

Pre. लिश्यते । Per. लिलिशे । I Fut. लेष्टा । II Fut. लेक्ष्यते । Impera. लिश्यताम् । Imper. अलिश्यत । Poten. लिश्येत । Bene. लिक्षीष्ट । Aor. अलिक्षत । अलिक्षाताम् । Causa. लेशयति । Aorist अलीलिशत् । Desid. लिलिक्षते । Inten. लेलिश्यते । Yanluk लेलेष्टि । Noun :— लिशा ॥

अत आरभ्य परस्मैपदिनः ॥

√राध ७१ अकर्मकाद्वृद्धावेव ।

स्वरितेत् [illegible] । राधोऽकर्मकाद्वृद्धावेव श्यन् । [illegible] [illegible] । [illegible] ध्यति । [illegible]र्थः । 'विराध्यन्तं क्षमेतः कः' । [illegible]मित्यर्थः । [illegible] । [illegible] । [illegible] राध्यति । दैवं पर्यालोचयतीत्यर्थः । दैवस्य धात्वर्थेऽन्तर्भावादकर्मकत्वम् । ररा‍ध । रराधतुः । रराधिथ । 'राधो हिंसायाम्' (२५१२) इत्येत्वाभ्यासलोपावपि न । हिंसार्थस्य सकर्मकत्वेन दैवादिकत्वायोगात् । राद्धा । रात्स्यति । सर्वं स्वादिचुरादिष्व ॥

Now up to the end of this class all the roots are Parasmaipadi.

71. √râdha, to prosper. This root takes श्यन् only when it is intransitive. The एव is to be joined to the word अकर्मकात् by transposition, namely राधो-ऽकर्मकादेव श्यन् । The example will be when the root has the meaning of वृद्धि &c. In fact, the word वृद्धि is merely illustrative. The whole sûtra therefore means "the √râdha belongs to the Divâdi class, when it is intransitive and has the meaning like those of to increase, prosper &c." Therefore we have examples like these also:—(Mâgh II. 11). नानुशोचामि [illegible] [illegible] I do not grieve that the son of Sâtvati should offend me [or sin against me]. Here, because the root is intransitive, though it means to be inimical, it is conjugated in this class. Similarly [illegible] (Mâgh II. 43) Here also the verb is intransitive, and means to be inimical. So also [illegible] । Here the verb means to become cooked. So also कृष्णाय राध्यति गर्गः । Garga looks to the welfare of Krishna, or he calculates the good and bad fortunes of Krishna from his horoscope. Here the meaning of the future good and bad fortunes is to be known from the implication of the root and it is therefore intransitive like the verb जीवति &c. Namely the root governs the word दैवं (fortune, luck) in the objective case; but this will not make the root transitive, because such an object is a portion of the meaning of the root and not a separate word governed by the root, as also is the root √jiva Intransitive which governs the word prâṇa (life-breath) as object, the root meaning to hold breath. The sûtra VI. 4. 123 ; 2512 does not apply to this √râdha, and so there is no elision of the reduplicate nor the change of the root vowel to ए in the Perfect, because the √râdha 'to injure' being transitive cannot belong to this class. This root also belongs to Svâdi and Churâdi classes.

Pre. राध्यति । Per. ररा‍ध । रराधतुः । I Fut. राद्धा । [illegible] [illegible] Impera. राध्यतु । Imper. अराध्यत् । Poten. राध्येत् । [illegible] [illegible] [illegible] । [illegible] । [illegible] । Caus. [illegible] [illegible] [illegible] रिरात्सति । Inten. [illegible] ॥